

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

**ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDE KAMU VE
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ STRATEJİK İŞBİRLİĞİ:
TÜRKİYE**

Yüksek Lisans Tezi

FERHAT ÇELİK

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

**ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDE KAMU VE
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ STRATEJİK İŞBİRLİĞİ:
TÜRKİYE**

Yüksek Lisans Tezi

FERHAT ÇELİK

Danışman: PROF. DR. YÜKSEL DEMİRKAYA

İstanbul, 2020

ÖNSÖZ

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde, bilimin kümülatif olarak ilerlediği ve yapılan nitelikli her yeni çalışma ile geliştiği gözlemlenmektedir. Yapılan bilimsel çalışmalar, tarihler boyu devam eden bilim sürecinin önemli yapı taşlarını oluşturmaktadır. Bu çerçevede oluşturulmuş olan bu tez çalışması, bilim dünyasına katkı yapmayı ve uluslararası ilişkilerde büyük önem taşıyan kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının stratejik iş birliği içerisinde sağlıklı işleyişine yönelik öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Tez çalışmamın her aşamasında, bilimsel bilgi ve tecrübeleri ile beni yönlendiren, çalışma sürecimde desteklerini eksik etmeyen tez danışmanım, değerli bilim insanı Sayın Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA 'ya çok teşekkür ederim. Yine aynı şekilde, tez çalışma ve araştırma sürecimde bilimsel yardımları ve yapıcı eleştirileri ile her zaman beni destekleyen değerli bilim insanları; Sayın Prof. Dr. Alaeddin Yalçinkaya'ya, Sayın Prof. Dr. Hamza Ateş'e ve görüşme yapılan kurumlardaki değerli yetkililer; Sayın Doç. Dr. Çiğdem Nas'a, Sayın Uğur Tanyeli'ye, Sayın Hale Hatipoğlu'na, Sayın Bülent Üçpınar'a, Sayın Aziz Toprak'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca yaşamım boyunca benden güven ve desteklerini esirgemeyen kıymetli anneme ve babama da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ferhat ÇELİK

İstanbul, 2020

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Ferhat Çelik

Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Programı : Yönetişim ve Sivil Toplum Kuruluşları

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Yüksel Demirkaya

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Aralık 2020

Anahtar Kelimeler : Sivil Toplum Kuruluşları, Kamu Kurumları, Uluslararası İlişkiler, Strateji, İşbirliği

ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDE KAMU VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ STRATEJİK İŞBİRLİĞİ: TÜRKİYE

ÖZET

Tarihsel süreç incelediğinde yaşanan değişim ve dönüşümler çerçevesinde sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde çeşitli aktörlerle birlikte önemli bir role sahip olduğu gözlemlenmiştir. Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları uluslararası alanda sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetler üstlenirken aynı zamanda o ülkede diplomasinin en önemli unsuru olarak kabul edilirler.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye bağlamında, uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde kamu ve sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü sosyal, ekonomik, kültürel etkinliklerin, Türkiye'nin uluslararası saygınlığına ve diplomatik faaliyetlerine pozitif etkisinin bulunup/bulunmadığı araştırmaktır. Çalışmada uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde etkin olan devlet, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör gibi aktörler dikkate alınarak, Türkiye'nin uluslararası menfaatleri doğrultusunda kamu ve sivil toplum kuruluşlarının stratejik iş birlikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Stratejik iş birliklerinde kuruluşların varlığı, kimliği,

kapasitesi, yetenekleri, becerileri ve işlevsel yapıları değişkenler olarak analiz edilmiştir. Çalışmada sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları iş birliği çerçevesinde demokrasi, diplomasi, ekonomi, eğitim, insan hakları gibi faktörlerin uluslararası alandaki etkisi incelenirken aynı zamanda bu faktörlerin kuruluşların sosyal, ekonomik, kültürel çalışma alanlarına katkıları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, 2005-2019 yılları arasında Türkiye’de faaliyet yürüten ve veri setine ulaşılabilen Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) olmak üzere beş adet kamu ve sivil toplum kuruluşunun stratejik eylemleri, planlamaları, etkinlikleri, projeleri, performansları ve somut göstergeleri araştırılmıştır. Çalışmada kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetler üzerindeki etkilerini analiz etmek için alanında uzmanlaşmış kişilerle mülakatlar yapılmıştır.

Elde edilen bulgular neticesinde, Türkiye’nin menfaatleri doğrultusunda incelenen kurumların sosyal, ekonomik, kültürel stratejik faaliyetlerinin uluslararası bağlamda etkisinin olduğu görülmüştür. İncelenen kurumların uluslararası üyelikleri veya diğer kamu kurumlarıyla ve STK’larla iş birliklerinin/ortaklıklarının çalışmalara katkı sağlama oranının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra uluslararası alanda kuruluşların karşılaştığı zorluklar ve engellerin ülkelerde yaşanan siyasi istikrasızlıkların, iklimin, çalışma koşullarının, ihtiyaç önceliklerinin, kamu kurumlarının altyapısının yetersizliği, mevzuat işleyişlerinin, ilişki sistemindeki karşı kanat kuruluşundaki insan kaynağı yetersizliğinin, ittifakların ve AB nezdinde Türkiye ile ilgili olumsuz düşünce ve algıların olduğu şeklinde analiz edilmiş ve buna ilişkin ise etkili çözüm stratejileri sunulmuştur. Aynı zamanda uluslararası süreçte kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının beklentilerine yönelik analiz yapılmış ve bu kuruluşların Türkiye’nin uluslararası diplomatik gücünün ve saygınlığının artırılmasına ilişkin temennileri belirtilmiştir.

Yapılan analizler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliğini artırabilmesi ve uluslararası alanda işlerini sağlıklı ve sürdürülebilir yürütebilmesi için hem uluslararası alanda hem de kendi aralarında yüksek iş birliklerine, ortaklıklara ve

üyelikleri sahip olması gerektiği yönünde kanıtlar sağlamıştır. Sivil toplum kuruluşları, faaliyetlerinin ve kapasitelerinin kalitesini artırmalı, uluslararası iş birliğine sahip STK'larla ilişkileri geliştirmeli, uzmanlaşmalı, uzun vadeli ve sürdürülebilir projeler üretmelidir. Buna ek olarak kamu kurumları ise uzun vadeli dışa açılım stratejileri yaparak, sürece özel sektörü ve STK'ları dahil ederek, yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmaları daha iyi tanıtarak ve sistematik diyalog ve istişare ile uluslararası alanda kamu diplomasisi kaynaklarını etkin kullanarak hedeflerine ulaşabilirler.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ferhat Çelik
Field : Political Science and Public Administration
Programme : Governace and Civil Society Organizations
Supervisor : Prof. Dr. Yüksel Demirkaya
Degree Awarded and Date : Master – December 2020
Keywords :Civil Society Organizations, Public Institutions,
International Relations, Strategy, Cooperation

STRATEGIC COOPERATION BETWEEN PUBLIC INSTITUTIONS AND CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS: TURKEY

ABSTRACT

Examining the historical process of the world, it has been observed that civil society organizations (CSO) and public institutions play a major role in maintaining and developing international relations. Public institutions and civil society organizations are responsible for engaging, in social, economic and cultural activities internationally, and are also considered the most important actor in the field of diplomacy in the countries in which they operate.

The aim of this study is to investigate whether the social, economic and cultural activities undertaken by public and civil society organizations in the development of international relations in Turkey have a positive impact on Turkey's international reputation and diplomatic activities. In this study, by taking into account (considering) the actors such as state, international organizations, civil society organizations and private sector, the strategic cooperation of the public and civil society organizations is tried to determine with international interests of Turkey. In strategic collaborations, the existence (presence), identity, capacity, abilities, skills and functional structures of those

organizations were analyzed as variables. In this study, the impact of factors such as democracy, diplomacy, economy, education and human rights on the activities of civil society organizations and public institutions in the international arena is examined, at the same time, the contribution of these factors to the social, economic and cultural fields of work of organizations were evaluated. In this context, the strategic actions, planning, activities, projects and performances of the following five public institutions and civil society organizations operating in Turkey between 2005 and 2019 were investigated. The 5 institutions examined are: Turkish Cooperation and Coordination Agency, Yunus Emre Institute, Foreign Economic Relations Board, Economic Development Foundation, Turkish Industry and Business Association. In this study, interviews were conducted with individuals specializing in the field to analyze the impact of public institutions and civil society organizations on social, economic and cultural activities.

International membership of the examined institutions or their cooperation/partnership with other public institutions and CSO's has been seen to contribute to these activities. In addition, the challenges faced by organizations in the international arena have been observed. A few of these difficulties include: instability of the country's political climate, working conditions, needs, priorities, public institutions and a lack of infrastructure, regulatory mechanisms, lack of human resources in the organization the relationship of the wing system against the alliance and have negative thoughts and perceptions about Turkey in the EU and effective solutions and strategies for these problems are presented in the study. At the same time, analysis was conducted on the expectations of public institutions and civil society organizations in the international process and these organizations expressed their desire to increase Turkey's international diplomatic power and reputation.

Analysis provided evidence that the public institutions and civil society organizations should have both high international cooperations, partnership and membership among themselves in order to increase their activities and maintain their work in international field in a healthy and sustainable manner. Civil society organizations should improve the quality of their activities and capacities, develop relations with CSOs with international cooperation, and produce long-term and

sustainable projects. In addition, public institutions can achieve their goals by developing long-term strategies, including the private sector and CSOs in the process, better promoting the work done at home and abroad, and effectively using public diplomatic resources at the international level.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLO LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiii
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Konusu ve Kapsamı	1
1.2. Araştırmanın Hedefleri ve Yöntemi.....	3
2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDE SİVİL TOPLUM, SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KAMU KURUMLARININ ROLÜ.....	12
2.1. Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları	12
2.1.1. Uluslararası Bağlamda Sivil Topluma İlişkin Yaklaşımlar	12
2.1.2. Uluslararası Bağlamda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Gelişim Süreci	15
2.1.3. Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Kamu Kurumlarının Gelişim Süreci	28
2.1.3.1. Osmanlı Devleti Dönemi	30
2.1.3.2. Cumhuriyet Dönemi	34
3.ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDE VE SÜRDÜRÜLMESİNDE ETKİN OLAN AKTÖRLER.....	75
3.1. Uluslararası Alanda Devletlerin Etkisi	80
3.2.Uluslararası Alanda Örgütlerin Etkisi.....	85
3.3. Uluslararası Alanda Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi.....	95

3.4. Uluslararası Alanda Özel Sektörün Etkisi	97
3.5. Uluslararası İlişkilerde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşları İş birliği	100
4. KAMU KURUMLARI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İLİŞKİSİNİN ÇOK FAKTÖRLÜ DEĞERLENDİRİLMESİ	104
4.1. Değerlendirme Faktörleri	105
4.1.1. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde Demokrasi	105
4.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde Diplomasi	107
4.1.3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde Ekonomi	110
4.1.4. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde Eğitim	113
4.1.5. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde İnsan Hakları	117
4.1.6. Uluslararası Etki Çerçevesinde Çok Faktörlü Sürecin Bütünüyle Değerlendirilmesi	125
4.2. Uluslararası Yasal Mevzuatların Etkisinde Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Denetimi	135
5. ARAŞTIRMA KAPSAMINDA ELE ALINAN KURUM VE KURULUŞLARIN FAALİYET ALANLARI	138
5.1. Araştırma Kapsamı	140
5.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	142
5.2.1. TİKA’nın Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı	143
5.2.2. Görev ve Sorumluluklar	148
5.2.3. TİKA’nın Projeleri ve Faaliyetleri	150
5.3. İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)	179
5.3.1. İKV’nin Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı	181
5.3.2. Görev ve Sorumluluklar	183
5.3.3. İKV’nin Proje ve Faaliyetleri	184
5.4. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	200
5.4.1. DEİK’in Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı	202

5.4.2. Görev ve Sorumluluklar	206
5.4.3. DEİK'in Proje ve Faaliyetleri.....	207
5.5. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)	221
5.5.1. YEE'nin Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı	223
5.5.2. Görev ve Sorumluluklar	226
5.5.3. YEE'nin Proje ve Faaliyetleri	228
5.6. Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD).....	245
5.6.1. TÜSİAD'ın Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı	246
5.6.2. Görev ve Sorumluluklar	251
5.6.3. TÜSİAD'ın Proje ve Faaliyetleri.....	253
6. MÜLAKAT ANALİZİ (SAHA ÇALIŞMASI BULGULARI)	274
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	289
KAYNAKÇA	310

TABLO LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 1: Vakıf Türleri.....	66
Tablo 2: Yeni Vakıf Çeşitleri.....	67
Tablo 3: Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı.....	70
Tablo 4: İşçi Partisi Hükümeti ile STK’ların Ortaya Koydukları Metin.....	128
Tablo 5: Araştırma Kapsamında Ele Alınan Kuruluşlar.....	141
Tablo 6: TÜSİAD’ın Uluslararası İlişkiler Ağı.....	251

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Sivil Toplum Devlet İlişkisi.....	23
Şekil 2: Ülkelerdeki Yönetişim Verileri.....	72
Şekil 3: TİKA'nın Teşkilat Yapısı.....	146
Şekil 4: DEİK'in Kurumsal Yapısı.....	203
Şekil 5: YEE'nin Kurumsal Yapısı.....	225

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABBM	Avrupa Birliği Bilgi Merkezi
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADB	Asya Kalkınma Bankası
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Komisyonu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMEXCID	Meksika Uluslararası İşbirliği Ajansı
AP	Avrupa Parlamentosu
ASDF	Asya Kalkınma Fonu
BDI	Alman Sanayi Federasyonu
BKH	Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BIAC	Ekonomi ve Sanayi Danışma Komitesi
BSTDB	Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası
BUSİNESSEUROPE	Avrupa Ticaret Konfederasyonu
BUSINESSMED	Akdeniz İş Dünyası Konfederasyonları Birliği
CBI	İngiliz Sanayi Konfederasyonu
CEPII	Uluslararası Geleceğe Yönelik Araştırmalar ve Bilgi Merkezi
CERN	Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi

CONFINDUSTRIA	İtalyan Sanayicileri Konfederasyonu
CSO	Civil Society Organizations
DAC	OECD Kalkınmaya Yardım Komitesi
DB	Dünya Bankası
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DİOD	Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
DTİK	Dünya Türk İş Konseyi
EAA	Katar Education Above All
EAGÜ	En Az Gelişmiş Ülkeler
EBSO	Ege Bölgesi Sanayi Odası
ECAS	European Citizen Action Services
ECOSOC	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
EİT	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
EUNİC	Avrupa Birliği Ulusal Kültür Enstitüleri
EUROCHAMBRES	Avrupa Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GEF	Küresel Çevre Fonu
GIZ	Deutsche Gesellschaft Für Internationale Zusammenarbeit
GKY	Geleneksel Kamu Yönetimi
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler
GPNET	Küresel Kamu Diplomasisi Ağı
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla

GÜ	Gelişmiş Ülkeler
HAK-İŞ	Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
IBRD	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
ICDO	Kültürel Farklılıklar Organizasyonu
IDA	Uluslararası Kalkınma Birliği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım
ISDB	İslam Kalkınma Bankası
ITC	Uluslararası Ticaret Merkezi
ITU	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
IV	Avusturya Sanayicileri Federasyonu
İHKB	İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
İSO	İstanbul Sanayi Odası
İTHİB	İstanbul Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği
İTO	İstanbul Ticaret Odası
İYD	İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler
JICA	Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KAP	Türkiye Resmi Kalkınma Yardımları Kapasitesi Programı
KAYA	Kamu Yönetimi Araştırma Projesi
KAZAİD	Kazakistan Uluslararası Kalkınma Ajansı
KDA	Kültürel Diplomasi Akademisi

KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOICA	Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KPK	Türkiye-Avrupa Karma Parlamento Komisyonu
MB	Merkez Bankası
MC	Milletler Cemiyeti
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MEHTAP	Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
OCHA	BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OXAM	Oxford Açlıkla Mücadele Topluluğu
PKO	Program Koordinasyon Ofisi
RKY	Resmi Kalkınma Yardımı
RY	Resmi Yardım
SAA	Sahra Altı Afrika
SBB	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SCP	Singapur İşbirliği Programı
SEDEFED	Sektörel Dernekler Federasyonu
SESRIC	İslam Ülkeleri İstatistik Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi
SIDA	İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TABİP	Türkiye Akademik Bilimsel İşbirliği Projesi
TAİK	Türkiye ABD İş Konseyi
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TİAD	Türk İş Adamları Derneği
TİKA	Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMB	Türkiye Müteahhitler Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TODAİE	Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTYO	Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilim Tetkik ve Araştırma Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜRKONFED	Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TYS	Türkçe Yeterlilik Sınavı
TY	Teknik Yardım

UDEF	Öğrenci Dernekleri Federasyonu
UMCE	Akdeniz İş Dünyası Konfederasyonlar Birliği
UNCHR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UN	DESA Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
UNV	Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı
UP	Türkiye Ulusal Programı
USAID	Amerikan Uluslararası Kalkınma Ajansı
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
YASED	Uluslararası Yatırımcılar Derneği
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YKY	Yeni Kamu Yönetimi
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
WFP	BM Dünya Gıda Programı

1.GİRİŞ

1.1. Tezin Konusu ve Kapsamı

Tarihsel süreç içerisinde değişim ve dönüşümünü devam ettiren sivil toplum anlayışının uzun yıllar süren bir gelişimi olmuştur. İlk zamanlarda bu kavramın tanımının devletin ne olduğunun üzerine düşünen, düşünürlerce devletle aynı kabul edilmiştir (Tamer, 2010, s.91). Bu aşamadan sonra sivil toplum kuruluşlarına farklı anlayışla öncülük eden gelişmeler, 18. yüzyılda gelişme göstermiş ve devletten ayrı bir unsur olarak değerlendirilmiştir. 20. yüzyılla birlikte sosyal ve siyasal etkileri açısından göz önüne alınarak değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Küreselleşme, mobilite ve etkileşimin artmasıyla birlikte, sivil toplumun görev ve sorumluluklarında da makro ölçekte genişlemeler yaşanmıştır. Öyle ki, devletlerin iç ve dış politikalarında sivil toplumun rolü, bu alanda çalışma yapan bilim insanlarınca araştırılmış ve bu alanda yadsınamaz öneme sahip olduğuna dair birçok görüş beyan edilmiştir (Çelik, 2018).

Avrupa’da yaşanan, potansiyeli ve popülasyonu açısından küresel etkileri olduğu tespit edilen Sanayi Devrimi, Aydınlanma Çağı gibi tarihsel dönüm noktalarında, sivil toplum tartışmalarının etkisinin olduğuna dair birçok bilimsel yayın literatürde kendine yer bulmaktadır. Bölgesel araştırmalarda ele alınan, Avrupa kıtasındaki demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi evrensel ilkelerin oluşumunda ve gelişmesinde sivil toplumun öncü etkiye sahip olduğu birçok bilim insanı tarafından da gündeme getirilmiştir. Gelişmiş ülkelerin gelişmişlik göstergeleri şeklinde değerlendirilen unsurlar biri de STK’lar ve bunların ekonomik büyüklükleridir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2018, s.4). STK’ların önemine vurgu yapan araştırmacılar, STK’ların gelişmiş toplumlarda yaşanan siyasal, sosyal ilişki ve gelişmelerin kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıktıklarını vurgulamışlardır (Talas, 2011, s.387). Bu amaçla STK’lar gelişmiş ülkelerde önemli bir istihdam sahası, sosyal refahın yükseltilmesinin önemli kurumları olarak değerlendirilmekle birlikte kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir merkez olarak ifade edilmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2018, s.4). Dolayısıyla araştırmacılar, araştırmalarına kanıt olarak ise sivil toplum kuruluşlarının gelişmiş olduğu ülkelerdeki insan hakları raporlarına, ekonomik verilere, yaşam

kalitesine atıfta bulunmaktadır. Nitekim sivil toplum çalışmalarının olmadığı veya varlığını kısıtlı seviyede sürdürdüğü ülkelerde/bölgelerde yukarıda belirtilen evrensel ilkelerin pozitif etkilerinin sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB)'ne üyelik sürecinde, üyelik kriterlerinin yerine getirilmesi, insan hak ve özgürlüklerinin sağlanması ve geliştirilmesi, ekonomik refahın ve kalkınmanın sağlanması, hukukun evrensel standartlara taşınması süreçlerinde sivil toplumun etkin ve kapsayıcı bir rol üstlendiği gözlemlenmektedir. Bu hipoteze, 1990'lı yılların başından itibaren Türkiye'de yaşanan değişimler ve dönüşümler kanıt olarak sunulabilir. Bunun yanı sıra Türkiye'de sivil toplum çalışmalarının etki alanı itibariyle, AB' üye ülkelerdeki STK çalışmalarının etki alanına göre geride kaldığı da tespit edilebilmektedir.

Yaşanan değişimler ve dönüşümler sonucunda kamu kurumları ve STK'ların mikro ve makro ölçekte öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu önem çerçevesinde, bu çalışmada, Türkiye'nin 2005-2019 dönem aralığında uluslararası ilişkilerini geliştirmesinde ve sürdürmesinde uluslararası menfaatleri doğrultusunda, ulusal ve uluslararası düzeyde kamu kurumları ve sivil toplum örgütleriyle geliştirdikleri stratejik eylemlerinin, planlamalarının ve somut göstergelerinin araştırılması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) şeklinde alanında uzmanlaşmış kuruluşların mevzuatları, faaliyet programları, stratejik planları, performans programları, uluslararası kaynaklar ve literatür taraması ile alanında uzman kişilerle mülakat yapılarak bir değerlendirmeye tabi tutulması ve yapılan değerlendirmeler sonrasında öneriler sunulmuştur. Çalışmanın sunacağı sonuçlarının kapsayıcı olması düşüncesiyle, Türkiye'de alanında yoğun faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarıyla, kamu ile stratejik işbirlikleri ve ulusal ve uluslararası alanda etkinliği hakkında uzmanlaşmış kişilerle mülakatlar yapılarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Bunun yanı sıra, çalışmada uluslararası raporlarla teyit edilen gelişmiş bazı ülkelerin, uluslararası menfaatleri doğrultusunda sivil toplum örgütleriyle geliştirdikleri stratejik işbirlikleri ve eylemlerinin araştırılarak çalışmaya eklenmesi düşünülmüştür.

Çalışma sonucunda, Türkiye’deki STK’ların ve kamu kurumlarının yerel ve uluslararası faaliyetlerinin geliştirilmesine ve gelişen STK ve kamu kurumları faaliyetlerinin uluslararası ilişkilerdeki etkinliğe katkıda bulunulmasına dâhil önermeler sunulmuştur.

1.2.Araştırmanın Hedefleri ve Yöntemi

Tez çalışmasında sorgulanan **temel sav** “**Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde kamu ve sivil toplum kuruluşlarının stratejik işbirliğinin (2005-2019 dönem aralığında) sosyal, ekonomik, kültürel ilişkileri göz önünde bulundurularak, Türkiye’nin uluslararası saygınlığını ve diplomatik faaliyetlerini olumlu yönde etki etmiştir.**” Bununla birlikte çalışmada “**Türkiye’nin uluslararası menfaatleri doğrultusunda kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında ne gibi stratejik işbirliği geliştirmiştir?**” temel araştırma sorusuna cevap aranmaktadır. Bu temel araştırma sorunun cevabına ulaşabilmek için diğer etkileşimi meydana getiren konuların paralelinde temel olarak sürecin gelişimine, süreçteki aktörlerin kimliğine, yeteneklerine, kapasitelerine, işlevsel yapılarına ile aktörlerin rolüne değinilmiştir. Dolayısıyla ilgili süreçteki yapıların varlığı, kimliği, yetenekleri, kapasitesi ve üstlendiği rollerin ortaya konulmasıyla uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde kamu ve sivil toplum kuruluşlarının stratejik iş birliğindeki etkileşimin düzeyi sunulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede araştırma soruları belirlenmiştir:

1. Ulusal bağlamda, kamu ve sivil toplum kuruluşları iş birliğine yönelik ne gibi örgütlenmeler/ stratejik eylemler planlar geliştirildi?
2. Uluslararası bağlamda, kamu ve sivil toplum kuruluşları iş birliğine yönelik ne gibi örgütlenmeler/ stratejik eylemler, planlar geliştirildi?
3. Somut olarak geliştirilen, pratik stratejik eylemler nelerdir?
4. Gelişmiş ülkeler, uluslararası menfaatleri doğrultusunda ulusal ve uluslararası düzeyde sivil toplum örgütleriyle ne gibi politikalar ve iş birliği geliştirmiştir?
5. Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini nasıl değerlendirmektedir?
6. Kamu kurum/kuruluşlarını STK’larla etkileşimlerindeki rolleri nelerdir?

Çalışmada hipotez ve araştırma soruları doğrultusunda aşağıdan belirtilen mülakat sorularıyla da araştırma yapısı şekillenmiştir. Bunlar;

- 1) Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda TİKA / İKV / TÜSİAD/ DEİK/Yunus Emre Enstitüsü olarak uluslararası stratejik faaliyetlerinizden (sosyal, kültürel, ekonomik) bahseder misiniz? Lütfen.
- 2) Birinci soru doğrultusunda /kapsamında kamu kurumlarıyla veya diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ne gibi işbirlikleri / ortaklıklar / faaliyetleriniz vardır bilgi verir misiniz? Lütfen. Örneğin: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Yunus Emre Enstitüsü, TİKA TÜSİAD, Uluslararası Kuruluşlarla, Temsilciliklerle vb.
- 3) İlk iki soru bağlamında bu süreçte karşılaştığınız zorluklar/engeller ve çözüm stratejilerinizden bahseder misiniz? Lütfen.
- 4) Uluslararası ilişkilerin gelişimine yönelik yaptığınız sosyal, kültürel, ekonomik işbirliklerle veya ortaklıklarla beraber karşılaştığınız engeller ve çözümler bağlamında, kamu kurumlarından ve sivil toplum kuruluşlarından ne gibi beklentiniz vardır? Bu konuda Türkiye'nin uluslararası alanda saygınlığını ve diplomatik gücünün artırılmasına yönelik öngörü /beklentiniz /temenninizden bahseder misiniz? Lütfen.
- 5) Bütün sorular çerçevesinde öne çıkan faaliyet veya projelerinizden bahseder misiniz? Lütfen.

Bu doğrultuda, yeterli düzeyde analiz yapabilmek için alan araştırması kapsamında araştırma konusu ve cevap aranan araştırma soruları, mülakat soruları dikkate alındığında nitel ve nicel araştırma yöntem ve tekniklerinin her ikisinden de yararlanılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Bernard, (2013, s.394) sosyal bilimlerin insanların davranışlarını duygularını, düşüncelerini ve bu doğrultuda meydana getirdiği olgular ile içinde bulunduğu ortamdaki insanların davranış gösterdiği, düşündüğü, hissettiği ve bir şeyleri yaptığı çevresel yapıyı incelemektedir. Dolayısıyla deneyimlenmesinin ise genellikle izleyerek ve dinleyerek mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Bu deneyimlerin; rakamlara döküldüğünde nicel ve

seslere, kelimelere ya da resimlere döküldüğünde ise nitel veri haline gelebildiğini belirtmiştir.

Denzin ve Lincoln, (2011, s.6) müstakil bir yöntem veya uygulama setine sahip olduğu iddia edilemeyecekse de nitel araştırmada ses, sembol, işaretler, içerik, söylem, arşiv vb. yorumlar anlatıma dayalı olarak yapılabilmekte olduğunu aynı zamanda istatistik, tablo, grafik ve rakamların kullanılabileceğini değerlendirmiştir. Bununla birlikte Neuman, (2009, s.51) nicel veri çalışmalarının hipotezleri ve değişkenleri vurguladığını, nitel çalışmalarla veri olayları ve içeriği incelendiği vurgulanmıştır.

Nicel araştırmada sonuçlar sayısal verilere ve istatistiki analizlere dayandırırken, nitel araştırmalar; gözlem, görüşme, içerik analizi gibi kalitatif veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasıyla sonuçların zengin anlamlandırmalara ve yorumlara yol açtığı sürecin işlendiği araştırma olarak ifade edilmiştir. Bu çalışmalar genellikle belli bir yapıya bağlı olmadan, bilgi sağlamaya yönelik yenilik doğurucu çalışmalardır. Düşünceler, davranışlar, deneyimler, niyetler ve geçmiş davranış yapıları doğrudan ölçülemeyip, sadece nitel veri toplama yöntemi ile elde edilebilen unsurlardan birkaçı olarak söyleyebiliriz. Katılımcılarla daha esnek ve uzun bir ilişkinin var olması elde edilen veri setinin araştırmacıya daha derinlemesine bir bakış açısı sunduğu gözlemlenmiştir.

Nitel araştırmanın temel özelliklerini değerlendirdiğimizde; doğal ortamda gözlenip incelenmesi, araştırmanın betimsel olması, süreç kadar sonucun öneminin ortaya konması, daha çok nasıl sorusuna yanıt aranması, araştırmalarda anlamın büyük önem taşıması ve katılımcıların ne düşündüğü, neden öyle düşündüğünün katılımcıların bakış açılarıyla yansıtılması gibi birçok özelliği belirtilmiştir. Nitel bir araştırma, çok fazla kaynaktan alınan verilerin bir araya getirilmesi ile gerçekleştirilmektedir ve bu amaçla insan deneyimlerine ilişkin kaynaklar yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda en temel veri toplama tekniği mülakattır. Punch'un (2005) da ifade ettiği gibi insanların gerçeğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın en iyi yolu derinlemesine mülakat yapmaktır, şeklinde sözüyle sosyal araştırmalarda mülakatın önemini vurgulamıştır.

Çalışmada, mülakatın bir veri toplama tekniği olarak, kullanılmasıyla açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesini sağlayarak cevapların kaydedilmesi ve incelemesi mümkün kılınmıştır. Çalışma mülakatın kullanılmasının sağladığı fayda ile birden fazla alanlarda gerçekleştirilen çalışmalarla alanlar arası karşılaştırmaya katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Faaliyet raporlarında ise ilgili idareler hakkında genel bilgiler verilmekle birlikte; çalıştığı alan kapsamında yapılanlar, kullanılan kaynaklar, bütçe ve hedef gerçekleştirmeleri ile meydana gelen sapmalar, varlık ve yükümlülükler ile çalışma alanlarına yönelik yardım yapılan ülkeler, birlikler, kurum ve kuruluşlar belirtilmiş, faaliyetlere ilişkin mali bilgiler, stratejik plan ve performans programı uyarınca yürütülen faaliyetleri ve performans bilgilerini içerecek şekilde düzenlendiği ifade edilmekle birlikte araştırmada da bu hususlardan yararlanılmıştır. Faaliyet raporları sorumluluk, doğruluk ve tarafsızlık, açıklık, tam açıklama, tutarlılık, yıllık olma ilkelerini içerdiği gözlemlenmiştir.

Bu amaçla, tez çalışmasında nitel araştırma yaklaşımı kapsamında yapılandırılmış görüşmeye ve doküman analizine dayalı veriler toplanarak değerlendirilmiştir. Böylece çalışmada görüşme, gözlem, faaliyet raporları gibi içerik analizleri incelenmesiyle birlikte birçok kaynaktan oluşan verilerin bir araya getirilmesi açısından nitel araştırma yaklaşımının faydalı olacağı düşünülmüştür. Ayrıca nicel araştırma yaklaşımı kapsamında çalışmayı destekleyen unsurlar olan istatistikî veriler, tablolar, grafiklerden yararlanılmıştır. Dolayısıyla her iki araştırma yöntem ve tekniğinin kullanılmasıyla birlikte tez konusu, temel ve alt araştırma sorularının ortaya koyduğu özelliklerin yanı sıra görüşme yapılacak kitlenin nitelikleri gibi etkin aktörlerin birbirleriyle olan ilişki ağı incelenmiştir.

Araştırma kapsamında, nitel ve nicel yöntemin tercih edilerek kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla görüşmeler yapılması ile tez konusu bağlamında kurulan ilişkiler gözlem ve yöntem bakımından aşağıdaki tartışmalara dayandırılmaktadır:

- 1) Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde kamu kurumları ve STK'ların işbirliği çerçevesinde deneyimlerini, hareketliliğini ve

etkileşimlerini yansıtacak şekilde nicel ve nitel veri toplama tekniğinin gerekliliği üzerine, her iki yöntemin de üstünlüklerinin olduğu görülmüştür. Uluslararası alanda kamu kurumları ve STK'ların stratejik işbirliği çerçevesinde literatürde çok sık görülmeyen çalışma sahasının daha derinlikli ve detaylı bir şekilde anlaşılması açısından nitel araştırma yönteminin çalışmada daha fazla yararlanılacak yöntem olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle mülakat soruları ile deneyim, algı, gözlem, kurumsal kapasiteyle bilgilere dayalı verilere ulaşılması hedeflenmiştir. Bu amaçla istatistiksel bir genellemeye gerek olmadan algı, gözlem, deneyim, kurumsal kapasiteyi değerlendirme imkânı doğmakla beraber bilgi ve beklentiye ilişkin detaylı analiz yapılmaya çalışılmıştır.

- 2) Uluslararası ve ulusal bağlamda kamu kurumları ve STK'ların stratejik işbirliğine yönelik yapılan araştırmalar çerçevesinde nicel yöntemin daha ziyade ağırlıklı içindeki etkin aktörler arasındaki ilişkilerin uyumu, eşdeğerlilik, yoğunluk gibi özellikleri değerlendirmek için kullanıldığı görülmüştür. Çalışmalarda nitel yöntemin ise daha ziyade süreç odaklı bir yaklaşım sergileyerek etkileşim yapısı kadar içeriğini de vurguladığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla araştırmalara baktığımızda söylem veya vaka analizlerinde, kuruluşların stratejik iş birliğinde nitel yöntem odaklandığı görülmüştür.
- 3) Tez çalışmasında temel araştırma soruları ve alt araştırma sorularıyla uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde etkin aktör olarak yer alan kurumların ilişkilerini ve bu kurumların süreçlerinin işleyişini değerlendirme bağlamında nitel yöntem ağırlık kazanmıştır. Zira uluslararası ilişkiler ağları içinde yer alan devletler, özel sektör, uluslararası örgütler ve STK gibi etkin aktörlerin nasıl, hangi araçlarla ve kiminle etkileşim gösterdiklerine yönelik soruların cevaplanabilmesi önemlilik arz etmiştir.
- 4) Tüm dünyada örnekleri ifade edildiği gibi Türkiye'de STK'ların ve kamu kurumlarının sınırlı mali ve beşerî kaynakları söz konusu olduğundan derin görüşme yapma veya ilgili dokümanları hızlı ve zamanında elde etme imkanının sınırlı olabileceği durumlarından dolayı alternatif ve kolaylaştırıcı şekilde veri ve bulgular toplanmaya çalışılmıştır. Özellikle zaman ayırma zorluğu ve sorumlu görevlilere ulaşmada yaşanan sıkıntılar, yüz yüze

görüşmede ulaşılmak istenen nokta açısından bu bağlamda değerlendirilmiştir.

- 5) Tez konusunun kamu kurumları ve STK açısından uluslararası ilişkileri ilgilendiren bir alana ait olması nedeniyle kuruluşların dış ilişkilerdeki uzmanlığı değerlendirilerek politika yapım sürecinde etkinliği nicel ve nitel veri toplama araçlarıyla ortaya konmuştur.

Bütün bu değerlendirmelerle birlikte her iki yöntemin kullanılması ile geniş açıdan resmin ortaya çıkmasını sağlayarak, görüşme ve doküman analizi ile de ortaya çıkan verilerin nicel alandaki verilerle zenginleştirip böylece ulaşılan bulguların desteklenebileceği görülmüştür. Dolayısıyla genel olarak literatür taraması ile sivil toplumun önemi ve gereği ile etkin kapasite gücünü ortaya koymakla beraber kamu kurumlarının STK'larla ilişkisi ve dış politikayla uluslararası ilişkilerin geliştirilmesindeki rolleri belirtilmiştir. Böylece uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde etkin aktörler ortaya konarak kamu ve STK ilişkisi dünyadaki örnekleriyle sunulmaya çalışılmıştır. Böylece sivil toplum ve kamu ilişkisinin birçok faktörlü değerlendirilmesiyle tezin ana teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Bunları analiz ettikten sonra Türkiye'de saha çalışmasıyla Türkiye'deki alanında uzmanlaşmış etkin STK ve kamu kuruluşlarıyla boyutları değerlendirilmiştir. Bu kuruluşlar Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Dış Ekonomik İşbirliği Kurulu (DEİK), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) şeklindedir.

Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde etkin olan TİKA, Türkiye'nin kalkınma yardımlarında dünyada ilk sıralarda yer almasında büyük rol aldığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada, TİKA'nın seçilmesinin nedeni Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini geliştirmeye yönelik çalışmalarını Orta Asya'dan Balkanlara, Afrika'dan Latin Amerika'ya ve Güney Asya'ya kadar geniş coğrafyada etkileşim göstermesindendir. Bu amaçla TİKA somut, modern, sürdürülebilirliği yüksek projeler üretip devletlerle ve ülkelerdeki STK'larla ilişki ağını genişletmiştir. Program ve koordinasyon ofisleriyle eğitim, sağlık, altyapı, restorasyon, kültürel ve insani yardım alanlarında faaliyetlerde

bulunmuşlardır. Bu çerçevede Türkiye benimsediği Türk tipi kalkınma modeli anlayışıyla dünyanın değişik alanlarında farklı diplomasi faaliyetleri yürütmüştür.

Kıtalar ve ülkelerin bir araya gelmesi ticarette dengelerin hızla değişmesine yol açan yapıların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Uluslararası ilişkilerin sürdürülmesinde ve gelişiminde etkin olan bir yapıda özel sektördür. Çalışmada bu özel sektör yapısını Türkiye’de 1985’den bu yana dış ilişkilerde organize eden, ortak vizyonla hareket ettiren, STK’larla etkileşim için olan Türk iş dünyasının oluşturduğu DEİK incelenmiştir. DEİK kurucu kuruluşlarıyla, üyeleriyle uluslararası alanda ticari olguyu ön plana çıkaran iş konseyleriyle karşı kanat kuruluşlarıyla etkileşimini arttıran iş platformudur. Dolayısıyla DEİK ihracat, ithalat, yurtdışı ve yurtiçi yatırım, üretim gibi alanlarda ticari diplomasi faaliyeti ile uluslararası alanda yeni bağlantılar kurmuştur. Aynı zamanda DEİK’in Türkiye’de ekonominin dinamiklerini güçlendirerek, dünyadaki yaşanan değişimlere yön vererek özel sektör veya iş dünyasındaki etkileşimini arttırmak için faaliyetlerde bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu amaçla hazırlanan raporlarla, içeriklerle üyelere ve iş dünyasına katkı sağlamayı hedefleyerek Türk girişimcileri ortak hedefler doğrultusunda birleştirmeye yönelik çaba göstermektedir. Bütün bunların neticesinde Türkiye’nin yön verici konumunda bulunan DEİK’in çalışmada değerlendirilmesinde ticareti birçok alanda araç olarak görerek uluslararası ilişkilerde kamu kurumlarıyla ve STK’larla ilişkilerde Türkiye’nin küresel alanda etkin olmasını sağlamasından kaynaklanmaktadır (DEİK, Tanıtım).

Uluslararası network olabilecek her alanda kültürel diplomasi ve kültürel işbirliğine yönelik olarak YEE, Türkiye’nin tarihi, kültürü, medeniyet anlayışını uluslararası alana aktarılmasında, Türk dilinin yaygınlaşmasında ve diğer kadim geleneği, tecrübesi olan dillerle rekabete girmesinde önemli aktör olarak görevini yerine getiren kuruluş olarak çalışmada değerlendirilmiştir. Aynı zamanda kültürel diplomasi alanında ön plana çıkan YEE, son 15 yılda dünyada farklı diplomasi anlayışlarını benimseyen Türkiye’nin faaliyetlerinde etkin rol oynamıştır. Uluslararası alanda farklı sesleri bir araya getirme anlayışıyla küresel kamu diplomasi ağını kurmuştur. Uluslararası merkezi alanda ve farklı coğrafyalarda ülkenin kültürünün tanınmasına yönelik akademik çalışmalar, konferans, sempozyum, sohbet, kurslar, söyleyişi, seminer programları

yürütmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliğini, güvenilirliğini ve itibarını arttırmak için çalışan YEE, kültürel diplomasi alanında yurtdışında Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlayarak sürecin öncüsü olmuştur. Bu amaçla kültürün diplomasi ile kesiştiği noktada Yunus Emre Enstitüsü Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamıştır.

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), ise 1965'den bu yana Türkiye-AB ilişkilerinde kılavuz uzmanlık rolünün yanı sıra kurumsal kapasitesi ile diplomatik görevlerde üstlenmiştir. Vakfın özgün yapısı ve tavrıyla uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde özel sektöre yol gösterici nitelik taşımıştır. Aynı zamanda Türkiye-AB ilişkilerinde siyasi ve ekonomik gelişmelerle birlikte her alanda katkı sağladığı gözlemlenmiştir. İKV, sürecin her aşamasında yer alarak düşünce kuruluşu niteliğinde Türkiye'yi, Türkiye'nin potansiyelini AB'ye, AB'nin imkanlarını da Türkiye'deki kuruluşlara ve bireylere anlatmıştır. Çalışmada kamuoyu ve iş dünyasına kılavuzluk eden İKV'nin birçok iş dünyasına öncülük eden STK tarafından desteklendiği ortaya konulmuştur. Dolayısıyla İKV'nin bu özelliği ile iş dünyasının AB'yi anlamasına katkı vererek özel sektörün üyeliğe hazırlanmasında önemli yapı taşı olarak görülmüştür. Aynı zamanda İKV açtığı temsilciliklerle gelişmelerin yerinde takip edilmesini sağlamış ve AB yetkililerine yönelik lobi faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Vakfın misyonuna ve hizmet alanına STK'ların iş dünyasının katılım sürecinin eklenmesi en temel ilgi alanlarını oluşturmuştur. Böylece AB üyesi ülkelerde üniversitelerle, uluslararası ilişkilere yönelik çalışma yürüten enstitülerle işbirliği yaparak Türkiye-AB ilişkilerini gündeme getiren, Türkiye'nin AB'ye sağlayacağı katkısını vurgulayan paneller, konferanslar, söyleyişler düzenlemiştir. Bu amaçla çalışmada İKV'nin AB'ne üyelik sürecindeki reformlarla Türkiye'nin kalkınmasında ve bölgesel güç haline gelmesinde önemli bir rol haline geldiği ifade edilmiştir.

Türkiye'de uluslararası ilişkilerin gelişimine katkı sağlayan ve kamu kurumlarıyla işbirliği halinde olan alanında uzmanlaşmış, özel sektörü temsil eden dış temsilcilikleri, şubeleri bulunan TÜSİAD şeklinde STK'lar da mevcuttur. 1971 yılından bu yana TÜSİAD, ekonomik ve sosyal kalkınmada Türkiye'nin bölgesel ve sektörel potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirip ulusal ekonomik politikaların oluşturulmasına katkı vermiştir. TÜSİAD insan hakları, hukuk devleti, düşünce, inanç ve

özgürlüklerin, liberal ekonomi, rekabetçi piyasa ekonomisi, sürdürülebilir çevre gibi konularda toplumsal düzenin gelişmesinde rol almıştır. Bununla birlikte kamu kurumları ve STK işbirliği çerçevesinde Türkiye'nin küresel rekabet düzenine katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda AB üyelik sürecindeki işleyişi destekleyerek uluslararası alanda siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ilişki ve iletişim ağlarının artmasına yönelik çalışmalar yapmıştır. Dolayısıyla bu etkileşim ağının artması, uluslararası entegrasyonun sağlanması, yerel ve bölgesel gelişmelerin hızlandırılması için uluslararası temsilciliklerin ve uluslararası ağların kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede TÜSİAD'ın projeler geliştirip, araştırma yaparak iş dünyası adına hükümete, uluslararası yapılara, kamuoyuna sundukları görüş ve öneriler çalışmada ortaya konmuştur. Kısacası politikalar, projeler üreterek proaktif karar alma süreçlerinde bir paydaş olarak sürdürülebilirliği sağlamıştır. Sonuç olarak kavramsal çerçevenin özeti belirtildikten sonra deneklerden ve analiz sonucundan elde edilen veriler ve bulgularla karşılaştırmalı bir şekilde çalışma sunulmuştur.

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDE SİVİL TOPLUM, SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KAMU KURUMLARININ ROLÜ

Bu bölümde, sivil toplum tanıtılacak ayrıca sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının gelişim süreciyle uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde etkin olan paradigmlar ve Türkiye'deki işleyiş ortaya konularak değerlendirilmiştir

2.1. Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum, aile ve devlet kurumlarının dışında, bireylerin gönüllü olarak yer aldığı toplumsal ilişkiler ağıdır. Sivil toplum kuruluşları (STK), ülkenin toplumsal ve ekonomik kalkınmasına, sivil toplum düzenine doğrudan katkıda bulunarak katılımcı demokrasinin oluşturulması ve sürdürülmesine, siyasal, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel faktörlerde politika geliştirerek, bireylerin ortak amaç ve hedeflerini ifade edebilecekleri bir temelde ortaya çıkan yapılar olarak tanımlanmaktadır.

2.1.1. Uluslararası Bağlamda Sivil Topluma İlişkin Yaklaşımlar

Sivil toplum kavramı, Antik Çağ'dan Rönesans'ı da içine alarak devam eden ama esasen 18.yy. da şekillenmeye başlayan ve hala şekillenmesi devam eden unsurdur. Kavramın gelişim sürecinde, siyaset teorisi tartışmaları üç gelenekten gelmektedir. Bunlardan bir tanesi liberal siyasal düşüncesidir. Sivil toplum tartışması büyük ölçüde buradan gelmektedir. Bu konuya en önemli katkıyı sağlayan John Locke, insanın tabii halinden hareketle politik toplumun inşa süreci ve bu inşa sürecinin nasıl meydana geldiği konusu üzerinde durmuştur. İnsanın doğuştan beraberinde birtakım haklarla meydana geldiğini bu hakların vazgeçilmez evrensel olduğunu kadın, erkek herkes için geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Temel haklar mülkiyet hakkı, yaşama hakkı, özgür olma hakkıdır. İnsanlar kendi özgür iradeleriyle anlaşma ve sözleşme yapmak üzere toplumsal hayata geçiş yaparlar ve bu toplumsal hayatın adı da sivil toplumdur. Bununla beraber ileri giderek sivil hükümeti meydana getirirler. Sivil hükümetinde, temeli sözleşme, rıza, bireylerin özgür rızası olarak şekillenmiştir. Çizilen sivil toplum profili farklılaştırılmış

topluma işaret etmektedir. Egemenliğin temel hakların ve her şeyi gönüllülük, rıza, sözleşme esasında götüren toplumu öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla liberal gelenek içerisinde sivil toplum denildiği zaman örgütlülüğün, toplumsal farklılaşmanın, rızanın gönüllülüğün sınırlı devlet hattında, sınırlı otoritenin ve inisiyatifin büyük ölçüde bireyde ve toplumda kalması önemlidir.

İkinci yaklaşım ise Machiavelli, Hegel, Rousseau, Hobbesu barından mutlakiyetçi düşüncede sivil toplumdur. Bu yaklaşım daha mutlakiyetçi devlet anlayışı daha kapsayıcı bir otoriteyi öngören düşünce geleneğinden gelmiştir. Machiavelli'yi genel olarak modern siyasetin başlangıç noktası olarak sayarak, o çizgiden Hegel gelmiştir. Günümüzde de devam eden birtakım düşünürler ve düşünceler de olmuştur. Mutlakiyetçi yaklaşımda ana hatlarıyla devlete eklenmiş, devletin amaçları doğrultusunda hareket eden sivil toplum anlayışı görülmektedir. Liberal düşünce geleneğindeki daha otonom daha bağımsız, özerk, sivil toplum anlayışı varken burada devletle bütünleşmiş onun yüce amaçları doğrultusunda hareket eden sivil toplumdan söz edilmektedir. Kavram 18.yy. da bugün kullandığımız anlamı kazanmaya başlamıştır. Burada bazı düşünürlerin ön plana çıktığını görmekteyiz (Çaha, 2016).

Sivil toplum kavramını devletten ayrı bir gerçeklik ve sistematik bir şekilde formüle eden düşünür Hegel'dir. Hegel, İskoç düşünürlerinin iktisadi teorisinden etkilenmiş ve sivil toplum denilince tümüyle iktisadi faaliyetleri anlamıştır. Hegel'e göre özel hayat aile içinde gerçekleşir, insan burada biyolojinin yasalarına tabidir. Karşılayamadığı ihtiyaçlarını iktisadi piyasada yani sivil toplumda karşılar, burada da ekonominin yasaları geçerlidir. Bazı düşünürlere göre Hegel, formülasyonu geliştirmesine rağmen sivil topluma ilişkin olumlu düşüncelere sahip değildir. Çünkü sivil toplum alanını farklılaşma rekabet, çatışma alanını barındırdığı için burada güven problemi söz konusu olan alan olarak görülmektedir. Bu yüzden bütün sivil toplum alanının aşkın bir devlete ihtiyacı vardır (Çaha, 2016).

Hegel, tarih felsefesinin önemli unsurlarındandır. Hegel'in tarih felsefine göre tarih bizden bağımsız olarak özne, birey olarak kendi seyri içerisinde bir akış sergilemektedir. İşte bu tarihi akış önce Hegel'in ifadesiyle önce aileye sonra sivil topluma daha sonra ise sivil devlete doğru yön bulmaktadır. Dolayısıyla tarihin seyrine

baktığımız zaman tarih; insanların bilincinden ve iradesinden bağımsız olarak sivil toplumdan devlete doğru akmaktadır. Sivil toplum daha olumsuz ya da devletle eklenmiş yapı da gören bu düşüncenin temel varsayımı insanın doğasıdır. Siyaset teorisindeki bütün düşüncelerin çıkış noktası da insanın doğasına ilişkindir. Liberal düşünce de daha pozitif bir insan doğası söz konusu iken insan hem rasyonel hem de vicdani bir varlık olarak kendi seçiminin kendi tercihinin sahibidir. Bu yaklaşımda da insan eksik yaratıktır. Liberallerin kabul ettiği gibi rasyonel ve seçimlerini yapabilir bir varlık değildir. Özellikle Machiavelli, T.Hobbes’a baktığımız zaman insan bencil, saldırgan ifadeleri bu düşünceyi ortaya koymuştur. İnsanları bu yapıdan dönüştürecek hem medeni, politik varlığa aşkın bir otoriteye ihtiyaç vardır ki işte o da devlettir (Çaha, 2016).

Üçüncü yaklaşım ise Marksist sivil toplum yaklaşımıdır. Sivil toplum kavramı Marx’ın kendi çalışmasında pozitif anlama yakın değildir. Çünkü Marx’ın kendi yaklaşımında altyapı ve üst yapı gibi iki yapı söz konusudur. Altyapı ekonomik alana üretim ilişkilerini ve üretim sürecine işaret ederken, ekonomik olmayan devlet ideoloji vb. kültürel alanlarda üst yapısal kurumlara işaret eder. Ekonomik olmayan kurumlar ekonomik altyapının üzerine inşa edilir. Bunu belirleyen unsur ekonomik altyapıdaki üretim sürecindeki sermaye-işçi sınıfı arasındaki ilişkilerdir. Marx, ekonomik altyapıda ki ilişkileri negatif olarak nitelendirir. Çünkü burada sömürme-sömürülme ilişkisi söz konusudur. İşte bu alana da “sivil toplum” alanı demektedir (Çaha, 2016).

1915’lere kadar İtalyan düşünür Gramsci’ye kadar sivil toplum kavramı bazı düşünürlere göre Marksist literatürde çok da pozitif anlam ifade etmemiştir. Gramsci ile beraber sivil toplum kavramı Marksist literatürde önem kazanmaya başladığı ifade edilmiştir. Hegel ile Marx’ın sentezini yapan toplumsal alana hâkim olan hegemonya kavramını ortaya koymuştur. İnsanların hem zihinsel hem de kültürel ve ekonomik beşerî hayatına hüküm eden hegemonik güç söz konusudur. Bu hegemonik güç iki ayak üzerinde inşa edilir. Bunlardan bir tanesi politik diğeri ise kültürel ayaklardır. Politik ayak olarak devlet, bürokrasi, yargı, güvenlik gücü görülmektedir. Politik ayak daha çok zora başvurmak üzere hegemonyasını sürdürürken kültürel ayak ise insanların rızasını almak suretiyle ikna sürecinden geçerek hegemonyasını sürdürür. İşte bu kültürel ayağa Gramsci “sivil toplum” demektedir. Herhangi bir hegemonyanın başka bir hegemonyaya

transferinin dönüşümünün gücünü sivil toplumda arar. Onun için Marx'ın kapitalizm toplumu sosyalizme dönüştürerek olan proteryayı önemli ölçüde sivil toplumun gücünü oluşturan aydınlarla değiştirir. Gramsci, düşünceden hareket edildiği zaman sivil toplumu daha çok dönüşüme ve değişime hizmet edebilecek bir araç olarak Marksist literatürde gördüğümüzü ifade edebiliriz.

Bütün bu boyutlarla beraber, sivil ve sivil toplum bu şekilde salt iktisadi faaliyetleri içeren değil, tüm sosyal gönüllü, sosyal ilişkiler dünyası anlamına gelmeye başlamıştır. Birey kamu hayatına kendisiyle aynı çıkarları yönelimleri, ilgileri paylaştığı gruplara katılarak faaliyette bulunduğu gözlemlenmiştir. Sivillik ve sivil toplum kavramları aslında insan hayatının değişime açıklığını vurgulamıştır. Kavramlar iki boyutta kendisini ön planda tutmuştur. Bunlardan birincisi esasen siyasi hayatı biçimlendiren, temel formasyonun toplumun tüm üyelerinin katılıma açık oluşudur. İkincisi ise inançlardan nispeten bağımsız bir alanda ötekilerle birlikte değişime birlikte katılma çabasıdır. Bu anlamda sivil toplum aslında, bazı düşünörlere göre ortak inançlarla kuşatılmış bir toplum dünyasını aşan bir esneklik anlamına gelmiştir. Hem siyasi olarak devlet buyruğunu mutlak olmaktan çıkarmış hem de inançlar bakımından özdeş olma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır.

Böylece sivil toplumda, tümöyle bireyin şahsi hayatı hakkında özgür tercihleriyle yaşadığı bir hayatı, fedakârlık ve emek vererek katıldığı kamusalılık arasında siyasal bir güç elde etmeyi göz etmeyen ortak gönüllü unsurlar sivil toplum faaliyetlerini oluşturmaktadır. İşte bu noktada, sivil toplum ve STK'lar toplumsal sorunların giderilmesinde daha etkili bir rol oynamaktadır (Yıldırım, 2004, s.24).

2.1.2. Uluslararası Bağlamda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Gelişim Süreci

Sosyolojik bağlamda sivil toplum kavramı hem sivil unsur hem de toplumsal boyutu ortaya koyarak sunmaktadır. Fransızca-Latince “civil” kelimesinden türeyen “sivil” kavramı yurttaşlara ilişkin olarak, yurttaşların hayatını onların yönetimini, haklarını birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koyan bir bütündür. Bir başka yönöyle de “sivil” sözcüğü askeri ya da dini unsur barındırmayan “sivilleştirmek” kavramıyla

beraber bir topluluğu geliştirmek bağlamında da ifade edilmektedir. Mardin’e (1990, s.10) göre sivil toplumdaki “sivil” sözcüğünün kökü şehir hayatının beraberinde getirdiği hak ve yükümlülükleri ifade etmektedir. Batıda “sivil” hkmetsel olmayan şeklinde belirtilmiştir. Özel hayat ile kamusal hayat arasında insanların gönüllü olarak bir araya gelip ihtiyaçlarını isteklerini kamusal dünyada gerçekleştirdikleri dolayısıyla kamusal alanı biçimlendirmeye çalıştırdıkları var oluş ortamı olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla sivil toplum kavramı, Davies (2003)’e göre zora maruz kalmamış olan kolektif davranış alanıdır. Bu amaçla zorlamaya değil, gönüllüğe dayanan eylemler davranışlar alanına tekabül eden bir kavramsal örgü olarak grlmştir. Aynı zamanda siyasal alanın zıddına tekabül eden anlamıyla sivil toplum, bir şekilde devletle ilişkili fakat ondan bağımsız ve dışsal bir toplumsal alanın, vatandaşların, siyasal alan tarafından temsil edilmeyen ortak çıkarlarının adı olarak tarif edilmiştir (Yıldız, 2004, s.89; aktaran Aslan, 2010).

Tarihsel süreç incelendiğinde, sivil toplum kavramının ortaya çıkış sürecinden itibaren geliştiği ve yeni statüler kazanarak varlığını sürdürdüğü gözlenmektedir. Sivil toplum üzerine araştırma yapan ilk araştırmacılar, bu kavrama devletle eş değer tanımlamalar yapmışlardır. Böylece sivil toplum kavramının devletin temel fonksiyonları ile aynı görevleri üstlendiği düşüncesinin literatürde yapılan ilk çalışmalarda kendine yer bulduğu görülmektedir. Bu düşünceler, 18. yüzyıldan itibaren kendini revize etmeye başlamış, sivil toplum kavramının devlet kavramından ayrı düşünülmesi gerektiğine yeni teoriler ortaya konulmaya başlanmıştır. Ayrıca Avrupa’da yaşanan potansiyeli ve popülasyonu açısından küresel etkileri olduğu tespit edilen Sanayi devrimi, Aydınlanma ağı gibi tarihsel dönüm noktalarında sivil toplum yapısının etkin olduğuna dair birçok bilimsel yayın literatürde kendine yer bulmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde değişimi ve dönüşümünü devam ettiren sivil toplum anlayışı ve oluşan kuruluşlar, 20. yüzyılla birlikte sosyal ve siyasal etkileri açısından göz önüne alınarak değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Her toplumda oluşan sivil toplum yapısı ve STK’ların tarihi süreçteki gerçeğine rağmen, insanların birlikte yaşama arzusu ve yaşayış şekilleri zamanla kendilerinin siyasi örgütlenmesine neden olmuştur. Siyasi örgütlenmenin en önemli unsuru olarak karşımıza çıkan devlet, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleme, toplumsal ihtiyaç ve beklentileri

ortaya koyma, kamusal amaçları gerçekleştirme, kamusal mal ve hizmet üretimini üstlenmesi etkin politikaların belirlenmesinde sistemsel değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu sebeple sistemsel değişiklikler tarihin her döneminde farklılıkları barındırıp günümüze kadar kamu kurumları ve STK iş birliğinde etkisini devam ettirmiştir.

Bu çerçevede ilk olarak geleneksel kamu yönetimi (GKY) yaklaşımı göreceli olarak verimlilikle daha az ilgilenen; merkeziyetçilik, rasyonellik, kuralcılık, siyasi kanada karşı hesap verilebilirlik, kamu yararı, bürokratik yapıda gizlilik, eşitlik gibi özellikleriyle kamu sektörünün değerleri üzerine vurgu yapan bir anlayış olduğundan STK'ların gelişimi pek mümkün olmamıştır (Gulick, 1937, s.13-14). Dolayısıyla GKY anlayışında kamuyu ilgilendiren tüm plan ve politikaların hem tasarlanmasında hem de uygulanmasında devletin yalnız olduğu görölmüştür. Kontrolün tamamen devlet olduğu bir dönem yaşanmıştır. Vatandaşların veya STK gibi aktörlerin kendilerini ilgilendiren kararlara katılımları noktasında sessiz kaldıkları (daha doğrusu bırakıldıkları) gözlemlenmiştir (Denhardt ve Denhardt, 2001, s.391).

Dünyada yaşanan değişimler, hemen hemen karşı karşıya kaldığımız sorunsal alanları doğrudan doğruya etkilemiş ve bu alanlardaki sorunlara yönelik çözüm üretilebilmesi için baskı oluşturulmuştur. GKY anlayışı önemli oranda güven kaybına uğramıştır. Gündeme gelen yeni kamu yönetimi (YKY) anlayışı GKY'nin geçmişteki etkinliğinin azalmasını sağlamıştır. Etkin bir devlet yapılanması meydana getirebilmek için devletin yürütme vasıtası olan kamu yönetimi disiplininde yeni bir yapılanmaya geçme gerekliliği üzerinde durulmuştur. 1970'li yılların ortasından itibaren ciddi mali krizlerle karşı karşıya kalınmakla beraber tüm dünya devletlerinin klasik sınırlarına dönerek verimlilik esasına göre örgütlenmesi ve özel sektör değerlerinin, pratiklerinin kullanılması gibi yeni düşünceler meydana gelmiştir. Bundan dolayı bir özel sektör mantığı bir yönetim fonksiyonun, geleneksel kamu yönetiminden daha önemli olduğu ortaya konularak devletin fonksiyonlarının ve örgütsel yapısının sorgulanması sonucunda “Yeni Kamu Yönetimi” veya “Yeni Kamu İşletmeciliği” (YKİ) yaklaşımı ortaya çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan köklü değişimler ve devletlerin bağımsızlığını

kazanmasıyla STK olgusunda hızlı bir artış yaşamıştır. Devletler demokratikleşmenin unsuru olarak sunulan STK yapısının kapsadığı alanın ve örgütlülüğünün önemini anlamaya başlamışlardır. 1970'den sonra ise STK'ların sayıları, çalışma alanları, işlevleri hızla yayılmış ve genişlemiştir (Arslan, 2001, s.12). 1970 ve 1980'lerde yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmeler kamu sektöründeki yapının tartışılmasını öne çıkarmıştır. Geleneksel yönetim anlayışının modern dünyanın ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve sorgulanması gerekliliği üzerine tepki ve alternatif olarak ikinci yaklaşım olarak ortaya çıkan YKY, 1980'lerle beraber ekonomik, sosyal ve idari yapıyı yönlendirmiş ve değişime uğratmıştır. Geleneksel yönetim anlayışının, kuralcı, şekilci, hiyerarşik ve merkeziyetçi yapısını eleştiren YKİ anlayışı, bu yapının yerine devletin toplumdaki rolünü, hükümet, bürokrasi ve vatandaşlar arasındaki ilişkileri yeniden düzenleyen yeni bir değerler dizisi öngörmüştür. YKY anlayışı ile esnek, katı olmayan, piyasa tabanlı, nicel olarak küçük ancak nitel olarak etkin ve verimli bir devlet yapısı, hizmetlerde etkinlik, yönetime katılma, yönetişim tabanlı bir kamu yönetimi anlayışına geçiş yapılmasını beraberinde getirmiştir.

Bu amaçla devlet yapılarındaki en büyük değişimin merkezi yönetim alanında yaşandığı görülmüştür. Sisteme giren yeni paydaşlar ile birlikte özellikle merkezi yönetimin birçok hizmeti yerel yönetimlere, özel sektöre, meslek kuruluşlarına, STK'lara devrederken bir yandan ise piyasa ilişkilerini devrederek özelleştirme yapılarak kamu hizmetleri firmalar aracılığıyla yürütülmüştür. Dolayısıyla refah devletiyle ortaya çıkan merkezi yönetim veya yerel yönetimleri kamu hizmetlerinde araç gören bu yaklaşım, değişim ve dönüşümle birlikte piyasa odaklı devlet faaliyetlerinin refah devleti anlayışındaki programlardan daha avantajlı olduğu savunulmuştur. STK'ların devletle olan ilişkilerin şekillenmesinde ve devletin iç politikalarının etkin olduğu alanlarda STK'ların da bu politikalar aracılığıyla daha spesifik olarak varlık sürmesi amaçlanmıştır. Küreselleşme, mobilité, etkileşimin artmasıyla birlikte STK'ların görev ve sorumluluklarında da makro ölçekte genişlemeler yaşanmıştır. Böylesine etkin bir alanda konumlanan STK'lar, devletler tarafından etki alanının tespit edilmesiyle birlikte daha fazla profesyonelleşmiştir.

Dünyada son yıllarda yaşanan küreselleşmeyle birlikte kamu hizmetlerine olan talepler değişmeye başlamış ve mevcut kamu hizmeti anlayışı da değişime girmiştir (Uysal, 2013, s.24). Bu olgu da “Yeni Kamu Hizmeti” yaklaşımını beraberinde getirmiştir. 1980’lerle küreselleşme olgusu ve neo liberal politikaların sonucu STK’lar, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarında gördükleri işlevleriyle önemli birer aktör haline gelmişlerdir. Aynı zamanda Demirkaya (2018, s.7) sivil toplum kuruluşları gerek kamu hizmetlerinin sunulmasında gerekse kamu hizmetlerine vatandaşın katılımının sağlanmasında çok kritik roller üstlenebilmektedirler. STK’ların kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanması sürecinde etkin olmaları, hizmetlerin etkinliği ve verimliliğini artırdığı gibi sürdürülebilir olmasını da sağladığı söylenmektedir.

Yaşanan değişimlerde özgürlüğün, sivil inisiyatifin, siyasal katılımın, özelleştirme ve adem-i merkeziyet gibi politikaların ön plana çıktığı görülmüştür. Tüm bunlarla birlikte kamu hizmetlerinin içeriği, türleri ve sunumunda farklılaşmanın gerekli olduğu anlaşılmış ve STK kültürünün de kuvvetlenmesiyle birlikte kamu hizmetlerinin yeni bir forma kavuşturulması zaruri bir hal almıştır (Uysal, 2013, s.24). Yeni kamu hizmeti yaklaşımının savunucuları, YKİ’nin devletin etkinliğini (efficiency) ve etkililiğini (effectiveness) artırma noktasındaki katkısını inkâr etmemekle birlikte devletin hem etkinliğinin hem de etkililiğinin demokratik değerler ve normlar çerçevesinde olması gerektiğine vurgu yapmışlardır (Denhardt vd. 2009, s.1270). Önceki yaklaşımlar üretim, girdi ve performansı ön plana çıkarırken yeni kamu hizmeti yaklaşımında demokratik vatandaşlık, topluluk ve STK modelinin benimsenmesi ve örgütsel hümanizm anlayışlarının bulunduğunu ifade etmişlerdir (Denhardt ve Denhardt, 2000, s.550). Kamu politikaları oluşturma süreçlerine vatandaşlar gibi devlet dışı aktörler olan özel sektör, STK’ların, sendikaların ve çıkar gruplarının dahil oldukları görülmüştür. Bir başka unsur ise yeni kamu hizmeti yaklaşımı, güçlü bir demokrasiye sahip olmak için devletin kendisini toplumun kalbine yerleştirmesi, vatandaşla işbirliği yaparak sosyal problemlerin üstesinden gelmesi, hizmetleri geliştirmesi ve toplumun ihtiyaçlarıyla ve değerleriyle uyumlu olması gerektiğini belirtmiştir (Genç, 2010, s.149).

1980’lerin başı itibariyle özelleştirme Batı Avrupa ülkelerinin gündeminde yer almaya başlamıştır. Dünyada yaşanan gelişmelerle beraber öte yandan Sovyetler Birliği

ile Doğu Avrupa'da hâkim olan sosyalist ideoloji, STK'dan yoksun ve devletle bütünleşen ideolojik bir toplum şeklinde olduğu görülmüştür (Çaha,2007, s.59). Ancak Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesiyle dünyada öne çıkan gündemde bulunan konuların başında Doğu Avrupa'da sivil toplum yapısının gün yüzüne çıkması olarak değerlendirilmiştir. Sosyalist dünya içinde ilk örnek olarak İşçi Dayanışma Hareketi, bir sivil toplum hareketi olarak baş göstermiş ve muhalefet yapısının oluşmasını sağlamıştır. Bu dayanışma hareketi diğer ülkelerde de kitlelerin oluşmasına neden olmuş ve böylece sosyalist rejimlerin yıkılıp yerine çok partili demokratik sistemlerin kurulduğunu görülmüştür. Günümüzde bu ülkelerin birçoğu NATO ve AB içinde yer almıştır. Doğu Avrupa'da yaşanan bu değişim ve dönüşümde sivil toplum ve STK'ların başarısı göz ardı edilmemektedir. Bu ülkelerden örnek vermek gerekirse; Doğu Bloğu ülkeleri arasında olan Polonya'da rejim değişikliği ve işçi hareketi gerçekleşmiştir. Bununla birlikte bağımsızlığının hemen ardından demokratikleşme sürecine girmiştir.

Demokratikleşmeyle birlikte öncelikle uygun siyasal ve yapısal reformların yapılması; ardından ülkelerin demokratik kurumların yerleştirilmesi sürecini ön planda tuttuğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri söz konusu sürecin hemen başında AB'ye üyeliği kendilerine hedef koymuşlardır. STK yapısıyla beraber AB'nin söz konusu ülkelerdeki toplumsal, siyasal ve ekonomik dönüşümlerde, değerlerin ve kurumların yerleşmesi anlamında önemli bir itici güç olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Yaşanan bu gelişmeler yani STK'lar sayesinde uzun zaman sonra toplum ve devlet sistemine dayanarak sosyalist rejimden demokratik rejime dönüşmek dünya çapında STK'ların demokratikleşmenin en önemli adımı olarak görülmelerine neden olmuştur. Bu dönüşüm sürecinde yönetim yapıları kalkmasa da bir aşındırma süreci meydana gelmiştir, bu da yeni arayışları beraberinde getirmiştir

1990'lı yıllarla beraber sosyal bilimlerde yaygınlık kazanan yönetişim kavramının farklı disiplinlerde çeşitli anlamlarda kullanıldığı görülmüştür. Rhodes'a (1996, s.660) göre yönetim kavramı devlet merkezli yönetim yapısını betimler, oysaki yönetişim kavramı yönetim kelimesinden daha kapsamlı olup bir dizi aktörler, süreçler ve merkezi yönetimin birincil olmaktan çıkıp diğer aktörlerle görece eşit olduğu bir durumu tanımlamaktadır. Bozkurt'a (1998, s.274) göre ise yönetişim, bir toplumsal-

politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen olarak tanımlanmaktadır. Genel kabul gören tanımda yönetim, birçok aktör ve örgütün olduğu, bu aktör ve örgütler arasındaki ilişkilerin koşullarını zorla kabul ettirecek formel kontrol sisteminin olmadığı karar alma kuralları hakkındadır (Chhotray ve Stoker, 2009, s.2-5). Dolayısıyla doğal olarak bu ortamda oluşan yönetim disiplinine değinilmesinin nedeni en çok vurgu yaptığı alandan biri olan STK'ların gelişmesinde etkin rol almıştır.

Kavramın gelişmesinde etkin rolü olan Dünya Bankası'nın (DB) raporunda bir ülkenin kaynaklarının etkin bir şekilde kullanımı için bazı yönetim ilkelerine değindiği gözlemlenmiştir. Bu ilkeler; hesap verilebilirlik, saydamlık, STK'ların kamu politikalarına etkin katılımı, hukuk devleti ve bağımsız yargı sistemidir (Turan (Ed). World Bank, 1989). Aynı zamanda Dünya Bankası'nın 1994 yılında hazırladığı raporda devletin yeniden yapılandırılması üzerine durulmuştur. Burada ortaya çıkması gereken en önemli yapının STK'lar olduğu görülmüştür. Güçlenen bir STK yapısı, kamu sektöründe verimliliği artırarak karar alma süreçlerindeki etkinliği arttıracak mekanizmaların oluşmasını sağlamıştır. DB yönetim kavramını ortaya çıkardıktan sonra Avrupa Komisyonu kendi yönetim konseptini oluşturmuş ve Avrupa Yönetimi Beyaz Kitabı (White Paper on European Governance) olarak adlandırılan belgede ayrıntılı yer vermiştir. 2001 yılında Komisyon tarafından hazırlanan Beyaz Kitap, yönetimi yetkilerin AB düzeyinde yürütülme biçimini etkileyen kurallar, süreçler ve davranışlar olarak tanımlamakta ve yönetimin açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkililik ve tutarlılık olmak üzere beş ilkeden oluştuğunu ifade etmiştir (DPT, 2007, s.3).

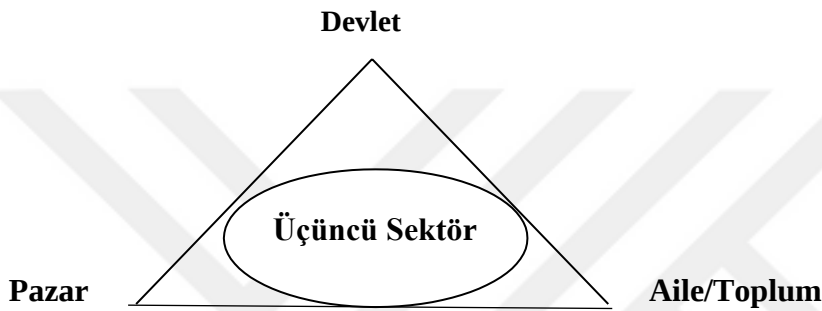
Yönetimin özellikleri kavramın çerçevesini ortaya koymaya çalışmakla beraber literatürde genellikle sistemsel, siyasal ve yönetsel olmak üzere üç boyutundan bahsedilmiştir. Bu boyutlarda ortak özellik olarak etkin ve ilişkisel ağı kuvvetli olan ulusal ve uluslararası STK yapılarının ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Sistemsel boyut, resmi ve hukuksal süreçler sonrasında oluşan hükümetten daha çok yapıyı öngörmektedir. Sisteme yerel yönetimler, STK'ları ve özel sektör gibi aktörleri de dahil etmekte ve devlette toplanan güç ve yetkinin söz konusu yeni aktörlere dağıtımını benimsemektedir (Turan (Ed), Parlak ve Sobacı, 2012, s.235).

Siyasal boyutuyla yönetim, yurttaşın her alanda ve biçimde yönetsel ve siyasi karar alma süreçlerine katılımını ifade etmekte ve böylece devletin meşruiyetinin ve şeklen demokratik niteliğinin ötesinde bir anlayış öngörmüştür. Yönetsel boyut ise etkin, bağımsız, saydam, hesap verebilir dolayısıyla denetlenebilen bir kamu yönetimi mekanizması kastedilmiştir. Bu bağlamda yönetim; kamu yönetimi, özel sektör ve STK'ları da içine alan kompleks bir sistemi ve bunların kendi aralarındaki ilişkiler ağını ve karşılıklı etkileşimlerini ifade etmekte kullanılmıştır (Turan (Ed), Parlak ve Sobacı, 2012, s.235). Bu amaçla ulus devletlerin yönetme kapasitelerinin üstüne çıkarak otorite yokluğuna ilişkin sorunlarda hükümetler ile kâr amacı gütmeyen STK'lar arasında stratejik işbirliğini formüle etmeye çalışmıştır. Dolayısıyla bu oluşumlar birlikte değerlendirildiğinde yönetimin siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkileri yönlendiren süreç ve yapılar olarak gözlemlendiği görülmüştür. Bu çerçevede STK'ların gelişim süreçlerine ve politikaların belirlenmesinde etkin olan sistemsel değişikliklere değinilmiştir. Sistemsel değişikliklerle beraber Arslan (2001, s.125-126) STK'ların tarihi gelişimini altı başlık altında toplamaktadır:

- Çeşitli misyoner grupların çalışmaları ile başlayan “Yardım ve Refah Kurumları”,
- Seçtikleri konuda uzmanlaşmış, “Teknik Yenilik Kuruluşları”,
- Hükümetin ilgili biriminden daha faydalı olacakları düşünüldüğü için açılan “Kamu Hizmeti Aracıları”,
- Kendi kendine kalkınma projesini az gelişmiş ülkelerde uygulayan ve kaynağı da genellikle Avrupa’da olan “Popüler Kalkınma Kuruluşları”,
- Üyeleri baskı altındaki kişiler ve yoksullar olan halktan kaynaklanan bir kalkınmayı gerçekleştirmeye çalışan güneyli yerel kuruluşlar “Tabandan Kalkınma Kuruluşları”,
- Proje uygulamayan, sadece eğitim ve lobicilik için kurulmuş gruplar, “Görüş Savunma Grupları ve İşbirliği Ağları” dır.

1990'larla beraber gelişmekte olan ülkelerde sivil toplum ve STK'ların varlığının demokrasiye katkıları bilim insanlarınca akademik araştırmalarda kendine yer bulmaya başlamıştır ve demokratik süreçte ön ayak olması vurgulanmıştır. Günümüzde de çağdaş demokrasiler üç temel sektöre dayanmaktadırlar. Bunlarda kamu sektörü (birinci sektör), kâr amacı taşıyan özel sektör (ikinci sektör) ve kâr amacı taşımayan kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşları (üçüncü sektör)dır (Öztürk ve Şahin, 2011).

Şekil 1: Sivil Toplum-Devlet İlişkisi

Kaynak: İlyas Doğan, Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Aralık, 2002, s.29

Bu şekilden de anlaşılacağı üzere STK'lar, toplum ile devlet veya devletle özel sektör ya da özel sektörle toplum arasında aracı rolünü üstlenip denge durumundadır. Aynı zamanda üçüncü sektör olan STK'lar, iktidarda yer alan en önemli unsurlar olan siyasetin politika ürettiğini, bürokrasinin uygulayışını eleştirip, geliştirip gözetmiştir.

STK'lar, yerel unsurlardan daha büyük profesyonelleşmiş gruplara kadar uzanmaktadır. Literatürde, bu kuruluşlar farklı isimleri barındırmaktadır. Türkçe'de sivil toplum kuruluşları olarak ifade edilen kavram İngilizce "Civil Society Organizations" (CSO's)'daki anlamıyla katılım veya temsilen hükümete dahil olmayan doğal ve yasal şahıslar tarafından yaratılan "hükümet dışı örgütler", "üçüncü sektör kuruluşları", "gönüllü kuruluşlar" şeklinde ifade edilmektedir (Non-governmental organization, 2009).

STK'ların tanımına ilişkin birçok açıdan görüş bulunmaktadır ancak en genel anlamıyla sivil toplum örgütleri, "ülkenin toplumsal ve ekonomik kalkınmasına, sivil toplum düzenine doğrudan katkıda bulunarak katılımcı demokrasinin oluşturulması ve

sürdürülmesine, siyasal, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel faktörlerde politika geliştirerek, bireylerin ortak amaç ve hedeflerini ifade edebilecekleri bir temelde ortaya çıkan yapılar olarak tanımlanmaktadır.”

Bu geniş anlamda tanımını yaptıktan sonra STK’ların dört ana temel özellik üzerinden inşa edildiği ifade edilmiştir: (Seyyar ve Adalı, 2004, s.190).

- Gönüllülük,
- Bağımsızlık,
- Kar amacı gütmemek,
- Vizyon ve ideale sahip olmak

Gönüllülük, STK’ların ayırt edici karakteristik özelliklerinden bir tanesidir. Genel olarak bireylerin yaşam kalitesini arttırmak için toplumun faydasına olduğu düşünülen hedefi gerçekleştirmek için yalnızca içinden gelerek ve doğru olduğuna inanarak, bir toplumsal girişimde bulunmak ya da STK bünyesindeki etkinliklere katılmak olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca gönüllü birliktelik, bireysel inisiyatifin devam etmesini, bireyin grup kimliği içinde kaybolup gitmesini engelleyici bir rol oynamaktadır (Çaha, 2007, s.26).

Bağımsızlığı STK’lar açısından düşünürsek, siyasal açıdan toplumsal aktörlerin hiçbir kısıtlama olmadan aktif siyaset yapabildikleri, kültürel açıdan devletten bağımsız kültürel kimliklerin oluştuğu, kültürel çoğulculuğun zemin bulduğu ve devletin resmi bir kültür, din, dil, ideoloji ve değer politikasının bulunmadığı, ekonomik açıdan başta özel mülkiyet olmak üzere bireylerin devletten bağımsız her türlü ekonomik faaliyette bulundukları ve toplumsal açıdan, bireylerin, dernek, sendika, dini cemaat, grup temelinde örgütlendikleri durumlar bu yapılarda ön plana çıkmıştır (Hira ve Şan, 2009).

STK’lar belli bir alanda kazanç veya kişisel kar amacıyla faaliyet göstermeyip, ancak profesyonel çalışanlarına belli bir ücret ödemektedirler. Ayrıca gelir getirici faaliyette bulunup üyelerine toplumsal fayda sağlamaya çalışmışlardır. Vizyon ve ideale sahip olması, STK’ların belli değerler ve amaçları doğrultusunda hareket etmesine ve

faaliyette bulunmasına yol açmıştır. Kuruluşlar, kendilerine belirledikleri hedeflerle sınırlı kalmayıp dünyada yaşanan gelişmelere göre değişkenlik gösterip görüş ve isteklerde bulunabilmektedirler. Bu oluşturdıkları vizyon ve ideallerle vatandaşların ortak bakışını ve ortak talebini ve duyarlılığını ortaya koymasını sağlamaktadırlar. Bununla birlikte devletin hukuksal, yönetsel, kültürel organlarının dışındaki alanda oluşturdıkları sivil girişim ve etkin ilişki ağını vurgulamaktadırlar.

Kavramsal olarak STK'ların tanımından ve temel özelliğinden söz ettikten sonra Güneş'e göre STK'ların tespit edilmiş bazı işlevleri vardır. Bunları şu şekilde sıralamıştır (Güneş, 2004, s.2-5);

- Kamuoyu oluşturmak yolu ile bireylerin taleplerinin getirilmesine yardımcı olmak,
- Çoğulcu toplum yapısının oluşumunu sağlamak suretiyle piyasadaki metalaşmaya ve egemen piyasa değerlerine karşı dengeleyici unsur olmak,
- Kendi içinde oluşturdıkları katılımcı ve çoğulcu bir kültürle beslenmiş ve aynı zamanda yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamak,
- Pilot projeler üretmek, bu projelere kaynak bulmak ya da bu projeleri uygulamaya geçirmek yoluyla eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar alabilmesini sağlamak,
- STK'lar devletin ortadan kalkmasını değil, müdahale alanlarının sınırlandırılmasını savunmuşlardır. Etkili, saydam ve hesap verilebilir bir devlet talebini ortaya çıkarmak (Belge.2001, s.33),
- Faaliyetlerinin icrasında ve katılımıda “Diğergamlık ve gönüllülük” esası hakimdir. STK'larda faaliyet gösteren bireyler yaptıkları faaliyetleri ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmelidir. Diğergamlık ise hiç tanımadığı, bilmediği belki de karşılaşmayacağı insanlara maddi ve manevi çıkar beklemezsizin yararlı olmak için gönüllü olmayı tercih etmektir. Başka bir ifadeyle “bilinmeyene yardım etmektir” (İnsel, 2004, s.3). Bu faaliyetleri dünyada en iyi yapan oluşumlar sivil toplum kuruluşlarıdır.

STK'ların özelliği, modern demokratik devlet anlayışı çerçevesinde bireyin devleti etkilemek ve denetlemek de dahil olmak üzere, kendi hak ve çıkarları doğrultusundaki amaçları gerçekleştirmek için kurulmuş yapılar olmasıdır. Sivil toplum örgütleri, vatandaşlık bilincinin gelişmişlik göstergesi olarak da algılanabilir (Ateş ve Nohutçu, s.248).

STK'ların fonksiyonlarından sonra çeşitlerine bakılacak olunursa; STK'lar yerel, ulusal ve bölgesel şeklinde üç tipte karşımıza çıkabilmektedir. Ayrıca, bulunduğu ülkeye göre de biçimlenebilecek olan STK'ların, hem geri kalmış “Güneyli” ülkelerde hem de zengin sanayileşmiş “Kuzeyli” ülkelerde politika tayin edicileri, eylemcileri ve araştırmacıları arasındaki profili devamlı olarak gelişme kaydetmektedir (Lewis,2001, s.1). Burada STK'ların önemine ilişkin araştırmacılar, sivil toplumunun gelişmiş olduğu ülkelerde insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, ekonomik verilerin, yaşam kalitesinin yüksekliği gibi evrensel ilkelerinin ön planda olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Sivil toplum çalışmalarının olmadığı veya kısıtlı şekilde sürdürüldüğü alanlarda ise yukarıda belirtilen evrensel ilkelerin etkilerinin pozitif olmadığı görülmektedir. Bu ülkelerde/bölgelerde refah düzeyi ve ekonomik verilerde düşüşe, insan hakları ihlallerine, hukuksuzlukların daha belirleyici rol oynadığı ifade edilmiştir.

Peter Drucker'ın da ifade ettiği gibi her alanda yaygınlığını hissettiren etkisini de arttıran STK'lar, ABD'nin en büyük yenilik ve itici gücü olarak gösterilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere STK'lar gelişmiş toplumlarda yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ilişkilerin ve gelişmelerin sonucunda doğmuştur. Dünya toplumlarında STK'ların olduğu aşıkardır ancak bazı toplumlarda etkinliği üst düzey iken bazı toplumlarda etkinlikleri zayıftır. Çağdaş toplum olmanın en önemli göstergelerinden biri de STK'ların var olması şeklinde değerlendirilmiştir. Çünkü var olan bu oluşumlar gelişmiş ve sanayileşmiş toplumlarda demokrasinin egemen olup olmasını beraberinde getirdiği gözlenmiştir. Bu durumda demokrasinin gelişmesiyle sivil inisiyatif yapısının kurum ve kuruluşlar üzerindeki etkisini de arttırmaktadır. Artık uluslararası kuruluşlar ve STK'lar toplumsal kararların alınmasında seçilmişlerle birlikte rol almaktadırlar. Bu gelişmenin ardında yatan nedenlerden belki de en önemlisi, artık insanların geleceklerini belirleyecek konuları, seçtikleri temsilcilere de bırakmak

istememeleri, doğrudan söz sahibi olmak istemeleridir (Akbal,2017, s.103). Katılımcılık ilkesiyle beraber halkın karar alma mekanizmalarında daha etkin olabileceği gerçeğini ortaya koymuştur.

STK'ların, gelişmiş toplumlarda yaygın olmasının bir başka boyutu ise sivil toplum yapısının çoğunlukla şehirleşmenin olduğu, şehirli insan yaşayışının ve kimliğinin ortaya çıktığı serbest pazarın etkin olduğu ortamda meydana geldiği tespit edilmiştir. Bunun haricinde, toplumu oluşturan insanların birey olmayı başarıp başaramaması sivil inisiyatifin ortaya konulmasında etkili olmuştur. Birey olma anlayışının batılı toplum yapısında aristokratlara karşı verilen mücadelenin sivil inisiyatif gruplarının etkinliği ile tamamlandığı ifade edilmiştir (Keyman,2004b, s. 2-3). Böylece örgütlü toplumların gelişmiş toplumları beraberinde getirdiği görülmüştür.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde toplumsal yapının tüm sistemlerini etkileyen küreselleşme kavramı, genel olarak değişim sürecini ve ekonomiyi, politikayı, kültürel yapıdaki dönüşümün tanımlanmasını sağlayan ve bu değişimlerin etkilerini anlatmak için kullanılmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte toplumlarda yaşanan rekabetçi yapının tek başına devletin imkanlarıyla ve enerjisiyle yeterli olmayacağını, burada sivil yönetime duyulan ihtiyacın ne kadar büyük önem arz ettiğini daha kolay anlaşılacaktır. Günümüzde küreselleşmeyle birlikte STK'lar uluslararası organizasyonlarda ortak bir kamuoyu oluşturmakla birlikte, az gelişmiş ülkelerde ise sorunları gündeme getirip çözümsel faaliyetler sunmaktadırlar. Bu süreçte ortaya çıkan sorunların hem uluslararası hem de ulusal boyutta devletlerin tek başına çözemeyeceği evrensel boyut kazanmış sorunlardır. 21. yüzyılda STK'lar belirlenen bu sorunların üstesinden gelme konusunda çaba göstermektedirler. Bütün bu ekonomik, sosyal, siyasal alanda gerçekleştirilen olumsuzlukları çözmek ve yeni politikalar oluşturmayı tamamıyla STK'lar yapar demek yanlış olmaktadır. Buna karşın küresel bir toplum oluşturmada STK'lar göstereceği faaliyet bütününe görmemezlikten gelmek hatalı kararlar verilmesine sebebiyet verebilir. STK'ların ekonomik ve sosyo-politik faaliyetler yürütmesi devletin kamusal politikalar üretmesini engellemediği gözlemlenmiştir. Çünkü kamusal politikalarla devlet, işlevliliğini ve ulusal bütünleşmedeki ilerlemeyi belli bir plan dahilinde gerçekleştirmiştir. STK'larda bu noktada devletin ürettiği kamusal politikalara her açıdan

yardımcı olmaya çalışmaktadır ve devletle işbirliği halinde projeler yürütmektedir ya da devletten kalan eksikliği tamamlayıcı rolüyle gidermektedir. Bununla beraber STK'ların uluslararası ve ulusal bağlamda destek sağlayıcıları artmaktadır.

Uluslararası bağlamda Birleşmiş Milletler (United Nations), Dünya Bankası (World Bank), Avrupa Birliği (European Union) gibi kurumlar STK'ların yaptıkları projelere en büyük fonu sağlayabilmektedir. Bu kurumlar gelişmekte olan ülkelerin devlet odaklı ve piyasa odaklı yaklaşımları arasında denge sağlayıp STK'ların rolünü arttırmayı amaçlamaktadırlar. Sonuç olarak STK'ların en kritik organizasyonlar olduğu gözlemlenmiştir. Günümüzde STK'ların demokratikleşme açısından toplumlarda birbirleriyle ilişkili veya ilişkisiz birçok önemli işlevleri bulunmaktadır. İşlevsel faaliyetler etkileşim halinde olarak bireysel alandan toplumsal alana, kültürel alandan ekonomik ve diplomatik alana kadar geniş çerçevede yer edinmiştir. Bu özelliklerinden dolayı STK'ları devletlerin önemle geliştirmesi, desteklemesi katılımı özendirme ve yasal altyapısı oluşturulması gereken yapılardır (Aktan C. ve Çoban, s.3). Aynı zamanda devlet ve STK işbirliği ulusal ve uluslararası alanda ülkelerin şekillenmesine, gelişmesine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

Bu bölümde, STK'lara ilişkin kavramsal tanımlar ve gelişim süreci açıklandıktan sonra diğer bölümde ise global/küresel anlamda yer alan dünyada yaşanan gelişmelere paralel geçmişten gelen STK ve kamu kurumları yapısına ve anlayışına sahip olan Türkiye'deki STK'ların ve kamu kurumlarının gelişim süreci izah edilmiştir.

2.1.3. Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Kamu Kurumlarının Gelişim Süreci

Geçtiğimiz ve yaşadığımız yüzyılda yer küremizde hızlı değişim ve dönüşüm süreci yaşanmıştır. Dünya üzerinde yaşanan değişim eğilimi ekonomi, politika, kültür, teknoloji gibi birçok alanda görülmüştür. Uluslararası ilişkilerde ve sistemde yaşanan gelişmeler Türk kamu yönetimi disiplini idari reform konusunda değişikliklere uğratmış ve STK'lar konusunda yeni gelişmeler yaşanmıştır. Osmanlı devletinden günümüze kadar Türkiye'de idari yönde ortaya çıkan düzenlemeler ve modernleşme çabalarının uzunca bir geçmişe sahip olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye'deki idari

düzenlemeler ve STK'lar üzerindeki gelişmeler siyasal, sosyal, ekonomik gerekçelere dayanarak Osmanlı devletinde olduğu gibi Batı referans alınarak değerlendirme yapılmıştır. Bu amaçla, idari reform çabaları dönemsel olarak farklı unsurlara dayanarak gelişmiş ülkelerin veya genellikle batılı ülkelerin örgütsel aktörlerinin etkin olarak değerlendirildiği, kamu kurumlarının yapısına ve işleyiş süreçlerine yönelik olmuştur. Dolayısıyla kamu kurumlarının yapısına kamu-özel, devlet-devlet dışı, ulusal ve uluslararası kurumların iç ve dış dinamikler perspektifinden birçok aktörler etki etmiştir.

Uluslararası işbirliği çerçevesinde, STK'ların gelişimindeki etkileşimsel ilişki Osmanlı devleti döneminde Tanzimat ve Islahat fermanıyla yani genel çerçevede Tanzimat döneminde kendini gösterirken, 1980 sonrasında politik, sosyal, ekonomik, kültürel olmak üzere birçok alanda Türkiye, AB gibi uluslararası örgütlerle işbirliği boyutlarında kamu kurumları ile STK'ların ilişkisi ele alınmıştır. AB'nin de Türk kamu kurumlarındaki reform çalışmaları bağlamında Türkiye'de STK'ların gelişim sürecine etkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Kamu kurumları ve STK'ların reformlar üzerindeki etkisiyle birlikte, ekonomik sosyal ve politik öncelikler, seçilmiş görevlilerin değişen rolleri, katılımcılık, bürokratik şartlar, saydamlık, demokratik sorumluluk gibi eğilimlere yönetim yapısında önem verilmiştir. Bu amaçla reformların toplumsal olarak benimsenmesinde ve uygulamaya konulmasında uluslararası ve ulusal sistemdeki çevrenin etkisinin artması Türkiye'deki STK'ların gelişimine ve kamu kurumlarının işleyişine yansıdığı görülmüştür.

Türkiye'de tarihsel gelişime bakıldığında, STK geleneği inişi çıkışlı bir seyir izlese de çok köklü ve tarihsel süreci olan toplum yapısı görülmüştür. İlk olarak cemaatler ve milletler şeklinde ifade edilirken daha sonraki, süreçte vakıflar, dernekler, mesleki örgütlenmeler ve sendikalar şeklinde izlenmiştir. Bu gelişim süreci Osmanlı Devleti dönemi ve Cumhuriyet dönemi şeklinde bir ayrıma tabi tutulup yaşanan gelişmelerle ortaya çıkan değişim ve dönüşümlerin etkisi incelenmiştir. Dolayısıyla yapılan analizler sonucunda birbirini takip eden dönemlerdeki STK ve devlet ilişkileri de uluslararası, ulusal ve yerel gelişmelerle birlikte ortaya konmuştur.

2.1.3.1. Osmanlı Devleti Dönemi

Osmanlı tarihine STK açısından baktığımızda, Batı Avrupa’da söz konusu olduğu gibi gücünü özerk şehirlerde özel mülkiyet hakları üzerinden geliştiren belli bir sosyal sınıf ayrıcalığının söz konusu olmayışı, STK’ların ortaya çıkışını engellemiştir. Osmanlı toplumunda her zaman güçlü devlet geleneğinin hâkim olduğu siyasi bir rejim mevcut olmuştur (Alpay, 2005, s.21). Bu kültürde iktidarın bölünmüşlüğü yerine tekliği söz konusu olduğu için sivil toplum ve politik toplum ayrımı da doğal olarak yapılamamıştır (İdris Küçükömer aktaran, Duman, 2004, s.8). Osmanlı devleti, daha önce kurulmuş devletlerin yaşamış olduklarından ve geleneklerinden kendisine tecrübe edinerek her türlü ayrımcılığın ve şiddete karşı mücadelesini vermiş merkeziyetçi yapıyı güçlü tutmuştur. Bu da STK’ların gelişmemesini beraberinde getirmiştir. Batı da sivil toplum kavramı 18. yüzyıla kadar devletle eşdeğer kullanıldığı bilinmektedir. 18. yüzyıldan sonra ise ortaya çıkan burjuva sınıfının ekonomik hayattaki etkinliği ile birlikte siyasal taleplerini de ortaya koyması, sivil toplum kavramının bireysel hak ve özgürlüklerin en önemli kaynağı olarak görülmesini beraberinde getirmiştir.

Osmanlı’da geleneksel STK niteliği taşıyan unsurlar lonca sistemi, vakıflar, millet sistemi, tarikatlar, tekkeler gibi yapılar olarak görülmüştür. Osmanlı’da STK’lara ilişkin değerlendirme yapıldığında, belirgin olarak üç dönemle karşı karşıya kalınmıştır. Bu dönemlerden ilki 16. yüzyıla kadar olan dönemi içermiştir. Bu dönemde Osmanlı’nın kendine özgü modelini oluşturduğu ifade edilmiştir. Toplumsal yaşamda oluşan temel değerler ve dinamikler STK unsurlarınca ortaya konulmuştur. Bununla beraber vakıflar, medreseler, tarikatlar sivil dini unsurlar olarak ön planda yer almışlardır (Çaha, 2017, s.39). Medreseler toplumsal eğitimlerini devletten bağımsız organize eden kuruluşlar olarak belirtilmiştir. Aynı şekilde tarikatlarda devletten bağımsız düşünce dayanışma birliği içinde otonom birer varlık oluşturmuşlardır. Tarikatlar Osmanlı’da devletle toplum arasında tamamlayıcı rolü görerek iletişimi sağlayan kanallardan biri haline gelmişlerdir. Bununla birlikte tarikatların kendi iç yapılamalarından dolayı batılı tarzda bir STK anlayışı yansıtamamışlardır (Abay, 2009). Medreselerin en önemli finansman kaynağı olan devletten bağımsız olarak gelişen vakıflar ise, Osmanlı’nın en ücra köşesine kadar yayılmışlardır. Vakıfların hem toplumsal hem de siyasal hayatta etkisi son derece önemli

olarak değerlendirilmiştir. Osmanlıya baktığımızda Türk tarihinde hem eğitim hem de yönetim alanında önemli işlevler gören devlet sisteminde etkinliği söz konusu olan Enderûn Mektebi yapısında, mülkî, idarî, diplomatik ve diğer önemli kadronun yetiştirildiği yer olarak görülmüştür. Bununla birlikte Enderun Mektebi dışında eğitim sistemi büyük ölçüde vakıfların omurgası üzerinden gitmiştir. Yine aynı zamanda sosyal hizmetler vakıflar aracılığıyla yerine getirilmiştir. Bugün ki devletin birçok fonksiyonunu vakıflar üstlenmiştir. Kısacası Osmanlı Devleti'nde vakıflar, sosyal adalet, sosyal refah, dengeli gelir dağılımı, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetleri, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faaliyet alanı içinde yerine getiren örgütlü sivil dayanışma örnekleri olarak teşekkül etmişlerdir (Abay, 2009; Acun, 2005, s.51).

Osmanlı toplum yapısı içinde ahilik geleneğinden başlamak üzere lonca sisteminin hem Selçuklu da hem de Osmanlı'da önemli olduğu bilinmektedir. Kentlerde temel ekonomik unsuru oluşturan loncalar, işyerlerinde usta-çırak ilişkisiyle şekillenen ahilik teşkilatına dayanmıştır. Tarihsel olarak ahilik teşkilatının bazı düşünürlerince en önemli sivil toplum örgütlerinden olduğunu ve bu yapının dini değerlerle ekonomik değerleri bir arada sentezleyen hareket olduğu ifade edilmiştir. Lonca teşkilatı iktisadi birim olarak bu dönemde devletten bağımsız işlemekte ve loncanın yönetim organı da lonca esnafı tarafından seçilmiştir. 16. yüzyıla kadar üretim kalitesini yükseltme, kalifiye eleman yetiştirme, yetişen elemanlara ustalık sertifikası verme, iş ve ticaret ahlakını geliştirme ve denetleme, işçileri koruma ve üretimi en ucuz yoldan tüketiciye ulaştırma gibi işlevleri düşünüldüğünde loncaların, devletten özerk önemli ve yaygın STK'lar oldukları söylenebileceği görülmüştür (Çaha, 2003, s.81; Çaha, 1994, s.91). Bu loncalar, Osmanlı Devleti'nde esnafla merkezi yönetim arasında önemli bir köprü görevi üstlenen STK potansiyeli taşıyan unsurlar olarak gözlemlenmiştir (Abay, 2009; Çaha, 1994, s.91; Gönenç, 2001, s.90; Çaha, 2007, s.154-155).

Yapılan araştırmalar doğrultusunda, STK potansiyeli taşıyan loncaların iki farklı yaklaşımın söz konusu olduğu söylenmiştir. Bu yaklaşımlardan birincisi loncaların devletten özerk olmadığı şeklinde ifade edilmiştir. Bu yaklaşımda loncaların ticaret alanının düzenlenmesinde denetleme ve kontrol mekanizmasına sahip olduğu savunulmuştur. İkinci yaklaşımda ise İnalcık'a (1994, s.19) göre Osmanlı Devleti'nin

loncalar üzerindeki denetim gücü tartışmalıdır, çünkü loncalar genellikle özerkliklerini korumayı başarmışlardır. Sultan'ın loncalar üzerinde doğrudan bir yetkisi görülmemekle beraber, loncalar ahilik denilen kardeşlik ve meslek ahlakı sistemi kanalıyla ve dinsel tarikatlardan biri veya diğerleri ile ilişkiye girerek de manevi itibar kazanmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin, farklı dinleri ve toplukları hakimiyet altında bulundurup din ya da mezhep esasına göre yönettiği millet sistemi anlayışı STK potansiyeli taşıyan bir başka unsur olarak yansıtılmıştır. Osmanlı'da millet sistemi, devletin hakimiyet altında bulundurduğu Müslüman tebaa ile gayri-müslim unsurları sistemle bütünleştirmiştir. Bu yönüyle devlete bağlılıkları ile birlikte azınlıklara bağımsız bir alan yaratması nedeniyle "millet sisteminin" Osmanlı Devleti'nde STK'lara elverişli yapı olduğu söylenebilmektedir. Her milletin kendi yöneticisi durumunda olan "millet başını" bu dönemde kendisi seçmiştir. İlber Ortaylı, (1999) millet sistemi içinde yer alan bireyin azınlık muamelesi görmediğini, dolayısıyla azınlık psikolojisine sahip olmadığını söylemiştir. Çünkü Osmanlı gayrimüslimi, azınlık psikolojisinde olmadığından modern toplumdaki azınlığın davranış biçimine sahip olmamakla birlikte kimlik ispatı, asimilasyona uğrama korkusu ve bunun getirdiği çatışmacı tavır Osmanlı millet fertlerinde söz konusu olmadığını ifade etmiştir.

STK anlayışına en çok yaklaşım gösteren millet sistemi, azınlıklara meclislerini oluşturma, eğitimlerini kurabilme ve kültürel imkanlar sunma imkânı vermekle birlikte hukuki alan yaratarak, devlet denetimi altında tutarak bu yapıların devletten özerk yaşamsal alana sahip olmasını sağlamıştır. Kısacası, 16. yüzyıl Osmanlı'nın "sosyal değişim", "hoşgörü", "özgürlük" açısından en canlı olduğu dönemdir. Bu dönem Osmanlı'nın yükselme dönemini de beraberinde getirmiştir. Osmanlı dış işlerde bir devlet ve sosyal ilişkileri belirleme inisiyatifine sahip bir STK anlayışı ile yükselme döneminin zirvelerine gelmiştir (Çaha, 2017, s.40).

Osmanlı'da STK açısından ikinci dönem 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar devam eden süreci içermiştir. Bu dönem STK niteliğinde olan medreseler, vakıflar, tarikatlar, loncalar, millet sistemi aşama aşama merkezin vesayeti altına girmiş ve devlet önceliğine göre faaliyet göstererek zamanla otonom özelliklerini yitirmişlerdir (Çaha ve diğ. 1999, s.122). Osmanlı'da 19. yüzyıla kadar şehirler devlet eliyle kurulup geliştirilirken, şehir

halkına sosyal hizmetlerin sunulması vakıflara, yani sivil inisiyatife bırakılmıştır. Bu yüzyılda gerçekleşen reform hareketleri ile birlikte, eskiden vakıfların alanına giren hizmetlerin devletin kontrolüne geçirilmesi neticesinde sivil inisiyatifin alanı giderek daraltılmıştır (Acun, 2005, s.59). İkinci dönemde merkeziyetçi yapının daha aktifleştiğini ve sosyal yaşamda padişah fermanlarının etkin olup, STK anlayışının geri plana düştüğünü görülmüştür.

Osmanlı’da STK yapısı açısından üçüncü dönem ise 19. yüzyıldan Cumhuriyet’in ilanına kadar olan dönemdir. Tanzimat ve Islahat döneminde, özellikle kamu kurumlarındaki sistemleştirmeyi ve kurulacak düzeni başarılı bir şekilde yönetebilecek bir yönetici gücün oluşturulmasını ve geliştirilmesini amaçlayan bir yaklaşımın benimsendiği görülmüştür. Bu doğrultuda, devlet ve kamu kurumları düzenini yürütecek çağdaş yönetim yapısını oluşturmaya yönelik ilk öğrenim kurumu Sultan Abdülmecid’in yönetimi döneminde 1859 yılında kurulan “Mekteb-i Mülkiye” olmuştur. “Mekteb-i Mülkiye”, ülkede batı çizgilerinde fakat öncelikle askerlik konularında öğrenim yapan kurumları ve “Askeri Tıbbiye” izleyen sivil nitelikteki ilköğrenim kurumu olarak gösterilmiştir (Cem, 1975, s.17-18). Türkiye’de kamu yönetimi öğretiminin bugünkü anlamda olmasa da düşünce olarak bu okulun açılması ile başladığı düşünülmüştür (Ömürgönülşen, 2004, s.17). Bu dönemin en iyi özelliği olarak idari yapıda otokrasi ve merkeziyetçiliğin büyük önem kazandığı belirtilirken, padişahlık makamının yetkilerini korumakla birlikte eski otoritesinde bir azalma olduğu buna karşılık sadrazam ve diğer üst düzey yöneticilerin giderek katılan bir yönetim anlayışını benimseme eğilimine girdikleri öne sürülmektedir (Tortop, İşbir, Aykaç, Yayman, Özer, 2013, s.445). Tanzimat döneminde yaşanan gelişmeler sonucunda literatürde I. Meşrutiyet ve 1876 Anayasası’nın oluşturulduğu kabul edilmektedir. Türk tarihinde ilk kez parlamento yapısının ilk defa Kanun-i Esasi ile kurulduğu görülmüştür. 1876 Anayasasında, idarenin esasını Padişahın yetkilerinin oluşturduğu, bu yetkileri ya bizzat kendisinin kullandığı veya kendisinin atadığı memurlar vasıtalarıyla hiçbir merciye karşı sorumlu olmaksızın kullanacağı benimsenmiştir (Tortop, İşbir, Aykaç, Yayman, Özer, 2013, s.447). Padişahın yanında yürütme organının diğer bir unsuru olarak Heyet-i Vükela vardır. Heyet-i Vükela yasama organı olan Meclis-i Mebusan’a karşı sorumlu değil, Padişaha karşı sorumludur. Bu yönüyle Meclis-i Mebusan Heyet-i Vükelayı

güvensizlik oyu ile düşüremez. Gözler'in (2014, s.18-19) ifade ettiği gibi yasama ve yürütme fonksiyonu hala büyük ölçüde padişaha bağımlıdır. Kanun-i Esasi'nin ilk şeklinde kurulan hükümet sistemi parlamenter sisteme benzemektedir ancak açıklanan nedenle Kanun-i Esasi'nin kurduğu sistemin tam anlamıyla "parlamenter sistem" olarak nitelenmek oldukça güç olduğu ifade edilmiştir. Bu dönemin temel düşüncelerinden birinin "Bürokratik Muhafazarlık" olduğu belirtilerek sivil bürokrasinin yer almaya başladığı vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti'nin yönetim yapısı dikkate alındığında ise, temel özelliklerinden birisi bürokrasinin çok hızlı biçimde güç kazandığı dönem olmasıdır (Tortop, İşbir, Aykaç, Yayman, Özer, 2013, s.448). Yaşanan bu gelişmelerinde yanında ileride STK yapısını etkileyecek Osmanlı tebaasına ilişkin temel hak ve hürriyetler konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçla vatandaşlık hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, ibadet hakkı, basın özgürlüğü, dilekçe hakkı, eşitlik ilkesi, eğitim ve öğretim hürriyeti, kanuni hâkim güvencesi, mülkiyet hakkı, konut dokunulmazlığı gibi çoğunluğu kişi haklarına yönelik birçok düzenleme çıkmıştır.

Bu çerçevede 19. yüzyılda Osmanlı'nın modernleşme çabaları arttığı gibi STK yaklaşımlarının bir yandan yeni modern yapılarla birlikte hareketlilik gösterdiği görülürken, diğer yandan ise merkeziyetçi yapının güçlenerek mutlak anlamda STK anlayışının hakimiyet kurmasına yönelik ağırlığını koyduğu gözlemlenmiştir. Merkezi yapının bu özelliğine rağmen STK'lar 20. yüzyılın başlarında canlılık göstermeye başlamıştır. Geleneksel unsurlarla beraber gelişen yeni unsurlarla STK anlayışı önceki dönemlere karşın daha fazla gelişim göstermiştir (Çaha, 2017, s.41; Akbal, 2017, s.95). Osmanlı'daki modernleşme çabalarıyla birlikte siyasi partiler, medya, fikirselle düşüncüler, dernekler, ekonomik gruplar, banka sektörü, idari, ticari ve hukuki düzenlemeler Osmanlı'da STK yapısının gelişmesine katkıda bulunan modern unsurlar olarak karşımıza çıkmıştır.

2.1.3.2. Cumhuriyet Dönemi

Sivil toplumun ve STK'ların son yüzyıllarda şekillendiğini ve yaşanan gelişmelerle beraber Türk modernitesinde ülkenin toplumsal ve siyasal tarihi göz önünde bulundurulduğunda, farklı dönemler içinde farklı konumlar alarak geliştiği gözlemlenmiştir. 19. yüzyılın başından itibaren Batı tipi modernite çabalarının

Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren ülkeyi dönüştürmeye başlaması Batı modelinde Osmanlı sivil toplumu örgütlenme modeli yirminci yüzyılın başında belirgin olarak görülmeye başlamıştır. Daha önceki dönemlerde ise Osmanlı toplum yapısındaki devletin ağır denetimi nedeniyle STK'ların hep varoluşunu gerçekleştirecek sosyolojik olanaklar ortaya çıkmamıştır. Ancak STK yaklaşımını siyasal alanın dışındaki yaşamsal faaliyetler olarak dar anlamda belirtirsek çok tarihsel arka plana sahip olduğu da görülmüştür.

Tarihsel arka plan incelemenden önce anayasadaki değişikliklerin kamu yapısındaki sistemsal etkilerine değinmek faydalı olacaktır. 1909 değişiklikleriyle artık Osmanlı Devleti bir “meşruti monarşi” haline gelmiştir. Böyle bir sistem esas itibarıyla demokratiktir. Dolayısıyla da demokratik mekanizmanın ortaya çıkması, STK açısından en önemli olgularından birinin oluşmaya başlamasını sağlamıştır. Böyle bir sistemde yasama organı halkın temsilcilerinden oluşmakta yürütme yetkisi ise yasamanın güvenine dayanan hükümet tarafından oluşturulmuştur. Yürütme yetkisinin asli unsuru “Heyet-i Vükela”dır. Padişahın gerek yasama gerekse yürütme alanındaki yetkileri semboliktir. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun mutlak monarşiden çıkıp “sınırlı monarşi” dönemine girdiğini söyleyebiliriz. Bu değişikliklerle beraber Kanun-i Esasi'nin benimsediği hükümet sisteminin parlamenter hükümet sistemi olduğu ifade edilmiştir (Gözler, 2014, s.21). Bütün yaşanan gelişmelerden Osmanlı Devleti'nin devamı niteliğindeki Türkiye Cumhuriyeti kamu kurumları ve toplumsal yapısının etkilendiği görülmüştür. 1921 Anayasası geçiş niteliğinde olup 1876 Kanun-i Esasi'yi yürürlükten kaldırmamıştır. Dolayısıyla bu süreçte, STK'lara ilişkin gelişmeler yaşansa da yeterli düzeyde görülmemiştir.

Osmanlı'dan başlayarak Cumhuriyet döneminde de önemini sürdüren vakıflar tarihsel arka planda yer alan unsurlardandır. Vakıfların Selçuklu ve Osmanlı devirlerinde oldukça yaygınlık kazanarak etkin olduğu gözlemlenmiştir. Vakıflar devlet dışı örgütsel yaşam alanı oluşturmaları, toplumda hayır, sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya teşvik eden bugünün sosyal vatandaşlığına benzer bir toplumsal ilişki biçimini yaşama geçirmeleri bağlamında sivil toplum kuruluşlarına örnek olarak düşünülmüştür (Akbal, 2017, s.130; Çizakça, 2006). Tanzimat sonrasında ise vakıfların merkezi yönetim ve denetime bağlanması gereği düşünülmüş ve “Evkaf Nezaretine” bağlanmıştır.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte 1924 yılında Evkaf Nezareti'nin kaldırılmasıyla “Vakıflar Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Ayrıca daha çok yönetilen sınıfın mevcut olduğu ve tacirler, esnaf, zanaatkar, işçi ve çırakların yer aldıkları loncalar kökeni itibariyle ahi teşkilatını barındırmıştır. Ekonomik ve dini yönün bir arada sentezlendiği loncalar, ekonomik yönleri ağır basan meslek örgütleri görevini görmüşlerdir. Osmanlı da meşrutiyet döneminde ise dernek şeklinde STK oluşumları meydana gelmiştir. Dernek sözcüğü anlamı itibariyle yasalarla yasaklanmamış belirli bir ortak amacı gerçekleştirmek için toplanılıp kurulan yasal topluluk anlamını ifade etmektedir. Tarihsel süreç içinde dernekleşme olgusu incelenirse, Tanzimat öncesinde ve hemen sonrasındaki hukuksal metinlerde dernek anlamına gelen “cemiyet” terimi genellikle olumsuz bir anlam içermiştir. Burada da Yunan bağımsızlık hareketiyle birlikte ortaya çıkan ve siyasi literatüre “erbab-ı fesad” ve “fesad cemiyetleri” olarak giren, ayrılıkçı siyasal kuruluşların payı büyük olmuştur (Alkan, 2000, s.49). Türkiye’de ilk dernek, 1856 yılında, Müttefik devletleri hekimleri tarafından “İstanbul Tıp Derneği” adı altında padişahın izniyle kurulmuştur. Daha sonra aynı yolla “Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye” adı altında Müslüman-Türk derneği kurulmuştur. Toplanma özgürlüğünün ve dernek kurma konusunda herhangi bir düzenlemenin olmamasına karşın hükümetin derneklere göz yumduğu, hatta koruduğu bilinmektedir (Akbal, 2017, s.133).

1908 yılında ilk kez STK’ların anayasal bir hak olarak ortaya çıkması 1923-1945 dönemine etki eden gelişmelerden birisi olmuştur (Toprak, 1983). II. Meşrutiyetin ilanıyla toplumsal bir olgu olarak ortaya çıkan dernekleşme, 1901’deki Fransız Dernekler Kanunu’ndan esinlenerek hazırlanan ve 1909’da kabul edilen “Cemiyetler Kanunu” ile örgütlenmelerin ayrıntılarını düzenleyerek hukuksal çerçeve kazandırılmıştır. 1938 yılında yeni çıkan Cemiyetler Kanunu’nun çıkışına kadar yürürlükte bulunmuştur. Anayasada yapılan bir değişiklikle dernek ve toplanma hakkı anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Kanunla birlikte cumhuriyetin ilk 15 yılında, ülkede STK’lara yönelik düzenlenen temel belge olmuştur (Tüsev, 2011, s.55).

1923 yılında ilan edilen cumhuriyet rejimiyle birlikte dönemin şartlarına göre yasama ve yürütme kuvvetlerinin mecliste toplandığı meclis hükümeti sistemi benimsenmiştir. 1924 Anayasasının kurduğu hükümet sistemi, bazı yönleriyle meclis

hükûmeti sistemine, diğer bazı yönleriyle de parlâmenter sisteme benzemektedir. Bu nedenle, 1924 Anayasasının bir “karma sistem” kurduğu söylenmektedir. Bu sisteme de “kuvvetler birliği ve görevler ayrılığı sistemi” ismi verilmektedir (Gözler, 2014, s.34). Bu dönemde Osmanlıdan miras alınan idari yapıda önemli değişikliklere gidilmiş ve 1921 Anayasa'sının belirlediği yapının tersine merkezileşme eğilimi hâkim kılınmıştır (Çakan, 2006, s.52). Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Osmanlı'nın son dönemlerinde modernleşme hareketlerinde etkin olarak görülen yapı ordu olsa bile ordunun siyasette uzak kalması istendiği için bu faaliyete sahip çıkacak örgüt olarak Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmuştur. Takip eden süreçte parti- devlet bütünleşmesi için parti yönetimi ile devletin idari organları birleştirilmiş, parti genel sekreteri İçişleri Bakanlığını yürütürken, il başkanları vali olarak görev yapmıştır (Karatepe, 2001, s.41). Kamu kurumlarının en önemli unsurlarından olan merkezi yönetimde değişikliklerin meydana gelmesi, STK'ların gelişiminde etkin olan yerinden yönetimlerde de değişikliklerin yaşanmasını beraberinde getirmiştir. 105 maddeden oluşan 1924 Anayasası'nda yerel yönetimler konusu üç madde ile sınırlandırılmış ve 1921 Anayasası'nın aksine yerel yönetimlerin görev ve yetkilerine açıkça değinilmeyerek sadece ilkelerinden ve tüzel kişiliklerinden bahsedilmiştir. 1924 Anayasası, Türkiye'yi coğrafi konum ve ekonomik ilişkiler açısından vilayetlere, vilayetleri kazalara, kazaları da nahiyelere ayırmıştır. Nahiyeler, kasaba ve köylerden oluşmuştur. Yerel yönetim teşkilatları ise vilayet özel yönetimi, belediye ve köy tüzel kişilikleri olarak belirlenmiştir. Yerel yönetimlerin kuruluş ve işleyişine temel olan ilke, görev ayrılığı ve yetki genişliğidir. Ancak yerel yönetim teşkilatlarının tümü yönetsel denetim altına alınması STK'ların oluşumunu ve faaliyet alanlarını daraltmıştır.

Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'da bulunan bir taraftan merkeziyetçi geleneği, bir yandan ise az ya da çok STK mirasını devralmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsız modern ulus devlet yapısıyla ortaya çıkması, STK'larında modern ulus devlet kurma sürecinde devletle ilişki içinde olabileceğini göstermiştir. 1924 Anayasası'nın getirdiği birtakım yenilikler STK'ların oluşması için gerekli olan zeminin hazırlanmasında önemli gelişmeler olmasına rağmen yeterli görülmemiştir. Demokratikleşme ve modernleşme çabaları sürekli olarak yasal düzenlemelerle sağlanmaya çalışmış, bu sürecin sonunda da sivil toplumdan çok, bürokratik toplum

denilebilecek yeni bir modele varılmıştır (Şaylan ve Gencay, 1986, s.74). Bu dönemde bürokratik yapı STK'ları kendi ideolojisine uygun olarak gören, modernleşmeyi pekiştiren bir araç olarak değerlendirmiştir. Türkiye bu dönemde tek parti rejimi üzerine yönetilen merkezi otoriter devlet anlayışı ile yönetilirken, geleneksel toplum yapısının hâkim olduğu da gözlemlenmiştir. Tek parti dönemine damga vuran Halk Partisi'nin devlet-toplum ilişkisinde temel belirleyicileri olarak ekonomik anlamda devletçilik ilkesiyle, toplumsal anlamda modernleşme sürecini devam ettirmek, siyasal ve toplumsal alana egemen olan laiklik ilkesidir. Aynı zamanda 1924 yılında kurulan “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” dayandığı esas fikir muhalefet deneyimi olmaksızın bütün kuvvetlerin Millet Meclisi'nde toplanmasının otoriter bir idare doğuracağı düşüncesini barındırmıştır (Karpat, 2016, s.132; Tunaya, 1952, s.615-616). 1925 yılında Şeyh Sait Ayaklanması'nın hemen ardından, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yeni bir dönüm noktası olan Takrir-i Sükûn Kanunu kabul edildi. Nüfuzunu memleketin her köşesine yaymış, örgütlü muhalefeti ortadan kaldırmış olan hükümet, bundan böyle bütün gücü elinde tutarak iş görebilecek durumdaydı (Karpat, 2016, s.135). 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun derneklere özgürlükçü ve demokratik unsurlar getirirken, siyasal partiler için aynı olguyu taşıdığı söylenememektedir. Bununla birlikte, çıkarılan Takrir-i Sükûn ve Hıyanet-i Vataniye Kanunlarının kısıtlayıcılığı dernekleşme olayını sönükleştirmiştir.

1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasının amacı ise birikmiş hoşnutsuzlukları gidermek ve hükümetin hem kusurlarını düzeltmek hem de ekonomik vaziyete çareler bulacak bir denetim sistemi kurmak olmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkasının denemesi devletçi seçkinlerin bir demokrasi yoluyla “gelenekçi-liberal” düşünceleri denetleme çabası içerisine girmesi olarak değerlendirilmiştir. Bu partinin başarısızlıkla bitmesinin en önemli nedeni, 1930'lu yıllarda sınıfsal gelişmelerin henüz bir siyasal partiyi destekleyecek düzeye erişmemiş olmasıydı (Kongar, 2013, s.144). Aynı zamanda bu yıllarda, ülkemizde zamanla yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan ihtiyaç ve taleplerin karşılanabilmesi üzerine yoğunlaştığı ve bunun üzerine kamu kurumlarının yeniden yapılanma gereği üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu çerçevede, STK'ların gelişimine de etki edecek olan idari reform kavramı ortaya çıkmıştır. İdari reform; “kamu yönetimini daha etkili ve daha verimli kılmak, iyileştirmek amacıyla girişilen yeniden düzenleme çabaları ve bunun sonucunda gerçekleştirilen yenilikler”

şeklinde ifade edilmektedir (Bozkurt vd., 1998, s.104). Daha sonraki süreçte ise 1931 yılında, 1912 yılından beri faaliyet sürdüren “Türk Ocakları” kapatıldı, bunun yanında kuruluş amacını gerçekleştirdiği gerekçesiyle “Türk Kadınlar Birliği” kendisini lağvetmiştir. Sadece bu dönemde yeni bir toplumsal örgütlenme modeli olarak gösterilen tek dernek olan “Halk Evleri” kurulmuştur. Bu kuruluşlar devlet ve parti bağlamında faaliyette bulunmuşlardır. Aynı zamanda toplumsal kalkınmanın ve modernleşmenin sağlanması amacıyla köy enstitüleri kurulmuştur (Arslanel, 2001, s.114-115).

1933 yılında Amerikalı uzmanlardan oluşan bir grup, ekonomik konulara ağırlık vermekle birlikte, idari sorunları da ele almış ve inceleme sonuçlarını “Türkiye’nin İktisadi Bakımdan Bir Tetkiki” ismini taşıyan bir rapor halinde 1934 yılında hükümete teslim etmiştir. Bu raporlar da devletin niteliksel yapısında, işlevsel faaliyetlerinde, siyaset ve bürokrasi ilişkisinde, karar alma süreçlerinde aktif katılım önerisi geliştirilmiştir. Dolayısıyla burada reformun aktörlerinden olan düşünce kuruluşlarına, medyaya, uluslararası örgütlere, STK’lara da atıf yapılmıştır. Ancak 1933-1938 döneminde yasal kaynaklarla grev ve sendikalaşma hakkına kesin yasaklar getirilmesiyle STK’ların gelişim süreçleri oldukça zorlaşmıştır. Devlet bir taraftan modernleşmeyle uyumlu yaşamı destekleme rolünü üstlenmiş, bir taraftan ise kendine aykırı görülen unsurların gelişmesinin önünü kapatmıştır. Cumhuriyet’in ilk dönemleri olmasıyla birlikte çok partili döneme geçişin sivil ve siyasal yapısını hazırlanmasına neden olmuştur.

1947-1948 yıllarında ise Başbakanlık direktifleriyle devlet teşkilat yapısının daha verimli ve daha rasyonel çalışması için bakanlıklar bünyesinde komisyonlar kurulması kararlaştırılmış yine aynı teftiş kurulları ve daireler idari reform konusundaki raporlarını Başbakanlığa sunmuşlardır. 1949 yılında İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Dr. F. Neumark, Başbakanlığın talebi üzerine “Devlet Daireleri ve Müesseselerinin Rasyonel Çalışması Hakkında” bir rapor hazırlamıştır. Raporda kamu kurumlarında yeniden düzenlemeyi gerektiren nedenler, yeni düzenleme için gerekli örgütlerle iletişim, memur sorunları ve rasyonel çalışmayı sağlayacak tedbirler, ilkeler ve öneriler yer almıştır. 1951 yılında Türkiye ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankasının (Dünya Bankası) finanse ettiği ve 13 kişilik bir kurul tarafından hazırlanan ve kurul

başkanı James M. Barker'in ismine atfen Barker Raporu adı verilen çalışma hükümete sunulmuştur. Kapsamlı bir şekilde hazırlanan rapor, Türk idari sistemiyle ilgili sorunları açıklayıp, çözüm ve teklifler sunmakta, personel sorunları ile ilgilenecek bir devlet personel dairesi kurulması, devlet dairelerinde danışma hizmetlerinin düzeltilmesi gibi öneriler getirmekte ve merkeziyetçi sistemi, yetkilerin alt kademelere verilememiş olmasını eleştirmiştir (DPT, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000). Aynı zamanda 1951 yılında James W. Martin ve Frank A. Cush isimli iki uzman tarafından özellikle Maliye Bakanlığının örgütlenme ve çalışma esaslarını inceleyen raporla 1952 yılındaki "Leimgruber Raporu" Türkiye'deki idare teşkilatını ve personel sorunları üzerine yapılan incelemeleri içermesiyle birlikte bakanlıkların organizasyonu ve kamu personel sistemi üzerinde durmuştur (Kalağan, 2010, s.68). Görüldüğü gibi 1960 öncesinde idareyi etkileyen faktörler ortaya konulmuş ve geliştirme adına yapılan çalışmalarda yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır. Aynı zamanda kamu kurumlarının işleyişine yönelik sorunlar ortaya konulup buna yönelik çözüm önerileri geliştirilmiş ancak uygulamaya koyacak siyasi irade etkinliği görülememiştir. Bu çerçevede idari reform çalışmalarıyla katılımcılık, şeffaflık, hesap verilebilirlik gibi olguların yerleştirilmesi hedeflenmiştir. Dolayısıyla kamu kurumlarındaki bu yeni değişim ve gelişmelerin yansıması çok partili hayata geçiş ile birlikte birçok alanda görülmüştür.

Bu alanlardan biri olan STK'ların gelişim sürecine 1945-1960 döneminde değinmek gerekirse, 1945'te Türkiye'nin tek partili sistemden çok partili sisteme geçmesi örgütlenme özgürlüğü açısından kırılma noktası olarak görülmüştür (Tüsev,2006, s.37). Türkiye'nin çok partili sisteme geçişini siyasi, sosyal ve ekonomik iç gelişmelerle beraber cumhuriyetin temelinde var olan liberal fikirler de hazırlamışlardır. 24 Şubat 1945'te Birleşmiş Milletler Anayasası'nın imzalanması, II. Dünya Savaşı'nı demokrasi cephesinin kazanması ile dünyaya hâkim duruma geçen demokratik ideolojilere Türkiye'nin kendi siyasi rejimini uydurması zorunluluğu gibi dış etkenler bu gerçeği hızlandırmıştır (Harpat, 2016, s.225). 1945 yılında çok partili hayata geçiş ile birlikte STK anlayışında canlanma görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde dernekleşmede olduğu gibi, sendikalarda da bir gelişme ve işçi örgütlenmelerinde güçlenme görülmüştür. 1947 yılında 5018 Sayılı "İşçi ve İşveren Sendikaları ile Sendika Birlikleri Hakkında Kanun'un" kabulü ile birlikte sendikalaşma yasağı kaldırıldı ve 73 işçi ve 4 işveren

sendikası kurulmuştur. 1950'den itibaren sendikalar aralarında birlik ve federasyon gibi üst düzey örgütlenmeler oluşturmuşlardır. 1952'de ise, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) adıyla sendikal birlik kurulmuştur. 1958 yılına kadar 394 işçi sendikası birliği kurulmuştur (Arslanel, 2001, s.122). 1960'a kadar geçen sürede Türkiye'de 37 yeni parti kurulmuştur (Duman, 2003, s.373). Bununla beraber toplumsal farklılaşma ile birlikte ülkedeki sivil gruplar artmıştır. Ancak toplumsal farklılaşmayla, ülkenin ekonomik dinamikleri sivil toplumu belli düzeye getirmesine rağmen, siyasal faaliyetlerin bu gelişmelere uygun adımlar atmadığı söylenebilmektedir. Bu dönemde kısacası toplumsal yaşamda devletin ağırlığı ve denetimi çok partili parlamenter demokrasiye geçiş sürecinde de devam etmiş; bu durum sivil toplum örgütlerinin kısır olmasına neden olmuştur (Toksöz, 1983, s.373). Demokrat Parti iktidarı, 1960 darbesine kadar devam etmiştir. 1960-1980 döneminde ise silahlı kuvvetlerin parlamenter rejime üç kere (1960-1971-1980) müdahale ettiği görülmüştür. Yaşanan bu askeri darbeler ülkedeki demokrasinin gelişmesini sekteye uğrattığı görülürken aynı zamanda hem STK yaşamını hem de siyasi yaşam üzerinde ciddi etkiler bırakmıştır. Burada darbelerle birlikte devletin toplumun üzerinde güç kılma işlevinin daha çok ön plana çıktığı gözlemlenmiştir.

1960 darbesi ülkenin demokratikleşme çabalarına ciddi zarar vermiş olsa da 1961 Anayasası birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Bu yeniliklerden bazıları çift meclisli parlamento ile yasama ve yürütmeden bağımsız bir yargı ve Anayasa Mahkemesi oluşturulmuştur. Aynı zamanda üniversitelere ve kitle iletişim kuruluşlarına özerklik verilmesi, özgürlüklerin genişletilmesi ve anayasal temin altına alınmasıyla birlikte STK'ların canlanması sonucunda devlet ve STK ilişkisi demokratik temel açısından önemlilik arz etmeye başlamıştır (Kalaycıoğlu, 1998, s.119). Bir yandan ise demokratik devlet, sosyal devlet ve hukuk devleti ilkelerine ilk kez anayasada rastlanmıştır. 1960-1971 döneminde özgürlükler ve düzenlemelerin etkisiyle dernekler ve sendikalarda bir artış görülmüştür. Bu artışların olmasındaki etkenlerin ise 1963 yılında çıkarılan "Sendikalar Kanunu" ve 1965 yılında çıkarılan "Dernekler Kanunu" ile birlikte siyasi partilerinde derneklerden ayrı bir tüzel kişilik olarak değerlendirilmesi gösterilmiştir (Koç, 2005, s.20). 1960- 1970 arası dönemde sendikal hareketlerin daha kurumsallaştığı ve arttığı görülmekle beraber örgütsel yapının meslek odalarını, dernekleri kapsayarak STK alanının bir ölçüde tabandan gelişmesini sağlamıştır (Tüsev, 2011, s.56). Ancak bu

gelişim süreci önce 1971, daha sonra 1980 askeri darbesiyle kesintiye uğramıştır. Bu dönemde bu gelişmeler yaşanırken kamu alanında ve STK'ların gelişiminde önemli yer tutan çalışmaların var olduğu gözlemlenmiştir.

1960'lı yıllarda kamu alanında ortaya çıkan bu çalışmalara yerli uzmanlar tarafından destek verilerek kapsayıcı araştırmalar yapılması sağlanmıştır. Bu kapsayıcı araştırmaların ortaya çıkmasına iki önemli gelişme etki yapmıştır. Bunlardan birincisi Türk kamu yönetiminin çağdaş bir niteliğe kavuşturulması amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) ile Türk Hükümeti arasında imzalanan anlaşma uyarınca 1952 yılında Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) kurulması, ikincisi ise kalkınmanın planlı bir biçimde yürütülmesi amacıyla 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıdır. Dolayısıyla bu iki önemli gelişme kurumsallaşma çabası olarak görülmüştür (Saran, 2004, s.147). Planlı döneme geçilmesiyle birlikte Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısına yönelik ve dış çevrenin etkisiyle kurumsallaşma alanında önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar; Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP), İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler (İYD) ve Kamu Yönetimi Araştırma (KAYA) projesidir. MEHTAP, geniş bir uzman kadrosu tarafından 1962 yılında başlatılan proje ile 1963 yılında bitirilmiştir. Proje merkezi hükümet teşkilatının yeniden düzenlenmesi ile ilgili tüm sorunları kapsamına almış; taşra kuruluşlarını, mahalli idareleri ve kamu iktisadi teşebbüslerini kapsam dışı bırakmıştır. Bu kuruluşlarla ilgili araştırmalar daha sonra 1964-1966 yılları arasında yapılmıştır. MEHTAP projesi sürdürülürken, 1962 yılında, Devlet Personel Başkanlığı tarafından devlet personelinin sorunları, statüleri ve yetiştirilmeleri ile ilgili bir rapor hazırlanmıştır (DPT, 2000, s.8). 1963 yılı itibariyle I. Beş Yıllık Kalkınma planının yürürlüğe girmesiyle idari reform konusuna önem verilmiş ve düzenlemelerin programlarda sürekli yer almasının gerekliliği ortaya konmuştur. Aynı zamanda 1963 yılından bu yana bütün kalkınma planlarında kamuda yeniden yapılanma konusunda öneriler gelişmesi istenmiştir. 1972 yılında yapılan İYD, "İlkeler ve Öneriler" adlı rapor ile 1980'li yılların başında gerçekleştirilen araştırma ve uygulamalarla ilgili çalışmalar yapılmıştır (Başbakanlık,2003).

1970’lerde dünyada yaşanan ekonomik krizin etkisi ve sürdürülen ithal ikameci sanayileşme politikasının ekonomik gelişmeyi sağlayamaması ile yaşanan kriz, dünyanın çift kutuplu bir yapıya eğilmesi artan siyasal şiddetin sağ-sol kutuplaşmasına yol açması 12 Mart muhtırasına giden yolu açmıştır. Muhtıranın ardından anayasa değişiklikleri ile sendikaların, kitle iletişim kurumlarının özerkliklerinin kesintiye uğradığını, TRT’nin ve üniversitelerin özerkliğinin kaldırılması yönündeki yasal düzenlemeler STK’ları zayıflatıcı unsur olarak görülmüştür (Ahmad, 1995, s.219). Bununla birlikte siyasi partilerin de devleti denetleyici unsur olarak mücadelede bulunmaları yerine örgütsel yaşamı kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye yönelik araç olarak görmeleri başka bir bakış açısını beraberinde getirmiştir.

1980-2000 döneminde ise ilk olarak 12 Eylül 1980 askeri ihtilali sonrasında da kamu kurumları öncelikli olarak ele alınan ve yeniden düzenlemek isteyen unsurların başında yer almıştır. Askeri dönem içinde köklü sayılabilecek düzenlemeler yapılmamakla birlikte daha sonraki çalışmalara imkan verecek hazırlıklar yapılmıştır (Karaer, 1987/a, s.53). 1980’li yıllardan sonra ekonomik alanda olduğu gibi yönetim ve toplumsal alanda yeni adımlar atılmıştır. Dünyadaki değişim ve 1980 sonrası Türkiye’nin ithal ikameci ve içe dönük bir kalkınma stratejisinden ihracata dayalı dışa dönük bir stratejiye geçmesi, özellikle piyasa ekonomisini geliştirmeye dönük politikalar, kamu yönetimi alanında da değişimi uyaran önemli bir faktör olmuştur (Başbakanlık, 2003, s.13). Bu dönemde devletin müdahaleci uygulamalarına ve GKY anlayışına eleştiriler getirilmiş ve çözüm olarak da YKY veya yeni kamu işletmeciliği anlayışının devletin yeniden yapılandırılmasında pek çok alanda uygulanması öngörülmüştür.

VI. Plan hazırlıkları kapsamında, 1988 yılında TODAİE tarafından yürütülen ve 1991 yılında yayınlanan, ilk kez AB’ye uyumu ve vatandaş odaklı olmayı gündeme getiren KAYA projesi, geniş kapsamlı araştırma projesidir. KAYA Projesinde “kamu hizmeti gören merkezi yönetimin merkez ve taşra örgütü ile yerel yönetimlerin süratli, ekonomik, verimli ve nitelikli hizmet görececek bir düzene kavuşturmak ve böyle bir düzen içinde iş görmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu çerçevede, STK’larla işbirliği unsurları da ön plana çıkmaya başlamıştır. Ayrıca kamu kuruluşlarının amaçlarında, görev, yetki ve sorumluluklarında ve bunların bölüşümünde, teşkilat

yapılarında, personel sistemlerinde, kaynaklarında ve bu kaynakların kullanılış biçimlerinde, yöntemlerinde, mevzuatında, haberleşme ve halkla ilişkiler sistemlerinde var olan bozuklukları ve eksiklikleri tespit etmek ve bu konularda yapılması gerekenleri incelemek ve teklif etmek olmuştur (Urhan, 2008, s.88). 1980’li yıllarda büyük ölçüde ekonomi alanında gerçekleştirilen “birinci dalga” reform çalışmaları; kamu kurumlarının sisteminin tümünün yeniden yapılandırılmasını amaçlayan “ikinci dalga” reformları ile tamamlanamamıştır. Aksine, kamu kurumlarının teşkilatı, merkezi düzeyde yeni birimlerin kurulması ve personel sayısı bakımından önemli bir sıçrama yapmış ve daha da hantallaşmıştır (Kalkınma Bakanlığı, Özel İhtisas Komisyon Raporu, s.2014).

Bu çerçevede gerek Türkiye’de gerekse başka ülkelerde YKY anlayışının yansımaları olan özelleştirme, devletlerin küçültülmesi, merkezden yönetimden yerinden yönetime doğru politika izlenmesine rağmen Türkiye’de yeniden merkezi bürokrasinin doğduğu görülmüştür. Ancak 1990’lı yılların sonlarında ve 2000’li yılların başlarında, ekonomik dengelerin sebep olduğu kısa dönemli krizlerden dolayı küresel ölçekteki ekonomiden olumsuz etkilendiği görülmüştür. Dolayısıyla yönetim modellerinden istifade etmek adına idari reform çalışmalarına ancak 2000’li yıllarda başlanılmıştır (Demirkaya, 2006, s.148). Başbakanlık raporunda belirtildiği üzere bu yıllarda ekonomi alanında yaşadığımız sorunların ve toplumun birçok sorununa çözüm üretilemeyişinin gerisinde, kamu yönetiminde yeniden yapılanmanın zamanında gerçekleştirilemeyişinin kilit bir rol oynadığı ifade edilmiştir (Başbakanlık, 2003, s.14).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında, tüm dünyada yükselişe geçen neoliberal politikaların söylemlerinin ilk defa açıkça ifade edilmesi açısından önem taşıdığı gözlemlenmiştir (Işıkçı, 2017, s.178), (DPT, 1990). VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, neoliberal politikaların öne sürdüğü YKİ reçetesinin tüm unsurlarını daha açık bir şekilde ortaya koymuştur (Işıkçı, 2017, s.178). Aynı zamanda bu planda yine sonraki dönemde kurulacak olan kamu yönetimi için önemli unsurlardan olan Kamu Denetçisi (Ombudsman) Sistemi’nin Türkiye’de de kurulmasının sağlanması gerektiği” ifade edilmiştir (DPT, 1996). Dolayısıyla bu sistemle beraber ombudsmanlığın doğal fonksiyonunun ortaya çıkarmasında etkin rol oynayan faktörlerden biri de bu dönemde STK’lardır.

12 Eylül 1980 darbesi ile başlayan süreçte askeri rejimin STK'lara bakışı baskıcı tutum olarak görülmekteydi, neredeyse birçok sivil toplum örgütünün faaliyetleri bir süreliğine durdurulmuştur. Darbe ile birlikte sağda ve solda yer alan ana politik akımlar, güçlü devlet geleneğinin dönüştürülmesi ve demokratik olarak denetlenmesi gerektiği yönünde ortak bir tutum takınmışlardır ve bu değişimin, dönüşümün motor gücü olarak STK'lar ön plana çıkmıştır (Yıldız, 2007, s.53). Ancak oluşturulan 1982 Anayasası'nda devletin üstün niteliğinin ön planda olması devleti STK'lar karşısında güçlü tutacak oluşumlar meydana getirmesini sağlamıştır. 1982 Anayasası'nda, 1961 Anayasası'nda belirtilen yurttaşların hak ve özgürlüklerinde sınırlamalara gidilmiştir. Bununla beraber dernekler, sendikal faaliyetler hatta siyasi parti örgütlenmeleri sıkı denetim altına alınmıştır. 1983 yılına gelindiğinde yeni çıkan "Dernekler Kanunu" bu yaşananlarla çerçevelenmiştir. Kanunla birlikte devlet memurlarının derneklere üye olmaları kısıtlanmıştır ve devlete denetim kontrol yetkisinin verilmesi sağlanmıştır. Daha sonraki süreçte 1983 seçimleri ile Türkiye'nin siyasal yaşamında normalleşme sürecine ilişkin önemli bir aşama kaydedilmiştir. Bu seçimlere üç parti (ANAP, HP, MDP) girmişti, diğer kuruluşları tamamlanmış siyasi partiler Milli Güvenlik Konseyi'nin vetosu ile seçime girememiştir. Yapılan genel seçim sonucunda Özal'ın başkanı olduğu ANAP tek başına iktidara sahip olmuştur. Burada karşımıza yaşanan döneme ilişkin örgütsel yaşamın sınırlayıcılık unsuru çıkarılmakla beraber STK'ların canlanması biraz zaman almıştır. Türkiye'de STK yapısının gelişimi uzun zaman alsa da 1980 sonrası dönemde önemli mesafe aldığı gözlemlenmiştir. 1980'den sonra STK'ların gelişimini etkinleştiren, teşvik eden hatta kolaylaştıran iç ve dış faktörler söz konusu olmuştur.

Bu çerçevede, iç faktörlerden biri de Turgut Özal'ın, iktidara gelmesiyle politikalarını Süleyman Demirel'in emriyle hazırlattığı 24 Ocak 1980 kararları çerçevesinde yürütmesi olarak değerlendirilmiştir. 24 Ocak kararları doğrultusunda liberalleşme, ekonomide özelleştirmeler ve demokratikleşme alanında yapılan reformlar iç dinamikleri oluşturmuştur. Türkiye'de 1980 sonrasında genel olarak piyasa ekonomisi, özelleştirme, özgürlük, insan hakları, kültürel haklar, kadın hakları, çevre, siyasal katılım gibi değerler yükselmiştir (Çaha, 2017, s.69). Yükselen bu yeni değerlerin kökleri 1980 öncesine dayanmasına karşın, tamamen bu değerlere endekslenen siyasi partilerin oluşmasına neden olmuştur. Liberal Demokrat Parti ile Özgürlük Dayanışma Partisi bu

tür partilerin tipik örnekleri olarak karşımıza çıkmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan başka bir olgu da düşünce, inanç özgürlüğünü savunan aydınların, toplum arasında yaygınlaşıp üniversitelerde ve medya yayın organların gösterilmesi STK'ların canlılığına ivme kazandırmıştır. Çünkü aydınlar tek tip kamusal alanın olmaması gerektiğine, devlet merkezli siyasal yapıya atıfta bulunarak, toplumsal çeşitlilik, kimlik, özgürlük, piyasa ekonomisi, STK anlayışı ve sivil toplum kavramlarını öne çıkarmışlardır.

1980'li yıllarda, genellikle çevre, eğitim, turizm, insan hakları, kadın hakları, dini haklar, etnik haklar gibi söylemlerin gelişmeye başladığı görülmüştür. Böylelikle STK'ların niteliksel gelişimlerinde ve devlet toplum ilişkilerinin demokratikleşmesi ihtiyacına yönelik toplumsal taleplerde ciddi bir artış meydana gelmiştir (AB Uyum Süreci ve STK'lar, 2003). Örneğin; 1985 sonrası dönemde çevre konusunda TEMA, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, Doğal Hayatı Koruma Derneği gibi vakıf ve dernekler göze çarpmaktadır. Ayrıca insan hakları ve kadın hakları ile ilgili de çok sayıda dernek ve vakıf kurulmuştur (Duman, 2003, s.374). STK'ların gelişim sürecine Türkiye'de 1980'li yıllarda bazı dış gelişmelerin etki ederek sürece katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Özellikle Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde yaşanan gelişmeler, Batı ve Latin Avrupa'da demokrasiye geçiş süreçlerinin başarısı, artık STK anlayışının öncü bir şekilde yer almasına yol açmıştır. Bu dönemde bir başka yaşanan gelişme ise BM tarafından ilk çevre konferansı 1972 yılında Stockholm'de yapılsa bile, 1992 yılında Rio de Jenerio'da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansıyla sürdürülebilir kalkınma ve katılım açısından önemli bir dönüm noktası olarak görülmüştür. 1992 Rio Konferansı'nı 1972 Stockholm Konferansı'nda ayıran en önemli nokta, Rio'da Stockholm'den farklı STK alanlarının geniş düzlemde katılım göstermesi olmuştur. Stockholm konferansı sadece hükümet ve devlet düzeyinde gerçekleşirken, Rio Konferansı'nda devlet ve hükümetlerin yanı sıra STK'lar, bilim dünyası, iş dünyası temsilcilerinden basın organlarına kadar birçok katılımcı yer almıştır. 1992 Rio Konferansı insan hakları, çevre, sosyal gelişme, kadın hakları, yerleşim, nüfus, yoksulluk gibi alanlarda yapılan BM toplantılarını etkilemiştir. Dış gelişmelerde bunlar yaşanırken Türkiye'nin iç dinamiğinde STK'lar açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda Batı Avrupa toplumlarında yaygın olduğu gibi insan hakları, çevre, kadın hakları ve çeşitli gençlik hareketleri kamusal alanda aktif olmaya başlamıştır. Böylece STK'ların yükselişe geçmesiyle,

beraber işlevler bakımından batıdaki STK'larla yakınlaşmışlardır. Türkiye'de STK'ların yükselişe geçmesinin nedenlerinden biri de 1993'te özel radyo ve televizyon yayınlarıyla, 1995'de 1982 Anayasası'nın dernek kurma özgürlüğünü düzenleyen 33.maddesinde yapılan değişiklikler, dernek kurma, sendikalaşma, vakıflar, kooperatifler, meslek kuruluşları ile ilgili yeni düzenlemeler görülmekle beraber sürece katkı sağlamıştır. Ayrıca derneklerin siyasi partilerden destek almaları ve destek vermeleri, başka bir STK'larla işbirliği gibi organik ilişkileri yasaklayan anayasa maddelerinin kaldırılması STK'ların gelişimine katkıda bulunmuştur (Özbudun, 1999, s.114; Arslanel, 2001, s.140).

1996 yılında uluslararası alanda yapılan önemli çalışmalarından biri de İstanbul'da düzenlenen BM Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı (Kent Zirvesi) konferansıdır. Habitat gündeminde, sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez temelini demokratik, insan haklarına saygılı, şeffaf, katılımcı ve halka hesap veren yönetimler olduğu belirtilmiştir. UNDP tarafından uluslararası program olarak benimsenen Yerel Gündem 21 uygulamaları Türkiye'de de desteklendiği görülmüştür. Türkiye'deki Yerel Gündem 21 uygulamaları, 1997 yılı sonunda "Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Teşviki ve Geliştirilmesi" projesi ile başlamıştır. Projenin ilk hedefi Yerel Gündem 21 kavramının ve bunun yerel yönetim üzerindeki etki ve sonuçlarının tanıtımını kapsamıştır. İkinci hedefi, proje ortağı kentlerde, yerel ilgi gruplarının katılımına dayalı planlama sürecinin gelişmesine yönelik mekanizmalar oluşturulması olarak belirtilmiştir (Emrealp, 2005, s.30). İkinci proje, "Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Uygulanması" başlığını taşımaktadır. Proje kapsamında katılımcı yapılara önem verilmiştir. Başlıca katılımcı yapılar, "Kent Konseyleri" adıyla yerel ilgi grupları tarafından oluşturulan platformlardan, çalışma gruplarından, mahalleye yönelik çalışmalardan, kadın ve gençlik meclislerinden ve özel ilgi gruplarına yönelik çocuklular, yaşlılar ve engelliler platformlarından oluşmuştur (Emrealp, 2005, s.31-32). Türkiye Yerel Gündem 21 programının üçüncü projesi, "Türkiye Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Yoluyla BM Binyıl Bildirgesi Hedefleri ve Johannesburg Uygulama Planı'nın Yerelleştirmesi" başlığını taşımaktadır. Bu projede merkezi yönetimin ilgi ve desteğinin artırılması ve tanıtım eksikliğinin giderilmesi öngörülmüştür (Emrealp, 2005, s.30). Diğer projeler de ise merkezi yönetimin kalkınma hedefleri doğrultusunda yerelleşmesinin amaçlandığı ve

yönetimde yerel yönetim mekanizmaları olarak görülen kent konseylerinin önemine vurgu yapılarak, sürece tüm paydaşların katılımının gerekliliği ortaya konulmuştur.

Böylelikle, 21. yüzyılın başlarına damgasını vuran “yönetişim” ilkesinin de temel çerçevesi çizilmiş olmuştur (YG21, 2005, s.23). Konferans sonrasında Türkiye açısından en önemli sonuç katılımcılığı öne çıkaran Yerel Gündem 21 uygulamaları olmuştur (Saran, 2004, s.150). Habitat II konferansı, yönetim mekanizmalarına yerel yönetimlerin, STK’ların ve yerel aktörlerin katılımını sağlayarak ve özel sektörlerle işbirliğini teşvik ederek ileride oluşan Yerel Gündem 21 sürecini zenginleştirmiş ve güçlendirmiştir. Türkiye, 1996 yılında Habitat II Konferansı’na ev sahipliğiyle, “Yaşanabilir Kent” kavramının ön plana çıktığı konferansta sürdürülebilirlik açısından önemli katkı sunmuştur. İstanbul’da yapılan Habitat II Konferansı’nda sivil toplum kuruluşları terimi Türkiye’de resmi düzeyde ilk defa dile getirilmiştir (Çopur, 2009).

Habitat II Konferansı ile kamu kesimi ve STK’ların ortak alanda ve düzenleme komitelerinde yer aldıkları görülmüştür. Merkezi yönetimle yerel yönetim arasında gerçekleşen çekişmeler STK’lara hiç yansımamış ve bu da Türkiye’de ilk defa özerk bir STK alanının herkese açık bir ilişki ağı içinde kamu alanında oluşabileceğini göstermiştir (Gümüş, 2009; Doğan, 2002, s.288). Böylece STK’lar kamunun da etkisiyle ülke gündeminde yer almaya başlamıştır. STK’ların etkilendiği iç gelişmelerden biri olan 28 Şubat, siyasi ve ekonomik süreci daraltan bir manevra olmanın yanında devletçi bir STK anlayışının da geliştiği bir dönem olmuştur (Çaha, 2005, s.9-11). Her şeyi devletten bekleyen, kendini devlete bağımlı hisseden toplum anlayışı nedeniyle devletin STK üzerindeki etkisi artarken, STK’ların önemli bir iç dinamiği olan toplumsal dayanışma örüntüleri de silikleşmiştir (Tosun, 2005b, s.136).

28 Şubat süreci ülkedeki STK alanını daraltmış olsa da dünyada yaşanan oluşumlar ve gelişmeler Türkiye’nin AB’ye katılım süreçleri bu alandaki daralmanın olumlu yönde seyretmesini sağlamıştır. Bununla beraber STK’ların katılım gösterdiği Rio Konferansı’nın sürdürülebilirliği için Rio+5 Konferansı toplanmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de STK’nın devlet denetimi dışında gelişimini sağlayan üç temel etken sayılabilir: Bunlardan birincisi ekonomide serbest pazar temelli ihracata yönelik sanayileşmeye geçiş, ikincisi siyasal ve kültürel yaşamda ortaya çıkan dinsel ve etnik

temelli kimlik talepleri ile küreselleşme sürecinin getirdiği dinamikler, son olarak ise küreselleşme sürecinin de etkisiyle bu dönemin sonunda STK alanında ulusal nitelikten daha ziyade bölgesel ve küresel bir yaklaşım ve faaliyet düzeyine geçildiği de görülmüştür (Tüsev, 2011, s.57). Ayrıca bu dönemde STK'ların etkileşimi açısından merkezi yönetime yönelik çalışmalarla birlikte yerel yönetimler açısından 1998 yılında iki önemli çalışmanın olduğu görülmüştür. Bunlardan bir tanesi AB ülkelerinin koşulsuz olarak imzaladığı Türkiye'nin ise 22.11.1998 tarihinde çekince koyarak imzaladığı "Avrupa Yerel Yönetimler Özerlik Şartı"dır. Bir diğer çalışma ise İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 24.2.1998 yılında TBMM'ye sunulan "Mahalli İdareler Yasası" merkez ve yerel yönetimler arasındaki yetki, görev ve sorumluluk alanlarında merkeziyetçiliğin azaltılması yönünde yeni düzenlemeler getirmiş, merkezi idarenin yerel yönetimler üzerindeki vesayetçi uygulamalarının yumuşatılması amaçlanmış, mahalli idarelerin nitelikli personel ihtiyacının giderilmesi, açıklık ve demokratik katılımın sağlanması, rasyonel olmayan hizmet alanlarının ortadan kaldırılması yönünde düzenlemeler getirmiştir (Saran, 2004, s.150).

2000 sonrası dönemde Türkiye'de STK'ların gelişiminin dinamiklerini, 1990'lı yılların sonuyla süregelen ve ülke genelinde yaygınlaşan sivil toplum etkinliğinin artmasını sağlayan yapılar oluşturmuştur. STK'lar, 28 Şubat ve 1999 Marmara Depremi ile gündemdeki yerini tekrar almıştır. Çünkü bu süreçte özellikle Marmara ve Kaynaş depremlerinde STK'lar, arama kurtarma, insani yardım faaliyetlerinde toplumsal dayanışma ve güven ortamı oluşturmuş ve ilgiyi arttırmıştır. STK'ların toplum nezdindeki bakışını olumlu anlamda etkilemiştir. Bir yandan da sadece devlete dayalı bir modernleşme ve kalkınma anlayışının, toplumsal sorunlara etkili çözüm üretmede yeterli olamayacağı gerçeğini ortaya çıkarmıştır (Tüsev, 2006, s.38).

Uluslararası alanda yapılan bu çalışmalar ve gelişmeler Türkiye'nin yönetim mekanizmalarına etki ettiği gibi oluşturulan kalkınma planlarına ve STK'ların kurumsal kapasitelerine de etki etmiştir. VIII. Kalkınma Planında AB'nin Türkiye'nin küreselleşme hareketinde önemli referans noktalarından birini oluşturacağını, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik adaylığının onaylandığı Helsinki Zirvesi kararları doğrultusunda, üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik gerekli adımlar atılacağını ve plan döneminde Kopenhag

kriterlerinin sağlanmasına ve Topluluk müktesebatının benimsenmesine yönelik tedbirler alınmasına hız verilerek, bu amaçla hazırlanacak olan ulusal programın, VIII. Planın genel hedef ve öncelikleri ile uyumlu olacaktır şeklinde ifade edilmiştir (Strateji Bütçe Başkanlığı, 2001). Buradan hareketle kamu kurumlarının ve STK'ların yapılanmasında, idari reform çalışmalarında 2000'lerde temel referans noktalarından biri de AB olmuştur.

1999 Aralık ayında Helsinki AB Zirvesi ile yeniden başlayan Türkiye'nin AB adaylık sürecinde STK'lar çok önemli bir konumda bulunmuşlardır. Devletin ve toplumsal mekanizmaların tartışıldığı ortamlarda STK'lar tartışmaların hep odak noktasında değerlendirilmiştir. AB müktesebatına uyum çerçevesinde devlet ile toplum arasında iletişimde STK'ların önemli rol oynadığı görülmüştür. AB üyeliği yolunda STK'lar politik konuların dışında kalan, eğitim, kültür ve çevre gibi toplumsal konularda toplumu bilinçlendirme ve değişime hazırlama işlevi görmektedir. Ayrıca STK'lar Türkiye'de sivil toplum tabanını genişletme rolünü de üstlenmektedir (Yerasimos, 2001, s.21).

Şubat 2001'de ekonomik krize giren Türkiye, etkisi çok büyük olan durumla karşı karşıya kalmıştır. Bu açıdan Türk ekonomisinde yaşanan bu krizin çözümü için devletin etkili, verimli, şeffaf, hesap verebilir ve demokratik yönetim haline getirilmesine yönelik çaba sarf edilmiştir. Aynı zamanda devletin ekonomik ilişkileri güçlendirerek yeniden yapılandırılacağı sürecin boyutu izlenmiştir. Böylece, "güçlü ekonomi programı" olarak bilinen program, makro ekonomik istikrar ve etkin/verimli kamu yönetimi sağlayacak bir yönetim mantığı temelinde devlet-ekonomi ilişkilerini yeniden yapılandırmayı amaçlamıştır (Derviş, 2001, s.2-3). Keyman'a (2006, s.31) göre STK'lar, sadece etkinlik-verimlilik-şeffaflık-sorumluluk ekseninde devletin yeniden yapılanmasının, iyi ve verimli toplum yönetiminin ve demokratikleşmenin önemli bir aktörü değildi, aynı zamanda güçlü ekonomi programının siyasi ve toplumsal aktörler tarafından kabul edilmesine ve desteklenmesine ciddi katkı verecek ve bu bağlamda da daha istikrarlı, daha iyi yönetilen bir Türkiye'nin ortaya çıkmasının önemi açısından artık küçümsememesi gereken bir aktörü olarak değerlendirilmiştir.

1999 yılındaki Helsinki Zirvesi'nden beri, Türkiye-AB ilişkileri daha yerleşmiş ve sağlam temellere oturtulmuştur. Bu süreçte en önemli faktör Türkiye'nin 2002

Kopenhag Zirvesi'nde üyelik müzakerelerini başlatmak için tarih alması ile yeni bir teşvik kazanmıştır. Türkiye' yönelik ekonomik kriterler ciddi sorun teşkil etmese de siyasi kriterlere son derece önemli olarak bakılmıştır. Bu kriterleri ise Türkiye'den, Ağustos 2002'e kadar yerine getirmesini gerekli yasal ve anayasal düzenlemeleri yapılması istemiştir. Ancak bu dönem ülkede yaşanan süreç açısından önemli olup koalisyon hükümeti açısından kritik derece bir dönüm noktası olarak görülmüştür. Demokratik devlet düzeninin belirginleşmesi, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması AB üyeliğinde gerçekleştirilmesi gereken siyasi kriterlerin başında yer almıştır. 3 Kasım 2002 tarihinde güçlü bir şekilde tek başına iktidara gelen siyasi iradenin bürokrasiden şikayet ettiğini ve kamu yönetiminde bir değişim olmasından yana tutum sergilediği görülmüştür. Dolayısıyla AB adaylık sürecinin başlaması (AB'ye katılım öncesi AB'nin birlik olarak kabul ettiği ortak yasalara yönelik uyum yasalarının çıkartılması) süreci başlı başına kamu yönetiminde reform boyutunda bir dizi yasal düzenlemeleri gerektirmekteydi. AB adaylık sürecinin olumlu etkisi kamu yönetiminde son zamanlarda yapılan düzenlemelerin önemli sebepleri arasında gösterilmektedir (Demirkaya, 2008). Bu çerçevede 3 Kasım 2003 tarihinde kamuoyuna açıklanmış bulunan "Kamu Yönetimi Temel Kanunu" tasarısı katılımcı, saydam, hesap verebilir, insan hak ve özgürlüklerini esas alan bir metin olarak açıklanmıştır (Başbakanlık, 2004, s.1). Tasarının genel gerekçesinde batı dünyası kamu yönetimi anlayışındaki değişim anlatılarak örnek ülkelerle birlikte yeniden yapılanmanın gerekleri şöyle izah edilmiştir: ABD, İngiltere, Kanada, İrlanda, Yeni Zelanda gibi birçok gelişmiş ülke küreselleşme ve bilgi toplumu şartları tarafından ana çerçevesi çizilen bu yeniden yapılanma sürecinde öncü bir rol oynamıştır. Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı dünyada yaşanan bu gelişmeler ve çeşitli ülkelerde yaşanan tecrübeler ışığında ülkemizi 21. yüzyılda çağdaş bir yönetim zihniyetine ve yapısına kavuşturmak amacıyla hazırlanmıştır (Sezik, Ağır, 2016, s.13)

Bu kanun tasarısının, dünyada yaşanan reformlara yönelik merkezi yönetim yapısının sınırlandırılmasından yana tutum sergilediği gözlemlenirken aynı zamanda yerel yönetimlerin görev, yetki, sorumluluk açısından etkinliğini arttırılmasına ilişkin STK'lara da katkısı olduğu görülmüştür. Ancak Kamu Yönetimi Reform Paketi (Söz konusu bu paket kapsamında; Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun Tasarısı) hazırlanmış tasarı kanunlaşamamıştır.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu (23.07.2004), Belediye Kanunu (13.07.2005), İl Özel İdaresi Kanunu (04.03.2005 Mahalli İdare Birlikleri Kanunu uygulamaya konulmuştur. Bu kanunların amacı; yetkilerin ve görevlerin dört idari düzeyde (merkez, taşra, metropol ve belediye) yeniden bölüştürerek performansın artırılması; hizmetlerde yerindelik, etkinlik ve verimlilik, yönetime katılma, hesap verebilirlik ve hizmetlerin sonuçlarına odaklılık gibi ilkelerin hayata geçirilmesi olarak belirlenmiştir. Ülkenin aşırı merkeziyetçi, katı hiyerarşik ve içine kapalı idari sistemini, adem-i merkeziyetçi, katılımcı, şeffaf ve sorumlu bir yapıya dönüştürerek modernleştirilmek istenmiştir. Ancak bu reformların, yönetimler arası yeni bir mali çerçeve ile desteklenmesi gerekmektedir (Eryılmaz, 2012), (Strateji Bütçe Başkanlığı, 2013). Aynı zamanda bu süreçte yönetimde saydamlık olarak söyleyebileceğimiz Bilgi Edinme Kanunu (Ekim 2003), kamu yönetiminde etik denetim olarak ifade edeceğimiz Kamu Görevlileri Etik Kanunu çıkarılmıştır.

Kamu mali yönetiminde performansa dayalı geçiş olarak ifade edilen Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu, kabul edildiği 2003 yılında kısmen kabul edilmiştir. 5018 sayılı kanunun amacı, kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere, kamu malî yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenlemektir. Ayrıca 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunun 3/n. maddesinin kamu için önemli bir yenilik olan stratejik planın tanımı şu şekilde ifade edilmektedir: “Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plandır.” Yine aynı kanunun 9.maddesinde kamu idareleri için stratejik plan yapma şartı getirilmiştir. 5018 sayılı Kanunun 01/01/2006 tarihinde tamamen yürürlüğe girmesi ile kamu mali yönetiminde köklü değişiklikler gerçekleştirilmiş ve uluslararası standartlar ve AB uygulamalarıyla uyumlu bir kamu mali yönetimi ve kontrol sistemi kurulması yönünde mevzuat alt yapısı oluşturulmuştur (Akdeniz, 2010, s. 466-467). Bu yasal yapıyla beraber DPT stratejik planlamaya ilişkin yönetmelik

hazırlamış ve uygulamıştır. Böylece bu sürecin takipçisi, öğreticisi, yönlendiricisi olarak görülmüştür.

Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine ilişkin 2003 yılındaki ilerleme raporunda hükümetin siyaset ve hukuk sisteminde geniş kapsamlı değişiklikler getiren reform sürecinin takip edilmesi yönündeki çalışmaları arttırdığına yönelik atıfta bulunulmuştur. Raporda (AB, 2003) ayrıca, Türk vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerden Avrupa standartları düzeyinde yararlanabilmesi için hükümetin bu reformları etkili bir biçimde faaliyete geçirebilmek amacıyla önemli adımlar attığı belirtilmiştir. Mevzuatın farklı alanlarında değişiklik yapan dört önemli uyum paketi kabul edilmiştir. Reformların bazıları, ifade özgürlüğü, gösteri yürüyüşü hakkı, kültürel haklar ve ordu üzerinde sivil denetim gibi Türkiye açısından hassas meselelere temas ettiğinden siyasi bakımdan büyük önem taşımıştır. Dernek kurma özgürlüğü önündeki bazı kısıtlamalar azaltılmıştır, ancak dernekler halen zahmetli bürokratik işlemlerle karşılaşmışlardır (AB İlerleme Raporu, 2003, s.128-129). İlerleme raporunda belirtilen eksikliklerin giderilip AB standartlarına uygun hale getirilmesi için STK ve devlet ilişkilerinin arttırılarak yasama çalışmalarının tamamlanmasından memnuniyet duyulduğu ifade edilmiştir. 2004 yılında raporda AK tarafından "Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında "2004 Yılı Düzenli Raporu" ve rapora bağlı "Tavsiye Belgesi" yayımlanmıştır. AK, bununla beraber Türkiye'nin siyasi kriterleri gerekli ölçüde karşıladığını belirterek birliğe katılım müzakerelerinin başlatılması yönünde tavsiyede bulunmuştur (AB Başkanlığı, Kronoloji). Rapor da aynı zamanda Kopenhag siyasi kriterler doğrultusunda Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığında kabul edilen son uyum paketlerinin geliştirilmesiyle sürece önemli katkı sağlayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, istinaf mahkemelerinin kurulmasına yardım etmek, STK'ları geliştirmek ve bir ombudsman biriminin kurulmasını desteklemek amacıyla yapılan faaliyetler mevcuttur. Avrupa standartlarına uyum sağlama noktasında siyasi reformlardan geliştirilmiş özgürlüklere ve insan haklarına kadar birçok alanda kurumsal değişiklikler yapılmıştır. Böylece devlet yetkilileri ile ilişkisini güçlendiren STK yapısı daha da ön plana çıkmıştır. Diğer yandan yolsuzlukla mücadele de hükümet, kamu idaresi ve STK arasındaki diyalogun güçlendirilmesiyle beraber kamu bilincinin oluşturulması açısından, kamu çalışanları ve seçilmiş görevliler için bir etik davranış ilkeleri geliştirilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur. Yerel düzeyde, İl ve İlçe İnsan

Hakları Kurullarının sayıları 859'dan 931'e çıkarılmıştır. Kasım 2003'de yayımlanan bir yönetmelik ile bu kurullardan güvenlik güçlerinin çıkarılması sağlanmış ve STK temsilcilerinin katılımları kolaylaştırılmıştır (AB Düzenleme Raporu, 2004, s.5-25). Reform İzleme Grubu, Eylül 2003'de kuruluşundan bu yana birçok insan hakkı ihlali olaylarını incelemiş ve yabancı elçilik ve STK'lar tarafından gündeme getirilen spesifik sorunları çözmek için çaba harcamıştır. Diğer bir izleme organı olma vasıtasıyla hareket eden, STK'lar ve yetkili kuruluş temsilcilerinden olan İnsan Hakları Danışma Kurulu, çok sayıda toplantı yapmakla beraber kurulun uygulamadaki etkisi açısından sınırlı faaliyet alanında kalmıştır (AB Düzenleme Raporu, s.2004, s.26). Türkiye süreç içerisinde sivil ve siyasi haklara, sosyal ve ekonomik haklara yönelik Avrupa sözleşmelerini imzalamıştır. Ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hükümlerine uyum yönünde sorunlar sürmüştür (Keyman, 2006, s.44). 1 Mayıs 2004 tarihinde on yeni ülkenin katılımıyla daha da güçlenen AB'nin barışı, güvenliğini ve istikrarını pekiştirdiği görülmüştür. Bu çerçevede 16-17 Aralık 2004'de aldığı kararla, Türkiye-AB ilişkileri yeni bir aşamaya taşınmıştır (İKV, Adaylık Süreci). AB Konseyi aşağıdaki hususları belirtmiştir: *“AB Konseyi, Türkiye tarafından kapsamlı reform süreci çerçevesinde yapılan kararlı ilerlemeyi memnuniyetle karşılamakta ve Türkiye'nin reform sürecini sürdüreceği konusundaki güvenini dile getirmiştir. Türkiye, katılım müzakerelerinin başlatılması için Kopenhag kriterlerini yeterince karşılamıştır”* (AB İlerleme Raporu, 2005). AB devlet ve hükümet başkanları, katılım müzakerelerinin açılmasını öneren Avrupa Komisyonu'nun 6 Ekim tarihli tavsiyesi doğrultusunda Türkiye ile müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmasına karar vermişlerdir (İKV, Adaylık Süreci).

Bu çerçevede süreç içerisinde Türkiye-AB Ortaklık Komitesi ve Konseyi toplantılarından sonra “Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler” yayımlanmıştır. Aynı zamanda komisyon, Türkiye'nin katılıma yönelik ilerlemesine katkı sağlayarak 29 Haziran 2005'tarihinde, AB üye ülkeleri ile Türkiye arasında endişe ve algılayışların samimi ve açık bir şekilde tartışılabileceği STK'ların en önemli rolü üstleneceği bir olgunun ve AB tarafından kolaylaştırılması gereken bir diyalogun geliştirilmesi önerilmiştir. Bu diyalog, bilgi boşluğunun kapatılarak, toplumların iletişim halinde olup farklı kültür, siyasi ve ekonomik sistemde daha fazla yakınlaşmasıyla,

Ülkelerin AB'ye katılımlarındaki karşılaşacağı fırsat ve zorlukları değerlendirebilmesi için sürdürebilir ve daha güçlü bir devlet ile sivil toplum diyalogunun desteklenmesi oluşabileceği görülmüştür.

Sivil Toplum Diyalogunun amaçları kısaca aşağıdaki şekilde özetlenebilir:
(Dışışleri Bakanlığı, AB, Sivil Toplum Diyalogu)

- ye devletler ve aday ülkelerin sivil toplumlarının tüm sektörleri arasında karşılıklı deneyim değişimini ve temasları güçlendirmek.
- Gelecekteki genişlemenin getireceği fırsatlar ve güçlüklere ilişkin daha iyi bilinçlenmeyi sağlayacak şekilde, aday ülkelerin tarih ve kültürleri de dahil olmak üzere, AB'de daha iyi tanınmaları ve anlaşılmalarının sağlanması.
- AB'nin, kurucu değerleri, işleyişi ve politikalarını da kapsayacak şekilde aday ülkelerde daha iyi tanınmasının ve anlaşılmasının sağlanması şeklinde ifade edilmiştir.

İletişim, sivil toplumun en geniş ve kapsayıcı tanımını üzerinde diğer bir deyişle hükümet ve kamu yönetimi dışındaki (ancak yerel topluluklar dahil) tüm toplumsal yapılara odaklanmaktadır. Bu amaçla karşılıklı bilgiyi artırarak, iş birliği sağlayarak, ikili değişim projeleri ile uzman değişimleri üreterek finanse edilecek projelerin ortak modeli oluşturmaya çalışılmıştır. Ulaşmak istenen hedefler STK'lar, meslek örgütleri, iş dernekleri, genişlik, niversite ve medya gibi birçok unsuru içermiştir. Böylece karşılıklı bilgilerin dikkat çekici biçimde zayıflığı ile önyargı ve endişelerin yaygınlığı dikkate alınarak, diyalogun özel odağının Türkiye olması sağlanmıştır (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2005, s.5). Türkiye'nin 2005 ilerleme raporunda üzerinde durulması gereken konular şu şekilde belirtilmiştir; İleride oluşturulacak programların yeterli bir şekilde uygulanması, stratejik planlama faaliyetleri, proje uygulama, STK'ların geliştirilmesi vb. şeklinde dir. Raporda kamu idaresi alanında bölgesel ve yerel düzeylerde reformlarda birtakım ilerlemeler görüldüğü ifade edilmiştir. Bu ereve de Haziran 2005'te Mahalli İdare Birlikleri Kanunu kabul edildi. 2004'de kabul edilen Büyükşehir Belediye Kanunu'yla birlikte dört temel yerel idare reform kanunu yürürlüğe girmiştir. Reformlar, özellikle stratejik planlama gerekleri, acil durum planlaması, borç ve borçlanma limitleri,

performansa dayalı bütçelendirme, yıllık faaliyet raporları ve muhasebe denetim komisyonları kurulması unsurlarını getirmiştir. Aynı zamanda vatandaşların yerel hizmetlerin yerine getirilmesine gönüllü olarak katılımına imkân sağlayan hükümler de bulunmuştur. Ayrıca, katılım ve danışma sürecini güçlendirmek amacıyla, STK temsilcilerinden oluşan il konseyleri kurulmuştur (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2005, s.13). Katılım müzakerelerinde en önemli unsur olarak görülen STK'larla devletin üst düzey yetkilileri olan başbakan ve baş müzakereci, sivil toplumla diyalogu geliştirme yöntemlerini ele almak üzere işbirliği yapmışlardır.

STK'lar açısından raporda ön plana çıkan gelişme “dernek kurma özgürlüğü” ile ilgilidir. “Yeni Dernekler Kanunu” Kasım 2004’te yürürlüğe girmiştir. 2004 İlerleme Raporu’nda da belirtildiği üzere bu kanun, devletin derneklerin faaliyetlerine müdahale ihtimalini azaltması açısından önem taşıdığı gibi derneklere birçok fiili yarar sağlamaya başlamıştır. Böylece Türkiye’de STK’ların daha da gelişmesine yardımcı olmuştur. Buna karşın dernekler kanununun hükümlerinin uygulanmasını sağlayan Mart 2005 Yönetmeliği, adlarının ve/veya amaçlarının anayasaya aykırı olduğu değerlendirilen derneklerin tesciline sınırlamalar getirmiştir. Bu uygulama devletin bölünmez bütünlüğü ilkesine atıfta bulunan ve laiklik ilkesini yorumlayan Anayasa maddeleriyle bağlantılı dikkate değer bir kaygı unsuru olarak görülmüştür. Söz konusu yönetmelik, özellikle yurtdışından mali kaynak sağlanmasıyla ilgili bazı bildirim usullerini de içermiştir. Bu şartlar fiiliyatta bazı dernekler için yurtdışından kaynak alınmasında belirgin gecikmelere neden olan zorluklar yaratmıştır. Yasayla birlikte, Dernekler Dairesi Başkanlığı Türkiye genelinde 81 ilde derneklerle ilgili sorumlulukları Emniyet Genel Müdürlüğü’nden devralmıştır. İl Dernekler Müdürlükleri, Valilikler bünyesinde faaliyette olmasına karşın buralarda görev yapan personel genellikle daha önce Emniyet Genel Müdürlüğü’nde çalışanlardan oluşmuştur (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2005, s.31).

Böylece yaşanan bütün gelişmelere yeni ceza kanunun eklenmesiyle demokrasi ve hukukun üstünlüğü konusunda yapısal reformlar ortaya konulmaya başlanmıştır. Temel özgürlüklerin uygulanması konusunda yasal ilerleme sağlanmış ve uygulamada hem bireyler hem de STK’ları geçmişe kıyasla daha büyük özgürlüklere sahip olmuşlardır (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2005, s.47). 2006 yılında STK'lara ilişkin reform

ortamındaki iyileşmeler olumlu gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Yeni Dernekler Kanunun kabulü ile STK'lar daha iyi örgütlenmekte ve geniş alana yayılmaya çalışmışlardır. 2006 yılında 72.711 derneğin ve içinde mesleki derneğin ve odanın, sendikanın olduğu oluşumlar yıllar itibariyle artış gösterme eğilimine girmiştir (İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020).

2006 Türkiye Ulusal Programı (UP) çerçevesinde, AB destekli projeler için 370 milyon Avro sağlayan iki finansman anlaşması 2007'de imzalanmıştır. 2006 UP çerçevesinde, 21,5 milyon Avro Eylül 2007'de seçilen projeler aracılığıyla AB ile Türkiye arasında sivil toplum diyalogunu desteklemek için kullanılmıştır. Bir sivil toplum örgütü tarafından kadınların siyasete katılımları konusundaki bilinci artırmaya ve 2007 Temmuz ayında yapılan seçimde kadın adayların teşvik edilmesine yönelik kampanya, kamuoyunun dikkatini bu konuya çekmekte başarılı olmuştur. Parlamentoda daha fazla kadın için duyulan gereksinim ve bu amaçla kadın üyeler için kota getirilmesi olanağı kamuoyunda tartışılmıştır. 2007 seçimlerinde bir önceki parlamentoya kıyasla iki misli kadın milletvekili (51) parlamentoya seçilmiştir (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2007, s.4-17). Aynı zamanda kamu kurumları ve STK'lar açısından geçmiş dönemlerde yapılan ve gelecek dönemlerde de ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik yapısına göre ortaya koyulan çalışmaların sunulduğu en önemli çıktının kalkınma planları olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede, IX. Kalkınma Planında da AB sürecinin etkili olduğu görülmüştür. Planın vizyonu; “istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” olarak belirlenmiştir. AB'ye katılım sürecinin ve üyelik sonrası koşulların gerektirdiği idari yapılanmaya gidilirken, kamu yönetimini ve düzenleyici çerçeveyi etkin kılacak tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yeniden yapılanma çalışmaları hızlandırılmış, bürokrasi azaltılmaya çalışılmış, görev ve yetki örtüşmeleri azaltılmış, koordinasyon mekanizmaları geliştirilmiş, karar alma süreçleri iyileştirilerek toplumun katılımı artırılmaya çalışılmıştır (DPT, 2007). IX. Kalkınma Planında değinilen önemli konulardan biri de e-devletin, kamunun yeniden yapılandırılmasında etkin bir araç olarak kullanılması, yerel yönetimler de dahil olmak üzere, esnek, kaliteli, etkili, hızlı ve birlikte çalışabilir nitelikte hizmet sunabilen, iyi

yönetişim ilkelerinin benimsendiği kamu kurumlarının yapısının oluşması sağlanmıştır (DPT, 2007). Kamu kurumlarında merkezi yapılanması kuvvetli olan Türkiye’de sosyal ve ekonomik gelişmelere karşı etkin bir kamu yönetimi ve demokratik STK mekanizmasını sağlamak üzere vatandaş odaklı, etkili, katılımcı, şeffaflık, hesap verilebilir gibi kavramlar öne çıkarak çağdaş bir anlayış ve işleyiş yapısı oluşmuştur. Bu plan döneminde bu gelişmeler yaşanırken 2007 yılında Türkiye’nin iç siyasetinde bazı gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin en önemli yönetim mekanizması olan cumhurbaşkanı seçiminde krizle karşı karşıya kalınmıştır. Çalışmada bu olaya değinmemizin nedeni ileride gerçekleşecek anayasa değişikliklerinin kamu kurumlarının STK’larla işbirliğini ortaya koyması açısından önemlidir. Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in görev süresinin dolmasından ötürü cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmıştır ve bununla beraber yaşanan gelişmeler de kamuoyuna yansımıştır. Anayasa değişikliği paketi referanduma götürülmüştür. Bu ortamda 22 Temmuz 2007’de seçimlere gidilmiş ve mevcut siyasal iktidar tek başına iktidara gelmiştir. Nisan ayında başlayan bu süreç sonunda Abdullah Gül, Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Türkiye bu gündemlerle beraber 21 Ekim 2007’de anayasa değişikliği referandumuna gitmiş ve vatandaş cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini oylamıştır. Bu süreçten sonra kamu kurumları ve STK’lar için en önemli vurgulardan bazıları demokratik yapı, hak ve özgürlükler, sivilleşmek şeklinde olmuştur.

1 Eylül 2008 tarihinde hükümet, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin UP taslağını açıklamış; STK’lar ve muhalefet ile bir istişare süreci başlatmıştır (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2008, s.6). Bu dönemde STK’ların gelişim süreçlerine ilişkin hükümet organlarının düzenli olarak STK’lara danıştığı gözlemlenmiştir. Ancak bu sürecin devamlılığını sağlayan herhangi bir hukuki altyapı mevcut olmamıştır. Sonuçta bu karşılıklı iş birliği belirsizliği barındırdığı için somut çıktılara ulaşamamaktadır. Ön plana çıkması gereken unsur, STK’ların ve diğer karar alma mekanizmasında yer alacak menfaat sahiplerinin sürece dahil olması ile siyasi çoğulculuğun geliştirilmesidir.

Mali yardım konusunda, Türkiye’ye, 2009 yılında Katılım Öncesi Mali Yardım Aracından (IPA) yaklaşık 567 milyon avro tahsis edilmiştir. Sivil toplum imkânları kapsamında STK’ların geliştirilmesine yönelik AB mali desteğiyle, özellikle sosyal

diyalog ve sosyal içirme, kültür, cinsiyet, çocuklar ile bölgesel konularda ve STK'ların yönetim ve iletişim yeteneklerinin artırılması konusunda uzlaşma sağlanmıştır. Sivil toplum diyalogu kapsamında, Türkiye'nin AB programlarına katılımı ortaklaşa finanse edilmiş ve medya, gençlik, akademik kurumlar, yerel idareler, kültür merkezleri ve STK alanlarındaki projeler desteklenmiştir (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2009, s.5). 2009 Ocak da ilk kez devlet bakanı statüsünde tam zamanlı bir AB Baş müzakerecisi atanmıştır. Baş müzakereci katılım müzakerelerini, hazırlıklarıyla ve bakanlıklarla koordinasyonu sağlamıştır. Ayrıca STK'ları da içeren paydaşlarla toplantılar düzenleyerek süreci daha aktifleştirmiştir.

2010 yılında özellikle sürecinde artarak devamı ile birlikte STK'ların kapasitelerinin artırılması ve STK'ların imkânları kapsamında STK'ların geliştirilmesine yönelik AB mali desteği devam etmiştir. Ayrıca, Türk kamu yönetiminde toplumda faaliyette bulunan STK'lara üye olan vatandaşlık sistemini destekleme konusunda iyi uygulamalar teşvik edilmiş ve yardım sağlanmıştır. 2010 Anayasa değişiklikleri neticesinde kamu yönetimi, temel haklar ve yargı alanında katılım ortaklığı belgesinde yer alan bir dizi unsurun karşılandığı belirtilmiştir. Aynı zamanda ilerleme raporlarında anayasa değişikliğinin etkin bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için tüm siyasi partilerin ve sivil toplum örgütlerinin geniş katılımlı istişare toplantıları yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye 2010 yılında 26 maddelik Anayasa değişikliğini içeren referanduma gitmiş ve bu değişiklik %57 evet oyuyla kabul edildi. Birçok değişiklikte beraber günümüzde etkin kurumlardan biri olan Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuştur. Vatandaşlara Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı tanınmıştır. Kamu görevlileri ile ilgili disiplin kararlarının yargı denetimi dışında bırakılamayacağına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Memurlara malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hakkı getirilmiştir. Ekonomik ve Sosyal Konsey anayasal bir kurum haline getirilmiştir. (Strateji Bütçe Başkanlığı, 2007:33) Bütün bu yaşananlar aslında 16 Nisan 2017 referandumunun yolunu 2007'de %69 oyla kabul edilen referandumla açmıştır.

2011'de yapılan genel seçimlerde demokrasi ve hukukun üstünlüğü açısından özgür ve adil ortamda gerçekleşen seçim sürecinde, genel itibariyle çoğulcu ve dinamik bir STK yapısının öne çıktığı görülmüştür. Hükümet, çeşitli vesilelerle ve özellikle

haziran seçimlerinden sonra AB Bakanlığının kurulmasıyla, AB'ye katılım sürecine ilişkin kararlılığını yinelemiştir. AB Bakanı ve Baş müzakereci, katılım müzakerelerine ilişkin bakanlıklar arası çalışmaları daha da etkin hale getirmek ve STK'ları sürece dahil etmek için çabalarını sürdürmüştür. Reform İzleme Grubu toplantılarına devam etmiştir. 2010 yılında, her ilde AB işlerinden sorumlu bir vali yardımcısının görevlendirilmesiyle, iller düzeyinde AB ile ilgili bilgilendirme ve çalışmaların koordinasyonu ve yaygınlaştırılması konusunda ilerleme sağlanmıştır (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2011, s.10). Aynı zamanda bu süreçte 2011 yılında işleyiş değişse de kamu kurumları alanında etkin olan DPT'nin Kalkınma Bakanlığı'nın kurulması ile kaldırıldığı görülmüştür. DPT'nin yetkileriyle birlikte stratejik planlama ilişkin usullerde bu bakanlığa geçmiştir. Kısacası IX. Kalkınma Planı'nın değerlendirilmesi, X. Kalkınma Planında da ifade edildiği üzere kamu hizmetlerinde kalite ve etkinliğin artırılması kapsamında öncelikle kurumlar arası yetki ve sorumlulukların rasyonelleştirilmesi hedeflenmiştir. Kamu yönetimi sisteminin iyi yönetim yaklaşımı çerçevesinde STK'larında dahil olduğu yeniden yapılandırma sürecine girilmiştir. Merkezi yönetim bünyesindeki kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat kanunları görev ve yetki çatışmalarını önleyecek şekilde yeniden düzenlenmiştir (Strateji Bütçe Başkanlığı, 2007, s.37). Katılımcılık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik adına 2007'de yapılan referandumdan sonra Türkiye'deki siyasi partilerin her seçim vaadi geldiğinde en önemli taahhütlerinin yeni bir anayasa yapmak olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu dönemde STK'larında etkin olduğu, demokratik ve sivil anayasanın yapılması için halkın desteğini yanında tutmak istemişlerdi. 2011 yılına gelindiğinde milletvekili genel seçiminden sonra Anayasa uzlaşma komisyonunun kurulduğu görülmüştür. Bu komisyon yeni bir anayasa yazarak halkın önüne sürmeyi hedeflemiştir. Ancak uzlaşma sağlanmadığından herhangi bir değişiklik yapmadan faaliyetine son verilmiştir.

STK'ların güçlendirilmesine yönelik 2012 yılında STK'lar için yardım toplanmasına ilişkin mevzuatın revize edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aynı zamanda memurlara sendikal haklar ve toplu sözleşme hakkı tanınmasına ilişkin Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununda değişiklik yapılmıştır. Ancak, yeni mevzuat, özellikle kamu görevlilerinin toplu sözleşme, uyuşmazlıkların çözümü ve grev hakları bakımından AB standartlarıyla ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleriyle tam uyumlu

olmadığı gözlemlenmiştir. STK'ların, politika geliştirme çalışmalarına katılımına yönelik sürdürülebilir bir mekanizma alanının geliştirilmesine yönelik adımlar atılması gerektiği tavsiye edilmiştir (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2012, s. 92).

2013 yılına baktığımızda Türkiye'de giderek gelişen bir STK varlığının ulusal ve uluslararası süreçlere daha fazla katkı sağlamaya çalıştığı görülmüştür. Diğer yandan kamu kurumlarında hesap verilebilirliğin, şeffaflığın etkinliğinin artırılması açısından kısa sürede faaliyet alanı bulan Kamu Denetçiliği Kurumu, vatandaşların haklarının güvence altına alınması noktasında önemli bir yenilik olarak karşımıza çıkmıştır. Burada STK açısından üzerinde durulması gereken nokta Kamu Denetçiliği Kurumuna duyulan güveni güçlendirmiş ve aynı zamanda kurumun aldığı tavsiye kararlarını kurumun sorumluluğunu üstlenen TBMM tarafından takibinin yapılması için çaba göstermiştir.

STK'ların mali ortamı, özel bağışlara ve sponsorluğa yönelik vergi ve diğer konulardaki yetersiz teşviklerden ibaret olup, bu durum STK'ların çoğunu kamu projesi hibelerine (genellikle uluslararası nitelikli) bağımlı kılmıştır. AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu programları devam etmekte olup, bugüne kadar Türkiye'deki 1.600 STK'yı kapsamıştır. Bu programlar STK'ların gelişmesine ve yerel düzeyde STK'ların çok daha fazla tanınmasına katkı sağlamıştır. Bununla birlikte münferit STK'ların kapasitelerinin, ortaklıklarının ve görünürlüklerinin artırılmasına yardımcı olmuştur (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2013, s.12). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) öncesinde STK'ların durum analizi, amaç ve hedefleri ve politikaları belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu dönemde diğer bir önemli gelişmede 2007 yılında yapılan referandumdan sonra cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi usulünün getirilmesi ile siyasal iktidar parlamenter sistemdeki mevcut cumhurbaşkanı yapısının değiştirilmesinden yana tutum sergilemiştir. Türkiye'de 10 Ağustos 2014 tarihinde yapılan seçimle halk oyuyla seçilen ilk Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmuştur. Bu süreçle beraber kamu işleyişlerinde değişiklikler ve işbirliği mekanizmasının artması hedeflenmiştir. Aynı zamanda kalkınma planlarında durum analizleri yapılarak eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Odak noktamızda ki STK'lara yönelik onuncu kalkınma planındaki durum analizinde 2014 yılına kadar STK'lara yönelik idari ve yasal düzenlemeler yapıldığı ve örgütlenme hak ve özgürlüğüne daha fazla imkân sağlayan bir ortam oluşturulduğu

aktarılmıştır. Bununla birlikte dernek ve vakıfları ilgilendiren mevzuatlar iyileştirilerek uygulamada görülen aksaklıkların giderildiğine değinilmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 10.Kalkınma Planı, s.39). Böylece yapılan düzenlemelerle beraber STK'ların hizmet ve çözüm noktasında ekonomik ve sosyal hayata daha fazla katılım sağladığı görülmüştür. Ancak STK'lara yönelik daha kapsamlı politika unsurları oluşturabilmek için yasal ve kurumsal bir zemin hazırlanması gerektiği kalkınma planlarında da belirtilmiştir.

Yasal ve kurumsal unsurlara yönelik yine planda değinilen başka tespit ise STK'lara kamu yararı ve vergi muafiyeti çerçevesinde vergisel ayrıcalıklar sağlanmakta, ilgili mevzuat çerçevesinde kamu kaynağı aktararak kamu-STK iş birliklerinin kurulması amaçlanmıştır. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, SODES, Kalkınma Ajansları kamu ve STK iş birliğini ortaya koymuştur (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 10.Kalkınma Planı, s.39). Durum tespit analizinde STK'lar açısından olumsuz durumların hesap verilebilir ve şeffaf olmaması, insan kaynaklarındaki yetersizlik, yetişmiş uzman sayısının az olması, teknolojik altyapı eksikliği ile sürdürülebilirlik ön plana çıkmıştır. Kalkınma planında vurgulanan politika anlayışları ise STK'ların kapasitelerinin güçlendirilmesi, ulusal ve kamu yararı önceliği olan STK'ların desteklenmesi, kamunun kalkınma süreçlerine STK'ların aktif katılımını sağlamaları gerektiği ifade edilmiştir.

2014-2018 yıllarını içerisinde barındıran, onuncu beş yıllık kalkınma planında değinilen bir başka boyut ise dünyada ve Türkiye'de yaşanan mülteci konusunda STK'ların ulusal ve uluslararası çevreler açısından görünürlüklerini ve faaliyetlerini artırdığı ortaya konulmuştur. Mülteci konusunda, STK'larla devlet iş birliği içerisinde yardım konusunda öne çıkmıştır. Buna dayanarak, STK'lara yönelik hibelerle birlikte oluşturulan projelere ve devletle yapılan ortak faaliyetlere kaynak sağlandığı görülmüştür. Aynı zamanda, bu yıllar arasında STK'ların sayısının artarak devam ettiğini özellikle 2017 yılında 110.793, 2018 yılında 114.084 sayılarına ulaşarak 110.000'nin üzerinde bir seyir izlemiştir (İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020). Özellikle kamu kurumları ve STK işbirliğinin yapılan faaliyetleri daha güçlendireceği düşüncesi yayılmıştır.

Türkiye, IPA II kapsamındaki mali yardıma ilişkin önceliklerini oluşturmuştur. Endikatif Strateji Belgesinde, Türkiye'nin 2014-2020 dönemi için önceliklerine yer vermiştir. Bu önemli belge, temmuz ayında IPA komitesine sunulmuş ve 26 Ağustos'ta kabul edilmiştir. Hukukun üstünlüğü ve temel haklar, iç işleri ve STK alanlarındaki reformların, IPA I ile kıyaslandığında daha fazla ödenek alması öngörülmüştür. AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu programları devam etmiş, STK'ların gelişmesine ve sivil toplum örgütlerinin yerel düzeyde daha fazla tanınmasına katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak, Türkiye'de politika yapma süreçlerinde ve yönetimde vatandaşın öncelikli olması ve temel haklardan yararlanmanın kanun ile güvence altına alınması için ısrarcı olan, hak-temelli ve büyüyen bir STK anlayışının mevcut olduğu görülmüştür (AB-Türkiye İlerleme Raporu,2014, s.5-13).

2015 yılında STK sayısının 100.000'ün üzerinde yer aldığını ve STK'ların birçok kamusal alana dahil olarak etkin çalışma yürüttüğü gözlemlenmiştir. Demokratik yapının en önemli unsurlarından biri olarak görülen STK'ların, devlet kurumları tarafından böyle kabul edilerek faaliyet alanını da bu çerçevede hareket ettirmesinden yana tutum sergilenmiştir. Onuncu Ulusal Kalkınma Planı'nın (2014-2018) hazırlanması ülke genelinde AB konularına odaklanan yüksek katılımlı dört toplantı dâhil olmak üzere, yetkili kurumlar ile STK arasındaki etkileşim konusuna yönelik iyi örnekler sunmuştur. AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu programları, AB'deki STK'lar ile birlikte 1.650'den fazla Türk STK'ları içermiştir. Programlar, STK'ların gelişmesine katkı sağlamakta ve STK'ların yerel düzeyde daha fazla tanınmasına imkân vermiştir (AB-Türkiye İlerleme Raporu, 2015, s.10). Aynı zamanda bu yılda Türkiye-AB zirvesinde ilişkileri yeniden canlandırma ve derinleştirme konusunda mutabık kalınmıştır.

2016 yılında Türkiye-AB arasında zirvelerin yanı sıra sıklıkla ekonomik ve siyasi diyalog toplantıları yapılmıştır. Toplantılardan yapılan çıkarımlar sonucunda, meclis de siyasi kriterlere ilişkin kapsamlı bir reform planının uygulanmasıyla birlikte vize serbestisi yol haritasına ilişkin yasal altyapıyı oluşturmak için çalışmalar yapılması sağlanmıştır. Bu süreç de STK'ların geçen yıllara oranla artış eğiliminde olduğu ve kamuda aktif, katılımcı yapıda bulunmak için çaba gösterdiği görülmüştür. AB-Türkiye Sivil Toplum Diyalogu programları, 2015 yılına göre artış göstermiş ve böylece program,

AB'deki STK'lar ile birlikte 1.774 Türk STK'yı içermiştir (Ab Genişleme Politikasına İlişkin Bildirim, 2016, s.13). Aynı zamanda Türkiye için her alanda etkinliğini hissettiren 15 Temmuz 2016 gecesinde yaşanan darbe girişimi ülkede yeni bir sürecin başladığını göstermiştir. Dolayısıyla doğrudan Türk demokrasisini hedef alan 15 Temmuz 2016 darbe girişimi demokrasinin en önemli unsurlarından biri olan güçlü STK yapısını da etkilemiştir.

Bu süreçten sonra siyasi partilerin arasında bir yakınlaşma, uzlaşma ve yeniden farkındalık oluşmuştur. Bu erevede Ak Parti ve MHP'nin 18 maddelik anayasa değişikliği konusunda uzlaşmışlar ve meclisten geirmışlerdir. Sürecin takibinde 16 Nisan 2017'de yapılan anayasa referandumu ile halk oyu ile kabul edilen anayasa değişikliği artık parlamenter sistem yapısından çıkararak başkanlık sistemine doğru yönelişi göstermiştir. Ülkemizde bu değişiklikle beraber bu sisteme başkanlık sistemine benzer olduğu söylenmekle beraber “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” denilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nden sonra ilk kalkınma planı olan On Birinci Kalkınma Planında kamu kurumlarına ilişkin beklentiler ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, “hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetişim” eksenini altında ise hukuk devleti ve demokratikleşme ilkelerinin devleti oluşturan tüm kurum ve kuruluşlarda güçlü bir şekilde egemen kılınığı; kamu yönetiminde katılımcılık, şeffaflık ve hesap verebilirliğin her düzeyde hayat bulduğu iyi yönetişim anlayışının pekiştiği hedef ve politikalar ele alınmıştır. Vatandaş odaklı, STK'ların katılımı olduğu, etkin ve etkili kamu hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi amacıyla cumhurbaşkanlığı merkez teşkilatı politika ve strateji geliştirme ile izleme ve değerlendirmeye yoğunlaşırken, bakanlıklar daha icracı ve fonksiyonel bir yapıda şekillendirilmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). Yine bu dönemde AB Başkanlığı, STK alanında nc kuruluş olarak yer almaya çalışmıştır. AB Başkanlığı, aracılığıyla AB'den katılım öncesi mali yardımlar kanalıyla alınan fonların bir kısmı STK'ların bulunduğu alana aktarılmaya devam etmiştir. Bu kuruluş sayesinde STK kapsayıcı bir başlık olmakla birlikte bunun altında STK'ları destekleme programı, kamu-STK arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, STK ile ilgili yasal çerçevenin oluşturulması, STK'ların kendi aralarında işbirliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Aynı zamanda Türk STK'larla AB yesi ülkelerdeki STK'ların

ilişkilerinin arttırılmasına, ortak ağlar oluşturulmasına yönelik çaba gösterilmiştir. AB tarımdan ticarete, eğitimden sağlığa çevreye kadar birçok alana yayılmıştır. Özellikle AB daha demokratik bir yapı olduğu ölçüde, son 20 yıldır STK'larla yakın istişare sürecine girmeye çalışmıştır. Dolayısıyla AB'nin demokratik açığı, STK'larla yapılan dayanışma sonucunda STK'ların katkılarıyla ön planda yer almıştır (İçişleri Bakanlığı, Kamu- STK İşbirliği Projesi). Bu amaçla kamu kurumlarını etkileyen birçok STK'ların mevcut olduğu görülmüştür.

2019 yılı itibariyle STK'ların faaliyet alanlarının farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Buna bağlı olarak bu alanları mesleki STK'lar (sanayi, ticaret odaları vb.), işveren örgütleri (TİSK, TÜSİAD, MÜSİAD, TİM vb.), işçi ve memur sendikaları (TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, KAMU-SEN, MEMUR-SEN), etnik ve kültürel unsurlarla bağlantılı olmakla beraber ayrı bir kategoride değerlendirebileceğimiz hemşehri ve göçmen dernekleri, çevreci sivil toplum örgütleri, (Türkiye Çevre Vakfı, TEMA vb.) sosyal hareket önceliği olan toplumsal hareketler ve uluslararası STK'ların Türkiye'de faaliyet gösteren birimleri de kapsam içerisinde değerlendirmiştir (Cicioğlu,s.37-43).

Bu tasniflerden sonra da Türkiye'de en çok faaliyet alanı bulunduran STK'ların vakıflar ve dernekler olduğu görülmüştür. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanun'a göre vakıflar; *“gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları”* olarak tanımlanmaktadır. Tanımda da ifade edildiği gibi vakıflar; devletin yeterince hizmette bulunamadığı, oluşturulan kaynakların adil dağılımı için yardımcı olmakla beraber kültürel mirasları da korumaya çalışmışlardır. Bu çerçevede Türkiye'de vakıflar eğitim, sağlık, kültür, sanat ve yardım faaliyetleri gibi farklı alanlarda etkinliklerini göstermektedirler.

5737 sayılı Vakıflar Kanunu; vakıfların yönetimi, faaliyetleri ve denetimine, yurt içi ve yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarımı ve yaşatılmasına, vakıf varlıklarının ekonomik şekilde işletilmesi ve değerlendirilmesinin sağlanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Vakıflar Kanunu'nda vakıflar; mazbut, mülhak ve yeni vakıflar, cemaat ve esnaf vakıfları başlıkları altında tanımlanmaktadır. Mazbut ve mülhak vakıflar 1935 tarihli Türk Medeni Kanunu'ndan önce kurulan vakıflardır. Mazbut vakıflar, Vakıflar

Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir. Mülhak vakıflar ise vakfedenlerin soyundan gelen kişilerin yönettiği vakıflardır. Cemaat vakıfları ise Türkiye’de yaşayan gayrimüslim cemaatlere ait vakıflardır. Esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilen vakıflar esnaf vakfı olarak adlandırılmıştır. Yeni vakıflar ise Türk Medeni Kanunu’na göre kurulan vakıflardır. Yeni vakıflardan bazıları devlet tarafından kurulmuştur. Bu vakıflar ise kamu vakıfları olarak adlandırılmıştır. Bu kanunun uygulanmasında genel müdürlük ve denetim makamı Vakıflar Genel Müdürlüğü’dür (Vakıflar Kanunu). Vakıflar Kanunu’na göre karşılılık esasına dayalı olarak yabancıların Türkiye’de vakıf kurabilmektedir ancak Dernekler Yönetmeliğinin 22.maddesinde belirtildiği üzere *“Yabancı vakıflar, uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde, karşılıklı olmak koşulu ile Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, Bakanlığın izniyle Türkiye’de doğrudan faaliyette bulunabilir, temsilcilik kurabilir, şube açabilir, üst kuruluşlar kurabilir, kurulmuş üst kuruluşlara katılabilir veya kurulmuş vakıflarla işbirliği yapabilirler”* (Dernekler Yönetmeliği).

Vakıflar Genel Müdürlüğü verilerine göre 2019 yılı itibariyle vakıfların türlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmektedir:

Tablo 1: Vakıf Türleri

Vakıflar	Toplam Sayısı
Mülhak	256
Cemaat	167
Esnaf	1
Yeni Vakıf	5352
Yurtdışında Kurulan Vakıfların (Yabancı Vakıflar) Türkiye’deki Şube/Temsilcilik Sayısı	21

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü,2020

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere Türkiye’de vakıfların çok büyük bir kısmını yeni vakıflar oluşturmaktadır. Yeni vakıfların çeşitleri ve şube ve temsilcilikleri aşağıdaki tablo da yer almaktadır:

Tablo 2: Yeni Vakıf Çeşitleri

Yeni Vakıf Çeşitleri	Vakıf Sayısı
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	1003
Çevre Koruma Vakıfları	12
Diğer Yeni Vakıflar (Çok amaçlı Vakıflar)	4337

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü,2020

Şube / Temsilcilik	2083/ 1072
--------------------	------------

Türkiye’de STK denilince akla ilk gelen kurumlardan biri de derneklerdir. Dernekleşme ve dernekleşmelerin gelişim süreçlerinin 19. ve 20. yüzyılda yaşanan gelişmelerin çıktısı olarak görülmektedir. Derneklerin kuruluşuna ve işleyişine ilişkin olarak gerek uluslararası mevzuatta gerekse ulusal mevzuatta birçok düzenleme yer almaktadır. Derneklere ilişkin olarak Anayasa’nın 33.maddesinde yer alan dernek kurma hürriyeti şöyle ifade edilmektedir: “*Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.*” Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanmıştır. Böylece anayasal güvence altına alınmıştır.

Bununla birlikte, Türkiye’nin onayladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde 11.maddesinde derneklere değinmiştir ve şöyle ifade etmiştir; “*Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir*” (Danıştay, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi).

Günümüzde derneklere ilişkin olarak en geniş düzenleme 5253 Dernekler Kanunu’nda yer almıştır; Kanunun amacı; “dernekler, dernek şube veya temsilcilikleri, federasyonlar, konfederasyonlar ve yabancı dernekler ile merkezleri yurt dışında bulunan dernek ve vakıf dışındaki kâr amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye’deki şube veya temsilciliklerinin yasak ve izne tâbi faaliyetlerini, yükümlülüklerini, denetimlerini ve

uygulanacak cezalar ile derneklere ilişkin diğer hususları düzenlemektir.” şeklinde belirtilmiştir. Kanunun 2.maddesinde derneğin tanımı: “*Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını*” ifade etmektedir.

Bu dönemde yaşanan bir diğer gelişme de 12 Eylül 2018 tarihinde çıkan T.C. Cumhurbaşkanlığı’nın 17 Nolu: “Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 1” ile Dernekler Dairesi Başkanlığı’nın adı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. “Dernekler Dairesi Başkanlığı’nın” ismi “Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik, İçişleri Bakanlığı’nın ilgili birimin ismi “Dernekler” ile sınırlı olmaktan çıkarılmıştır. Bilindiği üzere halihazırda STK alanında derneklerin yanı sıra vakıflar, kooperatifler, sendikalar gibi tüzel yapılar farklı rejimlere tabidir. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde-1(b) ile kurumun statüsü daire başkanlığından genel müdürlük seviyesine getirilmiştir. Böylece yeni birimin daha geniş ve yetki sahibi bir teşkilat şemasına sahip olması mümkün kılınmıştır. Aynı kararnamenin, Madde 1 (d) Geçici 1. Maddesi ile Dernekler Dairesi Başkanlığına yapılan atıflar Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğüne, Dernekler Dairesi Başkanına yapılan atıflar Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürüne yapılmış sayılmıştır. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Ek (2) Sayılı Listesinde belirtildiği üzere de, “İl Dernekler Müdürü” ünvanı “İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürü” olarak değiştirilmiştir (STGM, 2018). Bu kararnamenin yasal dayanağı yeni teşkilat düzenlemesine 2004 yılında kabul edilen 5253 sayılı Dernekler Kanunu dayanak gösterilmiştir.

Devlet, geliştirdiği politikalarla var olmasını istediği STK yapısının niteliğini ve kalitesini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede, devlet-STK ilişkisinin sürekliliği, şekli ve kapsamı büyük önem atfetmektedir. Devletin STK’ları desteklemesi, sınırlarının belirlemesi, kurumsallaşmasını sağlamak için kullandığı en önemli araçlardan bir tanesi kamu yararıdır. Kamu yararı kısaca, kamu yönetiminin eylem ve işlemlerinde yöneldiği ve toplumun bir kesiminin ya da tümünün yararını kollamaya dönük, temel ve genel hedef olarak tanımlanmıştır (CB, Devlet Denetleme Kurulu, 2010, 336).

Günümüzde bazı dernekler kamuya yararlı dernek statüsünde faaliyet göstermektedir. Devlet Denetleme Kurulu'nun (DDK), kamuya yararlı dernekler ile ilgili yaptığı çalışmada kamuya yararlı dernek statüsü verilmesinde bazı ülkelerde vergi makamlarının (Almanya gibi), bazılarında ilgili mahkemelerin (Macaristan gibi) veya Adalet Bakanlığı gibi kamu kurumların (Bulgaristan) yetkili olduğu gözlemlenmiştir. İngiltere gibi ülkelerde ise bağımsız kurumların bu yetkiye sahip olduğu görülmüştür (Strateji Bütçe Başkanlığı, Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2019). Türkiye’de ise: *“Dernekler Kanunu’nun 27.maddesinde; kamu yararına çalışan dernekler, Cumhurbaşkanlığı kararıyla tespit edilir. Bir derneğin kamu yararına çalışan derneklerden sayılabilmesi için, en az bir yıldan beri faaliyette bulunması ve derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek üzere giriştiği faaliyetlerin topluma yararlı sonuçlar verecek nitelikte ve ölçüde olması şarttır.”* Yine aynı şekilde aynı madde de: *“Kamu yararına çalışan derneklerin mallarına karşı suç işleyenler Devlet malına karşı suç işlemiş gibi cezalandırılır.”* *“Türkiye Kızılay Derneği ve Türk Hava Kurumunun tüzüklerini onaylamaya Cumhurbaşkanlığı yetkilidir”* (Dernekler Kanunu).

İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de faal derneklerin sayısı 2020 Aralık ayı itibariyle 121.622 rakamına ulaşmıştır. TÜİK verilerine göre 31 Aralık 2019 tarihi itibariyle Türkiye nüfusunun 83.154.997 bin olduğu dikkate alındığında 683 kişiye bir dernek düştüğü görülmektedir. Faal 121.622 dernekten 358 tanesi kamuya yararlı dernek statüsünde yer almaktadır. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün 2017 yılı Türkiye nüfusunu dikkate alarak yaptığı çalışmada derneklere üye vatandaş sayısının 7.725.537 olduğunu ve erkeklerde üye yüzdesinin 7,35 olduğunu kadın üye yüzdesinin 1,65 olduğu görülmektedir. 2014 yılında ise 10,969,653 derneklerde üye vatandaş sayısının olduğu erkek üye sayısının 11,39 ve kadın üye sayısının ise 2,39 olduğu analiz edilmiştir. Bu çerçevede 2017 yılında 2014 yılına göre düşüş trendi izlenmiştir.

2019 yılında Dernekte çalışan sayılarına bakıldığında maaşlı çalışan sayısının 45.562 gönüllü çalışan sayısı ise 44.197 olduğu görülmektedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü). Derneklerin 21 farklı alanda faaliyet gösterdiğini ifade edebiliriz. Aşağıdaki tabloda derneklerin faaliyet gösterdikleri alanlar ve sayıları belirtilmiştir

Tablo 3: Derneklerin Faaliyet Alanlarına göre Dağılımı

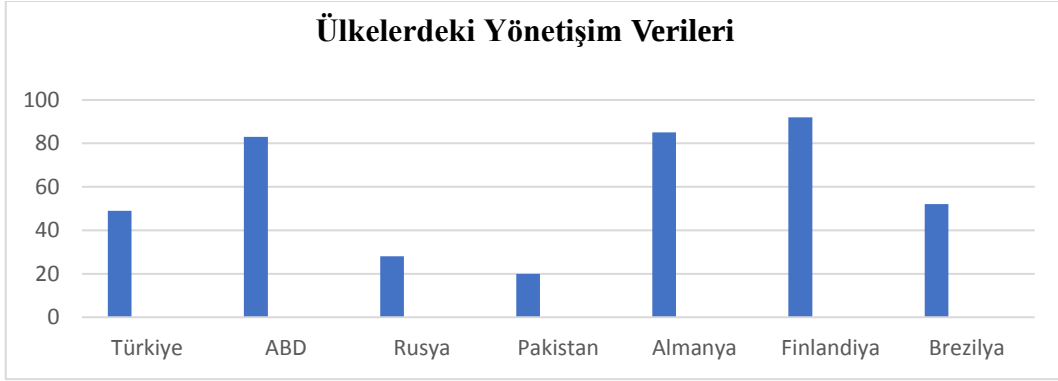
Derneklerin Faaliyet Alanları	Sayısı
Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	38.069
Spor ve Spor ile ilgili Dernekler	27.145
Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	18.431
İnsani Yardım Dernekleri	5571
Eğitim Araştırma Dernekleri	6196
Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri	6031
Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	2648
Çevre, Doğal Hayat ve Hayvanları Koruma Dernekleri	2572
Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim Dernekleri	2615
İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri	1649
Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri	2722
Hak ve Savunuculuk Dernekleri	1506
Engelli Dernekleri	1403
Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen Dernekler	1044
Düşünce Temelli Dernekler	1110
Uluslararası Teşekküller ve İş birliği Dernekleri	629
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	808
Dış Türkler ile Dayanışma Dernekleri	667
Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler	323
Şehit Yakını ve Gazi Dernekleri	471
Çocuk Dernekleri	12

Kaynak: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020

Yukarıdaki tablo incelendiğinde faaliyetler alanlarına göre dernek sayılarında ilk üç sırayı mesleki ve dayanışma dernekleri, spor ve sporla ilgili dernekler ve dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren derneklerin oluşturulduğu görülmüştür.

Türkiye’de kamu kurumlarında değişim uygulamada; kamu yönetimi düşüncesinde ve örgütlenmesinde değişim, piyasaların kamu kurumları karşısında özerkleşmesi ve STK’ların yetkilendirilmesi ve özerkleşmesi şeklinde olmuştur. Bu süreçte reformlar 3 aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşama; kamuda yasal-yapısal serbestleşme, sübvansiyonların kaldırılması ve tasarruf önlemleri (1980-1985), ikinci aşama; KİT’lerin özelleştirilmesi, hizmetlerde etkinlik ve verimlilik politikaları ve düzenleyici kurulların oluşturulması (1985-2002) ve üçüncü aşama ise; hizmetlerde vatandaş odaklılık, hesap verebilirlik, yönetime katılma, yerinden yönetim, saydamlık ve performansa dayalı yönetim (2002 ve sonrası) yani YKY ve yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi suretiyle gerçekleşmiştir (Kalkınma Bakanlığı, Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2014). Uluslararası düzeyde birçok saygın araştırmacının da ifade ettiği gibi: yönetim kavramı, ulusal ve uluslararası düzeyde; merkezi yönetim, yerel yönetimler, özel sektör STK’ların arasında olması gereken etkileşim (interaction) ve yakınsamayı (convergence) ifade etmek için de kullanılmaktadır. Günümüzde birçok gelişmiş ülkede, köklü kamu yönetimi reformlarının yapılmasına sebep olan yeni kamu yönetimi anlayışının (new public management model) temelinde iyi yönetim (good governance) yatmaktadır (Demirkaya, 2018, s.9-10). DB belirlediği iyi yönetim ilkeleri çerçevesinde 1996-2018 yılları arasındaki Türkiye ve diğer seçilmiş ülkelerdeki iyi yönetim durumunu belirtmiştir:

Şekil 2: Ülkelerdeki Yönetişim Verileri

Kaynak: (WGI, akt: Yıldırım, 2018, s.287).

Grafikte de anlaşılaçağı üzere gelişmiş olan ülkelerdeki yönetim düzeyleri üst düzeyde görünmüştür. Bu çerçeve de Türkiye, yönetim bağlamında gelişmiş olan ülkelerin gerisinde seyir izlerken gelişmekte olan ülkeler açısından ortalamanın üzerinde gelişim göstermiştir.

2002 ve sonrasında yönetişimin uluslararası alanda etkin olduğı görülse de AB ile birlikte Türkiye'de kamu alanında reformların yapıldığı gözlemlenmiştir. Toplumun bakış açısı ve kamu yöneticilerinin yaklaşımı doğrultusunda kamu kurumlarındaki eksiklikler bağlamında iyi yönetişimin Türkiye'de tam anlamıyla gerçekleşmemesine neden olmuştur. Bununla beraber merkeziyetçi karar mekanizmaları ki yerel yönetimlere doğru bir kayış görülse de ağır bürokratik yapı, STK'ların yeterince etkin olmaması, yönetim politikalarını uygularken karşılaşılan eksiklikler Türkiye'de iyi yönetişimin gelişmesini kısıtlamıştır.

11. Kalkınma Planında, (2019-2023) STK'lara ilişkin amaçlara, politikalara ve tedbirlere değinilmiştir. STK'ların bilincinin geliştirilmesi, örgütlü toplum yapısının güçlendirilmesi ile birlikte STK'ların saydamlık, hesap verilebilirlik ilkelerine uygun yapıya kavuşması ve devletin karar alma süreçlerine STK'ların katılım göstermesi planda ve ileride uygulanması gereken amaç olarak görülmüştür. Sivil toplum ve gönüllülük anlayışını kuvvetlendiren kapsayıcı bir düzenlemenin yapılması öngörülmüştür. Uluslararası veri tabanına uyumlu bir STK veri tabanı için çalışmalar yapıp, düzenli ve güvenli veriler toplanıp yayınlanması sağlanacaktır. STK'ların sürdürülebilirliğine katkı

sağlamak için idari ve mali alanlarda düzenlemeler yapılması gerekliliği ortaya konulmuştur. Kamunun ve STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi adına STK ve kamu iş birliği güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bir başka açıdan ise yeni bu yönetim trendinde merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin yanında STK'ların kamu hizmetlerini yerine getirmesinde aktif rol aldığını belirten Demirkaya (2018, s.10) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde STK ve kamu ilişkisine yönelik birtakım önerilerde bulunmuştur. Bunlar; kamu-özel-STK ortaklıkları teşvik edilmeli, yerel yönetimler-STK-kamu arasında strateji geliştirilmeli ve ortaklıklar desteklenmeli, belediye meclisi ve kent konseyleri arasında işbirlikleri desteklenmeli, il ve ilçe STK meclisi oluşturulmalı, üniversite STK işbirliği teşvik edilmeli ve hayat boyu bilinç ve farkındalık amacıyla ulusal program hazırlanmalı şeklinde ifade edilmiştir. STK anlayışıyla birlikte temel hak ve özgürlüklerin daha etkin bir şekilde kullanılması hem de demokratikleşme süreçlerinin daha rahat yol alabilmesi için önemli araç olarak görülmüşlerdir. Bu anlamda devletler STK'ları desteklemek, iş birliğini geliştirmek, proje bazlı çalışmalarda paydaş olmakla beraber STK'lar vasıtasıyla ele alınan birçok konuda toplumsal dayanışma gerçekleştirmek adına faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu amaçla STK'lara yönelik politika, program ve faaliyetlerin bütünsellik içerisinde yürütülmesi için Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü kurulmuş, kapasitesinin görev alanıyla birlikte güçlendirilmesine yönelik politik hedef belirlenmiştir.

Günümüzde gerek AB süreci gerekse uluslararası alanda yapılan çalışmalar kamu kurumları ve STK yapılarında değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Böylece uluslararası alanda yapılan çalışmaların etkisiyle ve kalkınma planlarında yapılan analizlerde de belirtildiği üzere merkezi yönetimin STK'ların katılımı ile yerel yönetimlere doğru bir eğilim beklentisi taşıdığı görülmüştür. Bu çerçevede yapılan yasal düzenlemelerle ve reformlarla uygulamaya ciddi bir bakış açısı getirilmiştir. Etkinlik, tutarlılık, ölçülülük, yerindelik, sorumluluk, hukukun üstünlüğü, katılımcılık, saydamlık, hesap verilebilirlik gibi yönetim ilkelerini hayata geçirebilmeleri için kamu kurumlarının stratejik olarak yönetilebilmesi önerilmiştir. Yönetim olarak gelecekteki yapacakları planları veya oluşturacakları stratejileri yönetim paydaşları olan devlet, uluslararası kuruluşlar, STK'lar, medya, özel sektör ve yerel yönetimler kendi aralarında tartışarak yapmaları tavsiye edilmektedir.

Araştırmanın bu bölümünde uluslararası sistemde STK yaklaşımları, gelişim süreçleri ile yaşanan değişim ve dönüşümlerin Türkiye’deki STK ve kamu kurumları yapısına katkıları bağlamında değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın diğer bölümünde ise uluslararası ilişkilerin gelişiminde ve sürdürülebilirliğinde etkin olan aktörlere değinilmiştir.

3.ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDE VE SÜRDÜRÜLMESİNDE ETKİN OLAN AKTÖRLER

Tarihsel süreç ve bilimsel çalışmalar neticesinde, dünyada yaşanan gelişmeleri anlama ve açıklama çabasının çok önemli alanının uluslararası ilişkiler olduğu görülmüştür. En genel anlamıyla uluslararası ilişkiler, dünyada ülke içi değil, ülkeler arası ilişkileri anlamaya çalışmaktadır. Uluslararası ilişkilerde merkezi yapının olmayışı devletlerin, kendi alansal güvenliğini korumasını ön plana çıkarmasıyla uluslararası ilişkileri genelde devletlerarası güvenlik temelli güç ilişkileri olarak görülmesini düşündürmüştür. Güvenlik gibi ekonomik gücünde, uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir olgu olarak değerlendirildiği görülmüştür.

En genel anlamıyla güç ise; bir aktörün diğer aktör üzerinde etkin kapasitesini ortaya koymasıdır. Güç askeri güç olarak etkinliği artırma yolu ile sert güç olarak ifade edilebilirken aynı zamanda diplomatik, kültürel ilişkiler ve ekonomik ilişkilerin değerlendirildiği yumuşak güç olarak da gözlemlenmiştir. Ekonomik güç kazanarak ve bu güçle iktidarın önemli bir boyutunu kullanma ile ekonomik zenginlik oluşturulup gelişim ve kontrol sağlanarak uluslararası ilişkilerde önemli amaçların elde edilebileceği görülmüştür. Yapılan araştırmalar çerçevesinde, özellikle II. Dünya Savaşında yaşanan insan trajedisi sonucunda ekonomik kalkınmanın demokrasi, diplomasi gibi alanlarla birleşmesinin istikrarlı bir ortam yaratacağı kanaati oluşmuştur. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde demokrasi, ekonomi, diplomasi, güvenlik, kültür, insan hakları, eğitim gibi alanlar ülkelerin güç kavramını daha iyi anlamasına yardımcı olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrası dünya sisteminin temel amacı, savaşı engelleyecek barış ve istikrarı sağlayarak düzen oluşturmak şeklinde gözlemlenmiştir. Bu çerçevede ekonomik, diplomatik, demokratik unsurlar barışı inşa etmenin ve sürdürebilir kalkınmanın önemli bir aracı olarak kullanılmıştır. Ülkeler karşılıklı ne kadar ilişkiye girerse ve kendi içlerinde ekonomik kalkınmayla siyasal istikrar yaratırsa dünya o kadar barış içinde yaşar, fikrinin yaygın olduğu gözlemlenmiştir. 1990'dan bugüne Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) çökmesi ve Berlin Duvarının yıkılmasından sonra dünyada uluslararası ilişkilerin gelişiminde, farklı aktörlerin daha çok sürece dahil

oldukları görülmüştür. Aynı zamanda kültürel kimlikler, etnik çatışmalar, terör saldırıları, çatışma alanları, insan güvenliği, insan hakları alanları da uluslararası ilişkilerin gelişiminde önemli çalışmaların oluşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte küreselleşme sürecinin olumsuz yanı olan yoksulluk ve işsizlik sorununun dünya ölçeğinde yaygınlaşması, zengin-fakir ayrımının bir başka boyut olarak alınması sosyal adaletin farklı açıdan ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla günümüzde hem sert ve yumuşak güçle hem de caydırıcılık ve baskıyla beraber diğerlerinin rızalarını alma kapasitelerinde etkin olan otoriteler lider olarak görülmüştür. Bununla birlikte yapılan değerlendirmelerden sonra uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde devletler, uluslararası örgütler, şirketler/özel sektör ve STK'lar etkin aktörler olarak belirtilmiştir.

Etkin aktörlerden birincisi devlet olarak ifade edilmekle birlikte uluslararası ilişkilerde ana ve belirleyici aktör olarak karşımıza çıkmıştır. Genel itibariyle devletlerin tanımı şöyledir: Ülkedeki alansal bütünlük içerisinde tanımlanan yasa yapma uygulama kapasitesini ortaya koyup ve bunun hakkına sahip olan, merkezi otorite ve uluslararası etkinliği olan kendi ülke sınırları içinde yönetim yapısına dıştan müdahale ettirmeyen otoritelerdir. İkinci olarak ise uluslararası örgütler, devletler tarafından oluşturulan ticaret, kültürel, ekonomik, güvenlik gibi alanlarda düzenleyici norm ve kuralları içeren örgütsel yapılar olarak ifade edilmiştir. Üçüncü olarak ise özel sektör/ şirketler önem kazanmıştır. Ticari, mali, hizmet gibi sektörlerde faaliyet gösteren doğrudan veya dolaylı yatırım alanlarında yer alan şirketler/özel sektör uluslararası ekonominin taşıyıcı aktörleridir. Dördüncü son etkili aktör olarak ise STK'lar görülmüştür. STK'lar insan haklarından, çevrenin korunmasına, yoksullukla mücadeleden barışın korunmasına kadar geniş yelpazede ulusal ve uluslararası bir şekilde hareket ederek görünürlüğünü önemini arttırdığı gözlemlenmiştir.

Uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde ve geliştirilmesinde etkin olan diğer unsurlar ise temel yaklaşımlardır. Bu temel yaklaşımlardan olan realizm, savaş olasılığını engellemek için kurulan Milletler Cemiyeti'nin (MC) başarısız olması ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı tahribatın sonucunda devlet ve güç temelinde dünyayı yorumlayan, anlamlandıran uluslararası ilişkilerdeki egemen yaklaşımdır. Realizm,

uluslararası ilişkilerin temelini uluslararası politika olarak görür ve dolayısıyla güvenlik gereksinimini bu ilişkilerin kurucu unsuru olarak tanımlamıştır. Araştırmacılara göre realizmin, uluslararası ilişkilerde egemen konumunu korumakla beraber devlet ve güvenlik ekseninde değişim açıklamada ve uluslararası ilişkilerin karmaşıklaşan yapısını anlamada sorunlar yaşadığı ifade edilmiştir. Bu sorun alanlarından bir tanesi ekonominin giderek güç kazanması ile bu alanda uluslararası örgütlerin etkinlik göstermesidir. Bu noktada ise idealiz yani kuramsalcılık yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. İdealizm, devlet gibi uluslararası ilişkilerde önemli aktörler olarak uluslararası örgütleri görmüşlerdir. Realizm ve idealizmin uluslararası ilişkilerde daha çok düzen ve sürekliliğin oluşmasını sağlayan yaklaşımlar görüldüğü belirtilmiştir (Anadolu Üniversitesi, Uluslararası İlişkilere Giriş, s.6).

Son zamanlarda uluslararası ilişkiler alanında, BM ve AB gibi örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası ilişkilerin sürdürülmesinde etkin olacağına yönelik daha adil ve demokratik yapıyı içerisinde öneren yeni bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlar, dünya düzenine yönelik eleştiriler yapsalar da uluslararası ilişkilerde insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi doğru benzer normların devletler ve çatı örgütler tarafından benimsenmesiyle birlikte, uygulamaya geçirilmesi sonucunda düzende değişikliklerin olabileceğini ifade etmişlerdir. Bir başka yaklaşımlardan ve bakış açılarından biri olan davranışçılık akımını bazı başlıklar altında değerlendirmek mümkündür. Birinci olarak, davranışçı akım katı bir pozitif perspektifle, sosyal bilim dallarındaki bilimsellik ölçütlerinin doğa bilimlerindekiyle aynı olduğu varsayımından hareket etmiştir. İkinci olarak ise birinci bakış açısının doğal sonucu olarak davranışçı akım, tek tek sosyal bilim dallarının varlığını ve özerkliğini kabul etmekle birlikte temelde tek bir sosyal bilim anlayışından hareket etmiştir. Davranışçı yaklaşımın en önemli katkılarından biri de karar alma yaklaşımı teorisi. Aynı zamanda davranışçı akımın bilimsellik anlayışındaki üçüncü temel ögesi de karşılaştırmadır. Örneğin: Dünya ülkelerinin dış politika özelliklerini saptamasında ve bu konulara ilişkin örnekler arasında yapılacak karşılaştırmaların araştırmanın genel boyutunu sunması amacıyla yardımcı olabilecektir. Davranışçı akımın, bilimsellik anlayışı içinde yer alan temel öğelerden dördüncüsü ise uluslararası politika alanının genel teorilerden çok kısmı teorileri değerlendirip ulaşabilmesidir (Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2016, s.52).

Bir başka yaklaşım ve bakış açısı çoğulculuktur. Bu yaklaşımın uluslararası politika alanında en belirgin ortak özellikleri konusu sadece devletlerin dış politikalarını ve aralarındaki ilişkileri incelemek olarak gören devlet merkezli görüşe karşı olmalarıdır. Devletler arasındaki siyasal sınırların öneminin giderek azaldığını, iç ve dış politika arasındaki ayrımın oldukça güçleştiğini ifade ederek uluslararası ilişkiler veya politikanın ekonomik olaylardan daha fazla etkilendiğini belirten görüş sahipleri ilişkileri de bu açıdan değerlendirmeyi önemsemişlerdir. Bu akımın en önemli temsilcisi olan J.J. Rousseau'da ulus ötesi eğilimlerin ve küresel ağların hem yeni aktörler olarak varlığını ifade etmekte hem de iç ve dış politika arasındaki bağların eskiye oranla kuvvetlendiğini belirtmiştir (Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2016, s.53).

Merkez-çevre/ bağımlılık yaklaşımı ise uluslararası ilişkilerde güçlü belirleyici bir “merkez” ile buna bağımlı “çevre” arasındaki ilişkiler olarak dünya sistemini inceleyen bağımlılık yaklaşımı, özü itibarıyla mevcut sisteme eleştirel olarak yaklaşmıştır. Dolayısıyla bu yaklaşımda, ülkelerdeki ekonomi ve politika süreçlerini başkalarının denetlediği küresel ekonomik anlayış hakimdir. Esas olarak ise uluslararası ilişkilerde iktisadi ve sosyolojik unsurları ön planda tutan bu yaklaşımda, siyasal faktörlerin bağımlı değişken olarak görülmesiyle birlikte, uluslararası politikanın etkinsiz kalması farklı bakış açısından değerlendirilmesini sağlamıştır (Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2016, s.54-55).

1990'lı yıllarla birlikte Soğuk Savaşın etkisini yitirmesiyle uluslararası ilişkilerin gelişimine katkıda bulunan üretilmiş teorilere eleştirel yaklaşımlar getirilmiştir. Araştırmacılara göre bu eleştirel yaklaşımların, dört çatı altında değerlendirildikleri görülmüştür. Bunlardan birincisi, İngiliz Okulu yaklaşımıdır ve bu yaklaşıma göre uluslararası ilişkiler sadece güç ve tahakküm ilişkilerini değil, eşitlik hakları gibi olguları kapsadığını iddia etmişlerdir. İkinci yaklaşım ise Frankfurt Okuludur. Bu eleştirel kuramda uluslararası ilişkiler alanında yer alan düzenin verilerle değil, belirlenmiş bir siyasal, tarihsel, toplumsal sürecin ürünü olduğunu savunanlardan oluşmaktadır. Realistler başta olmak üzere diğer yaklaşımlar devletleri veri kabul ederken, bu yaklaşımı savunanlar devleti oluşturan siyasal toplulukların sınırlarını yani kimin yurttış kimin dışarıda tutulacağını belirleyen dışlama ve dahil etme mekanizmalarına

yoğunlaşmaktadır. Üçüncü eleştirel yaklaşım ise feminist uluslararası yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre de geleneksel yapıdaki teorilerin devleti analiz biriminin başına koyup, uluslararası ilişkiler alanında güç, savaş, bağımsızlık gibi kavramları erkeklerle eş değer tutup kadınların yok sayıldığını dile getirmiştir. Bu çerçevede özel ve kamusal ayırımına nasıl karşı çıktıkları gibi uluslararası ilişkilerdeki iç ve dış siyaset ayırımına da karşı çıkmışlardır (Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2016, s.56-58). Dolayısıyla geleneksel teorideki güvenlik olgusunu reddeder; güvenlik olgusunun askeri ve siyasal unsurla değil, toplumsal cinsiyetle ilişkili olduğunu değerlendirmişlerdir.

1980’li yılların sonundan itibaren ABD’de etkili olmaya başlayan toplumsal inşacı yaklaşım incelenen durumların maddi yönüne değil, sosyal ve özelliklerine vurgu yapmaktadır. İnşacı kuramın temel söylemleri kimlik, kültür, söylem dil gibi sosyo-kültürel faktörler olarak değerlendirilmiştir. Toplumsal inşacı yaklaşım uluslararası ilişkilerin sosyal doğasını anlamak açısından önemli olup, doğa ile sosyal yapıyı birbirinden ayırarak sosyal gerçeklik olgusunun nasıl inşa edildiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla bu yönüyle disiplinin, ana yaklaşımların büyük ölçüde göz ardı ettiği kimlik, kültür, söylem gibi normatif kavramların ve insan bilincinin uluslararası yaşamdaki rolünü dikkate aldığı gözlemlenmiştir. Bu yaklaşım uluslararası ilişkileri sosyal ilişkiler yumağı görmekle birlikte uluslararası toplumsal yapıyı oluşturan devletleri de sosyal yapı içinde birinci aktör olarak değerlendirmiştir. İnsanlar ve toplumlar birbirleriyle etkileşim içinde bulunarak normatif kurallarla yapmaları ve yapmamaları gereken durumları belirtmiştir. Sosyal düzen kuralları sosyal yapının kurumsal temellerini oluşturarak faaliyetlerde etkin rol almışlardır. Kuralların aynı zamanda aktörler üzerinde etkinliğini sürdürmesi bu aktörlerin belli bir statüye sahip olmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bu aktörler, belirli bir amaç ve hedefler doğrultusunda hareket etmişlerdir. Örneğin: kontrükvizme göre aktör olarak devletlerin hareket sahasını oluşturan bireylerdir. Bu amaçla devletlerde insanların yaptıkları oluşumların sonucunda meydana gelen sosyal yapılarıdır. Bununla beraber araştırmacılar kendi içlerine kapalı olmayan devletlerin, kurumlar aracılığıyla diğer devletlerle etkileşim halinde bulunmasıyla sürekli bir inşa sürecine girdiklerini ve bu sürecinde dış politikaya etki ettiğini gözlemlemişlerdir (Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2016, s.58).

Çalışmanın bu bölümünde bütün yaklaşımları ve süreci belirttikten sonra diğer bölümlerde etkin aktörler olan devletlerin, uluslararası örgütlerin, özel sektör/şirketlerin ve STK'ların uluslararası ilişkilerdeki işleyişine ve etkinliğine değinilmiştir.

3.1. Uluslararası Alanda Devletlerin Etkisi

Uluslararası ilişkilerin başlangıcı ve merkezi olarak değerlendirdiğimiz bağımsız ve siyasal birim şeklinde ifade edilen aktör, modern devletler ve onların arasındaki ilişkilerdir. Geleneksel görüşte olanlara göre uluslararası ilişkilerin temel konusu ve aktörlerini oluşturan ulusal çıkar, ulusal güvenlik ve egemenlik kavramını içerisinde barındıran ulus devletlerdir. Modern anlamda uluslararası politika biliminin ortaya çıkması ve ulus devlet sisteminin var oluşu otuz yıl savaş sistemini sona erdiren Vestfalya Antlaşmasına kadar uzanır. Bu antlaşma ile İsveç, Fransa ve müttefiklerine toprak dağıtılıp böylece yöneticilerin kendi topraklarının sınırlarında ve bütün iç ilişkilerde yönetilenler adına tek otorite olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla modern devletin gelişimine yönelik çeşitli süreçlerin adımı atılmaya başlanmıştır.

Modern devletin gelişimi 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar devam eden gelişimin ürünü olarak meydana gelmiştir. 17. yüzyılda devletlerin temel alanı ulusal güvenliği sağlayarak, topraklarını korumak böylece hükümlerliklerini genişletmek olmuştur. Bu nedenle uluslararası ilişkilere hakimiyet kuran iki unsur düzen ve zenginliktir. Düzen ve zenginlik kaygıları da merkantilizmi ve mutlakiyetçiliği ortaya çıkarmıştır. Merkantilizm ulusal zenginliği arttırmanın yolunun iktisadi güç anlayışı olduğunu savunurken hem devletlerin güçlenmesine hem de düzenli ordunun beslenmesine katkı sağlayarak ulus devletin etkinliğini gerçekleştirmiştir. 1660-1789 arasında Avrupa'da yaşanan düzensizliklere karşı mutlakiyetçi yönetim tarzları ortaya çıkmıştı. 18. yüzyılda ise uluslararası sistemde etkin olan güç dengesi büyük güç adı altında esnek bir sistemi içeriyordu. Bu sistemde ya ittifakların oluştuğu ya da sistemde düzenleyici rol oynayan büyük devletlerin gerekli olan tarafla hareket etmesini sağlayan güç dengesinin yer aldığı görülmüştür (Bayır, 2019, s.36).

18. ve 19. yüzyılda yaşanan devrimler uluslararası ilişkileri derinden etkilemiştir. Bu olaylardan birisi de 18. yüzyılda ortaya çıkan Endüstri Devrimidir.

Endüstri Devriminin en belirgin özelliğinin buhar gücünden yararlanan aletlerin yerine makinelerin geliştirilmesi özellikle taşımacılık, dokumacılık alanındaki dönüşümlerle üretim alanında ciddi değişiklikleri beraberinde getirmiştir. 1870’lerden itibaren kitlesel olarak mal üretimi gerçekleşmiş ve vergi kaynakları ile etkileri daha hissedilir olmuştur. Uluslararası ilişkileri etkileyen diğer önemli devrimler 1776 Amerikan Devrimi ve 1789 Fransız Devrimidir. Bu döneme kadar egemenliğin kökeninin tanrıya dayandığı ve mutlak kral tarafından temsil edildiği anlayışı yatarken bu devrimlerin ortaya konulması ile halkın egemenliği, halkın iradesi ulusçuluk gibi unsurlarla devletin ulus devlete dönüştüğü yeni anlayış ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerde 18. yüzyılın sonlarından itibaren ulus devlet ve ulusal çıkar kavramları ortaya çıkmıştır. Bununla beraber Avrupa’da güç dengesinin yeniden ortaya konması için 1815’de Metternich öncülüğünde Viyana Kongresi yapıldı. Avrupa’nın yeniden yapılandırılmasına ilişkin önemli kongreler olması hasebiyle, 19. yüzyıl uluslararası ilişkiler için önemli dönüm noktalarından biri olarak görülmüştür. Avusturya, Prusya, Rusya, Büyük Britanya gibi devletler güç dengesi oluşturup sürece Fransa’yı da dahil ederek devrimden sonra gerçekleşen cumhuriyetçilik, milliyetçilik akımına karşı monarşinin korunması amacıyla ortak fikir sonucunda “Avrupa Ahengi Sistemini” oluşturdular. 1815-1914 arasındaki dönemi de “Yüzyıllık Barış Dönemi” şeklinde ifade etmişlerdir. 21.yüzyılda küreselleşme, etnomilliyetçi talepler, ulus ötesi hareketler ve kırılğan çökmüş devletler gibi kavramların tartışıldığı gözlemlenmiştir (Bayır, 2019, s.40).

Uluslararası ilişkilerde aktörler, kendi başına bağımsız bir eylemde bulunabilen ve yaptığı eylemlerle diğer aktörlerin davranışsal yapısında gözlemlenebilen bir değişiklik yaratma yetisine sahip birimler olarak değerlendirilmiştir. Örneğin: Herhangi bir insan hakları örgütü bir devletin insan hakları ihlalleriyle ilgili eylem yapmış ve o devletin ihlallerini durdurmayı başarmışsa o örgütü aktör olarak görebiliriz. Devletler geleneksel olarak uluslararası ilişkilerde aktör olarak kabul edilmiş olup, aynı zamanda uluslararası politik analizlerde de devletler üzerine yoğunlaşmıştır.

Devlet yüzyıllardan beri var olan sosyal bir olgudur. Öte yandan siyasal düşünürler ve sosyal bilimciler “Devlet Nedir?” sorusunun cevabını aramışlardır (Kapani, 2012, s.36). Devletin şimdiye kadar birçok tanımı yapılmıştır. Genel itibariyle

araştırmacılar ve literatüre göre devlet, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde yerleşmiş egemen bir iktidar tarafından yönetilen insan topluluğunun meydana getirmesi ile ortaya çıkan siyasi kuruluştur. Dolayısıyla bir devletin varlığından söz edebilmek için toprak parçası olan ülke, bu ülke üzerinde yaşayan insan topluluğu ve bunun üzerinde de her türlü iktidar yetkisine sahip siyasi bir otoriteye sahip olmalıdırlar. Aynı zamanda bir devletin uluslararası ilişkilerin meşru üyesi olabilmesi için o devletin diğer devletlerce tanınmış olması gerekir. Devletlerin egemenlik yapısı ise iç ve dış egemenlik olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İç egemenlik, devletin sınırları belli olan toprak parçası üzerinde her türlü yetkisini işletmesidir. Günümüze kadar egemenlik kavramı pek çok değişime ve dönüşüme uğramıştır. Egemenlik kavramından sadece devletin kendi insanları üzerinden sınırsız yetkileri anlaşılmamakla beraber birçok devletin bu egemenlik yetkisi, istekleri uluslararası toplumsal yapının baskısı ile sınırlandırılmıştır. Bunun en güzel örneği AB gibi bir topluluktaki yer alan devletlerin egemenlik yetkilerini sınırlandıran çatı örgütlenmeye sahip oldukları görülmüştür. Dış egemenlik ise devletlerin uluslararası yapıda hukuken hiçbir üst otoriteye bağlı olmamaları şeklinde ifade edilmiştir (Beriş, 2008, s.63-64; Özkul, 2011, s.94).

BM şartının 2.maddesinin birinci paragrafında, örgütün tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuş hükmü devletlerin uluslararası yapıda eşit olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bu durum devletlerin egemen kabul edileceği hukuki durumu ortaya çıkarmıştır. Ancak uygulama da devletlerin eşit olduğunu belirlemek mümkün değildir. Bazı büyük devletlerin askeri, ekonomik gibi alanlarda üstün olmaları küçük devletler üzerinde etkili olmasını sağlamıştır (BM Antlaşması, 2.Madde). Bu amaçla devletler gerek dış politika sürecinde gerekse uluslararası sistemdeki işleyişinde güç unsurunu ön planda tutmuşlardır.

Uluslararası ilişkilerin gelişiminde en önemli olgulardan biri devletlerin güçlerine göre sınıflandırılmasıdır. Araştırmalarda da her devletin hukuken eşit olduğunu ancak güç açısından farklı olduğu ifade edilmiştir. Devletleri sahip oldukları güç kapasiteleri açısından üç gruba ayırmışlardır. Bunlar zayıf devletler, orta büyüklükte devletler, büyük devletler şeklindedir. Zayıf devletler, yani küçük devletler ekonomik, askeri, siyasi açıdan uluslararası ilişkileri ve sistemi etkileme kapasitesine sahip olmayan

devletlerdir. Bu tür devletlerin, bağımsız bir dış politika izlemeleri zor olup büyük devletlerin etkisinde politika yürüttükleri gözlemlenmiştir. Orta büyüklükteki devletlerin, uluslararası ilişkileri ve sistemi etkileme kapasiteleri sınırlı değerlendirilmekle beraber bölgesel boyutlarda etkilerini hissettikleri görülmüştür. Bu devletler değişkenlik göstermekle beraber bağımsız politika izleyebilir ve büyük devletlerin baskılarına bir kısma kadar direnç göstermişlerdir. Büyük devletler ise sistemi kendi doğrultusunda değiştirip şekillendirebilecek kapasiteye sahiptir. Çökmüş devletler ise kendi ülkelerinde egemenlik yetkilerini tam veya üstün kullanamayan devletlerdir. Bu gibi çökmüş devletlerde faaliyetler üzerinde kontrol sağlanmamakla birlikte kayıt dışı ekonominin ve suç oranlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Bir başka açıdan devlet benzeri oluşumlara baktığımızda böyle yapılar devlet olmanın şartlarını taşımakla beraber uluslararası camia da tanınmamış olan devletlerdir. Diğer bütün unsurları içerse bile tanınmamış olan devletler hukuki anlamda devlet değildir, yani hukuki çerçevede belirtildiği gibi BM üyesi olamazlar. Dolayısıyla böyle devletler ülkesinde siyasal iktidarı kullanabilirken uluslararası alanda devlet yetkisini kullanmaları söz konusu olamaz. Devletlerin tanınmasının nasıl gerçekleşeceği veya tanınma işlevleri bunlarla ilgili yasal düzenlemeler devletler hukukunda belirtilmiştir. Bütün bu değerlendirmelerle birlikte aynı zamanda devletlerdeki güç unsurunun ön plana çıktığı diğer süreç ise dış politika etkinliği olarak gözlemlenmiştir.

Devletlerin uluslararası sistemdeki işleyişleri dış politikalarına da etkilemiştir. Karar alma sürecinde, çeşitli sınırlamalar veya buna benzer olgular karşısında uluslararası siyasal yapı içerisinde etki ve güç elde etmeye çalışmıştır. Devletler güçlerinin göstergeleri olarak farklı kapasiteye sahiptirler. Dolayısıyla bir devletin ekonomik ve askeri yapısı, nüfusu, demografik özelliği ve doğal kaynaklar gibi çeşitli unsurları ölçülebilir olarak değerlendirilmiştir. Coğrafi ve demografik özellikler, devletlerin potansiyel gücünü göstermekle beraber bu unsurlar devletlerin uluslararası sistemdeki konumuna yönelik kısıtlayıcı bilgi verebilirler.

Güç ise ilgili olaylar ve olgular karşısında liderlerin hangi dış politikayı izleyeceğini belirlememekle birlikte sadece devlet liderlerinin kısıtlarını belirler. Araştırmacılar, sadece devletlerin sahip oldukları niteliklerle doğrudan dış politikayı

yapacak gibi bir düşüncenin doğru olmadığını ifade etmişlerdir. Önemli olan yargının bu nitelikleri hangi alanda ne gibi etkin kullanabileceğini tespit etmek olduğunu belirtmişlerdir. Ülkelerin kapasiteleri dış politika olasılıklarını sunabilir ancak büyük güç yapısının her zaman için diğer ülkelerle ilişkilerde ağırlık koyamayabilir. Kapasite ve güç kaynakları ile ölçülmesine rağmen bu durumu devletlerde etkili yönde kullanacağı anlamına gelmeyebilir. Bazen küçük devletlerin liderleri ülkelerin avantajlı özelliklerini kullanarak kapasitenin üzerinde başarı sağladıkları gözlemlenmiştir.

Güç, geleneksel olarak askeri bir terim olarak ifade edilmekle birlikte, askeri açıdan güçlü olan devletlerinde diğer devletler üzerinde kontrol sahibi olabileceği görülmüştür. Bu durum zorlama sebebiyle dış politikada etkin olurken ekonomik güç ise küreselleşen sistemde daha etkin hale gelmiştir. Ekonomik güç, askeri güç kadar belirgin olmamakla beraber teşvik, yaptırım vb. unsurlarla sistemde yerini almıştır. Teşvik veya yaptırıma göre devletlerin dış politika kararlarını büyük güçlerin istediği şekilde verdiği gözlemlenmiştir.

Bütün bunlara değinilmekle beraber farklı araçlar devreye girebilir bu araçlardan birisi de yumuşak gücün uygulanmasıdır. Askeri ve ekonomik güce kıyasla daha soyut bir araç olarak ifade edilen yumuşak güçte amaç başka devletlerin diğer devletleri etkileyerek isteği doğrultusunda hareket etmesini sağlamaktır. En önemli unsurun diğer devletlere zorla bir dış politika aracı uygulamaktansa cazibelerini ve istek arzularını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Aslında bu noktada devletlerin kalkınma ve insani sorunlarında, insan haklarında, yoksulluk ve eşitsizlik gibi durumlarda karşılaştığı ihtiyaçları diğer birçok devletler çatısı altındaki kurumlarıyla kamu diplomasisi yolunu kullanarak çözüm üretmiştir. Dolayısıyla yumuşak gücün uygulanması sonucunda maddi olmayan boyutlarla da karşımıza çıkabilir. Bu nedenle literatürde yumuşak gücün psikolojik boyutunun olduğu görülmüştür.

Çalışmanın bu bölümünde, genel çerçevede devletlerin gelişim süreçleri, özellikleri ve uluslararası sistemdeki görünürlükleri belirtilmiştir. Devletlerin uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde bazı teorisyenler tarafından temel aktör olarak varsayılmakla beraber bazıları tarafından da eleştirilmiştir. Eleştirenler ise uluslararası ilişkilerde faaliyet gösterenlerin sadece devletler olmadığı devletlerin yanında çalışmanın diğer

bölümünde değineceğimiz devlet dışı uluslararası örgütler gibi aktörlerinde yer aldığını ifade etmişlerdir.

3.2.Uluslararası Alanda Örgütlerin Etkisi

Uluslararası örgütler, uluslararası düzeyde faaliyet gösteren, birden çok devlet veya sivil toplum kuruluşunu konu alan, ticari amaç gözetmeyen belli amaç ve organları olan, devlet niteliği taşımamakla beraber devletlere ait birçok yetkiyi kullanabilen uluslararası yapılanmalardır. Uluslararası örgütler, devletlerin eşgüdüm halinde çalışmak, ortak amaçları, ortak çıkarları gerçekleştirmek için en çok kullandıkları araçlardan biri haline gelmiştir. 1945'lerden sonra devletlerin uluslararasılaşma süreciyle birlikte ulusal ekonomileri ve iç politikaları büyük oranda uluslararası anlaşmalar ve uluslararası kurumlar aracılığıyla düzenlenmiştir. Bu kurumlar arasında uluslararası örgütlerin önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Özellikle küreselleşme politikaları ile birlikte sorunların sınırları aşması ülkeleri bu tür örgütler çerçevesinde birleştirmiştir. Çeşitli alanlardaki sorunların çözümünde ülkelerin kimlikleri ile hareket etmesi yerine bu tür örgütler aracılığıyla çözüm üretmesi daha cazip hale gelmiştir. Bu amaçla uluslararası alanda Birleşmiş Milletler (BM), AB, Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) ön plana çıkmıştır.

BM örgütü, 24 Ekim 1945'de Dünya barışını güvenliğini sağlamak ve korumak hedefleri çerçevesinde kurulmuş yapıdır. Barış, güvenlik, adalet, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitlik sağlamayı amaçlamıştır. BM merkezi New York'ta olup, 1945'de 51 ülkeyi bir araya getiren örgüt günümüzde 193 üyeye ulaşmıştır. BM'nin kuruluşundaki en önemli etken MC'nin dünya barışını koruyamamasıdır. MC'nin anlamı yitirmesiyle beraber, dünya barış ve güvenliğini sağlamak için ortaya çıkan örgütün kuruluş çalışmaları İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılmıştır. BM, MC'nin hukuksal devamı şeklinde düşünülse de aslında etki alanı ve kapasitesi çok büyük etkili kuruluş olarak düşünülmüştür. Yalta Konferansında dönemin beş büyük ülkesine yani Fransa, Çin, ABD, SSCB ve İngiltere'ye veto hakkı verilmesi konusunda anlaşılınca, BM anlaşmasının imzalanacağı San Francisco toplantısına katılım gösterilip 26 Haziran 1945'de BM anlaşması yürürlüğe sokulmuştur (BM Şartı, Giriş).

İlk hedef olarak barışı bozacak eylemlere ve girişimlere karşı önleyici bir güç olarak çıktığı görülmüştür. Bu çerçevede uluslararası sorunlara çözüm arayışında da adalet ve hukuk ilkelerine uyulma hedefi savunulmuştur. İkinci hedef ise uluslararası eşitliği düşünerek kendi kaderini belirleyecek ülkelerin dostluk ilişkilerini geliştirmesinde öncülük edecek girişimlerde bulunmak olarak belirtmiştir. Üçüncü hedefe baktığımızda herkesin din, dil, ırk, cins farkı gözetmeksizin insan olmaktan kaynaklanan temel hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirerek koruma çabasını göstermektir. Dolayısıyla ekonomik, toplumsal, düşünsel ve insani etkinliklere yoğunlaşarak barışçıl yollarla çözümlenmenin yolları aranmaktadır. Son olarak dördüncü ilke ise bütün bu boyutları gerçekleştirecek ve aynı zamanda devletlerin eşgüdümünü sağlayacak merkez olarak faaliyette bulunmak şeklindedir (BM Şartı, Önsöz).

BM'nin 51 kurucu üyesi asıl üye statüsünde yer almakla birlikte Türkiye'de bu üye statüsündedir. BM'nin organları; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Mahkemesi ve Genel Sekreterlik şeklindedir. Genel kurul tüm konuların tartışıldığı ve bağlayıcı olmayan kararlarında alındığı ana müzakere ile politika oluşturulan BM temsilci organıdır. Örneğin: Barışçıl ve güvenlik konuları, bütçeyi onaylamak, üye katılımı vb. yetkileri vardır. Diğer bir organı da Güvenlik Konseyi olup BM şartında belirtildiği üzere dünya barışını ve güvenliğini korumakla görevli olup her an toplantıya hazır mekanizmadır. Aynı zamanda burada sürekli üyenin veto yetkisi vardır. BM'nin idari yapısını oluşturan BM Genel Sekreterliği ise etkinlikleri düzenleme ve yönetme görevini üstlenmektedir. Vesayet Meclisi, BM'nin manda rejimini vesayet rejimine çevirmesiyle bu rejimin geçerli olduğu ülkelerin bağımsızlığını kazanmak için kurulmuş yapıdır. BM'nin adalet yapısını oluşturan Uluslararası Adalet Divanı hukuka uygun olarak devletlerin sundukları ihtilafları çözmek ve yetkili BM organları ile uzman kurumlar tarafından sunulan sorunlar hakkında görüş önerisinde bulunmuşlardır. BM'nin işleyişinde en önemli organlardan biri de Ekonomik ve Sosyal Konseydir (BM Şartı, 7-8. Madde).

Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC), ekonomik ve sosyal alanlardaki etkinliklerin eş güdümünü gerçekleştirerek uluslararası kalkınma hedeflerine koordinasyon, politika, diyalog, çevresel konular gibi alanlarda önerilerin yanı sıra

uygulamada etkinliğini göstermiştir. ECOSOC, sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu olan ekonomik, sosyal ve çevresel gibi alanlarda tartışma ve yenilikçi düşünceleri teşvik ederek, ileriye dönük fikirler oluşturmak amacıyla uluslararası hedeflere yönelik çalışmalar yürüten merkezi platform olarak görülmüştür. Aynı zamanda faaliyetleri ve çalışmaları da STK'lara danışarak işbirliği içerisinde yürüttükleri gözlemlenmiştir. Danışma durumu, STK'ların BM çalışmalarına katılmasına izin vermek için sivil toplum kuruluşları ve BM arasındaki resmi bir ilişki şeklinde ifade edilmiştir. ECOSOC, resmi bir çerçeveye sahip STK'lar için BM sistemine tek ana giriş noktası olarak görülmüştür. Bu çerçevede BM şartının 71.maddesine ilişkin, 1945'teki kuruluşundan bu yana BM'nin karar alma süreçlerine sivil toplumun katılımı için resmi organlar oluşturulmuş ve kurumsal çerçevesi belirlenmiştir. BM'nin STK'larla aktif iş birliği içerisinde oldukları görülmekle beraber kuruluşun hedeflerini ileriye taşımaya yönelik çalışmalarında STK'ların desteğini almasının önemini kabul etmiştir. ECOSOC tarafından, 1946 yılında sadece 41 STK'ya danışmanlık statüsü verilmişken, günümüzde ise konseyde 5161 STK'ya danışmanlık statüsü verilmiştir. Bu kuruluşların tüm dünyada temsiliyet oranları yüksek olmakla beraber eğitim, insan hakları, yoksulluk, yerel unsurlar gibi birçok farklı alanda çalışmalar yürütmüşlerdir. 2015 yılında, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin kabul edilmesinde STK'ların sahada daha aktif rol oynayarak, uluslararası toplumdaki gündemin oluşturulmasına yardımcı olunmasını hedeflenmiştir. Aynı zamanda UN DESA'nın Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerine ulaşmak için sivil toplumla gerçek bir ortaklığına ilişkin bağlılığını ortaya koyduğu görülmüştür. BM'nin birçok ülkede faaliyetleri olduğu gibi Türkiye'de de aktif bir şekilde rol almaktadır (Un.Org/Ecosoc-Year Book Of the United Nations,2020).

Türkiye, BM'nin kurucu üyesi olarak uluslararası barışın sağlanmasından, dünyadaki birçok yoksul insanların yaşamlarındaki gelişmelere etki etmesine kadar kuruluşun pek çok görevini yerine getirmesinde önemli rol oynamıştır. BM, Türkiye'de hükümet, özel sektör, medya, STK'lar ve üniversitelerle ulusal vizyona katkı sağlama açısından çalışmalar yürütmüşlerdir. BM, Türkiye'nin kurumsal kapasite artırımına, politikaların ve stratejilerin oluşum süreçleriyle, eylem planlarının hazırlanmasına katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, dünyadaki başarılı örneklerin ulusal kalkınma sürecine etki etmesi birlikte aynı zamanda Türkiye'nin bu süreçte elde ettiği başarıları diğer ülkelerle

paylaşarak onlarında faydalanması istenmiştir. Dolayısıyla BM ile Türkiye arasındaki stratejik işbirliği, Türkiye'nin insani gelişim endekslerindeki başarısını arttırmaya yönelik olmuştur. Bu çalışmalar, BM'nin Türkiye kuruluşları tarafından karşılaştırmalı ve Türkiye'nin orta gelir seviyesi dikkate alınarak rekabetçi avantajlarla göz önünde tutularak gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile BM arasında artan işbirliği büyük şehirlerde STK'lar, BM Kalkınma Dairesi dahil olmak üzere BM'nin birçok kuruluş oluşturmalarını sağlamıştır. Bu amaçla BM ile Türk hükümetleri arasında yakın stratejik işbirliğini güçlendirmeye devam etmişlerdir. Örneğin: Suriyeli olmak üzere 4 milyon mülteciye Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı bilinmekle birlikte BM bu konuda Türkiye'ye yardımcı olmuş ve uluslararası topluma da bu yükü paylaşmayı davet ettiği gözlemlenmiştir. BM gerek kendi organizasyonlarıyla gerekse STK'lar ile Türkiye'nin ulusal kalkınma çabalarına uluslararası normlar ve çabalar çerçevesinde yardımcı olarak toplumun tüm kesiminin katılımını sağlamayı hedeflemiştir. Aynı zamanda BM'nin Türkiye'de ki kuruluşları mevcuttur. Bunlar; Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Göç Örgütü IOM, BM Kadın Birimi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNFPA), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu (UNCHR), BM Enformasyon Merkezleri, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme Örgütü (UNIDO), Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı (UN Volunteers -UNV), Dünya Gıda Programı (WFP) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şeklindedir (Turkey.un.org.tr/about, BM Türkiye,2020).

II. Dünya Savaşı sonrası dünya sisteminin önemli aktörlerinden sayılan bölgesel nitelikli birçok örgüt kurulmuştur. Uluslararası örgütler gibi bölgesel örgütlerde, ortak hedefler çerçevesinde gönüllü bağımsız devletler tarafından oluşturulmuştur. Bir bölge ile sınırlı uluslararası bölgesel örgütlerin amaçları uluslararası antlaşmalar çerçevesinde, örgütlenerek siyasal, sosyal, ekonomik alanlarda etkin olmaktır. Aynı zamanda kendilerine özgü hukuksal yapılarını da ortaya koyarak uluslararası hukuk kişiliğine de sahip olmuşlardır. Uluslararası bölgesel örgütler ulusal egemenlik haklarına dokunmayan işbirliğiyle sınırlı örgütler olduğu gibi ulusal egemenlik hakkının örgüt kurumlarına devrini öngören bütünleşme arayışında da olmuşlardır.

Bu çerçevede Avrupa topluluklarında AB, değerlendirme olarak karşımıza çıkmıştır. 1948 yılında Churchill Avrupa Birleşik Devletlerinin kurulmasından söz etmiştir. Dolayısıyla Avrupa bütünleşme olgusunun oluşmasında birçok siyasetçinin ve devlet adamlarının yer aldığı görülmüştür. Uluslararası ilişkilerde araştırıldığı üzere Avrupalı devletler dünya sahnesinde kaybettikleri gücü yeniden öngörüp dünya barışına katkı sağlamak amacıyla birleşme modeli öngören yapıyı 9 Mayıs 1950’de Robert Schuman’a sunmuşlardır. Bununla birlikte ilk adım, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’nu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması ile başlamıştır. AKÇT’nin hedefi ise bu sektörde çalışanların ortak pazarını kurma şeklinde olmuştur. 25 Mart 1957’de Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu oluşturulmuştur. Böylece üye ülkelerdeki malların, sermayelerin, hizmetlerin, kişilerin serbest dolaşımı öngörülmüştür. 1965 yılında imzalanan Füzyon Antlaşması ile kurumların birleştirilmesi öngörülerek, bütün toplulukların Avrupa Topluluğu altında kurumsal yapısı belirlenmiştir. 1986 yılında ise tek pazar hedef olmasını ortaya koyan Avrupa Tek Senedi imzalanmış ve 1987 yılında uygulamaya girmiştir. 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılışı eski Doğu Avrupa ülkelerinin üye olma sürecini beraberinde getirmiştir. Süreç Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesiyle başlayıp Avrupa ülkelerinin katılımı ile tamamlanmıştır. Bu dönemde atılan en önemli adım AB’yi kuran antlaşmanın yani 1992 Maastricht Antlaşmasının, 1993 yılında yürürlüğe girmesiyle başlamıştır. Maastricht Antlaşması, AB’nin tek para birimine geçişinin yanı sıra topluluğun etkinlik alanının eğitim, mesleki eğitim, tüketicinin korunması, trans Avrupa ağlarına ve endüstri alanlarına doğru genişletmiştir. Uluslararası ilişkilerdeki etkinlik bakımından AB, üç sütun belirlemiştir. Birinci sütun Avrupa Topluluğu, ikinci sütun ortak dışişleri ve güvenlik, üçüncü sütun ise Adalet ve İçişleri şeklinde oluşmuştur. 1993 yılında eski Doğu Avrupa ülkelerine ilişkin genişleme tartışmaları sırasında AB, Kopenhag kriterleri başlığı altında AB’nin dağılımını tam olarak belirlemiştir. 1 Ocak 1999’da Avronun kullanımına geçilmiştir. Bugün AB üyesi ülkelerin birçoğu Avro kullanmaktadır. AB, zaman içerisinde genişleme politikaları uygulamıştır. AB’nin Nice Antlaşması ile 10 üyenin katılımını gerçekleştirmiş olup, 2007 yılında da altıncı genişleme politikası ve 2013 yılında Hırvatistan’ın katılımıyla yeni üyeler katılım göstermiştir. 2016 yılında ise İngiltere AB’den çıkma kararı aldı ve 31 Ocak 2020 tarihi itibarıyla de ayrılmıştır. Bütün bu AB’nin tarihi gelişimine değindikten sonra AB’nin bu süreçleri yürüten siyasal, sosyal,

ekonomik çalışma alanlarını barındıran temel organları mevcuttur (European Union-History, 2020).

AB'nin temel organları ise; Avrupa Parlamentosu (AP), Avrupa Komisyonu (AK), AB Konseyi, AB Zirvesi, AB Adalet Divanı, Avrupa Sayıştay'ı, Avrupa Merkez Bankası şeklindedir. AP, AB kurumları içinde doğrudan halk tarafından seçilen organdır. AK, yasama faaliyetinde rol alan, birliğin yürütme organı olarak bütçeyi, programları, müktesebatı uygulayan ve denetleyen yapıdır. AB Konseyi, AB'ye üye devletlerin hükümetlerinde görev yapan bakanlardan oluşan bir organdır. Konseyin amacı, üye ülkelerin ulusal çıkarlarını muhafaza etmektir. AB Zirvesi, AB'ye üye devletlerin başbakanları veya devlet başkanları ile zirve başkanının katılım göstermesinden oluşur. Bu zirvede, birliğin gelişmesi ve bütünlüğüne yönelik temel politikaları belirleyen kararlar alınır. Adalet Divanı AB'nin yargı organı olup, AB hukukunun üye ülkeleri kapsayacak şekilde her yerde aynı şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamıştır. Avrupa Sayıştay'ı, tüm gelir ve giderleri inceleyip, denetimini yapar. Avrupa Merkez Bankası, tüzel kişiliğe sahip bağımsız bir şekilde Avro bölgesinde fiyat istikrarını sağlamıştır (European Union-Institutions Bodies, 2020).

Kısaca AB'nin bu süreçlerine genel hatlarıyla değinmek gerekirse, II. Dünya Savaşıyla Avrupa'nın parçalanmışlığını aşma çabaları ve devletlerarası iş birliği hedefiyle kurulan çok sayıda bölgesel örgütlerin dünya sahnesine katılım gösterdiği görülmüştür. Örneğin: 1948'de Avrupa'nın kalkınmasını kolaylaştırmak adına ABD'nin Marshall yardımları dağıtımını örgütlemek için Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü kurulmuştur. 1961 yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütüne dönüşmüştür. Aynı şekilde siyasal yakınlaşmayı sağlamak veya 1948 yılında Batı Avrupa'nın savunmasını hedeflemiş, savaş sonrasında da Avrupa'nın kaybetmiş olduğu gücü, güveni, yaşam düzeyini kazanmak için oluşturulan Avrupa Konseyi gösterilen çabalardandır. Bugün AB, 27 Avrupa ülkesini siyasal ve ekonomik bütünleşme projesi çerçevesinde bir araya getirebilmiştir. AB, barış ve istikrarın ekonomik alanda gerçekleştirilen bütünleşme çabalarıyla olabileceğini savunmuştur. II. Dünya Savaşı ile sarsılmış, yıkılmış olarak çıkan Avrupa ülkelerinin bölgesel iş birliği örgütlerinin, hedeflerini yetersiz bulan ülkelere karşın, kararlarını oy çokluğu ile alıp ortak politikalar çerçevesinde derinleşerek

ilerlemiş ve bütünleşik yapılar olarak genel çerçeveyi sunmuştur. Dolayısıyla bütünleşen örgütlerde, ulusal egemenlik hakkının ulus üstü bir otoriteye devri söz konusudur. İşbirliği örgütlerinde ise kararlar oybirliği ile alınır, ulusal egemenlik hakları devredilmemektedir. 2017’de AK AB’nin geleceğine yönelik Beyaz Kitap’ında “Aynen devam”, “Daha azını daha verimli yapmak”, “Birlikte daha fazlasını yapmak” ve “Sadece ortak pazar” şeklinde senaryolar oluşturmuştur. Dolayısıyla AB’nin hedef ve politikalarını kısaca özetlersek bunlar;

1. Güçlü ve etkili bir politika sürdürmek,
2. AB üyesi ülkeler ve aday ülkelerle birlikte insan haklarını, hukukun üstünlüğünü, demokrasiyi ve özgürlüğü yaygınlaştırmak,
3. İklim değişikliği çerçevesinde çevreyi en üst düzeyde korurken ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak
4. Ayrımcılıkla mücadele ederek her alanda olduğu gibi özellikle kadın-erkek eşitliğine önem göstermek,
5. Suçlarla etkin bir şekilde mücadele edip özgürlük, adalet ve güvenlik alanlarının tesis edilmesine yardımcı olmak,
6. AB üyesi devletler arasında siyasal, sosyal ve ekonomik uyum ile istihdamın ve sosyal korumanın arttırılmasına katkı sağlamak,
7. Avrupa vatandaşlarının yaşam ve kalitesinin en üst düzeyde olmasını sağlamak, şeklinde hususlar olarak ifade edilmiştir.

Aynı zamanda bu önemli noktalar uluslararası ilişkilerin gelişimine katkı sağlayarak ülkeleri bir arada tutmayı başarmıştır (Beyaz Kitap, 2017).

OECD, daha iyi yaşamsal faaliyet alanlarını, düzenlemeleri ve nitelikli ihtiyaç duyulan alanları oluşturmak adına etkinlik gösteren uluslararası kuruluştur. 1990’lı yıllarda, iyi yönetim söyleminin artmasıyla kamu politikalarında ekonomik ve sosyal kalkınmayı etkinleştirerek refah arttırıcı politikaları, eşitliği, şeffaflığı oluşturmayı hedeflemiştir. OECD, başarı getirecek önemli unsurlardan birinin kamunun karar alma süreçlerinde katılımın çeşitlilik göstermesini vurgulamıştır. Dolayısıyla hükümetler, politika yapıcılar, vatandaşlar, sivil toplum ile birlikte uluslararası standartlar oluşturarak bir dizi siyasal, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara çözüm bulunmaya çalışılmıştır.

OECD ekonomik olanakları iyileştirmek ve güçlü eğitimi teşvik etmeye ve uluslararası alandaki yoksulluk, vergi kaçakçılığına karşı mücadeleye kadar veri ve analiz, deneyim, örnek uygulama paylaşımı ve kamu politikaları ile uluslararası standart belirleme konusunda bilgilendirme, danışma, aktif katılım faaliyetlerinde bulunmuştur. Uluslararası iş birliğinin merkezinde üye ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda acil politika zorluklarını çözmek için dünyadaki diğer ülkelerle kuruluşlarla ve paydaşlarla birlikte çalışılmıştır. Bu amaçla burada hükümetler parlamentolar, uluslararası kuruluşlar, iş ve emek dünyası, sivil toplum temsilcileriyle vatandaşlarla stratejik iş birliği yapılmıştır. Üye ve ortak ülkelerde var olan üst düzey yetkililer, kamu politikaları oluşturarak ileriye dönük uygulamalar geliştirilen komiteler, hükümetlerin tavsiyeleriyle uzman çalışma gruplarının tartışmalarına katılırlar. Böylece ortak projeler ve bilgi alışverişi yoluyla uluslararası kuruluşlar ve bölgesel organlarla iş birliği yapılır. Örneğin: OECD, G20 grubu ve G7'nin aktif bir ortağı olması bu durumu ortaya koymuştur (Discover The OECD, 2020, s.1-10).

OECD'nin parlamentolarla iş birliğinde ise küresel parlamento ağı yapısı ön plana çıkmıştır. Küresel parlamento ağı yapısı, yasama koyucular ve parlamento yetkilileri için yasal bir öğrenme altyapısı sunmuştur. Bu yapı ile beraber milletvekillerinin deneyimlerini paylaşmasına, uygulamaları tanımlamasına ve uluslararası yasal iş birliğinin teşvik edilmesine olanak sağlanmıştır. Aynı zamanda OECD'nin dünya genelindeki etkileşimlerini bilerek endişe ve beklentileri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Son olarak etkileşim ağı içinde değerlendirdiğimiz sivil toplum açısından OECD, kurulduğundan beri STK'larla birlikte çalışmaktadır. Dünyadaki sivil toplumun büyüklüğü, kapsamı, kapasitesi arttıkça OECD'ye katılımı da artmıştır. Dolayısıyla STK'ların bakış açılarıyla, içerdikleri paydaşların görüşlerini, OECD'nin çalışmalarına dahil etmesi etkileşimin ve analizin daha güçlü olmasını sağlamıştır. OECD'nin sivil toplumla ilişkisi işçi ve sendikalarla işbirliğine yönelik olmuştur. İş temsiliyeti ve üye ülkelerdeki kilit ortakları kilit işbirlikleriyle meydana gelmiştir. OECD Sendika Danışma Komitesi (TUAC), örgütün barındırdığı ülkelerdeki ulusal sendikaları bir araya getirip böylece 66.000.000 işçiyi temsil etmektedir. Komiteler, politika konularını görüşmek üzere yılda en az bir kez hükümet de yer alan uzmanlarla toplanırlar. Böylece hükümet politikalarına dönük analitik çalışmalarla sivil

toplumun etki edeceği alan oluşmaktadır. Hükümetler de bakanlıklarıyla eğitim, finans, çevre, kalkınma gibi konularda resmi politika önerilerini değerlendirmişlerdir. OECD açısından sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak ve kalkınma iş birliğindeki etkinliği arttırmak için hükümetlerle STK'lar birlikte hareket etmektedirler. Dolayısıyla STK'lar geliştirmekte olan ülkelerde kalkınma için önemli rol oynadıkları gözlemlenmiştir. Aynı zamanda yoksulluğu azaltma, demokrasiyi geliştirmede, insan haklarının korunmasında etkili bir şekilde faaliyet göstermişlerdir. Bu nedenle, STK'lar etkili destek ve ortaklıklarla, bilgileri ve yetenekleri ile 2030 Gündemi arayışlarında kamu ve özel aktörlerin vazgeçilmez unsurları olarak görülmüştür (OECD Civil Society Portal- Civil Society Engagement in Development Cooperation, 2020).

Dünya Bankası (DB), 189 ülkedeki etkinliği, uzmanlaşmış yapısı ve ofisleriyle birlikte uluslararası sistemde küresel ortak olarak görülmüştür. Hedefi geliştirmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltma ve ortak refahı sağlayan sürdürülebilir çözümler üretmektir. Dünya Bankası geliştirmekte olan ülkeler için dünyanın en büyük fon bilgi kaynaklarından biri olarak görülmüştür. Geliştirmekte olan ülkelere ve diğer ülkelere kredi ve özel bilgilerle tavsiye sunarak küresel çevreye uyum sağlamasına yardımcı olmuşlardır. Aynı zamanda hükümetler, özel sektör, STK'lar, bölgesel kalkınma idareleri ve stratejik düşünce kuruluşlarıyla iklim değişikliği, gıda güvenliği, eğitim, tarım, ticaret gibi çeşitli konularda çalışıldığı gözlemlenmiştir (worldbank.org).

Dünya Bankası (DB), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) ve Uluslararası Kalkınma Derneği (IDA) ile birlikte geliştirmekte olan ülkelerin hükümetleriyle işbirliği içerisine girerek onlara finansal, politik açıdan teknik yardım sağlamaktadır. IDA daha çok fakir ülkelere destek olurken, IBRD orta geliri olup ve kredi açısından daha fakir ülkelere yönelik faaliyet gösterdiği görülmüştür. Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Ajansı (MIGA), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) gibi DB'nin kuruluşları özel sektörü güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu kurumlar aracılığıyla finansal sıkıntılar ve uyuşmazlıklarda özel girişime çözüm sağlanmıştır (The World Bank, Organizational Chart Effective, s.1).

DB, kamu hayatında varlığı olan kültürel, politik, bilimsel, dini veya hayırsever düşünceleri olan birçok STK ile iş birliği içerisinde. STK'lar son yıllarda uluslararası kalkınmada önemli bir güç olarak ortaya çıkmıştır. DB, 1981 yılından bu yana STK'lara ilişkin güçlü politika geliştirmiştir. STK'larla etkileşim halinde bulunarak bilgi paylaşımı, politik işbirliği ve kurumsal ortaklık gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır. DB'nin merkezinde ve 100'den fazla ülkesinde yerelden küresel noktalara kadar STK'ların katılımından sorumlu sivil toplum odak noktaları yer almıştır. Aynı zamanda DB ve kurumsal ilişkiler bölümünde STK'larla koordinasyonu ve ilişki ağını yönetecek küresel sivil toplum ekibi bulunmaktadır. STK'ların politika diyalogu ve istişareleriyle, DB grubuna ve IMF'nin yıllık toplantılarına katılım artmıştır. Bununla birlikte STK'ların DB tarafından fonlama seçenekleri mevcuttur. Bu fonlamalar sosyal sorumluluk için "Küresel Ortaklık (GSPA)", DB ihalesi çerçevesinde ve topluluk bağlantıları programı aracılığıyla yapılmıştır. Araştırmalar çerçevesinde, DB'nin kendi yönetim yapısı içerisinde, STK katılımı ve tecrübesi BM'nin etkinliğine karşı daha zayıf performans gösterildiği ifade edilmiştir (World Bank - Civil Society Engagement Review, 2012).

Bir başka uluslararası yapı olarak AGİT görülmüştür. AGİT, güvenlik, politik, askeri ve ekonomik, çevresel gibi birçok yönü içinde barındıran kapsamlı bir yaklaşıma sahiptir. Dolayısıyla güvenlik, güvenlik artırıcı önlemler, insan hakları, ulusal azınlık, demokratikleşme, ekonomik ve çevresel endişe duyulan alanlarda çalışma yapmışlardır. Teşkilat da yer alan 57 devletin tümü eşit statüye sahiptir ve kararlar düşünce birliği ile tavsiye niteliğinde olup siyasi şekilde alınır. AGİT'in kapsamlı bir şekilde güvenlik görüşü ise üç boyutlu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler politik ve askeri, ekonomik ve çevresel, insan şeklindedir (Bayır, 2019, s.167-169). Bu değerlendirmelerle beraber AGİT her düzeyde iyi yönetişimi, siyasi istikrarı, ekonomik büyüme ve güvenlik temelini esas almıştır. İyi yönetim sayesinde hükümetler, özel sektör ve sivil toplum arasında çok paydaşlı iş birliğinin güçlendirilmesi sağlanmıştır. AGİT aynı zamanda kurumlar arası iş birliği ve koordinasyonu teşvik etmek, şeffaflık ve sivil katılımı iyileştirmek için danışmanlık, düzenleyici reform ve sadeleştirme desteklenmesi, ilgili yasal çerçevelerin iyileştirilmesi gibi birçok alanda iyi yönetim işlevlerine öncelik vermiştir.

AGİT için Helsinki Nihai Kanunu, sadece kurucu belge olmayıp aynı zamanda sivil toplumla diyalogun başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. İnsan boyutu alanında devam eden bu diyalogda AGİT, bir yandan sivil toplumla iyi ilişkiler kurmak diğer yandan katılımcı yapı ile devlet ve STK arasındaki ilişkiyi şekillendirerek çoğulcu yapıyı korumaya çalışmıştır. İncelen raporlarda da belirtildiği üzere, AGİT'in sivil toplum açısından en önemli görevi kontrol ve denge mekanizması çerçevesinde örgütlerin faaliyetlerini belirli endişeler doğrultusunda katılımcı devletlere taahhütlerini hatırlatmak olmuştur. AGİT kurumlarının çalışmaları, sivil toplumla yakın ortaklıklar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Sivil toplum programlarının alanlara dahil edilmesi ile birlikte teşkilatta faaliyet gösteren saha örgütlerinin uzmanlığı ve yetkinliği artmıştır. Ayrıca sivil toplumun değişimin aracı olduğunun farkına varılmakla birlikte teşkilatın önem verdiği demokratikleşme ve insan hakları açısından belirleyici olduğu görülmüştür. AGİT kurumları için kilit ortak olan STK'lar, toplumsal gruplar için eğitim projeleri düzenlemiş ve kamu yetkilileri için farkındalık yaratmıştır. Böylece AGİT faaliyetleri yoluyla kapasite geliştirmeden insan hakları gelişimi ve kurum ve saha operasyonlarına kadar STK'ların oynayabileceği rolün farkında olmuşlardır (AGİT, Information For Civil Society, 2014)

Uluslararası ilişkilerin gelişiminde önemli rol oynayan başlıca uluslararası örgütlere ve ilişki ağına değindikten sonra çalışmada uluslararası alanda STK'ların ve özel sektörün/şirketlerin etkinliğine değinilmiştir.

3.3. Uluslararası Alanda Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi

Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde etkin aktörler olan devletler, uluslararası örgütler ve uluslararası bölgesel örgütlerin yanı sıra STK'ların oynadıkları rollerinde önemli olduğu gözlemlenmiştir. Küreselleşme politikası ile ulus devlet anlayışının zayıflamasına karşılık sivil toplum olgusu ön plana çıkarılmış ve ulus devletin yerine alternatif gösterilmiştir. Ulusal ve uluslar üstü örgütlenmelerin siyasi alanda faaliyette bulunmasıyla küresel demokrasi anlayışının temel taşları oluşmaya başlamıştır. Bunun en önemli örneği hükümet dışı örgütler ile ulus aşırı toplumsal hareketlerdir. 1990 sonrasında sivil toplumun sayıları ve işlevleri artmış, devletlerin yetki alanına giren konular örgütlerin alanına girdikleri de gözlemlenmiştir. Bu örgütler devlet

dışı örgütler şeklinde faaliyet göstermekle beraber bazen devlet gibi davranabilmekte ve dünya ölçeğinde güçleri artmaya devam ettiği gözlemlenmiştir. STK'ların siyasal, ekonomik, kültürel, adalet, göç gibi başlıklar altında etkili oldukları görülmüştür.

Günümüzde hem ulusal hem de uluslararası sistemde hükümetlerden ve devlet kurumlarından bağımsız birçok ülkede faaliyet gösteren etkin saha alanına sahip STK'ların olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu örgütler siyasal, sosyal, kültürel alanlarda olduğu gibi hukuk ve çevre gibi ilişkili alanlarda mücadele etmektedirler. STK'lar yasal kuruluşlar olup kâr amacı gütmeksizin gönüllülük yöntemiyle faaliyetlerini yürütürler. Dolayısıyla ülkelerde genellikle bu kuruluşlar faaliyetlerini sürdürebilmek için bağımsız gelir kaynaklarına ihtiyaç duyarlar ve bu kaynakların bağış veya üyelik aidatlarından oluştuğu ifade edilmiştir. Bu yönden STK'lar dernek, sendika, vakıf, oda türü örgütlenmelerle topluma yarar ve hizmet ilkeleri çerçevesinde etkinliklerini oluşturmuşlardır.

Uluslararası düzlemde örgütlenen STK'lar, ulus aşırı mekanizmalarla örgütlenerek çalışmalarını sürdürmüştür. Yürüttükleri çalışma alanları ise uluslararası askeri ve siyasi müdahaleler, dünya ticareti, iklim ve çevre sözleşmeleri şeklinde belirtilmiştir. Aynı zamanda uluslararası alandaki STK'lar lobi çalışmaları ile uluslararası kamuoyunun dikkatini çekerek çeşitli eylem ve etkinliklerle bütünsel hareket etmişlerdir. Yani STK'lar hem çalışma alanları ile hem de sorunsal unsurlarla ilgili hükümetlerin çeşitli kararlarını gözden geçirmelerini sağlayarak dünya kamuoyundaki ağırlıklarını hissettirme çabası içerisine girmişlerdir. Bu çerçevede uluslararası örgütler bölümünde ifade ettiğimiz BM ECOSOC, 27 Şubat 1950'de uluslararası hükümet dışı örgütlerin BM'nin çalışmalarına katılımına imkân vermiştir. 2014'den beri BM Kalkınma Programı 27 Şubat'ı "Dünya Uluslararası Hükümet Dışı Örgütler" günü tanınması sağlanmıştır.

Yaygın bir etkileşim ağına ve kurumsallaşma boyutuna sahip Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace, İnsan Hakları Gözlem Örgütü, Uluslararası Şeffaflık Örgütü gibi birçok alanda faaliyette bulunan örgütler mevcuttur. Örneğin: Uluslararası Af Örgütü, 1960 yılında Londra'da kurulmuş olup süreç içerisinde kurumsallaşmıştır. Örgütün en önemli özelliği dünyanın herhangi bir yerinde yer alan düşünceleri inançları nedeniyle mahkûm veya tutuklu bulunan insanların serbest bırakılması için barışçıl yollarla

faaliyetlerini sunup ülke değerlendirme raporları ile de uluslararası kamuoyunda yankı uyandırmayı hedeflemiştir. Bir başka örnek ise Türkiye’de yaygın kullanımıyla çevresel sorunlarla küresel çatı altında mücadele eden 1979’dan itibaren uluslararası nitelik kazanan Greenpeace’i söyleyebiliriz. Bir STK olarak kar hedefi olmayıp genel itibarıyla devlet kurumlarıyla bağımlılık ilişkisine girmemeyi kendine ilke edinmiştir. Bu nedenle kendi mali kaynaklarını oluşturmak için çaba göstermektedir. Temel hedefleri ise barışçıl yollarla çevreye zarar veren etkinlikleri saptamak, izlemek olumsuzluklara dikkat çekmek ve bu konularda dünya kamuoyuna çağrıda bulunarak çözüm üretmesini sağlamak şeklinde ifade edebiliriz.

Bütün bu çerçevede STK’lar lobicilik, uluslararası kampanya ve örgütlenmeyle hükümetlerin ilgi alanlarındaki uygulamalarına yönelik öneriler geliştirip politikalarını etkileyerek ülkelerin uluslararası düzlemde doğru faaliyette bulunmasını sağlamıştır. Böylece sivil toplumun güçlenmesi beraberinde kamu sektörünün yetkilerinin daralmasına özel sektörün kamu sektörü aleyhine büyümesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla ulusal ve uluslararası sistemde STK’ların gücü ele alınarak kamuoyu yaratma ve kamuoyu üzerinde kapasitelerini kullandıkları gözlemlenmiştir.

3.4. Uluslararası Alanda Özel Sektörün Etkisi

Küreselleşme sürecinin önemli aktörlerinden ulus ötesi sermayenin yansıması olan özel sektör/şirketler, II. Dünya Savaşı sonrası belirginlik kazanmaya başlamıştır. Özellikle çeşitli üretim alanlarında ve sermaye grupları arasında ilişkilerin gelişmesini sağlayacak bir ortam oluşmuş ve sürecin etkinliğine katkıda bulunmuştur. 1960’lardan sonra ekonomik örgütlenmenin olgusunu, egemen devletlerin siyasi sınırlarından ziyade yaygınlaşmasında, etkin ve kapsam bakımından gelişmesinde etkili rol oynayan şirketlerin üstlendiği ifade edilmiştir. Özel sektör yapısının ortak hedefinin, küresel düzlemde ticaret, mal ve hizmet ile emek ve sermayenin dolaşımının önündeki engellerin minimum seviyeye inerek ve çok büyük boyutlara ulaşarak uluslararası alandaki hareket yeteneği ile karlı ortamın oluşmasını sağlamak olduğu gözlemlenmiştir. Özel sektör veya şirketin uluslararası ilişkilerin gelişimine sürdürebilmesine katkı edebilmesi ve uluslararası iktisadi ilişkilerde devletin temel aktörü olma konusuna ilişkin bazı nitelikleri taşıması gerekmiştir. Dolayısıyla bu çerçevede, uluslararası alanda etkin olan şirketlerin

bir merkezi organı var olmakla birlikte birden çok ülkenin sermayedarlarına ait olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda şirketlerin birden çok ülkede yatırım yapması ve şirket çalışanlarının seçiminde belirli kazanımları elde etmiş olmaları kıstas olarak değerlendirilmiştir. Örneğin: Dünya'nın çok uluslu şirketleri ABD, AB, Japonya gibi kökenli olsa da çok uluslu yapısını içerisine barındırmasının sebebi giderek artan baskı boyutlarından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla bu şirketler ülke adıyla değil, şirket adlarıyla anılmaya başlanmıştır. Örneğin: Bu şirketler; Shell, Apple, Amazon, Microsoft, Tesla, Google vb. gibi yapılardır.

İlk açıdan özel sektör gibi ekonomik örgütlenmelerin uluslararası sistemle ilgisi zayıf gözükmiştir. Gerçek olarak birincil amacı kar maksimizasyonunu yüksek tutmayı hedefleyen şirketlerin uluslararası politikada tam anlamıyla motivasyon sağlaması beklenmediği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bir ülkedeki ekonomik sistem incelenirken, çoğu zaman uluslararası sistemdeki koşullar veri olarak değerlendirildiği görülmüştür. Bu amaçla da diplomatik unsurlardan ülkelerin güç kullanımına kadar çeşitli dış politika analizlerinden yararlanılmıştır. Ancak uluslararası ekonomik ilişkileri uluslararası sistemle yakından ilgili olan şirketler açısından durum farklıdır. Çok uluslu şirketler hedeflerine ulaşabilmek bu yönde faaliyette bulunabilmek, sürdürülebilirliğini gerçekleştirmek için siyasal nitelikli bazı olaylar ve olgular içerisinde çok boyutlu düşünmüşlerdir.

Bu süreçten sonra özel sektördeki kuruluşlar davranışlarını etkileyen ve böylece motivasyon açısından ekonomik dışı bazı faktörlerinde devreye girdiğini gözlemlenmiştir. Faktörlerden bazıları uzun vadede eğilimi karlılığı arttırmaya yönelik olabileceği gibi özel sektörde yer alan kuruluşlara uygun nitelikleri oluşturarak çoğu zaman siyasal faaliyet alanlarındaki çabalarını destekleyici özellikte de olabilir. Böylece bütün bunlar şirketlerin politika ve ekonomi ile iç içe olmasını sağlamaktadır. Araştırmalara göre bir taraftan özel sektörde yer alan kuruluşların, karlılığını arttırması gibi tamamen ekonomik amacını ön planda tuttuğu durumda bile bu hedefini veya amacını gerçekleştirmek için siyasal /politik nitelikli bazı faaliyetler bulunduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu tür şirketler faaliyet alanları için uygun ortamlarda istikrar ve süreklilik arayarak ülke yönetiminden ayrı bir konumda olmayı istemiştir. Çünkü

belirtilen durumdaki özel sektör kuruluşları, genellikle yatırım yapacağı ülkelerde yerel unsularla ortaklık girişiminde bulunmayı genellikle istemeyebilir. Söz konusu böyle bir durumda yönetim tarafından denetlenmesine imkân verileceğinden alanının daraltılacağını düşünmüştür.

Yapılan araştırmalar çerçevesinde, başka boyut ise özel sektörde faaliyette içerisinde bulunan kuruluşlar ülkede kendisi için yararlı olan koşulların devamlılığından yana tutum sergilemiştir. İki türlü politik tutum ve davranışların desteklenebileceğini düşünmektedirler: Bunlardan birincisi şirketlerin sermaye dolaşımı açısından üzerinde faaliyette bulunduğu ülkelerin etkide bulunmaya çalışması, diğer bir unsur ise ülkedeki gerek STK'lar ile gerekse baskı grupları veya politik çevreler ile mücadele içerisinde bulunarak doğrudan bir yol seçmiştir (Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2016, s.87). Dolayısıyla özel sektör kuruluşları bu tutumlardan birisini değerlendirebileceği gibi her ikisini de kullanabilir ve gerçekleştirdiği oran kadar da uluslararası sistemde, uluslararası aktör olarak önem kazanmıştır.

Kısaca uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde küreselleşme ile özel sektörde yer alan kuruluşların ulaştığı boyutlar dikkat çekmekle beraber ulus ötesi şirketlerin dünya ekonomisi içerisindeki payının arttığı gözlemlenmiştir. Buradan hareketle dünyanın en büyük halka açık şirketlerinin tam forbes listesinde piyasa değerine göre ilk 10 halka açık şirketler ABD ve Çin'de bulunmaktadır. Genellikle banka, teknoloji, otomobil, telekomünikasyon ve enerji şeklinde karşımıza dünyanın en büyük kamu şirketlerine sahip endüstriler çıkmıştır. Forbes'e göre Global 2001 (2019)'da belirtildiği analizde yıllık 40 trilyon dolardan fazla geliri ve 186 doların üstünde küresel varlığı olan yapılardır. Bunu belirleyen unsurlar sıralama, gelir, kar, varlık ve piyasa değeri, birleşik puanı şeklindedir. Global 2001 listesinde ABD'nin 575, Çin'in ise 303 şirketi mevcuttur. Dolayısıyla ilişkilerin olgusal çerçevede değerlendirildiği, şirketlerin ülkelerde nasıl faaliyet alanı bulduğuna yönelik sistematik çalışma yapmak oldukça zordur. Genellikle bu veriler çeşitli iletişim araçlarının ele alındığı kadarıyla bilinmekle beraber özel sektörün uluslararası gücün veya sistemin değişmesinde etkinlik göstererek küresel ekonomiyi şekillendiren ana eğilimler olarak görülmüştür.

3.5. Uluslararası İlişkilerde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşları İş birliği

Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde kamu ve STK iş birliği bütünsel ve verimli şekilde önemli bir role sahip olduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede, kamu ve STK iş birliğinin bireylerin ihtiyaçlarını ön planda tutmasından sosyal adalet yapısındaki gelişime kadar pek çok alanda etkin olduğu görülmüştür. Aynı zamanda kamu ve STK iş birliği devletlerin uluslararası ilişkileri sürdürmesinde ve geliştirmesinde küresel ekonomik yönetim, demokratik yönetim, diplomasi, eğitim, insan hakları gibi alanlarda amaçların gerçekleştirilmesine ve politikalar oluşturmaya katkı sağladıkları gözlemlenmiştir.

Etkin ve sürdürülebilir kamu ve STK ilişkisi uluslararası ilişkilerde problemler karşısında çözümler üretebilmiştir. Bu ilişki tüm dünyada bireylerin sorunlarının çözümünde ve ihtiyaçlarının karşılanmasında bütünsel hizmet sunumu gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, ülkelerin kamu politikaları üretmesi, yasal düzenlemeleri işlemesiyle sektördeki tüm tarafları bir araya getirerek kapsayıcı şekilde verimlilik temelinde uygulamalar geliştirdikleri görülmüştür. Araştırmalar çerçevesinde, uluslararası alandaki kuruluşlar kamu ve STK iş birliğinin ülkelerde tüm bireyler üzerinde eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlarda fırsat eşitliği çerçevesinde hak temelli bir etkiye katkı sağlayacağını önermişlerdir. Bununla beraber uluslararası politikaların geliştirilmesinde, korunmasında ve hizmetlerin gerçekleştirilip sunulmasında kamu ve STK işbirliğinin vazgeçilmez olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla uluslararası örgütler, özel sektör, STK'lar ülkelerde oluşturulan yeni politikalara veya politika değişikliklerine katkıda bulunarak hesap verilebilirlik ve uyumluluk yoluyla hizmetlerin sağlanmasına hem ulusal hem de uluslararası alanda destek vermişlerdir.

Uluslararası alanda kamu ve STK işbirliği kapsamında politikaların, programların ve kamu hizmetlerinin etkin ve şeffaf tasarımı ile farklılıkları barındıran AB, kamu ve STK işbirliğinde örnek verilecek hususları içermiştir. Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde AB sadece değer ülkelerin birliği değil, aslında STK'ların birliği olarak da gözükmüştür. Sadece AB'ye üye olunan ülkelerin, siyasetçilerin, bürokratların kamu kurumlarıyla değil, aynı zamanda uluslararası organizasyonlardaki üye ülkelerin

örgütlenmeleri, özel sektörleriyle, STK'larıyla ve çatı örgütlenmeleriyle işbirliği içinde oldukları gözlemlenmiştir.

Bu açıdan değerlendirdiğimizde AB'ye niye ihtiyaç var veya ülkeler AB'ye neden üye olmak istiyorlar, sorularını cevaplandırmamız gerekiyor. AB ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gibi alanlarda Avrupa devletleri ile halklarının kaynaşmasını sağlayan vatandaşların bir araya gelip oluşturdukları ulus üstü yapı olarak görülmüştür. Bu örgütlenme üye devletlerin içerisinde bulunduğu uluslararası anlaşmalarla kurulmuş olan, aynı zamanda yapılan anlaşmalarla bazı faaliyet alanlarındaki düzenleme ve karar alma yetkisinin devletler tarafından verildiği ulus üstü kuruluştur. Dolayısıyla dünyada böyle eş değer olmayan tüm vatandaşları ve üye devletlerini aynı kategoride değerlendiren bir hukuk sisteminin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Bununla bireylerin, malların, ticaretin, sermayenin ve hizmetin AB sınırları içerisinde aktif bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için iç pazar meydana getirilmiştir. İç pazar ve ortak bir hukuk düzeninin kurulması sonucunda bütünsel bir ekonomik yapının siyasi, sosyal, diplomatik gibi alanlara yayılmasıyla AB, eğitimden sosyal politikaya, enerjiden teknolojiye, dış politikadan vize ve göç mültecisi politikalarına, gıda güvenliğinden tüketicinin korunmasına, serbest dolaşımdan dolayı ortak para birimiyle koordine edilen ekonomi politikalarına kadar birçok alanda üye devletler işbirliği içerisinde bütünleşerek ortak politikalar üretmişlerdir. Bir yandan ise AB, Avrupa'da bulunan bireylerin özgürlük, adalet, güvenlik gibi alanlarına yönelik reformlar yaparken aynı zamanda ekonomik refahı artırma konusunda çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla yapılan politikalar sonucunda dünya aktörü olma hedefine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Uluslararası bölgesel örgütlenme olan AB'nin öncelikli amacı üye devletlerin ekonomik kalkınmalarını, büyümelerini, gelişmelerini sağlamakla beraber ülkeler arasında ekonomik işbirliğini gerçekleştirerek, AB vatandaşlarına istihdam yaratılması konusunda büyük emek göstermiştir. Böylece günümüzde yaşanan problemlere rağmen önceden yapılan çalışmalarla olumsuz etkiler en alt seviyeye inmiştir. Yaklaşık 500 milyona sahip nüfusu ve 19 trilyon dolara yaklaşan gayrisafi milli hasılası ile AB'nin dünyanın en büyük ekonomisi konumunda olduğu gözlemlenmiştir. Yaşanılan küresel ekonomik krizlerden olumsuz etkilenmelerine rağmen dünyada yer alan ülkelere kıyasla

birlik içerisindeki ülkeler ekonomik refah ve refahın paylaşımı noktasında bir başarı elde ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte ekonomik göstergelerden biri olan Avro dünyada dolarla birlikte en fazla kullanılan para birimidir.

AB'nin ülkeler tarafından istenmesi veya ihtiyaç duyulmasının nedeni ekonomik, siyasal yönden belirtilmekle beraber, AB'yi bu doğrultuda ekonomik kalkınma ve dayanışma yapısı olarak gözlemlemişlerdir. Böylece siyasî, sosyal, kültürel olarak bir kaynaşma ve dayanışma niteliğini ön plana çıkartan bir proje olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu dayanışmayı ülkeler veya aday üye ülkelerle iş birliği içerisinde insan haklarının korunmasından, demokrasinin gelişimine, siyasî, sosyal, kültürel kaynaşmadan eğitime kadar güçlü bir dış politika yürütmek ve aktörü olmak için uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde STK'ları kullanmıştır

AB ve STK'larla iş birliği içerisinde olan AB kurumları mevcuttur. AB antlaşmasının 13.maddesinde de belirtildiği üzere bu işleri AP, AB Konseyi ve komisyona danışma kapasitesinde hareket eden bir "Ekonomik ve Sosyal Komitenin" yardımcı olacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla Avrupa "Ekonomik ve Sosyal Komite" Avrupa'daki organize sivil toplumun sesidir. Avrupa'nın entegrasyonu için çaba gösteren Ekonomik ve Sosyal Komite, üye devletlerdeki STK'ların görüşlerini alarak Avrupa düzeyinde ifade etmelerini sağlamış ve AB'nin demokratik meşruiyetinin ve etkinliğinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu komite AP, Avrupa Konseyi ve AK'ye yardımcı olmakla beraber üyelerinin temsiliyetleriyle, diyalog ve düşüncelerini kullanarak Avrupa politikalarının ve mevzuatının ekonomik, sosyal ve sivil koşullar çerçevesinde daha iyi olmasını amaçlamıştır. Örgütlü sivil toplum yapısını temsil eden, bilgilendiren, görüşlerini diyalog içerisinde sürdüren bu komite, STK'lar aracılığıyla halka temas halinde olan daha katılımcı AB'nin gelişimini desteklemeye çalışmıştır. Aynı zamanda Avrupa'da ve dünyada Avrupa entegrasyonunun kurulmasıyla değerlerin ilerleyip teşvik edilmesinde ve katılımcı demokrasinin artmasında STK'ların rolünü önemsemiştir.

Ekonomik ve Sosyal Komite, politika olarak ekonomiden enerjiye sürdürebilirliğe kadar geniş yelpazede faaliyet göstermiştir. Bu amaçla AB'deki sivil toplum ile aday ülkelerdeki ve komşu ülkelerdeki ortaklıklar arasında bağlantı sağlayarak dış ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Sivil toplumun genişlemesiyle AB'nin doğu

ve Güney Akdeniz'deki komşu ülkelerinde komşuluk politikası neticesinde aktif katılımı desteklediği de göz ardı edilmemiştir. Bütün bu değerlendirmeler sonucunda AB'deki kurumlar ve STK'lar hükümet politikalarının şekillenmesinde yardımcı olabilmekte, ortak alanda birlikte çalışıp karar alma süreçlerine etkin ettiği gözlemlenmiştir.

Çalışmanın diğer bölümünde ise kamu ve STK iş birliğinin ekonomi, demokrasi, diplomasi insan hakları ve eğitim gibi alanlardaki süreçlerinin işleyişi geniş yelpazede değerlendirilmeye çalışılmıştır.

4. KAMU KURUMLARI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İLİŞKİSİNİN ÇOK FAKTÖRLÜ DEĞERLENDİRİLMESİ

STK'lar ve kamu kurumları ilişkisi geçmişten günümüze farklı aktörler üzerinden gelişimini sürdürmüştür. STK'lar aynı amaç ve düşüncüyü bir arada paylaşan bireylerin oluşturdukları yapılar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu örgütlenmeler her ne kadar aynı özellikleri içlerinde barındırsa da kendi çatıları altında bir güç oluşturmuştur. Yapılan araştırmalar çerçevesinde farklı amaç ve anlayış altında birleşen STK'lar böylece ülke bütününde çeşitlilik ve zenginliğin oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla özgürleşme çabalarının, siyasal katılımın ve ekonomik etkinliğin artırılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda literatüre baktığımızda STK'ların üçüncü sektör olarak ifade edildiği gözlenmiştir. Bu çerçevede birinci sektörün yasayla, mevzuatla yönetim faaliyetini içerisinde bulunduran devlet sektörü olarak söylenmiştir. İkinci sektör ise özel sektör olarak ifade edebileceğimiz şirketler, sermaye sahipleri ve çalışanlardır. Üçüncü sektör ise her iki oluşumda bulunan ve bulunmayan bireylerden oluşan gönüllüğü ön planda tutan STK'lar olarak görülmüştür.

STK ve kamu kurumları ilişkisine baktığımızda bu ilişkinin uyumlu olması sadece iki tarafı ilgilendiren husus olmayıp, toplumun her katmanına katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Genel itibarıyla hükümet dışı veya devlet dışı örgütlenmeler olarak ifade edilen STK'ların devletle ilişkilerinde belirlenmiş bir çizgisi bulunmadığı gözlenmiştir. Bir taraftan topluma hizmet yönünden STK'lar, bir bölümde devletle iş birliği içerisinde olurlarken diğer bölümde ise baskı veya çalışma alanları olarak farklı ilişkiler içerisinde bulunmuşlardır. İlişki ağı genellikle her iki tarafça üstünlüklerinden veya zayıflıklarından dolayı birbirini tamamlayıcı olarak görülmüştür. Bu ilişkinin her zaman işbirliğine dönüşmesi beklenilmemekle beraber taraflar arasında fayda sağlayan ilişkinin inşa edilmesi ülkeler açısından önemli gereklilik olarak ifade edilmiştir. Uluslararası ve ulusal alanda yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik değişimler ve gelişmeler STK ve devlet ilişkisini etkilediği gözlenmiştir.

Yapılan araştırmalarda, elde edilen bulgularda bazı ülkelerde STK'ların devlete mesafeli durdukları gözlenmekle birlikte projelerini devletin kamu politikaları çerçevesinde yürüttükleri görülmüştür. Diğer ülkelerde ise STK'lar, uluslararası alanda

zayıf görünümlü toplulukların daha güçlü bir rol almasına ve organize olmasını sağlarken, ulusal alanda ise yine bu toplulukların karar alma süreçlerinde etkili olmasına yardımcı olmuşlardır. Aynı zamanda genellikle araştırmalarda farklı görüşleri içerse de STK'ların devletle ilişkilerde önemli bir çözüm noktası olarak görüldüğü belirtilmiştir. Bununla beraber STK'ların devlete etki ettiği görüşleri şöyle sıralayabiliriz; bir görüşe göre STK'lar devlet yapısından ziyade daha etkili esnek görülmüştür. Bir başka görüş STK'ları devletin güç unsurunu etkileyen ve ayar veren yapı olarak belirtmiştir. Diğer görüş ise STK'ları zayıflar üzerindeki etkinliği arttıran eşitsizlikleri azaltan, kalkınmaya öncülük eden kurum olarak görmüştür. Sonuç olarak STK ve devlet ilişkisinin tek taraflı bir ilişki olmayıp, çok boyutlu dinamik, karmaşık birçok faktörü içerisinde bulundurup değişkenlik gözeten özelliğe sahip olduğu ifade edilmiştir. İlişkilerin şekillenmesinde sosyal, siyaset, ekonomik faktörlerdeki yaşanan gelişmelerin belirleyici olduğunu söylenebilir. Bu gelişmeler yerel, ulusal ve uluslararası boyutta farklılaşmıştır. Bu çerçevede çalışmamızda kamu ve sivil toplum kuruluşlarının ilişkisinde demokratik, ekonomik, diplomatik, eğitim, insan hakları gibi değerlendirme faktörleri üzerinde durulmuştur.

4.1.Değerlendirme Faktörleri

Değerlendirme kavramı, herhangi bir eseri, kişiyi, kavramı, olayı ve durumu belli bir niteliğe göre ele alıp inceledikten sonra olumlu ve olumsuz yönlerini belirleyerek ortaya çıkarmaktır. Çalışmamızda değerlendirme faktörleri olarak STK ve kamu işbirliği çerçevesinde demokrasi, ekonomi, diplomasi, eğitim ve insan hakları boyutları ortaya konulmuş, bununla birlikte faktörlerin bir arada olduğu veya bunların olmadığı örnek ülkelerdeki olumlu, olumsuz yönler incelenerek belirtilmiştir.

4.1.1. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde Demokrasi

Ulusal demokratik yapının temeli, katılımcılık ilkesi çerçevesinde halkın yönetime katılarak kendisiyle ilgili kararlarda söz sahibi olmasını ortaya çıkaran yerel demokrasiye dayanmıştır. Demokratik yapılar, yerelden merkeze doğru yani aşağıdan yukarıya doğru ve yerelden sağlanan araçlarla etkinliğini, sürdürülebilirliğini gerçekleştirmiştir. Bu etkinliği sağlayan demokrasinin en önemli unsurlarından biri

olarak gözlemlenen unsur özgürce örgütlenme yapısıdır. Yapılan araştırmalar çerçevesinde, örgütlenen yapıların belirtilen sınırları siyasi aktörler tarafından ne kadar geniş tutulursa, örgütlenen topluluklar daha aktif katılım sağlayarak politika zemininde mücadele ettikleri görülmüştür. Dolayısıyla bu sınırlar siyasi aktörler tarafından sınırlanırsa yasal olmayan örgütlenme yollarının ortaya çıkmasını beraberinde getireceği gözlemlenmiştir.

Çoğu araştırmalara göre STK'lar demokrasinin en önemli yapı taşı olmakla beraber, STK'ların bu önemi ulus devlet yapısının değişime uğramasıyla daha da artmıştır. STK'ların kamu hizmetlerinin sunumuna ve karar alma süreçlerine katılımı demokrasi için büyük önem taşımıştır. Bu durum STK'ların katılımının olduğu mevcut demokrasinin meşruiyetini de arttırmıştır. Dolayısıyla tüm kurum ve kuruluşlar politikalarını oluştururken ve uygularken STK'ların konuyla ilgili deneyimlerinden birikimlerinden faydalanmaları katılımcı demokrasi için gereklidir. Aynı zamanda temel hak ve özgürlükler alanının genişletilmesi ve demokratik toplum yapısının oluşmasına katkı sağlayan bununla birlikte toplumsal sorunlara yönelik tavsiyelerde bulunan STK'lar, etkili çözümler üreterek ve siyasi aktörleri harekete geçirerek faaliyette bulunması amacıyla gönüllü örgütlenmeler olarak karşımıza çıkmıştır. Bu gönüllü örgütlenmeler demokratik yapının işleminde, yönetsel faaliyetlerden kaynaklanan sorunların giderilmesinde, vatandaşlık bilincinin korunmasında, toplumsal sorunların azaltılmasında devletin kamu politikalarına yönelik alternatif projeler geliştirerek uygulanabilirliğini sağlama konusunda etkili yapılar olarak gözlemlenmiştir (Akbal, 2017, s.114).

Süreç içerisinde, STK'lar iyi işleyen bir demokrasi çatısı altında sınıflar arası diyalog, toplumsal uzlaşma ve halkın yönetim organına katılım sağlaması gibi faktörleri içerisinde bulunduran kurumlar haline gelmiştir. STK'lar, vatandaşları siyasal aktör üzerindeki sadece oy verme işlemini gerçekleştirdikleri bir yapıdan çıkarmış, yönetim sürecine dahil etmiştir. Demokrasinin en temel özelliği, katılımın her zaman en üst düzeyde olmasıyla birlikte iş ve işlemlerinde iyi yönetim prensiplerini uygulamaya çalışmıştır. Gerek farklı görüşte gerekse aynı görüşte yer alan bireylerin, STK'lar aracılığıyla görüş ve önerilerini toplumsal sorunlara yönelik çözümlerini sunmalarıyla

demokratik sürece de katkıda bulunarak önemli işlevlerini yerine getirmiş oldukları gözlemlenmiştir. Bu açıdan farklı görüşlerin ve düşüncelerin özgür ortamlarda sunulmasıyla demokrasinin yaygınlaşıp pekiştirildiği görülmüştür. Sonuç olarak belirttiğimiz üzere bir bütün bulguları değerlendirsek, vatandaşların sadece oy kullanmaktan başka siyasi oluşuma etki edebileceği unsurları elinde bulundurduğu vurgulanmakla birlikte ülkelerdeki demokrasinin gelişip ve güçlenmesi amacıyla önemli görevler üstlenmesi gereken STK'lara, gereken önem verilmesi gerektiği düşünülp tavsiye edilmiştir. Aynı zamanda ülkelerin sivil toplum yapısı ve STK'ları ne kadar bağımsız ve güçlü olarak meydana gelip sürdürebilirliklerini sağlarlarsa demokrasi o kadar güçlü ve gelişmiş olarak karşımıza çıkmıştır.

4.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde Diplomasi

Ülkelerin dış politikalarını uygulama süreçlerinin tamamı diplomasi olarak ifade edilmiştir. Diplomasinin amacı, ülkelerin temsiliyetinin yanı sıra menfaatlerinin çatışmaya gerek kalmadan uluslararası sistem dahilinde barışçıl yollarla elde edilmesi olarak görülmüştür. Bu yollar bilgi toplayarak ve kendi ülkelerinin birer temsilcisi olarak ülkelerinin uluslararası imajını yönetip, olumlu kanaat oluşturan ülkelerin dış politika temsilcisi olarak görülen diplomatlar kanalıyla yerine getirilir. Araştırmalar çerçevesinde, diplomasi de kendi içerisinde farklı boyutlar altında değerlendirilmiştir. Bu çerçeve de devletler arasındaki resmi ilişkilerde uluslararası ve ulusal kurallar bütününde yürütülen faaliyetler geleneksel diplomasi olarak belirtilmiştir. Geleneksel diplomasinin yanında kamu diplomasinin ortaya çıkmadığı dönemde kültürel diplomasi kavramı ortaya çıkmıştır. Bir ulusun kendini en doğru şekilde takdim ettiği kültürel faaliyetler sonucunda ortaya çıkan kültürel diplomasi günümüzde ise kamu diplomasisinin içinde önemli mihenk taşlardan sayılmıştır.

Kamu diplomasisi kavramı, ilk olarak 1965 yılında Edmun Gullian tarafından kullanıldığı görülmüştür. Kamu diplomasisi devletlerin dış politikalarında uyumu gözeterek ve sahip olduğu araçları değerlendirerek dış politikada karar alma süreçlerinde, halklarında etkili olduğu ve böylece başka ülkelerin halklarına yönelik uygulanan diplomatik faaliyetlerin hedef ülkenin yönetimlerini dış politikasını ve yönetimlerini etkileyeceği düşüncesi varsayımından hareketle olumlu algı ve itibarın yürütülmesi süreci

olarak belirtilmiştir. Kamu diplomasisi ve resmi diplomasi arasında farkların mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Kamu diplomasisi şeffaflığı ve daha geniş kitlelere yönelik adımlar attığı görülürken, resmi diplomasi daha sınırlı alanda hareket ederek siyasi unsurlarla diplomatik faaliyetlerini yürüttüğü gözlemlenmiştir. Kamu diplomasi belirttiğimiz üzere halkların düşünce ve tutumlarını etkileyip, hedef kitlesi olarak da belirli bir ülkenin veya bütün dünya vatandaşları şeklinde geniş bir çerçeve çizmiştir. Resmi diplomasi ise muhatap alınan ülkenin yaklaşımlarını ve politikalarını etkilemeye yönelik adımlar attığı görülmüştür. Kamu diplomasisi, geleneksel diplomasinin dışında yer alan devletlerin diğer ülkelerde kamuoyu oluşturmalarını ve ülkeler arasındaki STK'ların içinde olduğu etkileşim faaliyetlerini de bulundurarak kültürel, ekonomik, sosyal, teknolojik, askeri iletişim boyutlarını kapsadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla 21. yüzyılda kamu diplomasi faaliyetleri ülkelerin göz ardı edemeyeceği noktaya gelmiştir. Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular neticesinde, kamu diplomasisinin genel olarak amacı halkların tutumlarını göz önünde bulundurarak devletlerin karar alma mekanizmalarında yer alan aktörlerin tercihlerini şekillendirerek kendi isteğimiz doğrultusunda kamuoyu baskısı ile hükümet davranışlarını etkilemektir.

Görüldüğü üzere araştırmacılara göre uluslararası sistemde bir şeyi yapabilme yetkinliğine sahip olarak diğerlerinin davranışlarını etkileme yeteneği güç olarak açıklanmıştır. Josef Nye gücü; askeri güç, ekonomik güç, yumuşak güç diye ayırmıştır. Askeri güç daha çok baskı tehdit ve kuvvet kullanmayla birlikte anılırken, ekonomik güç teşvik, yardımlar, ödemeler ile ifade edilirken aynı zamanda soğuk savaş dönemiyle beraber yumuşak güç devletlerin cazibe ve gündem oluşturma algısıyla değer politika, kültür gibi aracı vasıtalarla çok taraflı dış politika aracı olarak tanımlanmıştır. Kamu diplomasisi kullandığı araç, hedef kitlesi, uygulanma süresi, güttüğü amaç doğrultusunda yumuşak güce karşılık farkını ortaya koymuştur. Yumuşak gücün geniş bir izlenim alanı içerisinde yer aldığı gözlemlenmekle birlikte kamu diplomasisinin onun içinde yer alan küçük yapı olarak ifade edildiği görülmüştür. Dolayısıyla ülkeler sahip oldukları kültür, sanat, eğitim, spor gibi diplomasinin uygulama vasıtaları ile diğer ülkeleri etkileyerek cazibe bir konuma getirmiştir. Böylece bu süreçte ülkelerin politikalarının temelini ikna, iletişim, etkileşim ve iş birliğine dayandırdıkları görülmüştür. Bu unsurlardan devletler ikna unsurunu ön plana çıkararak kamu diplomasi aracılığıyla uluslararası ilişkileri

yönlendirmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda kamu diplomasisi bürokratik yapıdan ziyade daha toplumsal sivil forma sahip olmakla birlikte küreselleşmenin arttığı günümüzde etkileşim arttığı için yeni etkileşim kanallarının oluştuğu gözlemlenmiştir.

Araştırmalar çerçevesinde, kamu diplomasisinin aktörlerine değinildiğinde farklı yaklaşımlar gündeme gelmiştir. Bu farklı yaklaşımlara bakıldığında çoğunlukla STK'lara değinildiği görülmüştür. Diğer aktörlerin ise üniversiteler, küresel şirketler, medya, özel sektör kuruluşları, devlet üstü kuruluşlar gibi unsurlar olarak ifade edilmiştir. Kamu diplomasisi uygulamalarında, iletişim doğru yönetilmezse politikalar etkin olmayıp cazibelerini kaybedebileceği de gözlemlenmiştir. Amaçlarından bir başkası ise toplumlar arasındaki ilişki inşa etme süreci olup bu ilişki inşası uzun vadeli çalışma şeklini ortaya koymuştur. Algının imajın, güvenin ön plana çıktığı uluslararası yapıda ülkeler kamuoyu önünde yeniden yapılandırma içerisinde olmuşlardır. Bu çerçevede kamuoyuna karşı STK'ları, medyayı, üniversiteyi etkin şekilde kullanan kamu diplomasisi ülkelerin markalaşmasını sağlamıştır. Ülkelerin markalarının güçlü olması ise uluslararası sistemdeki değişimi beraberinde getirmiştir. Kamu diplomasisi gerek faaliyetleri gerekse kullandığı araç yöntemler birçok disiplinle çalışmalar yürütmüştür. Dolayısıyla günümüzde uluslararası iletişim, markalaşma ve uluslararası halkla ilişkiler gibi disiplinler ve bu disiplinlerin uygulayıcıları ile iş birliği yapması tavsiye edilmiştir. Bu amaçla güçlü devletler kamu diplomasisi faaliyetleri ile uluslararası arenadaki güçlü imajlarını pekiştirmişlerdir (Karadağ, 2016).

Bir ülkenin mesajı iletilirken veya etkileşim halinde bulunurken hedef kitle olan STK'lar büyük önem taşımıştır. Ayrıca küresel ekonominin gelişmesine paralel olarak artan refah, ulaşım ve iletişim maliyetlerinin düşmesi sonucu yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası STK'lar arasındaki işbirliğinin kamu diplomasisinin giderek devletlerin tekelinden çıkarak STK'ların daha çok ön plana çıktığı etkinlik haline getirildiği gözlemlenmiştir. Kamu diplomasisinin uygulayıcıları arasında pek çok ülke de Dışişleri Bakanlığı dışında devlet kuruluşları söz konusudur. Bu kuruluşlara ülkelerdeki iş birliği ve kalkınma ajansları, belediyeler, valiler, çeşitli kurumlar örnek verilebilir. Aynı zamanda STK'ların OECD'nin DAC dış yardım kategorilerinde ayırdığı özel gönüllü yardımlarda yer aldığı görülmüştür. Bununla beraber kamu diplomasisi açısından önemli

faaliyet unsurlarından biri olan dış yardımlar ülkelerin birer dış politika aracıdır. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin dış yardımları ve politikaları kendi tarihsel geçmişi siyasi ve sosyal yapılarının işleyişini taşımıştır. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere sağlanan yardımlar için iyi yönetişimin geliştirilmesi, insan haklarına saygı gibi çeşitli kriterleri öne sürmüştür. Türkiye, günümüzde dünyada dış yardımları en çok arttıran devletlerden biri olmuştur. Günümüzde, diplomasi yalnızca devlet mekanizmasıyla yürütülmeyip, STK'lar uluslararası yardım kuruluşları, çok uluslu şirketler ve bireyler gibi pek çok yeni aktör diplomatik faaliyetlerde yer almıştır. Özellikle toplumlara bireyle hitap eden kamu diplomasisi kapsamındaki insani yardımlarda hükümet dışı aktörlerin etkisini artırdığı görülmüştür. Evrensel amaçları ön planda tutarak tarafsız şekilde çatışma ve afet bölgeleri ile gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerdeki yoksul nüfusa insani yardım ulaştırmaya çalışan kuruluşlar hükümet dışı aktör (ulusal yardım kuruluşları, vakıflar, vb.) olarak sayılmıştır. Bu aktörlerin önemi ise uluslararası alanda devletlere kıyasla tarafsız ve güvenilir olduğu algısı, ulaşmak istedikleri noktaya daha rahat ulaşabilmeleri, yakın ilişkiler kurarak temas halinde olduklarının görüşlerini etkileyebildikleri düşüncesinden hareketle giderek artmıştır. Dolayısıyla devlet dışı aktörler olan grupların, STK'ların ve bireylerin küresel destek sağlamak için sürekli aktivite içerisinde bulunarak sürdürülebilirliğini sağlanması beklenmiştir.

4.1.3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde Ekonomi

Toplumsal ve siyasi işlevleri ön plana çıkan STK yapısının ekonomik yönden de önemli bir alan oluşturduğu gözlemlenmiştir. Ekonomik sistemlerin sivil toplum yapısını belirlediği gibi ekonomik aktörlerinde bu yapıyı belirleme de önemli rol üstlendikleri ifade edilmiştir. Ekonomik aktörler içerisinde iş dünyasının sivil toplumla ilişkilerde ağırlığı ve önemi çok yönlü bulunmuştur. Bundan dolayı ekonomik aktörlerin, sivil toplumun gelişimi için üstlendikleri rolle beraber aynı zamanda bu aktörlerin de gelişmiş bir sivil toplum yapısında daha çok fırsatlardan yararlanabileceği görülmüştür. Gelişmiş bir sivil toplum yapısında ekonomik yönden çok yönlü yararlar şu şekilde ifade edilebilir: Bunlar; ekonomik gelişme, şeffaf hesap verilebilir yönetim, devlet fonksiyonları üstlenebilme, denetim yapısı, sermaye, hukukun üstünlüğü, beşeri kaynak, demokratik yapı şeklinde sunulabilir (Çaha, 2017, s.173).

STK ve devlet ilişkilerinin birbirleriyle bağlantılı veya bağlantısız birçok faydalı yönleri olduğu ortaya konmuştur. İlk olarak STK'ların serbest piyasa ekonomisinde yer alması ekonomik yapı üzerinde etkin olmasına katkı sağlamıştır. Dolayısıyla ekonomik firmaların piyasanın temel aktörleri haline gelen bu sistemde temel gücün piyasadaki rekabet olduğu görülmüştür. Dünyada yaşanan değişim ve dönüşümlerle birlikte piyasa ekonomisi sistemi ve sivil toplum kuruluşları birbirlerini geliştiren iki unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Bundan dolayı eğer sivil toplumu gelişmemiş bir toplumda genellikle piyasa ekonomisinin yeterince gelişmediğini yine aynı şekilde piyasanın etkin olmadığı toplumlarda STK'ların devletten ayrı değerlendirmenin zor olduğunu kendini geliştiremediği görülmüştür (Çaha, 2017, s.174).

Osmanlı geleneğinde de gördüğümüz üzere sivil toplumun devletin bazı fonksiyonlarını üstlenmesi ekonomik yarar sağlamıştır. Bununla beraber devlet ve STK ilişkisinde denge, etkinlik ve verimlilik unsurlarının üzerinde durulmuştur. Çünkü ilişki de herhangi birinin ağırlığının ön plana çıkması veya genişlemesi diğerinin zayıflamasına, daralmasına ve gerilemesine yol açmıştır. Bu açıdan devletin üzerindeki ekonomik üretim faaliyetleri sivil toplumun değerlendirebileceği bir alan olabilirken, devlette böylece adalet, savunma, güvenlik, sağlık ve eğitim gibi alanlarda etkinliği ve verimliliği daha yüksek hizmetler ortaya koymuştur. Böylece devletin bu alana yönelmesiyle ekonomik faktörde bulunan firmalar daha güvenli bir yapıya kavuşturularak uzun vadeli yatırımları gerçekleştirmiştir.

Sivil toplumun gelişiminde ekonomik aktörler üzerinde yapılan bir etkiye yönetimde şeffaflığın sağlanmasına yöneliktir. Kamusal aktörler ve kamusal faaliyetlerin işleyişine katılım toplumun bilgi edinme hakkını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla toplum yapısının devlet faaliyetleri üzerinde daha fazla kontrolü sağlanarak yönetimlerde etkin denetimin ortaya çıktığı söylenmiştir. Şeffaf işleyen bir yönetim sisteminde kaynakların etkin, verimli, saydam, hızlı ve üretken olacağı gözlemlenmiştir. Araştırmalar çerçevesinde, STK'ların gelişimi devletin faaliyetlerini sınırladığı gibi ekonomik, siyasal, sosyal alanda ise örgütsel yapısının denetiminde etkinliğini göz önünde bulundurmuştur. Gerek yerel ve bölgesel gerekse uluslararası alandaki sermayenin ülkeler arasında dolaşımında sivil toplumun gelişim süreci etkili olmuştur.

Çünkü STK'lar küresel yapıdaki sermaye kaynakları ile irtibatları gerçekleştirdikleri gibi ülkede ekonomik istikrara hizmet eden siyasal istikrarı da sağlayarak sermayenin aktif dolaşımını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla sermayenin bu aktif dolaşımı dünyadaki ülkeler arasında siyasal istikrarı arttırmış ve kamu yönetimi ile yakından ilişki kurulduğu görülmüştür (Çaha, 2017, s.175).

Yapılan araştırmalara göre ekonomik unsurlarla devletlerin hukukun üstünlüğü ilkesinin işleyişi arasında doğrusal bir ilişki gözlemlenmiştir. Hukukun üstünlüğünü benimseyen ülkelerde ekonomik yapının daha geliştiği ve yatırım alanlarının daha genişlediği görülmüştür. Ancak günümüzde sadece yatırımcılara güvence sağlamak için iç hukuk yolları yeterli olmayıp aynı zamanda uluslararası alanda hukuk yollarının yaygınlaşması gerektiği önerilmiştir. Dolayısıyla STK'ların gelişmesiyle hukukun üstünlüğü ilkesi birbirine destek veren iki süreç olarak değerlendirilmiştir. Hukukun üstünlüğünü benimseyen toplumlarda şeffaflık, hesap verilebilirlik, özgürlük gibi karakteristik özelliklerin daha ağır bastığı ifade edilmiştir. Bu amaçla STK'ların hem çeşitliliği artarken aynı zamanda daha fazla gelişmesini ve yayılmasını beraberinde getirmiştir. STK'ların yayılıp da ekonomiye etki ettiği başka husus ise beşerî sermayedir. Örgütsel grupların eğitim faaliyetlerine yönelmesi bilgi ve eğitim düzeyini arttırırken nitelikli bir toplum yapısının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu amaçla eğitilmiş ve nitelikli beşerî sermayeden oluşan büyük katkı sağlayan ekonomik kesimin olduğu söylenebilir.

Sivil toplum demokrasi ilişkisini ayrı bir başlık altında değerlendirek de STK'lar, demokrasinin gelişmesine etki ederek doğrusal olarak ekonominin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu nedenle demokratik toplumlarda hem siyasal istikrar hem de ekonomik istikrardan söz edilmiştir. Ekonomik ve siyasal istikrarı olmayan ülkelerde genel itibariyle demokratik problemler ortaya çıkarak ekonomiye de etkiyi beraberinde getirmiştir. Bununla beraber STK'lar demokratik zenginliği sağlayarak toplumsal farklılaşma sonucunda ortaya çıktıkları gibi değişik eksenlerde bu farklılaşan yapılara hizmet etmişlerdir. Söz konusu yapıların sivil toplumun demokrasiyle gelişmesine paralel olarak dolaylı olarak ekonomik çevrelere katkıda bulunduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla da farklılaşan yapılarda doğal olarak ekonomide yeni atılan adımları, yönetim

faaliyetlerine yatırımları ve değişimleri desteklediği görülmüştür. Böylece STK'lar hem demokrasinin gelişmesine hem de toplumsal farklılaşmasının oluşmasına katkıda bulunmuş ve bu çerçevede ekonomik çevreleri etkiledikleri gözlemlenmiştir.

4.1.4. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde Eğitim

Devlet, toplumdaki bireylerin eğitim alanındaki gereksinimlerinin karşılayarak gerek devletin gerekse ideolojik sistemsel yapıyı güvence altına alarak nitelikli ve uygun biçimde eğitilmiş bireylerin, grupların yetiştirilmesi için eğitim ve eğitim yer alan kuruluşları kullanmaktadır. Literatürde eğitim kavramına ilişkin pek çok tanım yapmak mümkündür. Yapılan araştırmalar çerçevesinde, eğitimle ilgilenen bilim adamlarının farklı felsefi görüşleri ortaya koyması ve olan yapısal unsurları değil de olması gerekeni ifade etmeleri birbirinden farklı tanımların oluşmasını sağladığı gözlemlenmiştir. Bir başka değinilmesi gereken nokta ise toplumsal yapının betimlendiği toplumlarda eğitimin ekonomik ve sosyal yapısına, örf, âdetler ve geleneklere göre de farklılıklar gösterebileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede eğitime ilişkin tanımlar değerlendirildiğinde, farklı bakış açıların varlığından söz edilmiştir. Russell (1976, s.35) eğitime yönelik farklı bakış açılarını sunmakla beraber eğitimin amacını şöyle belirtmiştir: Eğitim yetiştirme olanakları sağlayarak ve engelleyici etkileri ortadan kaldırmayı, bireye kültür vermek ve yeteneklerini mümkün olan en geniş ölçüde geliştirmeyi, son olarak ise eğitimin birey açısından değil toplum açısından ele alınması bağlamında yararlı yurttaşlar yetiştirmeyi amaçlamıştır Durkheim (1956, s.71), ise eğitimin amacını toplumsal hayata henüz hazır olmayan bireyleri yani yetişkin kuşakları bir bütün olarak siyasal toplumun, belirlediği politikalar çerçevesinde istediği fiziksel, entelektüel ve moral yetenekleri meydana getirmesiyle, geliştirmek olarak tanımlamıştır. Belirtilen tanımlardan ve amaçlardan hareketle eğitimin toplumsal bir yapı olarak ortaya çıkışı toplumun duyduğu gereksiniminden kaynaklanmıştır. Dolayısıyla da bu anlamda eğitim ile toplum arasında bir ilişki söz konusu olduğu gözlemlenmiştir. Emile Durkheim, (1956), söz konusu olan bu ilişkiyi “her toplum eğitim sistemini bir ortam olarak görebileceğini bu nedenle her eğitim sistemi toplumun gereksinimlerine cevap vererek ve toplumun bir anlatımı, şeklinde karşımıza çıkmıştır. Bu amaçla toplumsal yapının, eğitim

sisteminin amacı ve hedefi olduğu görmüştür. Dolayısıyla da toplumun yapısı, eğitim yapısını belirleyen bir koşul olarak belirtilmiştir.

Geleneksel eğitim talebi ve arzı insanlığın yaşadığı sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimler doğrultusunda niceliksel ve niteliksel olarak değişim yaşadığı gözlemlenmiştir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile birlikte kitlesel eğitim talebinin yaygınlık kazanması toplumlarda zorunlu eğitimi düşündürmeye başlamıştır (Bumin, 1998). 19. yüzyılda ulus devletlerin var olması eğitimin bir ideolojik aygıt olarak algılanmasını beraberinde getirmiştir. Yapılan araştırmalar çerçevesinde, 20. yüzyılda siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda yaşanan sürece ilişkin tartışmalar eğitim süreçlerini etkileyen unsurlar olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla 20. yüzyılda refah devletinin zayıflaması, küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler dünyayı etkisi altına alan yeni durumlar olarak ifade edilmiştir. Bu çerçevede, ekonomik faktörlerin küreselleşme etrafında sivil alanda faaliyet göstermesi devletteki eğitim anlayışını değiştirmiştir (Aslanoğlu, 1998, s. 94). Bu amaçla eğitim düzeyinin yükseldiği ve toplumsal alanda yaygınlaştığı gözlemlenmiştir. Ekonomi ve eğitim alanındaki dönüşümler küreselleşmenin kamusal alanı değiştirdiği varsayımıyla birlikte bir iktidar değişimi olarak ifade edilmiştir (Efeler, 2005, s. 67). Küreselleşme ile birlikte eğitim anlayışının değişmesi aynı zamanda ekonominin kültür üretimindeki faaliyetleri neticesinde merkezle iktidar çatışmasını doğduğu analiz edilmiştir. Ekonomiyle eğitim arasında bir ilişkinin olduğu görülmekle beraber merkezci bir devlet yapısında eğitimin, kişileri ve ülkeyi daha iyi bir konuma ulaştırması açısından bir bütünlük süreci içerisinde hareket ettiği görülmüştür. Merkezci bir yapıda her işleyiş gibi eğitim ve eğitimi çevreleyen kaynakların da merkez tarafından yönetildiği gözlemlenip, doğal olarak eğitim iktidarın politikalarına hizmet eden bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Ancak merkezle uyumlu olmayan hizmet etmeyen eğitim anlayışının destek görmediği ifade edilmiştir. Küreselleşmenin yaygınlaşması ile gelişen teknolojik yapı, serbest pazar ekonomisi ve paralelindeki olanaklar eğitimde sivil toplumla devletin iş birliği yapmasını gerekli kılmıştır.

Bütün bu süreçlerle birlikte, değişen eğitim anlayışının ortaya koyduğu unsur eğitimle ilgili alınan kararların sadece tek merkezden alınmayıp ve sürecin içerisinde

olanlarca değerlendirilmemesi mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla bu süreç eğitimle ilgili politika ve uygulama aşamasında toplumsal katılımı bir zorunluluk haline getirmiştir. İşte bu noktada toplumsal katılıma en fazla katkı sağlayacak araçların ise STK'lar olacağı önerilmiştir. Bu amaçla STK'lar, eğitim hizmetlerinin yürütülüşünden toplumsal hizmetlere katkı sağlanmasına kadar karşılaşılan sorunların aşılmasında önemlilik arz etmekle beraber toplumdaki oluşan taleplerin eğitim politikalarına yansıtılmasında aracı kuruluşlar olarak faaliyette bulunmuşlardır. STK'lar örgütsel yapıları gereği kamusal karar alma organlarını etkileyerek çeşitli diğer ağlarla olan ilişkilerinin etkili mevcudiyeti ile eğitim ve eğitim politikalarında kritik aktörlere dönüşmüşlerdir (Aksay, 2009, s.9). Bazı STK'lar eğitimle ilgili sorumluluklarını yerine getirmek için hükümetler üzerinde baskılar kurarak eğitimin gelişmesine katkıda bulunmuş ve katılımcı demokratik anlayışı ortaya koymuşlardır (Rose, 2009). Gerek sistem içindeki aksaklıkların giderilmesi gerekse eğitimle ilgili yeni taleplerin dile getirilmesinde STK'lar eğitim hizmetlerini destekleyen çeşitli roller oynamıştır (Karataş, 2008, s.87). Aynı zamanda yaşadığımız dünyada bireylerin, kitlelerin kendi inisiyatifleri ile oluşturdukları STK'ları yasal olarak devlet gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim sürecine dahil ettikleri gözlemlenmiştir. Her ne kadar işbirliği yapanlar arasında eşitlik gözükmese de eğitim konusunda devlet ve STK işbirliğinde çoğu zaman eşitlik gözlenmemektedir. Birçok ülkede bazen STK'ların etkisi büyük iken bazen de devletlerin etkilerinin büyük olduğu görülmüştür (Bray, 2000). Özellikle eğitim sistemi içerisinde STK'ların işleyişi ve konumu üzerine yapılan araştırmaların arttığı gözlemlenmiştir. Araştırmalar genel olarak eğitimin tabana yayılması ve eğitim sisteminin aksayan yanlarını telafi niteliğinde küresel ve ulusal düzeyde geliştirilen projeler ile eğitim politikalarının belirlenmesinde geniş halk kesimlerinin taleplerini hükümetlere ulaştırmak şeklinde belirtilmiştir (Sutton, Arnove, 2004). Çavdarlı (2001, s.72-112) ise devlet-sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiyi farklı bir yaklaşımla ve aşamalı olarak tasnif etmektedir: Bunlardan ilki devlet ve STK'ların bir projede ortak hedeflerin bulunduğu durumlarda ortaklık unsurunun ön plana çıktığı işbirliği türüdür. İkincisi ise devlet ve STK'ların birbirine paralel iki ayrı hedefi bulunması halinde bir tarafın hedeflerinin desteklendiği ve onun altyapısının oluşturulduğu ilişki türüdür. Üçüncüsü ise devlet ile STK hedeflerinin farklı olduğu durumlarda ortaya çıkan işbirliğini yansıtan ilişki türüdür. Dördüncüsü ise devlet ile STK'ların çok farklı

hedeflerini belli bir itici güç halinde bir araya getirdiğinde oluşan güç birliğine dayalı ilişki türüdür. Yapılan araştırmalar çerçevesinde, STK'ların eğitim alanında genel anlamda üç farklı boyutta etkili olduğu değerlendirilmiştir. Bu amaçla bunlardan birincisi eğitim politikalarının belirlenmesinde baskı grubu olma rolü; ikincisi eğitim hizmetleri ile ilgili projeler üretme ve yürütme rolü; üçüncüsü ise doğrudan eğitim hizmeti verme ya da eğitim hizmetine katkıda bulunma rolü olarak ifade edilmiştir (Güneş, Güneş, 2003). Birçok yönden sivil toplum, toplumun işlevsel alanı olarak görülebilir. Bu bilgi ışığında, devletin ve vatandaşlığın oluşumu, belli bir kültür ya da din içinde geleneksel olgunun veya kurumsal yapıların, demokrasinin, yaşamın geliştirilmesi ile ilgili haklar için bir çerçeve sağlamaktadır (Karlsen, 2002). Örgütlenmiş toplumun gelişimi, yeni etkileme kanalları oluşturan yeni işbirliği ve çatışma yapılarının geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Bütün değerlendirmeler ışığında eğitim olgusunun, içinde yaşanan toplumsal gerçekliği yansıttığı gözlemlenmiştir. Türkiye'de eğitim konusundaki reform çalışmalarını, ailelerden çok ülkenin geleceği üzerinde düşünme durumundaki Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Politika Kurulları, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), siyasal partiler ve STK gibi kurumlar gündeme getirmektedir (Tekeli, 2003, s.28). STK'ları yukarıda ifade edilen kuruluşlardan farklı özellikler göstermişlerdir. Örneğin STK'ları belirtilen bu yapılardan ayıran en temel özelliği siyasal iktidarı ele geçirme gibi bir amacı taşımamasıdır. STK'lar birer baskı grubu aracı değerlendirilmiş ve Turan, baskı gruplarını üyelerinin ortak çıkarlara sahip bulunduklarını algılayan, iktidara geçmeyi amaçlamadan siyasal sistemi etkilemeye çalışan topluluk olarak tanımlamaktadır. (Turan 1998, s.132). Bu çerçevede, kuruluşların pek çok alanda faaliyet gösterdiği gibi eğitim alanında da faaliyette bulunarak alınacak karar sürecinde katılımcı demokrasi yapısını işleterek, gereksinimler ve amaçlar doğrultusunda karar vericiler üzerinde baskı oluşturup politika yapımında katkı sağladığı belirtilmiştir. Türkiye'de STK'ların eğitim ve devletle ilişkisi birçok araştırmaya konu olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalar çerçevesinde eğitim alanında aktif faaliyet gösteren STK analizi ile Türk eğitim sistemi belirtilmekle beraber STK'ların politika belirleme sürecindeki tutumu ile ilgili çalışmalara değinilmiştir (Karataş, 2013). Genel olarak eğitim sendikalarının amaçlarına bakıldığında evrensel sendikacılığın temel unsurları olan dayanışma, birliktelik, hak ve menfaatleri

koruma ve geliştirme gibi özelliklere de yer verilmektedir. Genel olarak Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin eğitimle ilgili etkinliklerine bakıldığında devletin eğitim politikaları ile örtüştüğü söylenebilir (Çakır, 2006; Güneş ve Güneş, 2003). STK’lardan bazılarının eğitimsel hizmetlerine baktığımızda eğitim alanında da önemli hizmetler yaptıkları söylenebilir. Özellikle vakıf, dernek türündeki sivil toplum örgütleri eğitimsel etkinliklere yönelmişlerdir. Böylece Türk demokrasisinin gelişmesine katkı sağladıkları gibi eğitim sistemine olan etkileri de inkâr edilemez (Tezcan, 2003).

STK’lar, toplumdaki farklı kesimlerin kendilerini ifade etmelerinin mümkün kılınmasında, kararlarda söz sahibi olmasında ve etkin olarak yönetime katılımın sağlanmasında önemli bir araç olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye’de STK’lar genel olarak eğitim politikalarını sınırlı oranda ya da zaman zaman etkilediklerini düşünmektedirler. Burada karar alıcı konumundakilerin kendi istedikleri doğrultusunda toplumu şekillendirmeye çalışmaları, STK’lara müdahale edilmesi, son dönemde kararlara katılımda ciddi sorunların yaşanması, kararların merkezi bir anlayışla alınması gibi nedenler STK’lar tarafından eğitim politikalarına etkilerini sınırlandıran nedenler olarak belirtilmiştir. Karataş’ın (2008) yaptığı çalışmada da katılımcıların genel olarak politik süreçlerde seslerini yeteri kadar duyuramadıkları ve bunun gerekçesinin ise büyük oranda yönetenlerin tutumu olduğu değerlendirilmiştir (Kahraman, Karip, 2019, s.719). Benzer şekilde Şirin tarafından yapılan araştırmada da çalışma grubundaki STK’ların büyük bir çoğunluğunun karar süreçlerine kısmen katılabildikleri sonucuna ulaşılmıştır (Şirin, 2008)

4.1.5. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu İş Birliği Çerçevesinde İnsan Hakları

İnsan hakları, insanın düşünsel alanlarda daha sonra ise periyodik olarak sırasıyla anayasalarda, belgelerde, bildirilerde ve uluslararası yapıdaki sözleşmelerde yer alarak bir bütünlük oluşturan ortak değerler olarak tanımlanmıştır. Politik, ahlaki, hukuki ve modern bir kavram olan insan hakları, her kişinin sadece insan olmak sıfatıyla sahip olduğu genel ahlaki hak olarak, insan kişinin hak ettiği bir asgari muamele meselesi olması nedeniyle, her insana borçlu olunan ve haklı gerekçeleri bulunan üstün öncelikli bir iddia olarak ifade edilmiştir (Erdoğan, 2005, s.28).

Hukuki, ahlaki, modern bir kavram olarak ifade edilen insan haklarının, diğer hak kategorilerinden ayrılan farklı özelliklerinin ve niteliklerinin olduğu gözlemlenmiştir. Doğal hak kuramı çerçevesinde insan haklarını diğer hak kategorilerinden ayırmaya farklı genel niteliklerin etki ettiği söylenebilir. Bunlar; evrensellik, doğuştanlık, toplum öncesi olması, mutlaklık, vazgeçilmezlik, bireysellik, çoğunlukla özgürlük hakkı, temel hak olma, devlete karşı ileri sürülme, bölünemezlik şeklindedir (Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2007, s.19). İnsan haklarına ilişkin söylemlerin II.Dünya Savaşını takiben BM kuruluşlarıyla birlikte dile getirilmesine karşın, insan haklarının düşünsel ve tarihsel gelişimini incelediğimizde 17. ve 18. yüzyıllarda doğal hukuk öğretisi çerçevesinde yer almıştır. Avrupa’da aydınlanma çağı ile hukuksal ve politik unsurlar, Amerikan ve Fransız devrimleriyle bireysel nitelikli klasik hak ve özgürlüklerin ortaya çıkmasıyla birlikte anayasalar neticesinde insan hakları, siyasal iktidarlara karşı ileri sürülen ve bireyleri devlet ihlallerine karşı sistematik koruma mekanizmasını çalıştırarak rasyonel haklar kategorisi çerçevesinde incelemeye başlamıştır.

Tarihsel süreç içerisinde antik Yunanda kişi sadece dinsel bir kuruluş olan maddi ve manevi, tam ve mutlak otoriteye sahip devletin üyesi olarak değerlendirilip bu çerçevede bireye herhangi bir hak ya da özgürlükten söz edilmemiştir. Roma imparatorluğunda ise Eski Yunan kültürünün devamlılığını getiren “polis” yerine “civitası” tercih etmesi yurttaşların halk meclisi ve senatolara katılımı anlamında olsa da kölelik durumu artarak devam etmiştir ki buna ek olarak tiranlarında başa geçmesiyle hak ve özgürlükleri tamamen son bulduğu ifade edilmiştir. Stoacılar ise devletlerin yaptığı kanunların üstünde doğaya uygun evrensel bir hukuk olduğunu belirterek doğal (tabii) hukuk temelini kurarak her türlü etnik, sınıfsal ayrımları reddetmiş ve insanların büyük bir bütün içerisinde yaşayabileceğini söylemiştir. Dolayısıyla bu bağlamda Stoacılar, insan hakları öğretisini ilk defa sistematik olarak savunan yaklaşımdır. Orta Çağda ise birey ve devlet ilişkisi çerçevesinde orta çağa damgasını vuran Hristiyanlık felsefesinde, Tanrının bir parçası olarak aynı yapıdan gelen bütün insanların sınıf ayrımı gözetilmeksizin eşit olduğu belirtilmiştir. Böylece tüm insanların yüksek onur taşıdığı düşünülerek insan vicdanının devletin tahakküm yapısından ve köleliğinden kurtarılması gerektiği savunulmuştur. Bu dönemde Saint Thomas Aquinas iktidara karşı yönetilenlerin direnme hakkını ilk savunan düşünür olarak kabul edilmiştir. Orta Çağın

diğer önemli figürlerinden biri de “Barışın Savunucusu” adlı eseriyle vurgu yapan Padova’lı Marsilius’tur (Nohutçu, 2018, s.9-13). Eserinde siyasal iktidarın sahibinin halk olduğunu ve halkın egemenliğini kullanarak kimseye devretmediğini özgür insanlardan oluşan devlet yapısında yasama yetkisinin halkta olduğunu, yasamanın da yürütmeyi kontrol edip gerekirse değiştirebileceğini vurgulamıştır. Bununla beraber vicdan özgürlüğü yönünden hoşgörülü bir tutum sergilemiştir (Kapani, 1993, s.25-26). Böylece bilim adamlarınca iktidarın sınırlandırılması varsayımı ile modern çağın anayasal hukuk devletinin ilk habercisi olduğu kabul edilmiştir.

Orta Çağın yaygın sosyo-politik örgütlenme ve yönetim biçimi olan feodalizmden sonra burjuva sınıfının ortaya çıktığı ve baskıyla parçalı feodal derebeylik sisteminden iktidarlarını doğrudan Tanrıdan alan ve tanrısal hakları olduğu beyan edilen kralların mutlak egemenliği olduğu merkeziyetçi mutlak monarşiler baş göstermiştir. Bu çerçevede Machiavelli “Prens” isimli eserinde devletin gücünü din ve ahlaktan almayıp, uygulamadan alması gerektiğini belirterek siyasetin laikleşerek İtalyan birliğinin sağlanmasına yönelik iktidarda bulunanların güçlerini arttırmak için pragmatik davranmaları gerektiği savunularak mutlak monarşinin teorisiye olmuştur. Yine aynı şekilde günümüzdeki modern anayasaların çekirdeği olan 1215 Magna Charta iktidarın yetkilerini kısıtlayıp, kişi hak ve özgürlüklerini genişletip güvence altına alınarak Kral Yurtsuz John ve baronlar arasında yapılan bir sözleşmedir (Nohutçu, 2018, s.14-15).

Toplum sözleşmecisi kuramcılar ise Locke, Hobbes ve Rousseau’dan son ikisinin katkı sağlaması bir yana ters yöne görüşleri mevcut iken Locke, insan hakları öğretisine “doğal hak” ve “direnme hakkı” bağlamında politik düzlemde önemli ve ciddi katkı sağlamıştır. Bu çerçevede İngiliz hukukçu Blackstone Jocke’un siyasal fikirlerini ilk defa kişi haklarını içeren bir listeye yer verecek şekilde hukuksal olarak formüle edip Kapani (1993, s.33) insan haklarının gelişmesine katkı sağlamıştır. Toplum sözleşmesini reddeden Montesquei kuvvetler ayrılığı olarak teorisini ortaya koymuş ve iktidarı hukuk kurallarıyla sınırlayıp kişilerin hak ve özgürlüklerini iktidarın keyfi ihlal ve müdahalelerine karşı koruyan bu savı, modern anayasal hukuk devletinin siyasi ve hukuksal çerçevesini oluşturmuştur (Nohutçu, 2018, s.13-15).

Yakın Çağda insan haklarının pozitif hukuka geçiş sürecinde hem siyasal hem de hukuki olarak ortaya çıkması ve dolayısıyla pozitif hukukun bağlayıcı belgeleri haline gelmesi Avrupa ve ABD’de olmuştur. Aynı zamanda Magna Charta sonrası İngiltere’deki demokratik kurum ve süreçlerin gelişiminde önemli gelişmeler olan 1628 tarihli Haklar Dilekçesi, 1641 tarihli parlamentonun krala yaptığı Büyük Uyarı, 1679 tarihli kişi güvenliğini sağlayan Hobbeas Corpuct Act, 1688 Büyük devrim sonrası İngiliz parlamentosu tarafından kabul edilen 1689 tarihli Haklar Bildirisi süreçleri insan hak ve özgürlüklerine ilişkin ilk pozitif hukuk belgeleri olarak kabul edilmiştir. İngiltere’de bu gelişmeler yaşanırken Amerika’da ise insan haklarının yazılı anayasacılık hareketi çerçevesinde anayasallaşmasına yönelik ilk adımlar 18.yüzyılın sonlarıyla birlikte ABD’de atılmıştır. ABD’de ortaya çıkan insan hakları konusunda temel belgeler ise 12 Haziran 1776 tarihli Virginia Anayasası, 4 Temmuz 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, 1787 ABD Anayasası şeklindedir. Fransız belgelerinde de insan haklarına yönelik önemli gelişmeler yaşanmıştır. Genelde araştırmacılar tarafından Amerikan Haklar Bildirisi ile aynı olarak değerlendirilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinde “güvenlik” ve “baskıya direnme” hakları da eklenerek ayrıcalıklı ortaya konmuştur. Bununla beraber Meksika Anayasasında kişi hak ve özgürlüklerine yer vermenin yanında ilk defa sosyal haklara ilişkin geniş bir çerçeve sunan anayasalardan biri ortaya çıkmıştır. Son olarak tarihsel gelişim sürecinde sosyal ve ekonomik haklara yer verilen devletin sosyal fonksiyonunu yansıtan ilk anayasa olan Weimer Anayasası koruyuculuğu ve hizmetselliği ön planda tutmuştur (Nohutçu, 2018, s.16-17).

İnsan haklarının uluslararasılaşması ile sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel, diplomatik alanlara katkısı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu süreçte siyasal ve hukuksal önemi haiz metin ve bulgular ortaya çıkmıştır. Uluslararası alanda atılan adımlara baktığımızda Roosevelt’in “Dört Özgürlük Demeci” mesajında temel özgürlüklerin söz ve ifade özgürlüğü, vicdan özgürlüğü, yoksulluktan kurtulma özgürlüğü, korkudan kurtulma özgürlüğü şeklinde ifade edilerek dünya barışının bu temelleri üzerine gerçekleşeceği belirtilmiştir (Kapani, 1993, s.61). 1945’de imzalanan BM antlaşması, insan haklarının uluslararası ilişkiler ve hukuk alanına taşındığı, evrensel bir değer olarak kabul edildiği uluslararası hukuk belgesi olarak değerlendirilmiştir. Türkiye 1945’de diğer 50 ülkeyle beraber BM sözleşmesini imzalayan ilk devletlerden birisidir.

Uluslararası insan hakları konusunda en önemli çağdaş adım, BM Genel Kurulu'nda 10 Aralık 1948 tarihinde oybirliğiyle kabul edilen 30 maddeden oluşan kişisel, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel olmak üzere tüm hak kategorilerine yer veren “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”’dir. Bu bildiri insan hakları konusunda BM dahilinde ve dışında yapılan pek çok antlaşmaya ölçü, norm, yol gösterici ve esin kaynağı olmuştur. Çok taraflı antlaşmalar olan 16 Aralık 1966 tarihinde BM Genel Kurulu'nda kabul edilen Türkiye'nin aynı tarihte kabul ettiği 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe giren Kişisel ve Siyasal Haklara ilişkin uluslararası sözleşme ile 3 Ocak 1976'da Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar uluslararası sözleşme insan haklarına ilişkin önemli adımların atılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda 4 Kasım 1950 tarihinde Avrupa Konseyi üyesi ülkeler tarafından Roma'da imzalanan ve “Roma Sözleşmesi” olarak da bilinen 3 Eylül 1950 tarihinde yürürlüğe girmiş olan AİHS ve Avrupa Sosyal Şartı bölgesel nitelikli olmakla beraber önemli bir nitelik taşımıştır. Türkiye, AİHS'yi 1954'de onaylamış ve sözleşme açısından 1987'de bireysel başvuru hakkını kabul etmiş bununla beraber de 1990'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiştir. AİHS'i birinci kuşak haklar olarak bilinen kişisel hakları ifade ederken, Avrupa Sosyal Şartı ikinci kuşak sosyal ve ekonomik hakları içermesinden dolayı AİHS'nin sosyal haklar alanındaki karşılığına denk gelmektedir. 1 Ağustos 1975 tarihinde ise imzalanan Helsinki Nihai Senedinde Kopenhag Belgesi ve Paris Şartında bugün ki AGİT'i oluşturan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği konferansında temel metinlerde insan haklara ilişkin bölümlerden bahsedilmiştir (Nohutçu, 2018, s.19-20).

İnsan hakları konusunda en klasikleşmiş ayırım, Alman hukukçu George Jellinek tarafından yapılmıştır. 20. yüzyılın başında bireyle devlet arasındaki hukuki ilişkinin niteliğine yapılan ayırım söz konusudur (Nohutçu, 2018, s.21). Türkiye'deki 1961 ve 1982 Anayasaları da Jellinek'in bu tutumundan dolayı kişi hakları, sosyal ve ekonomik haklar, siyasal haklar şeklinde ayırma tabi tutulmuştur. Son dönemlerde insan hakları konusuna yönelik olarak uluslararası yapıda ortaya çıkan yeni dönemin müdahaleci anlayışı ile eski işiştirine karışmama arasında yoğun tartışmaları beraberinde getirmiştir. İki kutuplu bir dünyada doğu-batı arasında işleyen sistem 1991 sonrası kuzey-güney sorunu halini almıştı. İnsan hakları ihlallerinin çeşitli faktörleri barındırdığı gözlemlenmiştir. Otoriter yönetim ve yönetim otoritesindeki eksiklikler insan hakları ihlallerinin ortaya çıkışını

teşvik eden önemli unsurlardan bir tanesidir. Dolayısıyla rejim değişikliğinde ortaya çıkan bu durumlar özellikle 1991 sonrasında çıkan etnik çatışmalar sırasında ve sonucunda görülmeye başlanmıştır. 1990'lı yıllarda Yugoslavya'da ortaya çıkan çatışmaların insan hakları ihlalleri açısından ulaştığı boyutlar tehlikeli olarak görülmüştür. Yine aynı şekilde Afrika'da Ruanda da merkezli olarak ortaya çıkan kabile çatışmaları da gerçek boyutla algılanamamıştır. 1990'lı yıllarda birçok insanın hayatını kaybetmesine yol açan çatışmalar savaş suçlarını işleyen birilerinin daimî uluslararası mahkemede yargılanabilmesi için 1998 yılında BM Genel Kurulu'nda Roma Antlaşması kabul edilmiş ve 2002 yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi fiilen faaliyete başlamıştır. Ancak ABD, Türkiye, Rusya, İsrail, Hindistan, Çin gibi ülkeler UCM'nin yetkilerini tanımamış olmaları mahkemenin meşruiyeti açısından zafiyet yaratmıştır.

Türkiye insan haklarının gelişimi ve pozitif hukuka geçişe ilişkin anayasacılığın gelişimine koşut bir seyir izlemiştir. Bu çerçevede 1808 Sened-i İttifak ile başlayan süreç insan haklarının tanınması yolunda atılan ilk adım olan Tanzimat Fermanı'yla devam etmiştir. Daha sonra ise Islahat Fermanı ile pek çok temel hak ve özgürlükleri temel alan Kanun-i Esasi'yle sürdürülen süreç 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ve ilk defa temel hak ve özgürlükleri Jellinek'in kategorizasyonu şeklinde ayıran 1961 Anayasası'yla devam edip, insan haklarına dayanan ve sosyal devlet kavramlarının karşımıza çıktığı görülmüştür.

1982 Anayasası ise temel ve hak özgürlüklerin genel ve özel sınırlama nedeniyle anlamını yitirmesine ve kullanım alanının daralmasına yol açmıştır. Bununla birlikte 1982 Anayasasında, 1961 Anayasasında yer alan "insan haklarına dayanan devlet" yerine "insan haklarına saygılı devlet" ibaresi yer almıştır. Türkiye'de insan haklarının korunmasına yönelik çalışmaların son yıllarda arttığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede DPT, kadın haklarına yönelik çalışmasıyla süreçte insan haklarına daha kurumsal bakılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarda Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığına bağlı, "Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü" oluşmuştur. Aynı zamanda o yıl TBMM'de "İnsan hakları İnceleme Komisyonu" kurulmuştur. Bununla birlikte Paris Prensipleri doğrultusunda devletten bağımsız il ve ilçe insan hakları kurulları oluşturulmasıyla insan haklarını geliştirme ve yaygınlaştırma konusunda etkin çalışan

devletler, bir dönüşüm ve değişim sürecine uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bununla birlikte 1995 ve 1999 değişikliği ile AB uyum sürecinde çıkartılan reform paketleri 2006, 2007 ve 2010 Anayasa değişiklikleri ile 1982 Anayasası insan hak ve özgürlükleri ile ilgili olumsuz kısıtlayıcı olgusu büyük ölçüde kırılmıştır.

İnsan hakları ve demokratikleşmeyle ilgili süreçte birtakım yasal düzenlemelerle gelişim sağlanmıştır. Bu yasal düzenlemeler ve gelişmeler ise bilgi edinme hakkı, dilekçe hakkı ve kamu denetçiliğine başvurma hakkı şeklinde düzenlenmiştir. Kişisel verilerin korunması ile de temel hak ve özgürlükleri korumak için usul ve esaslar belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu ile herkesin anayasada güvence altına alınan temel hak ve özgürlükleri, AIHS'ne Türkiye'nin taraf olduğu protokol kapsamında kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla başvurmanın yolu açılmıştır. İnsan onurunu, insan haklarını korumak, kişilerin eşit muamele görmesini güvence altına almak gibi güdülen amaçlardan ötürü Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu kurulmuştur. Yine Adalet Bakanlığına bağlı İnsan Hakları Daire Başkanlığı hükümet birimi düzenlenmiştir (Nohutçu, 2018, s.41-93). AB uyum komisyonu ve AB Başkanlığı gibi oluşumlarda insan haklarının gelişiminde ülkeye katkı sağlamıştır. Devletlerin dış politikalarında insan hakları konularının yer alması oldukça yeni ve sınırlıdır. Dolayısıyla da ülkeler gerek iç politika da gerekse dış politika da insan hakları konusunda uyumlu çalışmalıdırlar. Bu aktörlerden birisi de sivil toplum kuruluşları olup ülkeler için birincil öneme sahip tartışmasız yer bulması da engellenemeyen yapılardır. Bu değişim ve dönüşümde sivil toplumun yönetim yapısına katılımı toplumsal olarak daha fazla artmıştır. Tabi ki de bu katılımın olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirilebilmesi mümkündür.

İnsan haklarının korunup geliştirilmesi değerlendirildiğinde devlet eliyle yapılabilecek unsurların alanı çok geniştir. Devletlerin bu alanda gösterdiği hukuki çerçevenin etkili olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu hukuki çerçevenin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi bakımından STK'ları içine dahil edecek bir sürecin daha faydalı sonuçlar verebileceği belirtilmiştir. İnsan hakları ihlallerini en az seviyeye indirebilmek uluslararası ve ulusal düzeyde gerekli düzenlemeler yapılarak sivil birimlerle ve kurumlarla iş birliğinin etkili olacağı düşünülmüştür. Devletlerin bu konuda hükümetler düzeyinde örgütlenmelerinin yanı sıra aynı zamanda uluslararası ve ulusal çerçevede sivil

toplum örgütleri ve yasal olanakları olan kurumlarla insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve sürecin işleyişine yönelik çalışmaların ortaya konması sağlanmıştır.

Her devletin kendi işleyişine göre ulusal düzeyde uluslararası ilişkileri geliştirme bağlamında mekanizmalar geliştirerek insan haklarının korunmasını ve sürdürebilmesini amaçlamıştır. Devletlerin ulusal ve uluslararası düzeyde iş birliği yapacağı STK'ların amaçlarının içinde mutlaka insan haklarına ilişkin olguları barındırması gerekir. Dolayısıyla STK'lar amaçlarına yönelik faaliyette bulunarak uluslararası ve ulusal alanda insan haklarının gelişimine, sürdürülmesine ve korunmasına katkı sağlamıştır. Bu amaçla kaynak ayırarak devlet işleyişinden bağımsız olarak uluslararası örgütlerin özel organizasyonlar düzenlemesi insan haklarına verdikleri önemi ortaya koyduğunu göstermiştir.

STK'ların insan haklarına yönelik olarak çalışmaları ulusal ve uluslararası düzeyde etkinlik göstermiştir. İnsan hakları konusunda ön plana çıkan STK'lar yaptıkları çalışma sonucunda raporlarını dünya kamuoyuna sunmuşlardır. Böylece uluslararası alandaki baskı rolünü ortaya çıkararak devletleri etkileyen birçok çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmalar genellikle hukuksal ve siyasal unsurlarla insan hakkının düşüncede evrensel nitelikte kabulünün sağlanmasına ve bireyi devlet karşısında koruyarak, anayasayla uluslararası sözleşmelerle ortaya konan kişi güvenliğinin ve özgürlüklerinin yaşama geçirilmesine ilişkin boyutları ifade etmiştir. Sosyal ve ekonomik açıdan ise STK'lar insan hakları konusunda kölelik veya ona benzer biçimdeki faaliyetlere karşı çıktığı gözlemlenmiştir. Diğer bir unsur ise STK'ları daha çok ön plana çıkartan yardımlaşma boyutudur. Bu boyutla ulusal ve uluslararası çerçevede kişilere yardım sağlanarak doğal afet gibi olağanüstü durumlarda zararı minimize etmeye çalışırlar. STK'nın insan haklarıyla toplumda çatışma yerine insan sevgisi ve dayanışma kültürüne dayalı çabalarda başarılı oldukları görülmüştür. Aynı zamanda STK'lar insan hakları konusunda bu gelişmelere destek vermekle beraber insan haklarının sürdürülmesi ve yaygınlaştırılması için ulusal ve uluslararası alanda hukuksal gelişim, tanıtım ve iletişim, kamuoyunun desteğini oluşturmak, insan hakları eğitimini sağlamak, insan hakları ihlalleri karşısında tavır almak, araştırma ve inceleme yapmak gibi işlevlerini yerine getirmiştir.

Yapılan araştırmalardan ve değerlendirmelerden sonra dünyada ve birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de insan hakları konusunda STK’ların sayısının ve katılımının artmaya başladığı görülmüştür. STK’ların hak ihlalleri söz konusu olduğunda ve kamuoyu oluşturmada açılan davalarda etkin şekilde temsiliyet vazifesini taşıdıkları gözlemlenmiştir. Bu amaçla insan hakları çatısı altındaki değerlendirmelerde korunmaya muhtaç durumdaki bireylerin hakları konusunda STK’ların daha etkin olması beklenmiştir. Belirttiğimiz gibi bu kapsamda STK’ların sahada bulunarak daha fazla araştırma ve inceleme yapması, objektif şekilde devletle işbirliği gerçekleştirerek karar alma mekanizmalarına katılım göstermesiyle insan hakları konusunda büyük yararların ortaya konulacağı önerilmiştir.

4.1.6. Uluslararası Etki çerçevesinde çok Faktörlü Sürecin Bütünüyle Değerlendirilmesi

STK ve kamu kurumları ilişkisi çok faktörlü değerlendirme sürecini içerdiği görülmüştür. Bununla birlikte, tüm dünyada ülkeler üzerinde demokrasi, ekonomi, diplomasi, eğitim ve insan hakları gibi unsurların toplumun örgütlenmesinde, ülkelerin başarıya ulaşmasında önemli faktörler olarak karşımıza çıktığı gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmalar çerçevesinde, demokratik, diplomatik ve ekonomik yönden STK ile kamu işbirliği içerisinde bulunan ülkelerin bir dizi farklı faaliyetler gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bu gelişmelerin ardında yatan en önemli gelişmenin kişilerin geleceklerini belirlemede konularda doğrudan söz sahibi olmak istemeleridir. Bu da ülkelerde STK aracılığıyla gelişen katılımcılığı beraberinde getirmiştir. Siyasi katılımın çok yüksek olduğu bir ülkenin, STK’lara serbestlik sağlama konusunda, diğer ülkelerden daha geri olduğu görülebilir. ABD ve Batı Avrupa dışındaki ülkelerde, özellikle Doğuya ve/ veya Güneye doğru gidildikçe demokratikleşme sorununun ortaya çıktığı gözlenmektedir (Yalçınkaya, Efegil, 2009, s.208). Sivil toplumun geliştiği yerde devlet topluma tahakküm eden, topluma belli bir ideolojiyi veya yaşam biçimini zorla benimseten bir kurum değil, aksine bireylere hizmet eden bireylerin temel haklarını koruyan araçsal bir kurum haline geldiği gözlemlenmiştir (Çaha, 1999, s.116). Dolayısıyla ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde demokratik bir sivil toplum yaratılmış ve bu sivil toplum yapısı demokratik bir rejimi beslemiştir. Bu ülkelerde toplumsal ve siyasi bütünleşmeyi bir

arada değerlendirdiğimiz siyasal kültür ve demokratik yapının gelişmişliği STK'ların sürdürülebilirliğini sağlamıştır. Böylece bu gibi gelişmiş ülkelerdeki siyasal yapının uzlaşmacı, ötekileştirmeyen, karşılıklı sorumluluğu barındıran, yurttaşlık bilincini benimseyen, katılımcı unsurları bir arada yansıtan olgu olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Demokratik devlet yapısı içerisinde kuruluşlar bu ülkelerde politik, sosyal, kültürel, hukuki, çevresel vb. amaçları doğrultusunda ikna ve lobi çalışmaları yürütürler, üyelerini ve çalışanlarını da gönüllülük esası ile kabul ederler. Devlet ve STK ilişkisi zayıf olan ülkelerde ise en önemli etkenlerin başında katılımcı demokrasilerin zayıf olması ve STK'ların yeterince gelişmemiş olması gelmiştir. Bu gibi ülkelerde yolsuzluğun ve kalifiye eleman sıkıntısının olduğu sıklıkla görülmüştür. Dolayısıyla iş birliğinin ve sorumluluk alanlarının belirgin olmayışı hesap verilebilirliği de zorlaştırmıştır. Bu nedenle ülkelerde hizmette kalitesizliğe, koordinasyonsuzluğa, kaynak israfına ve etkinlik problemlerini beraberinde getirmiştir.

Türkiye'de STK ve devlet işbirliğinin gerçekleştirilmesi ve değişkenlerle dönüştürülmesi gerektiği araştırmacılar tarafından yaygın bir kabuldür. Çünkü Türkiye'nin ekonomik, diplomatik, demokratik unsurları daha etkili ve verimli kullanabilmesinde STK'ların rolü gelecek yıllarda artacağı öngörülmüştür. Türkiye'de bu işbirliğinde bir taraftan avantajları değerlendirip diğer taraftan ise dezavantajlarının azaltılacağına kapsamlı araştırmaların yapıp kalkınma planlarına yansıtıldığı görülmüştür. Bu araştırmalar içerisinde, görev, yetki ve sorumluluklardan finansal akışa kadar sürecin tüm boyutları ele alınmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin geçmişinde de görüldüğü üzere STK'ların bölgesel, ulusal, uluslararası varlıklarını arttırılması konusunda ve buna yönelik işbirliğini de geliştirerek ekonomik ve diplomatik katma değer oluşturulması istenmiştir. Türkiye'nin AB'ye adaylık sürecinde de STK'lara ilişkin yasal düzenlemeler önemli bir ivme kazandırdığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede, idari ve yasal düzenlemeler kamu ve STK ilişkisiyle sivil toplum sektörünün toplumun genel refahına katkıda bulunmaya çalışmıştır. Türkiye'de STK'lar yaşanan gelişmelerde gündem oluşturabilen ekonomik krizden göç ve çevre sorunlarına kadar toplumsal dayanışmayı oluşturup farklı bir kaynak yaratma konusunda devletle işbirliği içerisinde bir paydaş olmak için çaba göstermektedirler. STK'lar ve kuruluşlar sadece yurt içinde faaliyet göstermeyip yurt dışında da teşkilatlanıp aktif bir şekilde faaliyet

göstermektedirler. Aynı zamanda yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının kültürel değerlerini koruyabilmesi için sosyal yardımlaşmayı gerçekleştirerek dayanışmanın temel göstergelerini ortaya koymuştur. Yurt dışındaki STK'ların faaliyetlerini arttırması sürdürülebilirliğinin sağlanması ve standardizasyonun yükseltilmesi konusunda devlet ve STK'larla iş birliğinin olması gerektiği önerilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de STK'ların, ve siyasal, ekonomik, diplomatik ilişki yürüten kuruluşların gelecek yıllardaki önemli misyonlarından birisi de daha fazla yurtdışında faaliyetlere katılımı arttırarak bu yapıların yaygınlaşmasını hedeflemişlerdir.

Çoğunlukla demokratik katılım mekanizmasında ve vatandaşlık bilincinin oluşmasında STK'ların önemli rol oynadıkları görülmüştür. Ancak sürdürülebilirlik açısından Türkiye'de STK'ların bu iki mekanizmayla devam etmesi için sayılarının artmasıyla beraber kapasitelerinin genişletilmesi, niteliklerinin geliştirilmesi amacıyla faaliyetlerini çoğaltması gerektiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede Türkiye'de STK ve kamu ilişkisini sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmek için gelişmiş ülkelerin attıkları adımların araştırılması ve öğrenilmesi gerektiği tavsiye edilmiştir. Çünkü gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere ve az gelişmiş ülkelere karşı STK sayılarının daha fazla olduğu görülmüştür. Gelişmiş ülkeler olan İngiltere ve ABD'yi değerlendirdiğimizde, İngiltere'de devlet ve STK ilişkisinde İşçi Partisi hükümeti ile STK'ların birlikte ortaya koydukları metin örnek teşkil etmiştir. Aşağıda bu metin belirtilmiştir:

Tablo 4: İşçi Partisi hükümeti ile STK’ların Birlikte Ortaya Koydukları Metin

İlkeler	Bağımsız ve farklılıklar içeren sivil toplum sektörü ve kamu sektörü toplumun huzuru için temeldir Kamu politikası ve hizmetlerinin gelişimi ve sunumunda devlet ve sivil toplum sektörü ayrı ancak birbirini tamamlayıcı rollere sahiptir Ortak amaç ve hedeflere doğru ortaklık içinde çalışmakta katma değer vardır Devlet ve STK’lar hesap vermenin farklı formlarına sahiptir ancak dürüstlük, objektiflik, açıklık ve liderlik için ortak değer sorumluluklarına sahiptir
Devletin taahhütleri	Sivil toplum sektörünün bağımsızlığını tanımak ve desteklemek Hedeflerde uzlaşmak ve değerlendirmek için şeffaf ve ortak düzenlemeler yapmak Sektörü etkileyebilecek konularda sektöre danışmak Karşılıklı olarak etkili çalışma ilişkileri geliştirmek Yıllık olarak sözleşmenin işleyişini gözden geçirmek
STK’ların taahhütleri	Yönetişim ve hesap vermenin yüksek standartlarını korumak Kanunlara saygı ve sözleşmeleri yıllık olarak gözden geçirmek Bir durumu devlete sunmada ve yönetim faaliyetlerini geliştirmede kullanıcılar ve diğer paydaşlara danışılmasını sağlamak Karşılıklı olarak etkili çalışma ilişkilerini artırmak

Kaynak: (Anheier, 2005, s.297).

Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde STK yapısındaki dayanışma arttırılarak bilinçlendirme olgusu artmıştır ve böylece ortak hareket duygusuyla aynı düşünceleri bir araya getirip amaçların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. STK’lar topluma yönelik projeleri gerçekleştirmek için fon toplamaktan araştırma yapmaya eğitici malzemelere kadar çok çeşitli alanda hizmet vererek devlet yükünü hafifletmiştir. Dolayısıyla STK’lar bireylere yönelik önemli hizmetler gerçekleştirerek yerel, ulusal ve uluslararası faaliyetlerde farkındalık yaratmıştır. Bir başka açı ise ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde ilgili demokratik yapıda kamuoyu oluşturularak bireylerin talepleri dikkate alındığı görülmüştür. Dolayısıyla çoğulcu ve katılımcı bir toplum yapısının sağlanmasında etkin bir rol üstlenilmiştir. STK ve kamu ilişkisinde STK’ların temel

ölçeklerde projeler üretip bu projelere kaynak aktarımı sağladığı ve üretilen projelerin uygulamaya geçirilerek eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında etkin olduğu gözlemlenmiştir. Bu çerçevede gelişmiş ülkelerin hükümet sistemi müzakere yoluyla vatandaşlarının katılımı olduğu çeşitli görüşlere ve çıkarlara açıktır, bu amaçla hükümeti etkilemek isteyen kuruluşlar zamanla da büyümüştür.

Gelişmiş ülke olarak değerlendirebileceğimiz, ABD’de kamu politikasını, diplomasiyi ve ekonomiyi etkileyen sivil toplum örgütlerinin ve kuruluşların olduğu gözlemlenmiştir. ABD dış politikasını bu açıdan değerlendirdiğimizde uluslararası sistemin ortaya çıktığı 17. yüzyıldan itibaren Avrupalı büyük devletler tarafından şekillendiği gözlemlenirken, 20. yüzyılda ABD’nin öne çıktığı görülmüştür. ABD, Avrupa aydınlanması ve siyasetinin ürünü olsa da araştırmalar çerçevesinde, Avrupalı devletlerden kısmen farklı performanslar sergilemiştir. ABD hükümetleri bir yandan yerlileri ve göçmen yapısını anayasal düzenine dahil etmeye çalıştığı görülürken, aynı zamanda dünya gücü haline gelip uluslararası sistemin gelişmesinde belirleyici rol oynamaya başlamıştır. ABD dış politikası; siyasi değerler, maddi güç kaynakları, uluslararası sisteme yönelik stratejilerden oluşmuştur. Tarihsel süreçler içerisinde, ABD’nin birinci olarak değerlendirebileceğimiz dünyadaki imajına katkı sağlayan göstergelerden biri liberal ve demokratik değerler olan soyut güçtür. İkincisi ise ekonomik, mali, teknolojik, bilimsel ve siyasi unsurlardan olan somut güç göstergeleridir. Üçüncüsü uzun vadeli planlar olan stratejiler olarak değerlendirilmiştir.

ABD’nin dış politika stratejileri 18. yüzyıldan günümüze kadar uluslararası sistemde etkin olmaya devam etmiştir. Örneğin: BM’nin oluşumunda oynadığı rol örnek gösterilebilir. Bu oluşumda BM ve ona bağlı küresel ve bölgesel örgütler aracılığıyla liberal dünya düzenini oluşturmaya çalışmıştır. Yalnızlık politikasından sonra siyasi, ekonomik, ideolojik, kültürel düzenlemeler gibi faaliyetlerle uluslararası sistemdeki etkinliğini artırmıştır. Aynı zamanda ekonominin bilimsel gelişmişliği, kültür ürünleri, sivil toplum, demokrasi, diplomasi gibi birçok alandaki faaliyetler ABD’nin uluslararası sistemin şekillenmesinde ne kadar etkin rol oynadığının tipik ve somut göstergeleri olarak karşımıza çıkmıştır. Bu çerçevede ABD’nin diplomatik, ekonomik, demokratik yapısını etkileyen toplumsal boyutunu ikiye ayırabiliriz. Bunlardan birincisi kamu politikasını ve

diplomatik faaliyetleri doğrudan icra eden iktidardaki siyasetçiler, bürokratlar ve dış politika karar alıcıları olarak ifade edilebilirken, ikincisi bunların dışında yer alan sivil dolaylı müdahil olarak bulunan medya özel ilgi grupları, STK'lar, kamu politikası örgütleri, ticaret birlikleri, işçi sendikaları, özel şirketler, eyalet hükümeti ve yerel yönetim birlikleri ve siyasi partiler şeklinde ifade edebiliriz.

Araştırmalar çerçevesinde, görüldüğü üzere ABD'nin dünyanın en çoğulcu, renkli, katılımcı, dinamik toplumsal yapılarından biri olduğu gözlemlenmiştir. ABD, toplumunda irili ufaklı binlerce STK olmakla birlikte bu kuruluşlarda ve oluşumlarda yer alan üyeler kamu politikasıyla ilgili aynı çıkar veya görüşlere yönelerek yoğun bir şekilde siyasi faaliyette bulunmuşlardır. Bazıları dış politikaya bazıları iç politikaya yoğunlaşırken bazı kesimler ise her ikisine de yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede bazı örgütlerin çalışmaları uzun bir altyapı ve geçmişe sahip olmakla birlikte bir kısım örgütün ise siyasi teklif sunmak veya teklife karşı tutum sergilemek için geçici kuruldukları görülmüştür. ABD sosyal yaşamı etkilemekle beraber uluslararası alanda yansıması olan kolektif ve ırkçılığa karşı mücadele, çevrenin ve insan haklarının korunması, kadın hareketleri, barış hareketleri gibi sosyal oluşumlarda yer almıştır. Gerçekleştirilen bu hareketlerden her biri STK'ların yaşam standardının gelişmesine katkıda bulunarak ABD'nin politikalarına yansıdığı görülmüştür. Örnek vermek gerekirse, Martin Luther King'in liderliğinde gelişip güçlenen ırkçılık karşıtlığı Sivil Haklar Hareketi, zencilerin değişik örgütler içerisinde örgütlenmesini sağlamıştır. Bir başka açıdan ise savaş, barış, güvenlik konularında etkili olan sivil barış grupları da diplomaside etkili olmuştur.

ABD'de siyasi partiler ise "Demokratlar" ve "Cumhuriyetçiler" olmak üzere iki büyük ayrım şeklindedir. Siyasi partiler kamu görevlileri için aday çıkarıp siyasi kampanyayla para toplanmasına yardımcı olurlar. Aynı zamanda başka görevleri seçmenleri eğitici programlar hazırlaması, konu fikir araştırması yapması ve hükümet yetkililerine politikaları hakkında bilgi verme etkinliklerini gerçekleştirmişlerdir. Siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri ile benzerlikleri olan baskı grupları ise hükümetle organik bağı olmayan, hükümet kararlarına meşru yollardan baskı aracı ile etkiye sahip olmaya çalışan her türlü örgütlü gruplar olarak görülmüştür. Bununla birlikte, çıkar grupları ise belli bir çıkarın elde edilmesi için kişi veya kurumların siyasi karar alma

süreçlerini etkilemek amacıyla oluşan ortak girişimler olarak gözlemlenmiştir. ABD'nin toplumsal yapısının çoğulcu, çok etnikli, çok dinli bir toplum olduğu ifade edilmekle birlikte çok farklı gelir altyapısına, eğitim, iş ve statüye sahip bireyleri barındırdığı dikkatle izlendiğinde baskı gruplarına hem ihtiyaç olduğu hem de farklı eğilimleri bir arada tutması açısından anlaşılabilir durumla karşı karşıya koymuştur.

Gelişmiş ülkeleri ve özellikle ABD'yi incelediğimizde, ekonomik yapıdaki örgütlenme de belli bir meslek dalını veya sektörleri temsil eden üyelik sistemini içeren ticaret birliklerinin varlığının söz konusu olduğu gözlemlenmiştir. Bu birlikler üyelerinin katkılarını, endişelerini yasama ve yürütme organındaki siyasetçiler ile bürokratlarla paylaşmaktadır. Aynı zamanda üyelere politikalar ve kurallar hakkında bilgi aktarımı sağlanırken yeni oluşabilecek politika önerilerinde kendilerinden ne istendiği konusunda ön bilgi edinirler. Bir diğer ekonomik etkisi söz konusu olan örgüt ise işçi sendikalarıdır. İşçi sendikalarının esas amacı işverenlerle yapılan görüşmelerde üyelerini temsil etme görevi üstlense de kamu politikasını etkilime konusunda önem teşkil etmiştir. Ticaret, sağlık, çevre, iş güvenliği gibi kilit unsurlarda üyelerini temsilen konuşan sendikanın sundukları bilgilerin dikkate alınması önerilir. Çünkü sendikaların oy kullanma ve haklarını savunma konusunda etkili oldukları düşünülmüştür. Kamu politikalarını etkileyen ekonomik yapılardan biri de kişi ve özel şirketlerdir. Bireyler ve özel şirketler hükümetlere sesini duyurabilmek için ilgi grupları kurar ve aynı zamanda hükümet politikasını etkilemek için de kendileri etkinlikte bulunmuştur. Bu etkinlik hareketleri seçimle göreve gelmiş kamu görevlilerine mektup yazmak, politikanın müzakere edildiği toplantılara veya kamuya açık toplantılarda yer almak gibi çeşitlilik göstermiştir. Ticari birliklerde yer alan üyelerin büyük bir kısmı hükümet politikalarından etkilendiği için Washington'daki birçok kuruluş yaşanan gelişmelerde çıkarlarını temsil etmek üzere hükümetlerle ilişkiler dairesi kurmuşlardır. Bu dairenin görevi yasa tasarılarının kurumları ne kadar etkileyeceği konusunda siyasetçileri bilgilendirmeye çalışmışlardır. Bu amaçla işverenlerinde kendileri için geçerli olan yasa ve politikaları bilmesini sağlayıp uzman bilgisi çerçevesinde bunlara uyulmasına yardımcı olmuşlardır. Düşünce kuruluşları olarak adlandırılan yapılar ise kamu politikasını araştırma örgütleri olarak faaliyette bulunmuşlardır. Dolayısıyla böyle kuruluşlar kamu politikasıyla ilgili araştırma yaparak kitap ve makale yayınlar, değerlendirmelerini ise raporlar halinde hazırlayarak

sunmaktadırlar. Bu çerçevede, düşünce kuruluşları ülkede liberal ve muhafazakâr olarak iki açıdan farklı politikaları savunsa da birçoğunun kamu politikaları konusunda güvenilir kaynak olduğu ifade edilmiştir. Uzun bir geçmişi içermekle birlikte tanınmış bazı kuruluşlar şunlardır: Brookings Enstitüsü, Heritage Vakfı, Cato Enstitüsü, Amerikan Girişim Enstitüsü, Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi gibi kuruluşlar örnek gösterilmiştir. Hükümet politikalarını etkileyen diğer alanlardan biri de eyalet hükümetleri ve yerel yönetim birimleridir. Eyalet, il, belediye ve diğer yönetimlerin hükümet politikalarında söz sahibi olabilmek amacıyla kendi aralarında birlik kurdukları görülmüştür. Örneğin: ABD Belediye Başkanları Birliği, Ulusal İller Birliği, Ulusal Valiler Birliği, Uluslararası Şehir Yöneticileri Birliği gibi büyük grupları sayabiliriz. Bu örgütlerin çevre, sağlık, eğitim, vergi ve sosyo-politik konularda ön planda yer aldığı belirtilmiştir. Bununla birlikte siyasetçilerin barınma, sağlık, eğitim gibi hizmetlerin en iyi nasıl yapılacağı konusunda bu örgütlerden ve yönetimlerden tavsiye aldıkları gözlemlenmiştir.

Yapılan araştırmalar çerçevesinde, bütün bu kamu politikalarını, ekonomiyi, diplomasiyi ve demokrasiyi etkileyen yapılara değindikten sonra bu ülkelerde bunların yayılmasına aracılık eden kamuoyu ve medyanın da işleyişini değerlendirmeliyiz. Kamuoyu, toplumsal yaşamdaki olaylar ve olgular karşısında toplumun ortaklaşa düşüncesini yansıtan kavram olarak politika da etkili olmuştur. Kamuoyunu ilgili ve duyarlı olanlar ve ilgisiz olanlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu bakımından değerlendirdiğimizde, ilgili duyarlı olanlar diplomatik, ekonomik, demokratik devlet yapısındaki katılımcılık faaliyetinde etkili olmaya çalışan gruplardır. Bu gruplar ekonomik olarak iş adamları, siyasi olarak politikacılar ve yöneticiler, üniversiteler, aydınlar gibi ifade edilmekle beraber dış politika karar alma süreçlerinde lobicilik faaliyeti yürüterek baskı grubu oluşturup müdahil olmaya çalışmışlardır. İlgisiz kamuoyu ise destek, miting gibi faaliyetlerde kitlesel olarak harekete geçip etkili olmuşlardır. Her ülkede olduğu gibi kamuoyunun diplomatik faaliyetleri etkilediği ve dolayısıyla bu faaliyetlerin de halkın çıkar ve beklentileri dikkate alınarak belirlendiği gözlemlenmiştir. Örneğin: ABD'nin dahil olduğu uluslararası krizlerde Amerikan ulusal güvenliğini doğrudan etkileme ihtimali nedeniyle kamuoyunda karar alıcılara karşın desteğin yüksek olduğu görülmüştür. ABD'de genellikle başkanlar kamuoyunun görüşlerini dikkate alma

gereği duyduklarında bunu genelde gazete ve kitlesel medya araçlarıyla yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu eğilimlerin belirlenmesinde etkili olan unsurlardan bir tanesi toplumdaki temsilcilerin etkin olduğu Amerikan Kongresidir.

Ekonomik, diplomatik aktörlerden biri de medyadır. Kamuoyunun oluşumu, ifadesi ve etkinliği bakımından en önemli araçların başında medya gelmiştir. Medya bilgi ve haberleri halka sunan yazılı, elektronik, görüntülü vb. gibi sosyal iletişim vasıtalarından oluşan ortama verilen isimdir. Medya, işlevinin sadece temel ihtiyaçları karşılamakta kalmayıp, aynı zamanda toplum, siyaset, yönetim üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmalara göre bazı ülkeler medyayı yasama, yürütme ve yargıdan sonra en kuvvetli aktör olarak görmüşlerdir. Medya üzerinden gelişmiş ülkelerde uluslararası alanda etkili olan kuruluşları mevcuttur. Bunlar; Amerikanın Sesi, İngiltere’de BBC’nin radyosu, İngilizcenin yaygın olmasıyla beraber TV’de CNN, BBC ile gazetede The NewYork Times, The Guardian, Washington Post, The Wall Street Journal gibi yayın organları şeklinde ifade edilmekle beraber kamu diplomasisinde kritik öneme sahip araçlar olarak ortaya çıkmıştır. ABD’nin uluslararası sisteme etkisini değerlendirdiğimizde etkili güç kaynakları ve stratejileri içerdiği görülmüştür. Soyut ve somut güç göstergeleri diplomatik, ekonomik, demokratik yapıda zamana ve yaşanan gelişmelere göre değişkenlik göstermiştir. Bazen sert gücü bazen de yumuşak gücü kullanan ülkeler genellikle akıllı gücü kullanarak uluslararası sistemde etkin olmaya çalışmışlardır.

Gelişmekte olan ülkelerinde bu güç unsurlarını ekonomik büyümelerine paralel olarak yatırım yapmaları nüfuz alanlarını genişlettiği gibi kamu diplomasisine verdikleri önem doğrultusunda popülariteleri de arttırmıştır. Kısacası sonuç olarak stratejiler 18. yüzyıldan günümüze kadar değişkenlik göstermiştir. Bu amaçla Joseph S.Nye’nin de ifade ettiği gibi akıllı gücü kullanan devletler hem askeri hem de yumuşak gücü başarılı şekilde kullanan devletler olarak karşımıza çıkmıştır. Bu çerçevede akıllı gücü kullanan aktörler, hangi durumlarda hangi güç biçimine yönelik faaliyetleri sürdürülmesi gerektiğinin farkında olmuşlardır. Kamu diplomasisi de hem yumuşak gücün hem de akıllı gücünü arttırmak isteyen devletlerin önemli politika aracı olmuştur. Dolayısıyla yaşadığımız dünyada gelişmiş ülkeler her iki olguya da maksimum şekilde sahip olmak

için kamuoyuyla, medyayla, STK'larla, yerel yönetimlerle, üniversite gibi birçok faktörle ekonomik, diplomatik, demokratik işbirliği yürütmüşlerdir.

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de STK'lar stratejik iş birliği alanlarında birçok faktör açısından önemli ölçüde değer üreten işleyişleri ile demokratik, ekonomik ve diplomatik gelişimin araçları haline geldiği gözlemlenmiştir. Gelişmiş ülkelerle iyi yönetim ve küresel yönetim olgusunu her açıdan güçlendiren Türkiye katılımcılık ilkesi çerçevesinde STK'larla ülke içerisindeki iç dinamikleri değiştirmeyi ve kurumsal kapasiteyi arttırmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda Türkiye uluslararası ilişkileri geliştirmede genellikle kamu bürokrasisine ve kamu diplomasisine eğilim gösterdiği gözlemlenmiştir. Böylece Türkiye ulusal bağlamda yönetim yapısını güçlendirip uluslararası organizasyonlarla kapasite geliştirerek yaşanan değişimlerden ve dönüşümlerden etkilenmiştir. Gelişmiş ülkelere kıyasla toplumda yeterince STK'ların oluşmadığı ve katılımın sınırlı sayıda olduğu gözlemlenmekle beraber ancak geçmişe kıyasla artış eğilimine girdiği görülmüştür. Demokrasi konusunda önemli bir katılımcı ve denetim aracı olan STK'ların gördüğü sorunlar arasında vatandaşın STK'ya güvenmemesi ve devletin her şeyin içerisinde olmasını istemesi durumunda kuruluşlar uygulamadaki etkin faaliyetleriyle işlevlerini yerine getirip bu ortamın değişmesine katkıda bulunmuşlardır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin kalkınma yapılarındaki sorunları minimize etmek için sosyal, siyasal, ekonomik yöntem farklılıklarını analiz etme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla Türkiye'nin ilk olarak üçüncü sektör kuruluşlarını geliştirmesi sonra sistemsal mekanizma içerisinde STK'ları gerek siyasal gerekse ekonomik ve kültürel alanda zenginleştirmesini geciktirmeyerek çağdaş kalkınmanın önemli aracı haline getirmesi gerektiği analiz edilmiştir. Yapılan araştırmalar çerçevesinde Türkiye'de hem ulusal hem de uluslararası alanda özel sektörler, uluslararası örgütlerle çok iyi etkileşim kurarak lobi faaliyetleri yürütmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Türkiye etki gücünü arttırmak, zararsız etkilerden kurtulmak, mal satmak, ticaret yapmak, beyin göçünün bu ülkeye yönelik olması için ulusal ve uluslararası sivil toplum ağlarıyla işbirliğine girerek yumuşak gücünü sahaya yansıtması değerlendirilmiştir.

Çalışmada Türkiye’de STK’ların kamu ile çok faktörlü süreci hem ulusal hem de uluslararası bağlamda mikro ve makro ölçülerle belirtilmiştir. Tüm bunlarla beraber Türkiye’de gerek yasal düzenlemelerle gerekse AB sürecindeki reformlarla sivilleşmenin benimsenmesi örgütlenme olgusunun arttığına görülmesi kamu ve STK alanında önemli hareketleri beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak günümüzde Türkiye’de STK alanında önemli gelişmelerin yaşandığını ve STK’ların etkinliğinin ve katılımcılığının giderek yükseldiği analiz edilmiştir. Ayrıca uluslararası alanda demokrasi, ekonomi, diplomasi, eğitim ve insan hakları gibi alanlarda kamu ile daha da iç içe tutum sergileyerek iç ve dış dinamikleri etkiledikleri gözlemlenmiştir.

4.2. Uluslararası Yasal Mevzuatların Etkisinde Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Denetimi

STK’lar açısından uluslararası alanda mevzuatların takip edilmesi hem iç ilişkiler bakımından hem de kamu kurumlarıyla ilişkiler bağlamında önemli olduğu gözlemlenmiştir. Bu amaçla yeni yasal düzenlemelere uygun olmadan yapılan işlemler özellikle denetim başta olmak üzere birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda uluslararası yasal mevzuatlar ve reformlarla yapılan yasal değişiklikler, yönetmelikler, tüzükler ihtiyaca göre şekillenmiştir. Dolayısıyla denetimden politikaya geliştirmeye, karar alma sürecinden aktif demokratik katılıma kadar STK’ların gelişmesine, desteklenmesine katkıda bulunulmuştur.

Türkiye’de STK’ların denetimi incelendiğinde stratejilerin belirlenmesi ve geliştirilmesi, kamu ve STK arasındaki işbirliğinin ve koordinasyonun sağlanması, etkinliğinin artırılması, verimlilik açısından önemli olduğu görülmüştür. Dolayısıyla denetime yönelik bir takım kanuni düzenlemeler mevcuttur. Bu kanuni düzenlemeleri 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 5253 sayılı Dernekler Kanunu, 3335 Uluslararası Nitelikteki Teşekküllerin Kurulması Hakkındaki Kanun, Dernekler Yönetmeliği, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu şeklinde sayabiliriz.

İlk olarak 4721 sayılı Türk Medeni Kanun’un 86. Maddesinde belirtildiği üzere; *“denetim kurulu, üç asıl ve üç yedek üyeden az olmamak üzere dernek tüzüğünde belirtilen sayıda üyeden oluşur. Denetim kurulu, denetleme görevini, dernek tüzüğünde belirtilen*

esas ve usullere göre yapar; denetleme sonuçlarını bir raporla yönetim kuruluna ve genel kurula sunar.” Daha sonra Dernekler Kanunun 9. maddesinde iç denetime yönelik birtakım düzenlemelerden bahsedilmiştir. Bu düzenleme şöyledir: “Derneklerde iç denetim esastır. Genel kurul, yönetim kurulu veya denetim kurulu tarafından iç denetim yapılabileceği gibi, bağımsız denetim kuruluşlarına da denetim yaptırılabilir. Genel kurul, yönetim kurulu veya bağımsız denetim kuruluşlarınca denetim yapılmış olması, denetim kurulunun yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz” (Dernekler Kanunu, 2005, Madde 9). Denetim kurulu, derneğin tüzüğünde yer alan amaç ve faaliyetleri belirtilen esas ve usullere göre bir yılı geçmeyen aralıklarla denetler ve oluşturulan sonuçları rapor halinde yönetim kuruluna ve toplandığında ise genel kurula sunar. 5253 sayılı Dernekler Kanun’un 19.maddesinde beyanname verme yükümlüğü ve denetim şu şekilde ifade edilmiştir: “Dernekler, yıl sonu itibarıyla faaliyetlerini, gelir ve gider işlemlerinin sonuçlarını düzenleyecekleri beyanname ile her yıl Nisan ayı sonuna kadar mülki idare amirliğine vermekle yükümlüdürler. Beyannamenin düzenlenmesine ilişkin esas ve usuller yönetmelikte düzenlenir.” “Dernekler ve şubelerinin, derneklerin ve vakıfların üst kuruluşlarının, yabancı dernek, vakıf ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye’deki şubeleri ve temsilciliklerinin, uluslararası nitelikteki teşekküllerin amaçları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermedikleri, defterlerini ve kayıtlarını mevzuata uygun olarak tutup tutmadıkları İçişleri Bakanlığı veya en büyük mülki idare amiri tarafından denetletilebilir.” “Denetleme sırasında görevli memurlar tarafından istenecek her türlü bilgi, belge ve kayıtların, dernek yetkilileri tarafından gösterilmesi veya verilmesi, yönetim yerleri, müesseseler ve eklentilerine girme isteğinin yerine getirilmesi zorunludur. Denetim sırasında suç teşkil eden fiillerin tespit edilmesi halinde, mülki idare amirliği durumu derhal Cumhuriyet Savcılığına ve derneğe bildirir” (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020).

Vakıfların denetimine ilişkin değerlendirme yaptığımız da aynı şekilde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunun 101.maddesinde belirtildiği üzere: “Vakıfların, vakıf senedindeki hükümleri yerine getirip getirmediği, vakıf mallarını amaca uygun biçimde yönetip yönetmediği ve vakıf gelirlerini amaca uygun olarak harcayıp harcamadıkları Vakıflar Genel Müdürlüğünce ve üst kuruluşlarınca denetlenir. Vakıfların üst kuruluşlarınca denetimi özel kanun hükümlerine tabidir.” Vakıflara

yönelik bir başka düzenleme ise 5737 sayılı Vakıflar Kanunun 33. maddesinde ifade edildiği üzere şöyledir: “*Mülhak, cemaat, esnaf vakıfları ile yeni vakıflarda iç denetim esastır. Vakıf; organları tarafından denetlenebileceği gibi, bağımsız denetim kuruluşlarına da denetim yaptırabilir. Vakıf yöneticileri, en az yılda bir defa yapılacak iç denetim raporları ile sonuçlarını, rapor tarihini takip eden iki ay içerisinde Genel Müdürlüğe bildirir. Vakıfların amaca ve yasalara uygunluk denetimi ile iktisadî işletmelerinin faaliyet ve mevzuata uygunluk denetimi Genel Müdürlükçe yapılır.*” (Vakıflar Kanunu, 2008, Madde 33). Kısaca iç denetim, vakıf faaliyetlerinin mevzuata, stratejik plana uygun yürütülmesini, kaynakların etkin ve verimli kullanılması, bilgilerin güvenilirlik ve bütünlük içerisinde elde edilmesini sağlamayı hedeflemektedir.

Bütün düzenlemeler çerçevesinde değerlendirdiğimizde Türkiye’de STK’ların denetim alt yapısına yönelik araştırmalar yaparak, oluşturulan düzenlemelere katkı sağlayan iki kurumun olduğu gözlemlenmiştir. Bu kurumlar İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Genel Müdürlüğüdür. Belirtildiği üzere STK’ların genellikle denetimlerinin tüzük üzerinden bütçe denetimi, yönetsel denetim, genel kurul denetimi, hukuka uygunluk denetimi gibi unsurlardan oluştuğu görülmüştür. Bu amaçla yapılan denetimler sonucunda saydam, hesap verebilirlik, katılımcı, verimlilik ilkeleri doğrultusunda kamu ile işbirliği içerisinde bulunarak toplumun yaşam kalitesini yükseltecek sivil toplum hizmeti sunulması hedeflenmektedir.

5. ARAŞTIRMA KAPSAMINDA ELE ALINAN KURUM VE KURULUŞLARIN FAALİYET ALANLARI

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin 2005-2019 dönem aralığında Türkiye'de kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları işbirliği çerçevesinde faaliyet gösteren beş adet kuruluş ele alınıp siyasal, sosyal ve kültürel, ekonomik ilişki ağındaki kurdukları çabaların Türkiye'nin uluslararası saygınlığına ve konumuna etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kuruluşlar: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) şeklindedir.

Genel tanımlamasını ve faaliyet alanlarını belirtmek gerekirse: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), faaliyet gösterdiği alanlar çerçevesinde sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının gerek kurumsal altyapılarını geliştirilmesine gerekse insan kaynağının etkinliğini arttırmakla birlikte bu doğrultuda eğitim, sağlık, idari ve sivil altyapı, iletişim, kültürel, sanayi, enerji gibi alanlarda kalkınma yardımları ile projeler gerçekleştirmektedir. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ise kurucu kuruluşlarla, üyelerle ve iş konseyleriyle dış ekonomik ilişkileri yürütme olgusuyla beraber aynı zamanda yurtiçi ve yurtdışındaki yatırım alanlarını araştırarak Türkiye'nin ihracatına katkı sağlamayı hedeflemiş böylece Türkiye ekonomisinin dinamiklerini güçlendirmeye görevlendirilmiş kurum olarak görülmektedir. Yunus Emre Enstitüsü (YEE), uluslararası alanda kültürel faaliyetler yürüten birçok kurumla işbirliği yapmakla birlikte Türkiye'nin kültürel birikimini kültürel diplomasi ekseninde yürütmeye çalışmaktadır. Kültürel diplomasi faaliyetlerini de genellikle kültürel etkinlikler, dil, uluslararası yayıncılık, eğitim, bilim alanlarında gerçekleştirmiştir. İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), AB ve Türkiye-AB ilişkilerini alanında inceleyen, araştıran, uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşudur. AB ve AB-Türkiye ilişkileri konularında özel sektör ve iş dünyası olmak üzere kamuoyu bilgilendirilmek üzere faaliyet alanları çerçevesinde seminerler, konferanslar düzenlemiştir. Bununla birlikte araştırma ve yayınlar hazırlayarak Türkiye-AB ilişkilerindeki bütünleşme süreçlerine katkıda bulunarak projeler gerçekleştirmektedirler. Aynı zamanda yerli ve yabancı çeşitli kuruluşlarla işbirliği içerisinde bulunarak koordinasyon, tanıtım ve lobi faaliyetleri ile AB nezdinde

Türkiye'nin tanıtılmasını, Türk kamuoyu ve çevresi bakımından da Türkiye'de AB Bilgi Merkezleri destekleme ve eğitim, bilgilendirme projeleri gibi faaliyetlerle de AB'nin tanıtılmasına katkıda bulunmuştur. Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD), üretim, katma değer, kayıtlı istihdam ve dış ticaret gibi alanlarda önemli işlevler üstlenmektedir. Dolayısıyla Türk iş dünyası adına görüş ve önerilerini yasama, yürütme organlarına bildirmekle beraber devletlere, uluslararası kuruluşlara ve kamuoyuna doğrudan veya dolaylı olarak iletir. Aynı zamanda ekonomi ve sanayi politikaları, hizmetlerdeki dönüşüm, sosyal kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, bölgesel kalkınma, girişimcilik, yatırım, küresel ilişkiler ve AB gibi birçok çalışma alanında araştırma yapar, proje oluşturur ve bu bağlamda etkinlikler düzenlenmiştir. Global ve yerel bağlamda yurt içindeki ve yurtdışındaki aktif yapısıyla da ekonomik verileri arttırarak girişimcilerin, yatırımcıların alanlarını güçlendirerek faaliyette bulunmuşlardır. Bu çerçevede küresel ticari ilişkiler, girişimcilik, ulusal ve uluslararası etkileşime yönelik sempozyum, paneller düzenleyip sürdürmekle beraber faaliyetlerini raporlar şeklinde kamuoyuyla paylaşmıştır.

Araştırma kapsamında bu kuruluşların faaliyet alanları neticesinde ulusal politikaların oluşturulmasında katkıları değerlendirilmekle birlikte Türkiye'nin uluslararası alandaki tanıtımına etki ettikleri görülmüştür. Çalışmada kuruluşların uluslararası alandaki etkinliği AB üyeliğinden uluslararası siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki, iletişim, temsil ve işbirliği ağının geliştirilmesine kadar yaptıkları çalışmalar ve mevzuatlarından, faaliyet ve performans programlarından, stratejik planlardan, raporlardan, bültenlerden ve son olarak alanındaki uzman kişilerle yapılan mülakat sonucunda toplanan verilerle tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, kuruluşların uluslararası sosyal, ekonomik, kültürel faaliyetleri ve işbirlikleri/ortaklıkları bağlamında aşağıda belirtilen mülakat soruları oluşturulmuş ve araştırma yapısı şekillenmiştir. Bunlar;

- 1) Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda TİKA / İKV / TÜSİAD/ DEİK/Yunus Emre Enstitüsü olarak uluslararası stratejik faaliyetlerinizden (sosyal, kültürel, ekonomik) bahseder misiniz? Lütfen.
- 2) Birinci soru doğrultusunda /kapsamında kamu kurumlarıyla veya diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ne gibi işbirlikleri / ortaklıklar / faaliyetleriniz vardır

bilgi verir misiniz? Lütfen. Örneğin: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Yunus Emre Enstitüsü, TİKA TÜSİAD, Uluslararası Kuruluşlarla, Temsilciliklerle vb.

- 3) İlk iki soru bağlamında bu süreçte karşılaştığınız zorluklar/engeller ve çözüm stratejilerinizden bahseder misiniz? Lütfen.
- 4) Uluslararası ilişkilerin gelişimine yönelik yaptığınız sosyal, kültürel, ekonomik işbirliklerle veya ortaklıklarla beraber karşılaştığınız engeller ve çözümler bağlamında, kamu kurumlarından ve sivil toplum kuruluşlarından ne gibi beklentiniz vardır? Bu konuda Türkiye'nin uluslararası alanda saygınlığını ve diplomatik gücünün artırılmasına yönelik öngörü/beklentiniz/temenninizden bahseder misiniz? Lütfen.
- 5) Bütün sorular çerçevesinde öne çıkan faaliyet veya projelerinizden bahseder misiniz? Lütfen.

Kısacası tezimizde incelediğimiz örnek kuruluşların analizinde öncelikle görev, sorumluluk ve performans hedefli bir birincil kaynak taraması yapılmıştır. Buradan elde edilen bilgiler mülakatta elde edilen veriler ile birleştirilerek söz konusu kuruluşların etkisi değerlendirilmiştir.

5.1. Araştırma Kapsamı

Araştırmanın evrenini analiz aşamasında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmuştur. Öncelikle saha çalışmasında örnek olarak incelenecek olan kuruluşun toplumun farklı kesimlerini kapsayan bir çeşitlilik yelpazesine sahip olması hedeflenmiştir. Kurumsal kapasitelerinin iyi düzeyde yönetilebiliyor olması önemli tercih sebepleri arasında sayılmıştır. Zira kurumsal kapasiteleri gelişmiş olan kuruluşların bu tür tez çalışmalarına özverili katkılarda bulunabildiği düşünülmektedir. Ayrıca uluslararası faaliyet kapasitesi olan kuruluşlar hedeflenmiştir.

Bu kapsamda, Türkiye'de faaliyet gösteren ve yukarıda dile getirilen araştırma gereklilikleri ve kısıtları çerçevesinde kuruluşlar genel olarak incelenmiş ve çalışmamız için beş kuruluşun seçilmesine karar verilmiştir. İncelenmek üzere seçilen kuruluşlar için

belirtilen dönemlerde yeterli gözlemin bulunması, bazı yapılan gözlemlerin birbirleriyle uyumlu olması, ulusal ve uluslararası alandaki faaliyet yapılarının etkin olması gibi nedenlerden dolayı araştırma bu beş kuruluşla sınırlı tutulmuştur. Çalışmada 2005-2019 faaliyet döneminde çalışmalarını sürdüren, veri setine ulaşılabilen ve eksik gözlemi bulunmayan beş kuruluş ele alınmıştır. Bu kuruluşlara benzer kuruluşlar yer alsa da faaliyetleri açısından farklı özellik göstermelerinden dolayı kapsam dışında tutulmuştur. Kısaca, çalışma kapsamının Türkiye’de faaliyette bulunup yurtdışı teşkilatlanmasını da içeren STK ve kamu kuruluşları ile sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. Araştırma kapsamındaki kuruluşların ulusal ve uluslararası alanda Türkiye’nin etkinliğinde önemli paya sahip olmasından dolayı araştırma bu alanda yapılmıştır. Analiz edilen dönemde STK’ları ve kamu kuruluşlarını etkileyebilecek yeni gelişmelerin yaşanması analizin daha sağlıklı sonuçlar vermesini ortaya koymakla beraber daha geniş çerçevede değerlendirmemizi sağlamıştır. Bundan dolayı çalışma dönemi 2005 yılından itibaren analiz edilmeye başlamıştır. Bunun en önemli sebebi AB üyelik sürecinde atılan reform hareketleri ve siyasal, sosyal, ekonomik değişimlerle sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının Türkiye’nin uluslararası alandaki etkinliğinin, faaliyetlerinin yükseliş eğilimine geçtiği görülmüştür. Belirtilen bu nedenlerden dolayı son 15 yıllık dönem seçilmiştir.

Tablo 5: Araştırmada İncelenen Kuruluşlar

Araştırmada İncelenen Kuruluşlar		
Kuruluş Tarihi	1.Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu Kurumları	Veri Durumu
1965	İktisadi Kalkınma Vakfı	Yeterli
1971	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği	Yeterli
1985	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu	Yeterli
1992	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı	Yeterli
2007	Yunus Emre Enstitüsü	Yeterli

5.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

18. yüzyılda dönemin Prusya'sının askeri yardımlarıyla başlayan ya da başlatılan zaman aralığında akademik anlamda kalkınma işbirliği faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Bu dönemlerin kurumsallaşmasını, kronolojisini araştırmacılar II. Dünya Savaşı'ndan itibaren başlatmıştır. II. Dünya Savaşı bittikten sonra Avrupa'da destekleme programlarının olduğu görülmüştür. Bunların başında Soğuk Savaşın etkisi ile ortaya çıkan Truman Doktrini gelmiştir. Bir sonraki adımda ise Marshall yardım planı sunulmuştur. Marshall yardım planı ile de Türkiye'nin de içinde bulunduğu 16 ülkeye ABD tarafından yardımlar yapılmıştır. 1947-1991 arasındaki Soğuk Savaş döneminde kalkınma yardımlarının aracı olduğu görülmüştür. Bu amaçla iki süper gücün kendine yönelik yapıları belli bir çerçevede desteklemek adına bu gibi çalışmaların erken dönemde uygulamalarını sağlamıştır. Aynı zamanda günümüzde kurumların tarihçesinde 1960'lı yıllar anlamlı tarih olarak görülmüştür. Çünkü 1961'de OECD'ye bağlı Development Assistance Committee (DAC) kurulmuştur. Dolayısıyla bu tarihlerden sonra uluslararası arenada kurumsallaşmış bir kalkınma işbirliği ya da dış yardım faaliyetleri ön plana çıkmıştır. 1970 yılında ise BM, ülkelerin milli gelirine oranla binde 7'sinin diğer az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere aktarılmasına dair tavsiye niteliğinde karar almıştır. Bu ortaya çıkan unsur da diğer ülkelerin dış yardımlarını ve kalkınma işbirliği faaliyetlerini daha profesyonelce yapmasını sağlamıştır.

Türkiye ise bu dönemde TİKA ve benzeri yapıları dünyada takip etmiştir. Japonya, ABD, Kuzey Avrupa'sındaki çeşitli ülkelerin dış yardımlarla alakalı kuruluşlarını ve çalışma prensiplerini incelemiştir. TİKA kurulmadan önce Türkiye'de TİKA'ya benzer yapı daire başkanlığı düzeyinde kurulmuştur. Ancak proje geliştirme ve organizasyonlar noktasında eksik kalmıştır. Aynı zamanda 1980'li yıllarda küreselleşmenin arttığı, serbest piyasanın egemen olduğu bu dönemde bu yapılar özellikle kalkınma dış yardım ve işbirliği alanlarını yakından takip etmiştir. Daha sonraki süreçte ise Berlin Duvarının ve SSCB'nin yıkılmasından sonra 15 ülke daha bağımsızlığına kavuşmuştur. Bu 15 ülkeden 5'i Türk Cumhuriyeti diye adlandırılan yeni kurulan cumhuriyetler olarak kurumsallaşma ve yapılarını ayakta tutma gayesinde adımlar attığı

gözlemlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti adına bu nokta da TİKA'nın ilk kuruluş amacı, bu bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerine birçok açıdan destek olmak ve onların devletleştirme, bağımsızlık süreçlerinde artık kurumsallaşmış cumhuriyet olarak Türkiye'nin tecrübelerini ve kalkınma işbirliği alanında kapasite paylaşımı adına adımlar atmıştır.

5.2.1. TİKA'nın Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı

1991'de Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte dünyada önemli değişimler yaşanmıştır. Bu çerçevede 90'lı yılların başında bağımsızlığına yeni kavuşan Türk Cumhuriyetleri'nin çok acil değişim, uyum ve kalkınma ihtiyaçlarına zaman geçirmeksizin cevap vermek üzere ve devletçi ve kapalı ekonomik yapılardan piyasa merkezli bir yapıya doğru gerçekleşen bu paradigmatik dönüşümde, Türkiye'nin kendine özgü tecrübesini bu geçiş ekonomileriyle paylaşma boyutunda her şeyin her miktarda ihtiyaç olduğu günlerde önemli görevleri yerine getirmek üzere TİKA, Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1992 tarihli kararıyla 21124 sayılı ve 27 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazete yayınlanarak yürürlüğe giren 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı teşkilat olarak kurulmuştur (TİKA, Stratejik Plan, 2019, s.21). 1992-1999'a kadar TİKA, Dışişleri Bakanlığı çatısı altında faaliyet göstermiştir ve faaliyet coğrafyasının da Türk Cumhuriyetleri ve Balkan ülkeleriyle sınırlı olduğu görülmüştür. 1999 yılında ise TİKA'nın kronolojik değerlendirilmesi açısından önemli adımlar atıldığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede kurum Dışişleri Bakanlığı'ndan Cumhurbaşkanı tezkeresi ile Başbakanlığa bağlanmış ve faaliyetlerine devam etmiştir. 2000'li yılların başlarında ise çeşitli KHK'larla kurumun işleyişi açısından daha rasyonel politikalar üretilmesi ve hızlı adımlar atılması adına çeşitli hukuki düzenlemeler yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu amaçla 2001 yılında 4668 sayılı; "Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" ile görev ve sorumlulukları ortaya konmuş ve Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı olan resmi ismi "Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı"(TİKA) olarak değiştirilmiştir (Erdağ, 2004, s.35). TİKA bu yıllardan sonra ekonomi, dış politika gibi faaliyet alanlarında geniş yelpazede yer bulmuştur. 2011 yılında ise TİKA'nın aktif dış politika anlayışı içerisinde yer alması bağlamında kalkınma işbirliği alanında bölgesel ve küresel aktörlerle rekabet

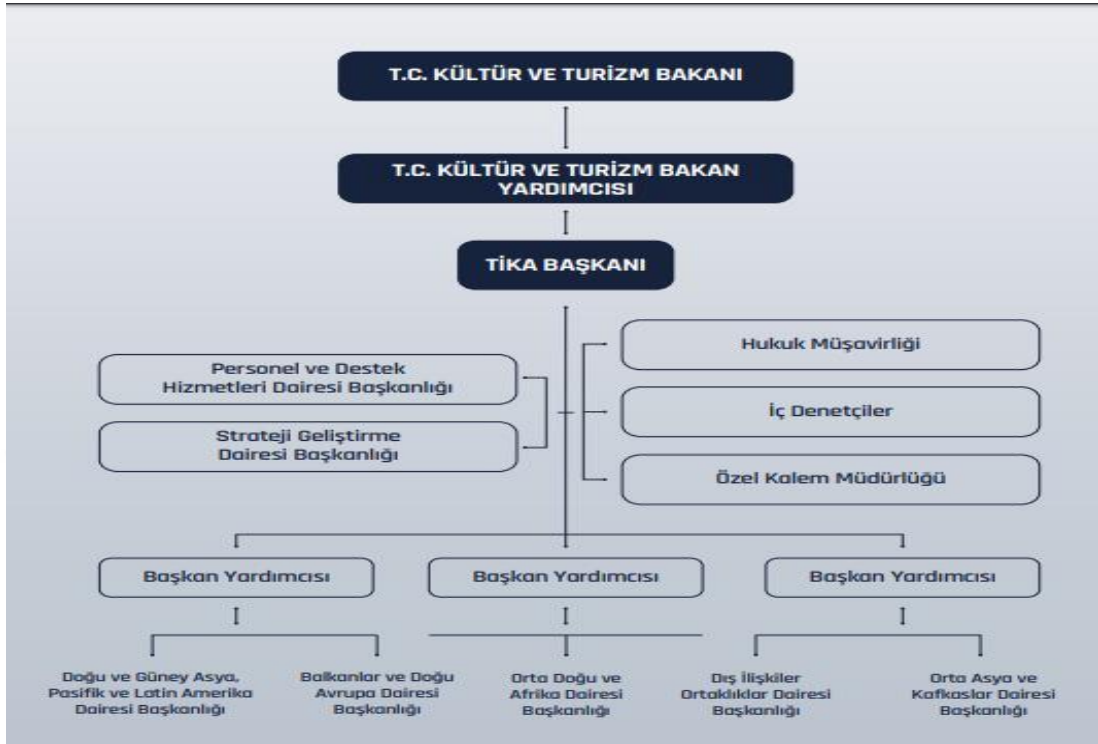
edebilecek yapıyı oluşturmak adına birtakım yasal düzenlemeler yapılmış ve kurumun yapısal dönüşüme uğraması sağlanmıştır. Aynı zamanda 2011 yılında 656 sayılı KHK ile teşkilat kanununda değişiklik olan TİKA'nın adında kalkınma ifadesi kaldırılarak yeni adı “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı” şeklinde olmuştur. Bu yıldan sonra kurumun altyapısında bölgesel anlamda değişiklikler yapılarak kalkınma işbirliğine yönelik faaliyetler düzenlenmiştir. Bu amaçla yedi tane bölgesel daire kurulmuştur. 2018 yılında ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin gelmesiyle birlikte, 703 sayılı KHK'nın 94.maddesi ve 15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin” 37.bölümünün 520. ve 531. maddelerinde başkanlık teşkilatındaki son değişiklikler yer almıştır. Aynı zamanda başkanlığın kamu tüzel kişiliğine haiz özel bütçeli bir kurum olduğu ifade edilerek Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak çalışmalarını gerçekleştireceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Kültür ve Turizm Bakanlığına YEE'nin, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı ve TİKA'nın da bağlanması insani diplomasinin de dış politikanın merkezinde yer almasını sağlamış ve aynı zamanda başkanlığın kamu diploması ve insani diploması araçlarına sahip olduğunu göstermiştir (TİKA, Stratejik Plan, 2019, s.21).

Günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak görev yapan TİKA'nın teşkilat yapısında Kültür ve Turizm Bakanın görevlendirdiği bakan yardımcısının koordine ettiği bir başkan, üç başkan yardımcısı ve bunlara bağlı olmak üzere Doğu ve Güney Asya Pasifik Latin Amerika Dairesi, Balkanlar ve Doğu Avrupa Dairesi, Orta Doğu ve Afrika Dairesi, Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi, Orta Asya ve Kafkaslar Dairesi bulunmaktadır. TİKA'nın danışma hizmet birimleri olan ve TİKA başkanına doğrudan bağlı olarak çalışan birimler; Hukuk Müşavirliği, İç Denetçiler, Özel Kalem Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Dairesi, Personel ve Destek Hizmetleri Dairesi şeklindedir. TİKA'nın teşkilat şeması gösterilmiştir.

Ana hizmet birimlerinden olan Doğu ve Güney Asya Pasifik Latin Amerika Dairesi, Balkanlar ve Doğu Avrupa Dairesi, Orta Doğu ve Afrika Dairesi, Orta Asya ve Kafkaslar Dairesi'nin görev alanına giren ülkeler başkan tarafından belirlenmektedir. Bu

daireler, görev alanına giren ülkelerle birlikte ajansın görevleri ile başkan tarafından verilen görevleri de yeri getirmektedirler. Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi birden fazla ülkedeki ve bölgedeki faaliyetleri, projeleri ve programları ajansın görevleri doğrultusunda ilgili dairelerle işbirliği içinde yürütmektedir. Aynı zamanda kalkınma yardımlarından teknik desteğe ve insani yardımlara kadar birçok alanda STK'larla işbirliği yapmaktadırlar. Bununla birlikte uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkelerin teşkilatlarıyla işbirliği yaparak ortak finansman ve benzer olgularda proje, programlar geliştirip uygulamaktadırlar (TİKA, Faaliyet Raporu, 2019, s.38). Strateji Geliştirme Dairesi ise 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 5346 sayılı Kanun ve diğer mevzuatla strateji geliştirme ve mali hizmetler birimine verilen görevleri yürütmektedir. Bunlarla birlikte bu birim Türkiye kalkınma yardımları ile ilgili verileri toplayıp raporlamasını gerçekleştirmektedir. Başkana bağlı olan diğer birim ise Personel ve Destek Hizmetleri Dairesi, kurumun insan kaynakları politikasını ve hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarının planlamasını yapmak ve uygulamak, 5018 sayılı Kanun çerçevesinde başkanlığın birimleri ve yurt dışındaki ofislerin ihtiyacı olan her türlü unsurlar ile idari mal ve hizmet gibi işlevleri yürütmek, bilişim ve yönetim sistemini dokümantasyon hizmetlerini güncellemek yerine getirmek, başkanlık kütüphane ve arşiv hizmetlerini yerine getirmek, başkanlık sivil savunma ve seferberlik hizmetlerini planlamak ve yürütmek, başkanlığın birimleri ile yurt dışındaki ofislerin bilgi teknolojileri altyapısını kurmak, onarmak vb. ve ilgili projelerle işbirliğini sağlamakla görevli birimdir (TİKA, Faaliyet Raporu, 2019, s.26-27). Başkanlığa danışmanlık eden diğer birim ise Hukuk Müşavirliği olup bu birim 659 sayılı “Genel ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin KHK’yla” verilen görevleri yerine getirip aynı zamanda bütün birimlerde olduğu gibi başkan tarafından verilen görevleri icra etmektedir (TİKA, Faaliyet Raporu, 2019, s.38).

Şekil 3: TİKA'nın Teşkilat Yapısı

Başkanlık kurumsal merkezi yapılanmasıyla birlikte yurtdışında yürüteceği program, proje, faaliyet ve yardım işlemleri için gerektirdiği alanı oluşturmak ve koordinasyonu sağlamak amacıyla “Program Koordinasyon Ofisleri”(PKO) kurmuştur. Bu ofisler kurulurken görev alanına giren ve önceliği olan bölge ülkelerinde Dışişleri Bakanlığı ile gerekli koordinasyonu sağladığı gözlemlenmiştir. 2000’li yıllarla beraber Türkiye’nin dış politikasında önemli bir aktör olarak değerlendirilen TİKA, 2002 yılında 12 olan PKO sayısını 2011 yılında 25’e, 2012 yılında ise 33’e yükseltmiştir. Günümüzde TİKA, ikili işbirliği anlaşmaları veya mutabakat muhtıraları çerçevesinde halihazırda 60 ülkede 62 PKO ile 150 ülkede faaliyet göstermektedir. Bu ofisler aracılığıyla TİKA, sahada yer alan kurum olarak yereldeki dinamikleri iyi gözlemlemeye çalışmıştır. Aynı zamanda sahadaki ihtiyaçları da analiz ederek ülkenin dış politika önceliklerini değerlendirerek yapılan projelerle işbirliği içerisinde hareket edip hem TİKA’nın hem de Türkiye’nin temsilciliğini ön planda tuttuğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte yerel personel, koordinatör yardımcıları ve koordinatörlerle hızlı adımlar atılması sağlanmıştır. Dolayısıyla Türkiye’nin aktif dış politika ile birlikte çeşitli alanlarda yapılan proje sayısı

ve çalışma yaptığı ülkelerin sayısı artıkça ofislerin faaliyetleri buna paralel geniş alana yayılmıştır (www.tika.gov.tr, 2020).

Bir başka boyutta, TİKA'nın paydaşları olarak Cumhurbaşkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve diğer bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, kamu diplomasi konusunda faaliyet gösteren diğer resmi ve sivil kuruluşlarla (DEİK, Yunus Emre Vakfı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı vb.) birlikte uluslararası faaliyet yürüten STK'lar, uluslararası kuruluşlar, diğer ülkelerin kalkınma işbirliği teşkilatları ve özel sektör olarak belirlendiği görülmüştür. Aynı zaman başkanlık tüm kurumların resmi kalkınma yardımlarını (RKY) da toplayan kuruluştur. Buna yönelik olarak 2019-2023 stratejik planında da kalkınma işbirliği faaliyetlerinin sürdürüldüğü 150'den fazla ülkedeki proje ve faaliyetlerinin yararlanıcıları ve işbirliği yapılan kamu kuruluşları ve STK'lar ise proje ve faaliyet sıklığı toplam görece de büyük sınıflandırılmıştır (TİKA, Stratejik Plan, 2019, s.28).

TİKA kuruluşundan bu yana kapasitesini ve yetkinliğini arttırarak farklı coğrafyalarda stratejik işbirliği yürüterek sağlık, eğitim, kültür gibi çok çeşitli alanlarda projeler ürettiği görülmüştür. Bu projeleri dünyanın farklı alanlarında kalkınma faaliyetleri olarak sunmuştur. 1992-2000 arasında sadece 2500 proje üretilirken bugün projelerin yıllara göre arttığı gözlemlenmiştir. 2000'den sonra proje sayısının 20.000'nin üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Dolayısıyla TİKA, uluslararası alandaki standartlar çerçevesinde sektörel olarak eğitimden sağlığa, tarımdan hayvancılığa, üretim ve ekonomik olanakların güçlendirilmesi, insan kaynağı kapasitesinin arttırılması gibi alanlara yoğunlaşmıştır.

TİKA'nın faaliyetlerinin de ön plana çıktığı bu bölümde kuruluş, teşkilat yapısı ve tarihçesine değinilmiştir. Bir sonraki bölümde 15.07.2018 tarih ve 4 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çerçevesinde görev ve sorumluluklar belirtilmiştir. Diğer bölümlerde ise projelerin geniş çerçevede yaygın olması ve sayısının artmasından dolayı faaliyetlerin yapıları incelenirken, yürütülmüş veya yürütülecek ve gerçekleştirilen faaliyetlerin türlerine, niteliğine kısaca değinilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla kurumsal yapı ve faaliyetler, projeler incelenirken TİKA'nın yıllık faaliyet ve kalkınma yardım raporlarından, uzmanlık tezlerinden, süreli yayınlar olan "TİKA Dünya Dergisi" ve

“Avrasya Etütlerinden” yararlanılmıştır. Bununla birlikte gelecek planlamasında yapılacak faaliyetleri ve durum analizlerini içerisinde barındıran stratejik planlarda incelenmiştir. Bu amaçla TİKA’nın faaliyet alanının çok çeşitliliği içermesi ve yıllara göre proje ve faaliyetlerdeki artışları tam anlamıyla sunabilmek için sayısal verilere dayanılmıştır.

5.2.2. Görev ve Sorumluluklar

15.07.2018 tarih ve 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanması ile dış politikada etkinlik sağlayabilmek amacıyla küresel yapıda gelişen koşullara paralel görev ve sorumluluklara ilişkin mevzuatın yeniden hazırlanması söz konusu olmuştur. Türk dillerinin konuşulduğu ülkelerle başlayıp az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal, kültür, gibi alanlarda çözüm odaklı düşünme, sahada etkin işbirliği geliştirme proje süreçleriyle TİKA, pek çok konuda uygulamalı olarak faaliyetlerini sürdürmeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda TİKA’nın yapısal anlayışını ortaya koymak adına vizyon ve misyonlarına değinmek gerekmektedir. TİKA’nın vizyonu: *“Kalkınma iş birliğinin tüm alanlarında her türlü araç ve yöntemleri kullanmak suretiyle, bölgesel ve küresel düzeydeki sorunlara, adalet ve eşitlik çerçevesinde, hızlı ve kalıcı çözümler sunabilen etkin bir teşkilat olmak”* şeklindedir. Misyonu ise: *“Türkiye’nin uluslararası iş birliği faaliyetleri ve kalkınma yardımları çerçevesinde, faaliyette bulunduğumuz ülkelere, ilgili kuruluşlarla koordinasyon içerisinde, ekonomik, sosyal ve insani kalkınma süreçlerini destekleyecek, ortak tarihi ve kültürel mirasımızın geleceğe taşınmasını sağlayacak sürdürülebilir proje ve faaliyetler gerçekleştirmek”* şeklindedir. Vizyonunda en önemli unsurlar olarak bölgesel ve küresel, adalet ve eşitlik, hızlı ve kalıcı terimlerine vurgu yapılırken misyonda ise ekonomik, sosyal, insani, tarih, kültürel, proje ifadeleri ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla kurumun kendini tanıtmayı ve hedefini belirtmesi açısından vurgulanan anlayış TİKA’nın insan odaklılık, ülkenin ihtiyaç ve önceliklerine uygunluk, kaliteli ürün ve hizmet sunumu, tarafsızlık ve şeffaflık, katılımcılık, güvenilirlik, sonuç odaklılık, etkililik, verimlilik ve yerindelik, dış politika da uyumluluk gibi temel değerlerinin oluşmasını sağlamıştır.

Bu çerçevede 4 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Başkanlığın görevleri 522. Maddede sıralanmıştır: İşbirliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve topluluklarla iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri karşılıklı kalkınmaya da katkıda bulunacak şekilde projeler ve faaliyetler temelinde geliştirmek, söz konusu ülke ve toplulukların kalkınma hedef ve ihtiyaçlarına uygun işbirliği program ve projelerini hazırlamak veya hazırlatmak, bununla ilgili gerekli takibi yapmak ve bunların uygulanmasında koordinasyonu sağlamak, işbirliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve toplulukların iktisadi gelişim sürecinde ihtiyaç duyacakları ekonomik altyapı araçlarını ve destek programlarını hazırlamak, ekonomik büyüme, yatırım ortamının hazırlanması ve geliştirilmesi, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, iyi yönetim, kadın ve ailenin önemi, bilgi teknolojileri transferi, çevre ve doğal kaynakların yönetimi, enerji, altyapı, sürdürülebilir kalkınma gibi alanlarda katkı temin etmek, bu ülkelere kurumsal, insan kaynakları ve benzeri alanlarda kapasite geliştirme destekleri sağlamak, gerektiğinde yabancı ülke ve topluluklara yapılacak insani yardım ve teknik desteklerin koordinasyonunu sağlamak, kalkınma alanında ulusal ve yararlanıcı ülkelerin kamu kurumları, üniversiteleri, STK ve özel sektör kuruluşları ile program, proje ve faaliyetler gerçekleştirmek ve gerektiğinde uzman desteği sağlamak, işbirliği yapılması hedeflenen ülke ve topluluklarda kamu yönetimi, hukuk, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlardaki işbirliğini güçlendirmek amacıyla proje ve programlar gerçekleştirmek, ülkelere eğitim amacıyla Türkiye'ye gönderilecek kamu görevlileri ve diğer kişilere burs ve benzeri destek sağlamak, yurtdışında kültürel işbirliği programları yürütmek ve buna ilişkin Türk kültürüyle ilgili faaliyet gösteren merkezlerle işbirliği yapmak, kalkınma yardımları ve Türkiye'nin dış yardımlarıyla ilgili uygulama ve teknik koordinasyon ile takibi sağlamak ve raporlar yayınlamak, yurtdışında bulunan ortak tarihi, kültürel ve toplumsal mirasın ve değerlerin korunmasına, toplumlar arası ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik sosyal ve kültürel çalışmalar yapmak, görevi bağlamında uluslararası işbirliğine ilişkin çalışmalarda yer almak ve koordinasyonu sağlamak, gerektiğinde uluslararası kuruluşlar ve bunların temsilcilikleriyle ortaklaşa projeler yürütmek, işbirliğinde bulunulması hedeflenen ülkelerin yanı sıra, özellikle tarihi, coğrafi, sosyal ve kültürel bağlarımızın bulunduğu ülkelere, kalkınmışlık düzeyine bakılmaksızın, teknik katkı ve destekte bulunmak ve diğer ülkelere gelen talepleri değerlendirmek, başkanlığın yürüttüğü faaliyetlere

yönelik programa alınacak ülkeler ve topluluklar hakkında bakanlığa bilgi vermek ve mevzuatla yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri gerçekleştirmek şeklinde görevleri yetki ve sorumlulukları sıralanmıştır.

Kararnamede belirtilen görev tanımları ile birlikte yurt dışındaki taşınmaz kültür varlıklarına yönelik çalışmalarda kurum ve kuruluşlarla ve STK'lar arasındaki etkileşimle koordinasyonu sağlamak, aynı zamanda strateji geliştirip restorasyon projelerini de yönlendirmek amacıyla “Yurt Dışındaki Kültür Varlıkları Eşgüdüm ve Yönlendirme Kurulunun” sekretarya hizmetlerini yürütmektedir. Aynı zamanda kurumun faaliyetleri mevcut mevzuat çerçevesinde yürütülmekle birlikte program ve projelerin etkin olması noktasında yeni işbirliği modelleri üzerinde çalışmak ve geliştirmek, gerekirse mevzuat değişikliklerinin faydalı olması gerekliliği üzerine durulduğu görülmüştür (TİKA, Stratejik Plan, 2019, s.25).

Kısaca TİKA ve ilgili kurumlar sahada güçlü bir şekilde var olmanın katkısını hissettikleri gözlemlenmiştir. Türkiye imkanlar ölçüsünde tecrübelerini ve birikimlerini işbirliği içerisindeki ülkelere aktarmaya devam etmektedir. TİKA her yıl 100’ün üzerinde uluslararası seminer, sempozyum, konferans gibi etkinliklere destek olmuştur. Son olarak Türkiye, TİKA aracılığı ile gerek sorunları yerelden çözme yeteneği ve tecrübelerini aktarma noktasında ekonomik ve sosyal risklere karşı bölgesinde, uluslararası alandaki ülkelerde ekonomi ve üretim sektörlerine yönelik kalkınma ve proje faaliyetleri ile yeni işbirliği alanlarında destek sağlamaya devam ettiği görülmüştür.

5.2.3. TİKA’nın Projeleri ve Faaliyetleri

Türkiye, TİKA ile birlikte 1992’den itibaren faaliyetleri ve projeleri ile bölgesel bir aktör olarak düzenleyici, uluslararası aktör olarak ise etkin olmayı hedefleyen yapı içerisinde politikalarını oluşturmuştur. TİKA, ilk olarak Türk Cumhuriyetleri’nin değişim ve kalkınma ihtiyaçlarına yönelik önemli görevler üstlenmiştir. 2000’li yıllarla beraber TİKA, ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki işbirliğini arttırmak olarak tanımladığı kurum yasasıyla misyonunu genişletmiştir. Böylece faaliyet alanını Balkanlar, Orta Asya ve Kafkaslarla sınırlı tutmamış, Orta Doğu ve Afrika bölgeleri başta olmak üzere kalkınma ihtiyacı olan tüm ülkeleri kapsayacak şekilde

genişletmiştir. TİKA proje ve faaliyetlerini üretirken koordinasyona büyük önem vermekle beraber teknik ve diğerkonularda ÷lke veya uluslararası kuruluşlardan gelen talepler üzerine paydaşları olan kamu kuruluşlarının ve STK'ların görüşlerini ve katkılarını alarak değerkendirmeyapmaktadır. Dolayısıyla bu projeler belirlenirken, ÷lkeler arası ilişkilerden proje ve faaliyetlerin fırsat-tehditlerine kadar birçok boyutları araştırılmakta ve araştırmalardan elde edilen bilgiler ışığında projelerin yapılması planlanmaktadır. Projelerin özelliklerine ve amaçlarına göre farklılık gösterdiğı gözlemlenmiştir. Bu amaçla genel olarak projeler; sosyal ve ekonomik altyapılar ve hizmetler, üretim sektörleri, çoklu ve çakışan sektörler, acil ve insani yardım şeklinde gruplandırılmaktadır.

BM tarafından hazırlanan ve kalkınma hakkından barış ve güvenliğe, cinsiyet eşitliğinden açlık ve yoksulluğun kaldırılmasına, kalkınma için küresel ortaklığın geliştirilmesinden çocuk ölümlerinin azaltılmasına kadar sürdürebilir insani kalkınmaya yönelik tüm insanlığın ortak hedeflerini ortaya koyan “Bin Yıl Bildirisi” Eylül 2000’de açıklanmıştır. 189 ÷lke bu bildiriye onaylayarak imzalamıştır. TİKA, bu milenyum hedeflerinin yanı sıra 2030’daki sürdürebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda proje ve faaliyetlerini şekillendirmekte, ÷lkelere tecrübe ve teknik altyapının aktarımına ilişkin ön planda yer aldığı gör÷lmüştür (TİKA, 2004, s.1). TİKA bütün bunlarla beraber proje ve faaliyetlerinde, kalkınma yardımlarında uluslararası kuruluşlarla da işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Bu amaçla TİKA’nın işbirliği faaliyetleri ile ortak çalışmalar yaptığı kuruluşlar; BM çatısı altındaki UNDP, UNESCO, UNICEF, FAO, WHO, DB gibi çok sayıda uzman kuruluşlarının yanında OECD, İslam Kalkınma Bankası, (ISDB) Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA), Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) gibi uluslararası alanda etkin olan kurumlardır.

Bu çerçevede, Türkiye’nin teknik yardım konusunda etkinliğini ve gör÷n÷rlüğünü arttırılmasına yönelik 2004 yılında önemli adımlar atıldığı gözlemlenmiştir. Böylece faaliyet yaptığı alanda özgün olması, uluslararası kuruluşların TİKA ile işbirliği yapmasını sağladığı gör÷lmüştür. 2004 yılında TİKA, tahsis edilen bütçenin tamamını kullanmıştır, ulusal ve uluslararası alanda toplam 450 proje

gerçekleştirmiştir. Bu yıllarda Avrupa, Asya ve Orta Asya, Kafkasya ve Orta Doğu'da yaşanan dönüşümler sonucu bu ülkelerde siyasal, ekonomik, demokratik ve toplumsal yönden liberal ve piyasa düzenini içeren uygulamalarla ihtiyaçlar giderilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda geçiş dönemi yaşayan ülkelerin idari ve altyapılarını geliştirmek için Türkiye'nin bilgi birikimini ve tecrübesini faaliyetler aracılığıyla ilgili ülkelere aktarılması açısından insan kaynaklarının geliştirilmesini, merkezi yerel idarenin kurumsal yapılarıyla ilgili mevzuat ve teknolojiyi barındıran çalışmaların ortaya konulması sağlanmıştır. Yetişmiş insan kapasitesini arttırmak amacıyla da eğitimcilerin eğitimine önem verilerek ülkelerdeki kurumların personeline ulaşılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, 2004 yılına kadar yaklaşık 18.000 öğrenci ve çeşitli meslek gruplarında yer alan kişilere eğitim verilerek ülkelerin insan kaynağına yatırım yapılmıştır (TİKA, 2004, s.27-32).

İdari ve altyapıların geliştirilmesi yanında eğitim, sağlık, gıda, kadının statüsünün geliştirilmesine ve iş hayatına katılımına, su temini ve STK anlayışının yaygınlaştırılması gibi konularda sosyal altyapıların geliştirilmesi maksadıyla proje ve faaliyetler yapılmıştır. 2004 yılında bu amaçla ilk olarak genel eğitimin iyileştirilmesine yönelik işbirliği yapılan ülkelerde mevcut eğitimcilerin niteliklerinin geliştirilmesi, eğitim sistemlerinin uluslararası yapı ile uyumlulaştırılması ve modern standartlarda eğitim yapılmasının sağlanması amacıyla; gerekli eğitim materyali ve ekipman desteği verilmekte ve okulların fiziki altyapıları iyileştirilmektedir (TİKA, 2004, s.38-41). 2004 yılı faaliyet raporunda belirtildiği üzere 2004 yılında Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ile işbirliği yapılarak personel eğitimi, yönetim ve organizasyon geliştirme konularında ve müşterek yatırımları öngören çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Örneğin: Avrasya ülkelerinde girişimciliğin ve küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin geliştirilmesi, Avrasya KOBİ programı çerçevesinde ülkelerin KOBİ'lere ilişkin hukuki ve teknik altyapı durumları değerlendirilmiş ve potansiyel işbirliği imkanları sunulmuştur (TİKA, 2004, s.41-47).

İşbirliği yürütülen ülkelerde demokrasinin geliştirilmesine ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunan TİKA, demokrasinin en önemli unsurlarından biri olan sivil toplum anlayışını geliştirmek amacıyla STK'larla proje ve faaliyetlerde işbirliği yapmakta ve

aynı zamanda o ülkedeki STK'ların kurumsal kapasitesine ve organizasyonlarına destek vermiştir. Ekonomik altyapıların ve üretim sektörlerinin geliştirilmesi açısından tarım ve hayvancılık sektörüne ilişkin olarak da birçok faaliyet sürdürülmüştür. Aynı zamanda TİKA 2004 yılında bilişim, mali hizmetler, bilim, turizm, ulaştırma ve özel sektörün değişimine ve dönüşümüne yönelik genellikle Türk Cumhuriyetleri ile uluslararası kuruluşlar nezdinde programlar yapmıştır.

Toplumlar arası iletişim sosyal barış ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesine ilişkin ortak dilin yaygınlaştırılması, tarihi mirasın korunması ve ileriye aktarımına yönelik restorasyon, uzman eğitimleri gibi çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. 2004 yılında ileride kültürel diplomasi de etkin olacağımız Türkçe'nin yaygınlaştırması için çeşitli üniversitelerde Türkoloji bölümleri desteklenmiş, yeni bölümler açılmıştır. Bununla birlikte Türk Kültür Merkezlerinde ve PKO'lar da Türkçe kursları açılmıştır. Bu çerçevede 2000 yılında faaliyete geçen Türkoloji bölümlerinin sayısı 2004 yılında 14 ülkede 18 şeklinde olup 2400 öğrenci eğitilmiştir. Bu kapsamda birçok ülkede Türkoloji ve/veya Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri desteklenmiş, altyapı ve ekipman desteği sağlanmıştır. TİKA'nın tanıtım faaliyetleri çerçevesinde yürüttüğü çalışmalardan olan Avrasya Etüdleri ve Avrasya Bülteni yayınlanmaya devam etmiştir. Kültürel işbirliğinin geliştirilmesi çerçevesinde müşterek kültür mekanlarının oluşturulması, müşterek kültür eserlerinin kültür hayatına kazandırılması, son olarak kültürel faaliyetlerin desteklenmesi bağlamında çalışmalar yürütülmüştür. Acil ve insani yardımlar kapsamında bölge halklarının sosyal kalkınmasına katkıda bulunmak, sosyal ve insani problemlerin azaltılmasına ilişkin ilaç ve tıbbi malzeme yardımı, savaş, çatışma ve terörizm bölgelerinde barınma vb. problemlerin azaltılması için yiyecek ve giyecek yardımı yapılmıştır. Örneğin: Afganistan'a Gıda Yardımı, Bosna-Hersek'e İnsani Yardım, Kuzey Osetya Cumhuriyeti/Beslan'a Yardım gibi birçok alansal faaliyet gerçekleşmiştir (TİKA, 2004, s.75-90). Bu gelişmelerle beraber kurum teknik yardım işbirliğine ve dış politikaya verdiği önem doğrultusunda yeni çalışma alanları belirlemiştir. Bu amaçla da Afrika'da ve Ortadoğu'da yeni alanlar oluşturulmuş ve bunun yanında Balkanlar ve Asya'da da teknik yardım çalışmalarının artırılması hedeflenmiştir. TİKA, 2004 yılı proje uygulamaları sonucunda geniş alana yayılmaya başlamıştır. 2004 yılında toplam 486 faaliyet ve proje gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda TİKA bölgelere ve ülkelere

dağılımında 2004 yılında iki taraflı 198, her bir proje ortalama 6 ülkede gerçekleşmiş durumda 48 proje oluşturulmuştur (TİKA, 2004, s.92).

2005 yılında çalışmalarına devam eden TİKA, proje ve faaliyetlerini genişletmek için çaba göstermiştir. TİKA, 3 kıtada 18 PKO ve 32 ülkede proje ve programlarını sürdürmüştür. 2005 yılında 312'sini Kafkaslar ve Orta Asya'da, 197'sini Balkanlar ve Doğu Avrupa'da, 45'ini Orta Doğu ve Afrika'da, 8'ini ise diğer ülkelerde ve bölgelerde olmak üzere toplam 562 proje ve faaliyet gerçekleştirmiştir. Böylece 2005 yılı faaliyet raporunda belirtildiği üzere bölgesel ve ülkesel düzeyde proje ve faaliyetlerini önceki dönemlere göre arttırdığı gözlemlenmiştir. 2005 yılında bölgesel dağılımda %55.5 ile Asya bölgesel önceliği oluştururken, %35.3'le Avrupa ikinci sırada %8'le Orta Doğu ve Afrika ise son sırada yer almıştır. Projelerin sektörel yapılarını incelediğimizde ise 562 proje ve faaliyetin, 306'sı sosyal altyapıların geliştirilmesini, 135'i kültürel işbirliği, iletişimin geliştirilmesi ve sosyal barışa katkı sağlamasını, 84'ü üretim sektörlerinin gelişimini, 33'ü ekonomik altyapıların geliştirilmesini, 4'ü de acil ve insan yardımların yapılması şeklinde faaliyete geçmiştir. Dolayısıyla oluşturulan proje ve faaliyetler ile ülkelerin kalkınma çabalarına destek verilmiş ve ülkelerin ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla toplam 3358 personel ile birçok alanda 1480 uzman eğitilmiş, 1878 öğrenci eğitim desteği almıştır (TİKA, 2005, s.6-10).

Bu dönemde TİKA, Asya'da ağırlıklı olarak, Kafkaslar ve Orta Asya ile Doğu Asya'da Moğolistan'da faaliyet göstermişlerdir. Aynı zamanda TİKA, bu bölgede BM'nin BYK doğrultusunda eğitim, sağlık, idari, ekonomik ve kurumsal altyapı, STK'ların güçlendirilmesine yönelik proje ve faaliyetler geliştirmiştir. İdari, ekonomik ve sivil altyapıların geliştirilmesine yönelik ise; özel hukuk, yerel yönetimin güçlendirilmesi ve desteklenmesi, ülkelerin bakanlıklarının yeniden yapılanması, maliye alanında işbirliği, çalışmaları gibi projelere yer verilmiştir. Üretime sektörüne ilişkin ise; küçük işletmeler sitesi projesi, organize sanayi bölgesi kurulması, kalite ve standartlar alanında teknik yardım ve işbirliği projeleri örnek olarak sunulmuştur. Kültürel işbirliği, iletişimin geliştirilmesi ve sosyal barışa katkı bağlamındaki bazı projeleri yapılmıştır. Örneğin: Türk film festivalleri, bilişim destekli dil bilimi çalıştayları birçok faaliyet sunulmuştur.

2005 yılında TİKA Avrupa’da da 205 proje ve faaliyet gerçekleştirmiştir. Proje ve faaliyetlerin sektörel olarak incelemesi yapıldığında %54.7 ile sosyal altyapıların geliştirilmesi sektörü ilk sırada yer almıştır, daha sonra ise %32.7 ile de kültürel işbirliği, iletişimin geliştirilmesi ve sosyal barışa katkı sağlamaya yönelik sektör ise ikinci önem verilen alan olmuştur. Diğer kalan kısmı ise üretim sektörleri, ekonomik altyapılar ve acil ve insani yardımlar oluşturmuştur. Hükümet tarafından 2005 yılının “Afrika Açılım Yılı” ilan edilmesiyle birlikte TİKA, Afrika’da iki ülkede PKO açmış ve bunun sonucunda üretilen 28 proje ile Afrika önemli çalışma alanlarından birisi haline gelmiştir. Toplam oluşturulan 28 proje ve faaliyetin 15’i sosyal altyapıların geliştirilmesine, 6’sı kültürel işbirliği, iletişimin geliştirilmesine, 5’i üretim sektörlerinin geliştirilmesine, 1’er adette ekonomik altyapı ve acil insani yardımlara ilişkin olmak üzere sektörel dağılıma ayrılmıştır. Ayrıca Orta Doğu’da toplam 17 adet proje ve faaliyet gerçekleştirilmiştir. TİKA 2005 yılında aynı zamanda bölgesel ve çok taraflı projeler oluşturmuştur (TİKA,2005, s.100-150).

Uluslararası kuruluşlarla işbirliği içerisinde yapılan kalkınma yardımları ile ülkeler, hem birbirlerinin bilgi ve tecrübelerini aktarmış hem de yardım yapılan ülkelere kuruluşlar birlikte hareket ederek etkileşimin kurulmasını sağlamıştır. Bu amaçla 2005 yılında TİKA UNIDO, OECD (DAC), FAO, UNDP, OXFAM gibi uluslararası alanda aktif olan kuruluşlarla her alana yönelik işbirliği geliştirmiştir. Kuruluşlarla yürüttüğü faaliyetlerden bazı örnekler vermek gerekirse; bilimsel araştırma merkezlerinin kurulması, “OECD İstanbul Özel Sektörü Geliştirme” projesi gibi birçok çalışma yapılmıştır (TİKA, 2005, s.190-195).

2006 yılı itibariyle TİKA, ülkesel olarak 1452 proje gerçekleştirmiştir. Böylece önceki yıla göre %158 bir performans sergilenmiştir. Proje ve faaliyetlerin 727 adeti ile %50’si Asya bölgesinde, 538 adeti ile %38’i Avrupa bölgesinde, 150 adeti ile %10,3’ü Orta Doğu Afrika bölgesinde, 25 adeti ise %1,7’si diğer bölgelerde yer almıştır. Sektörel olarak incelediğimizde sosyal altyapıların geliştirilmesi sektörü (eğitim, sağlık, su temini ve hijyeni, sivil toplumun güçlendirilmesi, yerel yönetimler, barınma, sosyal hizmet vb.) 752 proje ve faaliyet ile %51 paya sahip birinci sektör, ekonomik altyapıların geliştirilmesi sektörü (ulaştırma, enerji, bankacılık ve finans, iş ve diğer sektörler) 347

adet proje ve faaliyet ile %24 paya sahip ikinci sektör, üretim sektörlerinin geliştirilmesi 181 adet proje ve faaliyet ile %12,5 paya sahip üçüncü sektör, kültürel işbirliği, iletişimin etkileşimi ve sosyal barışa katkı bağlamındaki sektör ise 161 adet proje ve faaliyet ile %11 payı barındırmıştır. Ayrıca 11 adet acil ve insani yardım proje ve faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2006, s.225).

TİKA, 2006 yılında Balkanlar ve Doğu Avrupa ülkelerini incelediğimizde Arnavutluk, Makedonya, Bosna Hersek, Ukrayna, Kosova gibi ülkelerde birçok proje ve faaliyet üretmiştir. (TİKA, 2006, s.225). TİKA 2006 yılında Orta Doğu ve Afrika bölgesinde öncelik verdiği ülkeler Etiyopya, Filistin ve Sudan şeklinde olmuştur. Üniversiteler arası işbirliği ve ekipman desteği, sağlıklı içme suyu tedariki, yargıda işbirliği ve devlet kurumlarına ekipman desteği, ilaç yardımı, sanayi, madencilik ve inşaat alanlarına yönelik eğitim, kitlesel medyanın ajansının geliştirilmesine kadar pek çok projeyi yürütmüştür. Aynı zamanda 2006 yılında Türkoloji çalışmaları, yerel yönetimler işbirliği çalışmaları, yabancı genç diplomatların eğitimi, kalkınma yardımlarında STK ve kapasite geliştirme programı gibi birçok ülkeyle ve farklı alanlarda bölgesel projeler geliştirilmiş ve yapılmıştır. Ayrıca TİKA'nın uluslararası işbirliğinin gelişmesinde son derece önem gösterdiği bir başka alan ise uluslararası kuruluşlarla arasında gösterdiği etkileşimdir. Bu çerçevede işbirliği içerisinde olduğu uluslararası kuruluşlar ve programlar; DAC, UNDP, BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA), AB, ISDB, Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC), Oxford Açlıkla Mücadele Topluluğu (OXAM), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO), Asya Kalkınma Bankası (ADB), USAID, UNIDO, FAO şeklindedir (TİKA, 2006, s.267-273).

2007 yılı TİKA için faaliyet coğrafyasını genişlettiği, uluslararası alanda etkinliğini ve görünürlüğünü arttırdığı ve program bazlı proje ve faaliyetlerini yürüttüğü bir yıl olduğu gözlemlenmiştir. Bu çerçevede faaliyet gösterilen ülke sayısı 86'ya yükselmiştir. Aynı zamanda Türkiye tarafından gönderilen resmi kalkınma yardımı götürülen ülke sayısı 131'e çıkmıştır. 2007 yılında Balkanların yeni ülkesi Karadağ ve Batı Afrika'nın önemli ülkelerinden biri olan Senegal'deki ofislerin açılmasıyla sayısını 22'ye çıkarmıştır. Türkiye, uluslararası sistemdeki kalkınma yardımlarının eğilimine göre başta kriz bölgeleri olmak üzere en az gelişmiş ülkelere (LDC), denize kıyısı bulunmayan

kalkınmakta olan ülkelere (LLDC) kalkınmakta olan küçük ada devletlerine (SIDS) yönelik taahhütleri bulunmuştur. (TİKA, 2007, s.12).

TİKA, 2007 yılında Türkiye'nin dış politikadaki tutumdan hareketle, tüm kurum ve kuruluşlarının işbirliği ile gerçekleştirdiği projelerin bütçe bazlı değerlendirilmesinde %56,63'lük kısmını Merkez Asya ve Kafkaslar bölgesinde kullanmıştır. Bu bölgeyi %26,83 payla Balkan ve Doğu Avrupa takip etmiş; daha sonra ise dünyada krizlerin yoğunlaştığı bölge olan ve Afrika açılımı doğrultusunda proje ve faaliyetlerin arttığı %12,87 paya sahip olan Ortadoğu bölgesi bölgesel dağılımda üçüncü sırada yer edinmiştir. Yürütülen proje ve faaliyetler doğrultusunda en çok kaynak kullanılan ülkeler; Afganistan, Makedonya ve Moğolistan olmuştur. 2007 yılında Afganistan'a yönelik kullanılan kaynakların fazlalığı nedeni söz konusu ülkelerin "Afganistan'ın Yeniden İmarı Programı'nın" projesinin büyüklüğünden kaynaklanmaktadır. Genel çerçevede sektörel olarak incelendiğinde ise bu faaliyetler/projelerin %78'lik kısmı sosyal altyapıların iyileştirilmesine yönelik gerçekleştiği görülmüştür. TİKA'nın 2007 yılında faaliyet gösterdiği eğitim, sağlık, idari ve sivil altyapıların geliştirilmesi, kültürel işbirliği, ekonomik altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesinde Afganistan'a Moldova'ya ve Filistin'e öncelik verilmiştir. Bu çerçevede 2007 yılında 11 Afgan vilayetinde başlatılan 13 okul inşaatı, hastane inşaatı ve işletimleri, büyükelçiliklerin idari, sosyal, kurumsal desteklenmesi, Türkçe kurslarının düzenlenmesi, TİKA-Afrika tarımsal kalkınma programı gibi birçok proje/ faaliyet gerçekleşmiştir (TİKA, 2007, s.7-17). TİKA, aynı zamanda her yıl olduğu gibi 2007 yılında da uluslararası platformlarda yer almaya çalışmış ve kalkınma yardımları için kaynağın doğru kullanımı adına küresel toplantılara katılmıştır. Bu amaçla OECD başta olmak üzere UNDP, ISDB gibi birçok uluslararası kuruluşla işbirliği yapmıştır. "Küresel Kalkınma Toplumunda Gelişmekte Olan Donörler" konulu G-8 toplantısı, OECD-DAC Politika Diyalogu toplantısı, "Toplumların İlerlemesinin Ölçülmesi ve Teşvik Edilmesi" konulu II. OECD Dünya Forumu gibi çalışmalarla uluslararası işbirliği çalışmaları yapılmıştır (TİKA, 2007, s.13).

2008 yılı TİKA için kurumsallaşma adına önemli adımların atıldığı ve geçmiş yıllarda alınan kararların faaliyete geçirildiği bir yıl olarak değerlendirilmiştir. Yine aynı şekilde bu yılda Kafkaslar, Orta Asya, Orta Doğu, Balkanlar ülkelerine verilen önem

sürdürebilirliğini korurken, Afrika açılımıyla birlikte proje ve faaliyetlerin uygulanmasına devam edilmesi kararı neticesinde Afrika’da bulunan PKO ofisler aracılığıyla birçok ülkede büyük programlar yapılması hedeflenmiştir. TİKA bunun yanı sıra 2008 yılı itibariyle 20 ülkede bulunan 23 PKO aracılığıyla diğer ülkelerde faaliyetini sürdürmüştür. 2008 yılında harcamaların bölgesel dağılımı değerlendirildiğinde Güney ve Merkez Asya %53,99 pay ile ilk sırada yer almıştır. Bunun yanı sıra proje ve faaliyetlerin geçmiş yıllardan gelen ivme ile arttığı ikinci bölge %24,58 pay ile Balkanlar ve Doğu Avrupa olmuştur. Diğer bölge ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) geçici üyeliği çalışmalarına yönelik ülkelerle kurulan işbirliği neticesinde üçüncü bölge %10.96’lık payla Afrika olmuştur (TİKA, 2008, s.11).

2008 yılında ülkeler olarak incelediğimizde Afganistan’daki proje çerçevesinde yoğun kaynak aktarımının dışında diğer öncelikli olan ülkeler arasındaki kaynak dağılımının dengeli olduğu görülmüştür (TİKA, 2008, s.13). Sektörel olarak 2008 yılını incelediğimizde proje/faaliyetler kapsamında kullanılan kaynakların yaklaşık %79.50’si eğitim, sağlık, idari, idari ve sivil altyapıların güçlendirilmesi, su ve su hijyeni gibi birçok alt sektörde değerlendirilerek sosyal altyapıların geliştirilmesi sağlanmıştır. Dolayısıyla sosyal altyapılar ve hizmet sektörüne önem verilmesinin nedeni kalkınma yardımı yapan diğer ülkelerde olduğu gibi milenyum hedefleri doğrultusunda katkı sağlayan öncelikli sektör olmasından kaynaklanmıştır. Bu sektörün ardından ikinci sırada %10.62’lik payla ekonomik altyapılar ve hizmetlerin geliştirilmesi yer alırken; üretim sektörleri %3.93’lük payla üçüncü sırada, bunları takip eden sektörler ise acil ve insani yardımlar ve çoklu çıkışan sektörlerdir (TİKA, 2008, s.13).

Ayrıca Dışişleri Bakanlığının yürüttüğü BMGK geçici üyeliği çalışmalarında TİKA’nın göstermiş olduğu proje/faaliyetlerin, kalkınma yardımlarının etkileri başarı ile sonuçlanmıştır. Aynı zamanda kalkınma yardımlarının uygulanmasında diğer ülkelerin teknik yardım örgütleri ve uluslararası kuruluşların yapısındaki kalkınma teşkilatlarıyla ortak projeler uygulama bağlamında 2008 yılında UNIDO, ISDB ile işbirliği anlaşmaları imzalanmış ve UNDP Türkiye ofisi ile Türkiye’nin uluslararası kalkınma işbirliğine katılımını güçlendirmek üzere proje anlaşması imzalanmıştır. Uluslararası kuruluşlarla işbirliğinde gerçekleştirilen önemli faaliyetlerden bazıları belirtilmiştir. Örneğin: OECD

ile Karadeniz ve Orta Asya Ekonomik Görünümü (BSECAO) projesi, Demokratik Yönetişim için Ortaklık projesi, Güney-Güney İşbirliği projesi, UNDP ile Avrasya’da Sürdürülebilir İş Geliştirme projesi gibi çalışmalar sayılmıştır (TİKA, 2008, s.125-126).

2008 yılında da Türkiye’nin ikili temaslarda ve uluslararası toplantılarda en az gelişmiş ülkelere yönelik olarak Filistin, Kosova ve Afganistan gibi ülkelere yardımların icrası için taahhütlerde bulunmuşlardır. Bu taahhütlerin yanında TİKA, STK’ların da kalkınma yardımları içerisinde bulunmasının, Türkiye’nin kalkınma yardım kapasitesini arttıracak olgusundan hareketle STK’ların kapasitelerinin geliştirilmesini ve işbirliği yapılmasını hedeflemiştir. Bu amaçla yurtdışında STK’lar tarafından düzenlenen sempozyumlara, kongrelere, seminerlere destek vermiştir. Örneğin: Türk Dünyası Belediyeler Birliği ile gerçekleştirilen “Yerel Yönetimler Kongresi” bu faaliyete örnek verilebilir. Kalkınma yardımları ve teknik işbirliği doğrultusunda faaliyetlerin uygulanmasına ilişkin kamu kurumları tarafından yapılacak eğitim, danışmanlık desteği gibi konulara yönelik bir yıllık program hazırlanması söz konusu olmuştur. Bu amaçla kurumsal kapasitelerin elektronik ortama aktarılmasına yönelik 2008 yılında geliştirilen “Veri Tabanı Programı” ile KAP hazırlanmış ve 39 kamu kurumuyla işbirliği yapılmıştır. (TİKA, 2008, s.13-14).

2009 yılı uluslararası alanda mali krizin her sektörde ve her coğrafyada etkin olarak yaşandığı bir yıl olarak değerlendirilmiştir. Bu kriz yılı içerisinde Balkanlar’daki PKO’nun Sırbistan’da açılması ve 2010 yılı başında Suriye ve Pakistan ofisleri birlikte toplam 23 ülkede bulunan 26 PKO ile uygulama sahasında yer almıştır. İhtiyaç analizlerinden ve Türkiye’nin dış politika önceliklerinden hareketle TİKA, 2009 yılında kaynakların bölgesel dağılımında önceki yıllarda olduğu gibi Kafkaslar ve Merkez Asya’ya %44,44 pay ile öncelik vermiştir. Bunun önemli sebeplerinde biri Afganistan’daki projenin devamlılığından kaynaklanmıştır (TİKA, 2009, s.17).

2009 yılında TİKA’nın faaliyetlerini sektörel olarak değerlendirdiğimizde ise en çok eğitim, sağlık, idari ve sivil altyapıların güçlendirilmesi, su ve su hijyeni gibi alt sektörlerin oluşturduğu %79,78 pay ile sosyal altyapı ve hizmetler sektörünün geliştirilmesi sağlamıştır. Bu alanda yapılan projelerden bazıları; Kırgızistan Yüksek Eğitim Kuruluna donanım desteği, Vardak Vilayeti Behsud İlçesi Sangi Şendave Kliniği

gibi birçok çalışma mevcuttur (TİKA, 2009, s.17). Ayrıca mesleki eğitimde teknoloji eğitimi, borçlanma stratejisi, iç borçlanma programı, dış ticaret ve tarım istatistikleri programı gibi birçok faaliyet düzenlenerek ülkelerle kalkınma yardım kapasiteleri ve teknik işbirliği konusunda etkileşimi sağlamayı hedeflemiştir. Bu işbirliğinin yanında Türk STK'lar zaman içerisinde kalkınma amaçlı yardımlarını her yıl arttırmıştır. TİKA, STK'ların toplumla devlet arasında veya ülkeler arasında işbirliğinin arttırılmasına yönelik ve STK çalışmalarının kurumsal kapasiteye sahip olması amacıyla "Sivil Toplum Kuruluşları İşbirliği ve Koordinasyon Birimi" kurulmuştur. Sağlık, eğitim, acil ve insani yardım, sosyal ve kültürel vb. projelerinde karar alma süreçlerinde STK'ların olmasını isteyen birim, 2009 yılında Türk STK'larıyla 23 faaliyet ve proje gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda faaliyet gösterilen ülkelerdeki etkileşimi ayakta tutan yerel STK'ların desteklenmesi yönünde de projeler üretilmiştir (TİKA, 2009, s.21).

2009 yılında faaliyetlerin uluslararası alanda tanıtımı sağlanarak Türkiye'nin görünürlüğü arttırılması, işbirliği imkanlarının değerlendirilmesi, uluslararası kriterlere uyumlaştırmanın sağlanmasının gereği olarak bu dönemde de uluslararası kuruluşlarla da çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar; BYK'a yönelik olarak geliştirilen ve yoksulluğun azaltılması, kalkınma için küresel ortaklık anlayışı çerçevesinde oluşturulan "Sürdürülebilir İş" projesi, "Demokratik Yönetişim için Ortaklık (PDG)" projesi, "Karadeniz ve Orta Asya Ekonomik Görünümü (BSECA)" projesi, OECD ile işbirliği içinde ekonomik durumları aralıklarla değerlendiren proje olarak görülmüştür (TİKA, 2009, s.178-180).

2010 yılında da TİKA, Türk dış politikasının odak noktasında bulunarak kalkınma eksenli proje ve faaliyetleri ile çalışmalarına devam etmiştir. Kalkınma kapasiteleri çerçevesinde kurulacak olan teknik altyapının oluşturulmasını ve sürdürülmesini benimsediği gözlemlenmiştir. 2009 yılında da var olan, 2010 yılında da devam eden kalkınma ve işbirliği çalışmalarına yerel yönetimlerin, özel sektörün ve STK'ların da aktif katılım gösterdiği görülmüştür. 2010 yılında kurum 28 PKO ile 25 ülkede projeler geliştirmiştir. Aynı zamanda PKO'nun mevcut olmadığı ülkelere de faaliyette bulunan kurum 100'e yakın ülkede işbirliği projeleri gerçekleştirmiştir (TİKA, 2010, s.8).

2010 yılında TİKA yaşanan gelişmelere karşın hareket kabiliyetini arttırma konusunda adım atmıştır. Buna en iyi verilecek örneklerden biri de Haiti depremi sırasında insani yardımdır. STK'ların koordinasyonu ile bölgesel ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmıştır. Bölgesel açıdan projeler değerlendirildiğinde, sosyal ve kültürel bağların sürdürülebilir olduğu Kafkaslar, Merkez Asya, Orta Doğu ve Balkanlar kurumunun faaliyet alanında öncelik verdiği yerler olarak görülmüştür. Dolayısıyla 2010 yılı bütçesindeki harcamaların dağılımına baktığımızda, Kafkaslar ve Merkez Asya 862 proje/faaliyetle ilk sırada yer almıştır. Balkanlar ve Doğu Avrupa'da 88 proje, Orta Doğu'da 314 proje gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, TİKA kaynaklarından en fazla yardım %63,52 pay proje/programlara ayrılmıştır. Bu projeler sektörel olarak ayrıldığında dağılımı; eğitim %24,63, sağlık %16,02, nüfus politika üreme sağlığı %0,48, su ve su hijyeni %1,49, idari ve sivil altyapılar %12,97, diğer sosyal altyapı ve hizmetler %21,22, ekonomik altyapılar ve hizmetler %8,43, üretim sektörleri %12,01, çoklu ve çakışan sektörler %2,15, acil ve insani yardımlar %0,60 şeklinde sınıflandırılmıştır (TİKA, 2010, s.9). Bu projelerde bazıları; Vardak ilinde okul inşası, Kabil Sürekli Eğitim Merkezi (SEM) proje çizimi ve inşası, Karadağ genelinde Türkçe kursları verilmesi, Kabil Askeri Lisesi kompleksinin inşası ve tefrişi, uluslararası polis eğitim işbirliği projesi, şeklinde olup birçok ülkede uluslararası kuruluşlarla da faaliyetler düzenlenmiştir (TİKA, 2010, s.105-130).

2010 yılının önemli gelişmelerini belirttiğimizde, Türkiye'nin 100 milyon ABD doları yardım sözü çerçevesinde gerçekleştireceği proje/faaliyetleri düzenlemek olmuştur. Bu çerçevede 2010 yılında Afrika'da faaliyet alanı olan 34 ülkeye yaklaşık 10 milyon ABD doları tutarı TİKA tarafından götürülmüştür. Aynı zamanda Türkiye'nin kalkınma işbirliği alanında etkinliğini ve yükselişini arttırmak amacıyla; yerel yönetimlerin, özel sektörün ve STK'ların sürece dahil edilerek, ülkenin kalkınma yardım çalışmalarında daha aktif rol alması planlanmıştır. Bu amaçla STK İşbirliği Koordinatörlüğü tarafından, proje hazırlama ve uygulama seminerleri ve kamu diplomasisi çalıştayları düzenlenmiştir. STK'ların proje hazırlarken kalkınma yardımı perspektifini anlamaları ve kaynaklarını verimli kullanmaları teşvik edilmiştir. Afrika başta olmak üzere birçok altyapı projelerinde STK'ların doğru yönlendirmeyle alanda çalışma yapması sağlanmıştır. 2010 yılında aynı zamanda İSDB, BM, DB, EİT gibi uluslararası kuruluşlarla ve diğer ülkelerin teknik yardım kuruluşlarıyla işbirliği

alışmaları yapılmıştır (TİKA, 2010, s.10). Bu dönemde önemli diğ er bir gelişme ise uzun süredir TİKA'nın yürüttüğü proje olan Türkoloji projesini Yunus Emre Vakfı Türkçe Eğitim Merkezi'ne devri konusunda tarafların bir yol haritası belirledikleri görülmüştür. Dolayısıyla proje kapsamında halka yönelik düzenlenen Türkçe kurslarının Yunus Emre Vakfı'na devredilmesine başlanmıştır (TİKA, 2010, s.10).

2011 yılında da TİKA,  lke ve toplulukların Türkiye'den beklentilerini karşılayabilme adına ve Türkiye'nin stratejik önemini arttırma hedefi doğrultusunda, kalkınma işbirliği çalışmalarında kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve STK'larla ortak bir anlayışla hareket etmeyi gerekli kılmıştır. Dolayısıyla Türkiye'de resmi kalkınma yardımları (RKY)bağlamında kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon görevi üstlenen TİKA'nın bu yardımların genel erevesi olarak toplam kalkınma yardımları 2 milyar 363 milyon dolara yükselmiştir. Bu yardımların 1 milyar 273 milyon doları resmi kurumlar tarafından, 879 milyon doları Türk  zel sektörü tarafından ve 199 milyon doları ise STK'lar tarafından sağlanmıştır. Böylece EG 'lere yapılan yardımlar %79'luk artışla 279 milyon dolara yükselmiştir. Bununla birlikte milenyum hedefini 2011 yılında %0,17'ye çıkarmıştır. Faaliyetlerine bu yılda 25 ülkede 28 PKO ile devam etmiş ve yardım götürdüğü ülke sayısı 100'  geçmiştir. 2011 yılında TİKA'nın Somali'de yaşanan problemler başta olmak üzere birçok ülkenin kalkınmasına her alanda destek olmak için çaba gösterdiği gözlemlenmiştir. Aynı zamanda Pakistan'da 2010 yılında yaşanılan felaket sonrası sosyal altyapısının kalkınmasına yönelik çalışmalara da devam etmiştir. (TİKA, 2011, s.98). Bölgesel olarak resmi kalkınma yardımlarını değerlendirdiğimizde %46,6'sı Güney ve Orta Asya'ya, %23,87'si Orta Doğu, %22'si Afrika'ya ve %6,3'  Balkan ülkelerine olacak şekilde yapılmıştır. 2011 yılında Türkiye'nin RKY'sin den en çok yararlanan ilk on ülkeden ilk sırayı Pakistan almıştır. Bu erevede TİKA tarafından 2011 yılına kadar toplam 9824 proje/faaliyet gerçekleştirilmiştir. Bu proje ve faaliyetlerden 1437'si 2011 yılında yürütülmüş olup; 825 tanesi Asya'da, 425 tanesi Balkanlar ve Doğu Avrupa'da, 202 tanesi Afrika şeklinde ayrılmıştır (TİKA, 2011, s.10-12). 2011 yılında eğitim altyapısının geliştirilmesine ilişkin okul inşası, onarım, donanım gibi çalışmalar y r t lm ştır. Bu alışmalar; Afganistan'da okul inşası olan 14 okulun tefrişatı tamamlanmış, Pakistan'da her eyalete bir kız bir erkek okulu yapılması taahhüdünde bulunulması gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Sosyal altyapıların

geliştirilmesine yönelik diğer bir alan ise sağlık sektörüdür. Dolayısıyla TİKA, bu dönemde hastane onarım ve donanımından hastane işletimine, sağlık taramalarının gerçekleştirilmesinden nitelik personel eğitimine kadar birçok alanda çalışma üretmiştir. Örneğin: Irak'ta Bağdat El-Razi Hastanesi, Filistin'de Gazze Türk-Filistin Dostluk Hastanesi inşası, şeklinde birçok proje ile etkileşimin olması sağlanmıştır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin suya erişim ve su hijyenine yönelik talepleri doğrultusunda proje ve faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Filistin'de 4 belediyede ve 4 su kuyusu açılması gibi örnek projeler verilmiştir. Tarım ve hayvancılık sektöründe üreticilerin kapasitelerinin geliştirilmesinden örgütlenmesine ve ticari ortamın oluşturulmasından nicelik ve niteliğin artırılmasına kadar TİKA, yürüttüğü bazı programlarla ülkelerde sektöre destek sağlamıştır. Örneğin: Moldova'da gıda ve yaşam güvenliğini destekleme programı, gibi projeler yapılmıştır. Başka bir alanda ise kültürlerarası etkileşimin sağlanmasına ülkelerin turizm potansiyelini ve yetişmiş insan kapasitesi arttırmaya yönelik çalışmalarla birlikte diğer sosyal altyapı ve hizmetlere ilişkin faaliyetler yürütülmüştür (TİKA, 2010, s.92-96). Bütün bu çalışmaların yanında TİKA, 50'den fazla STK'larla ikili ilişkiler ve ortaklıklar geliştirip 100'den fazla projede birliktelik sağlamışlardır. Sağlık projeleri, eğitim ve kapasite geliştirme projeleri, sosyal ve kültürel projeler, acil ve insani yardımlar ve tematik toplantılar şeklinde yürütülen çalışmalarda birlikte hareket etmişlerdir (TİKA, 2010, s.70).

2012 yılında da Türkiye'nin dış politikası çerçevesinde, TİKA'nın kamu kurum ve kuruluşlarla ve STK'larla ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, ticari proje ve faaliyet geliştirerek işbirliği içerisinde hareket ettiği gözlemlenmiştir. Bu amaçla; Orta Asya, Orta Doğu, Kafkaslar ve Balkan ülkeleri ile işbirliklerinin çalışmalarla geliştirildiği görülmüştür. Bu dönemde yaşanan diğer bir gelişme ise ülkelerinde yaşanan istikrarsızlık sonucunda Türkiye'ye gelen Suriyeliler için uygulanmıştır. Bunun yanı sıra Somali'de yaşanan açlık krizinin 2011'de BM tarafından insanlık krizi olarak ilan edilmesi neticesinde Türkiye'nin burada çalışmalarını daha çok arttığı gözlemlenmiştir. Tüm bu gelişmelerin çerçevesinde Türkiye'nin toplam kalkınma yardımları 3.324 milyon dolar şeklinde gerçekleşmiştir. Kalkınma yardımlarının 111,65 milyon doları STK'lar tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda Türkiye, yardımların gayri safi milli hasılaya oranı cinsinden hesaplanan BKH'yı 2012 yılında %0,32'e yükseltmiştir (TİKA, 2012, s.7-10).

2012 yılında TİKA, 76 ülkede 1400 proje/faaliyet yürütmüştür. Söz konusu kalkınma yardımlarının %46'sı Orta Doğu'ya, %31'i Afrika'ya, %18'i Güney ve Orta Asya'ya ve %3'ü Balkanlara yapılmıştır. Aynı zamanda iki taraflı resmi kalkınma yardımları 2011 yılına göre %95 artarak 2 milyarın üzerinde gerçekleşmiştir (TİKA, 2012, s.94). Türkiye'nin ayırdığı kaynakları ülkesel olarak değerlendirdiğimizde ise 2012 yılında en fazla payı alan ülke 1.019,93 milyon dolarla Suriye olmuştur. Bu yardımların temelini acil ve insani yardımlar oluşturmuştur (TİKA, 2012, s.94). 2012 yılında TİKA, Türkiye'nin en çok yardım yapan kuruluşu olarak birçok alanda proje/faaliyet yürütmüştür. Sosyal altyapının geliştirilmesine yönelik eğitim, sağlık, su ve su hijyeni, idari ve sivil altyapıya ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Önemli eğitim projeleri; Afganistan'da Kabil Üniversitesi hizmet binası inşa ve tefrişatı, Afganistan'da Kabil Mustafa Demirkıran sürekli eğitim merkezi inşası, Saraybosna mektepleri modernizasyonu gibi birçok faaliyet yapılmıştır. Mesleki gelişime yönelik ise Arnavutluk, Özbekistan, Filistin, Yemen gibi ülkelerde gerek mesleki teknik donanım gerekse eğitim projeleri düzenlenmiştir (TİKA, 2012, s.109). Sağlık sektörüne ilişkin 2011 ve 2012 yılları içerisinde inşa, onarım gerçekleştirdiği poliklinik sayısı 65 olup, donanım desteği sağladığı hastane sayısı 64'tür. Örneğin: Kırgızistan'ın Oş şehrinde 150 hasta kapasiteli bir poliklinik binası inşası, Sudan'da Nyala Hastane kompleksi inşası, gibi birçok çalışma bu alanda sayılmıştır. En önemli altyapı çalışmalarından biri olan su ve su hijyeni çalışmaları çerçevesinde toplam 303 tane su kuyusu açılmıştır (TİKA, 2012, s.110-112).

Kalkınma yardımlarında en önemli katkılardan birini veren STK'ların kaynak aktarımını incelediğimizde bölgesel olarak Afrika'nın öncelik taşıdığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Suriye, Somali, Sudan, Nijer gibi ülkelere önceki yıllarda olduğu gibi 2012 yardım edilmeye devam edilmiştir. Bunun yanında doğal afetlerin yanı sıra dini ve siyasi istikrarsızların yaşandığı Pakistan ve Bangladeş gibi ülkelerde Türk STK'ları ile etkileşim kurmaya çalışmıştır. Bu kapsamda STK'lar gıda yardımından sağlık çalışmalarına ve su teminine kadar birçok proje/faaliyet üreterek bölgesel kalkınmaya destek verdikleri gözlemlenmiştir (TİKA, 2012, s.79-81). STK'larla etkileşimin yanında kamu kurumları, uluslararası kuruluşlarla da gerek kalkınma alanında gerekse faaliyet alanında çalışma yürütmüştür. Bu çerçevede işbirliği içerisinde olunan bazı uluslararası kuruluşlar ise;

BSTDB-Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası, AsDF-Asya Kalkınma Fonu, GEF-Küresel Çevre Fonu, ITU-Uluslararası Telekomünikasyon Birliği şeklindedir. Aynı zamanda 2012 yılında OECD/DAC'a gönderilen veriler neticesinde Türkiye en fazla resmi insani yardım aktarımı yapan 4.ülke olmuştur (TİKA, 2012, s.71-72).

2013 yılında da TİKA, uluslararası işbirliğinin geliştirilmesine yönelik olarak bulundukları ülkede kamu kurumları, özel sektörle ve STK'larla etkileşim halinde proje ve faaliyetler üretmiştir. Ayrıca 2013 yılında PKO sayısını 36'ya yardımda bulunduğu ülke sayısını ise 120'yükseltmiştir (TİKA, 2013, s.133). TİKA bu yılda da Balkanlar, Orta Doğu, Güney Kafkasya, Güney Asya, Orta Asya ülkeleriyle etkileşimini arttırmayı ve var olan ilişkilerini pekiştirdiği gözlemlenmiştir. Ancak bu alanların yanında kurumun SAA, Latin Amerika ve Asya- Pasifik bölgelere yönelik eğilimlerinin olduğu ve bu bölgedeki ülkelerle yakın işbirliği kurarak kalkınma yardımları sağladığı gözlemlenmiştir. TİKA uluslararası alanda kalkınma işbirliği faaliyetleri neticesinde 2013 yılında 1728'i ülkesel ve 88'i bölgesel olmak üzere toplam 1816 proje gerçekleştirmiştir (TİKA, 2013, s.18). Projeler temel olarak her yıl olduğu gibi sosyal altyapıların geliştirilmesine yönelik olmuştur. Bu çerçevede 2013 yılında da sektörel dağılıma baktığımızda %80,9'unu sosyal altyapılar ve hizmetler, %12,9'unu ekonomik altyapılar ve hizmetler, %5,7'sini üretim sektörleri, %0.5'ini ise diğer hizmetler oluşturmuştur. Sosyal altyapı ve hizmetler sektöründeki proje/ faaliyetlerin alt sektör dağılımı ise; %45,5'i sağlık, %20,49'u idari ve sivil toplum, %15,81 eğitim, %14,78 kültürel işbirliği ve restorasyon, %3,45'i su ve su hijyeni şeklinde ayrılmıştır. Kalkınma yardımlarının bölgesel olarak dağılımında ise; %33,7 ile Afrika ilk sırada yer almıştır (TİKA, 2013, s.20).

2013 yılında yürütülen projelerin 404'ü Balkanlar ve Doğu Avrupa'da, 475'i Kafkaslar ve Orta Asya'da, 525'i Afrika'da ve 145'i ise Orta Doğu'da faaliyete geçmiştir. Bu analizle birlikte sektör ve bölgesel olarak önemli projelerden bazılarına değinmek faydalı olacaktır. Eğitim sektörünün temel bir hak olmasından yana tutum sergileyen TİKA, 80 okul inşaatı/onarımı ve 102 okul donanımını gerçekleştirmiştir. Sağlık sektörüne ilişkin ise 25 sağlık tesisi inşa edilmiş ve 42'sinin donanımı gerçekleştirilmiştir. Bir başka alan olan su ve su hijyenine yönelik 2013 yılında toplam 154 su kuyusu inşa edilmiştir (TİKA, 2013, s.19). Aynı zamanda bu dönemde Doğu Afrika'da Zeyla Limanı

üzerinde çalışmalara başlanması, Sudan'ın turizm merkezlerinden olan Sevakın Adasında çalışmalar yürütülmesi gibi projeler gerçekleştirilmiştir. Orta Asya'da ise sosyal ve kültürel bağ olarak Türkiye'nin yakın olduğu ülkeler başta olmak üzere, pek çok ülke ile kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesine yönelik Türkiye'nin tecrübelerinin aktarıldığı eğitim, sağlık, güvenlik ve tarım gibi sektörlerde pek çok proje/faaliyet yapılmıştır. Aynı zamanda Bosna-Hersek'te Doğu Bosna tarımsal kalkınma projesi, Kosovalı hâkim ve savcılarının eğitimi, gibi pek çok faaliyetler yapılmıştır. Orta Doğu bölgesinde ve Kuzey Afrika'da gerçekleştirilen projelerle bölgenin ihtiyaçları hızlı bir şekilde giderilmeye çalışılmıştır. Örnek vermek gerekirse Filistin'de yapılan çalışmalar bölgenin ihtiyacını karşılama konusunda son derece önem taşıdığı gözlemlenmiştir. Yemen'de yapılan Türk Mesleki Eğitim Enstitüsünde istihdam alanı yaratarak ülkede işsizliğin minimum seviyeye indirilmesine katkı sağlanmıştır (TİKA, 2013, s.10-17).

STK'larla işbirliği içerisinde yürütülen sağlık taramaları, tıbbi operasyonlar ve aşı kampanyaları birçok insanın hayatını sürdürebilmesi açısından önemli olduğu gözlemlenmiştir. Bu amaçla 100'ün üzerinde STK ile işbirliği yapılmış ve 150 proje ve faaliyet uygulanmıştır. STK yardımlarından en çok yararlanan ülkeler ise; Somali, Nijer, Filistin, Suriye ve Irak şeklinde olmuştur. Ayrıca PKO'nun bulunmadığı yerde bütçe kaynaklarının etkin değerlendirilmesi açısından STK'lar önemli paydaş olarak değerlendirilmiştir. STK'larla işbirliği içerisinde yapılan faaliyetlerden bazıları; Nijer'de bilgisayar laboratuvarı kurulması, Türk-Meksika uluslararası meslek edindirme programları, Lübnan'da kan bankası ve laboratuvar kurulması, V. Uluslararası İktisatçılar Zirvesi gibi çalışmalar yapılmıştır (TİKA, 2013, s.228). Aynı zamanda TİKA, uygulanan dış politika neticesinde uluslararası kuruluşlarla çalışmalar yapmakta ve küresel sorunların çözülmesi noktasında sorumluluklar geliştirmiştir. Dolayısıyla bu doğrultuda BM, OECD, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi kuruluşlarla yapılan ortak projeler oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra FAO, UNIDO ve İİT ile gerçekleştirilen çalıştaylar, programlar 2013 yılı için önem taşımıştır. İşbirliği projeleri örneklerinden bazıları ise şöyledir: “Uluslararası Sağlık Turizmi Kongresi”, “Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı”, “Türkiye-Afrika İlişkileri: Ortak Kader, Ortak Gelecek, İnsani Diplomasi Konferansı” gibi birçok faaliyet mevcuttur (TİKA, 2013, s.234-238).

2014 yılında da TİKA, ülkelerin yerel ihtiyaçlarını da gözeterek birçok sektörde proje ve faaliyet yürüttüğü görülmüştür. Dolayısıyla ülkelerin ihtiyaçları ve toplulukların talepleri kapsamında insan odaklı, şeffaf, ortak anlayış çerçevesinde oluşturulan projeler için ilk defa bu dönemde “Türk Tipi Kalkınma Yaklaşımı” şeklinde ifade kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde TİKA, Orta Asya’dan Balkanlara, Orta Doğu’dan Afrika’ya ve Latin Amerika’dan Pasifik Adalarına kadar geniş alanda 50 PKO ile 150’ye yakın ülkede yürüttüğü projelerle uluslararası alanda Türk dış politikasında etkin olduğu görülmüştür. Aynı zamanda her yıl olduğu gibi resmi kurumların, özel sektörün ve STK’ların işbirliği ve kalkınma faaliyetlerinde koordinasyon görevini üstlenmiştir. Bu kapsamda başta eğitim, sağlık, su ve sanitasyon gibi sosyal altyapıların geliştirilmesine yönelik sektörler olmak üzere ekonomik kalkınma ve istihdamda etkin olan tarım, hayvancılık ve mesleki eğitim alanlarında çalışmalar gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2014, s.10). 2014 yılında Türkiye’nin resmi ve özel yardımlarının toplamı 6 milyar 403 milyon dolar şeklinde gerçekleşmiştir. 2014 yılında Türkiye’nin RKY’sı ise 3 milyar 591 milyon dolar olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda bu yardımla BYK gerçekleşme düzeyi %0.41 olarak sağlanmıştır. 2014 yılında 191,8 milyon dolar tutarında işbirliği projesi yürütülmüştür. Bu tutarın 185,8 milyon dolarlık kısmı iki taraflı olarak değerlendirilmiş olup, bunun ise 3,80 milyon doları ulusal STK’lara yardım, 3,7 milyon doları acil ve insani yardım, 18 milyon doları yönetim gideri diğer kategorilere ayrılan kaynak olmuştur (TİKA, 2014, s.16).

TİKA’nın 2014 yılında yapmış olduğu yardımların bölgesel dağılımına baktığımızda 53,03 milyon dolarla %28,06’lık pay oranıyla ilk sırada Güney ve Orta Asya yer almıştır. En fazla faydalanan ülke olan Azerbaycan’a ilişkin “Mesleğim Var” temalı mesleki eğitim kursları, bebek ölüm oranlarının azaltılmasına yönelik olarak “Hoşgeldin Bebek Yeni Doğan Sağlığı Eğitim” projesi uygulanmıştır. Türkmenistan, Kırgızistan ve Kazakistan’da eğitim, sağlık ve ekonomik altyapıların geliştirilmesine yönelik pek çok programlar oluşturulmasının yanında toplumun diğer ihtiyaçlarına karşılamak üzere de birçok proje hayata geçirilmiştir (TİKA, 2014, s.17). Balkanlar ve Doğu Avrupa’da bölgesinde en çok faydalanan ülkeler ise; Bosna Hersek, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk’tur. Yine aynı bölgede Kosova’da Osmanlı dönemindeki eserlerin restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Bir başka bölge ise 39,10 milyon dolarla %21,10’luk payla

yardım sağlanan Orta Doğu bölgesidir. Bu bölgede eğitimden sağlığa, temiz suya erişimden restorasyona kadar birçok projeden en çok faydalanan ülke 31,22 milyon dolarla Filistin olmuştur. Örneğin: Filistin’de eğitim altyapısını güçlendirmeye yönelik 550 öğrencili El Halil Türk okulunun inşası gibi birçok proje faaliyete geçmiştir. 2005 yılının Afrika yılı ilan edilmesinden ve bu amaçla yeni açılan ofislerin etkisiyle de Afrika’daki ülkelerin sürdürülebilirliğine yönelik çalışmalarda bulunulduğu görölmüştür (TİKA, 2014, s.17-18). 2014 yılında ülkesel bazda değerlendirdiğimizde, TİKA’nın işbirliği proje ve faaliyetlerinden en çok yararlanan ülkeler sırasında ilk sırayı Filistin almıştır. Aynı zamanda Uzak Doğu’ya 7,74 milyon dolar olmak üzere Amerika Kıtası’na ve Okyanusya’ya da yardımda bulunmuştur (TİKA, 2014, s.19).

2014 yılında proje ve faaliyetleri sektörel açıdan değerlendirdiğimizde ise sosyal altyapılar ve hizmetler sektörünün %72,46 ile en çok pay aldığı görölmüştür. Sosyal altyapılar ve hizmetler sektöründe en çok payı ise 2014 yılında sağlık alt sektörü almış olup, onu kültürel işbirliği ve restorasyon, eğitim, idari ve sivil altyapıların güçlendirilmesi, su ve su hijyeni alt sektörleri takip etmiştir (TİKA, 2014, s.17-19). 2014 yılında 60 ülkede 55 STK ile 133 proje ve faaliyet gerçekleştirmiştir. Eğitim, sağlık, kültürel işbirliği ve üretim sektörlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir. STK’larla işbirliği içerisinde yapılan çalışmalardan bazıları; Afrika’da eğitim sorunlarına yönelik çözüm araştırmaları projesi, uluslararası mesleki ve teknik eğitim programı tecrübe paylaşımı, Çad ve Nijer sağlık organizasyonu, Gana ve Yemen girişimcilik projesi şeklindedir.

2014 yılında uluslararası kuruluşlarla ekonomik, ticari, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki işbirliği faaliyetleri devam etmiştir. Bu faaliyetlerden bazıları kuruluşlar şunlardır; UNIDO ile işbirliği, “Plastik Sanayinde Geri Dönüşüm Teknolojileri” çalıştay, OECD Kalkınma Merkezi, ISDB ve SESRIC ile işbirliği, D-8 ile işbirliğiyle birçok alanda çalışmalar yapılmıştır. Bunun yanında yine 2014 yılında iki taraflı kalkınma kuruluşları ile de işbirliği yürütölmüştür. Bu çerçevede, Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JİCA) ile “Endüstriyel Otomsayon Teknolojilerinin Yaygınlaştırma” Projesi, “Deprem Mühendisliği ve Afet Yönetimi” eğitim programı düzenlenmiştir. Aynı zamanda KOICA ile küresel yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilir kalkınma hedefleri

konusunda çalışmalar yapılmış; Katar Education Above All (EAA) ile temel eğitim olanağından yoksun çocuklara ilişkin eğitim verilmesine yönelik protokol imzalanmış; AMEXCID ile yapılan işbirliği sonucunda tarım, hayvancılık, sağlık, su hijyeni ve mesleki eğitime yönelik ortak projeler ve çalışmalar yürütülmüştür (TİKA, 2014, s.264-288).

2015 yılında da TİKA, proje ve faaliyetlerini yürütürken kamu kurumlarından, STK'lardan, özel sektörden, üniversitelerden faydalanmakta ve ekonomik, sosyal, kültürel birliktelik oluşturmuştur. 2015 yılında 50 ülkede 56 koordinatörlükle faaliyet gösteren TİKA, bu yılda toplam kalkınma yardımını 5,105 milyar dolar olarak gerçekleştirmiştir. Bu yılda da TİKA eğitim, sağlık, su sanitasyonu, barınma, konut, enerji, ulaştırma, iletişim, turizm, tarım, sanayi, ticaret ve insani yardım gibi birçok alanda etkin çalışmalar üretmiştir. İki taraflı resmi kalkınma yardımlarının sektörel dağılımında en çok pay %86,9 ile sosyal altyapılar ve hizmetlere ilişkin olmuştur. Ayrıca 2015 yılı uluslararası alanda asgari kalkınmışlık seviyesine ulaşmayı hedefleyen BKH'nin sona erdiği, aynı zamanda 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmek için tüm aktörlerin etkin olduğu bir yıl olarak değerlendirilmiştir (TİKA, 2015, s.7-15).

2015 yılında kullanılan kaynaklar bağlamında proje ve faaliyetlerin önemli bir kısmı sosyal altyapılar ve hizmetler sektörüne ayrılmıştır. Bu amaçla yeni bina tesislerinin inşasından okulların tadilatına, teknolojik donanımdan eğitim materyallerinin sağlanmasına kadar birçok çalışma yapılmıştır. Dolayısıyla eğitim sektörü bunlar arasında eğitim sektörü öncü sektör olmuştur. Örneğin: Makedonya'da okul tadilat ve donanım projesi, Kırgızistan Manas Üniversitesinin kurulmasına destek, dil, kimya, biyoloji, fizik, gibi birçok alanda ülkelerde laboratuvar kurulması çalışmalarıyla eğitim altyapısını güçlendirildiği gözlemlenmiştir. Bunun yanında 2015 yılında birçok ülkeye sağlık sektörünün geliştirilmesine yönelik hastanelerde ve üniversitelerde laboratuvarlar kurulmuştur. Yapılan çalışmalardan bazıları; Azerbaycan'da "Anne-Çocuk Sağlığını Destekleme" projesi, Bangladeş'te "Sağlıklı Köyler" projesi, "Sağlık Alanında İnsan Kaynaklarının İyileştirilmesi" projesi gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2015, s.13-26). TİKA eğitim ve sağlık çalışmalarının yanında 2015 yılında su ve su hijyeni konusuna dünyanın farklı bölgelerinde özellikle Afrika ve Orta Doğu bölgelerinde su

kuyuları açarak insanların en temel ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çaba göstermişlerdir. Bu amaçla DSİ ve STK işbirliğinde ülkelerde 91 su kuyusunun açılmasıyla temiz suya erişim ve tarımsal potansiyeli geliştirme bağlamında katkı sağlanmıştır. Başka bir alt sektör olan idari ve sivil altyapıların geliştirilmesine yönelik olarak diğer ülkelerde insan kaynaklarına ilişkin faaliyetlerin yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu alanda öne çıkan çalışmalardan bazıları; Genç diplomatlar eğitim programı, liderlik eğitim programı, EİT II. Başsavcılar toplantısına destek şeklinde olmuştur. (TİKA, 2015, s.29-45).

2015 yılında ekonomik altyapı ve hizmetler sektörüne ilişkin de birçok çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar enerjiden bankacılık ve finansa, iletişimden ulaştırma ve depolamaya ve iş ve hizmetlere kadar birçok sektöre dağılmıştır. Ulaştırma alanında yol yapımı, uzman eğitimi ve ekipman hibesi gibi destekler verilmiştir. Bu kapsamda Güney Sudan Juba Havalimanı'nın güçlendirilmesi, Mogadişu Havalimanı rehabilitasyonu sivil havacılık altyapısının geliştirilmesi, TRT ile uluslararası medya eğitim programlarının yapılması ve enerji verimliliği gibi projeler gerçekleştirilmiştir. (TİKA, 2015, s.46-57). Üretim sektörlerine ilişkin faaliyetlerde %23,3 payı ticaret ve turizm alt sektörü almıştır. Yapılan faaliyetlerden bazıları; "II. Uluslararası Tarım, Gıda ve Gastronomi Kongresi", "Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Mesleki Eğitim" programı, gibi sayılabilir (TİKA, 2015, s.57-70).

TİKA, 2015 yılında diğer bir faaliyet gösterdiği alanlardan bir tanesi olan acil ve insani yardımlarla ihtiyaç sahibi ülkelere yardımda bulunmuştur. Bu amaçla Türkiye 2015 yılında milli gelire oranla %0,37 ile dünyanın en cömert ülkesi olmuştur. Bununla birlikte 2015 yılında Türkiye 3,2 milyar dolar ile dünyada en fazla yardım yapan ikinci ülke olmuştur. Dolayısıyla TİKA bu yılda farklı bölgelerde ortaya çıkan insani krize karşı kamu kurumlarıyla, STK'larla, özel sektörle birlikte hızlı bir şekilde cevap verdiği gözlemlenmiştir (TİKA, 2015, s.76-79). STK'larla işbirliği neticesinde Türkiye'nin uluslararası alanda etkin olmasını ve dış yardım faaliyetlerini arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu işbirliğinde 2012-2015 yılları arasında en yoğun faaliyet gösterilen bölge Afrika, sektör sağlık ve ülke ise Nijer şeklinde olmuştur. Bu çerçevede 2015 yılında STK'ların %45'lik artışla toplam 476 milyon dolar yardım yaptığı gözlemlenmiştir. Acil yardımlar kapsamında Nepal'e ve Pakistan'a insani yardım, Filistin/Gazze'ye gıda yardımı, Irak'a

temel ihtiyaç yardımı, Yemen'e ve Afganistan'a aynı destek şeklinde faaliyetler yapılmıştır (TİKA, 2015, s.39-48). 2015 yılında dış ilişkiler ve ortaklıklarımıza baktığımızda ise uluslararası kuruluşlarla ve ülkelerin kalkınma ajanslarıyla iletişim ve işbirliği tesis ederek ortak projeler yürütüldüğü görülmüştür. Bu amaçla TİKA'nın işbirliği yaptığı kuruluşlar; UNDP, FAO, UNIDO, UNESCO, UNICEF, USAID, OECD, DAC, İİT, SESRIC, JICA, KOICA, Singapur işbirliği Programı (SCP), İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı (SIDA), Kazakistan Uluslararası Kalkınma Ajansı (KazAid) şeklindedir. Belirtilen uluslararası kuruluşlarla birçok proje ve çalışma yürütülmüştür. UNDP ile "Kalkınmada Ortaklık" programı, JICA ile "Sanayide Enerji Verimliliği" ve "Yönetiminin Yaygınlaştırılması" eğitimi gibi birçok çalışma örnek verilebilir (TİKA, 2015, s.171-179).

Türkiye 2016 yılında resmi ve özel akımlarla birlikte diğer ülkelere toplam 7 milyar 943 milyon dolar kaynak sağlamıştır. Bu toplam akımın 6 milyar 695 milyon dolarlık kısmı resmi akımlardan, 1 milyar 248 milyon dolarlık kısmı ise özel akımlardan meydana gelmiştir. Resmi akımların 6 milyar 488 milyon doları RKY'den oluşurken, diğer geriye kalan 207 milyon dolarlık kısmı ise diğer resmi akımları oluşturmuştur. Özel akımlara baktığımızda ise toplam 1 milyar 248 milyon dolarlık kısmın, 655 milyon dolarlık kısmını STK yardımları oluşturmuş, diğer kalan 593 milyon dolarlık yapıyı da doğrudan yatırımlar olarak gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Türkiye RKY'si yaşanan %66'lık artış sonucu 6 milyar 488 milyon dolar olduğu gözlemlenmiştir (TİKA, 2016, s.14). Bu çerçevede Türkiye 2016 yılında 6 milyar dolar ile dünyada en fazla insani yardım yapan ikinci ülke olurken, milli gelire oranla da %0,69 ile dünyada en fazla insani yardım yapan ülke olmuştur. İki taraflı resmi kalkınma yardımlarında 5,865,8 milyon dolarını acil ve insani yardımlar kategorisi oluşturmuştur. Bölgesel dağılımda en çok kaynak sağlanan bölge 5,943,2 milyon dolar ile Orta Doğu olurken, yardımlardan en çok faydalanan ülkeler de ilk sırayı Suriye almıştır. Bununla birlikte yardımlardan yararlanan en az gelişmiş ülkeler ise; Somali, Afganistan, Nijer gibi ülkeler olarak belirtilmiştir. Ülkelerin yanı sıra uluslararası kuruluşlara da destek verildiği gözlemlenmiştir. Bu amaçla 2016 yılında Bölgesel Kalkınma Ajanslarına 203 milyon dolar, BM 35 milyon dolar, DB ve diğer alanlara 12 milyon dolar kaynak sağlanmıştır. Aynı zamanda Türkiye 2016 yılındaki 6,488 milyar dolarlık RKY'nin milli gelire oranı doğrultusunda %0,76 ile

OECD/DAC üyeleri arasında 4.olmuştur (TİKA, 2016, s.17-23). TİKA bu çalışmaları iki işbirliği anlaşmaları veya mutabakat muhtıraları çerçevesinde bünyesinde barındırdığı 54 ülkede 56 PKO ile yürütmüştür (TİKA, 2016, s.11).

Türkiye'nin 2016 yılında iki taraflı resmi kalkınma yardımlarında sektörel dağılımları incelediğinde, %65,4 sosyal altyapılar ve hizmetleri, %24,3 ekonomik altyapılar ve hizmetleri, %7,1 çoklu çakışan sektörleri, %3,2 ise üretim sektörlerini oluşturmuştur. Yine bu yılda sosyal altyapılar ve hizmetler sektörü en çok pay ayrılan sektör olarak değerlendirilmiştir. En çok kaynak sağlanan sektör olan sosyal altyapılar ve hizmetler sektöründe alt sektörlerin aldıkları pay sırasıyla; eğitim %31,8, diğer sosyal altyapılar ve hizmetler %14,2, idari ve sivil altyapılar %10,3, sağlık %8,7, su ve sanitasyon %0,4 şeklinde olmuştur. (TİKA, 2016, s.24-32). 2016 yılında bölgesel olarak önemli projeler ve faaliyetler yapılmıştır. Orta Asya ve Kafkaslar bölgesinde yapılan projelerden bazıları; ASAN radyo kurulumu projesi (Azerbaycan), Batum enfeksiyon hastalıkları hastanesi onarımı (Gürcistan) Kazakistan Başsavcılığı hukuk koruma organları akademisi basım merkezi tefrişatı şeklindedir. Balkanlar ve Doğu Avrupa'da gerçekleştirilen projelerden öne çıkanlar ise şöyledir: Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı teknik altyapısının yenilenmesi projesi, Ukrayna Diplomasi Akademisine destek, Ukrayna Kamu Yönetimi Akademisinde interaktif telekomünikasyon iletişim sistemi kurulması gibi çalışmalar yapılmıştır. Orta Doğu ve Afrika bölgesinde de eğitimden sağlığa, idari altyapıların geliştirilmesinden turizme kadar birçok faaliyet yapılmıştır. Namibya kuraklık ile mücadele acil yardım çağrısı, yerel yönetimler alanında tecrübe paylaşımı (Ürdün), Nijer Anne Çocuk Sağlığı Merkezi inşası gibi faaliyetler örnek gösterilmiştir. Son olarak Doğu Güney Asya ve Pasifik Latin Amerika bölgesinde birçok çalışma yapıp, etkin olmak için çaba gösterildiği gözlemlenmiştir (TİKA, 2016, s. 31-48).

Türkiye'nin STK yardımları ile dış yardım faaliyetlerinde etkin olduğu gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda STK'ların kalkınma yardımları içerisindeki yapmış olduğu katkılar her yıl artarak devam etmiştir. 2015 yılına nazaran STK yardımları 2016'da %36'luk bir artış eğilimi göstermiştir. Aynı zamanda STK'lar sadece kriz bölgelerinde acil ve insani ihtiyaçlara cevap vermenin yanı sıra BM Sürdürülebilir

Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesi bağlamında ülkelerin uzun vadeli yatırımlarında önemlilik arz eden sosyal altyapı ve hizmetler sektörüne de katkı sağladığı görülmüştür. Belirtilenler kapsamında STK'ların yaptığı çalışmalar şöyledir: Orta Afrika'ya acil ve insani yardım, barınma merkezlerinin inşası, Nijer'de ve Sudan'da tarım ve hayvancılığın geliştirilmesine ilişkin destek verilmesi gibi faaliyetler yürütülmüştür. Bununla birlikte uzman eğitimi, kültür ve eğitim merkezlerinin işleyişine katkı, mesleki ve teknik eğitim programı, malzeme, ekipman ilaç desteği gibi birçok çalışma yürütülmüştür (TİKA, 2016, s.100-103). TİKA, 2016 yılında dış ilişkiler ve ortaklıklarını STK'lar, özel sektör ve kamu kurumlarının etkisiyle, uluslararası kuruluşlarla ve bölgesel yapılarla proje/faaliyetler yaparak gerçekleştirmiştir. Bu projelerle birlikte Endenozya'da TİKA'nın desteğiyle SESRIC'in gerçekleştirdiği "Sağlık Kapasite Geliştirme" programı yine JICA ile Orta Asya ülkeleri için "Anne ve Çocuk Sağlığını Destekleme" programı, Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliğinde gerçekleştirilen projeler ve son olarak "Dünya İnsani Zirvesi" düzenlenerek her alanda görüş alışverişinde bulunulmuştur (TİKA, 2016, s.48-55).

2017 yılında da TİKA, Türk Tipi Kalkınma Modeli ile kurum talep ve çözüm odaklı, karşılıklı sorumluluk ve öğrenme, insan odaklı, şeffaflık kavramlarını içerisinde barındıran bir yapıyı uygulamaya çaba göstermiştir. Bu amaçla yurt dışında yürüteceği faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak üzere 59 ülkede 60 PKO ile çalışmalarını yürütmüştür. 2017 yılında toplam kalkınma yardımı 9.327,4 milyar dolar belirtilmiştir. İki taraflı resmi kalkınma yardımlarının kategorilere dağılımında en çok payı acil ve insani yardımlar, bölgesel dağılımında en çok yararlanan bölge Orta Doğu olurken, ülkesel olarak ise en çok faydalanan ülkeler sırasında geçen yıl olduğu gibi ilk sırayı Suriye almıştır. Bunların yanı sıra 2017 yılında uluslararası kuruluşlara 170,6 milyon dolar destek verilmiştir. Böylece Türkiye 2017 yılında 8,1 milyar dolarlık resmi kalkınma yardımlarının milli gelire oranı olan %0,95 ile OECD/DAC üyeleri arasında 4. sırada yer bulmuştur. Bu çerçevede aynı yılda Türkiye, 7,28 milyar dolar ile dünyada en fazla insani yardım yapan ülke olmuştur (TİKA, 2016, s.11-21).

Balkanlardan Orta Asya'ya Latin Amerika'dan Afrika'ya kadar birçok bölgede faaliyet gösteren TİKA, uluslararası alanda ülkelerle işbirliğini geliştirmiş ve sosyal

altyapılardan ekonomik altyapılara, üretim sektörlerinden çoklu çakışan sektörlerle kadar birçok alanda kurumsal kapasitenin arttırılmasına yönelik projeler yapmıştır. Bu amaçla eğitim sektörü bu yılda da Türkiye'nin kalkınma yardımlarında öncelikli sektör olmaya devam etmiştir. En alt eğitim sınıflamasından en üstüne kadar kapsayıcı, eşit, sürdürülebilir eğitim olanakları sunmaya çaba gösterdiği gözlemlenmiştir. Sağlık da ise başta anne- çocuk sağlığı olmak üzere insanların temel sağlık ihtiyaçlarına ulaşması bağlamında birçok ülkede hastane, sağlık ocağı, inşa edilmiştir. Aynı zamanda hızlı ve etkili kalkınma programının uygulanması ile üretim sektörlerine ilişkin yerüstü kaynaklarının kullanılması amacıyla tarım projelerinin gerçekleştiği görülmüştür. Sürdürülebilir projeler üretme bağlamında ülkelerin temel altyapı kapasitelerinin arttırılması hedeflenmiştir. Bunların yanında acil ve insani yardım, kadın istihdamı, turizm, enerji gibi alanlarda da çalışmalar devam etmiştir (TİKA, 2016, s.47-51).

2017 yılında TİKA'nın eğitim, sağlık, su ve sanitasyon, idari ve sivil altyapılar, ekonomik altyapılar ve hizmetler, üretim sektörü ve çoklu ve çakışan sektörler olmak üzere birçok alanda proje ve faaliyetlerinin örnekleri mevcuttur. Bu çerçevede eğitimde yapılan projelerden bazıları; “Nijer Yatılı Kız-Erkek Okulu ve Dostluk Parkı”, “Kolombiya Orejon İlköğretim Okulu” inşası, Sudan Türk Mesleki Eğitim Merkezi tekstil atölyesi kurulumu, Bosna Hersek Saraybosna Üniversitesi'ne destek şeklinde olmuştur. Diğer bir alt sektör olan sağlık alanında ise ülkelere pek çok çalışma yürütülmüştür. Afrika 2017 sağlık taramaları, “Kırgız-Türk Dostluk Hastanesi” inşaatı, “Moldova Kişinev Anne Çocuk Sağlığı Koruma Enstitüsü Rehabilitasyon Merkezine” destek gibi çeşitli çalışmalarla ülkelere destek verilmiştir. Ülkelerin idari ve sivil altyapıların geliştirilmesine yönelik yapılan proje ve faaliyetlerde mevcuttur. Somali askeri eğitim tesisleri inşa ve donatımı, Mali ulusal meclis genel kurul salonunun yenilenmesi, Tacikistan İçişleri Bakanlığı konferans salonunun yenilenmesi gibi öne çıkan çalışmalar yapılmıştır (TİKA, 2017, s.53-87). Bu sayılan sektörlerin yanı sıra diğer sosyal altyapılar ve hizmetler sektörünün çatısı altında restorasyon, konut, toplumsal projelere de önem verildiği gözlemlenmiştir. Yapılan projelerden bazı örnekler şu şekildedir: “2017 Afrika Tecrübe Paylaşım” programı, “100 Ülkeye Büyük Türkçe Sözlük” gönderimi konusunda faaliyetler yürütülmüştür. TİKA, ulaşım, iletişim, enerji gibi alt sektörlerde ekonomik altyapılar ve hizmetlere yönelik çalışmaları da ön ayak olmuştur.

Bu amaçla 2017 yılında Moğolistan Milli Radyo ve Televizyonuna (MNB) destek, Filistin güneş enerji panelleri kurulumu gibi öne çıkan projelere katkı sağlamıştır. Tarım, hayvancılık, balıkçılık, sanayi ve çoklu ve çakışan sektörlerde kapasite geliştirmeye ilişkin çalışmalar da yürütmüştür. Son olarak acil ve insani yardımlar kapsamında Myanmar'a, Bangladeş'e, Kolombiya'ya, Haiti'ye, Kosta Rika'ya, Sudan'a ve Irak'a katkı verilmiştir (TİKA, 2017, s.89-117).

2018 yılında TİKA'nın toplam kalkınma yardımı 9.925,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu yardımların 826,5 milyar doları STK yardımları şeklinde ifade edilmiştir. Bu çerçevede iki taraflı RKY'nin bölgesel dağılımını analiz ettiğimizde Asya bölgesinin ön plana çıktığı görülmüştür. 2018 yılında en yüksek yardım yapan OECD DAC üyesi on ülkenin olduğu sıralamada 6. sırada bulunmaktadır. Ancak Türkiye bununla beraber resmi kalkınma yardımlarının OECD DAC üye ülkelerinin de bulunduğu GSMH oranında BM hedefi olan %0,7'yi geçerek, %1.10 ile ilk sırada yer almıştır (TİKA, 2018, s.14-32). 2018 yılında 59 ülkede 61 ofisiyle eğitimden sağlığa, tarım ve hayvancılıktan üretim, restorasyon, altyapı gibi çeşitli sektörlerde faaliyetlerini sürdürdüğü gözlemlenmiştir. 2018 yılında eğitim alanında inşa edilen okulların sayısı 15, onarılan okulların sayısı 97, kurulan kütüphane ve laboratuvar sayısı 14, destek verilen akademik kuruluşların sayısı ise 19 olmak üzere çeşitli faaliyetler ile eğitim altyapılarının güçlendirilmesi öngörülmüştür. Gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerin temel sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi için hastaneler inşa edilip, yenilenmiştir. Aynı zamanda ülkelere nitelikli sağlık personeli yetiştirilmesi için eğitim faaliyetleri yürütülmüştür. (TİKA, 2018, s.32-54).

Konutlar, sosyal, kültürel, idari tesisler inşa edilip insanların yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda ülkelereki desteklenen merkezi, yerel yönetimler ve STK'ların sayısı 54 şeklinde olmuştur. Dolayısıyla ülkelerin öz kaynaklarını etkin kullanabilme adına ve kurumsal kapasitelerine destek olmak amacıyla kamu-STK işbirliğinin yansıtılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. İdari ve sivil altyapılarla da insani krizlerin olduğu ülkelere acil ve insani yardımlarla 300.000 fazla insanın faydalanması sağlanmıştır. Aynı zamanda ortak tarihi ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması bağlamında 18 restorasyon çalışması olup, diğer bir alandaki

alışmalara devam edilmiştir (TİKA, 2018, s.48-55). 2018 yılında bu analizlerle birlikte eğitim, sağlık, su ve sanitasyon, idari ve sivil altyapılar, diğer sosyal altyapılar, ekonomik altyapılar ve hizmetler, üretim sektörleri, acil ve insani yardımlara ilişkin birçok proje ve faaliyetin söz konusu olduğu gözlemlenmiştir. Bosna Hersek-“Özel Eğitim Türkiye Balkanlar” tecrübesi, Filipinler 5 adet okul binası inşası, Makedonya Uluslararası Balkan Üniversitesi'ne destek, Libya Fizyoterapi Hastanesi inşası, Irak Musul Kanser Hastanesi klinik yapımı, gibi örnek projelerle ülkelere destek verildiği görülmüştür (TİKA, 2018, s.58-79).

2018 yılında su ve su hijyeni ihtiyacını gidermek ve idari ve sivil altyapılarının geliştirilmesine yönelik ülkelerde kurumsal yapılarının oluşmasına katkı sağlayan çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar; Moldova Cumhurbaşkanlığı binasının yenilenmesi, Sırbistan yüksek mahkeme binası modernizasyonu, Yemen Ticaret ve Sanayi Bakanlığı hizmet binasının tefrişatı, Gambiya Anayasa Mahkemesi'ne bilişim desteği, Somali geçici parlamento binası yapımı gibi çalışmalar sürdürülmüştür. Diğer sosyal altyapılar ve hizmetler ile ülkelerin değerlerini, tarihini ve kültürlerini korumak amacıyla faaliyetler sürdürülmüştür. Bu faaliyetler ise Sudan Sevakın Adası'nın restorasyonu, Irak Tarihi Kayseri Çarşısı restorasyonu, Sırbistan Ram Kalesi restorasyonu şeklindedir. 2018 yılında bir başka alan olan ulaşım, enerji, iletişim alt sektörlerini içerisinde barındıran ekonomik altyapılar ve hizmetlerin geliştirilmesi bağlamında birtakım faaliyetler sürdürüldüğü gözlemlenmiştir (TİKA, 2018, s.80-101).

TİKA, her alanda olduğu gibi kalkınma yardımları neticesinde üretim sektörlerini de geliştirerek ülkelerin sürdürülebilirliği sağlamalarını hedeflemiştir. Üretim sektörlerinin geliştirilmesine ilişkin yapılan projelerden bazıları ise şöyledir: Balkanlar ve Doğu Avrupa ülkeleri yaşam ve gıda güvenliği destekleme programı, çölleşme ile mücadele uluslararası eğitimi gibi öne çıkan faaliyetlerle ülkelerin gelişimine katkı sunulmuştur. Son olarak 2018 yılında Bangladeş, Afganistan, Etiyopya, Somali, Kenya gibi ülkeler gıda ve insani yardım faaliyeti ile problem yaşayan ülkelere anında ulaşmaya çalışılmıştır (TİKA, 2018, s.108-111).

2019 yılında da uluslararası alanda her yıl olduğu gibi insani krizlerin ve küresel sorunların arttığı gözlemlenmiştir. Türkiye bu koşullarla beraber kalkınma yardımlarını

arttırmaya yönelik çaba göstermiş ve 2016’da yürürlüğe giren “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını” 2030 yılında gerçekleştirme yolunda adımlar atmıştır. OECD verilerine göre dünyada milli gelirine oranla en çok insani yardım ve kalkınma yardım yapan ülke Türkiye’dir. Türkiye’nin faaliyetlerinde önemli bir yer edinen TİKA’da çalışma yürüttüğü alanda kamu kurumlarının ve STK’ların gerek kurumsal kapasitesini geliştirmeyi hedeflemiş gerekse yetişmiş insan kaynağını arttırmayı öngörmüştür. 60 ülkedeki 62 ofisiyle eğitim, sağlık, altyapı, restorasyon, kültürel ve insani yardım alanlarında 2000 projeyi hayata geçirmiştir. Dolayısıyla TİKA, Türk Tipi Kalkınma yardım modeli anlayışıyla dünyanın çeşitli ülkelerinde kalkınmanın tesisi ve sürdürülebilirliği için faaliyetlerini arttırdığı gözlemlenmiştir. Ülkelerde temel sağlık hizmetlerine ulaşılabilmesi ve sağlık alanında yaşanan zorluklarla mücadele etmek adına hastaneler inşa edilip, yenilenmiştir. 2019 yılında 346 eğitim projesiyle 100.000’e yakın öğrencinin eğitim hizmetlerinden faydalanması sağlanmıştır. Sağlık alanında 142 proje oluşturularak yaklaşık 900.000 kişinin yararlanması söz konusu olmuştur (TİKA, 2019, s.68-69).

Diğer sosyal altyapılar ve hizmetler çatısı altında konutlar, sosyal, kültürel, idari tesisler inşa edilip insanların yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda ülkelerdeki desteklenen merkezi, yerel yönetimler ve STK’ların sayısı 48, olup, ülkelerin nitelikleri için de çalıştay, seminer, sempozyum gibi faaliyetler yapılmıştır. Ülkelerde temiz suya erişim noktasında ve suya bağlı hastalıkların azaltılması bağlamında çalışmalar yürütülmüştür. İdari ve sivil altyapıların geliştirilmesine ilişkin iki ülke teşkilatlarının tecrübelerinin paylaşılması, karşılıklı işbirliğinin güçlendirilmesi, tarihsel ve kültürel yakınlığın pekiştirilmesi kapsamında faaliyetler yapılmıştır. Ekonomik altyapılar hizmetler çatısı altında ise ulaştırma alt sektöründe 3 km yol yapımı, 4 adet inşa edilen tesisler, 27 adet ekipman yardımı yapılmışken, ikinci alt sektör olan iletişim altyapılarının geliştirilmesine ilişkin ise iletişim altyapı desteği sağlanan kurum sayısı 15 olmuştur ve son olarak enerji üretimi, dağıtımı, etkinliği ile bankacılık ve finans alanlarına yönelik faaliyetler sürdürülmüştür. Üretim sektörlerinin geliştirilmesinde etkin olan tarım alt sektörü kapsamında 19 proje yapılırken diğer alt sektör olan sanayi, madencilik, inşaat, turizm ve ticaret bağlamında 5 adet tesis inşası ve donatımı yapılmıştır. Bunların yanında TİKA’nın doğrudan ülkelere ulaştığı 16 gıda yardımı

projesi ile 154.290 kişinin yararlanması sağlanmıştır. Aynı şekilde acil ve insani yardım kapsamında 21 proje ile acil gıda yardımı gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2019, s.70-73).

2019 yılı çerçevesinde sayısal olarak belirtilen analizlerle birlikte eğitim, sağlık, idari ve sivil altyapı, ekonomik hizmetler, üretime yönelik proje ve faaliyetlerden öne çıkanlar olmuştur. Bu doğrultuda sosyal hizmetler ve altyapı alanında eğitim sektörünün en çok etkin olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim alt sektöründe öne çıkan projelerden bazıları şunlardır: Bangladeş Türk Enstitüsü inşası ve donatımı, Pakistan, Karigar Mesleki Eğitim Enstitüne destek, Azerbaycan ve Romanya’da eğitim kapasitesinin artırılması gibi faaliyetlerle teorik ve pratik eğitim kapasitesinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Arnavutluk, ve Afganistan’da sağlık hizmetleri kapasitesinin artırılması, Nijer-Türkiye Dostluk Hastanesi inşası, Nijer sağlık organizasyonu gibi çalışmalarla sağlık altyapısının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Su ve sanitasyon çalışmalarıyla ülkelerdeki temel ihtiyacın karşılanması düşünülmüş ve bununla birlikte diğer alanlarda oluşacak sorunların minimum düzeye inmesi hedeflenmiştir. Kenya’da “İnsanlar için Önce Su” Projesi, Pakistan, Gine, Namibya’da temiz içme suyuna erişim gibi projelerle DSÖ standartlarına uygun su erişiminin sağlanması amaçlanmıştır. İdari ve sivil altyapıların içerisinde değerlendirilen Moğolistan Başsavcılığının kapasitesinin artırılması, Azerbaycan’da Adalet Bakanlığı devlet noter arşivinin yenilenmesi gibi projelerle tecrübe aktarımı gerçekleştirilmiştir.

Diğer sosyal altyapılar ve hizmetlere ilişkin faaliyetlerle ülkelerin geleneksel, sanat ve kültürel değerlerinin yaşatılmasına ilişkin projeler üzerine durulduğu gözlemlenmiştir. Ukrayna, Gagavuz Kültür Evinin modernizasyonu gibi çalışmalarla ülkenin görünürlüğü arttırılmış ve ortak korunan tarihi mirasla beraber kültürel ve turistik amaçlara hizmet eden yapılarında ortaya çıkması sağlanmıştır. Ekonomik altyapılar ve hizmetlere yönelik ise ulaştırma ve iletişim alt sektörü bağlamında ise Irak, Bosna Hersek, medya kuruluşlarına destek gibi projelere destek verilmiştir. Üretim sektörlerinin geliştirilmesi ile bölgedeki uzmanlık bilgilerinin arttırılması, üretim kalitesinin yükseltilmesi, ülkelerin ekonomik potansiyeline katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Kırgızistan, kooperatifçiliğe destek, Türkiye Tekstil geliştirme merkezi kurulması gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Son olarak ise acil ve insani yardımlar

kapsamında Irak, Kolombiya, Afganistan'daki ihtiyaç sahiplerine doğrudan gıda yardımı sağlanmıştır.

Genel kapsamda 2019 yılı performans göstergeleri de incelendiği üzere Türkiye'nin dış politikası çerçevesinde küresel, bölgesel gelişmelere uyum sağlanarak yurt dışı proje ve faaliyetlerin pek çoğu hedeflenen performans göstergelerinin gelecek planlamasında etkin olan 11.Kalkınma Planında başkanlığın sorumlu tutulduğu ve stratejik planını etkilediği unsurlar mevcuttur. Dolayısıyla kurumun stratejik planında birçok unsura değinildiği gözlemlenmiştir. Bu plan çerçevesinde EGÜ'ler dahil olmak üzere belirlenen ülkelerde kapasite artırma ve ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunulabilecek ülke stratejilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'lar tarafından sağlanan kalkınmaya ilişkin yardımların mevcut mevzuat değişikliğinde düzenleme yaparak raporlanması amaçlanmış ve bununla birlikte verilerin teknolojik altyapıyla güçlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla Türkiye'nin tecrübelerini aktarımda program çeşitliliği yani üçlü programlar ve projeler geliştirilmesi düşünülmüştür. Dolayısıyla bu programlarda içerik ve etkinlik düzenlenmesi ile farkındalığı oluşturacak faaliyetlerin ön planda olması vurgusu ön plana çıkmıştır (TİKA, 2019, s.29-30).

5.3. İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)

Birleşmiş Avrupa fikri birçok filozofun düşüncelerinde yer almıştır. Bu düşüncelerle birlikte, böylece İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupalı devlet adamlarının Avrupa'da siyasi ve ekonomik barışı oluşturma çabaları hız kazanmıştır. Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Jean Monnet'in tasarısına dayanarak 9 Mayıs 1950'de Avrupalı devletleri kömür ve çelik konusunda alınabilecek kararlarda uluslar üstü bir kuruma yetki vermeye davet etmiştir. Dolayısıyla Schuman planına göre Avrupa'da barışın inşa edilebilmesi için Fransa- Almanya arasındaki çekişmenin son bulacak ve söz konusu kurumun gözetiminde ortak çelik-kömür üretimi sağlanarak örgütlenen yapıya tüm Avrupa devletlerini de katmayı hedeflemiştir. Schuman deklarasyonu sonucu Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya, Hollanda'dan oluşan altı üye devlet mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına yönelik ekonomik topluluk kurmaya karar vermiştir. Böylece kömür-çelik gibi hammaddelerin yanı sıra diğer sektörlerde de ekonomik

oluşumu sağlamak için Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Bu amaçla AET mallardan iş gücüne hizmete kadar serbest dolaşım sağlanan pazar kurularak siyasi bütünlük oluşturma amaçlanmıştır. AET gibi bir başka örgütlü yapı olarak da Avrupa Atom Enerjisi Kurumu da 1 Ocak 1958 tarihinde karşımıza çıkmıştır. Buradaki amaç da nükleer enerjinin barışçıl amaçla kullanılması ve araştırma programlarında koordine sağlamak olarak ifade edilmiştir.

Bütün bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye'nin ise AB serüvenine 1963 yılında Ankara Antlaşması ile başladığı belirtilmiştir. Ancak tam üyelik yolunda ilk adım ise 6 Mart 1955 tarihinde Gümrük Birliği'ni imzalamasıyla olmuştur. Gümrük birliğine değinmemizin nedeni ise AB'nin gümrük birliği üzerine inşa edilen kurum olarak yapılandığının gözlemlenmesidir. Dolayısıyla bu antlaşma ile Türkiye sınırlarını Avrupa mallarına açmıştır. Türkiye-AB arasındaki gümrük birliğinin temelini Roma Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra atılmıştır. Daha sonra ise Türkiye, 1959'da AET'ye katılma başvurusu yapmıştır. 12 Eylül 1963'de ise Türkiye ile topluluk arasında bir ortaklık oluşturan Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Roma Antlaşmasının 238. Maddesine dayanan Ankara Antlaşması'yla Türkiye AET'ye tam üyelik adımı atmıştır. Ankara Antlaşmasının amacı Türk ekonomisinin kalkınmasını, istihdam ve halkın yaşam düzeyinin yükseltilmesini sağlamak için ticari ve ekonomik unsurlarla beraber teşvik etmektir. Ankara Antlaşması hızlandırılmış ekonomik kalkınmanın ve ticaretin arttırılması sonucu Türk ekonomisi ile topluluk üyesi ülkelerin ekonomik açığını kapatmayı hedeflemiş ve Türkiye'nin ileride topluluğa tam üye olabilmesini kolaylaştırmayı öngörmüştür. Bu çerçevede AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler yeni gelişmelerle birlikte aşamalı olarak artmıştır. Dolayısıyla gelişmeler neticesinde 1965 yılında Ankara Antlaşması'nın akabinde müteveli olarak Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin (TOBB) desteklediği İstanbul Sanayi Odası (ISO) ve İstanbul Ticaret Odası(İTO) adına hareket eden başkanları Behçet Osmanağaoğlu ve Fazıl Zobu Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin tanıtılmasına, AB ile ilişkilerin geliştirilmesine, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini desteklemesine ve son olarak Avrupa'daki anlayışı Türkiye'ye tanıtmak ve bütünüyle faaliyetler yapmak üzere “İktisadi Kalkınma Vakfı” adı ile vakıf kurmuşlardır. Böylece İKV'nin geçmişten günümüze AB'ye katılım süreçlerinin her alanında olması sağlanmıştır.

5.3.1. İKV'nin Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı

Türkiye- AB ilişkilerinde siyasi, sosyal, ekonomik gelişmelere istinaden İKV'nin katkısının dikkat çekici olduğu gözlemlenmiştir. İKV bugün kurucularının yanı sıra başta TOBB olmak üzere Türkiye İhracatçıları Meclisi (TİM), Türkiye Ziraat Odaları Birliği, TÜSİAD, İstanbul Ticaret Borsası, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türkiye Bankalar Birliği (TBB), İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (İHKB), İstanbul Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği (İTHİB), Kocaeli Sanayi Odası gibi iş dünyasının öncü kuruluşları tarafından desteklenmektedir.

Türkiye ile AET arasındaki ilişkinin temelini oluşturan Ankara Antlaşmasının 1963 yılında imzalanmasından iki yıl sonra İTO ve İSO tarafından “İktisadi Kalkınma Tesisi” adıyla kurulan vakfın amacı müşterek pazar ve planlama konularında hususi teşebbüse hizmet etmek ve hükümete tavsiyede bulunma şeklinde ifade edilmiştir. Vakıf senedinde belirtildiği üzere ana amacı: *“Türk Anayasası temel ilkeleri ve Türkiye'nin imzaladığı uluslararası anlaşmalar çerçevesinde, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmaktır.”* 1969 yılında İktisadi Kalkınma Vakfına dönüştürülen kurumun uzmanlığı büyük önem taşımıştır. İKV Türk iş dünyasına Avrupa'yı açan öncü kuruluşlardan bir tanesi olduğu gözlemlenmiştir. Ankara Anlaşması ile Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci başlamış olup Türk özel sektörünün bu üyelikte hazırlıklı olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1984 yılında Türk özel sektörünün AB kurumları nezdindeki ilk temsilciliğini Brüksel'de açan İKV, gelişmeleri sahada takip etme konusunda önemli bir yer edinmiştir. 1987 yılında Türkiye'nin üyelik başvurusuna kadar olan bu süreçte birçok iş insanı kurumun çalışmalarına katkıda bulunmuş ve AB'nin temsilciliklerine yönelik lobi faaliyetleri gerçekleştirmiştir. 1996 yılında yürürlüğe giren gümrük birliği kararına ilişkin AP'de yapılan oylamada İKV yönetimi de süreç de aktif rol almıştır.

1997-1999 arasında yaşanan siyasi olumsuzluklara rağmen İKV lobi faaliyetlerine ağırlık vermiş ve hükümetler, devletler arasında etkinlik göstermiştir. 1998 yılında AK ilk Türkiye raporunu sunmuştur. 1999 yılında Helsinki zirvesinde Türkiye'ye aday ülke statüsü verildikten sonra müzakere sürecinde de İKV'nin yer aldığı

gözlemlenmiştir. 2002 yılında 267 STK'yı bir araya getiren ve Türkiye platformu kuran İKV'nin çalışmalarıyla ön planda yer aldığı görülmüştür. 2004 yılında Türkiye ile müzakerelere başlama kararı alınmış ve 2005 yılında ise resmen üyelik müzakerelerine başlanılmıştır. Bu süreçte İKV için bir dönüm noktası olduğu gözlemlenmiştir. Vakfın kuruluşundan bu yana süreçlerdeki uyumlu çalışmaları ile verimlilik, etkinlik açısından destek verdiği görülmüştür. Dolayısıyla birçok STK'nın bu konulara yönelik işleyişte katılımcılık göstermesi önemlidir ancak doğru yönlendirme açısından İKV'nin uzman yani ihtisas olarak öncü olduğu gözlemlenmiştir. 2005 yılı ve sonrasında vakfın alanında STK'ların ve özel sektörün yer almasının istenmesi verimlilik açısından faydalı olacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla İKV gerek uzmanlaşmış gerekse yönetsel yapısıyla kuruluş vizyonunu ve misyonunu yerine getirmeye gayret göstermektedir. Bu amaçla günümüzde de AB konusunda İKV rehberlik ederek Türkiye'nin AB üyeliği hedefinde istikrarlılığı, sürdürülebilirliği, uzmanlığı beraberinde sunmuştur (İKV, Tanıtım).

İKV kararlılık, güvenilirlik, yaratıcılık tutarlılık, uzmanlık, vizyonerlik değerlerine sahip kurumsal yapısını oluşturmuştur. Vakıf senedinde belirtildiği üzere vakfın hamileri “Vakfı Kuranlar”, “Mütevelliler”, “Vakıf Destekçileri” şeklinde üç kategoriye ayrılmıştır. Vakfı kuranlar bilindiği üzere İTO ve İSO'dur. TOBB, TİM, İstanbul Ticaret Borsası, TBB, TUSİAD, TİSK, İHKB, İTHİB, Kocaeli Sanayi Odası İKV'de müteveli taşıyan kurumlar olarak ifade edilmiştir. Vakfın amacı doğrultusunda vakıfa sürekli katkıda bulunmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler yönetim kurulunun önerisi ve genel kurulun onayı üzerine 31 kuruluş vakıf destekçisi sıfatını kazanmıştır. Vakfın organları; Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Yürütme Kurulu, Denetim Kurulu şeklindedir. Genel kurul, vakfın en yüksek karar alıcı organıdır. Yönetim kurulu ise vakfın temsil aracı olup yetkili yönetim organıdır. Aynı zamanda yönetim kurulu, vakfı kuranlar ve mütevellilerin delegeleri arasından seçilen on yedi kişi tarafından işlevini yerine getirmektedir. Bu organların yanı sıra İKV kadrosu genel sekreterlik, Brüksel temsilciliği, müdürler, uzman kadro ve idari kadro şeklinde sınıflanmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, Vakıf Senedi, s.1-10).

İKV'nin Brüksel Temsilciliği sayesinde Türkiye-AB ilişkilerindeki yaşanan süreçteki gelişmeleri yakından takip edip uyumluluk ve etkinlik açısından verimliliğin

sağlanmasını hedeflemiştir. Dolayısıyla bu temsilcilikle birlikte Türk özel sektörünün siyasal, sosyal ve ekonomik olarak yıllar içinde stratejik önem içeren bir karar aldığı gözlemlenmiştir. Bu amaçla temsilcilik aracılığıyla İKV, sahada yer alan kurum olarak yereldeki dinamikleri iyi analiz etmeye çalışmıştır. Aynı zamanda AB'ye ülkenin dış politika önceliklerini değerlendirerek yapılan projelerle STK'larla işbirliği içerisinde hareket edip faaliyet alanını genişletmiş hem de Türkiye'nin temsilciliğini AB ilişkilerinde ön planda tutmuştur. Bununla birlikte kurumsal yapı ve faaliyetler, projeler incelenirken İKV'nin araştırma merkezindeki İKV dergi, İKV e-bülten, değerlendirme notları gibi Türkiye-AB ilişkilerini tüm yönleriyle ele alan çalışmalardan yararlanılmıştır. Dolayısıyla İKV'nin araştırma ve çalışma alanları kısaca şu şekilde ifade edilmiştir. Bunlar; “AB Katılım Müzakereleri”, “AB Türkiye Ortak Eylem Planı: Mülteci Krizi ve Vize Serbestliği Süreci”, “AB-Türkiye Gümrük Birliğinin Modernizasyonu”, “Ticaret Anlaşmaları ve TTIP”, “AB Fonları ve Programları”, “AB ve Üye Devletlerdeki Gelişmeler”, “Küresel Yönetişim” şeklindedir. Bu amaçla İKV'nin AB'ye yönelik faaliyet alanının çok çeşitliliği içerdiği ve yıllar içerisinde projelerdeki işbirliği sayısının arttığı ve araştırma analizlerinin 500'ün üzerinde olduğu gözlemlenmiştir.

5.3.2. Görev ve Sorumluluklar

İKV, Avrupa ile bütünleşmiş farklı düşünceleri bir arada tutan, dünyadaki yaşanan gelişmelere ilişkin dinamik, etkin, verimli ve refah Türkiye hedefi doğrultusunda reel sektörün yani iş insanlarının ihtisas kuruluşu olma misyonunu taşımaktadır. 1965'den bu yana Türkiye'nin ve iş dünyasının AB sürecine ilişkin verdiği önemi gösteren en somut göstergesi olarak karşımıza çıktığı görülmüştür. Türkiye, AB üyelik sürecinde inişli ve çıkışlı dalgalanmalarda İKV ile birlikte hükümetlerle stratejik işbirliğini devam ettirmiştir. Bu amaçla İKV'nin rolünü hükümetler, özel sektör temsilcileri ve STK'lar ifade etmişlerdir. Türkiye'nin AB sürecindeki aldığı mesafenin, yapılan reformların, ulaşılan standartların siyasal, sosyal, ekonomik alana katkılarını bilen kuruluşlardan bir tanesi olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Türkiye'de demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, bürokratik engellerin kalkması gibi olguların sağlanması sonucu yatırım imkanlarının ve kalkınmanın arttığı gözlemlenmiştir. İKV hem Türkiye'deki kamuoyunun hem de özel sektörün ve STK'ların araştırma, seminer, eğitim,

koordinasyon tanıtım gibi faaliyetlerle, AB konusunda daha sağlıklı ve etkin bir şekilde bilgilenmesini sağlamıştır. Aynı zamanda uzun süreli yayınlar çıkartabilen görüşler sunan bilgi üretebilen yapıya sahiptir. Dolayısıyla İKV, Türkiye'nin AB vizyonunu sürdürebilirliği açısından son derece aktif rol aldığı gözlemlenmiştir.

Kısaca İKV'nin görev ve sorumluluklarını şu şekilde ifade edebiliriz; Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınması için ulus ötesi ilişkilerin geliştirilmesini sağlamak, küresel gündemin belirlenmesinde Türkiye'nin önemli bir aktör olarak rol olması için çalışmalar yapmak, küresel ve bölgesel örgütlere ve platformlara etkin katılım sağlamak, Türkiye'nin AB üyeliği hedefi doğrultusunda ilişkiler geliştirmek, AB'deki süreci takip ederek Türkiye'ye etkilerini değerlendirmek ve bununla birlikte AB sürecinde kamuoyunun farkındalığının ve bilgi düzeyinin artırılmasına eğitim, seminer, panel, konferans yayın, araştırma yoluyla katkıda bulunmak, Türk iş dünyasına reel sektöre AB ile ilişkilerde koordinasyonu sağlamak, hazırladığı veya uzman kurumlara hazırlattığı çalışmalar aracılığıyla Türkiye'nin AB ile politikalarında görüş bildirmek, yurtiçinde ve yurtdışında iş dünyasına yönelik etkinliği, verimliliği, işbirliğini sağlamak, yurtdışında Türkiye'nin tanıtımına katkıda bulunmak ve AB temsilcileriyle iletişim sağlayarak Türkiye'ye yönelik yaklaşımlarının belirlenmesine etki etmek şeklinde vakfın görev ve sorumluluklarının olduğu gözlemlenmiştir (İKV 50.Yıl, 2015, s.15).

5.3.3. İKV'nin Proje ve Faaliyetleri

1965'den bu yana İKV, Türkiye'nin AB sürecinin arkasındaki en köklü STK hareketlerinden bir tanesi olduğu gözlemlenmiştir. Bu amaçla kuruluşundan bugüne çizgisini bozmadan, kuruluş amacına yönelik olarak görüşler hazırlayan, dergiler, kitaplar, raporlar yayınlayan, seminerler ve paneller düzenleyerek Türkiye'nin bu konuyla ilgili bilgi seviyesini yükseltmeyi hedefleyen bir kuruluştur. İKV iş dünyasının desteğini her daim alarak iş dünyasının AB'yi anlamasına ciddi katkı verdiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla İKV gerek iş dünyasının gerekse AB kamuoyunun sürecin kazanımları noktasında bilgilendirilmesi, Türkiye'nin tanıtımının yapılması ve müzakereler sırasında gerekli katkılar sağlaması bakımından önemlilik arz etmiştir. Türkiye'nin AB yolculuğu 2004 yılında anlamlı bir boyut kazanmış ve buradan yola çıkarak 2005 yılında müzakerelere başlanılmıştır. İKV'de AB müzakere sürecini

Türkiye'nin demokraside daha iyi noktaya gelmesi, vatandaşların sosyal ve ekonomik seviyesinin yükseltilmesi anlamında çok değerli gördüğünü belirtmiştir. AK bu süreçte birçok ilerleme raporu hazırlamıştır. En çok vurgu yapılan nokta ise kapsamlı reformlara yönelik adım atılması olmuştur. Bu çerçevede Türkiye'de bu alanda "Kopenhag Siyasi Kriterlerini" karşılamak için hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerin korunması, işleyen piyasa ekonomisi gibi alanlarda reformlar yapmıştır. Bu reformlarla birlikte, İKV çatısı altında toplumun çeşitli kesimlerini temsil eden meslek kuruluşları, sendika konfederasyonları, STK'larla ve aynı zamanda uluslararası kuruluşlarla Türkiye'de ve yurtdışında çok sayıda etkinlik düzenlemiştir. Bu düzenlenen etkinliklere, çalışmalara, raporlara 2005-2019 dönem aralığı şeklinde değinilmeye çalışılmıştır.

2003-2004 yıllarında yaklaşık 17 yıl önce İKV'nin Türkiye genelinde 24 ilde gerçekleştirdiği "Katılım Öncesi Süreçte Türkiye-AB Seminerleri" adlı projenin devamı olarak 2005 yılında "AB ile Katılım Müzakereleri Süreci" projesi sürdürülmüştür. Bunun yanı sıra Türkiye'nin AB ile katılım müzakerelerinin başlamasından kısa bir süre önce İKV tarafından "AB ve Türkiye-AB İlişkilerinde Doğru Bilinen Yanlıklar" isimli çalışmayla geniş çerçevede bilgilendirme ve farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Katılım müzakereleri projesinin 2008 yılında tamamlanmasıyla başta TOBB olmak üzere faaliyetlerin gerçekleştirildiği odalar ve borsalar, kamu kurumları, yerel yönetimler, STK'lar ve üniversitelerde AB'ye katılım müzakereleri, AB'nin mali imkanları ve üyeliğin hayatımıza etkileri konularında görüşler bildirilmiştir. 2005 yılında ayrıca AB müktesebatının uygulanışının Türk iş dünyasına etkilerini değerlendiren projenin bilgi notu, Türkiye-AB ilişkilerindeki Almanca, katılım müzakereleri rehberi, Kopenhag ekonomik kriterlerini değerlendirecek çalışma, AB'de ve Türkiye'de devlet yardımlarını ve bununla birlikte AB'de KOBİ destek mekanizmalarıyla Türkiye ilişkilerini, AB'de de piyasa gözetim ve denetim mekanizmaları, risk sermayesi uygulamalarını içeren ve Türkiye değerlendirmesini yapan yayınlar söz konusu olmuştur (İKV Bülten, 2003-2004).

2006 yılında AB ve Türkiye-AB ilişkileri Almanca(2006) çalışması, AB ortak tarım politikası reformları raporu, kalite altyapısı çerçevesinde standardizasyonu, akreditasyonu ve uygunluk değerlendirmesi, AB sürecinde uluslararası insan hakları

sözleşmelerinin Türkiye ile ilişkilendirilmesi, AB uyum politikası bağlamında katılım öncesi mali araçlarla Türkiye'nin ilişkileri ve son olarak eğitim reformundan, işgücü piyasasındaki etkinliğe, Avrupa'da yaratıcılığı ve girişimciliği öne çıkarmaktan, ticaretin serbestleşmesine ve iç pazarın derinleştirilmesine kadar reformları içeren AB'nin Lizbon stratejisi gibi belirtilen birçok yayın bu alanda yayınlanarak bilgilendirme faaliyetlerini sağlamışlardır (İKV Bülten, 2006).

2007 yılında yapılan ve öne çıkan birtakım projeler mevcuttur. Bu çalışmalardan bir tanesi “AB Uyum Sürecinde Türk İş Dünyasının Etki Analizi Kapasitesinin Artırılması” isimli projesidir. Aday ülkelerin ve AB'ye yeni katılan ülkelerin tecrübelerini yakından izleyen İKV, projede de AB sürecinin etki analizleri konusunda kamuoyunda farkındalığı arttırma bağlamında birçok toplantı, panel düzenlemiştir ve bir rehber hazırlayarak sürece katkı sunmuştur. Aynı zamanda iş insanlarının AB müzakere sürecine aktif katılımının sağlanmasıyla, STK'larda ve özel sektörün temsilci kurumlarında etki analizi konusunda kurumsal kapasitesinin oluşturulabilmesi noktasında projenin geniş kapsamlı çalışmalar yürütmüştür. 2007'de gerçekleşen bir başka proje ise “AB Müktesebatının Yatay Olarak Uygulanışının Öncü Türk Sektörlerine Etkileri” isimli çalışma olup, Türk ekonomisinde önemli yer edinen sektörleri doğrudan etkileyen AB müktesebatının yatay olarak uygulanmasının belirtilen sektörler üzerinde etki analizi araştırılmıştır. Bu proje ile sendikaların, meslek örgütlerinin, STK'ların ve kamu kurum ve kuruluşlarının AB uyum sürecine ilişkin kapasitelerinin güçlendirilmesine ve sürece aktif katılım göstererek faaliyette bulunmaları değerlendirilmiştir. Projenin nihai yararlanıcıları iştirakçi kuruluşlar olup, çalışma “AB-Sivil Toplum Diyalogu-Avrupa-Bilgi Köprüler” programı çatısı altında yürütüldüğü gözlemlenmiştir. 2007 yılında diğer öne çıkan çalışmalardan biri de “Window To EU” projesidir. İKV, bu projenin temelini aynı yıl içerisinde Brüksel'de başlattığı “Window To Turkey” projesinde atmış olup, elde ettiği kazanımları da buraya yansıtmıştır. Bu proje ile Türkiye'deki iş dünyasına, STK'lara ve basın temsilcilerine yönelik bilgilendirme faaliyeti yapmıştır. Aynı zamanda Brüksel'de yapılan çalışmalarla AP üyelerine, AB kurumlarına Türkiye-AB ilişkilerini çok boyutlu değerlendirme fırsatı sağlandığı görülmüştür. Bunun yanın sıra karar mercinde etkili olan AP üyeleri Türkiye'ye davet edilerek çalışma alanlarıyla ilgili STK'larında katıldığı programlar düzenlenmiştir (İKV Bülten, 2007).

2008 yılında ise diğer yıllardan sürdürülebilirliği olan bazı projelerin tamamlandığı gözlemlenmiştir. Bu yılda AB katılım müzakerelerinin toplumsal olarak daha iyi anlaşılabilmesi ve yapılan çalışmaların uyum süreciyle birlikte benimsenebilmesi maksadıyla AB'nin ne ifade ettiği ve bunun Türkiye'ye katacağı değeri anlamak bağlamında tabandan başlayan bir bilgilendirme yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla da İKV, Şubat 2008'de AB ve Türkiye'nin AB katılım süreci konusunda öğretmenlerin bilgilendirilmesini amaçlayan "ABC" projesini başlatmış ve yürütmüştür. Ayrıca yine bu yılda rekabet edilebilirlik ve yenilikçilik çerçeve programı, kültür programı, tarımda çalışan kadın işgücünün dönüşümü arama toplantısı düzenlenmiş ve Türk vatandaşlarının Avrupa'ya seyahat özgürlüğünün kısıtlanması, AB'de anayasa süreci ve Lizbon antlaşması, Avrupa Hukuku açısından Türk vatandaşlarının vize alma zorunluluğunun değerlendirilmesi ve her yıl olduğu gibi Türkiye-AB ilişkileri Almanca (2007) konularını içeren yayınlar yayınlanmıştır (İKV Bülten, 2008).

2009 yılında İKV tarafından Belçika merkezli bir STK olan ECAS'ın (European Citizen Action Services) katkılarıyla, başlayan "Vize Şikayet Hattı" projesi ile başta Türk özel sektörünün temsilcileri olmak üzere, Türk vatandaşlarının AB üyesi ülkelere yapacakları ziyaretlere ilişkin almak zorunda oldukları Schengen Vizesi ile ilgili sorunların dile getirildiği bir çalışma sunulmuştur. Bu doğrultuda vize işlemleri sırasında talep edilen belgeler, dokümanlar, maruz kalınan muamele ve bütün zorluklar tespit edilerek, Türkiye ve AB düzeyindeki karar mekanizmasındaki etkin kişilere "Vize Şikâyet Hattı" projesi, "Proje Raporu-Vısa Hotline Project", "Survey Repor" olmak üzere Türkçe-İngilizce raporlar sunulmuştur. Projenin ikinci ayağında ise Türk vatandaşlarının içinde bulunduğu vize uygulamasının siyasi, sosyal, ekonomik, hukuki ve insani yönlerinin değerlendirildiği ve bu konuları gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında uzmanların ele aldığı faaliyetler yapılmıştır. Bu süreci de yakından ilgilendiren Türkiye-AB arasında Geri Kabul Anlaşmasının imzalanması ve Türk vatandaşlarına ilişkin vize uygulamaları hakkındaki görüşme sürecinin öncesinde ve sonrasında tecrübe edinmiş bazı Batı Balkan ülkelerinin deneyimlerini incelenerek Türk özel sektörü, karar alıcılar ve toplumun çeşitli kesimleri bilgilendirilmiştir.

Ayrıca 2010 yılından başlayıp 2014 yılına kadar yürütülen çalışma olan “AB’nin Dış Ticaret Politikası ve Türkiye” projesi çerçevesinde ekonomik ve ticari birliğin oluşmasında etkin olan gümrük birliği konusunda çok sayıda faaliyetler yapıp yayınlar hazırlanmıştır. 2010 yılında aynı zamanda birçok programlar düzenlenip, yayınlar hazırlanmıştır. AB Politikaları ve Türkiye bağlamında ortak ticaret, rekabet, tüketici ve sosyal politikalar, Progress programları, katılım müzakerelerinin beş yılı yayını şeklinde çalışmalar söz konusu olmuştur. Bunların yanı sıra İKV, AB Dönem Başkanlığını himayesinde bulunduran her ülkenin başkentinde “AB Dönem Başkanlıkları ve Türkiye’nin AB Üyelik Süreci” projesi çerçevesinde 2010 yılından beri müzakere süreçlerine katkıda bulunmak amacıyla çalışmalar düzenlemiştir. Bu kapsamda günümüze kadar İspanya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Hollanda, Estonya ve Bulgaristan’da uluslararası kuruluşlarla çeşitli faaliyetler yapılmıştır (AB Dönem Başkanlıkları Projesi).

İKV’nin 2011 Ocak ile 2014 arasında faaliyetlerini değerlendirdiğimizde her yıl olduğu gibi birçok projeye, çalışmaya öncülük ettiği gözlemlenmiştir. İKV başta AB ve Türkiye- AB ilişkileri olmak üzere, çeşitli konularda Türkiye ve AB’de de karar alma mekanizmalarındaki üst düzey temsilcilerin ve alanındaki uzmanlaşmış kişilerin katılımı ile politikaların oluşturulması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla birçok faaliyet gerçekleştirilmiştir. Belirtilen döneme ilişkin AB Hukuku ve Uluslararası Hukuk Sertifika Programı, Türkiye-AB Karma İstişare Toplantısına Katılım, Türkiye-AB İlişkileri ve Dış Ticaret Toplantısı, Polonya Temasları, AB iş kapsamında öğretmenlere temel AB ve Türkiye-AB ilişkileri eğitimi, Brüksel’de Küresel Jean Monnet Konferansına Katılım, “Sağlık Ürünleri ve Güvenlik: Ab ve Türkiye Bakış Açıları” adlı çalışma gibi birçok faaliyet örnek gösterilmiştir (İKV, 2011-2014, s.18).

2012’de ise İKV’nin temsilciğinin olduğu Brüksel’de temaslar bağlamında “Doğu ve Batı İlişkileri Değişen Arap Dünyası ve Türkiye” ve “AB Hukuku Bağlamında Hollanda Göç Politikaları” isimli çalışma, vize uygulaması ve AB-Türkiye ortaklık hukuku çerçevesinde Türk vatandaşlarının haklarıyla ilgili gelişmelerin ele alındığı faaliyetler düzenlenmiştir. Aynı zamanda 2012’de üyelik müzakerelerine ilişkin, “Sürdürülebilir Kalkınma Açısından İklim Değişikliği Politikaları” ve “Ab Hukuk

Sistemi' konularını içeren çalışmaların yapılması, AB ile siyasi ve ticari ilişkilerin ele alındığı konferans, Jean Monnet Saint-Etienne Üniversitesi işbirliği ile “AB Ülkelerinde Sağlık Hukukunun Güncel Sorunları” başlıklı uluslararası sempozyum, AB’de hizmetlerin serbest dolaşımı eğitimi, TEPAV’la birlikte “Çok Taraflı Ticaret Sistemi ve Yeni Nesil Anlaşmaları” çalışması, son olarak bu yılda siyaset, ekonomi, hukuk, kültür, gümrük birliği, demografik gelişmeleri ele alan “Turkey And The European Union: Different Dimensions” kitabı yayınlanmıştır (İKV, 2011-2014, s.20-60).

2013 yılında ise İKV’nin faaliyetleri Ankara Anlaşmasının 50. yılına ilişkin Lüksemburg Üniversitesi ile işbirliği içerisinde çalışma yapılmıştır. 2013 Mart’ta önemi giderek anlaşılan küresel tedarik ve değer üretme zincirleri ve bunun etkisinin hissedildiği ticaret ve yatırım politikalarına yönelik TEPAV işbirliği ve DTÖ katılımcılarının bulunduğu program düzenlemiştir. İrlanda’nın AB dönem başkanlığını yürüttüğü zamanda Uluslararası Avrupa İşleri Enstitüsü ile işbirliği içerisinde Türkiye’nin AB sürecindeki bölgesel güç olmasına ilişkin faaliyetler yapılmıştır. AB Konseyi genişleme çalışma grubunun STK toplantısında, AB sürecindeki güncel gelişmeleri değerlendirilmiştir. 2013 Mayıs’ta AB ve Türk hukukundaki gelişmeler hakkında gelişen bir alan olarak öne çıkan sosyal medya hukuku hakkında faaliyet yürütülmüştür. Bu dönemde önemli gelişmelerden bir tanesi Türkiye ile Güney Kore arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması’na yönelik düzenlenen çalışmada ikili işbirliği içerisinde bulunan ülkelerin global açıdan önemi vurgulanmıştır. TOBB ve üniversite işbirliğinde “AB Hukuku Yaz Okulu” düzenlenmiştir. Bu programa Avrupa Adalet Divanı’nda görev yapan yargıçlar, kamu kurumu temsilcileri, STK’lar katılım göstermiştir. İKV, Brüksel’de Avrupa alanında çalışan merkezlerle işbirliği içerisinde “Quo Vadis Türkiye? Ankara’s 50 Year Old ‘Candidacy’ To The Eu” başlıklı sempozyum düzenlemiştir. Bu ayda bir düzenlenen önemli seminer ise ISO işbirliğiyle yürütülen AB ve ABD arasında başlanan TTIP müzakereleri ve Türkiye’ye etkileri konulu çalışma olarak ifade edilmiştir. 2013 Ekim’de “AB’de Ayrımcılığın Önlenmesi İlkesi ve Türk Vatandaşlarının Hakları” ve “Türkiye-AB Ortaklığının 50.Yılı: Üyelik Zamanı” başlıklı çalışmaları ön plana çıkmıştır. 2013 Kasım’da ise Avrupa’nın ekonomik entegrasyonunun siyasi etkilerini ortaya koymaya çalışan, Küresel Jean Monnet programı düzenlenmiştir. 2013 Aralık’ta ise Türkiye-Avrupa Karma Parlamento Komisyonu (KPK) toplantısında ilişkilerin

mevcut durumları analiz edilmiş ve İKV ve DEİK işbirliğinde “Pasifik İttifakı-Ekonomik ve Ticari Entegrasyon ve Küresel Erişim Platformu: Türkiye İçin Fırsatlar” başlıklı toplantısı düzenlenerek gözlemci üye statüsündeki Türkiye için fırsatlar yakından takip edilmiştir (İKV, 2011-2014, s.61-87).

Belirtilen bu 2011-2014 dönem aralığında gerçekleştirilen önemli projelerden bir tanesi de “Ortak Geleceğimizi Konuşmak Projesi” olup, bu kapsamda Türkiye-AB ilişkileri ve AB politikalarına yönelik konuları incelenmiştir. Bu çerçevede ilk olarak 2011 tarihinde yapılan toplantı da "Değişen Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bağlamında Türkiye ve AB Perspektifleri” konulu çalışma yapılırken, 2012 yılında ise “Ekonomik ve Parasal Birliği Yeniden Yapılandırmak” konulu kamu kurumları temsilcileriyle, AK uzmanlarıyla ve Türk uzmanlarla çok boyutlu değerlendirme yapılmıştır (İKV Dergi, 2011-2014, s.96). 2011-2014 aralığında Türk-AB müzakere sürecine rehberlik etmiş, hazırlanmış bazı yayınlar şunlardır: AB Politikaları ve Türkiye çatısı altında, ulaştırma, bilgi toplumu ve medya politikaları gibi değerlendirmeler, Sorularla AB Politikaları ve Türkiye çalışması altında enerji, ortak tarım, işletme ve sanayi, gıda güvenliği politikaları çalışmaları, “Hayat Boyu Öğrenme” programı, Cyprus Questions and Answers, “Kriz Sözlüğü: 100 Kelimede Avrupa’nın Ekonomik Kriz”, geri kabul haritası, vize kolaylaştırılmasının ele alındığı birçok yayın mevcuttur.

2014 yılında İKV, Türk iş insanları ve STK’larla işbirliği içerisinde bir “STA Bilgi ve Kapasite Merkezi” oluşturmaya yönelik bir proje başlatmıştır. Proje doğrultusunda AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı’nın (TTYO) takip edilmesi öngörülmüştür. 2014 ve 2015’de devam eden bu projenin faaliyetlerine kamu kurumlarından temsilciler, TÜSİAD ve TEPAV’dan katılımcılar ve Brookings Enstitüsü’den proje yöneticileri katılmıştır. Bu faaliyetlerde yeni nesil ticaret anlaşmalarından AB ilişkilerindeki gündeme, vize serbestliğinden geri kabule kadar birçok konu ele alınmıştır. 2014 yılında ilk olarak Batı Balkanların AB ile bütünleşme sürecine öngören beklentilere ilişkin bir değerlendirme notu yayınlanmıştır. AB Tarımının 2014-2020 dönemi yol haritasına ilişkin değerlendirme ile AB’nin 2013 Yılı Dış Politika Bilançosunu inceleyen bir dosya yayınlanmıştır. AB’nin ilk yolsuzlukla mücadele raporunun ardından gerçekleşen çalışma ile yeni tüketici haklarının getirdiği

kanun değişikliklerini içeren bir inceleme yapılmıştır (İKV Dergi, 2014 Şubat, s.10-52). 2014 Mart'ta "AB ve Türkiye- AB İlişkilerinde Doğru Bilinen Yanlılar" isimli bir yeni kitapçık yayınlamıştır. Bu amaçla çok sayıda bilgilendirme ve farkındalık artırma faaliyeti ile kamuoyu aydınlatılmaya çalışılmıştır. AK, Türkiye Delegasyonun yanı sıra Brüksel'de de temaslar içerisine girmiştir (İKV, 2014, s.8-38). Nisan 2014'de sanayiciler ve girişimciler için marka tasarım uygulamaları çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İKV'nin yeni yayını olan "AB 2020 Stratejisi" çıkmıştır. Bu dönemde açılan başlıklardaki son gelişmeler olarak Şirketler Hukuku ele alınmıştır. AB'nin 2020 hedeflerine varılma noktasında nerede olduğunu belirten inceleme ile bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu faslı doğrultusunda yerel aktörleri içeren bir çalışma gerçekleştirilmiştir (İKV, 2014 Nisan, s.8-40).

Mayıs 2014'de İKV ve Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) vatandaşlara yönelik vize uygulamalarını içeren bir değerlendirme çalışması yapmıştır. İKV, AB ve Türkiye – AB İlişkilerini içeren Almanacağı 2013 çalışması yayınlamıştır. Fikri Mülkiyet Hukuku ve serbest dolaşıma yönelik açılan son başlıklar üzerine değerlendirme yapılmıştır. Türk vatandaşlarının vize ve geri kabul sonrası konulu ve Geri Kabul Anlaşması'nın 5N 1K'sı içeren çalışmalarla birlikte bu anlaşmanın durum analizini içeren ve gümrük birliğinden doğan haklar neticesinde transit serbestisini değerlendirilen raporlar yayınlanmıştır. Aynı zamanda 2014 AP seçimlerinin ilkleri, enleri, aşırıları, kazananlarını ve Avrupa'nın geleceğini içeren incelemeler hazırlanmıştır (İKV, 2014 Mayıs-Haziran, s.8-60). Temmuz ve Ağustos 2014'de bilgi toplumu ve medya başlıklarında son gelişmeler değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Türkiye ve AB'nin Suriyeli mültecilere yönelik imtihanını değerlendiren inceleme yapılmıştır (İKV, 2014 Temmuz- Ağustos, s.8-58). Eylül 2014'de İtalya'nın dönem başkanlığı alması üzerine Türkiye-AB ilişkileri İtalya'nın başkenti Roma'da ele alınmıştır. Bu ayda İKV'de ulusal ve uluslararası alandaki kurumlara ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri olan "Türkiye'nin Yeni AB Stratejisini" açıkladığı gözlemlenmiştir. Yerel Schengen Grubu toplantısı gerçekleştirilip AB ile ilişkiler ele alınmıştır. İncelenen yayınlar ise "AB ETS" değerlendirmesiyle, gıda enflasyonu tartışmalarında kooperatifçilik örneğinin gösterilmesi şeklinde belirtilmiştir (İKV, 2014 Eylül, s.10-60). Ekim 2014'de İKV, "İlerlemenin Matematiği: Avrupa Komisyonu Türkiye İlerleme

Raporlarına Farklı Bakış” sunan yeni bir çalışma ortaya koymuştur. Yine aynı şekilde “2014 yılı İlerleme Raporu Işığında Türkiye Ekonomisi” incelemesi yapılmıştır (İKV, 2014 Ekim, s.8-52). Kasım 2014’de İKV, AB Büyükelçileriyle bir araya gelmiştir. Türkiye- Yunanistan İş Forumuna katılım gösterilmiştir. Açılan başlıklar olan veterinerlik, gıda güvenliği ve bitki sağlığı konuları değerlendirmeye alınmıştır. Bunların yanı sıra Avrupa’da kişisel verilerin alansal hakimiyetiyle ilgili ve dünya ticaretinde korumacılık eğiliminin yükselmesini değerlendiren incelemeler sunulmuştur (İKV, 2014 Kasım, s.8-54). Son olarak Aralık 2014’de B-20 açılış toplantısı Türkiye’de gerçekleştirilmiştir. “Window To Eu-3 Projesinin” toplantısı yapılmıştır. Son gelişmeler ışığında açılan başlıklar bölgesel politikalar ve yapısal araçların koordinasyonuna yönelik olmuştur. AB’nin kalkınma işbirliği çerçevesinde politikaları ve ulaştırma politikasının ele alındığı raporlar hazırlanmıştır. İnceleme olarak da Türkiye’nin G-20 Dönem Başkanlığı’nın almasının etkileri rapor olarak sunulmuştur (İKV, 2014 Aralık, s.8-78).

2015 yılında İKV’nin uygulamaya başlattığı proje kapsamında Türkiye’nin çeşitli bölgelerindeki odalar ve borsalar ile yerel ve bölgesel ihtiyaçların değerlendirip şekillendiği programlar hazırlanmıştır. “Türkiye- AB İlişkilerinde Ufuk Turu: Yeni Boyutlar, Yeni Hedefler” çatısı altında düzenlenen çalışmalarda ilişkilerdeki son güncel durum, iş dünyasına etkileri ve AB tarafından verilen fonlar tanıtılmıştır. Bu çerçevede Ocak 2015’de İKV, açılan müzakere fasılların ne durumda olduğuna ilişkin yeni bir yayın hazırlamıştır. AB Şirketler Hukuku’na yönelik bir faaliyet gerçekleştirmiştir. Orta gelir tuzağından kaçış ve Avrupa ortak PNR uygulamasına doğru konulu değerlendirmeler yapılmıştır. Aynı zamanda 2015 yılı “Avrupa Kalkınma Yılı” olarak sunulmuştur. Bu ayda malların serbest dolaşımı faslı ilişkin inceleme yapılmıştır (İKV, 2015 Ocak, s.6-74). Şubat 2015’de Yerel Schengen Grubu iş dünyası vize bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. TTYO, İKV STA Bilgi ve Kapasite Merkezi çalışması, düşünce kuruluşlarıyla istişare edilmiştir. Şubat ayındaki fasıl değerlendirmeleri ise iş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi ve mali hizmetlere yönelik olmuştur (İKV, 2015 Şubat, s.8-42). Mart 2015’de ekonomik zirve toplantılarına katılım sağlanmış ve Türkiye-AB İlişkileri Almanağı 2014 çalışması yayınlanmıştır. Bu faaliyetlerin yanı sıra iç güvenlik paketi ve AB ilişkisi, Türkiye’nin vize serbestliğinin uygulamasının güvenlik ve ekonomik boyutu, açılmayan tarım ve kırsal kalkınma müzakere başlığı çerçevesinde

incelemeler ve değerlendirmeler yapılmıştır (İKV, 2015 Mart, s.12-56). Nisan 2015’de İKV, Türkiye-AB ilişkileri ulusal çerçevede ele alınmakla birlikte aynı zamanda Slovenya, Slovakya ve Romanya’da değerlendirilmiştir. İç güvenlik paketine ilişkin İKV’nin yorumu Europolitics’te yer almıştır. Yine bu dönemde Türkiye-Fransa CEO toplantısına katılım gösterilmiştir. Aynı zamanda Kıbrıs müzakerelerine ilişkin yeni fırsat arayışları, Grexit’ten Graccident ’a uzanan yol konulu değerlendirmeler yayınlanmıştır. Fasıllarda ise gümrük birliği ve ulaştırma üzerine çalışma yapılmıştır. Bu dönemde ayrıca uluslararası alanda etkin olan B-20’ye de değinilmiştir (İKV, 2015 Nisan, s.10-58).

Mayıs ve Haziran 2015’de Türkiye kamuoyunda AB desteği ve algısı araştırması yapılarak İKV tarafından yayınlanmıştır. AB Hukukunda Türk vatandaşların haklarına yönelik ve AB i pazarına erişim modelleri değerlendirilmiştir. Ekonomik kriz sonrası AB enerji politikası, Paris İklım Zirvesi’ne adım adım: İlk altı ayın en önemli gelişmeleri şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır (İKV, 2015 Mayıs-Haziran, s.11-55). Temmuz ve Ağustos 2015’de “AB Hukuku Yaz Okulu” gerçekleştirilmiş olup, C-20 bölgesel istişare toplantısına katılım gösterilmiştir. İKV’nin sunduğu görüşlerden bazıları ise; Enerji diplomasisi, bağlamında EaSI programına ilişkin olmuştur. Bunun yanında vize serbest diyalğu ekseninde ortak sorun ve czm üretmek anlamındaki incelemeyle Lüksemburg dönem başkanlığını değerlendiren çalışma hazırlamıştır (İKV, 2015 Temmuz Ağustos, s.14-58). Eylül 2015’de AB ekseninde Yeni Tketicı Kanununun İKV ve TRDER işbirliği ile ele alınmıştır. Bu yılda ilerleme raporu öncesinde ilişkiler zerine İKV’de genişlemenin AB tarımı üzerindeki etkisini değerlendiren görüşler sunulmuştur. Bu dönemde İKV değerlendirmeleri ise; üçüncü kurtarma paketi, siyasi kriz ve erken seçim konulu olup kamuoyuna sunulmuştur. Fasıllara ilişkin ise ekonomik ve parasal politika ve enerjiye yönelim gösterilmiştir (İKV, 2015 Eylül, s.9-40). Ekim 2015’de ise st düzey ziyaretler gerçekleştirilmiş ve Schengen Grubunun vize bilgilendirme çalışmaları devam etmiştir. Bu ayda sunulan Almanya’da yatırım yapmanın hukuki boyutu ve AB sürecinde tketicı örgütlerinin yorumlarına ilişkin görüşler yayınlanmıştır. Bununla birlikte tarım sektörünün gümrük birliğine hazırlığını, yenilebilir enerjinin önemini, Trans Pasifik Ortaklığı konularını içeren değerlendirmeler yapılmıştır. Eğitim ve kültür fasılları üzerinde bu ayda durulmuştur (İKV, 2015 Ekim, s.7-58). “Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Perspektifler” programı gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra AB Programları ve finansal

araçlarla ilgili çalışmalar düzenlenmiştir. Dış güvenlik ve savunma politikası ve kamu alımları üzerine çalışmalar hazırlanmıştır (İKV, 2015 Kasım, s.13-51). Aralık 2015’de İKV gümrük birliğinin güncellenmesine ilişkin çalışmalara devam edilmiştir. Kişisel verilerin korunmasına yönelik yuvarlak masa toplantıları gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede “Türkiye’de ve AB’de Kişisel Verilerin Korunması” ilişkin yeni yayın çıkarmıştır. Hazırlanan değerlendirmeler ise; enerji birliği, küresel yönetişimin merkezinde Türkiye’nin kişisel verileriyle ilgili konulara yönelik olmuştur. Son olarak yılın değerlendirmesinde rekabet politikası, sosyal politika ve istihdam şeklinde fasıl incelemeleri olmuştur (İKV, 2015 Aralık, s.18-50).

Türkiye-AB ilişkilerinde yeni yaklaşımlar 2016 yılında faaliyetlerle ve projelerle devam etmiştir. Friedrich Naumann Vakfı ile işbirliği içerisinde yürütülen proje kapsamında güncel konuların katılımcılık ilkesi çerçevesinde ele alındığı programlar yapılmıştır. Proje doğrultusunda AK tarafından hazırlanan ilerleme raporlarını ilerlemenin dili gibi farklı bir bakış açısıyla sunmuştur. Ocak ve Şubat 2016’da Türkiye’nin Avrupa ve bölge merkezi olarak rolüne ilişkin çalışmalar yapılmıştır. “Türkiye-AB Hizmet Ticaretinin Önündeki Temel Engeller” konusunu içeren bir anket çalışması başlatılmıştır. Bu ayda ABBM “AB İletişim Stratejisinde Farklı Bir Pencere: AB Bilgi Ağı Projesi” çerçevesinde İKV değerlendirmeler yapmıştır (İKV, 2016 Ocak - Şubat, s.28-46). Mart 2016’da İKV İşbirliğinde vergi hukuku programları düzenlenmiştir. Yayınlanan çalışmalardan bazıları ise; vize serbestliği diyalogunda öne çıkanlar ve makroekonomik değerlendirme raporu şeklindedir (İKV, 2016 Mart, s.8-60). Nisan 2016’da Türkiye-AB ilişkilerinde yeni perspektiflerin sunulduğu çalışmalar yapmıştır. ABBM, Sanayi 4.0’ın oluşturduğu farkındalığı ortaya çıkarmak için faaliyetler sürdürmüştür. AB ile Türkiye arasındaki yüksek düzeyli ekonomik diyalogun oluşturacağı alanları, gümrük birliğinin hizmetler sektörü için fırsat veya zorluklarını, AB ile yapılan mülteci uzlaşının sonuçlarını içeren ve konuları inceleyen çalışmalar gerçekleştirmiştir (İKV 2016 Nisan, s.8-54).

Mayıs ve Haziran 2016’da açılan müzakere fasıllarının son durumuna yönelik yeni bir yayın yayınlanmıştır. İKV’nin yaptığı çalışmalar neticesinde kamuoyunun AB üyeliğine destek oranının %75,5 şeklinde olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda İKV

dört ilde bu ilişkilerin değerlendirmesini yapmıştır. İKV heyeti AP’de temaslarda bulunmuş ve Türkiye-AB İlişkileri Amsterdam’da ele alınmıştır. İKV öncülüğünde “AB Eğitim Forumu” gerçekleştirilmiştir. Mülteci krizi, e-ticaret, siber hukuk ve markalara ilişkin faaliyetler yapılmıştır. Geçmişten geleceğe yönelik Türkiye-AB havacılık politika konuları ve vizesiz Avrupa için 72 kriterin sağlanması şeklinde incelemeler olmuştur (İKV, 2016 Mayıs-Haziran, s.6-46). Temmuz ve Ağustos 2016’da İKV, Türkiye’de darbelere yönelik sert tavrını koymak adına TBMM’de “Sivil Toplum Ortak Bildirisine” katılım göstermiştir. Aynı zamanda İKV, Brexit’e ilişkin yayın hazırlamış ve kamuoyu araştırması yapmıştır. Bununla birlikte darbe girişimi sonrasında Türkiye-AB ilişkilerini, Türkiye’nin AB’nin geleceği için çıkarımları ve Slovakya AB Konseyi Dönem Başkanlığı’nı devralması gibi konularda görüş sunmuştur (İKV, 2016 Temmuz-Ağustos, s.6-44).

Eylül 2016’da ABBM’nin gerçekleştirdiği etkinlik bağlamında gümrük birliği sohbetleri yapılmıştır. Değerlendirmelerden bir tanesinde ise AB’den bu dönemde dayanışma ziyaretlerinin ötesinde bir beklentinin olması gerekliliği vurgulanmıştır (İKV, 2016 Eylül, s.8-32). Ekim ve Kasım 2016’da Paris Anlaşmasının sanayi sektörüne etkilerini değerlendiren program düzenlemiştir. ABBM ise kadınlar, gençler ve ortak tarım politikasına ilişkin etkinlikler yapmıştır. Görüş olarak ilerleme raporundan yola çıkarak iyi yönetim ve hukukun üstünlüğünün üzerinde durulmuştur (İKV, 2016 Ekim-Kasım, s.6-44). Son olarak Aralık 2016’da Türkiye’nin katıldığı AB programları ve proje imkanlarını değerlendiren yayın hazırlanmıştır. Gümrük Birliğinin güncellenmesine ilişkin hizmet sektörünün önündeki engellerini değerlendiren anket raporu kamuoyu ile paylaşılmıştır (İKV, 2016 Aralık, s.6-50).

2017 yılına ilişkin Türkiye-AB ilişkilerindeki en önemli gündem maddelerinin başında gümrük birliğinin modernizasyonu gelmiştir. Bu amaçla İKV, Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yer alan oda ve borsalar ile işbirliği içerisinde ülkesel ve yerel ihtiyaçların şekillendirilmesine katkı sağlayan programlar yapmıştır. “ABBM Ağı ” projesi, 20 ilde ABBM aracılığıyla çalışmalarını yürütmüştür. Bunun yanı sıra 13 AB Dokümantasyon Merkezi ve 17 ildeki AB Bilgi noktaları ile bilgi kaynağına vatandaşların ulaşımını sağlamıştır. İKV’de “ABBM Ağının Desteklenmesi” projesi kapsamında İstanbul

ayağında faaliyetler söz konusu olmuştur. Böylece bölgesel ve kapsayıcı etkinlikler, kültürel faaliyetler gerçekleştirilen projeler oluşturulmuştur (İKV, Projeler).

Ocak ve Şubat 2017 çalışmalarında düşük karbonlu ekonomiye geçiş için temel sektörlerin neler olabileceği konusunda yeni yayın hazırlanmıştır. 2017’de dünyayı neler beklediği ve takip edilmesi gereken gelişmeler, liberal dünyanın liderliğinden popülist liderliğe evrilen temalar görüş olarak sunulmuştur (İKV, 2017 Ocak-Şubat, s.12-54). Mart 2017’de İKV, ABBM bilgilendirme faaliyetlerini çeşitli illerde sürdürmüştür. Gümrük birliğinin güncellenmesine ilişkin AK tarafından hazırlanan etki analizi ile Avrupa’nın geleceğine dair Beyaz Kitap özeti yeni yayın olarak sunulmuştur. Brexit sürecine dair bilinmesi gereken korumacılık eğilimleri ve gümrük birliğinin geleceğini etkileyecek 50.maddenin incelenmesine yönelik olmuştur (İKV, 2017 Mart, s.6-46). Nisan ve Mayıs 2017’de gümrük birliğinin etkilerine farklı üniversitelerde şehirlerde değinilmiştir. Türkiye-AB mülteci sözlüğü ve serbest ticaret, çok taraflı anlaşmalar açık sınırları içeren konulu yeni yayınlar hazırlanmıştır. Brexit özel zirvesi doğrultusunda, AB’nin temel müzakere ilkeleri AB ve Türkiye’de temel bilim ve araştırma verileri kapsamında incelemeler söz konusu olmuştur (İKV, 2017 Nisan-Mayıs, s.6-44). Haziran ve Temmuz 2017’de AB’nin geleceği, popülizmin yükselişi ve Brexit konulu çalışma gerçekleşmiştir. Bu ayda İKV’de “The Quota Issue of the Turkish Road Transport Sector in the EU” adlı yeni araştırma hazırlanmıştır (İKV, 2017 Haziran-Temmuz, s.10-54).

Ağustos 2017’de İKV, küreselleşme tartışmaları doğrultusunda AB şüphecililiğini ve popülizmin Avrupa’ya etkilerini değerlendiren program düzenlemiştir. Bunun yanı sıra mülteci sorununa ilişkin derleme kitap çalışması yapmıştır. (İKV, 2017 Ağustos, s.11-30). Eylül 2017’de “2017’de Birliğin Durumu” konuşmasının resmi olmayan çevirisinin yayımlandığı gözlemlenmiştir. AB’den küresel ticaretin kapsamında yönetimdeki liderlik adımları gibi bilgilendirici konuları içeren çalışmalar sunulmuştur (İKV, 2017 Eylül, s.18-50). Ekim 2017’de küresel ticaretteki son gelişmeleri ele almıştır. STK’ların etkin işbirliği içerisinde olduğu Paris Bosphorus Enstitüsü’nün yıllık programında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Aynı zamanda çeşitli illerde Türkiye’nin AB süreci, bir sonraki adımı gibi konular incelenmiştir (İKV, 2017 Ekim, s.9-20). Kasım 2017’de İKV’nin gündemi yoğun olup ilk olarak gümrük birliğinin

güncellenmesi çerçevesinde kurumsal ve hukuki düzenlemeler ele alınmıştır. Üretim ve ticaretteki değişkenlik bağlamında Türkiye'nin AB gündemi üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte Türkiye ve AB arasında “Sivil Toplum Diyaloğu” programı kapsamında çalışmalar sürdürülmüştür (İKV, 2017 Kasım, s.11-17). Aralık 2017’de Brexit’in Türkiye için model olmadığını belirten, bununla birlikte AB şüpheciliği, popülizm ve AB’nin geleceğine ilişkin konuları içeren faaliyetler yapılmıştır. İlişkiler bu dönemde Estonya’da ele alınmış olup, “Sürdürülebilir Bir Dünyaya Doğru: Küresel Gündem ve Türkiye” yeni bir yayını kamuoyuna sunmuştur (İKV, 2017 Aralık, s.10-15).

Ocak 2018’de ilk olarak İKV, ulusal ve uluslararası alanda üst düzey işbirliğini devam ettirdiği görülmüştür. Kamuoyunda AB Desteği ve AB Algısı Kamuoyu Araştırma sonuçlarını paylaşmıştır. Ekonomi masasında Davos Zirvesi’nden küresel sisteme ilişkin kolektif politikalarının oluşturulması üzerine değerlendirmede bulunmuştur. Bununla birlikte 2018’de dünyayı bekleyen gelişmelerin ve takip edilmesi gereken on iki unsura ilişkin konuları içerisinde barındıran görüş sunulmuştur (İKV, 2018 Ocak, s.6-50). Şubat 2018’de Brexit konusunu ve Brexit’in etkileri değerlendiren çalışmalar yapılmıştır. Türkiye-AB Zirveleri, vize serbestliği ve AB’nin Batı Balkanlar Genişleme Stratejisi gibi konular bağlamında dosya sunulmuştur (İKV, 2018 Şubat, s.15). Mart 2018’de İKV, AB-Japonya Ekonomik Ortaklık Anlaşması üzerine konu olan değerlendirme notu ile AB’nin ticaret politikaları İKV’nin İngilizce değerlendirme notu kamuoyu ile paylaşılıp, incelenmiştir. Yine bu dönemde ABBM, bilgilendirme faaliyetlerine devam etmiştir. Avrupa için yeni uyanış şeklinde belirtilen ve Varna’nın ardından AB’nin ortaya koymuş olduğu geleceği hakkında fikirsel çerçeve sunan görüşler paylaşılmıştır (İKV, 2018 Mart, s.25-40). Nisan 2018’de İKV, bu dönemde “Avrupa Sayıştay’ın Türkiye Raporu” yeni yayın olarak paylaşılmıştır. (İKV, 2018 Nisan, s.18-36). Mayıs 2018’de İKV heyeti Brüksel’de temaslarda bulunarak AB’nin gelecek ve genişleme vizyonunu değerlendirmiştir. Türkiye Raporu özetile, AB’nin Batı Balkanlar genişleme paketini içeren ve İtalya’daki koalisyon tartışmalarına ilişkin konuları içeren değerlendirme notu yayınlanmıştır (İKV, 2018 Mayıs, s.6-23).

Haziran ve Temmuz 2018’de İKV, “ABD’nin Küresel Rolü ve AB ile İlişkiler” konulu bir çalışma gerçekleştirmiştir. AB’deki veri güvenliği düzenlemelerine ilişkin

faaliyetler düzenlemiştir. Aynı zamanda AB'nin Avustralya ve Yeni Zelanda var olan STA'larına ilişkin değerlendirme notu söz konusu olmuştur. Bunun birlikte İKV, AB'nin Yeni Tüketici Mevzuatına İlişkin konulu ve Batı Balkanların AB Perspektifine yönelik İngilizce değerlendirmesini de yayınlamıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Türkiye'nin AB sürecine etkileri bağlamında görüş sunulmuştur (İKV, 2018 Haziran-Temmuz, s.16-28). Ağustos 2018'de AB ile normalleşme sürecinde gümrük birliğinin önceliği İKV tarafından vurgulanmıştır. Dolayısıyla AB ile ilişkilerin sunulduğu gerçekler, bu dönemde OHAL'in sona ermesinin ardından Türkiye-AB ilişkilerinde normalleşme süreci gibi görüşler hazırlamışlardır (İKV, 2018 Ağustos, s.9-35). 2018 Eylül'de "Türkiye-AB İş Dünyası Diyaloğu" projesinin tanıtımı yapılmıştır. İKV ABBM bilgilendirme faaliyetlerine devam etmiş ve bu amaçla "İklim Eylem Haftasına" ilişkin faaliyetler yapılmıştır (İKV, 2018 Eylül, s.10-17). Ekim 2018'de Küresel dönüşüm ve AB sürecini konu edinen bir faaliyet gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda uluslararası ve yatırım ticaret anlaşmalarını içeriğinde barındıran çalışma düzenlemiştir. Bunların yanı sıra AB liderler zirvesi ve süreçteki son gelişmeler görüş olarak sunulmuştur (İKV, 2018 Ekim, s.11-44). Kasım 2018'de İKV heyeti Paris Barış Formuna katılım sağlamıştır. İKV ve AP üyelerinin yetkilileriyle işbirliği içerisinde bulunmuşlardır. Değerlendirmelerden bazıları ise suyun geri dönüşümüne ilişkin farklı bir konu olup, bu analizle alandaki ilgililerde öneri oluşturmasını sağlamıştır. (İKV, 2018 Kasım, s.16-22). Aralık 2018'de Türkiye-Almanya ilişkileri ve AB'ye yansımaları, dijital dünyada fikri haklar ve kişisel verilerin korunması konuları değerlendirilmiştir. Yüksek düzeyli siyasi diyalog toplantısının ardından tehditler ve fırsatları içeren görüş paylaşılmıştır (İKV, 2018 Aralık, s.15-26).

Ocak 2019'da İKV'nin faaliyetlerine baktığımızda ilk olarak teknoloji çağında insan haklarının önemini ortaya koyan faaliyet gerçekleşmiştir. İKV, 78'inci Türkiye-AB KPK toplantısına katılım sağlanmış ve bu çerçevede faaliyetler yürütülmüştür. İKV Brüksel'de AB değerlerini içeren eğitim programının düzenlendiği gözlemlenmiştir. 2019'a girerken ilişkilerdeki beklentiler ve olasılıklar, onarımdan yeniden yapılanmaya doğru anlayış görüş olarak sunulmuştur (İKV, 2019 Ocak, s.12-30). Şubat 2019'da Brüksel'de gerek Türk misyon şefleriyle gerekse uluslararası alanda etkin olan yabancı temsilcileriyle görüşme gerçekleşmiştir. "Bilim Karavanı" programıyla yeni bilim

insanlarına ulaşılması hedeflenmiştir. Bu ayda İKV, TEPAV gibi STK'larla bir araya gelmiştir. Yapılan değerlendirmelerden birisi de Avrupa yatırım planından sonra yatırımlara ilişkin InvestEU programının önemini ortaya koyan inceleme olmuştur (İKV, 2018 Şubat, s.17-44). Mart 2019'da İKV, Türkiye Raporu'nun komite oylamasından önce heyet AP üyelerine genel çerçeveyi sunmuştur. EUROCHAMBRES ve TOBB ile işbirliği içerisinde çalıştay gerçekleştirmiştir (İKV, 2019 Mart, s.12-25). Nisan 2019'da dijital çağda Türkiye'nin fırsatlar olarak değerlendirebileceği kamu politikaları, inovasyon ve büyümenin önemini belirten çalışma yapılmıştır. İKV İstanbul ABBM de diplomaside kadının önemi ve ticaret ve yatırım ilişkileri konulu başlıklı bir faaliyet düzenlemiştir. Bununla birlikte AB fonları ve programlarına ilişkin çalıştay gerçekleştirmiştir. Değerlendirme çalışmalarından birisi G20 Buenos Aires Zirvesi ve Japonya'nın dönem başkanlığına ilişkin olmuştur (İKV, 2019 Nisan, s.8-23). Mayıs 2019'da İKV, "Sivil Toplumun Sesi" projesinin açılış toplantısını gerçekleştirmiş, ilişkilerdeki yeni perspektifler projesinin ilk çalışması gerçekleştirmiştir. (İKV, 2019 Mayıs, s.12-28).

2019 Temmuz'da İKV, Türkiye ile Birleşik Krallığın ticari ilişkilerinin geleceğine ilişkin konulu toplantıya katkı sağladığı görülmüştür. Bunların yanı sıra bu ayda AB'deki üst düzey görevlendirmelere ilişkin değerlendirmeler yapmıştır. AB ilişkileri bağlamında yargı reformu stratejisine bakışın söz konusu olduğu inceleme çalışması sunulmuştur (İKV, 2019 Temmuz, s.6-42). Ağustos 2019'da ABBM kapsamında ikili ilişkiler, gümrük birliği ve mali işbirliği konulu program düzenlemiştir. 2015-2016-2017 AB ve Türkiye- AB ilişkileri Almanakları incelemesi yayımlamıştır. Bu ayda yapılan başka çalışmalar ise 2021-2027 bütçe döneminde AB'nin bölgesel politikalarını, 11. Kalkınma Planında tarım hedeflerini içeren konularına yönelik olmuştur. Bununla birlikte on birinci kalkınma planı ve AB önceliklerini ifade eden görüşünü paylaşmıştır (İKV, 2019 Ağustos, s.15-18). Eylül 2019'da "Hazar Ekonomik Forumu" ile birlikte Lizbon'da AB çalışmalarına katkı sunmuştur. AB ve Türkiye-AB İlişkileri Almanacağı 2018'de yeni yayın olarak ortaya çıkmıştır. Sunulan görüşlerden bir tanesi de AB, Birleşik Krallık ve Türkiye bağlamındaki yaşanan gelişmelere ilişkin olduğu gözlemlenmiştir (İKV, 2019 Eylül, s.7-20). Ekim 2019'da güçlü bir ulusal ekonomi için fikri mülkiyetin önemini ortaya koyan zirvenin yanında, iş dünyasının ABD ile serbest ticaret anlaşması imzalamasını değerlendirmiştir. Türkiye ile AB arasındaki

kapsamlı hava taşımacılık anlaşması doğrultusunda inceleme yapılıp, ticaret savaşları, Brexit, çok taraflı ticaret sisteminin geleceğine ilişkin çalışma yapılmıştır (İKV, 2019 Ekim, s.8-21). Kasım 2019’da İKV’nin yürüttüğü “INFL(EU)NCE AB” projesinin tanıtımı gerçekleşmekle beraber, bu projeyle katılım sürecinde STK’ların etki kapasitelerinin artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca 21. Yüzyılda Çin’in ortak mı rakip olduğunu değerlendiren bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Değerlendirme notlarından bir tanesi de endüstriyel kazaların önlenmesi mevzuata ilişkin olmuştur (İKV, 2019 Kasım, s.15-21). Aralık 2019’da ise İKV, ulusal ve uluslararası alanda birçok çalışmaya, programa, forumlara katkı sağlamıştır. Ayrıca Berlin’de “Uygulamalı Türkiye Araştırmaları Merkezi” ile işbirliği içerisinde olmuştur. Türkiye-AB ticari ilişkileri birçok oda ve borsalarda ele alınmıştır. Türkiye’nin AB üyeliği adaylığının artıları ve eksilerini, Berlin Duvarının yıkılışının ardından Avrupa, Amerika ve Türkiye eksenindeki inceleme yapılarak görüş olarak sunulmuştur (İKV, 2019 Ağustos, s.19-38).

Bütün bu faaliyetler çerçevesinde Türkiye’nin yarım asrı aşan AB ilişkilerinde 12 Eylül 1963 Ankara Anlaşması, 10 Ocak 1996 Gümrük Birliği, 11 Aralık 1999 Helsinki Adaylık Süreci ve 3 Ekim 2005 Müzakere Süreci olmak 4 temel eşik söz konusu olmuştur. Dolayısıyla İKV, Türkiye’nin bu AB sürecinde en önemli aktörlerden biri olarak var olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye -AB ilişkisinin her aşamasında bizzat içinde yer alarak yine bu süreçte bilgilendirici, eğitici, öğretici çalışmalarla sorunların aşılmasına hem kamuoyunun hem de Türk özel sektörünün bilinçlenmesine katkı sağladığı görülmüştür.

5.4. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)

1980’li yıllardan sonra dünyada yaşanan gelişmelere ilişkin Amerika’da Başkan Ronald Reagan’nın İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher’ın uyguladığı liberal ekonomiye geçiş, serbest piyasaya ekonomisi bütün dünyayı etkilemiştir. Dünya ekonomisinde ortaya çıkan bu değişim sürecinde diğer bir gelişme ise özellikle gelişmiş ülkelerde ve başlangıçta da ABD’de başlayan hukuk mevzuatlarının daha öncesine göre ‘deregule’ edilmesi, ekonomik yapıların liberalize edilmesi olmuştur. Böylece piyasaların liberalize edilmesi yönelişi zamanla diğer ülkelere yayılmıştır (Balkanlı,2012, s.1). Bu dönemde Türkiye’ye baktığımızda ekonomik sorunlar meydana gelmiştir. Buna ilişkin Özal’ın 24 Ocak kararları dünyadaki gelişmelere paralel serbest piyasa ekonomisine ve

liberal ekonomiye geçiş programı şeklindedir. Dolayısıyla bu kararların Türk ekonomisinin serbest piyasa ekonomisine ve dünya piyasalarına entegrasyonu olarak değeriendirilmiştir.

Uluslararası alanda etkin olmak amacıyla Türkiye ekonomik toparlanmaya ilişkin yeni adımlar atmaya başlanmıştır. Ancak 12 Eylül 1980 darbesi sonucu ekonomi sektöre uğrasa da batı dünyasındaki yaklaşımlara yönelik liberal politikalar ön planda yer almıştır. Dolayısıyla bu dönemde siyasi ve ekonomi politikalar iktisadi temeller üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde iktisadi ve ticari olgularını geliştirmesinden yana tutum sergilenmesi gerektiği dile getirilmiştir. 1983 seçimleri ile birlikte siyasi iktidar tarafında dış politikayı oluşturan en önemli olgulardan birincisi ekonomi temelliydi. Ancak öncelikli olarak Türkiye'nin içerisinde ekonomik kalkınmayı hızlandırması gerekliliği görülmekle beraber komşularla dış politikada devamlılığın sağlanmasından yana tutum sergilenmiştir. Neo-liberal politikaların etkileriyle Türkiye çok yönlü dış politika hareketiyle Çin, Sovyet Rusya, Türk Cumhuriyetleri, AB ile ilişkilerini geliştirmiştir. 1986 yılına kadar bütün bu gelişmelere değindikten sonra dönemin başbakanı daha sonra Cumhurbaşkanı olacak olan Özal tarafından Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) kurulmuştur. Kuruluşun o dönemdeki amacı Türk özel sektörünün yurt dışına çıkmasını sağlamak ve iş insanlarıyla etkileşim kurarak yurt dışı ilişkilerini bir şekilde yöneterek sektörün dış ticaret noktasında kabiliyetlerini arttırmayı hedeflemiştir. Dolayısıyla DEİK otuz dört yıl önce başlattığı adımı bu süreçlerle beraber inşa edip kuruluşun en önemli yapı taşı oluşturan iş konseyleriyle Türk ekonomisini küresel alanda temsil eden ve dünyanın her alanında faaliyet gösteren STK'larla, büyükelçilerle son olarak ticaret müşavirleriyle çalışmalarına devam etmektedir. Aynı zamanda her dönemde alınan siyasi destekle ve sahip olduğu potansiyelle beraber kuruluşlarla işbirliği sonucu Türkiye'nin ticari ilişkilerini şekillendirmeye ve global anlamda aktif rolünü güçlendirmektedir. Yurt içinde ve yurt dışında gösterdiği etkinlikler, ağırladığı devlet adamlarıyla ve iş insanlarıyla dış ilişkilerde Türk reel sektörüne katkı sağlamış ve ticari diplomasi olgusunu şekillendirmiştir. Çalışmanın diğer bölümünde DEİK'in kuruluşuna, tarihçesine ve teşkilat yapısına ayrıntılı olarak değinilmiştir.

5.4.1. DEİK'in Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı

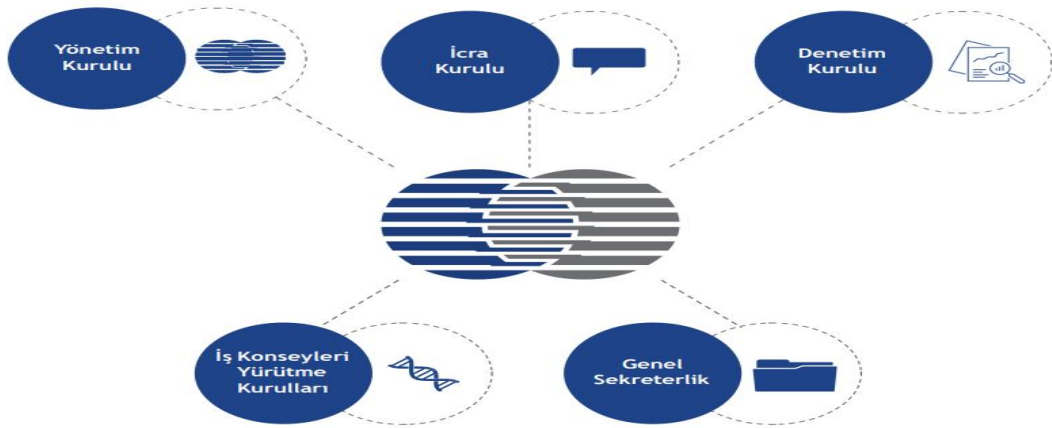
DEİK, ABD yardımlarının gündemde olduğu 1986 yılında dönemin başbakanı daha sonra Cumhurbaşkanı olacak Özal'ın öncülüğünde yardımdan ziyade ticaret anlayışının daha çok ön planda yer alması amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun'un imzasıyla kurulmuştur. Dolayısıyla DEİK kurulduğu yıldan bu yana Türkiye'nin ticari ve yatırım ilişkilerini desteklemeye bu amaçla küresel ekonomiye entegrasyonuna öncülük ettiği gözlemlenmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin küresel ekonomik ilişkilerini çeşitlendirip, zenginleştirmeye çalışmaktadır. Ticaret, lojistik, hizmet, yatırım öncelikli yaklaşımı ile Türk özel sektörünün küresel markasını taşımayı hedeflemektedir. 1990'lı yıllarda Amerikan-Türk İş Konseyi'nin başkanlığını yapan Lincoln McCurdy Türk iş insanına yönelik şu ifadeleri kullanmıştır: “DEİK’le çalışmayı ilginç kılan şey Türk firmaları bir yandan karlarını arttırmaya çalışırken diğer yandan da ülkelere fayda sağlamaya çalışmışlardır.” Dolayısıyla bu ifadeden de anlaşılacağı üzere pek çok işbirliği faaliyetleri iş insanlarına bazen doğrudan getirisi olmasa da Türkiye için siyasi, sosyal, ekonomik yönden katkısı olduğu gözlemlenmiştir.

DEİK Türkiye’ye özgü bir model anlayışıyla dokuz iş konseyi yapısıyla faaliyetine başlamış ve yıllar içerisinde yaşanan değişimlerle iş konseyi sayıları artmıştır. En önemli yapısal değişim 11 Eylül 2014’de 6552 Kanunun 142. Maddesinde 3/6/2011 tarihli ve 637 sayılı Ekonomi Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 36. maddesindeki değişiklikte ‘‘Bakanlık, görev alanına giren konularla ilgili olarak çalışmalarda bulunmak üzere diğer bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, meslek kuruluşları, STK’larla, özel sektör temsilcileri ve konu ile ilgili uzmanların katılımı ile geçici çalışma grupları oluşturabilir. Bu maddenin birinci bendine atıfta bulunarak ikinci bendinde bakanlığın gözetim ve denetimi altında özel hukuk ve tüzel kişiliğe sahip dış ekonomik faaliyetleri yürütmek üzere bakanlıkça belirlenecek özel sektör kuruluşlarından Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu oluşmaktadır. Aynı zamanda bu kanunda iş diplomasisi örgütü olgusunu sunan DEİK’in ikili ekonomik ilişkilerini de ‘‘İş Konseyleri’’ aracılığıyla yürüteceği belirtilmiştir (DEİK, Kurumsal Kimlik, 2017), (Resmî Gazete, 6552 Kanun, 2014). Daha sonraki süreç de iş konseyleri yapısında önceden var olan bölge bazlı üyelikten ülke bazlı üyeliğe geçiş olduğu görülmüş ve seçim

sistemini değiştirmişlerdir. DEİK tarihinde ilk defa 142 iş konseyinin seçimi aynı günde ve mekânda demokratik koşullarda gerçekleşmiştir (DEİK Genel Kurul, 2018).

Bütün bu gelişmelerle birlikte çalışmalarıyla devam eden stratejik adımlarını yenileyen çok daha geniş ve temsil kapasitesini içerisinde barındıran sadece ülkeleri değil, bölgeleri ve sektörleri de kapsayan yapıya kavuşmuş iş konseyleri, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini sadece dış ticaretle sınırlandırmayıp daha geniş çerçevede ele alarak kurumsal yapısıyla uluslararası alanda olmaya çalışmıştır. DEİK, Aralık 2020 itibarıyla 98 kurucu kuruluşuyla 139'u ülke bazlı, 5'i sektörel, 2'si özel amaçlı olmak üzere toplam 146 iş konseyiyle geniş ekonomik çerçeveyi içerisinde tutan kurum Türk ekonomisinin dinamiklerini dünyaya küresel ekonomide oluşabilecek fırsatları da Türkiye'ye sunmakta olduğu gözlemlenmiştir. Bir başka boyutta özel sektör temsilcilerini bir araya getiren DEİK genel kurul, yönetim, icra, denetim yüksek istişare, danışma ve iş konseyleri yürütme kurulları ile kurumsal yapısını oluşturmuştur. Aynı zamanda yetişmiş insan kapasitesini, ekonomik aktörlerini ve dış ekonomik itibarını iş diplomasi yoluyla sunmuştur.

Şekil 4: DEİK'in Kurumsal Yapısı

Kaynak: (DEİK, Kurumsal Tanıtım Raporu).

DEİK yapılanmasında yönetim kurulu, genel kurul tarafından dört yıllık süre için seçilen biri başkan olmak üzere otuz beş üyeden oluşmuştur. Yönetim kurulu kurucu kuruluşlar arasında yer alan TOBB, TİM, TMB, MÜSİAD dört asil üye ile kurucu kuruluş

temsilcileri belirlenmektedir. Diğer üyeler ise iş konseyi başkanları ve delegeler arasından seçilenler tarafından oluşmaktadır. Aynı zamanda yönetim kurulu başkanı ise ilgili bakan tarafından belirlenir. Aynı zamanda İcra Kurulu'nun başkanı yönetim kurulu başkanı kabul edilmekte ve sayman üye de icra kurulunun doğal üyesi olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra İcra Kurulu kendi üyeleri arasından iki başkan yardımcısı seçmektedir. Ancak bu üyeler için DEİK ve iş konseylerinde görev almamış olması şartı getirilmiştir. Bir başka organ olan Genel Sekreterlik ise yetişmiş insan kaynağını içerisinde barındıran profesyonellik olgusu ön planda yer alan kurumun icra organıdır. Burada en yüksek organ Genel Sekreter olup yönetim kuruluna karşı sorumludur. Aynı zamanda yönetim kurulunun iş konseylerine çalışmalarına ilişkin belirlediği stratejik çerçeveyi yönlendirip organlar arasındaki koordinasyonu sağlamaktadır (DEİK, Kurumsal Kimlik, 2020).

DEİK İş Konseyleri kurumun organlarında alınan kararları yürütme kurulları aracılığıyla uygulamakta sorumlu olup DEİK'in yükselmesinde uluslararası alanda etkinliği, verimliliği ve üretkenliği sunma açısından en önemli mekanizma olarak görülmüştür. İş Konseyleri “Ülke Bazlı İş Konseyleri”, “Sektörel İş Konseyleri” ve “Özel Amaçlı İş Konseyleri” olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Ülke Bazlı İş Konseyleri imzalanan karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde kurumlarla işbirliği içerisinde faaliyet göstererek ilgili ülkeler bazında ikili ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine ve sürdürülebilirliğini sağlamayı hedeflemektedir. Afrika, Amerika, Asya-Pasifik, Avrasya, Avrupa, Ortadoğu-Körfez olmak üzere altı ayrı bölge konseyi çatısı altında toplanan ülke bazlı iş konseyleri diğer ülkelerdeki muhatap kurum temsilcileri ile düzenli olarak her yıl “İş Konseyi Ortak Toplantıları” gerçekleştirmektedir. Özel Amaçlı İş Konseyleri ise Dünya Türk İş Konseyi (DTİK) ve Yurtdışı Yatırımlar İş Konseyi şeklindedir. 2007 yılında kurulan DTİK amacını, yurtdışında tam anlamıyla örgütlenemeyen başarılı iş insanlarını veya girişimci özelliğini taşıyanlarla beraber Türkiye'nin yurtdışında etkin, verimli, üretken olması için çaba gösteren Türk müteşebbisleri ve uluslararası platformda geniş alana yayılmış şirketlerin karar mercilerinin başındaki Türk iş insanını tek çatı altında toplamak olarak görmüştür. Bu amaçla DTİK adından da anlaşılacağı üzere ortak hedefi yurtdışındaki Türk vatandaşı anlayışıyla altı kıtadaki Türk iş dünyasını, vakıfları, dernekleri kısacası STK'ları tek bir noktada bir araya getirmek için kurulmuş ilk özel

amaçlı konseydir. Dolayısıyla yurtdışındaki yerleşik temsilciler sayesinde ekonomik, siyasal, sosyal, ticari faaliyetleri ilişkiler bazında geliştirerek Türkiye'nin lobi mekanizmasını geniş alana yaymayı ve konseyin ana hedefi olan Türk girişimcilerinin sorunlarına çözüm üreterek de Türkiye'nin olması gereken yerden daha yüksek noktaya ulaşmasını sağlamaktadır (DEİK, Kurumsal Kimlik, 2017).

2011 yılında oluşturulan çalışma grubuyla temelleri atılan Yurtdışı Yatırımlar Konseyi, çatısı altında Türkiye'nin en büyük yurtdışı yatırımcılarını bulundurarak 2013 yılından itibaren faaliyetlerini aktif bir şekilde yürütmektedir. Bu konseyin amacı, yabancı yatırımcılara yönelik ulusal ve uluslararası alanda etkin iletişim kanalları oluşturarak tecrübeye ve yeteneklerine bağlı nitelikli bilgiye erişmek, yabancı yatırımcı olan veya olmayı hedefleyen şirketlerin dış yatırıma ilişkin üretkenliğini arttıracak çalışmalar yapmak, dış yatırımcılara mevzuat ve teşvikler konusunda reel sektör adına görüş bildirmek, dış yatırım süreçlerinde şirketleri kamu ile ilişkilerinde koordine etmek, eş güdüm sağlamak, temsil etmek son olarak kamuoyunu nezdinde yatırımlar konusunda doğru ve eksiz bilgilendirme yapmaktır.

DEİK bünyesinde 2010 yılında oluşturulan Sektörel İş Konseyleri, Ülke Bazlı İş Konseylerinin yürüttüğü stratejik işbirliğinin sektörlere aktarılması sonucu sürdürülebilirlik açısından fayda sağlamaktadır. Sektörel İş Konseyi ile farklı sektörlerle ilişkin bilgilerin tek bir çatı altında toplanması ve ileriye dönük yapılacak faaliyetlerde katılımcılık ilkesi çerçevesinde kamu kurumları, özel sektör, STK'ların ortak katılımıyla planların yapılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin küresel alanda etkinliğini ve üretkenliği arttırabilmek amacıyla DEİK/Sağlık İş Konseyi, DEİK/Eğitim Ekonomisi İş Konseyi, DEİK/ Enerji İş Konseyi, DEİK/Lojistik İş Konseyi, DEİK/Uluslararası Teknik Müşavirlik İş Konseyi sektörlere ayrılmıştır. Dolayısıyla bu konseyler sektörel raporların hazırlanmasından ikili bazlı görüşmelere ve yurtdışı tanıtım, etkinlik düzenlemesine kadar ülkelerin yabancı temsilcileriyle ilişkilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ülke Bazlı İş Konseyleri, Sektörel Bazlı İş Konseyleri ve Özel Amaçlı İş Konseylerinin her birinin ayrı genel kurulu mevcut olup, her yıl düzenli olarak toplanıp, iki yılda bir de seçimli genel kurul yapmaktadır. Bu genel kurullarda, "İş Konseyi

Yürütme Kurulları” belirlenmekte ve yürütme kurulları vasıtasıyla da “İş Konseyi Başkanı” seçilmektedir. Bu kurullar düzenli olarak toplanıp stratejik işbirliği, dünyada yaşanan gelişmeler, sorunlar ve çözümler noktasında değerlendirmede bulunmaktadır. Bu amaçla da yönetim kurulu tarafından belirlenen politikalar ve stratejiler çerçevesinde bütün alanlardaki fırsatlar/tehditler tespit edilerek önerilerin geliştirilmesiyle birlikte yaşanan değişimlere uyum sağlanması konusunda araştırmalar ve tanıtıcı faaliyetlerin yapılmasına karar verilmektedir. Kısaca DEİK’in kuruluşu, tarihçesi ve teşkilatı bu şekilde olup diğer bölümde görev ve sorumluluklarına değinilmiştir.

5.4.2. Görev ve Sorumluluklar

DEİK’in görev ve sorumluluklarını ifade etmeden önce vizyon ve misyonuna kısaca değinirsek bu yapı daha iyi anlaşılacaktır. Vizyon açısından kamu kurumları, özel sektör, STK’lar ile stratejik işbirliği faaliyetleriyle bölgesel ve küresel bağlamda siyasal, sosyal, ekonomik yaşanan gelişmelere yön verebilen DEİK, genel ve büyük ölçüde ekonomik istikrarı yakalamış, uluslararası rekabet gücünü içerisinde barındıran girişimcilere ve markalara sahip, değişimi benimseyen, teknoloji üretebilen ve geliştirebilen, dünyada yatırım, finans, AR-GE konusundaki merkezlerden biri olabilen, bütün bunları en etkin, çağdaş uygulayabilen Türkiye hedeflemektedir (DEİK, Kurumsal Yapı, Vizyon).

DEİK’in misyonu ise adından da anlaşılacağı üzere dış ekonomik ilişkilere yönelik bilgi, politika üretmek ve uygulamasını gerçekleştirmek, şirketlerin dünyada var olduğu alanda sürdürülebilirliğini sağlayarak yeni alanlara ilişkin adımlar atmak, Türkiye’ye doğrudan yatırım çekilmesi amacıyla etkinlik ve tanıtıcı çalışmalar yapmak, reel sektörün ulusal, bölgesel ve küresel bazda çeşitli iletişim ağlarını oluşturabilmesini veya genişletebilmesini sağlamak, en önemli olgulardan biri olan kamu diplomasisi faaliyetlerini ulusal ve uluslararası alanda destekleyici ülkelerle veya bölgesel örgütlerle sosyal ilişkilerin gelişimine ilişkin faaliyetlerde bulunmak ve Türkiye adına lobi faaliyetleri yürütmek olarak sıralanmıştır.

26 Kasım 2017 Tarihinde Ekonomi Bakanlığı’nın 30252 sayılı “Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu ve İş Konseyleri Çalışma Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” de

DEİK'in görevleri şu şekilde sıralanmıştır: Türkiye'nin yabancı ülkeler veya uluslararası topluluklarla olan ekonomik, ticari, sınai ve mali ilişkilerini izlemek, bu tür ilişkilerin kurulmasına ve geliştirilmesine yardımcı olmak, Türkiye'nin ihracatının artırılmasına ve üretim ve ihracata dönük uluslararası yatırımların özendirilmesine yönelik çalışmalar yapmak, davet edilmesi halinde, görev alanına giren konularda özel sektör platformunu temsilen uluslararası veya hükümetler arası müzakerelere katılmak, uluslararası ekonomik ilişkilerdeki gelişmeleri göz önünde bulundurarak, çeşitli ülkeler, bölgeler, kurumlar ile ilişkilere yönelik, sektörler itibarıyla veya genel ekonomik konularda stratejiler hazırlamak ve bu stratejileri ilgili kurum ve kuruluşlara önermek, Türkiye'de yatırım ortamının iyileştirilmesi ile ilgili girişimlere katkıda bulunmak ve yatırım olanaklarının yurt dışında tanıtımına yönelik etkinlikler yapmak, ortak yatırımlara girebilecek veya birlikte üçüncü ülkelerde ortak yatırım yapabilecek yerli veya yabancı girişimcilere, yönetim Kurulunca belirlenen ilkeler çerçevesinde yol göstermek, yabancı ülkeler veya uluslararası topluluklardaki ekonomik ve sektörel gelişmeler, dış ticaret rejimi, yabancı sermaye ve gümrük mevzuatı konularında bilgi derlemek, girişimcilerin bu yöndeki bilgi taleplerini Yönetim Kurulunca belirlenen ilkeler çerçevesinde karşılamak, Türk dış ticaret rejimi, yabancı sermaye ve gümrük mevzuatındaki değişiklikleri iş konseyleri aracılığı ile yabancı ülkeler veya uluslararası topluluklardaki muhatap kuruluşlara duyurmak, Türkiye, yabancı ülkeler veya uluslararası toplulukların dış ekonomik ilişkileri ile ilgili bilgi ve istatistikî verileri toplamak, Yönetim Kurulunca belirlenen şartlarla ilgililerin yararlanmasına açık bilgi bankaları kurmak, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde başarılı sonuçlar elde etmesini sağlamak üzere, yurt içinde veya yurt dışında tanıtım faaliyetlerinde bulunmak, ikili ekonomik ilişkileri, yönetim kurulu kararları doğrultusunda iş konseyleri aracılığıyla yürütmek, iş konseyi bulunmayan ülkeler ile ilgili faaliyetleri yönetim kurulunun belirleyeceği ilkeler çerçevesinde yürütmek, iş konseylerini kurmak ve gerektiğinde sona erdirmek için bakanlığa öneride bulunmak şeklindedir.

5.4.3. DEİK'in Proje ve Faaliyetleri

Bütün ülkelerin sonuçta siyasi kadroların eliyle yönetildiği gözlemlenmektedir. Ancak günümüz dünyasında ticaret ve ekonominin ne kadar etkin olduğu konusu

bilinmekle beraber bu etkinliğin sınırlarını aşan boyutlarının olduğu da görülmüştür. Bu amaçla iş dünyası bu ekonomik etkileşimi ülkenin menfaatlerine yönelik kullanmak için diplomasi faaliyetleri sürdürmüştür. Bu çerçevede de DEİK, kuruluşundan bu yana Türkiye'nin ticari diplomasisinde önemli ve yetkin bir kuruluş olarak faaliyetlerini yürüttüğü gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bugüne kadar yaptığı çalışmalarda Türkiye'nin temsiliyetinde büyük yer edindiği görülmüştür. İçerisinde hem ülke iş konseyleri hem de sektörel iş konseylerinin el birliği ve çalışmaları ile Türkiye'nin geleceğine ihracatına yönelik olarak üretmiş olduğu hem hizmetin hem ürünün yurtdışına satılmasında önemli bir yapı olmayı hedeflemiştir. Burada iş konseylerinde bulunan profesyonel yönetici kadrosu o alandaki tecrübelerini ve deneyimlerini Türkiye'nin geleceğine aktarması konusunda faydalı olabileceği gözlemlenmiştir. Günümüzde Türkiye'nin ihracatında gerek TİM gerek TOBB gerekse DEİK ana temel unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Ticaret Bakanlığının koordinasyonunda çalışan katma değer üreterek katkı sağlayan bu kuruluşların yanında bunları destekleyen iş dünyasının diğer STK'ları da mevcut olduğu gözlemlenmiştir.

DEİK'in temel yapmış olduğu şey Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki ikili ticari ve ekonomik faaliyetleri arttırmaya vesile olacak etkinlik, organizasyonları vb. icra etmek şeklindedir. Bunlar; ikili iş görüşmeleri, teknik ziyaretler veya yurtdışından buraya gelen heyetleri ağırlama, cumhurbaşkanının, bakanların yurt dışında yapmış oldukları seyahatlerde özel sektörün bütün organizasyonu, yurtdışından devlet başkanı geldiğinde yanında özel sektör temsilcileri bulundurduğu vakit ortak çalışmalar yürütülmesine kadar birçok faaliyetler içerisinde bulunduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada 2005-2019 aralığındaki faaliyetlere etkinlikleri değinilmeye çalışılmıştır.

2007 yılında 10 bölge koordinatör ve 76 iş konseyi başkanı ile dünyanın birçok alanında toplam 8000'in üzerinde iş adamı ve profesyonelin iştirak ettiği 267 yurtiçi 68 yurtdışı olmak üzere toplam 335 etkinlik düzenlenmiştir. "Türk İspanyol Yatırım ve İşbirliği Forumu", AB için lobi atağı, Kazakistan iş yapma rehberi, "Türkiye-Litvanya Ulaştırma Forumu", "Roma'da Türk- İtalyan İş Forumu" gibi birçok etkinlikler örnek gösterilmiştir (Küresel Referans, 2007, s.1). 2008 yılında ise DEİK, bakan, başbakan, devlet başkanı düzeyinde toplam 339 etkinlik düzenlemiştir. DEİK'in en önemli

ziyaretlerinden biri Hindistan ziyareti olup Asya pasifik ülkelerindeki etkileşimi arttırmak bağlamında önemli gelişmelerinden olduğu gözlemlenmektedir. Bu dönemde Japonya ziyareti ile birlikte Japonya'nın en önemli şirketlerinden biri olan Mitsubishi bu ziyaret sonrasında 3,5 milyar dolar yatırım yapma kararı almıştır. Diğer taraftan ise bu dönemde New York Metropolitan müzesinde yer alan “Babil’in Ötesi: M.Ö. 2. Binyılda Sanat, Ticaret ve Diplomasi” sergisine sponsor olarak en önemli ticari merkezlerden biri olan New York da etkinlik sağlamıştır. Fransa ve Hollanda gibi ülkelere de etkinlik sağlayan DEİK, Körfez sermayesini Türk yatırımıyla buluşturmuştur (Küresel Referans, 2008, s.2).

2009 yılında 85 İş Konseyi 700 üye ile DEİK, 189'u yurtdışında olmak üzere toplam 494 etkinlik gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirdiği etkinliklerle beraber pek çok ülkeden sanayici ve temsiliyet mekanizması yüksek örgütlerle Türk sanayici arasında işbirliği sağladığı görülmüştür. Bu amaçla DEİK, 2009 yılı itibariyle yaklaşık 25.000 yerli ve yabancı iş adamlarını bir araya getirmiştir. Aynı zamanda bu yılda kriz dönemindeki aksaklığı gidermek ve etkisini en aza indirmek bağlamında yeni ülkelere ticari işbirliği yapmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Asya Pasifik, Uzakdoğu ve Afrika ülkeleriyle bağlantılar kurmaya çalışmış ve bu ülkelere seyahatler gerçekleştirerek işbirliği ağları oluşturmuştur. DEİK ve KOSGEB arasında imzalanan işbirliği protokolü sonucunda KOBİ'lerin uluslararası sisteme dahil edilmesi, rekabet güçlerini artırması ve yaşanabilecek ekonomik krizlerde dayanaklı hale gelmesi hedeflenmiştir. 2009 yılında DEİK, konseylerinin çatısı altında gerek ticari gerekse ekonomik kalkınmaya ivme kazandırması kapsamında alt komiteler oluşturmuştur. Sağlık, eğitim, turizm gibi kalkındırma projeleri alt komiteler vasıtasıyla desteklenmesi düşünülmüştür. Bu dönemde DEİK'in yapılan işbirliği çalışmaları neticesinde Türk özel sektörüne ilişkin yürütülen projelerden biri olan “Oda temsilciği” projesiyle Anadolu'daki işletmeleri ihracat ve ithalat alanında ekonomiye kazandırmayı hedeflemiştir. Türk Kore İş Konseyi ve Seul merkezli Small Business Corporation arasında imzalanan anlaşma ile endüstriyel uzman değişimi programı uygulanarak Türk ve Koreli firmalar arasında somut işbirliğinin başlatılması öngörülmüştür (Küresel Referans, 2009, s.3-5).

2009 yılında DEİK bünyesinde kurulan iş konseylerine üç yeni konsey eklenmiştir. Kültürel çalışmalar devam etmekle birlikte Türk özel sektörünün ve Türkiye'nin iç ve dış pazarlarının anlatıldığı tanıtım filmleri daha kapsamlı bir şekilde AB, Amerika, Asya Pasifik, Ortadoğu ve Körfez, Avrasya bölgelerine özel olarak hazırlanmıştır. Aynı yılda TİKA ile yakın işbirliği içerisinde hareket edilmiştir. Fransa'da "Türk Mevsimi" etkinlikleri kapsamında Türkiye -Fransa ilişkileri bağlamında Türk özel sektörünü temsil etmeye devam etmiştir. Bu dönemde yapılan başka bir faaliyet ise Türkiye'nin önümüzdeki dönemde en çok önemlilik arz eden ülkelerle ilişkileri daha iyi kurabilmek adına Almanya, Çin, Amerika gibi ülkelerdeki bölgeler iyi analiz edilmiştir. 2009 yılında DEİK aynı zamanda IMF, İstanbul Finans Merkezi (IFM) ve Euromoney kapsamında ortak çalışmalar yürütülmüştür. Son olarak ise yurtdışında yaşayan Türk iş insanlarını aynı çatı altında tutmak için kurulan DTİK ile beraber yayınlanan raporlara "Foreign Affairs", "Turkey Real Estate", "Kobiler için 10 Adımda Yurtdışı Seyahati Kılavuzu" gibi yeni kaynaklar eklenmiştir (Küresel Referans, 2009, s.6).

2010 yılında sekiz bölgede planlanmış, 100'ün üzerinde proje ve 600'ün üzerinde etkinlik söz konusu olmuştur. ABD, Çin, Hindistan ve Almanya'da kurulan iş konseylerinde eyalet yaklaşımına geçilmesiyle, bu ülkelerde işlemler tek merkezden değil, farklı merkezlerle yürütülmüştür. DEİK, 2010 yılında "Latin Amerika'ya açılım stratejisi bağlamında "Hola! Latin Amerika" konulu bir proje başlatmıştır. Bu bölgede özellikle Brezilyalı şirketler önemsenmekle birlikte konsey bünyesine katılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde üzerinde durulması gereken konunun Avrupa ülkeleri ile üçüncü ülkelerde işbirliği kurmanın zemini oluşturulması amaçlanmıştır. "Kobiler için Yeni Başarı Hikayeleri" etkinliği Deutsche Bank'la yapılmıştır. "Türk-Macar İş Forumu" düzenlenmiş olup, ayrıca tüm çalışmalar 2010 Avrupa Kültür Başkenti teması altında ön plana çıkmıştır. "Türkiye-Rusya Stratejik Ortaklığın İnşası" ve "Türk-Rus Enerji İşbirliği" konulu faaliyetler düzenlenmiştir. Güneydoğu Avrupa İş Konseyleriyle birçok alanda balkanlardaki ilişkileri hızlandıracak adımlar atılmıştır. Afrika'da "Üçgen Stratejisi" hayata geçirilmiştir. Ortadoğu'nun 2010 yılında ivme kazanması adına "Türk-Arap Ekonomik ve İş Formu" yapılmıştır. Türkiye ile Körfez İşbirliği Konseyi arasında yüksek düzeyli stratejik diyalog mekanizması kurulmuştur. Körfez'de "Türk- Körfez İş

Forumu” düzenlenmiştir. Son olarak ise DTİK vasıtası ile dünyadaki girişimci envanteri çıkarılmıştır (Küresel Referans, 2010, s.1-6).

2011 yılında DEİK, 800’ü geçgin yurt içi ve yurt dışı etkinlik ile uluslararası alanda Türk iş dünyasını temsil mekanizmasında faaliyette bulunmuştur. Bu bağlamda iş konseyi sayısı 103’e çıkmıştır. 2011 Şubat ayında Kuveyt’te 120 milyar dolarlık proje için çalışmalar yapılmıştır. DEİK işbirliğiyle çok uluslu Türk şirketlerine ilişkin araştırmalar yapıp bu şirketlerin yatırım alanı ve yönelimleri bulunmuştur. Türkmenistan’da yatırım ortamı ve iş fırsatları değerlendirilmiştir. Rusya Federasyonu’nda iş yapmanın hukuki boyutunu ortaya koyan faaliyetler düzenlenmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde Ukrayna ile serbest ticaret anlaşması yapılmasına ve vizelerin kaldırılması kararlaştırılmıştır (Küresel Referans, 2011 Şubat, s.2-10) Lüksemburg iş ve yatırım programı düzenlenmiştir. Türkiye-Ürdün-Lübnan-Suriye “Kadın Girişimciler Forumu” ile “Türkiye- Azerbaycan İş Forumu” gerçekleşmiştir (Küresel Referans, 2011 Mart, s.12).

Nisan 2011’de Türk- Amerikan ilişkilerinde lobi çalışmaları hızlanmıştır. “İstanbul Finans Projesi” için konseylerin bankacılık ve finans komiteleri ortak lobi çalışmaları yürütmüştür (Küresel Referans, 2011 Nisan, s.3-12). Mayıs 2011’de Arap Odalar Birliği ile yeni işbirliği projesi geliştirilmiştir. Finans merkezi İstanbul için eylem planı hazırlanmıştır. Pakistan’ın ikinci büyük şehrine yatırım ziyareti gerçekleşmiştir. Aynı zamanda “BM En Az Gelişmişler Programı”, Türk-Tayvan İş Konseyi, Türk-Cezayir İş Konseyi ile çalışmalar yapılmıştır (Küresel Referans, 2011 Mayıs, s.3-12). Haziran 2011’de İran’da ve BAE’de iş yapma, Türk aile şirketlerinin eğitim çalışması gerçekleşmiştir (Küresel Referans, 2011 Haziran, s.2-12).

2012 yılında iş konseyi sayısını 112’ye çıkartan DEİK, uluslararası muhatap kuruluş sayısını da 105’e taşımıştır. Bu yıl değerlendirmesinde 107’si yurt dışı olmak üzere toplam 642 etkinlik gerçekleşmiştir. DEİK’in Anadolu’ya açılmasını KOBİ’lere ilişkin 129 odayla anlaşma yapılması etkin kılmıştır. Bu dönemde etkileşim açısından TİKA, KOSGEB ve TÜBİTAK’la işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Yine bu dönemde Fransa’ya karşı Türk diasporası faaliyete geçmiştir. Aynı zamanda Latin Amerika’ya odaklanmış olup, ilk STA’sını Şili ile yapmıştır. DTİK Balkanlar ve Avrupa Bölge

Komitesi toplantısı, çeşitli heyet ziyaretleri gibi programlar 2012 şubat ayının diğer etkinlikleri olarak gözlemlenmiştir. Mart 2012’de yapılan faaliyetlere ve etkinliklere baktığımızda ise; Kanada’da kamu ve özel sektör işbirliğine ilişkin altyapıları projelerinin tartışıldığı çalışmalar düzenlemiş, Moritanya’ya hızlı yatırımlar için iyi niyet anlaşması yapılmış, “Orta ve Güneydoğu Avrupa İş Forumu” yapılmış ve İran’la ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesini içeren iyi niyet protokolü imzalanmıştır (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2012 Mart, s.1-4).

Nisan 2012’de Türk-Ekvator İş Konseyi kurulmuştur. “Gürcistan Yatırım ve İş Olanakları” programına katkı sunmuştur. Bu dönemde Ekonomi Bakanlığı ve DEİK tarafından hazırlanan ve Türk firmalarına yurtdışı pazarlarına girmeyi hedefleyen bir proje olan “Türk Ticaret Kapılarının Fizibilite” çalışması tamamlanmıştır (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2012 Nisan, s.1-4). Mayıs 2012’de ticaret hacminin geliştirilmesine yönelik “Türk- Hollanda İş Forumu” düzenlenmiştir. Türkiye ve Çin, “Ekonomik ve Ticari İşbirliği Forumunda” işbirliğinin güçlendirilmesine ve ticaret hacminin de 100 milyar dolara çıkmasını hedeflemiştir (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2012 Mayıs s.1-4). Haziran 2012’de 500 milyar dolar ihracat hedefleyen DEİK, 10 yeni iş konseyi kurmuştur. Diaspora projesi kapsamında 80 ülkede 300 şehir örgütlenmesi, diaspora başarı ödülleri, bölgesel diaspora zirveleri, kurumsal imaj çalışmaları gibi çalışmalar yapılmıştır (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2012 Haziran, s.1-4). Ekim 2012’de kalkınma ajanslarının yurt çapındaki geniş faaliyet alanıyla DEİK’in dünyadaki ağını birleştirmek amacıyla protokol imzalanmıştır. Türk-ABD ilişkilerinde model ortaklık dönemi olarak ifade edilen yapıya devam edilmiştir (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2012 Ekim, s.1-4). Kasım 2012’de Türkiye- Belçika arasındaki işbirliklerini geliştirecek iş forumu düzenlenmiştir. Yatırım programında ABD’li heyete Türk ekonomisi hakkında bilgi verilmiştir. ADB tarafından finanse edilen ihalelerde Türk firmalarının daha fazla yer alabilmesini adına bankanın bakışını yansıtan çalışmalar yapılmıştır. DEİK-DTİK destekleri ile Romanya Türk İş adamları Derneği (TİAD) ve Romanya Ticaret ve Sanayi Odası işbirliğinde Balkanlar ile olan ekonomik ilişkilerin değerlendirildiği çalışmalar yapılmıştır (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2012 Kasım, s.1-4). Aralık 2012’de DEİK tarafından “Makine İhracatının Artırılması” isimli projede, çeşitli alanlardan yaklaşık 200 bin doları bulan hizmetler verilmiştir. Türk- İngiliz İş Konseyinin desteği ile Financial

Times Türkiye ekonomisini masaya yatırmıştır. 2023 İhracat Stratejisini geliştirmek bağlamında KOBİ'lere özel işbirliği ve kümelenme projeleri gerçekleştirilmiştir (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2012 Aralık, s.1-4).

2013 yılında yurtiçinde ve yurt dışında aktif olan 40 özel sektör kuruluşuyla ve 112 iş konseyiyle yılda yaklaşık 750 etkinlik gerçekleştirmiştir. Mart 2013 yılında düzenlenen Türkmen uluslararası yatırım forumuna, 700'den fazla Türk ve Türkmen iş insanları bir araya gelmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra DEİK şirketlerin ihracat konusunda kurumsal kapasitelerini arttırmak amacıyla "DEİK İhracat Okulu" kurmuştur (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2013 Mart, s.1-4). Nisan 2013'de DEİK Türk- Yunan İş Konseyi ve TIM işbirliğinde iş formu yapılmıştır. DEİK, Türk-Rus İş Konseyi, Rusya'daki kamu kurumlarıyla ve STK'larla ile oluşturulan ilişkileri kuvvetlendirmek, ayrıca yeni işbirliği alanları ve temellerini sağlamak amacıyla çalışmalar gerçekleştirmiştir. DEİK ve Türk Ekonomi Bankası (TEB) işbirliğiyle Afrika ekonomisi ele alınmıştır. Aynı zamanda Gambiya ile iş konseyi anlaşması imzalanmıştır (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2013 Nisan, s.1-4). Mayıs 2013'de Japon yatırımların Türkiye'ye gelmesi ve işbirliğini geliştirmek bağlamında DEİK Türk-Japon İş Konseyi tarafından ortak çalışmalar düzenlenmiştir. Ülkelerle daha yakın ekonomik ve sosyal ilişkiler geliştirilmesi ve yeni pazarlar için fahri konsolos desteği verilmesi öngörülmüştür. DEİK ile Moritanya Ulusal İşverenler Birliği arasında imzalanan anlaşmayla iş konseylerinin kurulması ve iki ülke ticari ilişkilerini geliştirilmesi hedeflenmiştir. "Türk-Kazak İş Konseyi Astana Ekonomi Forumu", "Türk-Avrasya İş Konseyleri", "Dünya Türk İş Konseyi-World Sustainable Energy Forumu" gibi birçok etkinlik düzenlenmiştir (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2013 Mayıs, s.1-4).

Haziran 2013'de DEİK, TÜSİAD ve karşı kanattaki İsviçre Ticaret Odası işbirliği ile düzenlenen Türk-İsviçre İş Konseyi programında yenilenebilir enerji, çevresel teknoloji, sağlık turizmi gibi sektörlerin üzerinde durularak ticari ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2013 Haziran, s.1-4). Eylül 2013'de DEİK, Türk- Kanada İş Konseyi tarafından yapılan çalışmada iki ülke arasında organizasyonların daha çok yapılmasına ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Brezilya ile ilişkiler ve Kenya'daki yatırım fırsatları değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra

Türk Ticaret Merkezlerine destek verilmiş ve Avrupa'daki coğrafi konumuyla, lojistik altyapısıyla, güçlü finansıyla etkin olan Lüksemburg'a ilişkin çalışma yapılmıştır (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2013 Eylül, s.1-4). Kasım 2013'de Türk-Amerikan İş Konseyi tarafından New York'ta düzenlenen yatırım programına ABD'nin önde gelen şirketlerinin katılımı sağlanmıştır. Ürdün'deki avantajlar yatırımcılara anlatılmakla birlikte Etiyopya'da yatırım fırsatları ele alınmıştır. Aynı zamanda Japonya ile ekonomik anlaşma işbirliği çerçevesinde teknoloji, enerji, gıda, altyapı, otomobil ve ilaç sektörlerinin görüşüldüğü gözlemlenmiştir. Eğitimin artık ekonomilerinin önemli bir unsuru olduğu düşünülürse Eğitim İş Konseyi'nin hedeflerinin uluslararası alanda öğrenci sayısının 180.000'e çıkarmak olduğu görülmüştür. Kanada'da çeşitli sektörlerde temaslar gerçekleşmiştir ve bunun yanı sıra Norveç İş Konseyi anlaşması imzalanmıştır (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2013 Kasım, s.1-4). Aralık 2013'de Meksika ile Türkiye arasında hem ikili ilişkilerin geliştirilmesine hem de Latin Amerika açılımına konseyler aracılığıyla katkı sağlandığı gözlemlenmiştir. DEİK Afrika İş Konseyinin katkılarıyla Cibuti'de Türk Serbest Bölgesi kurulması kararlaştırılmıştır. DEİK Türk-İngiliz İş Konseyi, "Grow with Turkey-Türkiye ile Büyüyün" programı Türk ve İngiliz iş insanlarının katılımıyla Londra'da gerçekleşmiştir. Türkiye-Lüksemburg İş Forumu, kapsamında iş konseyi kuruluş anlaşması imzalanmıştır (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2013 Aralık, s.1-4).

2014 yılında DEİK, 112 bölgesel 5'i sektörel 2'si özel amaçlı olmak üzere toplam 119 iş konseyi ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu çerçevede bu iş konseylerinin her biri faaliyet alanlarına göre etkinliklerini planlamışlardır. Faaliyetler iş konseyi toplantıları, iş forumları, bölgesel ve sektörel toplantılar şeklinde düzenlenmiştir. 2014 yılında, Türkiye-Litvanya İş Forumu düzenleyen DEİK, ülkeler arasındaki potansiyelin ve kapasitelerin arttırılmasına ilişkin çalışmalar yapmıştır. AP Sosyalistler ve Demokratlar İlerici İttifakı Grubu Başkanı, İKV ve DEİK'in Türkiye-AB ilişkileri TTIP'nin müzakere sürecinin değerlendirildiği program kapsamında iş insanlarıyla bir araya gelmiştir. Güney Afrika'da, yapılan girişimlerin hem Afrika ülkelerine hem de Türkiye'ye kazanç getirmesi açısından ticaretin geliştirilmesi ve çeşitliliğin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapmıştır. Cibuti ile Türkiye arasında yeni ortaklıklara yönelik bir platform oluşturularak "Özel Ekonomik Bölge Kuruluşu" Anlaşması imzalanmıştır. Aynı

zamanda Türkmenistan-Türkiye İş Forumu düzenlenmiş, tarımdan teknolojiye, sanayi ve ulaştırmadan, enerji sektörüne kadar birçok alanda işbirliği yapılması sağlanmıştır. Kosta Rika ve diğer Latin Amerika ülkeleriyle sağlıklı bir iletişim ve ulaşım ağına sahip olması açısından Orta Amerika ve Karayipler İş Konseyinin altında Kosta Rika komitesi kurulmuştur (Küresel Dış Ekonomik İlişkiler, 2014 Aralık, s.1-4).

2015 yılında DEİK, kurumsal çalışmalar bağlamında temelini oluşturan iş konseylerine 10 yeni iş konseyi eklemiştir. 2015 yılında DEİK'in iş konseyi sayısı 130 olup, en büyük 100 Türk şirket arasında DEİK üyelerinin sayısı 64 şeklindedir. 2015 yılında toplam etkinlik sayısı 1028 olup, bu etkinliklere katılan Türk ve yabancı şirket sayısı 16.197 olarak belirtilmiştir (DEİK, 2015, s.16-17). Strateji geliştirme kurumsal kapasiteyi artırıcı çalışmalar kapsamında birtakım faaliyetler, kitaplar, rehberler hazırlanmıştır. DEİK, araştırma şirketi olan Oxford Business Groupla beraber Türkiye ekonomisi üzerine İngilizce iş rehberi yayınlamıştır. Bu çalışmada dünyadaki ve Türkiye'deki önemli iş insanlarıyla mülakatlar yapılmış ayrıca bir taraftan ise özellikle Türkiye'nin gayrimenkul, enerji, ulaşım, inşaat gibi sektörlerde önemli yatırım alanı olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin geniş hinterlandı sonucu sunduğu yatırım ve iş olanaklarını tanıtmıştır. "How to do Business Turkey" ise DEİK ve Deloitte işbirliği ile küresel yatırımcılara yönelik iş yapma rehberi şeklinde değerlendirilmiştir. "Legal Handbook for Doing Business in Turkey" ise DEİK ve Chadbourne & Parke LLP işbirliği sonucunda hazırlanan yayın Türkiye'de iş yapmanın hukuki boyutu sunmuştur. 2015 yılında gerek yurt içinde gerekse yurt dışında enerji sektörü öne çıkmış, özel sektör, kamu ve finans kuruluşlarının temsilcilerinin yer aldığı bir çalıştay gerçekleşmiştir ve bu çalıştay da Türkiye'nin geleceği açısından önerilen unsurlar bir raporda derlenerek kamu ve özel sektör kuruluşlarıyla paylaşılmıştır. Kurucu kuruluşları ve DEİK üyelerini tanıtan kurumsal kataloglar hazırlanmıştır. Aynı zamanda e-bültenle aylık olarak hazırlanan etkinlikler, programlar sunulmuştur (DEİK, 2015, s.20-21). Bir başka yapılan çalışma ise "Kamu ve Özel Sektör Ortaklığı Çalışma Komitesi" kurulmasıdır. Bu çalışma komitesi ile altyapı ve üst yapı ihtiyacını barındıran, Türk müteahhitlik ve teknik müşavirlik şirketlerinin kapsamında olan ülkelerde kurumsal kapasite oluşturmak adına şirketlerin iş olanakları geliştirilmiştir. Çalışma komitesi ilk olarak 19 ülkenin karar alıcı mekanizmalarında yer alan bürokratlarına ilişkin DB desteği ile PPP haftası düzenlemiştir.

ve karar alıcılar ve bürokratlarla Türk şirketlerini bir araya getirmiştir (DEİK, 2015, s.22-23).

Türkiye Afrika İş Konseyleri, Afrika kıtası ile ilgili ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi bağlamında faaliyetlerini ve projelerini yürütmüştür. Bu amaçla 2015 yılında toplam 46 etkinlik gerçekleştirmiştir. Bu etkinliklerden bazıları ise şöyledir: Türkiye-Etiyopya ve Türkiye-Cibuti İş Forumları, Türkiye-Fildişi Sahili İş Forumu şeklindedir. 2015 yılında TAİK ise toplam 152 toplantı, görüşme veya etkinlik gerçekleştirmiştir. Bunlardan öne çıkanlar ise şöyledir: Kolombiya, Küba ve Meksika'da İş Forumları, Türkiye yatırım programlarında yatırımcılara Türkiye'deki iş fırsatlarının anlatılması, Kolombiya İş Adamları Birliği (ANDI) ve Küba Ticaret Odası (CCC) ile iyi niyet anlaşmalar imzalanması, lobi çalışmaları sonucunda ABD ile Türkiye arasında Serbest Ticaret Antlaşması müzakerelerine başlamasını öngören yasa tasarısını sunulması şeklinde sayılmıştır (DEİK, 2015, s.26-28).

Türkiye Asya Pasifik İş Konseyleri aracılığıyla 2015 yılında 5'i yurt dışında olmak üzere gerçekleştirilen faaliyetlerin sayısı 108 şeklinde belirtilmiştir. Yapılan çalışmalardan, etkinliklerden ve forumlardan bazıları şunlardır: Türkiye-Yeni Zelanda İş Forumu, Türkiye-Kore İş Geliştirme Toplantısı, Şanghay-İstanbul İpekyolu Ticaret ve Ekonomi Forumu olarak belirtilmiştir. Türkiye Avrasya İş Konseyleri kapsamında 2015 yılında 19'u yurtdışında olmak üzere toplam etkinlik ve faaliyetlerin sayısı 95 şeklinde olmuştur. Bu doğrultuda öne çıkan bazı çalışmalar faaliyetler ise; Uluslararası Türkmenistan Yatırım Forumu, Azerbaycan-Gürcistan İş Forumları, Belarus'un Minsk, Grodno ve Mogilev bölgelerini kapsayan araştırma amaçlı çalışma ziyareti şeklinde ifade edilmiştir (DEİK, 2015, s.30-32). Ticaret ve yatırım açısından önemlilik arz eden AB ülkelerini çatısı altında bulunduran Türkiye Avrupa İş Konseyleri doğrultusunda 2015 yılında 16'sı yurtdışında olmak üzere toplam 167 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Türkiye, Bosna Hersek ve Sırbistan arasında ekonomik işbirliğini sürdürebilmek amacıyla üç ülkenin ekonomi bakanları himayesinde Saraybosna'da üçlü iş forumu gerçekleşmiştir. Ortadoğu ve Körfez bölgesinde iş insanlarının ve devlet temsilcilerinin bir araya geldiği 33 etkinlik gerçekleştirilmiş olup, bu etkinliklerden 3'üne destek verilmiştir. Düzenlenen etkinliklerden ve forumlardan öne çıkanlar ise şöyledir: Tercihli Ticaret Anlaşması'na

ilişkin Türkiye-İran İş Forumu iki ülke özel sektörü açısından fırsatlar sunmuş, Irak'ta Yatırım İmkanları Konferansı, Türkiye-Umman İş Konseyi ortak çalışması şeklinde birçok örnek sayılmıştır (DEİK, 2015, s.37).

Ayrıca DTİK çatısı altında yurt içinde ve yurt dışında birçok faaliyet yürütülmüştür. Bu çerçevede DTİK iletişimde ülke sayısı 92'ye üye sayısı 2500'e çıkmıştır. Bir başka özel amaçlı konsey olan Yurt Dışı Yatırımlar İş Konseyi uluslararası yatırımcı şirketleri bünyesinde bulundurmasıyla birlikte faaliyetlerini 24 üye ile gerçekleştirmiştir. "Foreign Direct Investment Structuring" programını ve "Global Vatandaşlık Programı" etkinliğini sürdürmüştür. Ayrıca "2023 Türkiye Yurtdışı Yatırım Stratejisi ve Yol Haritası" projesini yaz aylarında tamamlamıştır (DEİK, 2015, s.40-42).

Sektörel İş Konseyleri altında faaliyet yürüten Sağlık Turizmi İş Konseyi, 2015 yılında 35 etkinlik gerçekleştirmiştir. Eğitim Ekonomisi İş Konseyi, 2011 yılında kuruluşunu tamamlayıp faaliyete geçmekle birlikte 2015 yılında 43 etkinliğin oluşmasını sağlamıştır. Bu konsey YÖK ile uluslararası alanda etkileşimi ve işbirliğini arttırırken alansal hakimiyetten edindiği tecrübeleri de Türkiye'deki üniversitelere aktarmıştır. 2013 yılında kuruluşunu tamamlayan Lojistik İş Konseyi ise 2015 yılı içerisinde 10 etkinlik gerçekleştirmiş, aynı zamanda 6 ülkesel bazlı etkinliğe de içerik ve katılım doğrultusunda destek vermiştir. Örneğin: Türkiye-Belçika Flaman bölgesi işbirliği ve yatırım programı gibi faaliyetler yapılmıştır. 2013 yılında bir başka kuruluşunu tamamlayıp faaliyete geçen sektörel iş konseyi ise Enerji İş Konseyidir. Bu iş konseyi 2015 yılı içerisinde 30 etkinlik gerçekleştirmiş ve ayrıca ülkesel bazlı 9 etkinliğe içerik ve katılım yönünden destek verilmiştir. 2013 Eylül'de kuruluşunu tamamlayıp faaliyete başlayan Uluslararası Teknik Müşavirlik İş Konseyi ise diğer alanlarda yakalanan başarının bu alanda da yakalanması için yüksek kalite sunan hizmetlerin uluslararası alanda tanıtımını yapmıştır. Bu çerçevede 2015 yılında 17 üye ile 7 etkinlik gerçekleştirmiştir (DEİK, 2015, s.40-55).

2016 yılında strateji geliştirme ve kurumsal kapasiteyi artırıcı çalışmalar bağlamında Deloitte Türkiye ve DEİK tarafından Türk şirketlerine ilişkin olarak değerlendirilen "Yurtdışı Yatırım Endeksi" 2016 yılında yayınlanmıştır. 10 Soruda Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YTTK) Anlaşmaları çalışmasında yatırım anlaşmaları, yabancı yatırımcılar ve yurtdışı yatırımların hukuki altyapısını

oluşturulmuştur. Belarus'ta iş yapmak isteyen yatırımcılar için “Belarus İş ve Yatırım Ortamı Raporu” şeklinde bir çalışma oluşturulmuştur. Bir başka çalışmada ise Türkiye ve Çin ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi kapsamında 9 maddelik bir yol haritası belirlenmiştir (DEİK, 2016, s.16-18).

2016 yılında Afrika kıtası ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında faaliyetlerini yürüten Türkiye-Afrika İş Konseylerinin gerçekleştirdiği faaliyet ve etkinlik gibi çalışmaların toplam sayısı 148 olarak ifade edilmiştir. Yapılan faaliyetlere örnek vermek gerekirse; Afrika Kalkınma Bankası programı ile yatırım fonu projeleri hakkında bilgilendirme, Türkiye-Somali, Uganda ve Kenya İş Forumu, Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu şeklinde faaliyetler yapılmıştır. TAİK tarafından üst düzey devlet yetkililerinin katılımıyla olmak üzere yürütülen çalışma ve etkinliklerin toplam sayısı 214 şeklinde belirtilmiştir. Bununla beraber 4'ü kanat kuruluşu anlaşması ve 7'si muhatap kurumu içeren anlaşma olmak üzere toplam 11 anlaşma imzalanmıştır (DEİK, 2016, s.20-22) Aynı zamanda DEİK, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası acil eylem planı doğrultusunda uluslararası alanda Türkiye ekonomisi hakkında bilgilendirme yapmak için dünyanın pek çok ülkesine ziyaretler yapmıştır.

Türkiye-Asya- Pasifik İş Konseyleri tarafından 2016 yılı kapsamında düzenlenen, katılım gösterilen proje ve etkinliklerin sayısı 190 olmakla birlikte bunların yaklaşık 10'u yurt dışında gerçekleşmiştir. Gerçekleşen faaliyetlerden bazılarını ifade etmek gerekirse şunlardır: “Türkiye- Vietnam Tekstil Sektöründe İşbirliği ve Yatırım Fırsatları” adlı çalışma programı gibi birçok faaliyet ile enerji, madencilik, tarım, sanayi, teknoloji, turizm, bilişim alanlarında ikili ticaret hacminin artırılması hedeflenmiştir. Türkiye- Avrasya İş Konseyleri olumsuz şartlara rağmen iş konseyleri arasında etkileşimi sağlayarak bölgesel alanda ülkelerle karşılıklı yatırımların geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapmıştır. Bununla birlikte Türk şirketlerinin bu coğrafyada iş yaparken karşılaştığı sorunlar tespit edilerek kurumlar çerçevesinde çözüm önerileri geliştirmeye yönelik adımlar atmışlardır. Bu amaçla 2016 yılında Türkiye-Avrasya İş Konseyinin gerçekleştirdiği etkinlik sayısı 100'ün üzerinde olup, bunların 28'i yurtdışında düzenlenmiştir. Kiev Uluslararası Ekonomi Forumu, Türkiye -Moldova İş Forumu gibi

birçok çalışma veya faaliyet ile ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi karşılıklı işbirliğinin arttırılması hedeflenmiştir (DEİK, 2016, s.24-26).

2016 yılında Türkiye- Avrupa İş Konseyleri kapsamında o bölgede yer alan ülkelerle ve Türkiye arasında ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla yapılan toplantılardan görüşmeye, forumdan konferansa kadar 205 etkinlik gerçekleşmiştir. 2016 yılının başlangıcında üst düzey resmi ziyaretler kapsamında geniş katılımlı iş forumları ve sektör odaklı toplantılarla Türk iş dünyası ile Avrupa iş dünyası bir araya getirilmiştir. “Teknoloji İşbirliği ve Girişimcilik” programı gibi faaliyetler Avrupa pazarındaki örnekler olarak sayılabilir. Türkiye Ortadoğu ve Körfez İş Konseylerinin de bulunduğu bölgedeki olumsuz gelişmelere rağmen iş konseyleri gerek iş dünyası temsilcileriyle gerekse devlet temsilcilerini bir araya getiren çalışmaları etkin bir şekilde yerine getirmek için çaba gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda Ortadoğu ve Körfez bölgesinde toplam 58 etkinlik düzenlenmiştir. Bunlardan öne çıkan bazı forumlar ve etkinlikler şöyledir: Türkiye-İran, Türkiye-Ürdün, Türkiye-Suudi Arabistan, Türkiye-Katar gibi pek çok faaliyetler şeklindedir (DEİK, 2016, s.28-30).

Özel amaçlı iş konseyi olan DTİK, 2016 yılında düzenlediği “Dünya Türk Girişimciler Kurultayı” ile 6 kıtadan 2000’e yakın Türk girişimcisini, akademisyeni, STK temsilcisini bir araya getirmiştir. Bu projenin yanı sıra Türk girişimcilerin aralarındaki iletişimin sağlıklı olması açısından DTİK iletişim kanalı ülke sayısını 92’ye, üye sayısını 2000’e çıkarmakla birlikte 79 ülkede farklı çalışmalar gerçekleşmiştir (DEİK, 2016, s.34-36). Sektörel olarak da iş konseyleri her yıl olduğu gibi 2016 yılında da kendi alanına yönelik pek çok faaliyet yürütmüştür. Sektörel iş konseylerinden olan 2016’da alınan karar neticesinde Sağlık İş Konseyi olarak belirtilen bu konsey sağlık hizmetlerinden sağlık turizmine, teknik ve eğitici işbirliklerinin kurulmasına kadar birçok çalışma yapmıştır. 2016 yılında ise bu iş konseyi tarafından 32 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Afrika ülkelerinin Ankara Büyükelçileri ile “Sağlık Diplomasisi” çalıştayını düzenlenmiş ve ülkeleri için çözüm önerileri sunulmuştur. Eğitim Ekonomisi İş Konseyinin 2016 yılında gerçekleştirdiği toplantı ve görüşme sayısı 78 olarak ifade edilmiştir. Yapılan faaliyetler çerçevesinde ilk defa Türkiye yükseköğretim zirvesine ev sahipliği yapmıştır. Lojistik İş Konseyi ise 2016 yılında 18 etkinlik gerçekleştirmiştir. Dış ekonomik ilişkilerdeki

ihtiyaca yönelik kamu kurumlarının enerji politikalarının sağlanması açısından Enerji İş Konseyi 2016 yılında 32 etkinlik gerçekleştirmiştir. Uluslararası Teknik Müşavirlik İş Konseyi, teknik müşavirlik sektörünün global bir hal alması ve sahip olunan potansiyelin uluslararası sistemde etkin olması amacıyla çalışmalar yapmıştır. Ülkelerin ihtiyaçları belirlenerek teknik müşavirlik heyetleri hedef ülkeleri analiz ederek çeşitli etkileşimler sağlamıştır. Bu çerçevede üye sayısını 22 ye çıkaran iş konseyi 14 etkinlik gerçekleştirmiştir (DEİK, 2016, s.40-46).

2018 yılında DEİK, faaliyetlerini 136'sı ülke ve bölge bazlı, 7'si sektörel olmak üzere 143 iş konseyi ile yürütmüştür. DEİK iş konseylerinin genel görünümü ve faaliyetlerini incelediğimizde gerek bölgesel ve ülkesel gerekse sektörel ve özel amaçlı çalışmalar yürütmüştür. 2018 yılı itibariyle 94 kurucu kuruluşu mevcuttur. Türkiye-Afrika İş Konseylerinin çatısında yer alan 42 ülke bazlı iş konseyi ile 24'ü yurtdışında olmak üzere yapılan faaliyetlerin toplam sayısı 70 şeklindedir. Türkiye Asya Pasifik İş Konseylerinin altında 19 ikili iş konseyi yer almakla birlikte bilgilendirme programları, heyetler arası ziyaretler, tanıtımlar gibi faaliyetleri içeren 13'ü yurtdışında olmak üzere toplam 48 etkinlik gerçekleşmiştir. Türkiye- Avrasya İş Konseylerinin bünyesinde 13 ikili iş konseyi bulunmakla birlikte, Türkiye Avrupa İş Konseylerinin altında 37 ikili iş konseyi mevcut olup, bu konseyler aracılığıyla Ocak 2016- Aralık 2017 aralığında 88'i yurtdışında olmak üzere 208 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla iş forumları, sektörel bilgilendirme toplantıları, yuvarlak masa toplantıları, üçüncü ülkelere ilişkin işbirliği çalışmaları yapılmıştır. Türkiye Ortadoğu ve Körfez İş Konseylerinin altında 13 ikili iş konseyi aracılığıyla Ocak- Aralık 2017 döneminde 52 etkinlik yapılmıştır (DEİK, 2018, s.8-13). Özel amaçlı iş konseylerinden olan DTİK, önümüzdeki dönemlerin planlamasını yapmak için 2018 yılında strateji çalışması yapmıştır. Aynı zamanda iletişim ağını geliştirmek amacıyla Almanya ve İsviçre gibi ülkelerde faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Eğitim Ekonomisi İş Konseyi 2017 yılında 3'ü yurtdışında toplam 6 çalışma yapmıştır. Böylece yükseköğretim hizmetinin uluslararası alana tanıtılması, uluslararası eğitim alanının Türkiye'ye yönlendirilmesi gibi birçok faktör ortaya çıkmıştır. Enerji İş Konseyi ise bu dönemde 10 etkinlik yapmıştır. Aynı zamanda "SAA Enerji Yatırım Ortamı" raporu kamuoyu ile paylaşılmıştır. Lojistik İş Konseyi, çalışmalarını sektörün uluslararası pazarda rekabet edilebilir duruma gelmesi, oluşan zincirlerin küresel ve bölgesel

dinamikleri anlamak bağlamında 8 etkinlik gerçekleştirmiştir. Sağlık İş Konseyi ise 2017 sonu itibariyle 18 etkinlik gerçekleştirmiş ve Uluslararası Teknik Müşavirlik İş Konseyi 15 etkinlik yapmıştır (DEİK, 2018, s.13-16).

Günümüzde son olarak güncel rakamlarla DEİK, 98 kurucu kuruluş ve üye sayısı, 146 İş Konseyi ile çalışmalarını yürütmektedir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı ile ziyaret edilen ülke sayısı 66, toplam yurtdışı ziyaret sayısı 763, ağırlanan yabancı ülke temsilci sayısı 299 ve toplam gerçekleştirdiği etkinlik sayısı 9472 şeklindedir. Dolayısıyla Ticaret Bakanlığına bağlı kamu yararına çalışan, kâr amacı gütmeyen kurul olarak DEİK'in temel olarak yapmış olduğu şey Türk özel sektörünü devlet adına resmi olarak temsil etme özel sektör ile kamuoyu arasındaki köprüyü oluşturacak çalışmaları yürütme ve özel sektörün yaşamış olduğu sorunları, çözüm önerilerini devlete taşıma devletin regülasyonlarını/taleplerini özel sektöre taşıma gibi görevler edinmiştir.

5.5. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

Ülkelerin dış politikalarının sürdürülebilirliği sağlamak ve değişime uymak amacıyla bazı güçlerini kullandıkları gözlemlenmiştir. Bu amaçla ülkeler varlıklarını güçlendirebilmek, uluslararası yapılarda karşılaştıkları sorunları çözebilmek için kendilerine özgü bazı güç unsurlarını değerlendirmişlerdir. Tarihsel süreci incelediğimizde de ülkelerin güç unsurlarının sahip oldukları toprağın genişliği, askeri güç, ekonomik güç gibi şekillendiği görülmüştür. Ancak günümüzde bu olguların devamlılığı söz konusu olsa da artık uluslararası alanda çeşitliliğin artması güç unsurlarının da çeşitli olmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla ülkelerin güç unsurlarını literatürde araştırmacılar iki açıdan değerlendirmişlerdir. Bunlardan birincisi sert güç olan siyasi, ekonomik ve askeri güç olarak ifade edilen somut göstergelerdir. İkincisi ise son zamanlarda ülkelerin alansal çeşitliliği bakımından daha çok fayda aldığı yumuşak güç unsurudur. Buna yönelik olarak Joseph Nye yumuşak güce ilişkin: “Bir ülkenin dünya siyasetinde istediği sonuçlara ulaşabilmesi için onun değerlerine hayran olan, örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin olması onu izlemesi gerekir.” şeklinde ifade de bulunmuştur. Bu nedenle yumuşak güç kullanılabilirliği kolay olup, çeşitliliği barındıran bir durumdur. Ulusların sahip olduğu edebiyat, sinema, spor,

medeniyet, yardımlaşma, dayanışma gibi kültürel değerler bir ulusu diğer uluslardan ayıran nitelikler yumuşak güç olarak karşımıza çıktığı görülmüştür.

Ülkelerinde kendi amaçları çerçevesinde farklı yumuşak güç stratejileri izlediği de gözlemlenmiştir. Stratejiler çerçevesinde Avrupa'nın ya da Batı'nın yıllar içerisinde uygulamada olduğu ve sürdürülebilirliğini sağladığı bununla beraber disiplinli bir şekilde yürüttüğü kurumsal yapıların olduğu gözlemlenmiştir. Bu kurumsal yapılar birçok ülkede kapayıcı bir şekilde faaliyet gösterdiği görülmüştür. Örneğin: 1930-1940'lı yıllardan itibaren başlayan Amerikan Kültür Derneği, Fransız Kültür Derneği, İngiliz Kültür Derneği veya Almanların Goethe Enstitüsü, İngilizlerin British Council, İspanyolların Cervantes Enstitüsü gibi kuruluşlar bu alana yönelik çalışma yapmışlardır. Başka bir çerçevede kuruluşların önemini belirtmek gerekirse İngiltere'de her yıl lordlar kamarasında kültürel diplomasiye ilişkin strateji belgesi oluşmaktadır. Bu noktada yer alan kuruluşların hepsi BBC, British Council gibi organlar stratejisi belgesine ilişkin şekil almışlardır. Dolayısıyla bu kuruluşların tamamı ülkelerin kültürlerini bir yerden bir yere taşıyıcı olarak görevlendirilmiştir. Bu amaçla kültürün ve diplomasinin taşınması beraberinde ticaret ve ekonominin canlanmasını ve düzenli gerçekleşmesini sağladığı gözlemlenmiştir. Kültürel işbirliği ve diplomasi mekanizması ülkelerde çalıştığı vakitte ülkelerarası ayrılmaz bir bağ oluştuğu görülmüştür.

Dünyada ön plana çıkan unsurlar böyle iken Türkiye'de Amerika, Balkanlar ve Doğu Avrupa, Kafkaslardan Merkez Asya'ya, Afrika'dan Orta Doğuya, Güney ve Uzak Asya'ya kadar geniş coğrafyada yumuşak güç unsurlarıyla nüfuz etmeye çalışmıştır. Türkiye'nin aktif dış politikayla ülkeler arasındaki işbirliği ve insani diplomasi ile hareket eden ülke konumuna gelmesi uluslararası inisiyatiflerde rol almasını sağladığı gözlenmiştir. Böylece Türkiye bölgesel ve küresel alanda alansal faaliyeti ile uluslararası inisiyatiflere katkı sağlamıştır. Örneğin: İnsani yardımlar, kalkınma yardımları vb. şeklindedir. Aynı zamanda demokrasi, insani gelişim, insan hakları, özgürlük, AB sürecindeki adımlar, iç kalkınma gibi kazanımlardan hem Türkiye hem de işbirliği içerisindeki ülkeler faydalanmıştır. Bununla birlikte Türkiye jeopolitik konumu noktasında merkez ülke olması, ulaşım kolaylığını fırsata dönüştürmeye çalışması, sömürge geçmişinin olmaması, ortak paydaya sahip milletleri içermesi, bölge ülkeler

veya birden çok ülkeyi ilgilendiren anlaşmazlıklarda arabulucuk yapması yumuşak güç unsurları olarak değerlendirebileceğimiz başka bir açıdır. Bunların yanında Türkiye proaktif dış politika ile en önemli araçlarını kullanarak birçok kültürel faaliyetler yapmıştır. Bu çerçevede kültür önemli bir diplomasi aracı olup ülkeleri başka toplumlardan ayırma, farklılaştırma, özgünleştirme ve uluslararası alana yansıtma görevi görmektedir. United Cities and Local Governments'in (Birleşik Şehirler ve Yerel Yönetimler) raporlarında genellikle kültürün önemli bir etken olarak dikkate alınmadığı sürece sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşemeyeceğini ülkelerin gelişme teşebbüslerinin kültürle ne kadar uyumlu olup olmadıklarına bağlı olarak başarılı ve başarısız olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir.

Türkiye ise Türkçeyi, medeniyetini, sanatını, tarihini ve kültürel birikimini estetik bir şekilde yurt dışına ve aynı zamanda değerlerini başka ülkelerle ve toplumlarla bağ kurmaya, işbirliği ağını genişletmeye ve kültür politikasını uluslararası alana taşımak için Yunus Emre Enstitüsü'nü (YEE) kurmuştur. Bu amaçla başka milletlerin toplumlara dair düşüncesi varsa onu değerlendirip Türkiye'nin düşüncelerini de paylaşmayı öngörmüştür. Bu bölümde YEE'nin kuruluş aşamasına gelene kadar dünyada yaşanan gelişmeleri ülkelerin politikalarına muadil kuruluşlara değinilmeye çalışılmıştır. Diğer bölümde ise Enstitünün kuruluşu, tarihçesi ve teşkilat şemasına değinilmiştir.

5.5.1. YEE'nin Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı

5653 sayılı 05/05/2007 tarihinde kabul edilen Yunus Emre Vakfı kanunu çerçevesinde kurulmuş olan Yunus Emre Enstitüsü 2009 yılında faaliyete başlayarak merkezi Ankara'dadır. Kurulduktan sonra temel amacı diğer ülkelerdeki muadil kuruluşlar gibi yurt dışında başka uluslarla ilişkisel ağ kurarak Türkiye'nin kültürünü, edebiyatını, dilini, anlayışını diğer ülkelere tanıtacak çalışmalar yaparak orada insan ilişkisinin pozitif yönde ilerlemesini sağlamak ve bilinirliğini arttırmaktır. İkinci bir nokta ise Türkiye ile bağ kuran, iş yapan vb. insanların daha fazla olmasına yönelik faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu anlamda enstitü ilk yurt dışı merkezini Saraybosna'da açıp yıllar içerisinde sadece Balkanlar, Orta Doğu ve Türk devletlerinde değil, Avrupa, Asya, Amerika, Afrika'da faaliyet gösteren Enstitü halini almıştır. Bu çerçevede 58 tane

yurtdışında merkezi olan enstitü 60 ülkede 132 noktada 1200'den fazla etkinlikle ve üniversite irtibat ofisleriyle ağını genişletmiştir (YEE, 2019).

Uluslararası ilişkilerde sürekli değişen yapıyla beraber geleneksel diplomasi tek yönlü anlayıştan, toplumların açıldığı STK'ların öneminin arttığı bireyden, sosyal akademik gruplara kadar birçok unsurun ön plana çıktığı yapı hâkim olmuştur. Aynı zamanda bu insanlara ulaşmanın irtibat içerisinde olmanın sadece devlet olgusuyla gerçekleşmediği anlayışı Türkiye'de enstitünün kurulmasını beraberinde getirmiştir. Burada önemli değer olarak Yunus Emre isminin kullanılması sahip olduğu tasavvuf kültürü, öz Türkçe yapısı, yapıtlarını Türkçeye uygun işlemesinden bütün Türk coğrafyasını dolaşmış olmasına kadar Türk kimliğini yansıtmada önemli unsur olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra Anadolu'daki çeşitlilik, insan sevgisi, medeniyetlere beşiklik etmesi destekleyici diğer unsurlardır. Türkiye'nin bu anlamda yetişmiş insan kapasitesiyle iletişim ağı kurabilecek, kültürün boyutlarını kavrayabilecek, diplomasiyi uygulayabilecek, proje yönetebilecek yapıya sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu amaçla YEE yumuşak gücün en önemli yapı taşı olan Türkiye'nin sivil dış politikasını sivil işbirliğini yürütecek kurum olarak görülmüştür. Aynı zamanda Türkçe öğretiminin yanı sıra Türkiye'nin birikimini gösteren sanat faaliyetleri, diplomasi, kültür, proje yönetimi, uluslararası ilişkiler, medeniyetlerin temel değerlerini içeren kültür diplomasi faaliyetleri, TABİP projesi ile bilimsel diplomasi anlayışı ve kurumsal yapı ile uluslararası ilişkilerde Türkiye'ye ön yargısız davranılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Yunus Emre Vakfı'nın kurumsal yapısında vakfın organları Mütevelli Heyet, Yönetim Kurulu, Danışma Kurulu, Denetleme Kurulu'ndan oluşmuştur. 5653 sayılı Kanunun 4.Maddesinin "a" bendinde yer aldığı üzere Mütevelli Heyet, vakfın karar organıdır. Kültür ve Turizm Bakanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Bakan Yardımcısı, Hazine ve Maliye Bakanlığı Bakan Yardımcısı, Dışişleri Bakanlığı Bakan Yardımcısı, Millî Eğitim Bakanlığı Bakan Yardımcısı heyetin tabii üyeleri olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda Kültür ve Turizm Bakanı Mütevelli Heyeti başkanlığını; Kültür ve Turizm Bakanlığı Bakan Yardımcısı başkan vekilliği görevini yerine getirmektedir. 5653 sayılı Kanunun 4.maddesinin "b" bendinde Yönetim Kurulu, vakfın icra organıdır. YEE Başkanı, TİKA Başkanı, YTB Başkanı, Dışişleri Bakanlığı Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel

İlişkiler Genel Müdürü yönetim kurulun tabii üyeleridir. 4.maddenin “c” bölümünde Denetleme Kuruluna ilişkin oluşum ise; Bakanlık, Dışişleri Bakanlığı ve Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından görevlendirecek birer üye ile iktidar ve ana muhalefet partisi tarafından üç yıl için seçilecek üyeden oluşmakla beraber Hazine ve Maliye Bakanlığı temsilcisi kurulun başkanıdır. 5653 sayılı Kanunun “ç” bendinde belirtilen vakfın son organı olan Danışma Kurulu ise yılda en az bir kere toplanarak vakfın danışma görevini üstlenen yapı olup birçok temsilcinin bir arada olduğu yapıda bakan yardımcısı danışma kurulunun başkanıdır.

Vakfın organları bu şekilde ifade edildikten sonra 5653 sayılı Kanunun 5. maddesinde kuruluşun yurtdışı teşkilatlanmasında, faaliyetlerin desteklenmesinde, tanıtılmasında bulunan ülkede uyumlu çalışmada önemli rol oynayan “Kültür Merkezi Koordinasyon Kurullarının” işleyişine değinmek faydalı olacaktır. Bu koordinasyon kurulları; kültür merkezlerinin bulunduğu ülkelerde büyükelçi veya temsilcinin başkanlığında, TİKA temsilci, Kültür ve Tanıtma Müşaviri, Eğitim Müşaviri, ilgili Kültür Merkezi müdürü ile merkezin bulunduğu şehirdeki veya ülkedeki tanınmış kültür ve sanat adamları, bilim adamları, iş insanlarının arasından oluşmaktadır

Şekil 5: Yunus Enstitüsü’nün Kurumsal Yapısı

Kaynak: (Yunus Emre Enstitüsü, 2015 Faaliyet Raporu).

Enstitünün yapısını incelediğimizde en önemli yapı taşlarından birisinin de oluşturulan birimler olduğu görülmüştür. YEE’de oluşturulan birimler görevleri itibariyle kültür ve sanat ile yabancılara Türkçe öğretimi birimi olmak üzere iki çatı altında şekillenmiştir. Bu amaçla diğer icra birimleri iki alana katkı sağlamak üzere oluşmuştur. Yabancılara Türkçe öğretimi konusunda faaliyetler Türkoloji Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu müdürlük aracılığıyla bilimsel yöntemler çerçevesinde uluslararası standartlara uygun yurtiçi ve yurtdışında Türkçeyi, edebiyatı, kültürü, sanatı tanıtmak ve öğretmeye yönelik çalışmalar yapmakla beraber üniversitelerle “Türkoloji Projesi İşbirliği Protokolü” ile eğitim ve öğretimde mevcut ve yeni açılacak bölümlere teşvik ve destek vermiştir. Aynı zamanda bu bölümde yer alan sınav merkezi birimi ile de kültür merkezlerindeki kur ve sertifika sınavlarının düzenlenmesinden ve gerçekleşmesinden sorumludur. Kültür ve sanat alanında yürütülen faaliyetler ile kültürel etkileşimle geliştirilen, desteklenen yürütülen projelerle birlikte yurt dışındaki kültür merkezleri vasıtasıyla etkinliklerin çeşitlendirilmesi ve zenginleştirilmesine yönelik strateji izleyen birim Kültür ve Sanat Projeler Müdürlüğü olarak ifade edilmiştir (YEE, 2015 Faaliyet Raporu, s.22-23). Bütün bu işleyişin gerçekleşmesi için etkin olan birimlerin yanında faaliyetlere destek vermek için oluşan icra birimleri ise; İnsan Kaynakları Müdürlüğü, Bilgi İşlem Müdürlüğü, Mali İşler Müdürlüğü, Satın Alma ve Lojistik Müdürlüğü, Strateji Geliştirme ve Kurumsal İletişim Müdürlüğü, Özel Kalem ve İdari İşler Müdürlüğü ve Kütüphane, Dokümantasyon ve Arşiv Müdürlüğü şeklindedir. Bu bölümde Yunus Emre Enstitüsü’nün tarihçesi, kuruluş aşaması ve teşkilatına yönelik işleyiş ifade edilmeye çalışılmıştır. Diğer bölümde enstitünün amaçları, vizyonu ve misyonu doğrultusunda görev ve sorumluluklarına değinilmiştir.

5.5.2. Görev ve Sorumluluklar

2009 yılında kurulan YEE Türkçe’nin evrenselliğini, Türkiye’nin tarihsel ve kültürel derinliğini dünyaya tanıtmaya ilişkin önemli adımlar attığı gözlemlenmiştir. Özerk yapıda olan kurum yetişmiş insan kapasitesiyle birlikte projeler hazırlamıştır. Aynı zamanda Türkiye’nin kültürel diplomasisinin ana taşlarından olan kurum etkin denetim, bütçe performansı konusunda şeffaflığı ön planda tutmaya çalışmıştır. Bu çerçevede

müzikten geleneksel sanatlara, mutfak kültüründen çağdaş edebiyat ve sinemaya kadar birçok alanda aktif rol üstlenmiştir.

Faaliyet raporlarında ve stratejik planlarında da belirtildiği üzere kısacası vizyonu; dünyanın her yerinde Türkiye ile bağ kuran ve Türkiye'ye dost insan sayısını artırmak, misyonu ise; Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini artırmak, bununla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak, Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek şeklindedir. Bu çerçevede Yunus Emre Vakfı. "Kültürel Etkileşim", "Yabancı Dil Olarak Türkçe", "Bilimsel ve Akademik Etkileşim", "Kültürel Diplomasi" ve "Kurumsal Gelişim" başlıkları vakfın ana çalışma eksenleri olarak belirlenmiştir (YEE, 2017-2018 Stratejik Plan, s.21-27). Bütün bu kapsam çerçevesinde YEE'nin 5653 sayılı Kanunun 3.Maddesinde vakfın amaçları başlığı altında çalışmanın diğer bölümlerinde değindiğimiz ifadelerden başka görev ve sorumluluklar şöyle sıralanmıştır:

- Türkiye, kültürel miras, Türk dili, kültürü ve sanatına ilişkin yurt içi ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak için araştırmalar, etkinlikler yapmak veya yaptırmak, yurt içinde ve yurt dışındaki üniversite ve sivil toplum örgütleri, ilgili diğer gerçek ve tüzel kişiler ile ortak projeler yürütmek ve yazılı ve görsel medyada süreli veya süresiz yayınlar yapmak veya yaptırmak,
- Yurt dışında benzer kuruluşlar ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak,
- Yurt içi ve yurt dışında bu Kanunun amacını gerçekleştirmek için araştırma-geliştirme ile ilgili kurum ve kuruluşlarla ve bilgi bankalarıyla işbirliği yapmak, toplanan bilgileri dünyanın istifadesine sunmak, tanıtma büroları, enstitü ve dokümantasyon merkezleri kurmak,
- Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmaya ilişkin etkinlikler hakkında yurt içinde kişi ve kuruluşların bilgilendirilmesi, katılımın sağlanması ve yönlendirilmesi için gerekli çalışmaları yapmak,
- Bu Kanunun amaçlarını gerçekleştirmek için; Vakfa ve kuruluşlarına sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerin katılımını sağlamak, kültür, sanat, eğitim

alanlarında kurulmuş vakıflarla veya derneklerle işbirliği yapmak, bu alandaki akademik çalışmalara aynî veya malî destek sağlamak,

- Türk dilinin, kültürünün ve sanatının tanıtımına ilişkin yarışmalar düzenlemek ve ödüller vermek,
- Kültür Merkezlerinin kurulmadığı yerlerde bu Kanunun amaçlarının gerçekleşmesi için yurt dışında faaliyet gösteren diğer kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte çalışmalar yürütmek şeklindedir.

5.5.3. YEE'nin Proje ve Faaliyetleri

Dünyanın farklı alanlarında niteliği itibariyle öne çıkan Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkiye'nin kültürel diplomasi çalışmalarında etkin kuruluşlardan biri olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Türkçe öğretmek, Türk kültürünün varlığını yaygınlaştırmak, medeniyetimizin değerlerinin tanıtımına ve kültürel mirasın yeniden inşasına yönelik adımlar atarak esas fonksiyonunu göstermiştir. Bu bakımdan YEE, Türk kültür merkezleriyle Türkiye'nin yumuşak gücünü temsil eden belli odak haline gelmiştir. Kültür merkezlerinin açılış yıllarına ilişkin dönemi esas alırsak; 2009'da 2, 2010'da 6, 2011'de 7, 2012'de 9, 2013'de 8 olmak üzere yeni kültür merkezleri oluşmuş ve bu bağlamda çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çerçevede, kültür merkezi sayısının artmasına orantılı olarak, 2009'da 15, 2010'da 40, 2011'de 124, 2012'de 388, 2013'de 400 şeklinde faaliyet gerçekleştirilmiştir.

2014 yılında YEE Balkanlar, Avrupa, Avrasya-Uzakdoğu, Ortadoğu-Kuzey Afrika bölgelerini içeren 30 ülkede 38 merkezde faaliyetlerini sürdürmüştür. Türkoloji projesi kapsamında 36 ülkede 58 üniversite ile işbirliği yapıldığı gözlemlenmiştir. Enstitü, 2014 yılında kültürel ve bilimsel faaliyet alanlarını çeşitlendirmiş, Türkiye'nin tanıtılmasına ve itibarını yükseltmeye olumlu imajını arttırmaya, olumsuz ise minimum seviyeye indirmek için çaba gösterdiği görülmüştür. Bu amaçla da 2014 yılında 23.000 insana ulaşılarak Türkiye'nin kültürel ve bilimsel birikimini uluslararası alanda yaydığı gözlemlenmiştir. 2014 yılında Roma, Viyana, Cezayir, Mostar, Köln, Podgoritsa, Lefkoşa'da kültür merkezleri açılmıştır. 2014 yılının Ocak-Şubat- Mart döneminde yurtdışında bulunan kültür merkezleri aracılığıyla bir yandan Türkçe öğrenimi devam etmiş, diğer yandan ise Türkiye'nin kültür ve sanat alanına ilgiyi artırmak bağlamında bu

alandaki yetişmiş kişileri tanıtmayı, görünürlüğü ön plana çıkarmayı amaçlanmıştır. Berlin’de yapılan “Türkiye Ekranı” projesiyle film gösterimi, Polonya- Türkiye diplomatik ilişkilerin 600. yılına yönelik iki ülke arasında düzenlenen bilimsel toplantılar, sanatsal etkinliklerin yapılması, Londra’da yapılan tarihi fotoğraf sergisi de yapılan faaliyetlere örnek gösterilmiştir. Ayrıca Budapeşte, Johannesburg, Varşova, Brüksel, Bükreş, Tokyo, Paris, Astana gibi şehirlerde de sergi, konser vb. etkinlikler yapılmıştır. 2014 yılı Nisan- Mayıs- Haziran aylarını içeren birçok faaliyetin de yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu amaçla, Budapeşte kitap festivalinde Kültür ve Turizm Bakanlığı ile işbirliği yapılarak geleneksel kitap sanatımızdaki izlerin canlandırılması, Macar bilimler akademisinde yer alan corvinaların sergilenmesi gibi çalışmalar yapılmıştır. Aynı zamanda Türkçe’nin dijital alanda öğretimine yönelik uzmanların katıldığı çalıştaylar yapılmış ve dil, kültür, sanat faaliyetlerini sürdürürken yurtiçi ve yurtdışından ortaklarla beraber projeler oluşturulmuştur. Bununla birlikte Varşova’da Asya günleri, Türk yemekleri atölye yarışması, Amman’da Osmanlı Mimarisi Sempozyumu gibi diğer şehirlerde de faaliyetler yapılmıştır (YEE, 2014, s.1-53).

YEE, 2014 yılının Temmuz-Ağustos-Eylül aylarını içerisine alan dönemlerde de birtakım çalışmalar yürüterek Türk kültürünün daha yakından tanıtılmasını sağladığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu dönemde beşincisi düzenlenen “Türkçe Yaz Okulu” programı ile farklı ülkelerden veya milletlerden 315 öğrenci Türkiye’de ağırlanmıştır. Bu yılda öne çıkan projelerden bazıları ise; MB ile işbirliğiyle yapılan “Balkanlar’da Kültürel Mirasın Yeniden İnşası” projesinin Kosova’da tamamlanması, Arapça, Farsça, Osmanlı Türkçesi’ni içeren 153 yazma eserin bilimsel alana kazandırılması şeklinde sayılmıştır. Ayrıca “5. Kültürlerarası Sanat Diyalogları Festivali” farklı ülkelerde katılan sanat gruplarının katılımıyla gerçekleşmiştir. Ekim-Kasım-Aralık döneminde Türk Dil Kurumu ile ortaklaşa yürütülen faaliyetlerden biri olan “Uluslararası Türkçe’nin Yabancı Dil Olarak Öğretimi” sempozyumu eğitim alanındaki organizasyonlardan biri olmuştur. Bu çerçevede sempozyumda Türkçe’nin eğitim ve öğretim olanaklarına yönelik birçok başlık değerlendirilmiştir. Yine bu dönemde farklı diller ve ortak ezgileri içeren etkinliğin düzenlenmesi, Ürdün’de “Türkiye Günleri” programı ile el sanatları, film gösterimleri, konserler gibi ön plana çıkan faaliyetler gerçekleştirilmiştir (YEE, 2014, s.55-73).

2014 yılında Avrupa Konseyi ortak dil kriterlerine ve dil seviyeleri bağlamında 38 kültür merkezinin 31'inde Türkçe kursları verilmiştir. Bosna Hersek, Gürcistan, Ürdün, Polonya, Fas ve Tokyo'da toplam 7579 öğrenci Türkçe öğrenmekle birlikte, kültür merkezlerinin dışında Türkçe kurslarının düzenlendiği yerler söz konusu olmuştur. “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti”, “Haydi Türkçe Öğrenelim”, “Türkçe Öğreniyorum Seti”, “Yardımcı Okuma Kitapları Serisi”, “Z-Kitap Uygulaması” gibi birçok ders araç ve gereçleri düzenlenen kurslarda kullanmışlardır. Eğitim ve öğretim faaliyetleri kapsamında, yabancılara Türkçe öğretimi sertifika programı ve yurtdışındaki Türkologlara yabancı dil olarak Türkçe eğitim verilmesi, çalıştaylar, sempozyumlar, ihtisas kütüphanesinin oluşturulması, Yunus Emre Radyosu ve Türkçe Yeterlilik Sınavı (TYS) gibi çalışmalar ve faaliyetler düzenlenmiştir (YEE, 2014, s.90).

2014 yılında kurulmuş olan Projeler Müdürlüğü, Vakıf Kanunu'nda yer alan görev ve sorumluluğu çerçevesinde Türk dilini, kültürünü, sanatını, tarihini tanıtmaya ve yaygınlaştırmaya yönelik projeler ve faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede çeşitli ülkelerde Türkiye'nin tanıtımına ilişkin konser, sergi, film gösterimi, bilimsel toplantılar gibi farklı programlardan oluşan etkinlikleri “Türkiye Günleri” adı altında ortaya koymuştur. Örneğin: “Türkiyat Sohbetleri”, “Türkiye-Kazakistan Dostluk Günleri”, yurtdışında lisans ve lisansüstünde Türk-Osmanlı tarihi üzerine çalışma yapan öğrencilere yönelik, kurumlarla işbirliği yapılarak “Osmanlı Kültür Tarihi Yaz Okulu 2014” projesinin gerçekleşmesi gibi faaliyetler yapılmıştır. Finansmanı dışarıdan sağlanan projeler ise başta “100 Türkiye Kütüphanesi” projesi olup 2014 yılına kadar toplam 64 kütüphane kurulmuştur. Balkanlar'da geleneksel Türk el sanatlarının ustadan çırağa anlayışını yansıtmaya yönelik gerçekleştiren projede ise toplam 16 kursta 729 kursiyere eğitim verilmiştir. Bir başka çalışma ise Balkanlarda kültürel mirasın yeniden inşasına ilişkin geliştirilmiş projede 2012 yılından bu yana Bosna Hersek'te 1317, Makedonya'da 4106, Kosova'da 1167, Hırvatistan'da 3028 el yazması Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça eser olmak üzere toplamda 9618 eser koruma altına alınmıştır. Yabancı misafirleri ve öğrencileri Türkiye'nin farklı şehirlerinde ağırlayarak Türkçeyi ve Türk kültürünü yaşatmak bağlamında 2014 yılında “Türkçe Yaz Okulu” projesi kapsamında toplamda 72 ülkeden 350 öğrencinin katıldıkları etkinlikler düzenlenmiştir (YEE, 2014, s.98-121).

2015 yılında da merkezlerin olduğu ülkelerde çeşitli bağlar kurularak ortak çatı altında bilimsel, sosyal ve kültürel projelerin ve faaliyetlerin yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu çerçevede 2015 yılı itibariyle Avrupa, Balkanlar, Ortadoğu-Afrika, Avrasya-Uzakdoğu olmak üzere toplam 36 ülkede 44 kültür merkezleriyle kültür diplomasisi çalışmaları yürütülmüştür. 2015 yılında açılan kültür merkezleri Belgrad, Hartum, Zagreb, Doha, Komrat, Kuala Lumpur şeklinde olmuştur. Bu çerçevede açılan kültür merkezleriyle beraber faaliyet sayılarında da çeşitlilik ve nitelik artışının olduğu gözlemlenmiştir. Faaliyet sayıları 2014’de 406, 2015’de 713 olarak belirtilmiştir (YEE, 2015, s.28-39).

Kültür sanat etkinlikleri ve projeler bağlamında, 2015 yılında da diğer Türkiye’nin kültürel mirasını ve çeşitliliği sunmak üzere ulusal ve uluslararası düzeyde sergiler, bilimsel toplantılar, film ve sahne gösterimleri gibi birçok faaliyet ve etkinlik düzenlenmiştir. 2015 yılı Ocak-Şubat ayı içerisinde Hartum’da “Türk-Sudan Üniversiteleri İşbirliği” çalıştayı, Tokyo’da “Türk Derilerine Japon Tasarımı Defilesi”, Varşova’da “Çanakkale Savaşı”, Köln’de Roma Germen Müzesinde ‘‘Göbekli Tepe’’, Bükreş’te Romanya Köylüler Müzesinde “Osmanlı Kıyafetleri ve Seramik” isimli sergilerin açılması gibi etkinlikler yapılmıştır. Kazan’da geleneksel Türk mutfağının tanıtılması, Londra ve Zagreb’de Türk filmleri haftasının yapılması, Seul’da toplanan GPDNET toplantısına katkı sağlanması gibi Mart-Nisan-Mayıs aylarında birçok faaliyet yapılmıştır. Haziran- Temmuz- Ağustos – Eylül aylarındaki ön plana çıkan faaliyetlerden bazıları şöyledir: Roma’da Türk sineması günlerinin yapılması, Kabil’de Türk-Afganistan ilişkilerini ele alan programın düzenlenmesi, Podgoritsa’da “Geleneksel Osmanlı Mutfağı” tanıtımı, Amsterdam’da “3.Kırmızı Lale Festivali’nin” yapılması, Osmanlı arşivlerine ilişkin Lübnan sempozyumunun yapılması, Roma’da Napoli Türk sanatına ilişkin çalışmalar yapılması gibi faaliyetler örnek gösterilmiştir. Ekim- Kasım- Aralık aylarında ise Brüksel’de “EUROPALIA 2015” sanat festivalinde odak ülkenin Türkiye olarak belirtilmesi, “Göbekli Tepe- Medeniyetin Doğuşu” programının düzenlenmesi, Belçika’da Türkiye Kütüphanesinin açılması, Berlin’de Osmanlı’da hat, ebru ve tezhip sanatlarına ilişkin tanıtım yapılması gibi birçok çalışma ve faaliyetlerin gerçekleştiği gözlemlenmiştir (YEE, 2015, s.40-99).

2015 yılı proje başvuru sayısı 77 olup, yıl sonu itibariye toplam proje desteği 46 şeklinde olmuştur. “Yedi Bölgeden Yedi İklim Türkiye Günleri”, “Edebiyat Köprüleri”, “Yerinde Tarih”, “Sahnedeki Türkiye Programı”, “AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog” isimli projelerin bu dönemde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. 2015 yılı kapsamında YEE, konser, film gösterimi, sergiler, bilimsel toplantılar gibi farklı etkinlikleri “7 Bölgeden 7 İklim Türkiye Günleri” projesi ile tek çatı altında toplamayı hedeflemiştir. Edebiyat köprüleri projesi doğrultusunda uluslararası alanda etkin olan yazarların Türkiye’nin kültürünü, tarihini öne çıkaran şehirlerini ziyaret etmeleri sonucunda elde ettikleri izlenimlerini kitaplaştırmaları hedeflenmiştir. “Yerinde Tarih” isimli proje kapsamında alanlarında başarılı olan öğrencilerin seçilerek Türkiye’ye gelmelerini sağlanmış ve Osmanlı kuruluş coğrafyasındaki tarihi yapının yerinden gözlemlenmelerini hedeflemiştir. MB’nin desteği aracılığıyla yürütülen “Osmanlı ve Rumeli Para Vakıflarının Tetkiki” projesi kapsamında, Rumeli bölgesindeki para vakıflarının tespiti ve yayımı yapılarak finansal araçlar olarak sosyal, ekonomik ve kültürel hayattaki rollerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. “AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog” projesi ile YEE, kültür, sanat, tarih, edebiyat gibi alanlarda nitelikli projeler üretmeye çalışılırken, bir yandan kurumsal kapasitesinin gelişimine yönelik adımlar atmıştır (YEE, 2015, s.100-120).

Balkanlarda geleneksel el sanatlarının geliştirilmesine ilişkin, 2013 yılında başlayan proje doğrultusunda yeni nitelikli insanlar yetişmiştir. Bunun yanında Balkanlarda kültürel mirasın yeniden inşası projesi kapsamında Osmanlı döneminden kalma el yazmaların dijital ortama aktarıldığı ve koruma altına alındığı 9 kültür projesi incelenmiştir. Dolayısıyla toplam 9618 el yazması eser arşivlerde koruma altına alınmıştır. 2015 yılında da devam edilen “100 Türkiye Kütüphanesi” proje sayısı 65’e ulaşmıştır. 2015 yılında Türkiye açısından diğer bir önemli gelişme ise “Europalia 2015 Sanat Festivaline” konuk devlet olarak katılım göstermesi olarak görülmüştür. Program sayesinde Avrupa ile Türkiye arasındaki gerek kültürel ilişkiler gerekse halklar arasındaki diyalog ortamının oluşması hedeflenmiştir. Eğitim ve öğretim faaliyetleri bağlamında 44’e ulaşan kültür merkezlerinin 33’ünde Türkçe öğretimi gerçekleşmiş ve 8700 kişinin bu faaliyetlerden faydalanması sağlanmıştır. Aynı yıl bazı ülkelerde seçmeli ders olarak Türkçe’nin öğretilmesiyle birlikte bu sayı 16.400’e çıkmıştır. Yabancıların Türkçe

öğretimine yönelik de bilimsel çalışmalar doğrultusunda faaliyetler yapılmıştır. Bir başka boyutta ise Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminde, yöntem ve uygulamalar kitabı ve teknoloji dünyasından yararlanılarak oluşturulan “Türkçe'nin Sesi Radyosu” kurulmuştur (YEE, 2015, s.121-139).

2015 yılında YEE'nin diğer kurumlarla etkileşimini ortaya koymak açısından “Yerinde Türkçe Projesi” kapsamında YTB ile işbirliği neticesinde Türkiye burslusu öğrencilerin Türkiye hakkında bilgi sahibi olmalarına ve Türkçe konuşmalarına yardımcı olunmuştur. Bir başka proje olan Türkoloji projesi bağlamında 36 ülkeden 64 üniversite ile işbirliği protokolü imzalanmış ve 2500'e yakın öğrenciye eğitim verilmiştir. Projenin başından beri de faydalanan öğrenci sayısı da yaklaşık 15.000 olduğu gözlemlenmiştir. Gerçekleştirilen faaliyetlere baktığımızda ise geleneksel edebiyatı ve kültürü yansıtmaları açısından; “Yunus Emre sohbetleri”, “II. Uluslararası Türk Dünyası ve Sözlük Bilimi” isimli sempozyumları gibi çalışmalar da yapılmıştır (YEE, 2015, s.144-162).

2016 yılında YEE, 43 ülkede 54 kültür merkezi ve 46 ülkede 85 Türkoloji bölümü ile dünya genelinde 61 ülke ve 139 irtibat noktasıyla faaliyetlerini sürdürmüştür. G7 ülkelerindeki dağılıma baktığımızda Kanada hariç bütün G7 ülkelerinde kültür merkezlerinin kurulduğu gözlemlenmiştir. Türkiye dışında, geri kalan 19 G20 ülkesinin 9'unda YEE Kültür Merkezi bulunmuştur. Enstitü, bir başka açıdan AB'ye üye 28 ülkenin 11'inde faaliyet göstermiştir (YEE, 2016, s.13-18). Enstitü, Türkoloji projesi sayesinde 46 ülkede 85 üniversite ile işbirliği içerisinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerini, kürsülerini veya derslerini desteklemekte ve bu üniversitelere akademisyen, ders kitabı, fiziki altyapı ve müfredat desteği vermiştir. Türkçe öğretimi kapsamında 2016 yılında da yabancılar İçin Türkçe kurslarının düzenlenmesi, Türkçenin seçmeli yabancı dil olarak okutulmasına ilişkin proje oluşturulması, uzaktan Türkçe öğretiminin yapılması, eğitimcilerin eğitimi, TYS çalışmaları yapılmıştır. Kültür ve sanat alanında kültürel etkileşimi arttırabilmek için üretim ve tanıtım çalışmalarının desteklenmesi, dünya üzerinde sanatçıların hareketliliğine imkân sağlanması, dünya kültür mirasını koruma ve tanıtma çalışmaları gibi faaliyetler söz konusu olmuştur. Bilim ve akademi kapsamında ise Türkiye'nin bilimsel bilgi birikimini kapasitesini dünyaya aktarabilmek bağlamında dünya üzerindeki üniversitelerde Türkoloji çalışmalarının desteklenmesi, bilimsel

içeriğin ön planda olduğu programların düzenlenmesi sağlanmıştır. Kültürel diplomaside dünyaya sunulan pratiğin teorik altyapısını desteklemek için “Kültürel Diplomasi Akademisi” kurulmuştur (YEE, 2016, s.19-21).

2016 yılında faaliyet sayısı 796 şeklinde gerçekleşmiş olup, nitelik ve çeşitlilik bakımından yıllara göre artış göstermiştir. Kültür ve sanat faaliyetleri müzik, resim, el sanatları, sinema, dil ve edebiyat, tarih, mutfak ve diğer alandaki unsurlar olarak ifade edilmiştir. Amsterdam’da “Batı ve Doğu Sanatları Arasındaki Etkileşim” programı, Gent Üniversitesi’nde “Selçuklu ve Osmanlı Tarihi” dersi sertifika programı, 11. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı, Roma’da “Türk Medeniyetinin Tıp İlmine Katkıları” çalışması gibi birçok çalışma kültür merkezleri aracılığıyla gerçekleşmiştir. 2016 yılında sayısı 50’ye ulaşan kültür merkezlerinin 43’ünde aktif olarak Türkçe öğretimi gerçekleştirilmiş ve bu kurslarda yaklaşık 12.000 kursiyer Türkçe öğrenmiştir. Aynı yıl seçmeli ders olarak Türkçe öğrenenlerle birlikte bu sayı yaklaşık 20.000’e yaklaşmıştır. Türkiye’nin son on yılda ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan elde ettiği kazanımlarının yansıması olarak YEE’nin katkıları ile Bosna Hersek, Gürcistan, Romanya ve Polonya’da Türkçe seçmeli ya da zorunlu yabancı dil dersi olarak orta öğretim okullarında okutulmuştur. Bunlar dışında Türkçenin üniversite düzeyinde seçmeli yabancı dil dersi olarak okutulması yönünde Japonya ve Karadağ’da da çalışmalara başlatılmıştır (YEE, 2016, s.24-64).

YEE, yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yenilikler getiren çalışmalar yürütmüştür. Dil, kültür, sanat birikimini anlaşılabilir bir yayıncılık diliyle ortaya koymak için pratik bir uygulama ve yaygın bir iletişim aracı olan radyo tercih edilmiştir. Türkçe Yaz Okulu programları, yurt dışında öğrenim gören farklı ülkelerden 540 katılımcıyla gerçekleşmiştir. YEE, yalnızca kültür merkezlerinin olduğu ülkelerde değil aynı zamanda dünyanın pek çok ülkesinde ulusal ve uluslararası düzeyde etkinlikler düzenlemiştir. Bu projelerden bazıları şu şekildedir; GPDnet, Kültürel Diplomasi Akademisi (KDA), 15 Temmuz faaliyetleri, Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyetler şeklinde değerlendirilmiştir (YEE, 2016, s.96-99). Küresel Kamu Diplomasisi Ağı (Global Public Diplomacy Network-GPDNet) 2014 yılında Güney Kore’nin başkenti Seul’de , YEE’nin de aralarında bulunduğu dokuz ülkenin (Filipinler, İsveç, Kore, Tayvan, Nijerya,

Polonya, Portekiz, Singapur ve Türkiye) kamu ve kültür diplomasisi kurumları tarafından kurulmuştur. Macaristan'ın da eklenmesiyle üye sayısının 10'a yükseldiği görülmüştür. Bunun yanı sıra Enstitü, Türkiye'de bulunan kimsesiz Suriyeli çocukların hayata tutunabilmeleri ve savaşın etkilerini üzerlerinden atabilmeleri için robotik eğitim düzenlemiştir. Aynı zamanda geleceğin kültür diplomasisinin temellerine ilişkin YEE, tarafından kurulan (KDA) ilk programı "Kültürel Diplomaside Stratejik Analiz Eğitimi" gerçekleştirilmiştir. (YEE, 2016, s.101-113).

2017 yılında YEE; 46 ülkede 56 kültür merkezi ve 50 ülkede 100 Türkoloji bölümü ile uluslararası alanda 71 ülke ve 156 irtibat noktasıyla faaliyete göstermiştir. Aynı zamanda 2017 yılında G20 ülkesinin 10'unda kültür merkezi olarak çalışmalarını yürütmüştür. YEE'nin faaliyet alanları her yıl olduğu Türkçe öğretimi, kültür ve sanat, bilim ve akademi, kültürel diplomasi çerçevesinde şekillenmiştir. Kültür merkezlerinin sayısının artmasıyla beraber faaliyet sayısı nitelik ve kapsam bakımından 887 sayısına ulaşmıştır. Faaliyet sayılarında bölgesel olarak en çok yeri Balkanlar kaplamakla beraber onu Avrupa ve Orta Doğu takip etmiştir. Türlerine göre faaliyetler incelendiğinde kültür ve sanatı yansıtmaya bağlamında ilk sırada sergiler yer alırken, onun ardından ise müzik, sinema, festival, kurslar gibi birçok çalışma alanları gelmiştir (YEE, 2017, s.12-22).

YEE, iş birliği protokolleri kapsamında Türkiye'nin, diğer ülkeler nezdinde yumuşak güç unsurunu gerek akademik ve kültürel gerekse sanatsal ve tarihsel temelli etkileşim doğrultusunda geniş kitlelere yönelik olarak birtakım faaliyetler olarak sürdürdüğü görülmüştür. Kültür diplomasi çalışmaları neticesinde medyadan iş dünyasına, kültür ve sanattan STK'lara kadar çevrelerden oluşan Çinli basın heyetinin ülkede ağırlanması, Türkiye-Ürdün diplomatik ilişkilerinin yıldönümü olmasından tarihi çalışmalar yapılması, Amsterdam'da Türk kültür ve sanatını ortaya koyan açık gün etkinliğinin yapılması, Brüksel YEE'nin yerel STK'larla işbirliği içerisinde düzenlediği Osmanlı dönemindeki mimariyle ilgili İstanbul ve Bursa fotoğraflarının sergilenmesi, Çorum'daki turizm canlandırılmasına ilişkin Hattuşaş sergisinin yapılması, Doha YEE tarafından sürdürülebilir kalkınma, bilgi ekonomisi ve eğitim stratejileri konulu faaliyetlerin yapılması, Paris YEE'de Fransa-Türkiye kültürel ilişkiler programı, Roma'da Floransa Türk film festivali çalışmasının düzenlenmesi, Tokyo YEE'de Klasik Türk Müziği

kapsamında Japon müzisyenlere eğitimi verilmesi, belediyeler, medya ve Türk mutfağını içeren tanıtım toplantıları, YEE Washington ofisi devlet okullarındaki öğretmenlere k Ebru atölye ve gösteri çalışması, kız çocuklarına ilişkin STEM Silikon Vadisi kampı, kamu diplomasisi konulu forum programı gibi 2017 yılında bu sayılan etkinliklerle beraber uluslararası alanda kültür merkezleri aracılığıyla pek çok faaliyet yapıldığı gözlemlenmiştir (YEE, 2017, s.24-81).

Dünyanın çeşitli ülkelerinde çalışmalar sürdürmekte olan kültür merkezleri 2017 yılında da 12.327 kursiyerin Türkçe öğretim faaliyetini desteklemiştir. Bu kursiyerlerin eğitim ve öğretime katılım yoğunluğu Balkanlar, Asya, Afrika, Orta Doğu, Avrupa, Amerika şeklinde olmuştur. 2017 yılında “Türkçe Eğitim Portalı” sistemine dünyanın 191 ülkesinden 77.149 kişi üye olarak Türkçe öğrenmeye başlamış ve bu sistemi Türkiye’de yaşayan yabancıların çoğunlukla kullandığı görülmüştür. Türkçenin uluslararası standartlara sahip olması ve yabancı öğrencilerin imkanlara ulaşabilmesi bağlamında düzenlenen TYS’e yoğun katılım sağlanmıştır. Türkçe Yaz Okulu programı kapsamında 57 ülkeden 700 öğrenci Türkiye’nin kültürünü, tarihini, sanatını daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Yurt dışındaki kültür merkezleriyle olumlu Türkiye algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. YEE, Dolayısıyla kültürü her yönüyle bir işi ortaya koyma biçimi olarak değerlendirdiği gözlemlenmiştir. YEE’nin de bu çerçevede 5 tane alanı olmakla birlikte bunlardan bir tanesi de TABİP’dir (YEE, 2017, s.84-127).

TABİP, yani Türkiye Akademik Bilimsel İşbirliği Projesi ile Türkiye’nin bilimsel, akademik ve inovatif birikimi dünya ile paylaşmak olarak görülmüştür. TABİP projesi cumhurbaşkanlığı himayeleri altında yürütülmektedir. Misyon çerçevesinde de belirtildiği üzere gerek Türkiye’deki kurum ve kuruluşların gerekse YEE’nin tüm bilim diplomasisi çalışmalarını değerlendirerek Türkiye’yi dünyaya doğru anlatmak olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu çerçevede bilimsel iş birliğiyle ulusal, bölgesel ve küresel oluşan sorunlara çözüm bulmak amacıyla ikili ve çok taraflı projelere destek vermek ve öncülük etmeyi hedeflemiştir. Projenin vizyonu ise Türkiye’nin bilim, teknoloji ve üretim açısından dönüşüm sürecine katkı sağlayarak, uluslararası kamuoyunda diplomatik ilişkilerinin güçlendirilmesine destek vermek olarak belirtilmiştir. Bilimsel ve akademik alandaki etkileşimin artırılmasına ve güçlendirilmesine olanak sağlamak, kültür

merkezleri ve irtibat noktalarıyla beraber diplomasi alanındaki birikimi Türkiye'nin yapacağı faaliyetlerde işbirliği içerisinde kullanmak, Türkiye'nin hedeflerine ulaşması noktasında bilim diplomasisinin fırsatlarını değerlendirmek, Türkiye'deki bilimsel etkinlikleri dünyaya tanıtarak ülkenin görünürlüğünü, saygınlığı arttırmak gibi unsurlar temel hedefler olarak belirtilmiştir. Projenin pilot uygulaması kapsamında birçok ülkenin yer aldığı gözlemlenmiştir. TABİP'in işlerliğini ve görünürlüğünü arttırabilmesi ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi bağlamında bir "Portal" oluşturulmuştur. Bu portal sayesinde bilimsel iş birliği çerçevesinde öğrencilerin, araştırmacıların ve akademik dünyadaki kişilerin yurtdışındaki Network üzerinden iletişimini sağlamak gibi pek çok amacı taşımaktadır. Bununla birlikte mühendislik, hukuk, ekonomi, sigorta ve finans, bankacılık, STK'lar, uzay ve havacılık, inşaat, kültür ve sanat, sağlık vb. sektörel alanlar portalin içerisinde yer almıştır (YEE, 2017, s.128-135).

YEE'nin çabalarıyla Türkiye 2016-2019 yılları arasında GPDNET'in üç yıllık dönem başkanı olarak seçilmiştir. Dönem başkanlığının YEE'ye geçmesinin ardından proje gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki Ekim 2016'da yapılan "Anadolu Medeniyetleri Turu" olarak gözlemlenmiştir. Etkinlik kapsamında üye ülkelerin, Türkiye ev sahipliğinde birbirleri arasında etkileşim sağlanmış, tanıma fırsatı bulunmuştur. Türkiye ile dünya ülkeleri arasında kültürel diplomasi bağlarının güçlenmesine yönelik YEE, geleceğin diplomatlarının yetişmesi için düzenlediği programa devam etmiştir. Türkiye'nin dünya genelinde destek görmesini ve yaşananlara ilişkin doğru bilgilendirmeyi sağlamaya çalışmıştır. Bu amaçla yabancı ülkelere basın mensuplarını ve STK'ları Türkiye'ye davet ettiği görülmüştür (YEE, 2017, s.136-147).

2018 yılında YEE; 48 ülkede 58 kültür merkezi ve 50 ülkede 101 Türkoloji Bölümü ile küresel alanda 74 ülke ve 159 irtibat noktasıyla çalışmalarına devam etmiştir. G7 ülkelerinin %86'sında, G20 ülkelerinin de %60'ında, AB ülkelerinin %46'sında, kültür merkezlerinin varlığı söz konusu olmuştur. Her yıl olduğu gibi 2018 yılında da Türkçe öğretimi, kültür sanat, bilim ve akademi, kültürel diplomasi faaliyetlerini sürdürmüştür. Kültür ve sanat faaliyet sayısı 2018 yılında 908 olarak gerçekleşmiş olup, faaliyet dağılımında ilk sırayı Avrupa bölgesi almıştır (YEE, 2018, s.12-22).

Bu gerçekleşen faaliyetlerde en çok yer edinen sergi olup, onu sırasıyla konferans, film gösterimi, özel gün kutlamaları, konser, festival, atölye çalışmaları, kitap tanıtımı gibi etkinlikler takip etmiştir. Bu yılda Bahreyn, Madrid (İspanya), Meksika, Avustralya ve Filistin’de olmak üzere ülkelerde kültür merkezi açıp, kültür ve sanattan diplomasi faaliyetlerine kadar çalışmalar sürdürülmüştür. Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin zenginleşmesi ve kültürün daha yakından gözlemlenmesi amacıyla “Misafirimiz Olun” projesinin yapılması, Kültür ve Turizm Bakanlığının desteği ile dünyanın farklı alanlarında “Türk Film Haftaları” düzenlenmesi, Berlin’de “1 Kahve 40 hatır ve Avrupa Diller “günü etkinliklerinin düzenlenmesi, Hartum’da eğitim ve kültür fuarı, Johannesburg’da Türk-Afrika sinema günleri, el sanatları, Türkçe kursları, Kahire’de İpek Koza atölyesi, Türk mutfağı tanıtım günü, Yunus Emre ve Goothe buluşması, Kudüs’de İstanbul-Kudüs resim sergisi, Kyiv’de Türk-Ukrayna ortak tarihi kişiliklerin sunulması, Londra’da, Türkiye programı, Moskova’da tarihi ve kültürel bağlamda Türkiye-Rusya ilişkileri, Türk kültür günü, Avrupa Gençlik Parlamentosuna destek, Tokyo’da Türk sanat eserleri sergisi, Japonya kültür ve akademik programı, Uluslararası Türkoloji kongresinin yapılması, üniversitelerle işbirliği, Washington’da Michigan’da Türk mutfağı ve Türkiye tanıtım günleri, gibi örnek faaliyetlerle, projelerle ve etkinliklerle YEE, yurt dışındaki kültür merkezleriyle çalışmalarını sürdürmüştür (YEE, 2018, s.26-75).

Türkçe öğretim faaliyetleri kapsamında kursiyer sayısı 15.182 olmuştur. Kursiyerlerin bölgesel dağılımında Balkanlar ilk sırada yer alırken onu takiben Orta Doğu, Afrika, Asya, Avrupa yer almıştır. Tercihim Türkçe projesi kapsamında seçmeli ve zorunlu ders çalışmaları doğrultusunda yaklaşık 194 okulda 10.545 öğrencinin faydalandığı gözlemlenmiştir. 2018 Uluslararası Türkoloji yaz okulu faaliyeti 33 ülkeden 150 öğrencinin katılımı gerçekleşmiştir (YEE, 2018, s.80-97).

Cumhurbaşkanlığı himayelerince yürütülen TABİP Projesi çerçevesinde 2018 yılında birçok faaliyet gerçekleşmiştir. Oluşturulan “Mobil Matematik Müzesi” ile Türkiye’de ve dünyada şehirleri ziyaret ederek gençlerin matematiğe ilgisini çekmeye çalışmıştır. Ortak çalışmalar sunmak, nitelik insan gücünü arttırmak ve bunların tespitini yapmak amacıyla YEE-TÜBİTAK ile YEE-Türk Havacılık ve Uzay Sanayi A.Ş arasında

işbirliği protokolü imzalanmıştır. Türkiye’de uzay radyasyonu testleri oluşturma projesi kapsamında bir Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi (CERN) ile işbirliği içerisinde program yapılmıştır. Kamu diplomasisi ve 21.yüzyılda kültürel arası etkileşimi değerlendiren bir çalışma gerçekleşmiştir. Kültür diplomatlarını yetiştirmek üzere ortaya çıkan KDA, uluslararası politikalar, stratejik iletişim konuları gibi alanlarda danışmanlık yaparak politika ve potansiyel geliştirmede, karar alma süreçlerinde etkileşim kurarak faaliyet gösteren yapı olarak çalışmalarına devam etmiştir. Bu çerçevede de diplomasi, uluslararası ilişkiler, kültürel diplomasi, proje yönetimi ve iş yapma becerisi, kimlik ve üslup konularında seminerler, atölye çalışmaları yapılmıştır (YEE, 2018, s.118-135).

2019 yılında da YEE, farklı toplumlarla yürüttüğü dil, kültür ve bilim diplomasisi çalışmalarını faaliyetlerle etkin kıldığı gözlemlenmiştir. 2019 Ocak-Şubat döneminde kültürel diplomasi çalışmaları doğrultusunda yeni iletişim kanalları oluşturmak, ikili ve çok yönlü projeler oluşturmak maksadıyla Kore Vakfı’nın düzenlediği programa katkıda bulunmuştur. Bosna Hersek’te birçok projenin oluşumunda etkisi olan TİKA’nın restorasyonunu yaptığı Karagöz Medresesi’nin tahsisi ile Türkiye ile Bosna Hersek arasındaki ilişkilerin kültür ve eğitim alanında güçleneceği hedeflenmiştir. YEE, Türkiye’deki yaşanan gelişmelerin daha kapsamlı yansıtabilmesi açısından İngiliz milletvekilleri ile programlar yapılmıştır. Programda Türkiye ile İngiltere arasındaki ekonomik ilişkilerden, Türkiye’deki sığınmacıların ve Suriye’nin mevcut durumuna ilişkin birçok konu değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de Suriyeli çocukların entegre olabilmesi ve Türkçe öğretiminde fayda sağlaması açısından “Türkçe Sınıfı” açmıştır. Kızılay Toplum Merkezi’nde de faaliyetlerini sürdüren YEE, iş hayatına atılan sığınmacılara iş Türkçesi bağlamında destek vermiştir. Türkiye 2011 yılından itibaren eğitim, sağlık, ulaştırma ve güvenlik alanlarında Somali halkına ve devletine yatırımlar yapmıştır. Bu çerçevede Somali Harp Okulu’nda ve Astsubay Okulunda askeri verilen eğitimlerin yanı sıra YEE ile dil, bilim ve kültür diplomasi faaliyetleri sürdürülmüştür (YEE, 2019 Bülten, s.10-34).

Yine aynı dönemde Türkiye-Çin ilişkilerinin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bağlamda karşılıklı olarak arttığı gözlemlenmiştir. Somut olarak “Bir Yol Bir Kuşak” projesindeki paydaşlık iki ülkeyi daha da yakınlaştırmıştır. Çin Türkiye’deki

üniversitelerle işbirliği kurarak Konfüçyüs Enstitüleri açmış ve kültürel birlikteliği arttırmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda YEE'nin Pekin'de açılması kapsamında çalışmalar yürütülmüştür. Bunların yanı sıra 2018 yılında Çin'de "Türkiye Yılı" ilan edilmesi siyasetten sanata ve bilime kadar birçok kişinin bir araya getirilmesine olanak tanımıştır. Enstitü'nün çalışmalarıyla Çin'deki gazeteciler ve kamuoyundaki etkin kişiler Türkiye'ye davet edilmiştir. Aynı zamanda YEE ile Yidian firması arasında TABİP protokolü imzalanmıştır. Polonya'daki Türkçe çalışmalardaki ve araştırmalardaki dilin etkileşimi siyasi, ticarî ve kültürel ilişkilere yansıdığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla YEE'de bu oluşuma yönelik olarak Polonya'da Türkoloji çalışmalarının nasıl başladığına ilişkin bilgilendirme yapmıştır. Ayrıca Senegal'de YEE ile Senegal Genelkurmay Başkanlığı arasında protokol imzalanmış ve böylece Cap Manuel kırsalında Türkçe eğitim merkezi açılmıştır. Bu anlaşma ile beraber, Türkiye polis, jandarma, asker ve diğer güvenlik personelinin askeri eğitim alabilmeleri için Türkçe öğrenim gerekliliğini sunmuştur. Bu dönemde bir başka çalışma olarak ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın katkısıyla birçok klasik Türk edebiyatı yazarları ile dönemin yazarlarının eserleri Arnavutça'ya çevrilmiş ve YEE tarafından bir programla tanıtımı gerçekleştirilmiştir (YEE, 2019 Bülten, s.34-52).

2019 Mart-Nisan döneminde Moskova'da 2019 yılı Türkiye-Rusya Kültür ve Turizm yılı olarak değerlendirilmiş, buna yönelik olarak da Türk ve Rus diplomatların bizzat o ülkelere gidip, kendilerinin fotoğrafladıkları anılar sergilenmiştir. Malezya'nın dünya sıralamasında da etkin olan Malaya Üniversitesi ile YEE arasında TABİP Projesi kapsamında işbirliği protokolü imzalanmıştır. Washington YEE'nin düzenlediği Türkçe kurslarına açılış yılından bu yana 150 'den fazla kişi katılım göstermiştir. Viyana YEE'nin, Viyana Diploması Akademisinde "Avrupa'da 1848 Devrimleri ve Göç" ilişkisini ortaya koyan çalışma yapılmıştır. Köln YEE'nin düzenlediği "Geçmişten Bugüne Türkçe Dersleri" çalışmasında Almanya'da yapılan araştırmalarda iki dilli eğitim alan çocukların diğer akranlarına göre başarı grafiklerinin daha yüksek olduğu vurgulanmıştır (YEE, 2019 Bülten, s.12-34).

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile YEE işbirliğinde, Cumhurbaşkanlığı himayelerinde düzenlenen "Köprü ve Ötesi" programıyla milli kültürü, eser sahiplerini

ve Türk bestecileri Avrupa'dakilerle beraber sunmaya çalışmıştır. Malezya'daki üniversitelerden biri olan Yönetim ve Bilim Üniversitesi ile YEE arasında imzalanan işbirliği protokolüyle Türkçe'nin seçmeli ders olarak müfredeta girmesi sağlanmıştır. Saraybosna YEE tarafından "Tercihim Türkçe" programı kapsamında 150 okulda 8 binden fazla öğrencinin Türkçe eğitim ve öğretim faaliyetlerinden faydalandıkları gözlemlenmiştir. TABİP projesi kapsamında olan "Mobil Matematik Müzesi" Etiyopya'ya götürülerek, gençlerin ve çocukların üniversitelerinde aldıkları Türkçe eğitimin yanında matematiği de ilgi duymaları için çaba gösterilmiştir. Kahire YEE ile El-Ezher Üniversitesi işbirliğiyle Türkçe bölümünde ilk Türkçe kütüphanesi kurularak, öğrencilerin kendilerini geliştirmeye imkan sağlandığı gözlemlenmiştir. MEB, UNICEF ve YEE tarafından yürütülen "Hızlandırılmış Eğitim Projesi" kapsamında Suriyeli çocukların eğitiminde etkin olan öğretmenlere ilişkin hizmet içi eğitim düzenlenmiştir (YEE, 2019 Bülten, s.36-63). 2019 Temmuz -Ağustos döneminde YEE işbirliği ile Türk ve İspanyol akademisyenler, Endülüs ve Osmanlı medeniyetlerinde bilim ve teknoloji konulu çalışmada bir araya gelmişlerdir. YEE tarafından 2014 yılından beri Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı bünyesindeki 150 askeri personelle beraber birçok kurum ve kuruluş ortaklığında Türkçe eğitim verilmeye devam edilmiştir (YEE, 2019 Bülten, s.8-17).

Her sene gerçekleştirilen Türkçe yaz okuluna bu sene beş farklı kategoriden katılım gösterilmiştir. Bununla birlikte 60'tan fazla ülkeden 200'e yakın katılımcının bulunduğu programın yanı sıra "Türk Sineması", "Türk Edebiyatı" ve "Dünya Kültür Mirasında Türkiye: Arkeoloji" ve "TABİP Bilim Yaz Okulları" ile de Türkiye'yi yakından tanımışlardır. Bu çerçevede 9 ülkeden 14 katılımcı programda bulunarak, Türkiye'nin uzay ve havacılık alanındaki üniversitelerindeki ve şirketlerindeki akademisyenler ve uzmanlar tarafından bilgilendirilmiştir. Türk sineması yaz okulunda ise; Türk sinemasının tarihi, ölümsüz eserlerin çekildiği yerlerin ve ilk sinema okulunun ziyaret edilmesi, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne kalan ilk sinema ve belgesel örneklerinin verilmesi, tarihi kentlerin ziyaret edilmesi gibi faaliyetler yapılmıştır. Türk Edebiyatı yaz okulu programı kapsamında 25 ülkeden 25 katılımcının yer aldığı faaliyette, İstanbul'un kültürel değeri ön planda olan mekanlarında, edebiyatla etkileşim içerisinde bulunmaları sağlanmıştır. "Akademi Rumeli-5" projesi ile İşkodra YEE'nin

ortaklığıyla medya deneyiminin Arnavutluk’la paylaşılması, “AB-Türkiye Kùltürlerarası Diyalog” programı doğrultusunda Fransız Arkeoloji Enstitüsü ile proje işbirliğinin yapılması, İngiliz Parlamenterler Heyetinin ziyareti gibi birçok etkinlik, program ve çalışmanın yapıldığı gözlemlenmiştir (YEE, 2019 Bùlten, s.27-120).

YEE, 2019 Eylül ve Ekim döneminde ilk olarak YEE’nin kuruluş yıldönümü çerçevesinde, dünyanın farklı coğrafyalarında uluslararası alanda tanınırlığı arttırmak ve kültürel etkileşimi sağlamak için birçok program düzenlemiştir. Viyana YEE’nin, kùltürlerarası diyalog anlayışı doğrultusunda Uluslararası Kültürel Farklılıklar Organizasyonu (ICDO) ile iş birliği içerisinde “Sanat Farklılıkları Konuşuyor” faaliyetine yönelik çalışma gerçekleşmiştir. “AB ile Türkiye Kùltürlerarası Diyalog” projesi doğrultusunda YEE ile Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü arasında gerçekleştirilen, Anadolu’daki Neolitik Mirasın kayıt altına alınmasına ilişkin “Taşlar Yerinden Oynuyor: Avrupa’nın Neolitik Köprüsü Anadolu” isimli projeyle mimari ve arkeolojik veriler üzerinden kurulan iletişimin önem taşıdığı vurgulanmıştır. Muhammed Hevai Uskufi’nin İlk Türkçe-Boşnakça sözlük olarak kabul edilen eseri Makbul-i Arif’in basımı proje kapsamında gerçekleşmiştir (YEE, 2019 Bùlten, s.11-19).

Kùltür ve Turizm Bakanlığı, Sdney Başkonsolosluğu ve YEE tarafından desteklenen, Sdney kentinde “Türk Film Festivali” düzenlenmiştir. Türk el sanatlarının kültürel ve ekonomik bağlamda değerlendirilmesine ilişkin Londra Büyükelçiliği, THY iş birliği ile Londra Tasarım Fuarı’nda “Geleneksel Türk El Sanatları” sergilenmiştir. İşkodra YEE, Türk kùltüründe önemli bir yer edinen “Türk Kahvaltı Kùltürü” programını gerçekleştirmiştir. Tokyo Büyükelçiliği ve YEE öncülüğünde düzenlenen Japonlara Türk kahvesinden mutfağına, kùltüründen el sanatlarına kadar birçok alanda yapılan çalışmalar tanıtılmıştır. 2011-2012 eğitim ve öğretim yılından beri uygulamada olan Türkçe projesi kapsamında yaklaşık 50.000 binden fazla öğrenci, seçmeli veya yabancı dil olarak Türkçeyi tercih etmiştir. 2019 yılında Dünya Miras Listesinde bulunan Göbekli Tepe’nin yılı olarak ilan edilmesinin ardından YEE, Güney-Kore’den İtalya’ya, Almanya’dan Güney-Afrika’ya kadar 28 ÷lkede “Göbekli Tepe” temalı 62 farklı faaliyet düzenlemiştir (YEE, 2019 Bùlten, s.20-39).

Kamu diplomasisi alanında birçok atölye çalışmasının, kültürel ve sanatsal etkinliklerin olduğu programa 30'dan fazla ülke katılım göstermiştir. Aynı zamanda 2019 yılı içerisinde uluslararası alandaki öne çıkan kamu diplomasi faaliyetlerinin değerlendirildiği oturumda, YEE KDA, tarafından gerçekleştirilen çalışmalarını sunmuştur. 2017 yılında Cambridge Üniversitesi'nde verilmeye başlanan Türkçe kursları eğitimi verilmeye devam etmiştir. Köstence YEE ve Babeş Bolyai Üniversitesi Türkoloji Enstitüsü iş birliğinde yürütülen programda el sanatlarından film gösterimlerine ve Türkiye'nin tarihi miraslarının sergisine kadar birçok çalışma gerçekleşmiştir. Malezya'da ve Tayland'da Türkçe'nin seçmeli ders olarak okutulması öngörülmüştür ve bununla birlikte de Özbekistan'da kamu kurum ve kuruluşlarında veya akademik düzeyde Türkçe öğrenimi almak isteyen kişilere eğitim verildiği gözlemlenmiştir. Türk mutfağının kültürel ve tarihsel sürecinin Karadağ, Macaristan, Filistin'in ardından Lübnan'da tanıtılması ve kültürler arasındaki farklılıkların sosyal hayattaki yerine ilişkin değerlendirmelerin bulunduğu pek çok faaliyetin, etkinliği olduğu görülmüştür (YEE, 2019 Bülten, s.42-61).

2019 Kasım- Aralık döneminde TABİP Projesi kapsamında, Etiyopya'da Mekelle Üniversitesi ile bilimsel ve akademik işbirliği ağının oluşturulmasına ve tecrübelerin paylaşımına ilişkin etkinlik yapılmıştır. YEE Gambiya'da ilk defa Gambiya Silahlı Kuvvetleri Eğitim Okulunda askerlere Türkçe öğretmeye başlanmıştır. Kudüs'teki YEE, UNDP, İSDB, Taowan Vakfı işbirliğiyle yürütülen “Çocukların Gözünden Kudüs” etkinliği bağlamında 87 çocuğun 450 fotoğrafla katıldığı bir yarışma düzenlenmiştir. TABİP Projesi bağlamında geleneksel ve tamamlayıcı tıp neticesinde tarımsal atıkların endüstriye kazanımı doğrultusunda Malezya'da uluslararası işbirlikleri yapılmıştır. Bununla birlikte Malezya'da Kraliyet ailesine mutfak diplomasisi doğrultusunda Türk mutfağının tanıtımı gerçekleştirilmiş olup, aynı zamanda Türk yetkililerin onlarında mutfaklarını tanıma fırsatı oluşmuştur (YEE, 2019 Bülten, s.10-41).

ATO tarafından düzenlenen, “Uluslararası Ankara Marka Buluşmaları” bu etkinliğine YEE katılım göstererek, kültürel diplomaside markalaşma temasına yoğunlaşmıştır. YEE ve Almanya Federal Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği iş birliği ile yürütülen “Veysel” konseri sanatseverlere sunulmuştur. Bu çerçevede Almanya ve

Türkiye’yi “Aşık Veysel” paydasında buluşturarak insani bağ kurmak hedeflenmiştir. Alman Büyükelçi ise program kapsamında konuşmasında Aşık Veysel’in eserlerini: *“Evrensel ve hiç tükenmeyen bir bilgelik kaynağı”* olarak ifade etmiştir. YEE ve MEB işbirliğinde Türkiye-Kosova arasındaki ilişkilere katkı sağlamak bağlamında, tarih ve sosyal bilgiler çalışmalarına eğilim gösterilmiş ve saha ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Geleneksel Osmanlı saray mutfağından bugüne kadar ulaşılan yemek çeşitleri Roma’da düzenlenen etkinlikte İtalyanlıların beğenisine sunulmuştur. Güney Kore’nin başkenti Seul ’de ulusal bir Türkçe yarışması düzenlenmiştir (YEE, 2019 Bülten, s.42-67).

2019 yılında Göbekli tepe teması altında Türkiye haftasına ilişkin Tiflis’te birtakım etkinlikler yapılmıştır. TABİP Projesi bağlamında ilk bilim sınıfının açılması, ülkelerin büyükelçileriyle ve yerel STK’larla işbirliği ile Aşık Veysel ve Nesimi’nin düzenlenen etkinlikte anılması, MEB ve UNHCR işbirliği neticesinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda eğitimci eğitimi programının yapılması gibi birçok faaliyet gerçekleşmiştir. Ayrıca 60’tan fazla ülkenin katılımı ile gerçekleşen “Winternational Embassy Showcase” adlı uluslararası tanıtım günlerine, Washington D.C. de bulunan YEE’si katılım göstererek Türkçe kursları, sinema ve mutfak gibi güncel diplomasi araçları hakkında bilgilendirme yapmıştır (YEE, 2019 Bülten, s.68-95).

YEE’nin yürüttüğü “AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog” programı kapsamında, British Council, Sırbistan’dan Nova Iskra ve Yunanistan’dan BIOS’un işbirliğinde sürdürülen “Connect for Creativity” projesi doğrultusunda kültürel endüstrilerde üniversitelerin konumuna ilişkin bir faaliyet yapılmıştır. Türk dış politikasından, Türk edebiyatına ve romanlara kadar birçok kitabın yer aldığı Türkçe kütüphanesinin Brüksel’de açılması, akademisyen, yazar, STK temsilcileri gibi alanında uzman kişilerin katıldığı “Kültürel Diplomasi Vizyon Geliştirme ve Ulusal Kapasitenin Koordinasyonu” konulu çalışmanın gerçekleştirilmesi, Malezya’da 731, Tayland’da ise 1517 öğrencinin eğitim aldığı, aynı zamanda ülkelerde Türkçe’nin seçmeli ders olarak okutulmasını sağlayan, Kuala Lumpur YEE’nin resmi açılışının yapılması, YEE ve TİKA’nın desteğiyle ve Makedonya’daki Türk STK teşkilatı işbirliği ile 13 ülkeden 20 bilim insanının katıldığı programın gerçekleştirilmesi gibi birçok çalışmanın, etkinliğin,

projenin 2019 yılı faaliyet döneminde yapıldığı gözlemlenmiştir (YEE, 2019 Bülten, s.97-117).

2020 yılına ilişkin çalışmaların etkinliği bağlamında YEE, Covid-19 salgın sürecinde çevrimiçi Türkçe kursları, Türkçe setlerini içeren videolar, “Türkçe Eğitim Portalı” ve Türkçe konuşma kulüpleriyle binlerce öğrenciye ulaşıldığı gözlemlenmiştir. “Türkçe Eğitim Portalı” ile etkileşimli olarak Türkçe öğrenme imkânı sağlanmakla birlikte 194 ülkede 400.000’den fazla kişinin faydalanması sağlanmıştır. Bu çerçevede YEE, çevrimiçi kursların avantajını kullanarak 15’e yakın ülkede ilk kez Türkçe kursu düzenleme fırsatı bulmuştur. Bunun yanı sıra kurumun stratejik planlarında da belirtildiği üzere ilk olarak kültür ve sanat çalışmaları yoluyla Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki kültürel etkileşim sağlayarak, Türkiye’nin imajına katkı sağlanmak hedeflenmiştir. İkinci olarak dilin önemli etkileşim aracı olması nedeniyle, uluslararası alanda Türkçe öğretimini yabancı dil olarak yaygınlaştırmayı, altyapısını geliştirmeye ve yeterliliği ölçmeyi planlamıştır. Üçüncü olarak günümüz diplomasisinde önemli olarak görülen bilimsel ve akademik birikimi dünyaya tanıtmak ve desteklemeye yönelik çalışmalar sürdürmektedir. Dördüncü olarak kültürel diplomasi kapsamında Türkiye’nin yapacağı yumuşak güç çalışmaları izlemek, bu çerçevede Türkiye’nin politikalarına katkı sağlamak üzere faaliyetler yürütmektedir. Beşinci olarak ise çalışmaların etkili ve verimli olması bağlamında, vizyon ve misyon çerçevesinde oluşturulan faaliyetlerin hedefe ulaştırılması noktasında kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

5.6. Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)

1960’lı yıllardan sonra Türkiye’de meydana gelen yeni siyasi oluşumla birlikte anayasal yapı çerçevesinde devlete ekonomik, sosyal, kültürel yönden birtakım çeşitli görevlerin verildiği gözlemlenmiştir. Aynı zamanda ülkenin belirlediği hedefler neticesinde beşer yıllık kalkınma planları oluşturulmuş ve bu planlar çerçevesinde de faaliyetlerin gerçekleştirildiği görülmüştür. Ancak yine bu dönemde dövizin çok kıt olmasıyla beraber tek hedef ithal ikameci sanayileşme olarak görülmüştür. Aynı zamanda Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) çoğalmasıyla birlikte devlet ekonominin birçok alanına hakim olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte bu yıllarda özel sektörün ne anlama geldiği de pek bilinmemekle beraber bilindiği kadarıyla da önemsenmiyordu.

Yine aynı şekilde başlangıç döneminde özel sektörün iş kapısı da devlet olarak görülmüştür. Örneğin: Yasa gereği serbest çalışan her kişi veya şirket yaptığı işe göre meslek kuruluşuna üye olmak zorundaydı. 1974-1975-1978-1979'da KİT'lerin sayısı devletçilik anlayışının giderek arttığını göstermiştir. Kısacası 1970'li yıllara gelindiğinde bir tarafta giderek büyüyen her şeyi kontrol altında tutan devlet diğer tarafta varlığı hissedilmeyen özel sektör mevcuttur.

Bütün bu yaşanan sürecin bu şekilde devam edemeyeceği anlaşılmıştır. Uygulanan ekonomik sistemin dünyadaki sistemle entegrasyonu sağlanamaz olmuştur. Bu nedenle Türkiye bu dönemde ekonomik yapı olarak ya içe kapalı devletçiliği savunan politika üretecek veya serbest pazar ilkelerini geçerli kılp özel sektörün varlığını ortaya çıkarmaya çalışmalı anlayışı vardı. Dünyada ise hızla yaşanan gelişmeler neticesinde devletler ekonomilerden yavaş yavaş çekilerek özel sektöre yer açıp kalkınmalarını gerçekleştirmeye başlamıştı. Türkiye'de ise bu durumun gecikmemesi geri gidilmemesi için ülke ekonomisine katkı veren özel sektör temsilcileri birşeylerin yapılmasına ilişkin adımlar atmaya karar vermiştir. Fransa, İngiltere gibi batılı ülkelerde yer alan gönüllü çalışma düşüncesini barındıran derneklerin incelenip modellerinin çıkarılmasıyla somut göstergeler oluşmaya başlamış ve 2 Nisan 1971 günü on iki iş adamının kurucu protokolü imzalamasıyla TÜSİAD kurulmuştur. Bu bölümde TÜSİAD kurulmasına kadar dönemsel analiz yapıp kuruluşa ihtiyaç duyulmanın gerekliliği anlatılmaya çalışmıştır. Diğer bölümde ise kuruluşu, günümüze kadar ki tarihsel sürecine ve teşkilatına değinilmiştir.

5.6.1. TÜSİAD'ın Kuruluşu, Tarihçesi ve Teşkilat Yapısı

2 Nisan 1971 tarihinde TÜSİAD: *"Anayasamızın öngördüğü karma ekonomi prensiplerine ve Atatürk ilkelerine uygun olarak, sanayi ve hizmet alanlarında çalışan meslek ve işadamlarının bilgi, tecrübe ve faaliyetlerini ahenkleştirerek değerlendirmek suretiyle, Türkiye'nin demokratik ve planlı yollarla kalkınmasına ve Batı uygarlık seviyesine çıkarılmasına yardımcı olmak amacıyla kurulan Türk Sanayicileri ve İşadamları Birliği'nin devamlılığını sağlamak ve görevlerini yürütmek üzere lüzumlu mali yardımları, mutabık kalınacak esaslar dahilinde, müştereken yapacağımızı taahhüt ederiz."* belirtilen kurucu protokolle kurulmuştur. TÜSİAD'da üyelik yasa gereği zorunlu olmayıp gönüllülük üzerine temellenmiştir. İlk defa farklı bir üretimle iş adamları ülke

ekonomisindeki temsilcilere, üniversitelere, basına bilgi vermiş, ekonomide nasıl yöntem izleneceğine ilişkin raporlar üretmesi sağlanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin nasıl gelişeceğini anlatmış, sanayileşmesini, dışa açılmasını, serbest piyasa ekonomisine geçilmesini, AB ile bütünleşmesinin gerekliliğini vurgulayıp, Türkiye'nin geleceğini ve özel sektörün varlık nedenini savunmuştur. Aynı zamanda kurumun kuruluşunun ilk yıllarında üzerinde durulması gereken bir başka nokta ise iş adamının kamuoyundaki olumsuz imajını düzeltme çabaları olarak görülmüştür.

TÜSİAD'ın anlayışında demokratik özgürlüklerin kısıtlanması özel teşebbüslerin kısıtlanmasını beraberinde getireceğinde Türkiye'nin kalkınmasının çağdaş, batı medeniyetleriyle, eşit, insan haklarına saygılı, demokratik hukuk devleti içerisinde çözümleneceği inancını taşımıştır. TÜSİAD bu dönemde ilk defa halka özel sektörü tanıtıp, önemli kuruluşlarla işbirliği yaparak özel sektörün, piyasa ekonomisinin ne olduğunu anlatmaya gayret göstermiştir. Yine bu yıllarda bilim adamlarınca yaptığı çalışmada enflasyonun düşürülmesine, aile şirketlerinin halka açılmasına, adil vergi sisteminin olmasına, ekonominin dışa açılmasına, KİT'lerin özelleştirmesi gibi argümanlarla devletin ekonomideki rolünü kısıtlamaya dönük tutum sergilemiştir. Bu anlayışın değişik basın organlarında paylaşılmasıyla beraber Türk ekonomisinin sıkıntılı durumuna ilişkin doğru politikaların sürdürülmesi sağlanmıştır. TÜSİAD basında yer alan raporlarıyla beraber üye sayısını arttırmış etkileşim haline gelen bir kurum pozisyonu halini almıştır.

1980'ne gelindiğinde kuruluş yılları topluma özel sektör anlayışını aktarmakla geçen TÜSİAD'ın daha sonraki yıllarda kamuoyuna daha fazla açılması sağlanmıştır. Bu dönemde yaşanan diğer bir önemli gelişme ise TÜSİAD'ın savunduğu ilkelerinin önce 24 Ocak Kararları ile hayata geçirilmesi olmuştur. Dolayısıyla TÜSİAD'ın kurulmasıyla taşıdığı iki amaç olan Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi ve liberal ekonomiye geçme aşamaları Özal'ın 24 Ocak Kararları ile oluşmaya başlamıştır. Daha sonra 12 Eylül 1980'de darbenin gerçekleşmesiyle özel teşebbüslerle ilgili problem oluşsa da TÜSİAD, 12 Eylül yönetiminin politikalarına ilişkin ekonomik görüşlerini açıklamış ve oluşturulacak 1982 Anayasasına serbest piyasa ekonomisini engelleyici, devletin müdahalesini ön planda tutan maddelerin girmemesi için özen göstermiştir. 1980'li

yıllarda ekonomi ve demokrasi yeniden inşa edilmeye başlarken TÜSİAD'da çalışmalarını yaygınlaştırmaya başlamıştır. Ülkenin öncelikli sorunlarına ilişkin somut çalışmalar, raporlar ortaya konmuştur. Aynı zamanda yetişmiş insan kapasitesine de önem veren TÜSİAD profesyonel yöneticilerin üst kademelerde yer almasını da benimsemiştir. Bu yılların sonlarına doğru diğer bir önemli gelişme ise TÜSİAD'ın Avrupa İş Dünyası Konfederasyonuna (BUSINESSEUROPE) üye olmasıdır. Bu gelişme ile berber kuruluşun uluslararası sahada yer almasının önü açılmıştır.

1990 yıllarda TÜSİAD eğitim, insan hakları, ekonomi, siyasi ahlak, iş ahlakı konularına yönelerek çalışma alanlarındaki çeşitliliği arttırmıştır. Yine bu dönemde 1988 yılında başlayan “Ülke Stratejisi Raporu” 1991’de bitirilmiştir. Bilimsel çalışmalara ağırlık vermeye başlayan kurum kuruluş yıllarındaki tutumdan ziyade ülkenin sorunlarına çözüm arayan dünyadaki gelişmeleri yakından takip eden bir yapı haline gelmiştir. 21.yüzyıl raporuyla birlikte yapılan çalışmalar sonucunda TÜSİAD, Türkiye’nin kalkınma stratejisinin rekabete dayalı ekonomik düzen, makro ekonomik istikrar, insan kaynaklarının geliştirilmesi şeklinde ifade etmiştir. 1993 yılında Gümrük Birliğinin gerçekleşmesini ve temel hedefleri olan AB ile ilişkilere önem veren kurum AB başkentlerine gezilerle ilgili kurum ve kuruluşlarla lobi faaliyetleri yürütmüştür. Gümrük birliği ile ilgili temaslar sürecinde Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosundaki ilişkilerin geliştirilme ihtiyacı doğmuştur. Bu amaçla da kurum Brüksel temsilciliğini açarak AB ile ilişkileri yakından takip etmiştir. Aynı zamanda bu yıllarda Kalite Derneği ile birlikte işbirliği yaparak kalite anlayışını yaygınlaştırmak için kalite ödülü düzenleyip ulusal ve uluslararası alana entegre etmeye çalışmıştır. Kısacası bu yıllarda TÜSİAD, toplumsal sorunlara yönelmekle birlikte eğitimden, enerjiye, ihracattan kalkınma stratejilerine, istikrar programlarından sosyal ilişkilere kadar her alanda çalışmalar yürütmüştür.

TÜSİAD 2000’li yıllarla beraber küreselleşmenin sonucunda ekonomik alanda uluslararası entegrasyon sağlanarak ve sanayi ve hizmet kesiminin gücünün arttırılarak Türkiye’nin uluslararası ekonomik sistemde belirgin yer edinmesini hedeflemiştir. Yine küreselleşmenin etkisi doğrultusunda STK’ların gelişimine katkı vermek adına ve iş dünyasının Türkiye’nin her alanında örgütlenmesine yönelik “TÜRKONFED - Türk

Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonun'' oluşması sağlanmıştır. Aynı zamanda bu dönemde dernek olarak AB üyelik müzakerelerini desteklemiş ve ekonomik istikrar, demokratikleşme, hukuksal reformlar için öneride bulunmuştur. Geçmişte yaşananları ve bugünkü mevcut durumları anlatmaya yönelik AB'nin ekonomik, siyasi ve genişlemeye yönelik iç dinamiklerini ele alan, geleceğe yönelik hedeflerde bulunmak başka bir ifadeyle Türkiye açısından durumu değerlendirmek adına temsilcilikleriyle, üyelikleriyle, ortaklıklarıyla, akademik forumlarla, yayınlanmış incelemelerle, rapor çalışmalarıyla ulusal ve uluslararası alanda etkinlik göstermektedir. Son olarak TÜSİAD'ın misyonunda da belirtildiği üzere demokrasi, insan hakları, girişim, inanç ve düşünce özgürlüğü, hukuk devleti, sürdürülebilir kalkınma, sivil toplum gibi ilkeler doğrultusunda bugün üyeleriyle beraber 4500 şirketi barındırmıştır ve aynı zamanda kamu dışı milli gelirin %50'sini; dış ticaretin (enerji ithalatı hariç) %85'ini; kayıtlı istihdamının (kamu ve tarım hariç) %50'sini; kurumlar vergisinin %80'ini yaklaşık olarak sağlamaktadır.

TÜSİAD'ın genel çerçevede kuruluşu ve tarihsel süreci analiz edildikten sonra derneği anlamamız açısından kurumsal yapısına değinmemiz faydalı olacaktır. TÜSİAD teşkilatlanmasına ilişkin tüzüğünde derneğin organları: Genel Kurul, Yüksek İstişare Konseyi, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik şeklindedir. Genel Kurul asli üyelerden kurulu olup derneğin tüzüğünün değiştirilmesi, uluslararası faaliyette bulunması veya yurt dışındaki dernek ve teşekküllere üye olarak katılması gibi görevleri yerine getirmektedir. Yüksek İstişare Konseyi, derneğin en üst danışma organı olup, derneğin tüm üyeleri aynı zamanda konsey üyesidir. Bununla birlikte konsey toplantılarına gündemin özelliğine göre yasama, yürütme, yargı temsilcilerini veya sivil toplum örgütlerini, kamu düzenine haiz meslek örgütleri ile bunların üst örgütlerini akademik kurumların mensupları konsey başkanlığınca davet edilebilir. Yönetim kurulu, genel kurulun asli üyeleri arasından iki yıl için gizli oyla seçeceği on iki asıl on iki yedek üyeden oluşmuştur. Yönetim kurulu, dernek üyeleri arasından veya dışından üst düzey yöneticilik niteliklerine haiz profesyonel bir kişiyi genel sekreter olarak seçmektedir. Denetleme Kurulu derneğin tüzüğünde belirtilen amacın gerçekleşip gerçekleşmediğini veya yapılan çalışmaların faaliyetlere uygun yapıp yapılmadığını gibi olguları incelemektedir (TÜSİAD, Tüzük).

TÜSİAD, çalışmalarını, Yönetim Kurulu üyelerinin başkanları olduğu on yuvarlak masa ve yuvarlak masanın çatısı altında yer alan çalışma grupları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Yuvarlak masalar ve çalışma grupları: Ekonomi ve Finans (bankacılık, ekonomik analiz, sermaye piyasaları, vergi, sigortacılık ve bireysel emeklilik); Sanayi Politikaları (KOBİ, yeni nesil sanayi, gıda, içecek ve tarım, TÜSİAD SD² Programı); Parlamento ve Kamu kurumlarıyla İlişkiler; Sosyal Politikalar (eğitim, istihdam ve sosyal güvenlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, sağlık); Kalkınma Politikaları (ulaştırma ve lojistik, turizm, BORGİP); Dijital Türkiye (bilgi ve iletişim teknolojileri, e-ticaret, yazılım); Enerji ve Çevre (çevre ve iklim değişikliği, enerji); Girişimcilik ve Gençlik (kurum içi girişimcilik, girişimcilik ekosistemi); Küresel ilişkiler ve AB (Almanya Network, Fransa Network, Çin Network, ABD Network, İtalya Network, Körfez Ülkeleri Network, Birleşik Krallık Network, Silikon Vadisi, Dış Ticaret); Yatırım Ortamı(rekabet hukuku, hukuk işleri, fikri haklar ve ar-ge, yatırım ve teşvikler, perakende, veri koruma ve teknoloji hukuku); Üye İlişkileri şeklinde ifade edilmiştir (TÜSİAD, 2020).

İstanbul’da genel merkezi olan TÜSİAD’ın siyasi, sosyal, ekonomik karar alma süreçlerine katılımı açısından Ankara’da bir temsilciği bulunmakla beraber uluslararası alanda etkileşimi ön planda tutarak ilişkilerin geliştirilmesi ve lobi faaliyetleri yürütmek amacıyla AB-Brüksel, Washington DC, Paris, Berlin, Londra’da temsilciliği bulunan kurum aynı zamanda Körfez (Dubai), Çin (Şangay), Silikon Vadisi (San Francisco) ağıları ile geniş alana yayılmıştır. Temsilciliklerin yanı sıra TÜSİAD, ulusal ve uluslararası alanda etkin olmak için bazı kuruluşlara, birliklere, konfederasyonlara üye oldukları gözlemlenmiştir. Bunlar: BUSINESS EUROPE, Ekonomi ve Sanayi Danışma Komitesi’ne (Business at OECD), Akdeniz İş Dünyası Konfederasyonları Birliği (BUSINESSMED), Küresel İş Koalisyonu (Global Business Coalition-GBC), TÜRKONFED, Kuşak ve Yol Sanayi ve Ticaret Birliği (BRICA), Brüksel Enerji Kulübü (BREC) şeklinde yapılar olarak görülmüştür (TÜSİAD, Tanıtım).

Bu temsilcilikler ve üyeliklerle birlikte her alandaki çeşitliliğe hakim olabilmek adına TÜSİAD, bilgiden dış politikaya, ekonomiden sürdürülebilir kalkınma ve rekabete kadar akademik forumlar oluşturarak STK’larla, özel ve kamu kesimiyle, akademik

mensuplarla araştırma yapmayı hedeflemiştir. Bu akademik forumlar: Bilgi Toplumu Forumu -Bilkent Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi – TÜSİAD Dış Politika Forumu, Ekonomik Araştırma Forumu -Koç Üniversitesi, Rekabet Forumu- Sabancı Üniversitesi, Sürdürülebilir Kalkınma Forumu- Özyeğin Üniversitesi şeklindedir. Akademik forumlarla birlikte uluslararası alanda enstitüler, dernekler, fonlar, forumlarla gibi çeşitli uzmanlaşmış kuruluşlarla ortaklıklar kurulmuştur. Bu kuruluşlar; Brookings Institution (Brookings Enstitüsü), German Marshall Fund Trilateral Dialogue (Birleşik Devletler Alman Marshall Fonu), Institut Du Bosphore , Berlin Bosphorus Initiative, UNDP şeklinde olup aynı zamanda Un Global Compact, B4g - Sürdürülebilir Kalkınma ağ platformlarıyla katkı sağlamak isteyen yerel yönetimlerle, kamu-özel sektör işbirliği yapan tüm kamu kurumlarıyla ve STK'larla faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Tablo 6: TÜSİAD'ın Uluslararası İlişkiler Ağı

TÜSİAD INTERNATIONAL NETWORK		
<u>Representations</u>	<u>Networks & WG:</u>	<u>Memberships/Partnerships</u>
• EU-Brussels • Washington DC • Berlin • Paris • London • Shangai Network • Silicon Valley Network • Gulf Network- Dubai	• USA • Germany • China • France • UK • Italy • Gulf • Foreign Trade WG	• BUSINESSEUROPE • Global Business Coalition • Business at OECD • BUSINESSMED • Belt & Road Industrial & Commercial Alliance-BRICA • UNFCCC • Brussels Energy Club • Institut du Bosphore – Paris • Berlin Bosphorus Initiative - Berlin • Brookings Institution • German Marshall Fund • UNDP • Foreign Policy Forum with Bosphorus University

Bu bölümde TÜSİAD'ın tarihçesi, kuruluşu ve teşkilat şemasına kurduğu temsilciliklere, üyeliklere, ortaklıklara değinilmeye çalışılmıştır. Diğer bölümde ise kurumun misyonu ve vizyonu doğrultusunda yuvarlak masaların konularına ve temsilciliklerin görev ve sorumlulukları ifade edilmiştir.

5.6.2. Görev ve Sorumluluklar

TÜSİAD amacı doğrultusunda özgürlükler, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, liberal ekonomi, serbest piyasa ekonomisinin kurallarının hakim olduğu, sürdürülebilir çevre dengesinin benimsendiği bir toplumsal yapının oluşmasına katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Kamu yararını gözeterek faaliyet gösteren TÜSİAD,

ulusal, bölgesel, küresel alanda Türk rekabet gücünün ve yaşamsal kalitenin, istihdamın, etkinliğin, verimliliğin, yenilikçiliğin ve eğitim kapasitesinin arttırılmasını esas almıştır (TÜSİAD, Tüzük, 2.Madde).

Bu çerçevede TÜSİAD kuruluşundan bu yana savunduğu ekonomik ve siyasal istikrarın, toplumsal barışın söz konusu olduğu ortamda Türkiye'nin her alanda kalkınmasına yönelik bölgesel ve sektörel faydaları değerlendirerek ulusal ekonomilerin oluşmasına destek vermektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin uluslararası rekabet edilebilir düzeyine katkı sağladığı belirtilmekle beraber, AB üyeliği ve müzakere sürecini desteklemekte ve uluslararası siyasal, sosyal, kültürel ağlarla etkileşim sağlayıp ortaklık, üyelik, temsilcilik bağlamında çalışmalar yapmaktadır. Aynı zamanda uluslararası çatı altında entegrasyonu ve etkileşimi sağlamak adına yerel, ulusal, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak için raporlar hazırlar, görüş bildirir ve bu çerçevede etkinlikler düzenlemektedir. Bu amaçla oluşturulan görüşleri, önerileri, araştırma analizlerini hükümete, TBMM'ye, uluslararası kuruluşlara, diğer devletlere, üyeliklere, ortaklıklara ve son olarak kamuoyuna basın veya diğer araçlarla doğrudan veya dolaylı ulaştırarak dernek tüzüğüne yer alan amaç doğrultusunda düşünce stratejisi ve hareket noktasını oluşturmayı hedeflemiştir (TÜSİAD, 2018, s.2).

TÜSİAD bütün bu çerçevede verimlilik artışı sağlayan politikalar üreterek, Türkiye'nin sosyal, siyasal, ekonomik ortamının iyileştirilmesine yönelik eğitim, istihdam, sosyal güvenlik, çevre koruma gibi alanlarda düşünce birliği sağlayıp, rekabet artışına yönelik ekonomik istikrarı sağlayan çalışmalardan yana tutum sergilemektedir. Türkiye'nin AB'ye üyelik müzakerelerini destekleyecek adımlar atmakla birlikte ulusal ve uluslararası kamu kurumlarıyla veya STK'larla etkileşim içinde nitelikli temas içinde bulunarak sürece yönelik Türk iş dünyasının görüş ve önerilerini sunmaktadır. Ortak anlayış çerçevesinde çalışan iş insanları dernekleriyle etkileşim halinde bulunur, stratejik işbirliği yaparak federasyonlara ve çatı örgütlerine de katılabilmektedir. Uluslararası platformlarda ve stratejik işbirliklerinde etkili olmak amacıyla Türk iş dünyasını yabancı ülkelerde gerektiğinde temsil etmek için temsilcilikler açar, yurtdışında bulunan kuruluşlara üye olmaktadır. Üniversitelerle, sanayi ve ticaret odalarıyla, uluslararası örgütlerle, meslek kuruluşlarıyla, STK'larla işbirliği yaparak bunlar aracılığıyla

platformlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla derneğin amacı doğrultusunda yer alan ulusal ve uluslararası projelerde paydaş, katılımcı veya kurucu olabilmektedir. Yuvarlak masalar aracılığıyla belirtilen alanlarda çalışma grupları oluşturulmuş ve uzman kişilerden faydalanılmıştır. Dolayısıyla çalışma gruplarının, oluşturduğu görüşler, düzenlediği etkinlikler ve yayınladığı raporların ülkenin genel siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm üretmek amacı ile gerçekleştirildiği noktasından hareketle, bu faaliyetlerin geniş bir kamuoyu tarafından bilinmesi ve faydalanılması için yurtiçi ve yurtdışı tanıtım çalışmaları yapar, toplantılar, seminerler, kongreler, konferanslar düzenler Ulusal ve uluslararası politikaların belirlenmesinde karar alma süreçlerine temsilcilikler vasıtasıyla doğrudan katılım gösterip ve görüşlerini etkili bir şekilde sunmuşlardır (TÜSİAD, Tüzük, 3.Madde)

Bu bölümde TÜSİAD'ın vizyon ve misyonu doğrultusunda ulusal ve uluslararası alandaki görev ve sorumluluklarına değinilmiştir. Çalışmanın diğer bölümünde kurumun çalışmaları ve projeleri sunulmuştur.

5.6.3. TÜSİAD'ın Proje ve Faaliyetleri

TÜSİAD, bugün siyasetten bürokrasiye, sanattan ekonomiye, ticaretten sermaye ve diplomasiye kadar çok geniş bir alanda tüm çalışmalarını yönetim kurulu üyeliklerinin başkanlık görevini üstlendikleri yuvarlak masalar ve onların etrafında yer alan çalışma grupları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla faaliyet döneminde genel sekreterlik, temsilcilikler, üniversite forumları çalışmalarına yoğun bir şekilde yürüttüğü gözlemlenmiştir. Bu amaçla belirlenen hedefler doğrultusunda gerek üyelerini gerekse kamuoyunu bilgilendirici yayınlar, konferanslar, paneller, raporlarla birlikte yabancı ülke temsilcilerini ziyaret edilmesi, aynı şekilde heyetlerin kabul edilmesi, üyelerinin ticaretini arttıracak işbirliği faaliyetleri gerçekleştirilmesi gibi birçok çalışma gerçekleştirmektedir.

2005 yılı Türkiye açısından dış politikaya, ekonomiye ve özelleştirmeye ilişkin konular başta olmak üzere yoğun çalışmaların yaşandığı bir yıl olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu yılda en önemli gelişmelerden bir tanesi AB Konseyinin 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine başladığını bildirmesi şeklinde görülmüştür. Bu yaşanan gelişmeler ışığında TÜSİAD, 2005 yılında yapmış olduğu faaliyetlerin büyük

bölümünü Türkiye'nin AB üyeliği çerçevesinde yürütmüştür. TÜSİAD bu açıdan Türkiye'nin üyelik müzakerelerine başlamasına takiben dünyadaki ve Türkiye'deki yaşanan gelişmeler ışığında lobi faaliyetleri yürüterek görüşlerini ve çözüm önerilerini kamuoyuna sunmuştur (TÜSİAD, 2005, s.8).

2005 yılında AB ilişkilerinde yaşanan sorunlara binaen ve olumsuz ülke imajını minimum seviyeye indirmek ve müzakere sürecine katkıda bulunmak amacıyla TÜSİAD, "Yurtdışı İletişim Komisyonu" kurmuştur. Oluşturulan yurtdışı iletişim komisyonu vasıtasıyla AB ile katılım müzakereleri sürecinde Türkiye'nin AB üyeliğine hazır olduğunu iletecek projelerin koordinasyonuna başlanılmıştır. Aynı zamanda bu yılda AB üyesi ülkelerle yürütülen lobi faaliyetleri bağlamında siyasi yetkililerle ve iş insanlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede Almanya, Fransa, Belçika ve İngiltere ile temaslar halinde bulunmuş ve Fransa'da Uluslararası Geleceğe Yönelik Araştırmalar ve Bilgi Merkezi (CEPII) ile Türkiye'nin AB geleceğine ilişkin program düzenlemiştir. Bunun yanı sıra Avrupa iş dünyasının temsil örgütü olarak ifade edildiği UNICE'nin çeşitli ülkelerde düzenlediği toplantılara katkı sağlamıştır. Lobi çalışmaları neticesinde İngiliz Sanayi Konfederasyonu (CBI) ile beraber Türkiye'nin üyeliğini destekleyici ve uyumunu vurgulayan ortak bir deklarasyon imzalanmıştır. İtalyan Ticaret Merkezi ve İtalyan Bankalar Birliği ile işbirliği içerisinde Türkiye-İtalya İş Forumu düzenlemiştir. Ardından ise AB'nin 3 Ekim Zirvesiyle Türkiye'nin önünde yeni alanın açılmasıyla TÜSİAD yaptığı çalışmaların, sağladığı katkıların sonucunu aldığı görülmüştür. Dolayısıyla bu katkıları gösteren TÜSİAD'ın AB üyeliğine ilişkin faaliyetlerini içerisinde barındıran "TÜSİAD'ın AB Yolculuğu: Sivil Toplumun Gücü" başlıklı bir broşür hazırlanmıştır (TÜSİAD, 2005, s. 23-97).

2005 yılının önemli faaliyetlerinden bir tanesi de Akdeniz İş Dünyası Konfederasyonlar Birliği'nin (UMCE) başkanlığı bir yılına Türkiye'ye geçmiştir. Başkanlığın üstlendiği sorumluluk çerçevesinde Akdeniz bölgesindeki özel sektörün güçlendirilmesi ve geliştirilmesi noktasında çalışmalarda bulunulmuştur. TÜSİAD'ın takip ettiği alan olan Türk-Amerikan ilişkilerine yönelik finans çevreleri ve medya ile etkileşim halinde bulunulmuştur (TÜSİAD, 2005, s.9-73). Bu yapılan çalışmalarla birlikte sosyal sorumluluk kapsamında okul öncesi eğitim, iş dünyası ve toplumda devlete

olan güvenin artırılması ve hukukun üstünlüğünün yer aldığı devlette etik konularını takip etmiş ve yasal altyapıların, uluslararası uygulamaların tespit edilip önerildiği raporlar oluşturmuştur. 2005 yılında diğer alansal konulardan biri olan ekonomik büyümeye ilişkin AB müzakerelerinin başlamasıyla birlikte Türkiye ekonomisindeki sürdürülebilir büyümeye yönelik proje başlatılmıştır. Proje doğrultusunda ise ekonomik büyümeyi farklı bakış açılarıyla değerlendiren altı rapor sunulmuştur. Bununla birlikte dünyadaki değişimle birlikte Türkiye'nin uzun dönemli tarımsal çalışmalar yapma gereğinden yola çıkarak 21. Yüzyıla ilişkin Türkiye'nin tarımının hedefine ilişkin rapor hazırlanmıştır (TÜSİAD, 2005, s.149-242).

2006 yılı hem Türkiye'de hem de dünyada birçok önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede TÜSİAD 2006 yılı içerisinde faaliyetlerinin birçoğunu AB üyeliğini ilgilendiren etkinliklere ayırmıştır. Böylece üyelik müzakereleri sürecinde lobi çalışmaları yürüterek görüş ve çözüm önerilerini düzenli olarak kamuoyuna sunmuştur. Aynı zamanda iç ve dış kamuoyunda Türkiye'nin iletişimdeki etkinliğini arttırmak bağlamından hareketle AB ülkelerinde yürüttüğü lobi faaliyetleri doğrultusunda yurtdışı iletişimine önem vermiştir. Örneğin: Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde etkin olan ülkelerin kamuoyundaki olumsuz algıyı minimize etmek ve Türkiye'yi tanıtmak amacıyla, ön plana çıkmış siyaset ve iş insanlarının katılımının olduğu Brüksel, Paris ve Berlin'de "Türkiye Haftası" isimli etkinlik gerçekleştirilmiştir (TÜSİAD, 2006, s.9-54). Ayrıca UNICE'nin Paris, Helsinki ve Viyana'da gerçekleşen başkanlar konseyi toplantısına katkı sağlamıştır. TÜSİAD'ın AB kamuoyuna ilişkin diğer etkinliği ise Türkiye'nin AB'ye uyumu sırasında karşılaştığı sorunların aşılmasında yapılan çalışmalara katkı sağladığı düşünülen kişilere veya kuruluşlara yönelik verilmek üzere 2003 yılında başlanılan "TÜSİAD Bosphorus Prize for European Understanding" isimli dış politika ödülünü 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan AB Konseyi Zirvesinde gösterdiği çabadan dolayı dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw'a verilmiştir. Bunun yanı sıra Fransa'da Sosyalist Parti'nin hazırladığı sözde Ermeni soykırımı inkar edenlere verilecek ceza verilmesini öngören yasa tasarısına ilişkin TÜSİAD, TOBB, TİSK, TÜRKONFED, TESK, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, İKV ve TESEV ile birlikte Fransa'nın önde gelen gazeteleri olan Le Monde, Le Figaro ve Le Parisien'e "Fransız Dostlarımıza Çağrı" şeklinde ilan vererek bu yasa teklifinin kabul edilmesinin

doğuracağı sıkıntılar ortaya konmuş ve kamuoyu ile paylaşılmıştır (TÜSİAD, 2006, s.201-205).

2006 yılının önemli gelişmelerinden bir tanesi de TÜSİAD'ın yürüttüğü UMCE Başkanlığı'nın bir dönem daha uzatılması kararıyla Akdeniz bölgesindeki özel sektörün geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmiştir. Bununla birlikte dünyada yaşanan süreç ve Türkiye'ye etkileri bağlamında Orta Doğu ve Orta Asya'daki gelişmeler yakından takip edilmiştir. Dolayısıyla kuruluşun etkileşim aracı olarak kullandığı forumlardan bir tanesi olan TÜSİAD-Boğaziçi Dış Politika Forumu'nun düzenlediği "Irak'taki Direnişin Küresel Perspektiften Güvenlik Analizi", "Orta Asya Güvenliğinde Bölgesel Örgütler ve Türkiye'nin Rolü" konularını içeren çalışmalar düzenleyerek TÜSİAD görüşlerini ve önerilerini sunmuştur. Buradan da yola çıkarak TÜSİAD, Türkiye'nin ekonomik gücünü arttırmak bağlamında Orta Asya bölgesine yönelik faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirdiği faaliyetlerden biri de TÜSİAD'ın girişimi ile oluşturulan "Karadeniz ve Hazar Denizi Girişim İş dünyası Konfederasyonları Uluslararası Birliği" (UBCCE) olmuştur. Oluşturulan birlikle Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlarının bulunduğu ülkelerdeki bağımsız ve gönüllü iş dünyası örgütlerini bir arada tutmak amaçlanmıştır (TÜSİAD, 2006, s.11-65).

2006 yılında TÜSİAD'ın üzerinde durduğu ve öne çıkan diğer bir unsur ise Çin'in dünya piyasasındaki etkileşimi ve Türkiye'ye yansımaları şeklinde olmuştur. Bu amaçla TÜSİAD- Dış Politika Forumunun "Yükselen Güç Çin ve Türkiye" gibi çalışmaların kamuoyunda ilgi gördüğü gözlemlenmiştir. Yine bu dönemde strateji ve iş geliştirme birimleri siyaset ve iş çevreleri ile görüşme gerçekleştirmiş ve tanıtım, ticaret, yatırım potansiyellerinin araştırılması açısından Pekin ve Şangay'da çeşitli programlar yapılmıştır. Bir başka alan olan küreselleşme konusunda TÜSİAD, Ekonomik Araştırma Forumu ile birlikte finansal küreselleşme, küresel trendler, beklentiler ve Türkiye'nin büyüme performansını içerisinde barındıran çalışmalarla birlikte ekonomide girişimciliğin ve yenilikçiliğin gündeme alındığı görülmüştür. Bu doğrultuda 3. Girişimcilik Kongresi yapılmıştır. Bunun yanı sıra ulusal inovasyon girişimi ise "İnovasyon Çerçeve Raporunu" kamuoyu ile paylaşarak, ülkemizde inovasyon politikalarının oluşturulmasına katkı sağlamak ve uygulamaya geçilmesi konusunda çaba

göstermiştir. TÜSİAD, sosyal politika alanında ise eğitim, sosyal güvenlik reformu, ifade özgürlüğü gibi konular üzerine görüşlerini kamuoyu ile paylaşmıştır (TÜSİAD, 2006, s.74-87). Ayrıca 2006 yılında TÜRKONFED'in katılımının bölgesel boyutta genişletilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla Sektörel Dernekler Federasyonu'nun (SEDEFED) yanında diğer kuruluşlara da üye olunmuştur. Bununla birlikte TÜRKONFED'e bağlı dernek ve federasyonlarla işbirliği içerisinde ve faaliyetler kapsamında çeşitli illerde programlar yapılmıştır (TÜSİAD, 2006, s.111-113).

2007 yılını değerlendirdiğimizde ise Türkiye açısından birçok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Dış politika da AB ile müzakere sürecinde adımlar atıldığı gözlemlenmiştir. 2007 yılında TÜSİAD, Türkiye'nin 1 Ocak 2014'de AB'ye tam üye olması gerekliliği üzerine durmuş ve buna yönelik olarak kamuoyu ile görüşlerini ve faaliyetlerini paylaşmıştır. 2007 yılında da lobi faaliyetleri kapsamında siyasi yetkililer ve iş çevreleri ile temaslarını sürdürmüştür. Bu doğrultuda 2007 yılı AB Komisyonu İlerleme Raporu'nun açıklanmasından önce Brüksel, Madrid, Londra ve Roma'da bilgilendirme faaliyetleri yapılmıştır (TÜSİAD, 2007, s.64-67). TÜSİAD'ın AB'ye yönelik faaliyetlerinin önemli bir kısmını hazırlanan raporlar ve düzenlenen programlar oluşturmuştur. Bu yıl da AB ile ilişkilerde karşılıklı anlayışın ve ortak değerlerin sunulmasında katkıda sağlayan kişilere veya kuruluşlara verilen "Bosphorus Prize for European Understanding (2006)" ödülü AK Başkan Yardımcısı Günter Verheugen'e verilmiştir. 2007 yılı dış politika ödülü ise Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde önemli ve yapıcı katkılar sağlayan Avrupalı düşünür ve İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt'e verilmiştir. TÜSİAD, bu yılda da AB ile ilgili çalışmalarının yanı sıra Çin ile ilişkilerde yeni açılımlar sağlamıştır. Bu doğrultuda Türk özel sektörüne katkı sağlayacağı düşüncesiyle Çin merkezli Asya- Pasifik alanında bulunan Pekin Bürosu açılmıştır. Böylece TÜSİAD burada Çin Sanayi ve Ticaret Federasyonu ile işbirliği platformu oluşturmaya yönelik protokol imzalamıştır. Aynı zamanda TÜSİAD ABD International, Şanghay'da ekonomik kalkınma bölgelerinde faaliyetler gerçekleştirmiştir (TÜSİAD, 2007, s.26-88).

TÜSİAD Dış Politika Forumu'nun düzenlediği ABD-Japonya ilişkilerinin geleceğinin değerlendirildiği, AB'nin ortak güvenliği ve dış politikasındaki İran ve Irak

bakış açısının Türkiye’ye yansımaları gibi konulu çalışmalar gerçekleşmiştir. TÜSİAD-Rekabet Forumu ile birlikte düzenlediği Hindistan konferansı da gelişmeleri değerlendirmek bağlamında önemli olduğu gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye’nin uluslararası piyasada etkinliğini arttırmak bağlamında Orta Asya bölgesinde faaliyetlerine devam etmiştir. UBCCE’nin resmen kurulmasıyla Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de ilk iş forumu gerçekleştirmiştir. Bölge ülkelerinden katılan temsilcilerle forumda yabancı yatırımcıların karşılaştıkları sorunlar, fırsatlar ele alınmış olup, bu bölgede piyasa ekonomisinin, barış ve istikrarın ve demokrasilerin daha iyi işlemesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (TÜSİAD, 2007, s.61-74). 1 Ocak 2014 tarihinde AB’ye tam üyelik hedefine ilişkin güçlü demokrasi, güçlü sosyal yapı, güçlü ekonomi başlıklı bir rapor yayınlamıştır. 2007 yılında TÜSİAD ekonomi alanında sürdürdüğü faaliyetlerin bir bölümünü büyüme konusu çerçevesinde yansıtmıştır. Ekonomik Araştırma Forumu ve Rekabet Forumu işbirliği ile düzenlenen çalışmalardan birkaçının konusu şöyledir: Kayıtdışı ekonomi, sanayi stratejisi, enerji, çevre, rekabet, ulaştırma sektörü ve gıda sanayisi şeklindedir. Bu dönemde de yenilikçilik ve kalite konuları da ayrı önem verildiği görülmüştür. Teknoloji, kalite ve e- devlet konularında da kongreler yapmıştır. Aynı zamanda bu alandaki çalışmaları desteklemek ve teşvik etmek amacıyla Kalite Derneği ve Kalite Türkiye Bilişim Vakfı ile e- Türkiye, TÜBİTAK ve Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı’yla birlikte Teknoloji ödülleri verilmiştir (TÜSİAD, 2007, s.74-86).

2008 yılında küresel mali kriz tüm dünyada birçok ülkenin ekonomi alanında yeni önlemler almasını beraberinde getirmiştir. TÜSİAD’da bu krizin küresel etkilerini minimize etmek bağlamında global ölçekte etkinlikler düzenleyip, işbirlikleri yapmıştır. Bu doğrultuda hükümet, STK’lar ve kamuoyu ile etkin iletişime önem vererek ekonomi yönetimiyle çalışmalar yapmış ve görüşlerini sunmuştur (TÜSİAD, 2008, s.9-13). TÜSİAD çatısı altındaki komisyon çalışmalarının yanında Ekonomik Araştırma Forumu ve Rekabet Forumu işbirlikleriyle ekonomiye ilişkin birçok alansal çalışmalar yapılmıştır. Aynı zamanda enerji, su, tarım, sanayi, kurumsal risk yönetimi gibi konular bağlamında mevcut durum analizi ve sorunsal alanlara çözüm önerileri sunmak üzere raporlar yayınlanmıştır. Merkez Bankası işbirliği ile “Küresel Ekonomiye Entegrasyon Sürecinde Büyüme” başlıklı bir proje başlatmış ve bu doğrultuda üç rapor kamuoyuna sunulmuştur. Bu dönemde AB sürecinin yavaşlatılması karşısında TÜSİAD eleştirel

yaklaşım sergileyerek Türkiye'nin tanıtıma ilişkin çalışmalara ağırlık vermiştir. Örneğin: Allgemene Zeitung gazetesinde, Türkiye'nin AB sürecine destek sağlamak amacıyla bir ek yayınlamıştır. Bununla birlikte TÜSİAD, Yurtdışı İletişim Komisyonu'nun Türkiye'nin tanıtımına ilişkin "AB Üyeliği Yolunda Türkiye'nin Tanıtımı: TÜSİAD Örneği" başlıklı rapor yayınlanmıştır (TÜSİAD, 2008, s.62-71).

Yapılan çalışmaların yanında her yıl olduğu gibi "TÜSİAD Bosphorus Prize for European Understanding" dış politika ödülü 2008 yılında İtalya Senato Başkan Yardımcısı Emma Bonino'ya verilmiştir. Türk-Amerikan ilişkilerinin her alanda geliştirilmesine ve derinleştirilmesine yönelik çalışma yürüten TÜSİAD Washington Temsilciliği, "21. Yüzyılda ABD-Türkiye İlişkilerinin Temelleri" konulu çalışma yapmıştır. Aynı zamanda dünya ekonomisinde güç haline gelen Çin ile ilişkiler ise Pekin Bürosu aracılığıyla yürütülerek devam etmiştir. Çin'e iş geliştirme programları düzenleyen kurum uluslararası bölgedeki çalışmalarını sürdürmüştür. UBCCE kapsamında GAP Bölge Kalkınma İdaresi öncülüğünde bir iş forumu düzenleyerek yatırımcılara bölgenin potansiyelleri aktarılmıştır. TÜSİAD yıl boyunca Türkiye'nin yoğun siyasi yapısını takip etmekle birlikte siyasetçiler, sendikalar ve STK'larla çeşitli çalışmalar sürdürmüştür (TÜSİAD, 2008, s.60-79).

Eğitim çalışmalarına yönelik ise yükseköğretim alanında Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA) "Kurumsal Değerlendirme Programı" kapsamında Türkiye'de yükseköğretimdeki eğilimleri, sorunları ve fırsatları içeren bir raporu kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu amaçla yükseköğretim sisteminin güçlü ve zayıf noktaları değerlendirilmiştir. 2008 yılında ekonominin yenilikçilik ve kalite gibi konular üzerine eğilim göstermesi gerekliliği üzerine durulmuştur. Bu doğrultuda kalite ve e-devlet uygulamalarına ilişkin toplantılar düzenlenmiş ve Nanoteknolojinin dünyadaki gelişimini ve farklı alanlarda Türkiye için ortaya çıkarabileceği faydaları "Nanoteknoloji ve Türkiye" başlıklı çalışmada kamuoyu ile paylaşmıştır. Bir başka faaliyet alanı ise TÜRKNFED üyesi dernek ve federasyonlarla işbirliği çalışmalarına devam etmiştir. Bununla birlikte TÜRKNFED ile Türkiye'de, bölgesel farklılıkların azaltılmasına ilişkin uygulanması gereken politikaların neler olması gerektiğine yönelik görüş ve öneriler sunulmuştur (TÜSİAD, 2008, s.164-175).

2009 yılında tüm dünyada ve Türkiye’de etkisini hissettiren küresel mali kriz birçok ülkede ekonominin unsurlarının tekrardan gözden geçmelerine olanak sağlamıştır. Bu kapsamda uluslararası alanda ve Türkiye’de küresel ekonominin güçlendirilmesi bağlamında global ölçekte uluslararası işbirliği çalışmaları yapılmıştır. TÜSİAD hükümet, STK ve kamuoyu ile etkin iletişim sağlamaya çaba göstererek görüşlerini bu yılda da düzenli olarak paylaşmıştır. Aynı zamanda G-20 İş Zirvesi başta olmak üzere, global düzeydeki toplantılara katkı sağlayarak Avrupa iş dünyasını temsil eden STK’larla beraber özel sektörün beklentilerini değerlendirmişlerdir (TÜSİAD, 2009, s.3-7). TÜSİAD 2009 yılında düzenlenen çalışmalarda ekonomik düzende Türkiye’nin konumu üniversite işbirlikleri ile akademik alanda değerlendirmiştir. Ayrıca, sanayi ve tarım konularını ele alan raporlar sunarak Türkiye’nin bölgesel farklılıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte kayıt dışı ekonomi, istihdam, şirketlerdeki finansal birimler, gümrük kanunu, esnek çalışma türleri gibi birçok konuda alanında uzmanların katılımının olduğu etkinlikler düzenlenip, konular kapsamlı olarak ele alınmıştır. TÜSİAD bu yıl içerisinde muadil kuruluşu olan Kıbrıs Türk İşadamları Derneği (İŞAD) ile ortaklaşa çalışma yürüterek “AB Kapı Aralığına Sıkışmış Ülke: Kuzey Kıbrıs” başlıklı raporu kamuoyuna sunmuştur (TÜSİAD, 2009, s.13-33).

Bu dönemde dış politikada her yıl olduğu gibi Türkiye’nin AB ülkelerinde yürütülen tanıtım çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu amaçla Türkiye’nin AB sürecinde etkin olan Fransa ile ilişkileri güçlendirmek amacıyla TÜSİAD’ın desteği neticesinde Fransa’da “Boğaziçi Enstitüsü” kurulmuştur. Enstitü’nün düzenlediği çalışmalar kapsamında Türkiye-Fransa ilişkileri ve AB süreci çok boyutlu ele alınmıştır. 2009 yılında her yıl verilen dış politika ödülü Dışişleri Bakanı Dr. Frank- Walter Steinmeier’e verilmiştir. Bunların yanı sıra TÜSİAD, ABD’de de düzenlediği faaliyetlere devam etmiştir. Örneğin: Heyet halinde Washington, D.C. ve New York’ta ittifakın yeniden yapılandırılmasına ilişkin Türkiye-ABD ilişkilerinde Türkiye perspektifini değerlendiren bir raporu ABD kamuoyuna tanıtma fırsatı bulmuştur. Çin ile de ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımlar atıldığı gözlemlenmiştir. Pekin Bürosu’nun koordinasyonu kapsamında ikili ekonomik olguları, yeni işbirliği alanlarını, Türkiye’ye Çin yatırımları ve Türk şirketlerin Çin pazarındaki yerini değerlendiren çalışmalar yapılmıştır (TÜSİAD, 2009, s.43-63). 2009 yılında diğer alansal konular ise iklim

değişikliği olup, Türkiye ve Bölgesel Çevre Merkezi girişimiyle “İklim Platformu” kurulmuştur. Aynı zamanda her yıl olduğu gibi teknoloji, kalite ve e-devlet uygulamaları konularında çalışmalara destek olunmak amacıyla işbirliği içerisinde olunan kurumlarla beraber “Teknoloji Ödülleri” verilmiştir. TÜSİAD diğer işbirliği içinde olduğu kuruluş olan TÜRKFED ile faaliyetlerine devam etmiştir. Bir başka alanda ise Rekabet Forumu ile ulusal inovasyon girişimine ilişkin rekabetçiliğin artırılmasına yönelik bölgesel inovasyon merkezlerinin açılmasına yönelik kamuoyuna kapsamlı bilgi sunulmuştur (TÜSİAD, 2009, s.21-66).

2010 yılında da gerek dünya gerekse Türkiye açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmakla birlikte 2011’e kur savaşları adı verilen bir ekonomik kavramla girilmiştir. 2010 yılında TÜSİAD, çalışma programını Türkiye ve dünya gündemi eksenli hazırlayarak kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu planda sürdürülebilir kalkınma, demokratikleşme süreci, yeni anayasa, küresel finansal kriz sonrası yeniden yapılanma, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, dış politikaya yönelik çalışmaların yapılması öngörülmüştür. Aynı zamanda global alandaki uluslararası toplantılara katkı sağlayarak dünya gündemini takip etmiş ve Türk iş insanlarını temsil etmiştir. Örneğin: G-20 iş zirvesi kapsamında B-20 zirvesinde Türk özel sektörünü temsil etmiştir. Dolayısıyla bu toplantılar sonucunda 12 alt başlıkta 70 öneri G-20 Zirvesinde devlet başkanlarına veya başbakanlara sunulmuştur. Bir başka örnek ise BUSINESSEUROPE Başkanlar Konseyi toplantısında Türk iş insanlarını temsil ederek gelişen piyasa ekonomisinin, AB doğrultusunda temsilciliği görevini üstlendiği gözlemlenmiştir (TÜSİAD, 2010, s.3-16).

2010 yılında Türkiye’de ise iç denetim, fikri haklar, kurumsal yapı gibi konularda çalışmalar hazırlanmış ve kamuoyu ile paylaşılmıştır. Rekabet Forumu ve SEDEFED ile de Rekabet Kongresi yapılmıştır. 2010 yılının diğer bir yeniliği ise üretim ve hizmet sektörlerini temsil eden kişilerden oluşan CEO Forumu başlığını taşıyan yapıyı ortaya çıkarmıştır. Oluşturulan bu yapı daha sonra kamuoyu ile de paylaşılan Türk Sanayi Stratejisine girmiştir. Ayrıca 2010 yılında sürdürülebilir büyüme doğrultusunda da sanayi politikalarına destek sağlamak amacıyla “Sanayi Politikaları Forumu” oluşturmuştur. Bir başka faaliyet alanlarından olan enerji alanında ise “World Energy/ Outlook” raporunun 2010 yılındaki Türkiye tanıtımını üstlenmiştir (TÜSİAD, 2010, s.16-23).

2010 yılında dış politika faaliyetleri çerçevesinde Brüksel'deki Avrupa İş Dünyası Zirvesi'ne katkı sağlamış ve AB üyesi ülkelerden olan Fransa ile kültürel etkileşim, iletişim ve işbirliği bağlamında 2009 yılında kurulan Insitut du Bosphore çalışmalarına hız verilmiştir. Dış Politika Ödülü ise, Almanya Dış İlişkiler Konseyi Dr. Arend Otter'e verilmiştir (TÜSİAD, 2010, s.15-65). 2010 yılında AB ülkelerinin yanında ABD'de faaliyetlerine devam etmiştir. Kongre üyeleri, çeşitli düşünce kuruluşları ve STK'larla temaslar gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda özellikle Türk- Amerikan yatırım ve ticaret ortamlarını geliştirebilmek bağlamında TÜSİAD International çatısı altında "ABD Çalışma Grubu" kurulmuştur. Türkiye'de ise faaliyetlerini sürdürerek TÜRKONFED ile Anadolu'nun birçok alanında bölgesel kalkınmada iş dünyasının önemini içeren çalışmalar yapılmıştır (TÜSİAD, 2010, s.50-73). TÜSİAD, 2010 yılında faaliyette bulunduğu çalışmalardan bir tanesi de iklim değişikliğine ilişkin olmuştur. TÜSİAD bu programın yanında 2050 yılına ilişkin nüfus projeksiyonlarını, demografik eğilimlerin eğitim sistemine etkilerini değerlendiren UNFPA ile birlikte rapor hazırlanmıştır. "Teknoloji Ödülleri" verilmeye devam edilirken, aynı zamanda AB Çevre ödülleri kapsamında Türkiye programı çerçevesinde çevre dostu politika ve ürünler üreten şirketlere ödüller verildiği gözlemlenmiştir "Görüş" dergisi 2010 yılında yayınlanmaya başlamıştır ve Görüş dergisiyle birlikte ekonomi, siyasi, istidam, dış politika gibi kamuoyuna görüşler sunulmuştur (TÜSİAD, 2010, s.22-65).

2011 yılında gerek piyasa ekonomisi normlarının ekonomiye kazandırılması, gerek şeffaf ve esnek toplum yolunda ilerleme gerekse demokratik standartların yükseltilmesi sürecinde öneri ve projeler oluşturulmuştur. 2010-2011 programının merkezine sürdürebilir büyümenin şartı olarak gördükleri üretkenlik olgusunu alarak ve enerji sektöründen fikri mülkiyet haklarına, iş gücü piyasasından inavosyan kapasitesine kadar on başlıkta üretkenlik konusunu programlı şekilde işlediği görülmüştür. Dolayısıyla işlenen tüm faaliyetleri de bu odak etrafında şekillendirmiştir. Bu üretkenlik programının yanında TÜSİAD'ın temel görevi olarak değerlendirilebileceği AB uyum sürecinin içselleştirilmesi, iklim değişikliği ile mücadele de özel sektör olarak katkı sağlamak, kurumsal yönetim ilkelerini yaygınlaştırmak, potansiyel genç girişimcilere TÜSİAD üyelerinin birikimini sunmak gibi alanlarda çalışmalar yapılmıştır. İleri hedefi incelemek bağlamında sürdürebilir kalkınmayı Türkiye'nin gündemine "Vizyon 2050

Türkiye’’ raporu ile taşıdığı görülmüştür. Bu raporda birçok konu bağlamında 2050’den geriye dönük değerlendirme fırsatı sunmuştur. Özel faaliyeti olarak demokratik standartlar olgusu çerçevesinde devlet-birey ilişkilerini ele alan çalışmalar yapmıştır. Ayrıca doğrudan üyelerin katılım veya katkı sağladığı 9 komisyon ve 33 çalışma grubu yıl boyunca görüş, faaliyet veya projelerini sürdürmüştür (TÜSİAD, 2011, s.3-17).

2012 programı TÜSİAD’ın bir kurum olarak tahayyül ettiklerini yapabildiği odak noktalar görülmüştür. Beşeri sermayenin niteliği, bölgesel kalkınma, ürün yelpazesinin farklı yapısı gibi çalışmalar sürdürülebilir kalkınmanın önünde engel olmamakla birlikte diğer alanlardaki faaliyetlere de katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Meksika’da düzenlenen B-20 Zirvesine katkı sağlanması, Türkiye ekonomisi ve yatırımları değerlendiren Saint Petersburg Forumuna ve Brookings Enstitüsü’nün oluşturduğu “TÜSİAD-Amerikan Forumuna’’ katılım, “Yargıda Etik’’ raporunun yayınlanması, World Energy Outlook 2012 raporunun Türkiye tanıtımı, TÜSİAD-BM Nüfus Fonu İşbirliği “Nüfus Bilim’’ raporunun sunulması şeklinde birçok çalışma yapılmıştır (TÜSİAD, 2012, s.3-31).

2013 yılında para ve maliye politikalarının disiplinli olması ve sürdürülebilir büyümenin reformlarla ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Dolayısıyla rekabet gücünü etkileyen sanayi stratejisi bağlamında sektör politikalarını dikkatli izleyip sektör kuruluşlarıyla işbirliklerine ve çalışmalarına devam etmiştir. Mikro reform alanlarında teşvik sistemi, sanayi stratejisi gibi konular TÜSİAD’ın çalışma programında yer almıştır. Bu çerçevede yerel iş dünyası örgütlerinin bölgesel kalkınma ajansları paralelinde yapılandırılması ve bölgesel kalkınma planlarına etki edecek seviyeye getirilmesi öncelikli projeler görülmüştür (TÜSİAD,2013, s.3-13). BUSİNESSEUROPE ve B20 oluşumunda faaliyette bulunması, AB sürecinde ve AB üyesi ülkelerdeki muhatap kuruluşlarla kapsamlı çalışmalar yapmasını sağladığı gözlemlenmiştir. BDI ortaklığında “Türk-Alman CEO Forumu’’, OECD, BİAC ile birlikte gıda ve tarım sektörünün geleceğinin ele alındığı çalışma, Görüş Dergisinin gündem belirleyici konuları sunması, “World Energy Outlook 2013’’raporunun tanıtımı gibi birçok faaliyet söz konusu olmuştur (TÜSİAD, 2013, s.3-39).

2014 yılında faaliyetlerini Türkiye’deki kalkınma ve makro ekonomik istikrar önceliklerine ilişkin yapısal ihtiyaçlarına göre sürdürmüşlerdir. 2014 yılında TÜSİAD uluslararası kurumlar, küresel ve bölgesel iş dünyası örgütleri, dört üniversite ile gerçekleştirilen platformlar, temsilcilikler, genel sekreterlik ve 11 komisyon ve 36 çalışma grubu bağlamında faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. 2014 yılında Ekonomi ve Mali İşler Komisyonu “Kriz Bitti Mi?” çalışmasında üç tane olguya cevap vermiştir. Örneğin: DB ile yapılan ortak proje ve küresel ekonomik beklentiler ve değişen önceliklerin ele alındığı çalışmalar yürütülmüştür. TÜSİAD, STEM Zirvesi ile eğitimin iş dünyasında verimliliğine ve inovasyon kapasitelerinin oluşumuna ilişkin sahada iş gücü kapasitelerinin yoğunluğuna ilişkin analiz yapmıştır. Sosyal politikalar komisyonu ise Türkiye’de gelir dağılımını ele alan bir çalışma sunmuştur. Bu çalışmanın farklı olarak bireysel gelir dağılımının yanında faktör gelirlerini de analiz ettiği gözlemlenmiştir. Sektörel politikalar ve kuruluşlarla ilgili komisyon ise genelde rekabet politikalarıyla ilgilenmekte bununla ilgili pek çok çalışma gerçekleştirmiştir (TÜSİAD, 2014, s.17-43).

2014 yılında bir başka çalışma ise sürdürülebilirlik açısından gıda ve arz güvenliği raporunun tanıtımı olmuştur. TÜSİAD’ın yaptığı “Gıda ve Tarımda Rekabet Gücü” çalışması bu iki konuya ışık tutmuştur. AB işleri komisyonu aracılığıyla Almanya, Polonya, İsviçre, Türkiye AB’nin geleceğine yönelik işbirliği içinde her bir bölümüne ayrı bir ülkenin, ayrı bir düşünce örgütünün yazdığı rapora imza atmıştır. Küresel ekonomik ilişkiler komisyonu 2014 yılında Türkiye’nin G-20, B-20 ev sahipliğinden hareketle dokuz tane ülkede G-20 ajandasına iş dünyası adına hangi başlıklar sunulacağına ilişkin saha çalışması yapmıştır. Bunlardan dört tanesi Türkiye’nin B-20 gündemine girmiş ve altı tanesi de yine G-20’nin 2015 gündemine girmiştir. Dolayısıyla bu da sonuçları ifade edilebilecek proje olarak 2014 faaliyetler içerisinde yer almıştır. En önemli projelerden biri olarak BORGİP, girişim potansiyelini yaygınlaştırabilmek, batıdaki birikimi doğuya taşımak bağlamında bölgedeki kalkınmanın yayılımını desteklemek için geliştirilmiş projedir (TÜSİAD, 2014, s.43-56).

2015 yılı itibariyle yuvarlak masalar politika üretmek için kullanılan organlar şeklinde faaliyette bulunmuşlardır. Onun altında ise 36 çalışma grubu söz konusudur. Yedi tane temsilcilik olmakla beraber 2015 yılında Londra’da da bir temsilcilik açılmıştır.

Faaliyetleri ve programları şekillendirirken işbirliği içerisinde olunan kuruluşlarla dünyanın önde gelen düşünce örgütleriyle etkileşim içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Bunlar: Brookings İnstitüon, The German Marshall Fund Of The United States, İnstitüon Bosphore şeklindedir. Üyelikler ise önceki yıllarda da ifade edildiği gibi BUSİNESSEUROPE, OECD'nin iş dünyası örgütü olan BIAC, B-20 Coalition, Businessmed olarak ifade edilmiştir. Dört tane üniversite ile akademik ortaklık kurulmakla beraber European School Of Management and Technology (TÜSİAD/TCCI Avrupa Ekonomik Entegrasyon Kürsüsü) işbirliği yapılmıştır. 2015-2016 programının ana teması ise rekabetçi ekonomi ve kapsayıcı büyüme olup, bunlar birbirine kısıt oluşturan iki olgudur (TÜSİAD, 2015, s.4-10).

Yuvarlak masalar ve temel projeleri incelediğimizde sanayide dönüşüm masasında sanayide 4.0, KOBİ'lerde büyüme, verimlilik enflasyon dinamikleri yapısal sorunlar ele alınmıştır. Ekonomi politikaları masasında düşük tasarruf sorununa, bölgesel kalkınma masasında BORGİP projesine, dijital ekonomi yuvarlak masasında STEM, girişimcilik masasında “Bu Gençlik de İş Var” projesine, küresel ilişkiler ve AB masasında ise gümrük birliği ve TTIP faaliyetlerine ve yeni dönem iş dünyası projeleri değerlendirilmiştir. AB merkez bankası para politikasının Amerika'daki para politikasından bağımsız olarak büyümeyi etkileyip etkilemeyeceği sorusuna ekonomik araştırma çalışmasında cevap verilmiştir. Gelişme raporlarını her sene TÜSİAD ile DB ele almakta ve mali hareket alanını, zayıf büyümenin yayılmasını, Çin'deki daralma gibi başlıklar altında değerlendirilen birçok çalışma yapılmıştır. Bunun yanında gümrük birliği anlaşmasının modernizasyonu ve derinleştirilmesine yönelik faaliyetler sürdürülmüştür. Özellikle bu konuda hizmetler, tarım ve kamu alımlarında anlaşmanın etkisini ortaya koyan analizler sunulmuştur (TÜSİAD, 2015, s.10-22).

2015 yılında dijital dönüşüm için bir seri çalışma yapılmış ve sadece dijital ekonomiden internet ekonomisinin anlaşılmadığını sunan faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bilgi toplumu forumu ile bu alanda çalışmaları şekillendirerek platform faaliyetlerini sürdürmüştür. TÜSİAD, yaklaşık 1291 iş fikri ile gençliğe yönelik yapılan projelerle faaliyetlerine gençleri de entegre etmeye çalışmıştır. Ayrıca gençlik konseyi çalışması ile beş adet kurultay yapılmıştır. KOBİ'lerin üretkenlik probleminin merkezinde olup

olmadığına ilişkin çalışma sürdürülmüş ve yanıt olarak da KOBİ'lerin finansmanına erişimin problemli olduğu ortaya koymuştur. Bununla birlikte 12.000 işletmenin içinde bulunduğu anketi TÜİK'le birlikte yapmıştır. Eğitimin niteliğine ilişkin STEM ve OECD yetişkin becerilerin ölçülmesi programı Türkiye raporu tanıtımına yönelik faaliyetler sürdürülmüştür. Bölgeler arası gelişmişlik farkı BORGİP projesi, 1000 firmadan başlayıp 22 firmaya inmiş, güneydoğu ve doğuda gelişmeye müsait KOBİ'lerin batıdaki uzmanlıklarla birleştirilerek ilerlemesine olanak sağladığı gözlemlenmiştir. Sürdürülebilirlik konusu yatay kesen bir konu olmakla birlikte Global Compact perspektifinde faaliyetlerini yapmıştır. Bu dönemde TÜSİAD meclise ve hükümete 34 görüş sunmuştur (TÜSİAD, 2015, s.43-54).

2016 yılında TÜSİAD çalışmalarını toplumdaki ihtiyaçlar bağlamında 10 yuvarlak masa 32 çalışma grubu ve yeni temsilcilikle beraber sürdürmüştür. 2016 yılında ekonomi politika alanı yuvarlak masası bankacılık, ekonomik analiz, sermaye piyasaları, sigortacılık gibi birçok alanda ekonomik yaşamı ilgilendiren çalışmalar yapılmıştır. Sosyal kalkınma yuvarlak masasında eğitim, istihdam, sosyal güvenlik konularında etkinlikte bulunmuşlardır. Sanayide dönüşüm yuvarlak masası toplumsal ve demokratik dönüşüm, KOBİ'ler, fikri haklar ve ar-ge çalışma gruplarıyla ilerlemişlerdir. Hizmetlerde dönüşüm ise sektörel konulara odaklanıp sağlık, turizm, lojistik ve ulaştırma gibi konularda faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Dijital ekonomi ise bilgi teknolojileri, STEM gibi konularda faaliyetler yapılmıştır. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ise iklim ve çevre değişikliği, gıda, tarım ve enerji konuları değerlendirilmiştir. Girişimcilik ve gençlik de ise kurum içi girişimcilik konularında etkinlik gösterilmiştir (TÜSİAD, 2016, s.3-56).

Küresel ilişkiler ve AB yuvarlak masasında dış ticaretin yanı sıra ülkelere yönelik ağlar, özel networklerle faaliyetler sürdürülmüştür. Yatırım ortamı olarak devam edilen ve bunun yanında fikri haklar, hukuk devleti, rekabet hukuku, şirketler hukuku gibi konular daha sonraki yıllarda görüleceği üzere yatırım ortamı yuvarlak masasında etkinlikler, raporlar ve görüşler olarak faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Paris ve Berlin'deki enstitülerle Fransızların, Almanların ve AB'nin diğer ülkeleriyle katılımlarıyla ortak konular üzerine ikili yaklaşımla uluslararası boyutta birçok etkinliğin düzenlendiği gözlemlenmiştir. Washington'daki Brookings Enstitüsü ile özel programlar ve etkinlikler

yapılmıştır. German Marshall kuruluşla beraber İsveç Dışışleri Bakanlığının desteğı ile Amerika, Avrupa ve Türkiye üçlü yuvarlak masaları toplantıları devam etmiştir (TÜSİAD, 2016, s.60-68).

Uluslararası üyeliklerden olan Avrupa özel sektörünün temsil kuruluşu BUSİNESSEUROPE’da TÜSİAD, AB karar alma süreçlerinde daha yakından gözlem yapma ve işbirliğı çalışmalarına devam etmiştir. Bir başka kuruluşlar olan BIAC ve B20 ile gelişen Global Business Coalition’la, Global Compact, Networklar, BUSİNESSMED gibi yapılarla etkileşim içerisinde faaliyetlerine devam etmiştir. 2016 yılının ana teması rekabetçi ekonomi ve kapsayıcı büyüme olduğu ifade edilmiştir. Rusya ve Türkiye’de para politikası, TÜSİAD-DB işbirliğı neticesinde rapor sunumu, 2016 beklentiler üzerine küresel risk raporu analizleri kamuoyu ile paylaşılmıştır. Türkiye’de ve dünyada MB’nin etkileri üzerinde etkinlikler yapılmıştır. Küresel ekonomiye entegrasyonun derinleştirilmesine ilişkin Birleşik Krallık- Türkiye inovasyon platformuyla yuvarlak masa etkinliğı oluşmuştur. Çin’i anlamak ve Çin ile iş yapmak programıyla Türkiye-Çin arasındaki ilişkilerin somut projelerle, önerilerle doldurulmasının gerekliliğı bu yılda da ortaya çıkmıştır (TÜSİAD, 2016, s.94-98). 2016 yılı uluslararası ekonomik ilişkilere yönelik ise yoğun bir yılın yaşandığı bir yıl olarak gözlemlenmiştir. Örneğın: AP’de Avrupa sendikalarıyla etkileşim kurulması gibi faaliyetler yapılmıştır. Stratejik konuların yanında teknik konuların yer aldığı gözlemlenmiştir. Örneğın: Bosphore Institution’un Avrupa’nın rotasını korumak konulu programı, yerel dinamikler ve çevresel etkiler konulu Brookings Enstitüsü ile çalışma gibi faaliyetlerin yapıldığı görölmüştür (TÜSİAD, 2016, s.82-86).

Girişimcilik doğrultusunda ise gençlik konusuna odaklanılmış ve devam edilen projelerde içerik ve sayısal olarak öngörölenin ötesinde ilerleme sağlanmıştır. 70 ilde 144 üniversitede 3000’den fazla katılımcının olduğu 300.000 gence ulaşılabilen platform oluşturulmuştur. Bu çerçevede 2016 yılında birçok bölgenin üniversitelerin katıldığı çalışmalar yapılmıştır. Sanayide dönüşümde yol haritası belirlenmekle beraber, sanayide dijital dönüşüm platformu gibi faaliyet gerçekleşmiştir. Hizmetlerde dönüşüm yuvarlak masasında turizm sektörünün sürdürülebilirliğı açısından çalışmalar olmuştur. STEM, siber güvenlik, bilgi temelli ekonomide yetişkin becerileri, sürdürülebilir kalkınma (SUR2016),

iklim değişikliği konularında rapor, etkinlik ve programlar yapılmıştır. Bunun yanında yatay alanda kamu ile kurumsal ilişkilerin geliştiği birçok konseyde bir araya gelinmiştir (TÜSİAD, 2016, s.46-70). 2016 yılında bütün bunları yaparken çalışmaları kesintiye uğratan sorunlarla da karşılaşılmıştır. 15 Temmuz çerçevesinde birçok üyenin desteği ile dünyanın önde gelen gazetelerinde ilan verilmiştir. Türk ekonomisine ve demokrasiye inancı vurgulayan temaların işlendiği gözlemlenmiştir. Parlamento ve kamu kurumlarıyla ilişkiler yuvarlak masası birçok çalışma yapmış ve bunların sonucunda sınai mülkiyet, dijital dönüşüm platformunun kurulması gibi somut konularda TÜSİAD'ın görüşü kurumsallaşarak, yasallaşarak ve düzenlenerek hayata geçirildiği görölmüştür.2016 yılında 55 konuda somut öneriler olup ekonomi politikalarından dijital ekonomiye kadar her alanda olunmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir (TÜSİAD, 2016, s.20-21).

2017 yılında TÜSİAD alansal olarak ekonomi, demokrasi ve AB başlıklarını sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Aynı zamanda masalar ve bunlara bağlı çalışma grupları birçok uluslararası işbirlikleri etkinlikler ve de Türkiye içindeki akademik kurumlar ve STK'lar başta olmak üzere etkileşim içinde faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Berlin ve Paris'deki enstitüler, uluslararası üyeliklerle alınan girdiler neticesinde Türkiye'deki çalışmalarına yön vermiştir (TÜSİAD, 2017, s.70-78). Ekonomi politikaları yuvarlak masasında yeni küresel düzende Türkiye'nin ekonomi politikaları buna yönelik olarak etkinlikler düzenlenmiştir. Bankacılık, yatırım ortamının canlandırılması, AB sürecinde gümrük birliğinin dönüşümü, küresel ekonomide entegrasyonun derinleştirilmesi gibi birçok konuda faaliyetler yapılmıştır (TÜSİAD, 2017, s.12-18). Küresel ilişkiler ve AB yuvarlak masasının altında sadece AB ve batı dünyasına değil, 2017 yılında Çin'e de önem verildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca körfez ölkelerindeki veya bölgelerden kaynaklı üyelerden oluşan Körfez Network'u kurulmuştur. Ekonomik gelişmelere odaklanılırken siyasi gelişmelere de eğilim gösterilmiştir. Bunlar arasında Avrupa ve dünya demokrasisindeki popölist akımların Türkiye'ye etkilerini değerlendiren çalışmalar yapılmıştır. Translantik ilişkilerin geleceği, Asya ve Avrupa arasındaki ilişkiler her biri için faaliyetler düzenlenmiş ve eylemsel olarak da temaslarda bulunulmuştur. BUSINESSEUROPE başkanlar konseyine katılım gösterilmiş ve Türk ekonomisi, yatırım ortamı, Brexit ve Türk şirketlerine etkileri gibi konular ele alınmıştır (TÜSİAD, 2017, s.40-48). Girişimcilik yuvarlak masasında 2017 yılında ele alınan konular ve kabul

edilen projelerin nicelik ve nitelik açısından arttığı gözlemlenmiştir. Kurum içi girişimcilik konusunda etkin olunmuştur ve girişimci ekosistemi projesinin temeli atılmıştır (TÜSİAD, 2017, s.34-38).

2017 yılında sanayi politikalarında 4.0 sanayi devrimi, dönüştürücü güç olması bağlamında TÜSİAD raporlarla, etkinliklerle farkındalık çalışmaları sunmuştur. Aynı zamanda devletin kurmasına ön ayak olduğu sanayide dijital dönüşüm platformuna katkı vermiştir. Dijital ekonomide insan sermayesiyle beraber eğitim, STEM, e-ticaret, teknoloji ve inovasyon girişimleriyle beraber faaliyetler yapılmıştır. Bunun yanı sıra birçok yuvarlak masanın ortak girişimiyle dijital dönüşüm masasının yaptığı hareketle oluşan Silikon Vadisindeki San Francisco’da bir ağ kurulmuştur. Sosyal kalkınma alanında ise 2016 yılında olduğu gibi istihdam, sosyal güvenlik, eğitim gibi birçok alanda sahaya inen projeler yapılmıştır. BORGIP projesine devam edilmekle birlikte sürdürülebilir kalkınma açısında konuları başka bir açıdan değerlendirmek üzere deneyimleri öne çıkaran SUR- Konferansı yapılmış ve üniversitelerle işbirliğine devam edilmiştir. Örneğin: Gıda atık, tarım, iklim değişikliğine yönelik tutum belgesi bu alana örnek verilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik uluslararası kurum ve kuruluşların programlarında görüşler paylaşmıştır. Bununla beraber onlardan gelen bilgilerde hem özel sektör bağlamında hem de devletle ilişkilerde sunulmuştur (TÜSİAD, 2017, s.20-46).

2017 yılında bir başka yuvarlak masa olan yatırım ortamı masası rekabet hukuku konularına odaklanmanın yanı sıra ar-ge, fikri mülkiyet hakları gibi konulara yönelik faaliyet yapmıştır. Parlamento ve kamu kurumlarıyla ilişkiler masası da birçok bakan ve üst düzey bürokratlarla görüşmeler gerçekleştirmiştir. Vergi, Brexit, sağlık sigortası, turizme kadar birçok konuda görüşme yapılmıştır. Veri temelli devletin siyasa üretme ve mevzuat üretme çalışmalarına nitelik olarak katkı sağladığı gözlemlenmiştir. 73 konuda resmi olarak çeşitli konularda etkileşim sağlayan görüş sunduğu gözlemlenmiştir (TÜSİAD, 2017, s.20-64).

2018 yılında da TÜSİAD’ın işbirliklerine ve ortaklıklarına devam ettiği görülmüştür. TÜRKONFED, ortaklığıyla üyesi olunan bölgesel federasyonlarla çalışmalar yapılmıştır. Bunun yanı sıra kurucusu olduğu kuruluşlarda etkinliklerini

arttırarak devam ettirmiştir. Uluslararası üyeliklerinin ve işbirliklerinin olduğu küresel dünya koalisyonunun etkinliklerine, programlarına katkı sağladığı görülmüştür. Aynı zamanda akademik ortaklıklarını sürdürmüş ve temsilcilikleri ve ağı da 2017 yılına göre artmıştır. Dünyada birçok yerde temsil bürolarıyla veya oradaki Türkiye ile ilgili iş insanlarından oluşan bir nevi iş kulübü şeklide ağların var olduğu gözlemlenmiştir. Bu yılda incelenen esas konular küresel gelişmeler ve bunlarda Türkiye'nin ve Türk özel sektörünün rolü üzerine odaklanılmıştır. 2018 yılında ekonomi politikaları yuvarlak masası bankacılık, sermaye piyasaları, vergi gibi alanlarda mevzuatlara ve konulara ilişkin görüşler üretip etkinlikler düzenlemiştir. Ekonomik Araştırma Forumunda 2017 yılında yaşanan ekonomik dalgalanmalara ilişkin veri temelli olarak bütçeden ekonomik verimliliğe, riske kadar birçok değerlendirme yapılmıştır. Yatırım ortamı yuvarlak masasında diğer yıllardan farklı olarak finansal kaynaklara erişim ve teşviklere yönelik çalışmalarda gerçekleşmiştir (TÜSİAD, 2018, s.10-13). Küresel ilişkiler ve AB masası küresel ekonomik entegrasyona yönelik çalışma yapmış ve bunlar arasında en önemli gördükleri ise BRICA Zirvesi olmuştur. Bu girişimin iş dünyasını geliştirecek bir yapı olduğunu belirterek 27 ülkeden 750 katılımcının yer aldığı “İpek Yolu” konulu çalışma yatırım, çevre ve finansman yönleriyle ortaya konulmuştur (TÜSİAD, 2018, s.31-35).

Bölgesel kalkınma yuvarlak masası ise kendi alansal faaliyet alanı ile ilgili konular ele almakla birlikte, aynı zamanda sahada çalışma yapan masa olarak gözlemlenmiştir. Girişimcilik ekosistemi yeni başlatılan alan olup ve bu alanda girişimcilik kültürünün yanında hukuksal ve mevzuat boyutlarının da ele alındığı görülmüştür. Sürdürebilir kalkınma masası diğer yıllarda devam edilen konularıyla birlikte düşük karbonlu kalkınma ve finansman önemi, iklim toplantıları ve BM'nin çatısı altındaki konulara çalışmalarında yer vermiştir. TÜSİAD'ın bir diğer sabitleşmiş etkinliği olan SUR etkinliği gerçekleşmiştir. Dijital ekonomi yuvarlak masası STEM, ağ eğitimi, e-ticaret gibi konularda faaliyetlerine devam etmiştir. Örneğin: STEM ağ konusunda MEB ile proje başlatmıştır. Teknoloji ve inovasyon bağlamında yapay zeka, blok zincir gibi konular etkinliklerin eksenini oluşturmuştur. Turizmde konunun dijital boyutuna değinen faaliyetler söz konusu iken, sağlık konusunda ileri yaş turizmi gündemi oluşturmuş ve raporlar hazırlanmıştır. Sanayi politikaları yuvarlak masasında diğer yıllardaki faaliyetlere devam edilmekle beraber SD² projesinin ön plana çıktığı

görülmüştür. SD² projesi ile ilk olarak teknoloji üreticileri ile teknoloji kullanıcılarını bir araya getiren faaliyet olarak çalışmalarını sürdürmüştür (TÜSİAD, 2018, s.16-29). 2018 yılında resmi ziyaretler kapsamında odaklanılmış başlıklara ilişkin 20 görüş sunulmuştur. Aynı zamanda AB büyükelçileriyle ve Türk büyükelçilerine ağırlama davetiye yaparak şirketlerin o bölgelerdeki durumu hakkında bilgilendirme yapılmıştır (TÜSİAD, 2018, s.43-46).

2019 yılında yurt dışında uluslararası ilişkilerde faaliyet gösterme adına iş birlikleri ve ortaklıkların yapılması gerektiği vurgulanmıştır. 2019 yılında tesis edilen “Hedefler İçin İş Dünyası” girişimi TURKONFED ve BM Kalkınma Fonu ile beraber çalışmalara devam edilmiştir. Bununla birlikte küresel iş dünyasının içerisinde bulunduğu “Global Business Coalition” üyeliği kurucu üye olarak belirtilmiş ve ulusal ve uluslararası ölçekte iş dünyası ile karar alıcılar arasında çalışmalar yürütülmüştür (TÜSİAD, 2019, s.66-80). Akademik ortaklıklar birçok üniversite ile mevcut olup hem üretim hem de nitelik bakımından düşünce kuruluşu konumunda katkı sağladıkları gözlemlenmiştir. Ağlar ise temsilciliklerden ziyade değişik bölgelerde orada Türkiye ile ilgili iş insanlarını ve üyelerini bir araya getiren iş kulübü şeklinde geliştikleri gözlemlenmiştir.

Ankara temsilciliği resmî kurumlarla olan ilişkileri en önemli odak noktası olmasıyla birlikte aynı zamanda Ankara’daki diplomatik temsilcilerle de ilişkilerini yürüttüğü görülmüştür. AB temsilciliği (Brüksel), Berlin ve Paris temsilcilikleri hem kamuoyu yapıcılar hem siyasetçiler hem muhalif kuruluşlar nezdinde iletişimi daha iyi geliştirmek bağlamında çalışmalarına devam etmiştir. BUSINESSEUROPE toplantısına katılıp, AB’nin yeni hükümetlerine, yeni kurumlarına ve komisyonlarına parlamentoya sunulan “Ticaret Belgesi Stratejisinde” Türkiye’nin AB üyeliğini AB üyeliği çerçevesinde gümrük birliğinin güncellenmesi ve AB’nin tüm genel stratejisini sürdürebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde desteklemiştir. Washington’da üyesi olunan Brookings Enstitüsü ve ulusal, bölgesel, küresel zorluklar/fırsatlar konusunda transatlantik işbirliğini güçlendiren çalışmalar yapılmıştır. Muadil kuruluş olan BDI (Alman Sanayi Federasyonu) ile işbirliği gerçekleşirken, aynı zamanda Berlin Bosphorus girişimi ile birçok Almanya ile ilgili şirketlerin katılımı sonucu önde gelen düşünce kuruluşlarıyla

teknoloji, sanayi, 4.0 gibi konularda etkinlikler düzenlenmiştir. Paris temsilciliği de Institut Bosphorus’da Fransız siyasetçilerinin, iş dünyası insanlarının, akademisyenlerin, ağırlık da olduğu yapı olup birçok etkinlik düzenlenmiş olup Fransa ve AB ilişkilerine katkıda bulunmuştur (TÜSİAD ,2019, s.54-66).

Yuvarlak masalar bağlamında ekonomi ve finans masasında her yıl incelediği konularla beraber vergi mevzuatına yönelik birçok görüş devreye girmiş ve iş gücü piyasasına yönelik olan bir çalışma oluşturulmuş, uluslararası mevzuatlar ise karşılıklı olarak incelemiştir. Ayrıca ekonomik araştırma formuyla beraber birçok etkinlik yapmıştır ve ilgi toplamıştır. Hem akademik açıdan hem de ekonomik sorunlara çözüm üretmesi açısından iyi çalışmalar ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Dijital Türkiye, bu yıl tesis edilen yazılım konusuna eğilim göstererek Türkiye’nin dış ilişkilerinde önemli ihracat olgusu olarak yer almıştır. Böylece birçok çalışmada da bu konularla birlikte eğitim konusunda da etkinlikler düzenlenmiştir (TÜSİAD, 2019, s.13-29).

Enerji verimliliği, iklim değişikliği, sıfır atık gibi bütün konuların ele alındığı yurt içi ve yurt dışında etkinlikler düzenlenmiştir. Kalkınma politikaları BORGIP, TURKONFED ile yürüttüğümüz bölgesel kalkınmaya yönelik ciddi program olup turizm, ulaştırma, ve lojistik konularında ilerlemiştir. Her yıl oluğu gibi bölge ekonomik dünyası ile akademik dünya ile etkileşim içinde olunup işbirliği yapıldığı görülmüştür. BESİAD İş Zirvesi, Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği ile birlikte “Turizmde Dönüşüm Senaryoları” çalışmasının kabul gördüğü gözlemlenmiştir. Çin ile ilgili etkinlikler, Paris Institut du Bosphore, dış ticaret politikası yöneliminde birçok çalışma, uluslararası toplantılarına katılım, bakanlar konseyine, icra kurullarına katılım gibi çalışmalar Küresel ilişkiler ve AB, yuvarlak masanın en önemli mihenk taşlarındandır. Sanayi politikaları, yeni nesil sanayi çalışmaları içinde sanayinin dijital dönüşümü, üretim süreçleri gibi birçok konuda gündeme ilişkin çalışma yapmıştır. Yine TÜSİAD’ın ürünü olan SD² 2019 yılının kurumsallaşmış olan programı olarak analiz edilmiştir (TÜSİAD, 2019, s.13-42).

Sosyal politikalarda, 2019 yılında yeni sanayi ürünü ile etkileşimine ilişkin faaliyetler düzenlenmiştir. Yatırım ortamı ise birçok konunun yanında yatırım ortamının ekonomik konularını ilgilendiren tarafını ele almıştır. Aynı zamanda yatırım ortamı iyileştirilmesi koordinasyon kurulu çalışmaları tüm yuvarlak masaların katkılarıyla

yürütülmüştür. Parlamento ve kamu kurumlarıyla ilişkiler kapsamında yılın tüm birikimi alınıp zaman zaman kamu kurumlarına sunulmuştur. Sürdürülebilir kalkınma bütün bunların yatay kesen konusu olup iş dünyası “Plastik Girişimi” yaşanan en önemli gelişme olduğu gözlemlenmiştir. Bunun tüm üyelere açık olup bundan sonra genişleyebilecek, Türk özel sektöründe değerlendirilebilecek girişim adayı olarak görülmüştür. Global Compact çerçevesinde “Hedefler İçin İş Dünyası” faaliyetleri devam etmiştir (TÜSİAD, 2019, s.13-42). Bütün bunların yanı sıra ziyaretler gerçekleşmiştir. Örneğin: Beyaz Saray, Silikon Vadisinde yurt dışı görüşmeleri gerçekleşmiş olup bütün bunlar yayınlar ve görüşlerle çıktı haline gelmiştir. Ekonomi ve finans başta olmak üzere hemen her alanda görüş üretilip bunları ilgili devlet kurumlarıyla, diğer paydaşlarla ve kamuoyu ile paylaşmıştır.

5. bölümde araştırma kapsamındaki kuruluşların teşkilatı, tarihçesi, görev ve sorumlulukları, proje ve faaliyetleri incelenmiştir. Çalışmanın diğer bölümünde ise araştırma kapsamında yer alan kuruluşların üst düzey yetkilileri ile yapılan mülakat analizi veya saha çalışması bulguları yer almıştır.

6. MÜLAKAT ANALİZİ (SAHA ÇALIŞMASI BULGULARI)

Araştırma kapsamında ele alınan kurum ve kuruluşların tarihçesi, teşkilat yapısı ve faaliyet alanları incelendikten sonra bu bölümde belirtilen sorular çerçevesinde kuruluşların üst düzey yetkilileri ile mülakat yapılmıştır. **Mülakatlarımızdan aldığımız cevapların analizi de tezimizin araştırma soruları kapsamında analiz edilmiştir.** Bu sebeple aşağıda araştırma sorularımız doğrultusunda elde ettiğimiz bulguları ve sahadaki tespitlerimizi değerlendireceğiz:

1. Ulusal bağlamda, kamu ve sivil toplum kuruluşları işbirliğine yönelik ne gibi örgütlenmeler/ stratejik eylemler planlar geliştirildi?

TİKA kendi kanunundan aldığı yetkiyle de ulusal anlamda birçok kamu kuruluşlarının ve STK'ların proje paydaşı olarak yer aldığı analiz edilmiştir. Çalışmada incelenen kurumlarla hemen hemen hepsiyle işbirliklerinin olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte her kamu kurumunun kendi alanlarını destekleyici faaliyetler yürüttüğü görülmekle beraber bu işin stratejik yöneliminde dünyadaki bütün ülkelerde olduğu gibi siyasi mekanizmanın etkin olduğu belirtilmiştir. Siyasi irade tarafından belirtilen stratejik yönelimin altını dolduracak faaliyetler her kurumun mevzuatı çerçevesinde sürdürülmüştür. Koordinasyon kavramını içermesinden dolayı her kamu kuruluşlarıyla başta Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, YEE, YTB, VGM, KOSGEB gibi kuruluşlarla somut projeler çerçevesinde işbirliği değerlendirdiğinde birçok detay işler gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu çerçevede TİKA, bir çalışmada bulunduğu zaman ilgili uzman bakanlıktan bilgi almaktadır. Kısacası Türkiye'de her alandaki ihtisas kuruluşlarıyla, üniversitelerle, STK'larla çalışmalar gerçekleştirdiği gözlemlenmiştir.

İKV ise aslında ulusal bağlamda Türkiye-AB ilişkilerinde etkin olan iş dünyası kuruluşları, kamu kuruluşları, STK'lar ve üniversitelerle de stratejik işbirliği gerçekleştiği görülmektedir. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı ilk planda yakın işbirliği içinde olunan kuruluşlar olarak dikkat çekmiştir. Bu çerçevede birçok ulusal bağlamda STK-kamu

işbirliğine yönelik görüş alışverişinde bulunulmuş ve buna ilişkin birçok proje ve faaliyet gerçekleştirilmiştir.

DEİK ise kamu yararına çalışan özel teşebbüs olarak değerlendirilmiştir. 2017 yılında çıkan kanunla Ticaret Bakanlığının altına bağlanmıştır. Türkiye'nin özel sektörünü resmi olarak temsil etme yeteneğine sahip tek kuruluş olarak belirtilmesi dikkat çekicidir. Yurt dışında yurt dışındaki özel sektör veya Türk özel sektörüyle iletişim halinde olmak isteyen paydaşlar resmi olarak görüşmek istediklerinde DEİK'i muhatap aldıkları gözlemlenmiştir. Ticaret Bakanlığına bağlı kamu yararına çalışan bir kurul olduğu için kâr amacı gütmeyen ve tamamen üye aidatlarıyla etkinliklerini finanse eden çalışmalar yürütmektedir. Ulusal bağlamda Cumhurbaşkanlığı ve Ticaret Bakanlığı'nın birimleri veya diğer bakanlıkların ticaret maksatlı birimleriyle etkileşim içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanında yatırım ofisi, TİKA veya diğer kuruluşlarla hem ulusal hem de uluslararası alanda koordinasyon halinde çalışmaktadır. Ulusal açıdan STK'larla işbirliklerini sunmak bağlamında 97 kurucu kuruluşunun içerisinde TİM, TOBB, TMB, MÜSİAD gibi pek çok özel sektör kuruluşu ve STK'ların yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu amaçla DEİK'in tüm Türk özel sektörü ile entegre ve koordinasyon halinde çalışan bir yapıda olduğu ve ülke menfaatlerine katkısının da ticari diplomasi ve özel sektörün karşı taraftaki temsiliyeti anlamında belirtilmesi konusunda ısrar edilmiştir. Aynı zamanda Ticaret Bakanlığı'nın çok ciddi bilgiler sunması, ticari müşavirlerle etkileşim kurması, o ülkedeki durumun dinamiklerini öğrenebilmesi gibi değerlendirmeleri ülke iş insanı için çok önemli görülmüştür. Bu durumun uluslararası tarafta ciddi firmalar tarafından farklı değerlendirildiği gözlemlenirken, bakanlığın bunu kamuya ücretsiz sunması dikkat çekicidir. Toprak'ın (2020) ifade ettiği üzere Türkiye'nin çok ciddi bir üretim kapasitesine ve hizmet kapasitesine sahip olmasının yurt dışında çok daha iyi anlatılabilmesi gerektiğini üzerine durulmuştur. Dolayısıyla çalışmalar bu yönde olup, bireysel olarak karşı kanat kuruluşlarıyla görüşüldüğünde veya yapılan organizasyonlarda, gönderilen evraklarda verilen demeçlerde, buraya gelen yabancı yatırımcılarla görüşmelerde bunun altının özellikle çizildiği analiz edilmiştir.

YEE kanunla kurulmuş bir vakıftır. Ancak vakfın mütevelli heyeti, yönetim kurulu ve denetim kurulu da Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere birçok

bakanlıkların üyeliklerinin söz konusu olması ulusal bağlamda yapılan stratejik işbirliklerinde dikkat çekici olmuştur. Kültürel diplomasi kavramının, yaklaşımını yaygınlaştırırken Türkiye'nin birikiminden faydalanması gerekliliği vurgulanmıştır. Yurt dışında faaliyet gösterme veya yurt dışına yönelik çalışmalarda bulunan birinci kamu kurumlarının organik paydaş olma konumunu sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Örneğin: Dışişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı en doğal partnerleri olarak ifade edilmiştir. Genel olarak Enstitü'nün imkanları doğrultusunda yetişmiş insan gücünün, hukuki ve maddi anlamda altyapısının etkili olması zorluk yaşadığı ülke sayısının olmaması ifadesi dikkat çekici olmuştur. Türkiye günleri etkinliği gibi birçok faaliyette hem şehirlerin hem kültürümüzün tanıtılmasında noktasında ulusal bağlamda yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde bulunulduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda TİKA, YTB vb. kurumlarla her anlamda çok yakın işbirliği içerisinde olduğu ifade edilmiştir.

TÜSİAD'ın faaliyetlerinde BM kalkınma hedeflerinin etkisinin çok önemli olduğu gözlemlenmiştir. Hatipoğlu (2020), BM kalkınma hedeflerine yönelik Türkiye-AB ilişkilerinin başat girdisi veya ortak paydası konumunda düşünüldüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla bu hedeflerin TÜSİAD bünyesindeki tüm komisyon ve çalışma gruplarının projeleri ile örtüşecek şekilde yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Bu amaçla her bir kalkınma hedefinde yer alan alt başlıklara yönelik projeler geliştirmeye ve Türkiye'nin hedefe ulaşması yönünde gayret gösterildiği ifade edilmiştir. Buna ilişkin olarak her yıl sürdürülebilirlik raporunun yayımlandığının belirtilmesi ve bu raporda faaliyetlerin kalkınma hedefleriyle ölçülmesine yönelik bilançosunun sunulması dikkat çekici bulunmuştur. Aynı zamanda ulusal anlamda Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı kalkınma hedefleri projesinin takip edildiği belirtilmiştir. Dolayısıyla bu kalkınma hedeflerine ilişkin kuruluşlarla yakın çalışıldığı ve yapılan birtakım tablolara üyelerin çalışmalarını da yönlendirerek bu hedeflere nasıl ulaşılması yönünde rapor sundukları ifade edilmiştir. Güncellenmekte olan Avrupa ticaret politikaları belgesine hem Ticaret Bakanlığı'nın bu konuda Türkiye'nin görüşünü hazırlaması, hem TÜSİAD'ın gerek bakanlığa gerekse Avrupa Komisyonuna görüşlerini iletilmesiyle birlikte ayrıca BUSİNESSEUROPE'da kendi değerlendirmelerini ilettiği gözlemlenmiştir. İncelenen kurumlar arasındaki ilişkiler bağlamında ise TÜSİAD'ın pek çok üyesinin DEİK'te iş konseyi başkanı olması ulusal açıdan işbirliğini de göstermiştir.

TÜSİAD bağlamında İKV çok desteklenen bir kuruluş olup, AB konusunda çok kıymetli çalışmalar yaptığı ifade edilmiştir ve diğer kuruluşlarla da verilen cevaplarda anlaşılabacağı üzere ortak etkinlikler düzenlediği görülmüştür. Dolayısıyla cevaplarda belirtildiği üzere STK'ların birbirlerinin çalışmalarını desteklemesi Türkiye'nin faydasına yönelik olmuştur. Aynı şekilde cevaplarda ifade edildiği üzere TÜSİAD, TOBB, YASED, TİM, DEİK ile pek çok kamu ve özel sektör iş platformunun bir arada çalışmasının kamu ve STK ilişkisinin ortaya konması açısından önemli olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulunda birçok kuruluş ile ortak çalışma gruplarında ortak çalışmalar yapılması ve Ticaret Bakanlığı başkanlığında bir istişare kurulunun her ay toplanması da kamu ve STK ilişkisindeki işbirliğini göstermiştir.

2. Uluslararası bağlamda, kamu ve sivil toplum kuruluşları işbirliğine yönelik ne gibi örgütlenmeler/ stratejik eylemler, planlar geliştirildi?

TİKA'nın bu alanda faaliyetlerini doğrudan kendisi yürüten sahaya gidip sahada çalışmalarını sürdüren kuruluş olduğu belirtilmektedir. Tanyeli'de TİKA'yı (2020) STK fonlama ya da daha başka uygulayıcı fonlayan şirketler değil, sahadaki varlığı ile bizzat kendisi kalkınma işbirliği ve proje faaliyetini yapan kuruluş yapısına sahip olarak ifade etmiştir. Bu çerçevede karşı ülkelerin talep ettiği alanlarda onlarla istişare ederek ve onayı ile projeler gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. YEE ve YTB ile faaliyetler ve projeler bağlamında da sahada ortak dirsek teması olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında Türk STK'ların uluslararası alanda etkinliğini sağlamak üzere birçok faaliyetin mevcut olduğu analiz edilmiştir. TİKA'nın OECD'nin altındaki en fazla dünyada dış yardım yapan kuruluşların oluşturduğu DAC da Türkiye'nin gözlemci üye statüsünde olduğu belirtilmiştir. Buna ilişkin olarak geçmişte birçok DAC başkanları tarafından Türkiye'nin de aslen üye olması noktasında telkinleri ve ısrarlı çabalarının olduğu belirtilmesi cevabı dikkat çekici olmuştur. Gözlemci üye olursa dahi gönüllü olarak kuruluşlardan, dış yardımın OECD standartlarında gerçekleştiği belirtilmiştir. BM kalkınma hedeflerinin 2030 önemi ve önümüzdeki çalışmalardaki etkileşimi bağlamında ise 2015'de biten BKH'e ulaşamayınca 2030'un gündeme geldiği ifade edilmiştir. Türkiye'de zaten buna taraf bir ülke olduğunu ancak bu hedeflerin sadece kalkınma yardımlarında değil,

hayatımızın her alanını etkileyen kurallar manzumesi olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır. Uluslararası alanda yapılan sağlık, eğitim, tarım, hayvancılık gibi faaliyetlerin hepsinin karşılığında sũrdũrebilir kalkınma hedeflerinin ısrar edildiği gũzlemlenmiřtir. Tanyeli'nin (2020) buna ilişkin ifadesinde belirtildiği ũzere TİKA olarak çalışılan ve yapılan projelerde ũlkelerin bu hedeflere ulaşması noktasında bir faaliyet bũtũnlũęũ gũsterilmiřtir. Bu amaçla da kuruluşların faaliyetlerin yıllık raporlamalarını yaparak hedeflere ulaşılması noktasında sinerjiler oluşturdukları gũzlemlenmiřtir.

2030 yılı hedeflerine ulaşmak için bũyũk miktarda kaynaklar gerekmekte olduğunu ve ũlkelerin kamu kurumlarının yaptığı dış yardımların bu hedeflere ulaşılması noktasında yeterli olmadığı analiz edilmiştir. Bu yũzden kalkınma yardımları literatũrũnde ve gũndeminde kamunun yanında ũzel sektũrũnde katkı vermesi gerekliliği değerlendirilmiştir. Dolayısıyla ũzel sektũrũn sadece kâr amacı taşıyarak bu işlerin içinde olmaması ve kalkınma yardımlarının sũrdũrebilirlięi açısından sosyal sorumluluk içerisinde bu işlerde yer alması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu erevede, Tũrkiye'nin kũresel sistemin bir parçası olarak uluslararası politikanın ayrılmaz bir parçası olan uluslararası işbirliği bağlamında spesifik bir alanda faaliyette olduğu zaman tũm kuruluşların bir şekilde etkileşim içerisine girdikleri gũzlemlenmiřtir. Bu nedenle Tũrkiye'nin de yurt dışında birçok aktũrũ sũz konusu olmakla birlikte incelenen kuruluşlarında Tũrkiye'nin uluslararası faaliyette bulunmasını kolaylaştırdığı konusunda ısrar edilmiştir. Aynı zamanda bu kadar yoğun faaliyet içerisinde bulunulduğunda bunların bazen koordinasyonunda alan ũrtũřmelerinde sıkıntılar oluştuğu gũrũlmũřtũr. Buna ilişkin olarak Tanyeli (2020) TİKA'nın mũmkũn olduğunca bu unsuru minimize ederek insan kaynağını ve zamanı en etkili şekilde kullanmak adına burada kanunun verdiği koordinasyon gũrevini yerine getirdiğini ifade etmiştir.

İKV'nin AB kurumlarının olduğu Brũksel ve AB ũyesi devletlerin başkentlerinde çeşitli uluslararası faaliyetler yaptığı gũzlemlenmektedir. Ayrıca AB karar alıcılarını hedef alan bir aylık İngilizce bũlteniyle ve projeler yoluyla Tũrkiye'nin AB ile ilişkilerinin geliştirilmesi ve ũyelik sũrecinde ilerlenmesine yũnelik faaliyetlerde

bulunduğu değerlendirilmiştir. AB’deki gelişmeler, Türkiye-AB ilişkileri ve küresel konularda farkındalık yaratmayı ve araştırma bulgularını ulusal ve uluslararası alanda paylaştığı gözlenmektedir. Nas’ın (2020) da ifade ettiği üzere burada da bilgi düzeyinin düşük olması ve yine AB ile ilgili önyargı ve yanlış bilgilerin olması işlerin zorlaştırdığını göstermiştir. Buna yönelik olarak kuruluşların zm stratejisi bağlamında çok boyutlu ve çok katmanlı bir iletişim stratejisi uyguladığı belirtilmiştir. Kuruluşların basılı yayın, programlar, savunuculuk çalışmaları ile iletişim stratejilerini güçlendirdikleri gözlenmektedir.

Uluslararası bağlamda DEİK’in çalışma fonksiyonu iş konseyleri aracılığıyla olduğu belirtilmiştir. Bu iş konseylerinin Avrupa, Avrasya, Asya, Amerika, Afrika, Ortadoğu-Körfez şeklinde altı bölgeye ayrıldığı ifade edilmiştir. DEİK’in yapmış olduğu şey Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki ikili ticari ve ekonomik faaliyetleri arttırmaya vesile olacak etkinlikler ve organizasyonlar icra etmek olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda iş bağlantılarını kurabilmek bağlamında söz konusu ülke ile Türkiye zel sektörünün bir araya gelmesini kurul temel amaç olarak belirlemiştir. Dolayısıyla Türkiye’nin uluslararası menfaatleri kapsamında Türk ticari diplomasisi veya İngilizcede business diplomacy denilen faaliyetlerini sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Bu amaçla, dış politikanın ticari diplomasi konusundaki çalışmalarına katkı sağlamakta ve ticari anlamda temsiliyet yaptığı vurgulanmıştır. Yapılan organizasyonların hemen hemen %90’ını partner ortak kuruluş olarak yaptığı analiz edilmiştir. Çalışma fonksiyonlarının temel araçlarından olan iş konseylerinin 139 tanesi ülkesel bazlı, 5 tanesi sektörel ve diğerleri ise özel amaçlı olarak pek çok uluslararası alanda etkin olmaya çalıştığı değerlendirilmiştir. Ayrıca Toprak’ın (2020) Afrika ve Ortadoğu Körfez bölgesinde, Türk iş adamlarının uzun süredir sıkıntılı zamanlarda, savaş durumlarında, başka problemlerde dahil organizasyonlarını ve operasyonlarını yürüten yapıda oldukları için Avrupa’dan veya Japonya gibi gelişmiş ülkelerden gelen iş adamlarının, Türkiye ile ortaklık yapmak istemesi ifadesi dikkat çekici olmuştur. Dolayısıyla batılı devletlerin veya Asya’daki gelişmiş devletlerin Türkiye ile iş yapmasının temelinde bu ifadenin destekleyici olduğu değerlendirilmiştir. Çünkü orada Türk iş insanının büyük problemlerde dahil sorunları aşabildiği ve becerikli olduğu analiz edilmiştir. Türkiye olarak hedeflenen ortak ticari diplomasi duruşunu yansıtabilmek bağlamında kurul çalışmalarında gayret

göstermektedir. Ticari diplomasi bağlamında Ticaret Bakanlığı etkileşimi sağlamak adına çalışmalarını sürdürmüş ve Türkiye'nin özel ve kamu kurumlarının entegre olabileceği bir sistem üzerinde organizasyonların şekillendiği gözlemlenmiştir. Özel sektörümüzün yurt dışında daha iyi tanıtmak gerektiği konusunda ısrar edilmiştir. Bununla birlikte diğer bütün kurumların entegre olarak koordinasyon içerisinde olmasının üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda yurt dışından buraya iş insanını çekmek veya Türk iş insanını yurt dışındakilerle bir araya getirerek üçüncü ülkelerle yatırım, ekonomik, ticari faaliyetleri yapma gibi birçok faktörün önünün açılması gerekliliği öngörülmüştür.

YEE, genel olarak Türkçe'nin yurt dışında yabancı dil olarak öğretilmesi ve bununla ilgili imkanların oluşturulması, ders kitaplarının yayımlanması, kurs açılması gibi her türlü faaliyet ile Türk kültürünün tanıtılması ve imkanların Türk kültürünü tanımak isteyen insanların erişimine sunulması gibi çalışma alanlarıyla ifade edilmiştir. Yabancı ülkelerdeki üniversitelerde ilişki kurulduğu gözlemlenmiş ve ülkemizdeki akademik birikimi bütün olarak yurt dışına açma ve Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki bilimsel, akademik alışverişi, insan hareketliliğini tanıtmayı ve arttırmayı hedefleme konusunda ısrar edilmiştir. Diğer taraftan belediyelerimizin, STK'ların, bakanlıkların hepsinin yurt dışıyla kültürel birtakım ilişkileri olduğu kanaatine varılmıştır. En başta belediyelerin şehir diplomasisi kapsamında yurt dışında farklı şehir yönetimleriyle bu anlamda ilişkilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla kuruluşların ilişkileri sürdürürken belli vizyona sahip olmaları, alandaki kültürel diplomasi veya uluslararası kültürel ilişkileri uygulama anlamında, teorik anlamda bilmeleri ve bilimsel çalışmalar altyapısına sahip olmalarının etkileşim açısından önemli olduğu değerlendirilmiştir. Üçpunar (2020) kültürün yumuşak gücünü kullanarak iki ülke arasında bağ kurulduğunu ve kültürel ilişkiler ön plana çıkarak o ülkede çok daha kalıcı olan sempatik ilişkilerin oluşturulabileceğini ifade etmiştir. Bu amaçla uluslararası ilişkiler açısından pratik olarak yapılan yatırımlar arttıkça dil ihtiyacının doğduğu öngörülmüştür. Bu çerçevede kültürel ilişkilerin, kültürel diplomasinin ülkesine ve durumuna göre tamamlayıcı, tıkanmayı açan, ön açıcı rol oynadığı söylenebilir. Kuruluşların bir kısmı insani kalkınma yardımı yaparken, diğeri eğitim alanında faaliyet gösterirken bir diğerrinin ise dil öğretimi yapması hem uluslararası alanda hakimiyet hem de etkileşim açısından önemli olduğu gözlemlenmiştir. Üçpunar'ın (2020) uluslararası alanda kültür merkezlerinin yurt

dışındaki bir kültürel sivil kapı olarak görülmesi ifadesi dikkat çekmiştir. Uluslararası alanda GPDNET gibi işbirliklerimizle kültürel ilişki kurmaya çalıştığımız görülmüştür. Bu doğrultuda yine yurt dışındaki başka ülkelerin kültürel diplomasi kurumları önem verilen kurumlar olmuş ve birçok alanda önemli paydaşlar olarak değerlendirilmiştir. Kuruluşların Türkiye'nin dış politikasına yakın ve uzak çevre kapsamında katkı sağlamayı hedeflediği gözlemlenmiştir. Global diplomasi kavramına yönelik olarak Türkiye'de, çalışmalar yaparak ülkelerle, bölgelerle ilişkilerini bütün her açıdan değerlendirdiği görülmüştür. Buna ilişkin olarak da Üçpunar'ın (2020) yurt dışında ülkemizi en iyi şekilde temsil ederek ve daha iyi getirerek kalkınmayla beraber global diplomasi içinde vatandaş diplomasisi oluşturmalı ve artırılması ifadesi dikkat çekici olmuştur.

TÜSİAD'ın Brüksel, Washington, Londra, Berlin ve Paris'te temsilcilikler açması hem kamuoyu yapıcılar hem siyasetçiler hem de muhalif kuruluşlar nezdinde iletişimi daha iyi geliştirmek için önemli unsurlar olarak gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra Şangay, Dubai, Silikon Vadisinde network yapılanmasının olması ve bu network yapılanmalarında kuruluşun üyesinin oradaki temsilcisinin koordinatörlüğünde olması dikkat çekicidir. Silikon Vadisinin yapısı itibariyle girişimcilik konularında çalışan yenilikçi kişiler olması maksadıyla şirketlerin dışında üyesi olması şart olmayıp daha genç girişimcilere ve akademisyenlere açık olması bu yapının daha kapsayıcı olmasını beraberinde getirmiştir.

G20'nin iş dünyası ayağı olan B20 ile TÜSİAD gibi iş dünyası kuruluşlarının benzeri üyelerinin oluşturduğu Business Global Compact'in uluslararası alanda etkin olduğu görülmüştür. Sosyal ve kültürel alanlara entegre olmak bağlamında ise Paris ve Berlin'de kurulmuş iki enstitü yapısının mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Bunların kuruluşunun Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin kesinleşmesiyle birlikte yaptığı kapsamlı çalışmalar ve projeler olarak öne çıktığı analiz edilmiştir. Kamuoyunda Türkiye algısını doğru bir şekilde aktarabilmek ve Türkiye'de olan olumlu şeyleri, ekonominin yapısını ve sanayide ne kadar öncü olduğumuzu, ihracattaki önemli kalemlerimizi, kültürümüzü, toplumsal gelişmişliğimizi aktarmak için birçok ülkede projeler başlatıldığı kanaatine varılmıştır. Avrupa'daki veya iş yaptığımız önemli ülkedeki siyasetçiler,

milletvekilleri, bakanların Türkiye ile ilgili algılarını iyileştirme ya da farklı boyutlarını göstermek için yaptığımız pek çok çalışma söz konusu olduğu gözlemlenmiştir.

Onun dışında genel olarak her kesimle her ülke ile diyalogun önemli olduğu ifade edilmiştir. Ama şu anda Hatipoğlu (2020) AB ve Amerika ile kurumsal ilişkilerin ve her seviyede diyalogun belki de hiç olmadığı kadar önem kazanmış durumda olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla uluslararası alanda kurulan yapılar vasıtasıyla oradaki milletvekilleri, akademisyenler, siyasetçiler, gazetecilerle bazen birebir görüşerek, bazen de ortak toplantılar yaparak hem konjonktürel konuların hem de orta uzun vadeli konuların ele alındığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Almanya, Fransa ve AB'deki kişilere belgeler sunarak onların daha ön yargısız bir şekilde görüşlerini ifade etmelerini sağlamak daha önemli görülmüştür. Bununla birlikte siyasetçilerin lobicilikten etkilenerek de hareket edebildiği de gözlemlenmiştir. Uluslararası stratejik faaliyetler bağlamında kuruluşların bünyesinde yapılan çalışmaları, Almanya ve Fransa'daki girişimleri, Amerika'da kongre, akademik çevrede önemli bir networke sahip olunması uzun yıllar tanınırlığı artırmış ve uluslararası alanda kamu ve STK işbirliğini etkilemiştir. Aynı zamanda Paris ve Berlin'de oluşan yapılar da Türk-Fransız/ Türk Alman kamuoyu yapımcıları akademisyenler, milletvekilleri, gazeteciler, bakan veya başbakan olmuş kişiler yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu kişilerin Türkiye- AB ve Almanya, Fransa konusundaki ilişkilerin farklı boyutlarına yönelik programlar yapıp, uluslararası bağlamda yayın çıkarttıkları dikkat çekmiştir. Kuruluşların uluslararası işbirlikleriyle ve üyeliklerle aktif rol alması önemli olmakla birlikte mümkün olduğu kadar Türk iş dünyasının da bulunduğu konumun dışında, bölgelerde de etkin ortak olarak yaptığımız çalışmalarla göstermiştir. Bu çerçevede Hatipoğlu, (2020) yumuşak gücün daha etkin kullanılmasının, diplomasiye ve diyaloga önem verilmesinin, özellikle ekonomik ilişkilerin ve yatırımların yoğun olduğu ülkelerdeki diplomatik ilişkilerimizin seviyesinin yükseltilmesinin iş dünyasının önünü açacak gelişmeler olduğunu ifade etmesi son derece önemli görülmüştür. Bununla birlikte Hatipoğlu, (2020) ekonomide doğru politikaların, uluslararası ilişkilerde herkesle ilişkiyi geliştirmeye yönelik çalışmaların devamının gelmesinin, Türkiye'nin bölgedeki gücünü daha da ortaya çıkaracağını ve sorunların çözümüne katkı sağlayacağı kanaatini dile getirmiştir.

3. Somut olarak geliştirilen, pratik stratejik eylemler nelerdir?

Günümüzde her bölgenin özelliğine göre değişmekle birlikte TİKA'nın ana faaliyet alanları olan sosyal ve ekonomik altyapılar ve hizmetler, üretim sektörleri, çoklu/çakışan sektörler ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesine ve kamu kurumlarıyla bilgi, belge ve tecrübe paylaşımını sağlayan çalışmaların söz konusu olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda kültürel olarak hem Türk kültürünün korunması hem yaşatılması açısından faaliyetlere devam edildiği belirtilmiştir. Tanyeli (2020) en önemli faaliyetlerinden birinin de yurt dışında ecdat yadigarı eserlerin ayağa kaldırılması, restorasyon projeleri, camiler, köprüler, sivil mimari gibi birçok çalışma olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Balkanlar, Kuzey Afrika, Sahra Altı Afrika, Orta Asya gibi yerlerde ortak kültürel mirasın ayağa kaldırılması noktasında çalışmaların olduğu gözlemlenmiştir.

Somut olarak yapılan faaliyetlere örnek vermek gerekirse Tanyeli'nin (2020) ifade ettiği üzere 2019 yılında sağlık projeleri bağlamında Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi'nin yürüttüğü faaliyetler neticesinde 35.000 hasta tedavi edilmiştir. Bununla birlikte STK'larında bu çalışmalarda bulunarak, bu bölgelerde sağlık taramaları yaparak, sağlık dağıtmalarına imkân sağlandığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede STK'ların imkanlarını, kapasitelerini arttırmak bağlamında kurumun faaliyette bulunduğu analiz edilmiştir.

İKV'nin AB Bilgi Merkezi ağının içinde bulunması, AB iletişim stratejisi yürütme kurulunun bir parçası olması, AB ile yüksek düzeyli ekonomik diyalog ve Karma İstişare Komitesi yapısında yer alması, AB Konseyi dönem başkanlığı ve Türkiye adı altında AB üyesi devletlerdeki düşünce kuruluşları ile işbirliği içinde bir proje yürütmesi somut olarak geliştirilen stratejik eylemlerden bazıları olarak değerlendirilmiştir.

Türk iş dünyasına ait firmaların temsilcilerinin bir araya geldiği ve üye olabildiği bir sistem kurulması, iş konseylerinde de yurt dışında yaşayan ve yurt dışında firma kurmuş birinci, ikinci, üçüncü nesil Türk iş adamlarının bir araya geldiği yapıların

oluşması, Türk diasporasını oluşturup güçlendirilmesi, yurt dışındaki Türk iş insanlarının koordinasyonunu oluşturulması gibi somut pratik eylemlerin geliştirildiği gözlemlenmiştir. Bununla beraber Toprak (2020) sağlık, eğitim, teknik müşavirlik gibi sektörel bazlı iş konseylerinin diğer iş konseyleriyle gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çalışmalar yürüttükleri de ifade etmiştir

Yurt dışına dünyanın birçok farklı yerine ilgili ülkelerdeki üniversitelerin talepleri doğrultusunda, alanında uzmanlaşmış akademisyenlerin gönderilmesi, ülkemizdeki akademik birikimin yurt dışına açılması ve tanıtılması, uluslararası ilişkilerin genel boyutu çerçevesinde kültürel diplomasi alanında uzmanların yetiştirilmesi, küresel diplomasi ağı çerçevesinde dünyanın birçok ülkesinde yer alan STK'larla, devlet kurumlarıyla ilişkilerimizin artması, kültürlerarası diyalog projesi ile etkileşim ağının genişlemesi ve ülkelerde Türkiye'nin kültürünün tanıtılması, yaygınlaştırılması gibi birçok stratejik faaliyetlerin yapıldığı gözlemlenmiştir. Üçpunar (2020) aynı zamanda yabancılara Türkçe öğretilmesi bağlamında ders kitaplarının, yardımcı ders kaynaklarının sunulmasının yanında Türkiye'nin bu anlamda ihtiyaç duyacağı her türlü stratejik yatırıma hazır olduğunu ifade etmiştir. Özetlemek gerekirse Türkçe, kültürel ilişkiler ve bilimsel ilişkiler şeklinde stratejik çalışmaların olduğu görülmüştür.

Business Global Compact'te Japonya dönem başkanlığında bir belge hazırlaması, sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik şirketlerin projelerine ve çalışmalarına ilişkin analizi, BUSINESSEUROPE üyeliği, AB politikalarına her alanda yaptığı katkı, AB'nin ticaret, sanayi, iklim vb. stratejisine sunduğu belgelerde mutlaka Türkiye özelinde paragraflar sunması, saygın kuruluş olan Brookings Enstitüsü ile Türkiye projesinin yürütülmesi, yapılan projeler çerçevesinde yapmış olunan yayınlar Amerika'da ve Avrupa'da politikalarda etkin olması, Çin özelinde oluşum ve platform olan BRİCA ile yeni yol haritası belirlenmeye çalışılması, Türkiye'nin orta koridor da önemli rolü olduğunu ve Çin'in bu proje etrafında oluşturacağı iş birliklerine katkı sağlanması, temsilcilikler, oluşturulan networkler ve uluslararası üyelikler TÜSİAD'ın somut stratejik eylemleri olarak gözlemlenmiştir.

Bunu destekleyici olarak Hatipoğlu (2020) yurtdışındaki girişimlerin, AB ile ilgili çalışmaların, ülkelerle sektörel iş birliklerinin ve çalışmaların, muadil kuruluşlarla ortak etkinliklerin hepsinin kendi alanlarında öne çıkan proje ve faaliyetler olduğunu ifade etmiştir. Buna ilişkin olarak da yurt dışı ayağının, işbirliklerinin gerek AB’de gerek de Çin’de olsun önemli güç olduğuna inandıklarını ve Türkiye’nin görünürlüğüne olumlu katkı sağladığına düşündüklerini belirtmiştir.

4. Gelişmiş ülkeler, uluslararası menfaatleri doğrultusunda ulusal ve uluslararası düzeyde sivil toplum örgütleriyle ne gibi politikalar ve işbirliği geliştirmiştir?

Dolayısıyla uluslararası alanda her ülkenin bir kalkınma kuruluşu mevcut olup ancak kurumların sahip olduğu enstrümanların farklılaştığı gözlemlenmiştir. Tanyeli (2020) kiminin kredi mekanizmasıyla kalkınma bankası şeklinde çalıştığını kiminin ise STK’ları fonlayan kuruluşlar şeklinde olabildiğini ifade etmiştir. Buna ilişkin olarak gelişmiş ülkelerin iki tür amacının olduğu söylenebilir ki bunlardan bir tanesi çoğulcu ve bağımsız bir sivil toplumu güçlendirmek bir tanesi de sivil toplumu güçlendirmenin ötesinde diğer kalkınma hedeflerini karşılamak olarak gözlemlenmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının devletlere göre esnek yapıya sahip olmaları ticari ilişkilerin daha kolay kurulmasına olanak sağladığı gözlemlenmiştir. Avrupa’ya baktığımızda ticari diplomasi bağlamında Portekiz, Hollanda, İngiltere gibi ülkelerin STK’larıyla, sporcularıyla, marka elçileri ile yani kısacası uluslararası alana dönük birçok unsurla işbirliği geliştirdiği analiz edilmiştir.

Kültürel diplomasi ise hiçbir şekilde göz ardı edilecek veya ihmal edilecek bir alan olmadığı analiz edilmiştir. Ekonomik, endüstriyel anlamda gelişmiş ülkelerin hepsi okullarıyla, uluslararası yayıncılıklarıyla, STK’larıyla ve YEE vari kurumlarıyla bu alanın içerisine girerek çok yoğun ve ciddi yatırımlar yaptıkları gözlemlenmiştir. Üçpunar (2020) dünyada en fazla kültürel diplomasiye yatırım yapan ve en fazla kurumsallaşmış ülkeler Kuzey Atlantik ülkeleri yani AB ülkeleri ile Kanada, ABD vb. ülkelerdir şeklinde ifade etmiştir. AB ülkelerinin oluşturduğu kültür enstitülerini içerisinde barındıran EUNIC yapısı ise STK’larla, üniversitelerle, yerel yönetimlerle veya YEE gibi

kurumlarla projeler yaparak uzun vadeli iletişim bağlamında kültürel etkileşime katkı sunmayı amaçladığı gözlemlenmiştir.

Gelişmiş ülkeler ulusal ve uluslararası menfaatleri doğrultusunda iş dünyası adına dayanışmayı sürdürmek, diğer oluşumları tek çatı altında toplamak, Avrupa’da rakebetçi sanayi politikası teşvik etmek amacıyla BUSİNEESSEUROPE gibi oluşumlar oluşturdukları gözlemlenmiştir. Bu çerçevede düzenlenen programlardan AB politikalarından sürdürülebilir kalkınmaya ve Çin ilişkilerine kadar pek çok alanda hükümetlerle, uluslararası kuruluşlarla ve STK’larla işbirliği yaptıkları analiz edilmiştir.

5. Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini nasıl değerlendirmektedir?

İKV’nin yakın işbirliği içinde olduğu kuruluşlar arasında iş dünyası kuruluşları, kamu kuruluşları, STK’lar yer almıştır. Ayrıca iş dünyası kuruluşlarının da bu STK’ların yani İKV’nin mütevellileri arasında bulundukları gözlemlenmiştir. Onlarla da ortak projeler ve etkinlikler gerçekleştirildiği analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye’nin uluslararası alandaki saygınlığını ve diplomatik gücünü artırması bağlamında Nas (2020) beklentilerin Türkiye’de demokrasi ve hukuk devletinin güçlendirilmesi ve siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda yapısal reformların gerçekleştirilmesi olarak ifade etmiştir. Ayrıca kamu diplomasi bağlamında STK’lardan üniversitelere, sanatçılardan aktörlere kadar farklı kesimlerin Türkiye’nin tanıtımında önemli bir rol oynadığı belirtmiştir. Buna yönelik olarak da işbirliklerinde toplumsal potansiyelin ön plana çıkarılması ve liyakata dayalı bir sistem oluşturulması gerektiği üzerine durmuştur.

TÜSİAD iş dünyasında yer alan STK olarak Türk ve yabancı yatırımcıların karşılaştıkları sorunların aynı olduğu değerlendirmiştir. Dolayısıyla iş dünyası kuruluşu olarak yatırım ortamı için yapılabilecek iyileşmeleri ve ekonomide yapılabilecek reformları uzun yıllardır kamunun ilgili birimleriyle paylaştığı gözlemlenmiştir. Ancak kanun yapma süreçlerinde birtakım çalışmaların iş dünyası kuruluşlarına iletilmediği belirtilmekle beraber çok kapsamlı bir çalışma olduğunda kamunun istediği süre aralığında vakitlice görüş sunmanın zorlaştığı gözlemlenmiştir. Hatipoğlu (2020) buna ilişkin olarak öngörülebilirlik, kanun yapma süreçlerine katılımın sıkıntılı alanlar

olduğuna dikkat çekmiş ancak bu sorunların da maksimum temasla aşılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. STK'ların kendi aralarında ve iş dünyası ile yakın çalışma halinde olduğu gözlemlenmiş ve bu noktada bir sıkıntı olmayıp, ortak noktaların her seviyede konuşarak, görüşerek çalışmalarında yer aldığı analiz edilmiştir. Dolayısıyla kanun tarafında istişarenin önemli olduğu değerdendirilmiş ve bunu da her fırsatta tüm kamuyla toplantılarda dile getirildiği konusunda ısrar edilmiştir.

6. Kamu kurum/kuruluşlarının STK'larla etkileşimlerdeki rolleri nelerdir?

TİKA'nın STK'larla etkileşimleriyle sahadaki ihtiyacı tespit edip, o ihtiyaca yönelik olarak proje ve faaliyet yaptığı analiz edilmiştir. Sahada her ülkenin farklı iklimi, kamu kurumlarının altyapısı, mevzuat işleyişi, ilişkiler sistemi, muhataplarının farklı olması gibi durumlarda STK'larla iletişim halinde olunduğu değerdendirilmiştir. Buna ilişkin olarak Tanyeli'nin (2020) özellikle kamu kurumlarına ve STK'lara parça parça faaliyet göstermek yerine uzmanlaşarak belli alanlara ve sektörlerle uzun vadeli projeler yapmaya yoğunlaşmanın önemini vurgulayan ifadesi dikkat çekici olmuştur. Dolayısıyla kamunun bu katkısıyla o ülkede derin ilişkiler olan daha köklü yapıya sahip uzman STK'ların oluştuğu gözlemlenmiştir. Tanyeli (2020) uzmanlaşmanın bölgesel bağlamda projelerin halka dokunabilir ve sürdürülebilir olmasına etkin işler sunulması noktasında değerdendirilmiştir. Tanyeli (2020) ülkelerde faaliyet gösteren STK'ların karşıt muhatap görüşmelerinde veya yurt dışına gitmeden önce TİKA ve büyükelçilerle irtibatlı olmaları gerektiği üzerine ısrar etmiştir. Aynı zamanda irtibatı sağlamaları ve yerel makamlardan izin almaları da faaliyetlerin sürdürülebilirliği, uzun vadeli olması açısından önemli olduğu gözlemlenmiştir.

Bu yüzden STK, kamu kurumlarının veya şirket gibi kuruluşların uzun vadede mutlaka sahada olmasının önemli olduğu analiz edilmiştir. Tanyeli (2020) bu sahada var olmanın, STK'ların orada yapacağı uzun vadeli planları, şirketlerin ticari aktör olarak projelerinin sürdürülebilirliği ve muhataplığı açısından çok önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Aynı zamanda mümkün olduğu STK'ların, ticari dünyamızın, kamu kuruluşlarımızın gidip bu var olan etkinlikleri gerçekteştirmeleri etkileşimdeki bir diğer unsur olduğu değerdendirilmiştir.

Özel sektörün yansıması olarak her iş konseyinin karşı kanat ile bir anlaşma imzalayarak kurulduğu görülmekle beraber dünyada 146 tane ayrı ülkenin STK'ları ve özel sektör kuruluşları ile doğrudan irtibatın olduğu ve etkinliklerinde doğrudan onlarla yapıldığı gözlemlenmiştir. Toprak (2020) Türkiye'deki kamu kurumları ve kuruluşlarının, Türkiye'nin yurt dışında hem dış politikasını hem özel sektör yansımasını en iyi şekilde temsil ettiğini vurgulamıştır. STK'larla irtibatlarının da çok yüksek olduğu için çalışmalarındaki sorunları da en iyi şekilde çözümlediklerini ifade etmiştir.

Kültürel diplomasi, Türkiye'de YEE ile sınırlı kavram olmayıp birçok aktörün de bu alanda yer aldığı değerlendirilmiştir. Üçpunar (2020) kamu kurumları, STK'lar, yerel yönetimler vb. hepsiyle faaliyetlerin planlamalar çerçevesinde yapıldığını ve diğer bütün kültür kurumlarıyla çok yakın ilişki içerisinde iş birliğinin olduğunu ifade etmiştir. Bu işbirliğinin etkileşim açısında uzun-kısa, proje ve faaliyet bazlı olduğu gözlemlenmektedir. Türk STK'larının ise uluslararası alanda faaliyet göstererek her anlamda uluslararası ilişkileri de desteklediği analiz edilmiştir. Üçpunar (2020) bu anlamda bir STK alanda bir şeyler yapacaksa, kaynakların israf edilmemesi bağlamında ve hedeflere ulaşma noktasında YEE'ye danışmasının çok önemli olduğunu vurgulamıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada incelenen, Türkiye’de faaliyet gösteren kamu hizmeti hedefleyen fakat hiyerarşik yapı içinde direkt kamu kurumu olarak yapılanmayan kamu kuruluşları ve STK’ların mevzuatları, faaliyetleri, stratejik planları, organizasyonları 2005-2019 dönem aralığında arşiv araştırması yapılarak incelenmiş ve belirtilen mülakat soruları çerçevesinde kurumlarda konuya hâkim, alanında uzman kişilerle görüşülmüştür. Bu çerçevede veri setine ulaşılabilen ve gözlemleri bütünlük arz eden kamu kurumları ve STK’lardan hareketle 2005-2019 dönem aralığında Türkiye’nin uluslararası ilişkilerini geliştirmesinde ve sürdürmesinde geliştirdikleri stratejik eylemler, planlamalar ve işbirliğinin göstergeleri sunulmuştur. Araştırma kapsamında ele alınan gerek kamu kurumlarının gerekse STK’ların büyüklükleri ve uluslararası alandaki hakimiyetinin etkili olduğu gözlemlenmiştir.

İlk olarak incelenen kurumlarda Türkiye’nin menfaatleri doğrultusunda sosyal, kültürel, ekonomik uluslararası stratejik faaliyetler ele alınmıştır. Bu çerçevede TİKA, Türkiye’nin resmi kalkınma yardımını yürüten ve bu yardımların kamu kurumları ve STK’lar ayağındaki koordinasyonunu sağlayan bir yapı olarak tespit edilmiştir. Bununla birlikte yurt dışına yapılan yardımları uluslararası örgüt olan OECD’ye raporlamak sorumlu kuruluş olduğu görülmüştür. Tabi ki uluslararası alanda ABD, Japonya, Almanya, Portekiz, Fransa, Avusturya gibi ülkelerde TİKA gibi uluslararası literatürdeki kalkınma iş birliği kuruluşu ifadesine benzer muadil kuruluşların yer aldığı tespit edilmiştir. Buradan yola çıkarak her ülkenin bir TİKA’sı mevcut olmakla birlikte günümüzde uluslararası alanda sahip oldukları araçlarla farklılaştıkları gözlemlenmiştir. Bu farklılaşma kimi kurumların kredi olgusuyla kalkınma bankası şeklinde faal olmasıyken, kiminin ise STK’ları fonlayan kuruluş olarak faaliyet göstermesi şeklinde söylenebilir. Ancak TİKA bu noktada çalışmalarını 60 ülkedeki 62 PKO ile 150 ülkede yürütüp, faaliyetlerini doğrudan kendisi sahada yürüttüğü analiz edilmiştir. 2018 yılında yeni hükümet sistemi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı çatısı altında özerk bir şekilde çalışmalarına devam eden TİKA’nın kanunda belirtilen yetki çerçevesinde kamu kurumların ve STK’ların uluslararası faaliyetlerinde ve projelerinde paydaş olarak yer alması faaliyetlerin yürütülmesine pozitif anlamda etki etmiştir. Aynı zamanda TİKA’nın

uluslararası stratejik yönelimi çerçevesinde Türkiye'nin şuan ki sisteminde veya öncesinde bağlı bulunduğu kurumun veya cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ana politikaların tamamlayıcısı durumunda olmakla birlikte bu politikalara destek olma konusunda yapılan çalışmalar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmıştır. Dolayısıyla bu işin bütün ülkelerde tespit edildiği gibi ana stratejik çerçevesine siyasi iradenin etkisinin olduğu söylenebilir. Bu amaçla TİKA ihtisas kuruluşu olarak iletişimin her anlamda önemli olduğunu varsaymasıyla, Türkiye'nin cazibesini ve saygınlığını yükseltmesi baz alarak, faaliyette bulunduğu ülkenin öncelikleri ve stratejileri bağlamında onlarla uyumlu dış kamuoyu oluşturacak kamu diplomasisi faaliyetlerini sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Bu çerçevede, belirtildiği üzere sosyal, ekonomik, kültürel bağlamda sosyal ve ekonomik altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesi, üretim sektörlerinin geliştirilmesi, çoklu/çakışan sektörler ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi şeklinde beş başlık altında faaliyetleri sürdürülmüştür. Genel işleyiş çerçevesinde, karşı faaliyette bulunan ülkelerin talep ettiği bir ortamda, TİKA'nın onlarla istişare ederek ve yine onların karar mekanizmasının onayı ile projelerini gerçekleştirdiği analiz edilmiştir. Buna ilişkin olarak 2005-2019 faaliyet dönem aralığında belirtildiği üzere her bölgenin özelliğine göre değişmekle birlikte eğitimde; okulların yapımı, teknolojilerinin yenilenmesi, destekleyici unsurların tadilatı, öğretmenlerin eğitimi vb. sağlıkta; hastane kurma, hastanelerin teknolojilerinin yenilenmesi, doktorların ve personellerin eğitimi, malzeme desteği, sağlık tarama programı vb. idari ve sivil altyapıya yönelik askeri teşhisin inşası ve donatımı, meclis salonlarının yenilenmesi, bakanlık binalarının yenilenmesi vb. tarımda; modern seraların kurulması, uzmanların eğitimi vb. hayvancılıkta; hayvancılık ıslahı, kapasite geliştirme gibi faaliyetler söz konusu olmuştur. Kültürel olarak ise Türkiye'nin geçmişinden gelen ve mirası olan eserlerin ayağa kaldırılması, restorasyon projeleri, sivil mimari gibi çalışmalarla Türk kültürünün yaşatılması ve korunması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna yönelik olarak Balkanlar'da Kuzey Afrika ve Sahra Altı Afrika'da ve Orta Asya gibi birçok bölgede ortak mimari eserlerin restore edildiği görülmüştür. Aynı zamanda bu ifade ettiğim ana kolların haricinde birçok mesleki açıdan eğitim faaliyetlerinin olduğu söylenilebilir. Bunun yanı sıra demir, tekstil, inşaat, yeni teknoloji kullanımı, bilgi ve tecrübe paylaşımı sunan projelerinde yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Ekonomik olarak baktığımızda ise bu projelerin ve faaliyetlerin

hepsinin iş dünyasına katma değeri pozitif yönde etkisi olmuştur. Yani stratejik olarak bir ülkede hastane yaptığınızda veya okul kurduğunuzda yapılan inşaatlardaki malzemelerden yapan firmaya kadar Türk şirketlerinin fiyat, kalite ve varlık olarak o ülkede çalışma yürüttüğü görülmüştür. Dolayısıyla bu noktada hem iş dünyasının yeni alanlara erişmesine imkân tanınmış hem de mal ve ihracatın arttırılmasına olumlu katkı sağlanmıştır. Bu amaçla yeni aktörler sistemsel mekanizma çerçevesinde işlerini sürdürürken aynı zamanda yeni çalışma alanlarının oluşmasıyla bu alanlarda varlık göstermişlerdir. Türk firmalarının buralarda yani bulunduğu ülkelerde göze çarpan en önemli özelliklerinin iş bitirme ve nitelikli tesis çıkarma gibi portföy başarılarının olduğu tespit edilmiştir. Bu portföylerine ekledikleri referansla ülkelerin imarından limanına kadar birçok işletmesinde özel-kamu sinerjisini pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Yapılan faaliyetlerin Türkiye'nin uluslararası alandaki yatırımına, ticaretine, kültürel ve akademik entegrasyonuna etkisinin olduğu söylenebilir. TİKA, ticari faaliyetin içerisinde olmamakla birlikte proje bazlı yaptığı çalışmalarla ticari ve ekonomik alanı indirekt olarak pozitif etkilemiştir. Genellikle de sosyal, kültürel, ekonomik faaliyet çalışmaları başta Ortadoğu ve Afrika olmak üzere Balkanlar, Orta Asya ve Kafkaslar, Amerika ve Uzak Doğu olarak şekillendiği tespit edilmiştir.

DEİK, 1985 yılından itibaren Türkiye Amerikan iş konseyi öncülüğünde özel sektörü resmi olarak temsil etme yeteneğine sahip bir kuruluş olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla yurt dışındaki özel sektör ile Türk özel sektörü iletişim halinde olmak istediğinde DEİK'i muhatap aldıkları söylenebilir. DEİK bu ilişkiler bütünü ticari diplomasi bağlamında pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Avrupa, Asya, Avrasya, Amerika, Afrika, Ortadoğu- Körfez şeklinde iş konseylerinin altı bölgeye ayrılması ülkelerle yakından etkileşimi sağlama açısından verimli olduğu tespit edilmiştir. Senelik yapılan periyodik seçimlerde iş konseylerinin yürütme kurullarının seçilmesi ve bu kurulların ülkede iş yapan insanlardan oluşması katılımcılık ve şeffaflık ilişkisi çerçevesinde olumlu değerlendirilmiştir. Yürütme kurullarının aldığı kararlar neticesinde, DEİK'in profesyonel çalışanlarının bu bağlamda etkinlikler düzenlemesi anlamlı bir ilişki bütünü ortaya koymuştur. Bu amaçla Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik faaliyetler ve ikili ticari ilişkilerin artmasında DEİK'in yaptığı organizasyon ve etkinliklerin pozitif yönde katkısı olmuştur. Buna ilişkin olarak ise ikili görüşmeler,

teknik ziyaretler, cumhurbaşkanının veya bakanın yurt dışına yapmış olduğu seyahatlerde özel sektörün bütün organizasyonunun yapılması veya yurt dışındaki özel sektör temsilcilerini ağırlama ve ortak çalışmaların yürütülmesi pozitif yöndeki etki bağlamında örnek olarak ifade edebileceğim faaliyetlerdir. Aynı zamanda yapılan etkinliklerde güncel ekonomik verilerin toplanarak kamuyla veya üyelerle paylaşılması ve bunlara ilişkin hazırlanan yayınlardan iş konseylerinin yararlanması arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Diğer taraftan bireysel temsilcilerin başvuruları halinde vizede sıkıntıların yaşanmaması, yurt dışındaki paydaşın gelmemesi, gümrüklerde yaşanan sorunların koordinasyonu gibi yaşanabilecek problemlerde, DEİK özel sektörle kamu arasındaki veya kamuyla özel sektör arasındaki etkileşimi sağlayarak problemlerin çözülmesine olumlu katkı sunmuştur. Kültürel bağlamda ise yapılan bazı iş forumlarında karşı kanat kuruluşundaki yapı ülkesinin geleneksel ve öz değerlerini sergilediği görülmekle beraber, DEİK'in ticari diplomasi doğrultusundaki faaliyetlerinde kültürel çalışmaya yönelik herhangi bir anlamlı ilişkiye rastlanılmamıştır. DEİK dış politikaya Türkiye'nin menfaatleri kapsamında çalışmalarıyla katkı sağlamış ve ticari anlamda temsiliyet noktasında pozitif yönde etkilemiştir.

YEE, Türkçe'nin yurt dışında yabancı dil olarak öğretilmesi, ders kitaplarının ve öğretici araçların oluşturulması, kurs açılması, Türkoloji çalışmaları, müzik, mutfak, edebiyat, sinema, tarih, masterclass gibi her türlü faaliyetlerin Türk kültürünün tanıtımını pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu faaliyetlerin yanı sıra sempozyum, konferans, sergi gibi uluslararası etkinliklerle de Türk kültürünü tanımak isteyen insanların kaynaklara erişimine olanak tanınmıştır. TABİP, Kültürel Diplomasi Akademisi, Türkçe yaz okulları gibi somut proje ve faaliyetler, her yıl geniş kapsamlı olarak uluslararası alandaki etkinliğin artırılmasına çok büyük oranda katkı sağladığı söylenebilir. Türkoloji projesi kapsamında yurt dışına gönderilen uzmanlar sayesinde yabancı ülkelerdeki üniversitelerle ilişki kurulmuştur. Bu çerçevede Türkiye'nin akademik birikiminin yurt dışına açılması, dünyaya duyurulması ve diğer ülkelerle bilimsel, akademik alışverişi ve insan hareketliliğini artırmak bağlamında, TABİP projesinin Türkiye'nin bilim diplomasisini pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. KDA projesinin ise uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin genel boyutu çerçevesinde ve dış politika öncelikleri doğrultusunda küresel, bölgesel ve ülke odaklı kültürel diplomasi

alışmalarına katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Bakanlıkların, STK'ların, yerel yönetimlerin yurt dışı ile birtakım ilişkileri söz konusu olduğunda, YEE ile etkileşim ve iletişim sapladıkları sonucuna varılmıştır. YEE'nin kültürel diplomasiyi, şehir diplomasisini ve bilim diplomasisini uluslararası alanda uygulaması ile kurumun uluslararası kültürel ilişkileri teorik ve uygulama anlamında benimsemesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla diplomasi türlerinden kültürel diplomasinin yurt dışında insanlarla bağ kurma açısından payının daha fazla tespit edilmiştir. Bu çerçevede kültürel ilişkilerin iki ülke arasında ön plana çıkması yumuşak gücün verimli kullanıldığı sonucuna ulaştırmıştır. Aynı zamanda ülkeler arasında ekonomik ve siyasi açıdan sorunlar oluştuğunda ilişkilerin devamlılığı ve etkileşimi noktasında kültürün doğrudan pozitif bir etki yarattığı grlmştir. Bununla birlikte Türkiye'nin ekonomik, ticari, sosyal ve diplomatik ilişkileri arttıka o ülkelerde pratik veya uygulamada Türkçe bilen sayısının da arttığı sonucuna varılmıştır. Kültürel diplomasi alışmaları Türkiye bağlamında sadece YEE ile sınırlı olmayıp TİKA, THY, YTB, TRT World gibi kurumlarında yaptığı etkinliklerde srdrldğı grlmştir. Gelişmiş lkelerinde ekonomik, endüstriyel ve uluslararası yayıncılık anlamında bu alana ciddi yatırımlar yapması ile YEE gibi kurumların da uluslararası alanda etkileşimi arttırması arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmıştır.

İKV'nin uluslararası faaliyetlerinin, projelerinin çoğunlukla Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde devam ettiğı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda AB kurumlarının yer aldığı Brüksel ve AB yesi ülkelerin başkentlerinde kapsayıcı tanıtım faaliyetlerinin yapıldığı ve çeşitli ziyaretlerin gerçekleştirildiği söylenebilir. Ayrıca AB ve Türkiye'yi ilgilendiren farklı konularda seminer ve panellerin düzenlendiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra yayınlanan İngilizce bülten ile Türkiye'nin AB ilişkilerini, AB politikalarını, Türkiye gündeminde yer alan güncel konuları, resmi ziyaretleri ve İKV faaliyetlerini AB'nin karar alıcılarına ulaştırarak bilgi akışının sağlandığı sonucuna varılmıştır. Katılım süreci, gümrük birliği, vize kabul süreci, ticaret anlaşmaları ve TTIP, AB ve ye devletlerdeki gelişmeler, AB fonları ve programlar, küresel konularda yapılan yayın, araştırma ve projeler Türkiye- AB ilişkilerinin geliştirilmesini ve üyelik sürecinin ilerlemesini pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

TÜSİAD'ın Brüksel, Washington, Paris, Berlin ve Londra'da temsilciliklerinin bulunması uluslararası ilişkilerde etkin faaliyet göstermesini sağlamış ve hem kamuoyu yapımcılarla hem siyasetçilerle hem de muadil kuruluşlarla iletişimini pozitif yönde etkilemiştir. Diğer taraftan uluslararası alanda hakimiyet kurabilmek ve başka alanlarda faaliyetler gösterebilmek adına Shangai, Dubai, Silicon Valley gibi network ağlarının kurulduğu tespit edilmiştir. Bu network yapılanmalarında TÜSİAD'ın kurumsal işleyişine yönelik işbirliğinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu çerçevede network yapılanmalarının TÜSİAD üyesinin oradaki temsilcisinin koordinatörlüğünde, üye şirketlerinin o bölgedeki ya da ülkedeki temsilcilerin bir araya getirdiği işbirliğine dayalı esnek bir yapı olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte işbirliği ağlarından olan Silikon Vadisi networkünde TÜSİAD üyesi şartının aranmaması sonucunda, genç girişimcilere ve akademisyenlere açık olması yenilikçi fikirlerin oluşmasına pozitif anlamda etki edeceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca DEİK'in iş konseyleri bağlamında faaliyetlerini yürüttüğü gözlemlenirken, TÜSİAD'ın üyelere gelen taleplerin, ülkeyle ilişkilerin ve iş potansiyelinin faaliyetlerde ve network ağlarını kurmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye-AB ilişkilerinin başat girdisi veya ortak paydası konumunda olan BKH ile Türkiye'nin hedefine ulaşması yönünden TÜSİAD bünyesinde yürütülen tüm komisyon ve çalışma gruplarının projeleri ve faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki söz konusu olmuştur. Bu unsura destekleyici olarak ifade etmem gerekirse; TÜSİAD her yıl yayımladığı sürdürülebilirlik raporunda faaliyetlerin kalkınma hedefinin ölçülmesine yönelik bir bilanço ortaya koymuştur. Diğer taraftan Cumhurbaşkanlığı SBB'nin kalkınma hedefleri projesi ise üyelerin çalışmalarının yönlendirilmesine ve hedeflere ulaşmasına katkı sağlayacağı düşünülen raporların hazırlanmasına olumlu etki yapmıştır. Aynı zamanda TÜSİAD'ın uluslararası alanda G-20'nin iş dünyası ayağı olan B-20'de ve sürdürülebilir, kapsamlı küresel ekonomiyi, kalkınma kültürünü, evrensel ilkeleri oluşturan UN Global Compact'te etkili olduğu sonucuna varılmıştır. 2005 yılından sonra Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin kesinleşmesi ile TÜSİAD'ın sosyal ve kültürel alandaki çalışmalarını ve projeleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmıştır. Türkiye'de yaşanan olumlu gelişmeleri, ekonomik ve sanayi yapısını, ihracat kalemlerini, kültürümüzü, toplumsal gelişmişliğimizi AB'ye ve önemli ülkeleri olan Fransa ve

Almanya kamuoyunda Türkiye algısını doğru aktarabilmek iletişim çalışmalarını gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede sadece Türkiye’deki kamu değil, yurt dışında kamuda bulunan önemli ülkelerdeki siyasetçilerle, milletvekilleriyle, bakanlarla, medya temsilcileriyle algıların iyileştirilmesi ve farklı boyutların geliştirilmesine ilişkin faaliyetlerin yapıldığı sonucuna varılmıştır. Gerek uluslararası stratejik üyeliklerle gerekse işbirliği ağları ve temsilcilikleriyle var olan TÜSİAD’ın Türkiye’nin menfaatleri korumak, mevcut kazanımlarının geriye gitmemesini sağlamak ve ileriye taşımak bağlamında sosyal, ekonomik, kültürel çalışmalar yürütmüş oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci olarak incelenen kurumların birinci soru doğrultusunda kamu kurumlarıyla veya diğer STK’larla işbirlikleri /ortaklıkları/ faaliyetleri ortaya konmuştur. TİKA’nın çalışmada yer alan kuruluşların hemen hemen hepsiyle yakın iş birliği olmuştur. TİKA’nın bu kuruluşların dışında BM, UNCHR, UNDP, UNESCO, UNICEF, UNIDO, OECD, JICA, FAO, DAC, USAID gibi uluslararası kuruluşlarla işbirliği, ortaklıklar veya faaliyetler yaptığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte TİKA isminde de belirtildiği üzere Sağlık Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, KOSGEB, Yargıtay, Sayıştay, AFAD gibi kamu kuruluşlarıyla ve birçok Türk STK’larla iş birlikleri söz konusu olmuştur. Birinci soru bağlamında belirtilen ana sektörlerde sunulan somut proje örneklerinin uygulamasında ve detaylı işlerde, kurumlardaki uzmanlığın veya ihtisaslığın ön plana çıktığı birimlere başvurulduğu tespit edilmiştir. Tabi ki burada yapılan çalışmaların faaliyete geçmesi ve projelerin devredilmesi noktasında o ülkenin yerel makamlarıyla ve üst düzey yöneticileriyle anlamlı bir ilişki kurulmuştur. Yine aynı şekilde restorasyon çalışmalarında da üniversitelerdeki ihtisas sahibi kişilerle işbirliği yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu işbirlikleri ve ortaklıklardaki en önemli unsur faaliyette bulunan ülkelerdeki ihtiyaçların tespit edilmesi ve o ihtiyaca yönelik proje yapılması olarak tespit edilmiştir. Ülkelerdeki ihtiyacın önceden belirlenmesi projenin yapılmasına katkı sağlayacak paydaşın yani kamu kurumunun, STK’nın, üniversitelerin, yerel yönetimlerin doğru seçilmesine olanak tanımıştır. Aynı zamanda uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde etkin olan kamu kurumlarının, STK’ların veya

üniversitelerin yapmış oldukları uluslararası sempozyumlara, kongrelere ve konferanslara pozitif anlamda destek verildiği görülmüştür.

Türkiye'nin kamu diplomasisi bağlamında önemli kuruluşları olan YEE ve YTB ile ortak çalışmaların yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Bununla birlikte TİKA sağlık, eğitim, acil ve insani yardım gibi faaliyetlerinde uluslararası alanda Türk STK'ların imkan, kapasite ve etkinliğini artırmak bağlamında birçok çalışma gerçekleştirmiştir. İşbirlikleri ve ortaklıklarda dünyada en fazla dış yardım yapan kuruluşların oluşturduğu DAC da Türkiye'nin aslen üye olması konusunda gayret gösterilse de, Türkiye gözlemci üye statüsünü taşımaya devam etmesinin verimli olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu gözlemci üye statüsünün devam etmesi OECD standartlarında sınıflandırmaya yapmayı beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla faaliyetlerde, projelerde, stratejik planlarda, STK'lardan ve yerel yönetimlerden toplanan yardımların koordinasyonu kadar bu sınıflandırmanın dikkate alındığı sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan ise incelediğim dönem aralığında dinamik ve değişken olan uluslararası kalkınma yardım literatürünün takip edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. TİKA gibi dünyadaki kuruluşlar 2015'teki bin yıl kalkınma hedeflerini gerçekleştiremeyince, 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri gündeme gelmiştir. Bu çerçevede etkin bir kurum olan BM'nin kalkınma hedeflerinin önemi TİKA'nın geçmiş çalışmalarında olduğu gibi önümüzdeki çalışmalarında da yer edineceği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda bu kalkınma hedeflerinin sadece kalkınma yardımlarına ilişkin olmayıp hayatın her alanını etkileyen kurallar bütünü olduğu söylenebilir. Dolayısıyla TİKA sosyal ve ekonomik altyapıların geliştirilmesi, üretim sektörlerinin geliştirilmesi, kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik yaptığı projelerinde ve faaliyetlerinde ülkelerin bu hedeflere ulaşması noktasında bütünsellik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Mesela 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biri olan en az gelişmiş ülkelere destek olan BM Teknoloji Bankasını Türkiye, Gebze'de kurmuştur. Bu amaçla yapılan araştırmalar çerçevesinde uzun vadede 2030 yılı hedeflerine ulaşmak için sadece devletin değil birçok aktörün sürecin içerisinde yer alması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

DEİK'in Cumhurbaşkanlığı ve Ticaret Bakanlığı birimleriyle veya diğer bakanlıkların ticaret maksatlı yapılarıyla iş birliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Özel

sektör ve STK'larla entegrasyon ve koordinasyon halinde ülke menfaatlerine ilişkin yürütülen çalışmalarla ticari diplomasi arasında anlam bir ilişkiye rastlanılmıştır. TİKA'nın ve DEİK'in örtüşen alanlarda işbirliği yaptığı görülmekle beraber farklı fonksiyonlarda ve alanda çalıştıkları sonucuna varılmıştır. Karşı kanat kuruluşlarıyla işbirliği çerçevesinde oluşturulan 146 iş konseyi aracılığıyla o ülkede yer alan STK'larla ve özel sektör kuruluşlarıyla doğrudan ortaklık kurulması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla yapılan organizasyonların pek çoğunu partner kuruluş olarak yaptığı analiz edilmiştir. 139 ülkesel bazlı iş konseyinin yanında sağlık, eğitim, teknik müşavirlik gibi sektörel iş konseylerinin olması gerek yurt içindeki gerekse yurt dışındaki çalışmalarda etkinlikleri pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Özel amaçlı kurulan iş konseylerinden biri olan DTİK aracılığıyla yurt dışında yaşayan ve yurt dışında firma kurmuş olan Türk iş insanlarının bir araya gelmiş olması, Türk iş adamlarının koordinasyonunu ve Türk diasporasının güçlendirilmesini olumlu anlamda etkilemiştir. Ayrıca Afrika ve Ortadoğu Körfez bölgesinde Avrupa ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin Türkiye ile ortaklık yapmak istemesiyle, Türk iş adamlarının oralarda uzun süreli sıkıntılı zamanlarda ve başka problemlerin yaşandığı durumlarda organizasyonları yürütmeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

YEE'nin hem uluslararası alanda faaliyet gösteren veya yurt dışına yönelik çalışma yürüten hem de yönetim kurullarında ve diğer kurullarında bulunan kamu kurumlarıyla, üniversitelerle, STK'larla işbirliği ve ortaklık içerisinde olduğu sonucuna varılmıştır. Yurt dışında büyükelçiler, kültür ve eğitim ateseleriyle, TİKA, YTB ve diğer kuruluşlarla görev dağılımı şeklinde faaliyet göstererek uluslararası alanda işbirliğini pozitif yönde etkilemektedir. TİKA'nın kalkınma yardımları ile ülkelerin kapasitelerini artırması, YTB'nin eğitim alanında faaliyet göstermesi, YEE'nin dil öğretimi ve kültür tanıtımı yapması gibi Türkiye adına yürütülen proje ve çalışmalarda kurumların iş bölümüne ayrılması, kurumsal işleyişin sağlıklı, devamlılığı açısından büyük oranda önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla YEE'nin kamu kurumlarıyla, STK'larla ve yerel yönetimlerle yapılan faaliyetlerin, çalışmaların ve projelerin belirlenen planlama çerçevesinde yapıldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte diğer ülkelerin kültür kurumlarıyla kısa-uzun veya proje bazlı faaliyetler gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Üniversitelerin Türkçe'nin yabancı dil öğretimi noktasında eğitim programlarının

düzenlenmesi, bölümler ve kültürel alanlar kurulması önemli bir paydaş olduğunun göstergesidir. Yurt dışındaki kültür merkezlerinin de herkese açık olması ülkenin kültürel sivil yapı anlayışını pozitif yönde etkilemektedir. Ülkeler arasındaki ilişkileri, kurumsal altyapı ve kültürel alışverişi artırmaya yönelik çalışmalar ve uygulamalar bağlamında başka ülkelerin kültürel diplomasi kurumlarıyla veya STK'larıyla küresel ilişki ağı kurulduğu sonucuna varılmıştır. Dünyada en fazla kültürel diplomasi kurumlarına yatırım yapan ve bu konuda en fazla kurumsallaşmış ülkelerin başında Kuzey Atlantik ülkeleri yani AB ülkeleri ile ABD, Kanada ve Güney Kore gibi ülkelerin geldiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda YEE ile EUNIC arasında işbirliğini ve etkileşimi güçlendirecek, topluluğu ve kamuoyunu bir araya getirecek, uluslararası ağlar ve ortaklığın kurulabileceği ve kültürlerarası diyalogun artırıldığı projenin gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

İKV'nin iş birliği içerisinde olduğu kuruluşlara baktığımızda ulusal ve uluslararası alandaki iş dünyası kuruluşları, kamu kuruluşları, STK'lar ve üniversiteler şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer taraftan Dışişleri Bakanlığı'nın çatısı altındaki AB Başkanlığı ve Brüksel temasları bağlamında Türkiye'nin AB nezdindeki daimi temsilciği ile yakın planda işbirliği ve görüş alışverişinde bulunan kurumların başında yer aldığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda çeşitli üniversitelerle ortak aktiviteler düzenlenmekte ve AB ve Türkiye-AB ilişkilerindeki gündemdeki konularda Türkiye ve AB'den uzman yetkililerin, siyasetçilerin, akademisyenlerin yer aldığı programlar yapılarak ilişkilerdeki devamlılığın sürdürülmesi sonucuna varılmıştır. Ayrıca TOBB, TÜSİAD, TİM, TİSK gibi kuruluşların İKV'nin mütevelli heyetinde yer alması aralarındaki ilişkiyi pozitif yönde etkilemiştir. Buna ilişkin olarak yapılan ortak somut projeler, etkinlikler, faaliyetler bunun göstergesidir. Mesela oluşturulan Türkiye Platformunda veya AB İletişim Grubunda İKV yürütme kurulu üyesi olarak aktif çalışmalarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla İKV Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve kültürel çalışmalarına katkı sağlamak bağlamında tüm kamu, özel sektör ve STK'larla işbirliği yaparak Türkiye-AB ilişkilerindeki temel görüşleri pozitif yönde etkilemiştir.

BUSINESSEUROPE üyeliği ile TÜSİAD'ın Türk iş dünyasının temsilcilerinden biri olarak AB politikalarına yaptığı katkı arasında stratejik olarak pozitif bir ilişki söz konusudur. Bunu destekleyici olarak faaliyetlerinde de görüldüğü üzere

BUSİNESSEUROPE’ın AB nezdindeki ticaret, sanayi, iklim stratejisine sunulan belgesine, TÜSİAD’ın Türkiye özelinde birtakım konular eklediği gözlemlenmiştir. Gümrük birliğinin güncellenmesi, tedarik zincirindeki iş birliği ve iklim stratejisi gibi konular Türkiye’nin önemli bir paydaş olarak değerlendirilmesini etkilemiştir. Günümüzde güncellenen Avrupa Ticaret Politikaları belgesine Ticaret Bakanlığı Türkiye’nin görüşünü sunarken, TÜSİAD ise gerek bakanlığa gerek Avrupa Komisyonuna gerekse BUSİNESSEUROPE’a değerlendirmelerini sunması uluslararası stratejik iş birliği bağlamında anlamlı bir ilişki ortaya çıkarmıştır. Ancak her ülkede olduğu gibi AB’ye üye olmuş diğer ülkelerle yaşanan siyasi sorunların ekonomik platformu negatif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Ancak böyle bir durumda TÜSİAD ve diğer özel sektör temsil kuruluşları temsilcilikleri ve ağırları vasıtasıyla Avrupa iş dünyasının geri adım atmaması konusunda önemli bir istişare mekanizması yürüttükleri tespit edilmiştir. TÜSİAD, AB ve ABD gibi ülkelere kurulan yapılar vasıtasıyla kurumsal ilişkiler ve diyalog çerçevesinde milletvekilleri, akademisyenler, siyasetçiler ve gazetecilerle birebir görüşmeler ve ortak toplantılar yapması konjonktürel uzun vadeli konulara eğilimini artırmıştır. Almanya, Fransa ve AB’deki yetkili kişilere belgeler sunularak onların görüşlerinin alınması hem Türkiye hem de Avrupa açısından olayların farklı yönlerinin değerlendirilmesine olumlu katkı yapmıştır.

Uluslararası stratejik faaliyetler bağlamında BUSİNESSEUROPE bünyesindeki kuruluşlarla, Almanya ve Fransa’daki girişimlerle, ABD’deki temsilcilikler vasıtasıyla kongre veya Beyaz Saray’daki yetkili kişilerle, akademik etkinliği yüksek olan Brookings Enstitüsü ile yapılan toplantılar ve projeler onların projeler çerçevesinde yapmış oldukları yayınlar ABD’de ve Avrupa’da politikaların oluşmasına pozitif yönde etkileşim sağlamıştır. Diğer taraftan Çin özelindeki platform ve oluşum olan BRICA projesinde, Türkiye’nin orta koridorda önemli rol üstlenmesi Çin’e bu proje etrafında oluşturabileceği iş birliklerine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Buna ilişkin olarak Türkiye ve Çin’in sektör boyutunda ilişkisi ve yapılan önemli etkinliklerin, üyelerle iş birliğinin projeyi etkilediği görülmüştür. Aynı zamanda hem AB’nin hem de Çin’in karşılıklı yatırımlarında, Çin’e yakın AB ile ilişkileri olan gümrük birliğindeki Türkiye’nin, ilişkilerin geliştirilmesini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu unsuru destekleyici olarak BUSİNESSEUROPE bünyesindeki çalışma grubundaki

işbirliği ağlarından olan Çin networkünün olumlu katkılar sunması ve OECD'nin iş dünyası kuruluşu olan BİAC'ın Çin çalışma grubunun yönetim kademesindeki kişilerin bu ağlardaki bireylerden oluşması etkileşimin boyutunu göstermektedir. Sosyal ve kültürel alanlarda da Almanya ve Fransa'daki üniversitelerle iş birliğinin ve sürdürülebilirliğin artırılmasına ilişkin projeler yapıldığı sonucuna varılmıştır. Mesela bu yıl en son yapılan çalışma ise her iki ülkenin sürdürülebilir şehirler için işbirliğinin geliştirilmesine ilişkin olmuştur.

İncelenen kurumlarla TÜSİAD'ın iş birliğine baktığımızda pek çok üyenin DEİK'de iş konseyi başkanı olarak yer aldığı gözlemlenmiştir. Çin ve ABD gibi ülkelerde ortak etkinliklerin ve faaliyetlerin yapılması aralarındaki anlamlı ilişkiyi ortaya koymuştur. Bundan dolayıdır ki DEİK ve TÜSİAD arasında pozitif bir ilişkinin bulunması doğal olup, birbirleri arasındaki çalışmaların desteklenmesinin Türkiye'nin kazanımlarına katkı sağlayacağı sonucuna varılmıştır. İKV'nin TÜSİAD'la AB çalışmaları konusunda ortak etkinlikler, çalışmalar düzenleyerek Türkiye'nin uluslararası alandaki savunuculuk faaliyetlerini pozitif yönde etkilediği görülmüştür. TİKA'nın aktif bölgeleri ve faaliyet alanları ile TÜSİAD'ın çalışma yürüttüğü alanlar farklılık gösterdiğinden aralarında yakın iş birliği bulunmadığı gözlemlenmiştir. TÜSİAD'ın TOBB, DEİK, TİM, YASED gibi diğer pek çok kamu ve özel sektör kuruluşlarıyla iş platformlarında ve koordinasyon kurullarında yer alması iş birliği ve istişare mekanizması çerçevesinde ortak çalışmalar yürüttüğü sonucuna ulaştırmıştır. TÜSİAD'ın uluslararası işbirlikleri ve üyeliklerinde aktif rol alması, bulunduğu konumun dışında bölgelerde de etkin çalışmalar yürütmesini sağlamıştır.

Üçüncü olarak ise incelenen kurumlarda ilk iki soru bağlamında karşılaşılan zorluklar/engeller bunlara yönelik olarak ise oluşturulan çözüm stratejileri sunulmuştur. TİKA günümüzde Pasifik'ten Orta Asya'ya, Afrika'dan Balkanlara, Ortadoğu'dan Kafkasya'ya ve Latin Amerika'ya kadar 5 kıtada yaklaşık 150'ye yakın ülke coğrafyasında faaliyet göstermektedir. Bu çerçevede bu kadar farklı coğrafyaya yayılmış kurum olarak sahanın sunduğu koşullarda çalışma yürütülmesi beraberinde birtakım zorlukları getirdiği sonucuna varılmıştır. Ancak bu zorluklara rağmen birçok ana faaliyetin sürdürüldüğü tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra her ülkenin farklı iklimi, eğitim

ve kamu kurumlarının altyapısı, ihtiyaç öncelikleri, mevzuat işleyişleri, ilişkiler sistemi ve muhatap olacağınız kişilerin farklı olması gibi pek çok faktör diğer zorluklar olarak analiz edilmiştir. Yani bu ülkelerde ulaşımdan güvenliğe, fiziki altyapıdan insan kaynağı kapasitesinin yeterliliğine kadar farklı çalışma koşulları olduğu söylenebilir. Bakıldığı zaman Balkan tarafında bulunan ofisin çalışma yapısı ve kültürü ile Afrika’da veya Ortadoğu’daki ofisin çalışma kültürü arasında hem ofis çatısı altında hem de resmi muhatap anlamında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. İkinci soruda da belirtildiği üzere yapılan tesislerin inşası veya devredilmesi o ülkelerdeki yerel makamlarla ve üst düzey yöneticilerle iş birliğini gerektiği söylenebilir ancak bu makamların eserleri sahiplenmesinde, işleyiş düzeninde farklılıkların ortaya çıktığı görülmüştür. Bu bütünsel alan diplomasinin bir parçası olarak değerlendirilmekle birlikte siyasi iradenin değişmesi ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkileri, çalışmaları, projeleri etkileyeceği sonucuna varılmıştır. Bu zorluklara yaygın coğrafyada faaliyet gösteren TİKA’nın, merkezden sahaya gönderdiği uzmanlarla, koordinatörlerle ve yerel ofiste ihtisaslaşmış personeliyle iş birliği yapılarak çözüm stratejisi oluşturulduğu söylenilebilir. Bu bağlamda zorluklarda iki ülke arasındaki iniş ve çıkışlarda en büyük çözümün sahada yer alan insan kaynağı yeterliliği olduğu sonucuna varılmıştır.

DEİK’in karşılaştığı engeller ülkesel bazlı olup ülkenin dinamiklerine veya karşı kanat kuruluşunun zayıf hakimiyet göstermesinden kaynaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra zorluk ve engeller bağlamında ülkedeki siyasi istikrarsızlıklarında ilişkileri negatif yönde etkilediği görülmüştür. İşbirliği için gidilen ülkelerde karşı kanatın yapması gereken protokol, lojistik, organizasyon gibi birçok faktörü DEİK’in profesyonel yöneticileri gerçekleştirerek çözüm sundukları tespit edilmiştir.

YEE’nin kanunun yakın dönemde değiştiği görülmekle beraber yeni hükümet sistemine uyum açısından yeniden değiştirilmesi sonucuna varılmıştır. Türkiye dinamik, değişen ve gelişen alanda yeni olduğundan ülkelerde açacağı kültür merkezi noktasında ekonomik, hukuki, ilişkisel altyapının birlikte analiz edilmesi gerekliliği tespit edilmiştir. Ülkelerin uluslararası ilişkilere bakışı, ilişkilerdeki ittifaklar veya siyasi, ekonomik, askeri gibi sorunların yansımaları kültürel diplomasi çalışmalarını negatif yönde

etkilediği sonucuna varılmıştır. YEE'nin kar amacı gütmemesi, uluslararası alanda faaliyette bulunduğu kültürel ilişkilerle dostluğu artırmayı hedeflemesi, ülkeler tarafından tanınmayı ve tanışmayı pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin de diplomasinin bir aracı olan kültür merkezlerini açmak isteyen ülkelere Dışişleri Bakanlığı'nın yetki çerçevesinde zorluk çıkarmadığı da gözlemlenmiştir. Enstitünün imkanları, yetişmiş insan gücü kapasitesi ve maddi anlamda altyapısının olması ülkelerde ilişkilerde ve çözüm üretmede etkili olduğu söylenebilir.

İKV'nin bu süreçte karşılaştığı zorlukların başında AB nezdinde Türkiye ile ilgili olumsuz düşüncelere ve algılar geldiği tespit edilmiştir. Bu noktada Türkiye'nin yeterince tanınmaması veya yanlış tanınması AB tarafından ki güven ve iletişimi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. İKV'nin çalışmalarının önemli bir boyutunu AB ile gelişmelerin, politikaların ve projelerin oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu çerçevede çalışmaların Türkiye kamuoyuna anlatılmasına ve farkındalık yaratılmasına yönelik büyük oranda katkılarının olduğu görülmüştür. Aynı zamanda yapılan çalışmalardan da anlaşıldığı üzere AB ile ilgili ön yargıların belirtildiği görülmüş olup, bu yanlış bilgilerin olmasının ilişkileri zorlaştırdığı tespit edilmiştir. Çözüm stratejisi kapsamında ise konferans, sosyal medya, basılı yayın ve savunuculuk faaliyetleri ile iletişim stratejisi arasında anlamlı bir ilişki kurulmuştur.

Türkiye'deki yabancı yatırımcıların karşılaştıkları genel sorunlar TÜSİAD'ın uluslararası çalışma alanlarında karşısına çıktığı görülmüştür. Bu çerçevede yasa yapma süreçlerinde ve ekonomik toplantılarda gündeme gelen konularla karşılaşılan sorunlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla kanun yapma süreçlerine katılım ve öngörülebilirlik noktasındaki sıkıntılar kamu ve STK ilişkisini negatif yönde etkilemiştir. Çözüm bağlamında Türkiye'deki yatırımcıların ve yabancı yatırımcıların karşılaştıkları sorunlar genellikle aynı olduğundan yatırım ortamı için iyileşmelerin yapılması ve ekonomide reform hareketliliğinin gerekliliği sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda uygulamadaki sorunların tespit edilip kamu kurumlarıyla iletişim sağlanmasının etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Dördüncü olarak uluslararası ilişkilerin gelişimine yönelik yapılan ekonomik, sosyal, kültürel işbirlikleri veya ortaklıklar neticesinde üçüncü soruda belirttiğim üzere

engeller ve çözümler bağlamında kamu kurumlarının ve STK'ların beklentilerine yönelik analiz yapılmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin uluslararası alanda saygınlığını ve diplomatik gücünün artırılmasına ilişkin öngörü/beklenti ve temennilere ilişkin sonuçlar belirtilmiştir. Türkiye'de birçok kamu kurumunun dış ortaklıkları olup yurt dışında faaliyet yürüttükleri gözlemlenmiştir. Buradan hareketle de TİKA işbirliği içerisinde olduğu her kurumun yurt dışına yönelik bilgilerini tecrübelerini ve teknolojilerini paylaştığı tespit edilmiştir. Bu amaçla bir faaliyet olduğu zamanda da gerek STK'ların gerekse kamu kurumlarının etkileşim içerisinde olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak yoğun faaliyetlerin yaşandığı zaman koordinasyon açısından örtüşmelerin beraberinde getirdiği birtakım sıkıntıların yaşandığı tespit edilmiştir. Buna ilişkin olarak kamu kurumlarının ve STK'ların özellikle uzun vadeli projeler yapmak için belli bir alana yoğunlaşmaları gerekliliği sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan yurt dışında faaliyet gösteren STK'ların gerek büyükelçilerle gerekse TİKA ile etkileşim halinde bulunması, sivil insiyatifin problem yaşadığında çözüme ulaşmasını ve faaliyetlerin uzun vadeli sürdürülebilir olmasını pozitif yönde etkilemiştir. Aynı zamanda STK, kamu kurumu veya şirketlerle uzun vadede sahada olunmasının ve faaliyet yapılmasının arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmıştır. Bu anlamlı ilişkiye yönelik olarak Afrika açılımıyla beraber Afrika'daki büyükelçilik sayımız bundan on sene öncesine göre iki kat arttığı, THY'nin uçuşlarını gerçekleştirdiği ve şirketlerin projelere daha çok dahil olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan TİKA'nın yaptığı diğer açılımlar uluslararası alanda diplomatik varlığı, ticari diplomasiyi, kültürel diplomasiyi ve parlamenter diplomasiyi stratejik bağlamda pozitif yönde etkilemiştir.

DEİK'in Ticaret Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı gibi bakanlıklarla koordinasyonunun yüksek olması yaşanan süreçlerin bir beklenti pozisyonuna gelmeden çözümlerle sonuçlanmasını sağladığı söylenebilir. Buradan yola çıkarak Türkiye'nin hedeflenen ortak ticari diplomasi duruşunu veya diplomatik ticari duruşu olarak ifade edebileceğimiz anlayışını pozitif yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Etkinlikler, toplantılar, platformlar ve mekanizmalar aracılığıyla Türkiye'deki kamu kuruluşlarının uyguladığı uluslararası alandaki çalışmaların özel sektöre yansımaları arasında anlamlı bir ilişki söz konusu olmuştur. Dolayısıyla bu çerçevede ticari müşavirle iletişim kurulması, ticaret yapılan ülkelerin dinamiklerinin öğrenilmesi gibi çalışmaları uluslararası firmalar

yüksek maddi imkanla yaparken, Ticaret Bakanlığı'nın ise bu çalışmalarını karşılık beklemezsizin kendi bünyesindeki iş insanlarına sunması onların uluslararası alanda etkileşimine olumlu yansıdığı söylenebilir. Kurucu kuruluşlar arasında da STK'lar yer aldığı irtibat noktasında olumlu bir ilişkinin bulunduğu görülmüş ve burada da beklenti seviyesine ulaşılmadan STK'larla çalışmaların pozitif yönde işbirliği içerisinde yürütüldüğü tespit edilmiştir. Türk özel sektörünün üretim kapasitesinin ve hizmet kapasitesinin bireysel ya da kurumsal olarak yurt dışında karşı kanat kuruluşlarındaki görüşmelerde veya organizasyonlarda daha iyi tanıtılması buraya iş insanlarının çekilmesini pozitif yönde etkilemiştir. Bununla birlikte üçüncü ülkelerle ticari, yatırım, ekonomik faaliyetlerin de önünün açıldığı sonucuna varılmıştır.

Artırma ve genişletme bağlamında YEE kurumlara kültürel faaliyetler, projeler, çalışmalar, etkinlikler düzenlerken kolaylaştırıcı etki sağladığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede sağlanan kolaylaştırıcı etkinin büyükelçiler, TİKA, YTB, üniversiteler ve yerel yönetimler gibi kamu kurumlarıyla devam etmesi ve sürdürülmesi beklentisi sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk STK'ların uluslararası işbirliğini artırdığı gözlemlenmiştir. Bu işbirlikleri neticesinde oluşturulan kaynakların israf edilmemesi ve hedeflere ulaşma noktasında gerek YEE ile gerekse diğer kamu kurumlarıyla etkileşim ve iletişim halinde olunması STK'lardan beklenen sonuç olarak tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin global diplomasi bağlamında ülkelerle ve bölgelerle işbirliğini artırması, YEE olarak kültürel diplomasi kurumlarına yapılan yatırımları artıracak temennisi sonucuna ulaşılmıştır.

İKV'deki yapılan analiz bağlamında Türkiye'deki demokrasinin ve hukuk devletinin güçlendirilmesi ve siyasi, sosyal, ekonomik alanlarda yapısal reformların gerçekleştirilmesi, Türkiye'nin diplomatik gücünün geliştirilmesine ve algısının düzeltilmesine pozitif yönde etki edeceği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte diğer önemli bir nokta ise geleneksel diplomasiden ziyade STK'lar, üniversiteler, sanatçılar gibi birçok aktörün içerisinde olduğu Türkiye'nin cazibesini artıracak, tanıtımına katkı sağlayacak daha fazla kamu diplomasisi çalışmalarının yürütülmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

TÜSİAD'ın STK'lar ve iş dünyası ile yakın işbirliği halinde hareket ederek ortak noktalarda konuşulması, görüşülmesi, çalışmalar yapılması konusunda doğal bir ilişki söz konusu olduğu tespit edilmiştir. TÜSİAD kamu ile ilgili olarak ise diğer noktalarda da belirttiğim üzere yasa ve politika oluşturma süreçlerinde daha kapsayıcı ve uzlaşılabilir bir anlayış sergilendiği takdirde sorunlar ve yatırımcılar açısından pozitif etki sağlanacağı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda ekonomide doğru politikalarla, uluslararası ilişkilerde herkesle ilişkiyi geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak, Türkiye'nin bölgedeki gücüne ve sorunların çözümünü pozitif yönde etkileyeceği tespit edilmiştir.

Beşinci olarak kurumların yaptıkları faaliyet ve projelerden öne çıkanlara ilişkin değerlendirme yapılmıştır. TİKA'nın bu çerçevede yurt dışında pek çok çalışmalar ve projeler yürüttüğü gözlemlenmiştir. Faaliyet raporlarında ve yetkili kişinin belirttiği üzere Sudan, Lübnan, Filistin, Somali, Nijer, Pakistan, Kırgızistan ve Balkanlar'daki ülkelerde hastanelerin yapılması, kliniklerin yenilenmesi, personel eğitimi, okulların yenilenmesi, kapasitelerin artırılması, inşa edilmesi ile restorasyon alanına ilişkin camilerin, köprülerin, istasyonların ve tarihi müzelerin yenilenmesi gibi ortak mirasın yansıtılmasına yönelik çalışmaların yapıldığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra faaliyette bulunan ülkelerin idari ve sivil altyapı kapasitelerini artırma konusunda verilen destek ile oradaki yerel yönetimlerin ayağa kaldırılması noktasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Stratejik planlarda, faaliyet raporlarında da belirtildiği üzere yapılmış veya yapılacak projelere ilgili siyasi üst merciler gelen talepler doğrultusunda destek verildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmalarla ikili ülkeler arasında iyi komşuluk ilişkilerini pozitif yönde etkilemektedir. Bu çerçevede kurumların politikaları ile sunulan projeler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

DEİK ülkesel, sektörel ve özel amaçlı iş konseyleri aracılığıyla sunduğu birçok faaliyetler ve projelerle Türkiye'nin geleceği, ihracatı, üretim kapasitesi arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusu olmuştur. Ayrıca sanatçılar, sporcular, akademisyenler, profesyonel yöneticiler, iş adamları ve girişimcilerin içerisinde olduğu DTİK yapısının da önemli projelerden olduğu gözlemlenmiştir. Bu amaçla iş konseyinin bulunduğu ülkelerde ticari müşavirlerle çalışılması, ülkenin ticari amacını ve ticari kaygılarını göz

önünde tutulması ticari diplomasi gücünün ortaya konulması bağlamında önemli görülmüştür.

YEE'nin Türkçeyi öğreten en uzman kurum olmasının yanında okutman kapasitesini yetiştirecek potansiyelinin olduğu sonucuna da varılmıştır. Aynı zamanda ders kitaplarının, yardımcı kaynakların ve online platformların yabancı Türkçe öğretimi konusunda pozitif şekilde etki yaptığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte Türkoloji Projesi ile başlayan ve TABİP Projesi doğrultusunda devam eden diğer ülkelerdeki çalışmalarda bilimsel iş birliğinin ve kültürel etkinliklerin ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla Türkçe, kültürel ilişkiler, KDA ve bilimsel ilişkilere yönelik proje ve faaliyetlerin kültürel diplomasi çalışmalarına pozitif etkisi olmuştur.

İKV'nin Türkiye'nin en eski AB'ye ilişkin kaynakların yer aldığı kütüphaneye sahip olduğu tespit edilmiştir. TOBB'un yürüttüğü ABBM Ağı Projesi'nin çatısı altında İstanbul'da ABBM'nin önemli ayağını oluşturduğu ve bölgesel, kültürel etkinliklerle Türk özel sektörünü ve kamuoyunu bilgilendirme çalışmaları yapıldığı görülmüştür. İkinci soru başlığı altında da belirttiğim üzere AB İletişim Stratejisi yürütme kurulunda yer alması, ekonomik ve karma istişare komitelerinde bulunması sosyal, ekonomik, kültürel yönden ilişkileri pozitif yönde etkilemiştir. AB- Sivil Toplum Diyalogu projesi kapsamında çalışmalar yürütülmesi, AB-Türkiye arasında gümrük birliği konusunda bilgilendirmeye yönelik faaliyetlerin kamu ve STK arasındaki iş birliğinde dikkate alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan AB Konseyi dönem başkanları kapsamında "Ülkelere Yönelik Türkiye" adlı çalışma neticesinde İKV ile AB üye devletlerdeki düşünce kuruluşları arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

TÜSİAD'ın uluslararası alandaki yani yurt dışındaki girişimleri, AB ile ilgili projeler, Çin özelinde (BRICA) yapılan faaliyetler, ülkelerle yapılan sektörel işbirlikleri ve sosyal, ekonomik, kültürel alanda yürütülen çalışmalar, muadil kuruluşlarla, üyeliklerle ve ortaklıklarla sürdürülen etkinliklerin pek çoğunun öne çıkan proje ve faaliyet olarak değerlendirildiği sonucuna varılmıştır.

Bütünsel olarak beş unsur etrafında kurumlar değerlendirilmiştir. Buna ilişkin **"Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde kamu ve sivil toplum kuruluşlarının**

stratejik işbirliğinin (2005-2019 dönem aralığında) sosyal, ekonomik, kültürel ilişkileri göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin uluslararası saygınlığını ve diplomatik faaliyetlerini olumlu yönde etki etmiştir.” hipotezi çalışmada yapılan analizler sonucu kabul edilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde ise yapılan değerlendirmeler sonucunda birtakım önermeler sunulmuştur. Küresel sistemde STK'ların ve kamu kurumlarının parça parça faaliyet göstermeleri yerine belli alanlara ve yıllara odaklanarak uzun vadeli projeler yapmaları gerekmektedir. Bölge konsantrasyonunun yoğunluğu, projelerin etkinliği, halka dokunabilir ve sürdürülebilir olması açısından kurumların uzmanlaşması önerilmektedir. Türkiye'nin yaptığı uzun vadeli dışa açılım stratejilerini sadece kamu kurumları değil, uluslararası fayda açısından özel sektörün/iş insanları destek vermelidir. Ticari diplomasi bağlamında özel ve kamu kurumlarının entegre olabileceği bir sistem geliştirilmeli ve uluslararası alanda faaliyet yapan bütün temsilcilerin bilgilendirilmesi sağlanmalıdır. Ticaret Bakanlığı'nın ve DEİK'in yaptığı çalışmaların yurt içinde ve yurt dışında iş insanına daha iyi tanıtılmalıdır. Ticari diplomasi doğrultusunda özel sektör kuruluşları gibi kamu kuruluşlarının da hızlı reklam yapabilme olanağı sağlanmalıdır. Ekonomik ilişkilerin ve yatırımların yoğun olduğu ülkelerde iş dünyasının önünü açabilmek adına her açıdan diplomatik seviye yükseltilmelidir. Kanun veya yasa yapma süreçlerinde iş dünyasındaki STK'ların katılımı artırılmalı ve bunun yanında bu süreçte yabancı yatırımcıların fikirleri de değerlendirilmelidir. Yumuşak gücün daha etkin kullanılması diplomasi ve diyaloga daha fazla önem verilmelidir. STK'lar ve sivil toplumla diyalog ve istişare daha sistematik hale getirilmeli ve ortak ülke faaliyetlerinde sistematik diyaloga daha fazla vurgu yapılmalıdır. Aynı zamanda duyarlı, stratejik ve daha az resmi geçici diyalog fırsatları da değerlendirilmelidir. ABD, İngiltere, Hollanda, Portekiz gibi ülkeler sporcusuyla, şarkıcısıyla her şeyiyle marka elçileri oluşturarak ticari diplomasi faaliyetleri yürütmektedir. Bu amaçla Türkiye'nin bütün sporcularından, sanatçısına ve bilim insanına kadar uluslararası tarafa dönük herkesin tek bir ticari diplomasi yapısına katkı sağlayacağı şekilde kamu kurumların ve STK'ların hareket etmesi önerilmektedir. Yoğun çalışmalarla sadece ticari diplomasi marka elçisi olabilecek sanatçılar yetiştirilmelidir. Sosyal ortamlarda, sanat ortamlarında ticari diplomasi bağlamında eğitim verilmesinin önü açılmalıdır. Marka elçisi oluşturabilmek adına

“Ticari Diplomasi Akademisi” gibi okul benzeri yapılar oluşturulmalıdır. Günümüz şartlarına uygun bilgi ve iletişim dış ilişkilerde güçlü tutulmalıdır. Küresel tedarik zincirinin kırıldığı bu dönemde Türkiye’nin bilişim teknoloji yoğun sektörlerindeki üretimini, yatırımını ve yatırım ortamını iyileştirme faaliyetlerini artırmalı ve özellikle uzmanlaşmış STK’ların desteği ile uluslararası alandaki şirketlerin Türkiye’ye yönelmeleri sağlanmalıdır. Uluslararası işbirliği talepleri doğrultusunda kamu diplomasisinde başarılı olabilmek adına vizyoner hedefler yenilenmeli ve yeniden konumlandırılmalıdır. Proaktif süreçle birlikte sosyal, ekonomik ve kültürel çalışmalarla Türkiye ile ilgili olası yanlış algıları ortadan kaldıracak, anlatacak çalışmalara devam edilmeli ve artan kamu diplomasisi kapasitesinde yeni aktörlerle işbirliği fırsatları değerlendirilmelidir. Kamu diplomasisini STK ve devlet eliyle sınırlı tutulmamasına özen gösterilmelidir. Kamu diplomasisi kaynakları (ekonomi, kültür vb.) hikayeleştirilerek ve kurgulayarak yansıtılmalıdır. Moda algısıyla kamu diplomasisi araçlarını kullanırken çalışmalarda ülkenin markası adına ürün yerleştirme doğru yapılmalıdır. Dolayısıyla kendi teknolojimiz ve kendi markamız uluslararası sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel çalışmalara entegre bir şekilde sunulmalıdır. Kamu diplomasisi ve sosyal değerlerin yaratılması üzerine daha fazla finansal kaynak ayrılmalıdır. Kamu diplomasisinin önemli araçlarından biri olan medyanın içerik tarafında (TV programları, belgesel vb.) güçlü olunmalıdır. Kültürel diplomasiinin önemli araçları olan ortak dil, tarih, kültür, payda ve inanç çeşitli yollarla uluslararası alana sunulmaya devam etmelidir. Türk işletmelerinin uluslararasılaşma sürecinde ticari marka ve ürünlerini Türk dilinin dünya çapındaki değeriyle bağdaştırılmalı ve Türkçe’nin uluslararası dil olarak yaygınlığına yönelik çalışmalar sürdürülmelidir. YEE’nin yaptığı çalışmalar doğal süreçte karşılıklı olarak beslenerek endüstriye zaman içinde entegre edilmelidir. Uluslararası işbirliği kapasitesine sahip kamu kurumlarının ve STK’ların sayısı artırılmalı ve mevcut olanlarla işbirliği daha da geliştirilmelidir. Kalkınma işbirliği, insani ve acil eylem, eğitim, sağlık gibi alanda sivil toplum müdahalesinin niteliğine katkıda bulunmak ve işbirliği içerisinde hareket etmek amacıyla uluslararası alanda faaliyet gösteren STK’ların bulunduğu Dışişleri Bakanlığı ile etkileşimli “Türk Kalkınma Sivil Toplum Kuruluşları Platformu” kurulmalıdır. Ülkemizin ekonomik düzeyi geliştirilmeli, ekonomik bağlantılarımızı iyi entegre edip pazarlarımızı genişletmeliyiz. Komşu ilişkilerimizi daha çok güçlendirip, güven oluşturmak için öncelikle ülkelerdeki yerel yönetimlerle de ilişkilerimiz sıkı

tutulmalıdır. Mevcut Avrupa'daki belediyelerle ilişki kurmuş belediyelerin ilişkileri geliştirmelidir. Yerel yönetimleri kamu diplomasisi ile birleştirip, yerel yönetimlerimizin, üniversitelerimizin, ticaret ve sanayi odalarımızın karşılıklı işbirliği protokolü ile tanınırlıkları artırılmalıdır.

Günümüzde kamu diplomasisinin geldiği noktada çok sayıda ulusal ve uluslararası aktörün bulunması, süreç ve ilişki geliştirmenin önemi, hızlı ve yerinde karar alma süreçlerine katılım vb. gibi faktörler nedeniyle artık devlet merkezli klasik veya geleneksel tarzda diplomasi yapmak kamu kurumlarının, özel sektörün ve STK'ların beklentilerini karşılayamamaktadır. Bu anlamda halen faal olan T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı çatısı altındaki Kamu Diplomasi Daire Başkanlığı'nın faaliyetleri ve teşkilatlanma yapısı kamu diplomasi modelinin ihtiyaç duyduğu yapısal özellikleri taşımamaktadır. Türk dış politikasının geleneksel diplomasi merkezli yeniden yapılandırılmasının yanında hem özel sektör ve STK'ların kapasitelerini arttırmaya, onlara çeşitli altyapı ve rehberlik hizmetleri sunmaya hem de yabancılarla Türkiye'nin siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ilişkilerine destek verebilecek bütüncül bir kamu özerk kurumuna ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma çerçevesinde yeniden Kamu Diplomasi Daire Başkanlığı yeniden yapılandırılarak yerine özerk bir statüye sahip Cumhurbaşkanlığı Kamu Diplomasisi Ofisi (KDO) kurulması, kurulacak bu yeni ofisin aşağıda belirtildiği şekilde yönetim ve organizasyon yapısına sahip olması önerilmektedir. Kamu diplomasi ofisinin görev alanı uluslararası ve çok ülke ölçekli olacağından ofis başkanı ve ofis faaliyetlerini koordine edecek birimin yurtdışında yaygın temsilcilikleri bulunan ekonomik, sosyal, kültürel faaliyetlerle ilgili kamu kurumlarında ve STK'lar da aktif olarak görev yapan konuya hâkim uzmanlardan veya kurumlarda çalışan üst düzey yöneticiler arasından seçilmesi önerilmektedir. Bu ofisin hızla gelişen teknolojiye ve insanların hızlı iletişim kurduğu günümüzde yaygın uluslararası temsilcilik ve şube ağına sahip ve yerelde etkin tüzel kurumlarla çalışması ve birlikte ortak bazı eylem planları, faaliyetleri hazırlaması da kamu diplomasi açısından önemli sonuçlar alınmasını sağlayabilir. Bu ofisin yönetim kurulu ve üyelikleri ise; Kamu Diplomasisi Ofis Başkanı, Dışişleri Bakanlığı Temsilcisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcisi, TİKA, YTB, YEE, DEİK kurumlarının üst düzey temsilcileri, Ticaret Bakanlığı temsilcisi, özel sektör ve 3 veya 4 STK temsilcileri şeklinde oluşmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çev: Yavuz Alagon. İstanbul: Sarma Yayınevi, s.219
- Akbal, İ. (2017). *Sivil Toplum Düşüncesi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu Yönetiminde Karar Alma Üzerine Etkisi*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, Birinci Baskı.s.95-103
- Aktan, C. Can. Çoban, H. (2005). *Kamu Sektöründe İyi Yönetim İlkeleri*. C. Coşkun Aktan, Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme İçinde. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, s. 13-40
- Alkan, Ö. (2000). “*Sivil Toplum Kurumlarının Hukuksal Çerçevesi*”, *Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, s.49
- Anheier, H. K. And List, R. A. (2005). *A Dictionary of Civil Society, Philanthropy And The Non-Profit Sector*. London: Routledge, s.297
- Anadolu Üniversitesi (2015). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.6
- Arslan, O. (2001). *Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Bayrak Yayınları, Birinci Baskı, s.12-125-126
- Aslanoğlu, R. (1998). “*Bir Kültürel Karışım Olarak Küreselleşme*”. E. F. KEYMAN / A. Y. SARIBAY (Ed.), *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları, s.94
- Balkanlı A. Osman (2012). *Küresel Ekonomi Koşullarında Türkiye'nin Dışa Açılması ve Gelişmesi Sorunu (1980-2002)*. İstanbul: Filiz Kitabevi 2.Baskı
- Başbakanlık (2003). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim*. Ankara
- Belge, M. (2001). “*Sivil Toplum Örgütleri*”, *Merhaba Sivil Toplum, (Der. Taciser Ulaş)*. Ankara: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, s.33
- Bernard, H. R. (2013). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. 2nd Edition. USA: SAGE Publications, Inc. s.394
- Bozkurt, Ö., Sezen, S., Ergun, T. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE s.104-274
- Bumin, K. (1998). *Batı'da Devlet ve Çocuk*. (2. baskı). İstanbul: Patika Yayınları

- Chhotray, V. Stoker, G. (2009). *Governance Theory and Practice: A Cross Disciplinary Approach*. Basingstoke: Palgrave
- Çaha, Ö. (1999). “İslam ve Sivil Toplum”, *İslam, Sivil Toplum ve Piyasa Ekonomisi*. Ankara: Liberte Yayınları, No:28, s.122
- Çaha, Ö. (2005). “Sivil Toplum Üstüne”, (Ed: Lütü Sınar), *Sivil Toplum ve Demokrasi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, s.9-22
- Çaha, Ö. (2007). *Askın (Transandantal) Devletten Sivil Topluma*. İstanbul: Plato Film Yayıncılık, s.26
- Çaha, Ö. (2017). *Sivil Toplum Sivil Topluma Karşı, Sivil Toplumun Türkiye’deki ve Dünyadaki Serüveni*. (1.Baskı). İstanbul: İlimyurdu Yayıncılık, s.39-40-69
- Çavdarlı, S. (2001). *Avrupa Birliği Yolunda Türkiye’de Devlet-STK İlişkileri*. A. Anadol (Ed.) Avrupa Birliği Devlet ve STK’lar İçinde. İstanbul: Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s. 79-112
- Çizakça, M. (2006). *Cross-Cultural Borrowing And Comparative Evolution Of Institutions Between Islamic World And The West*. İn S. Cavaciocchi (Ed.). *Relazioni Economiche Tra Europa E Mondo Islamico*, Secc. XIII-XVIII. Prato: Istituto Di Storia Economica, F. Datini/Lemonnier. Serie II, Vol. 38/II, Pp. 671-698.
- Demirkaya Y. (2018). *Türk Kamu Yönetiminde Planlama*. Ateş, H. (Ed.), *Türk Kamu Yönetimi İçinde*. Ankara: Savaş Yayınevi, s.401
- Demirkaya, Y. (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetimi’nde Yeni Aktörler: Sivil Toplum Örgütleri. Demirkaya, Y. (Ed.), *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Kamu Yönetiminde Değişim* içinde. İstanbul: Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık San. Paz. ve Tic. Ltd. Sti., s.13-34.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (2011). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* içinde 4 th Edition. USA: SAGE Publications, s.6
- Doğan, İ. (2002). *Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum*. İstanbul: Alfa Yayınları, s.288
- Dunsire, A. (1995). *Administrative Theory İn The 1980’s; A Viewpoint, Public Administration.*, s. 25-35
- Dursun, D. (2012). *Bürokrasi Teorisi ve Yönetim*. (6. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık, s.135-141
- Duman, F. (2003). *Sivil Toplum*, Mümtaz’er Türköne (Ed.). Siyaset. (1.Basım). Ankara: Lotus Yayınevi, s.373-374

- Durkheim, E. (1956). *Education and sociology. Wllions: The Free Pres Glencoe Günümüze İstanbul'da STK'lar*. İstanbul: İstanbul Tarih Vakfı Yayınları, s.71
- Efeler, K. (2005). “*God-Father Devlet Anlayışı ve Küresel Sivil Toplum*”. L. SUNAR (Ed.), *Sivil Toplum: Farklı Bakışlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, s.67
- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Ek Kitabı*. İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını, s.5-51
- Erdoğan, M. (2005). *Anayasa Hukuku*. (3.Baskı). Ankara: Orion Yayınevi, s.28
- Eryılmaz, B. (2000). *Kamu Yönetim.*, İstanbul: Umuttepe Yayınları, s.24
- Eryılmaz, B. (2002). *Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. İstanbul: Alfa Basım Yayınevi.
- Eryılmaz, B. (2002a). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkam Maatbası, s.25
- Erdoğan, M. (2005). *Anayasa Hukuku*. (3.Baskı). Ankara: Orion Yayınevi, s.28
- Eyüp G. İsbir , Özer M. Akif, Aykaç B. ,Tortop N. , Yayman H., (2012). *Yönetim Bilimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s.324-379-445-447-448-496
- Fukuyama, F. (2005). *Devlet İnşası. 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim*. Çev. Devrim Çetinkasap. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gönenç, Ayşenur A. (2001). *Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi*. Elektronik Kitap (www. Altkitap.com), s.90
- Gözler, K. (2018). *Türkiye'nin Yönetim Yapısı (T.C. İdarî Teşkilatı)*. Bursa: Ekin Yayınları, s.18 34-61
- Gulick, L (1937). *Notes On The Theory Of Organization* (Ed. Luther Gulick ve L. Urwick, Papers On The Science Of Administration. New York: Institute of Public Administration, s.13-14
- Güneş, M. / Güneş, H. (2003). *Türkiye’de Eğitim Politikaları ve Sivil Toplum*. Ankara.: Anı Yayıncılık
- Hira, İ. San, M. Kemal. (2007). *Türkiye’de Sosyo-Politik Sistem ve Sivil Toplum Arayışları*. Dönüşüm Sürecindeki Türkiye, Aktörler, Alanlar, Sorunlar Kitabının içinden. Dursun D. Burhanettin D. Al H.(ed). İstanbul: Alfa Yayınları, s.384-404
- Hughes, O. (1998). *Public Management&Administration*, USA: ST,Martin’s Press, s.1
- Kalaycıoğlu, E. (1998). “*Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset*”, *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam*, Der: E. F. Keyman- A. Y. Sarıbay, İstanbul: Vadi Yayınları, S.119

- Kapani, M. (1993). *Kamu Hürriyetleri*. (7.Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları, s.25-61
- Kapani, M. (2012). *Politika Bilimine Giriş*. (31.Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi, s.36
- Karatepe, Ş. (2001). *Tek Parti Dönemi*. (3. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık, s.41
- Kartal, Filiz (Ed.) (2011). *Türkiye’de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları*. Ankara: TODAİE, s.1
- Karlsen, G. E. (2002). *Eğitim Yönetişimi, Küreselleşme ve Demokrasi*. İstanbul: KUYEB, Cilt: 2 Sayı: 1,
- Karpat, K. H. (2016). *Türk Demokrasi Tarihi*. (7.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları. s.132-135-225
- Keyman, E. F. (2006). *Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaha*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, s.31-44
- Mardin, Ş. (1990). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş s.110
- Neuman, W. L. (2009). *Understanding Research*. 1st Edition. Boston, MA: Pearson/Allyn and Baco, s.51
- Nohutçu, A. (2018). *İnsan Hakları ve Demokratikleşme*, Ankara: Savaş Yayınevi, s.13-95
- Ömürgönülşen U. (2004a). *Dünyada Kamu Yönetimindeki Dönüşümün Türkiye’deki Lisans Düzeyi Kamu Yönetimi Öğretimine Yansımaları*. II. Kamu Yönetimi Formu (KAYFOR II). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 17
- Özbudun, E. (1999). *Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon*, (Editörler: Elisabeth Özdalga, Sune Persson), Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.114
- Parlak B. ve Sobacı Z. (2012). *Ulusal ve Küresel Perspektifte Kamu Yönetimi Teori ve Pratik*, Turan (Ed). Bursa: MKM Yayınları
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Z. Etöz (Çev.) (Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Rod, Rhodes (1996). “The New Governance Governing With out Government”, Political Studies, 44, s.652-667
- Russell, B. (1976). *Eğitim ve Toplum Düzeni*. (Çev: Nail Bezel). İstanbul: Varlık Sendikası, s.35
- Saran, U. (2004). “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: Kalite Odaklı Bir Yaklaşım.” Ankara: Atlas Yayınları, s.147-150

- Sönmezoğlu, F. Güneş, H. Keleşoğlu E. (2015). ‘ ‘Uluslararası İlişkilere Giriş’ ’. İstanbul: D&R Kitabevi Yayınevi, s.52-87
- Şaylan, G. (1986). *Türkiye’de Kapitalizm, Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji*. Ankara: V Yayınları, s. 74
- Tekeli, İ. (2003). *Eğitim Üzerine Düşünmek*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, s.28
- Toksöz, F. (1983). “Dernekler”, İçinde: *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 2. Cilt, İstanbul: İletişim Yayınları, s.66-386.
- Toprak, Z. (1983). “1909 Cemiyetler Kanunu”, İçinde: *Cumhuriyet Dönemi Türkiye*. (1. Cilt). İstanbul: İletişim Yayınları, s.205-208.
- Tosun, G. Erdoğan. (2005b). *Türkiye’de Devlet-Sivil Toplum İlişkisi ve Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller*, (Ed: Lütfi Sunar), Sivil Toplum ve Demokrasi. İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Turan, İ. (1998). *1972-1996 Döneminde İstanbul’da Derneksel Hayat: Tanzimat’tan*. Ankara: Yayınevi Yayınları. TÜBİTAK Matbaası, s.132
- Turan, H. Tek. (2013). *Yönetişim ve Yeni Kamu Yönetimi*. F. Neval Genç. *Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi*. Konya: Çizgi Kitabevi
- Turkish Economic And Social History Foundation Publication, (2003). *AB Uyum Süreci ve STK’lar*, (EU Integration Process And Ngos.), İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Tunaya, T. Zafer. (1952). *Türkiye’de Siyasi Partiler*. İstanbul: İletişim Yayınları, s.615-616
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (2006). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci*. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, s.37-38
- Yaresimos, S. Seufert, G. ve Vorhoff, Karin. (2001). *Civil Society In The Grip Of Nationalism*. İstanbul: Orient-Institut, s.21
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*. (Birinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi, s.24-87

Sürekli Yayınlar

- Acun, F. (2005). Osmanlı Şehirlerinde Devlet ve Sivil Toplum, *Sivil Toplum*. 3 (10), s.51-60.
- Akdeniz, İ. (2010). Kamu Mali Yönetimi Reformunda Strateji Geliştirme Birimleri. *Maliye Dergisi*, Sayı 159, Temmuz-Aralık, s. 463-475
- Aksoy, Ş. (1998). Yeni Sağ, Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetim: Eleştirel Bir Yaklaşım. *ÇYY*, s.10-13
- Alpay, Ş. (2005). Soruşturma: Meşru Şiddet Kullanımı Tekelinden Çıktığı Ölçüde Devlet, Devlet Olma Niteliğini Yitirir, *Sivil Toplum*. 3 (10), s.21-123.
- Aslan S. (2010). Türkiye’de Sivil Toplum. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.9 s.31 (260-283)
- Ateş, H., Nohutçu A. (2006). Kamu Hizmeti Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s.248
- Bayramoğlu, S. (2002). Küreselleşmenin Yeni Siyasal İktidar Modeli: Yönetişim, *Praksis*, (7), s.85- 116
- Beriş, H. Emrah (2008). Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi D. C.* (63), s.1
- Bray, M. (2000). Community Partnerships in Education: Dimensions, Variations and Implications. World Education Forum. UNESCO, Dakar
- Çaha, Ö. (1994). Osmanlı’da Sivil Toplum. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. Vol 49. No.3, s. 79-99
- Çaha, Ö. (2003b). Mahrem Kamusal Alan. *Sivil Toplum Dergisi*. (2), s.79-88.
- Çakan, I. (2006). Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kamu Yönetiminin Modernleşmesi: Merkezileşme. *Amme İdaresi Dergisi*. Cilt 39. Sayı 4, s.52
- Çevik, Hasan H. Jack R (Ed.), Kalfa C. (2011). Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişimi ve Kimlik Tartışmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 16. Sayı 1, 1087, s. 15-406.
- Çopur, Hakan. (2009). Teoriden Pratiğe Sivil Toplum
- Delice E. (2013). Uluslararası Örgüt Metinlerinde Yönetişim ve Türkiye Pratiği: Teoriden Uygulamaya Bir İnceleme. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 2 (4)

- Demirkaya Y. (2006). Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Üzerine Etkisi. *Avrupa Araştırmalar Dergisi*. Cilt 4. Sayı 2, s.148
- Denhardt, Robert B. Denhardt, Janet V. (2000). “The New Public Service: Serving Rather Than Steering”, *Public Administration Review*. Vol. 60. No. 6, s.549-559
- Denhardt, Robert B. Denhardt, Janet V. (2001). “The New Public Service: Putting Democracy First”, *National Civic Review*. Vol. 90. No. 4, s. 391-400.
- Denhardt, Janet- Terry, Larry- Delacruz, Edgar R., Andonoska, Ljubinka. (2009). “Barriers To Citizen Engagement İn Developing Countries”, *International Journal Of Public Administration*. (32) s. 1268-1288
- Duman, M. Zeki. (2004). İdris Küçükömer’in Sivil Toplum Anlayışı. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, s.8- 47-52.
- Genç, F. Neval. (2010). Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı. *Türk İdare Dergisi*, S. 466, s.145-159.
- Gözübüyük Tamer, M. (2010). Tarihsel Süreçte Sivil Toplum. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 27, s.1
- Gruening, G. (2001). Origin And Theoretical Basis Of New Public Management. *International Public Management Journal*, 4, s. 1-25
- Güler, B. (1994). Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi. *Amme İdaresi Dergisi*. Cilt: 27. Sayı: 4, s. 3-19.
- Güneş, İ. (2004). Sivil Toplum Kuruluşları. (Son Baskı). *Sanal Dergi*. Yıl:1, s.2-5, Http: //Www.Sonbaski.Com/Sayi7siviltoplum.Htm (Son Erişim Tarihi: 20.05.2019).
- Habitat II Zirvesi’nin YG-21 ile Bağlantısı Konusunda Bkz. Prof. Dr. Zerrin TOPRAK K. (1998). “Habitat II ve Yerel Gündem 21 Sorumluluğu.” *Türk İdare Dergisi*. Yıl 70. Sayı 421 s.360
- İnalcık, H. (1994). Sultanizm Üzerine Yorumlar: Max Weber’in Osmanlı Siyasal Sistemi Tiplemesi. Çev: Kemal Aydın, Toplum ve Ekonomi, s.7-19,
- İnsel, A. (2004). “Sivil Toplum, STK ve Gönüllülük.” İstanbul Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Yazıları. No:5, İstanbul, s.3
- Kahraman H. Karip E. (2019). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitim Politikalarına Etkileri. (The Influences of Non-Governmental Organizations on Education Policy in Turkey). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (3), s.709-722

- Kalağan, G. (2010). Cumhuriyet Dönemi Türk Kamu Bürokrasisinde Yeniden Yapılanma ve Yönetimsel Reform Çalışmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(1), s.65-84
- Karaer, T. (1987). Kamu Yönetiminin Yeniden Düzenlenme Girişimleri ve Sonuçları Üzerine Bir Deneme. *Amme İdaresi Dergisi*. C.20, S.2, s.53
- Karataş, İ. H. (2013). Türk Eğitim Sisteminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Konumları ve İşlevlerine Yönelik STK Yöneticilerinin Görüşleri. *Dicle Üniversitesi*
- Keyman, F. (2004b). Türkiye’de ve Avrupa’da Sivil Toplum. Karamani, A. (2004). Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No:3
- Lewis, D. (2001), The Management of Non-Governmental Development Organizations an Introduction, Routledge Taylor & Francis Group, UK, s.1
- Mamur Işıkcı, Y. (2017). Türkiye’de İdari Reform Çalışmalarının Tarihsel Perspektif Açısından Değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), s.167-191
- Ortaylı, İ. (1999a). Osmanlı" Kimliği, Cogito, (Osmanlılar Özel Sayısı). s.77-85
- Özkul, F. (2011). Ulusal İrade ve Hukuk Devleti. *Türkiye Barolar Birliği D.s.* 94,
- Öztürk ve Şahin, (2011). Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye’deki Durumu, s.15
- Rose, P. (2009). NGO provision of basic education: alternative or complementary service delivery to support access to the excluded? *Compare: A Journal of Comparative and International Education*
- Sezik, M., Ağır, O. (2016). Türkiye'nin Kamu Yönetimini Değiştiren Faktörler: Batılılaşma ve Küreselleşme. Factors Altering Turkey’s Public Administration: Westernization And Globalization’. *The Journal Of Academic Social Science Studies, International Journal Of Social Science* Doi Number: [Http://Dx.Doi.Org/10.9761/JASSS33634](http://dx.doi.org/10.9761/JASSS33634) Number: 49, P. 225-240, Autumn I (Erişim:18.04.2019)
- Sutton, M., / Arnove R. F. (2004). Civil Society or Shadow State? State/NGO Relations in Education,. IAP Greenwich
- Talas, D. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), s.387-401
- Tezcan, M. (2003). Cumhuriyetin 80. Yılında Ülkemizde Eğitim Sosyolojisi Alanının Durumu ve Sivil Toplum Örgütleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 160, s.63-67
- Urhan, V. F. (2008). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması. *Sayıştay Dergisi*, s.70-85-102.

- Yalçinkaya A. Efegil (2009). Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Eğitiminde ve Araştırmalarında Teorik ve Kavramsal Yaklaşım Temelinde Yabancılaşma Sorunu. *Akademik Bakış*. Cilt 3, Sayı 5, s.208
- Yıldırım, Ö. Kara (2018). Türkiye’de İyi Yönetişim. *Uluslararası AFRA-AVRASYA Araştırmaları Dergisi*, s.287
- Yıldız, Ö. (2004). Sivil Toplum, Demokrasi ve Çoğulculuk, *Sivil Toplum*. 2 (5), s.85-92
- Yıldız, Ö. (2007). Sivil Toplum Örgütleri, ‘Özerklik’: Kavramsal Bir Açılım. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6, (1), s. 53-58.

Raporlar

- Aksay, E. (2009). Türkiye’de Eğitim Alanındaki Sivil Toplum Kuruluşları. CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP), II Türkiye Yan Raporları. İstanbul, s.9
- Eren, S. (2017). Avrupa Komisyonu tarafından 1 Mart 2017 tarihinde yayımlanan Avrupa’nın Geleceğine Dair Beyaz Kitap, İKV Özeti
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2007), Küresel Referans Bülten 2007 Aralık, İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2008), Küresel Referans Bülten 2008 (Ocak-Aralık), İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2009), Küresel Referans Bülten 2009 (Ocak-Aralık), İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2010), Küresel Referans Bülten 2010 (Ocak-Temmuz), İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2011), Küresel Bülten 2011 (Şubat-Haziran), İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2012), Küresel Dış Ekonomik İlişkiler Bülten 2012 (Ocak-Aralık), İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2013), Küresel Dış Ekonomik İlişkiler Bülten, 2013 (Mart-Aralık), İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2014), Küresel Dış Ekonomik İlişkiler Bülten, 2014(Aralık), İstanbul.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2015), Küresel Dış Ekonomik İlişkiler Bülten 2015 (Ocak-Aralık), İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Faaliyet Raporları, (2015), İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Faaliyet Raporları, (2016) İstanbul.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Faaliyet Raporları, (2017) İstanbul,

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Faaliyet Raporları, (2018) İstanbul,

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Kurumsal Kimlik, (2017) İstanbul.

Dışişleri Bakanlığı, AB Başkanlığı Kronoloji Türkçe

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2006). E-Bülten. (Eylül-Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2007). E-Bülten. (Ocak-Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2008). E-Bülten. (Ocak-Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2009). E-Bülten. (Ocak-Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2010) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2011) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2012) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2013) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2014) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2015) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2016) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2017) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2018) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2019) İKV Dergi. (Ocak -Aralık). İstanbul

Komisyon Tarafından Konseye ve Avrupa Parlamentosuna Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar Ekindeki Komisyon Çalışma Belgesi Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu, s.128-129

Komisyon Tarafından Konseye ve Avrupa Parlamentosuna Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar Ekindeki Komisyon Çalışma Belgesi Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu, s.5-26

Komisyon Tarafından Konseye ve Avrupa Parlamentosuna Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar Ekindeki Komisyon Çalışma Belgesi Türkiye 2005 İlerleme Raporu, Brüksel, 9 Kasım 2005 SEC (2005) 1426, s.5-47

- Komisyon Tarafından Konseye ve Avrupa Parlamentosuna Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar Ekindeki Komisyon Çalışma Belgesi Türkiye 2007 İlerleme Raporu (Com (2006) 663) s.4-17
- Komisyon Tarafından Konseye ve Avrupa Parlamentosuna Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar Ekindeki Komisyon Çalışma Belgesi Türkiye 2008 İlerleme Raporu (Com (2008) 674) s.6
- Komisyon Tarafından Konseye ve Avrupa Parlamentosuna Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar Ekindeki Komisyon Çalışma Belgesi 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, 2009-2010 (Com (2009) 533 Final, s.5
- Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar, Ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu 2012-2013 {Com (2012) 600} s.92
- Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar, Ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu 2011-2012 {Com (2011) 666} s.10
- Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna ve Konseye Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar, Ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu 2013-2014 {Com (2013) 700, s.12
- Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildirim Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2014-2015, 13, Ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu, {Com (2014) 700, s.5
- Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildirim, Ekindeki Komisyon Çalışma Dokümanı Türkiye 2015 Yılı İlerleme Raporu, s.10
- Komisyon Çalışma Dokümanı 2016 Türkiye Raporu Ekindeki Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildiri, Ab Genişleme Politikasına İlişkin 2016 Bildirimi {Com (2016) 715 Nihai}, s.13
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2010). Millî Eğitim Müdürlükleri İle Sivil Toplum Kuruluşlarının İlişkisi Raporu, Ankara.
- OECD (2020). Civil Society Portal- Civil Society Engagement in Development Cooperation
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994). Ankara

- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1996-2000). Ankara
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). Ankara
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000). Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planı. Ankara.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013). Ankara
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Raporu, (2010/1) Kamuya Yararlı Dernek Statüsünün İrdelenmesi ile Kamuya Yararlı Derneklerle İlgili Yürütülen İş ve İşlemlerin Değerlendirilmesi. s.336
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Ankara. s.39
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 10. Kalkınma Planı. Kamu Yönetimi (2014-2018), Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Özel İhtisas Komisyon Raporu (2014-2018). Ankara
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 11. Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2018), Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları (2019-2013). Ankara
- The World Bank, Organizational Chart Effective, s.1
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2004) Faaliyet Raporu 2004. Ankara.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2005) Faaliyet Raporu 2005. Ankara.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2006) Faaliyet Raporu 2006. Ankara.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2007) Faaliyet Raporu 2007. Ankara.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2008) Faaliyet Raporu 2008. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2009) Faaliyet Raporu 2009. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2010) Faaliyet Raporu 2010. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2011) Faaliyet Raporu 2011. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2012) Faaliyet Raporu 2012. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2013) Faaliyet Raporu 2013. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2014) Faaliyet Raporu 2014. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2015) Faaliyet Raporu 2015. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2016) Faaliyet Raporu 2016. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2017) Faaliyet Raporu 2017. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2018) Faaliyet Raporu 2018. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2019) Faaliyet Raporu 2019. Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, (2018-2022), Stratejik Plan Ankara.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, (2019-2023), Stratejik Plan Ankara.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2005), Faaliyet Raporu İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2006), Faaliyet Raporu, İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2007), Faaliyet Raporu, İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2008), Faaliyet Raporu, İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2009), Faaliyet Raporu İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2010), Faaliyet Raporu, İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2011), Faaliyet Raporu, İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2012), Faaliyet Raporu İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2013), Faaliyet Raporu, İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2014), Faaliyet Raporu İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2015), Faaliyet Raporu İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2016), Faaliyet Raporu İstanbul.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2017), Faaliyet Raporu, İstanbul.
Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2018), Faaliyet Raporu, İstanbul.
Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2019), Faaliyet Raporu, İstanbul.
Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP)Türkiye Ülke Raporu II. (2011). s.55

Yunus Emre Enstitüsü (2014), 2014 Faaliyet Raporu, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2015), 2015 Faaliyet Raporu, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2016), 2016 Faaliyet Raporu, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2017), 2017 Faaliyet Raporu, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2018), 2018 Faaliyet Raporu, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2017-2018), 2017-2018 Stratejik Plan, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2019), Ocak-Şubat Bülten, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2019), Mart-Nisan Bülten, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2019), Mayıs-Haziran Bülten, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2019), Temmuz-Ağustos Bülten, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2019), Eylül-Ekim Bülten, Ankara
Yunus Emre Enstitüsü (2019), Kasım-Aralık Bülten, Ankara
World Bank (1989). Sub- Saharan Africa: From Crisis To Sustainable Growth, Washington, D.C. World Bank

World Bank (2012). Civil Society Engagement Review.

Kanunlar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). T.C. Resmî Gazete (2709, 7 Eylül 1982)

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Sayısı: 1 Yayımlandığı Resmî Gazetenin Tarihi – Sayısı: 10/7/2018 – 30474

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Sayısı: 4 Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Yayımlandığı Resmî Gazetenin Tarihi – Sayısı:
15/7/2018- 30479

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu. (2001). T.C. Resmî Gazete (24607, 22 Kasım 2001

5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun.
(2004). T.C. Resmî Gazete (25361, 22 Ocak 2004).

5253 Sayılı Dernekler Kanunu. (2004). T.C. Resmî Gazete (25649, 23 Kasım 2004).

Dernekler Yönetmeliği (2005). Resmî Gazete Tarihi: 31.03.2005 Resmî Gazete Sayısı:
25772

Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2018). T.C. Resmî
Gazete (30552, 1 Ekim 2018).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu ve İş Konseyleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında
Yönetmelik 26/11/2017 Resmî Gazete Sayı: 30252

Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu Kanun Numarası: 5018 Kabul Tarihi:
10/12/2003 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 24/12/2003 Sayı: 25326
Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 42

Vakıflar Kanunu Kanun Numarası: 5737 Kabul Tarihi: 20/2/2008 Yayımlandığı Resmî
Gazete: Tarih: 27/2/2008 Sayı: 26800 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 47

Yunus Emre Vakfı Kanunu. Kanun Numarası: 5653. Kabul Tarihi.: 5/5/2007.
Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 18/5/2007 Sayı: 26526.

Web Site ve Diğer Kaynaklar

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,
<https://www.danistay.gov.tr/Upload/Avrupainsanhaklarisozlesmesi.Pdf>
(Erişim:19.02.2020).

Avrupa Birliği <https://europa.eu/>(Erişim:19.02.2020).

Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı, <https://www.osce.org/>(Erişim:19.02.2020).

Birleşmiş Milletler Türkiye, <https://turkey.un.org/tr> (Erişim:19.02.2020).

Bayır, Ö. Erler. Uluslararası İlişkilere Giriş, Ders Notu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi
Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (Erişim:15.12.2019)

Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018),
Ankara.[Http://Www.Sbb.Gov.Tr/Wp-Content/Uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma Plan%C4%B1-2014-2018.Pdf](http://Www.Sbb.Gov.Tr/Wp-Content/Uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1-2014-2018.Pdf) . (Erişim:15.01.2020)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu <https://www.deik.org.tr/> (Erişim:18.11.2019).

Dışışleri Bakanlığı, AB Başkanlığı <https://www.ab.gov.tr/index.php>
(Erişim:19.02.2020).

Dışışleri Bakanlığı, [http://www.mfa.gov.tr/ab-komisyonu_nun-ab-ile-aday-ulkeler-
arasinda-sivil-toplum-diyaloguna-iliskin-bildirimi-.tr.mfa](http://www.mfa.gov.tr/ab-komisyonu_nun-ab-ile-aday-ulkeler-arasinda-sivil-toplum-diyaloguna-iliskin-bildirimi-.tr.mfa) (Erişim:19.01.2020).

İktisadi Kalkınma Vakfı <https://www.ikv.org.tr/> (Erişim:20.12.2019).

İktisadi Kalkınma Vakfı, Adaylık Süreci,
[https://oldweb.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=adayliksureci&baslik=Adayl%FDk%
20S%FCreci](https://oldweb.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=adayliksureci&baslik=Adayl%FDk%20S%FCreci) (Erişim: 20.01.2020)

İktisadi Kalkınma Vakfı, Vakıf Senedi,
<https://www.ikv.org.tr/images/files/%C4%B0KV%20Vak%C4%B1f%20Senedi.pdf> (Erişim: 20.01.2020)

“Non Governmental Organization” (2009). Wikipedia Free Encyclopedia Online Sözlük,
Http://En.Wikipedia.Org/Wiki/Non-Governmental_Organization (Erişim: 18.05.2019).

OECD Development Assistance Committee (DAC), <http://www.oecd.org/dac/>
(Erişim:12.03.2020).

On Birinci Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2018), Kalkınma
Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları (2019-2013), Ankara.
http://Onbirinciplan.Gov.Tr/Wp_Content/Uploads/2018/01/Kalk%C4%B1nma-S%C3%Bcrecinde-Sivil-Toplum-Kurulu%C5%9flar%C4%B1-%C3%96n-Rapor.Pdf

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi Ve Yeniden
Yapılandırılması, Http://Www.Sbb.Gov.Tr/Wpcontent/Uploads/2018/11/08_Kamuyonetimininiyile%C5%9ftirilmesiveyenidenyapilandirilmesi.Pdf (Erişim: 10.06.2019)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020a). Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları
<https://www.siviltoplum.gov.tr/Yillara-Gore-Faal-Dernek-Sayilari> Erişim
Tarihi:(18.06.2020)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020b). Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre
Dağılımı, <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarina-gore-dagilimi> Erişim:(18.06.2020)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020c). Kanunlar,
<https://www.siviltoplum.gov.tr/kanunlar> Erişim:(18.06.2020)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020d), Yıllara Göre Çalışan Sayısı, <https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-gore-derneklerdeki-calisan-sayilari> Erişim:(18.06.2020)

STGM Bilgi Notu <Http://Panel.Stgm.Org.Tr/Vera/App/Var/Files/S/I/Sivil-Toplumla-İlişkiler-Genel-Mudurlugu-Bilgi-Notu.Pdf>

T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2020). Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı, https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/01-vakiflarin-turlerine-gore-dagilimi05082020.pdf Erişim:(18.06.2020)

The World Bank Turkey <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey>

Toksöz, F. İyi Yönetişim El Kitabı Tesev Yayınları, <Https://Arge.Com/Kitaplar/İyi-Yonetisim-El-Kitabi.Pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2019)

Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu s.128-129 <Https://Www.İkv.Org.Tr/İmages/Files/B18-Tr.Pdf> Erişim:(15.04.2019)

Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu. s.5-26 <Https://Www.İkv.Org.Tr/İmages/Files/B19-Tr.Pdf> . Erişim:(15.04.2019)

Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, <https://www.tika.gov.tr/tr>

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği, <https://tusiad.org/tr/>

Yunus Emre Enstitüsü, <https://www.yee.org.tr/>

Tezler

Arslanel, M. Nazan. (2001). “Türkiye’de Demokrasi Sürecinde Sivil Toplumun Gelişimi” (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi). s.114-140

Cicioğlu F. (2013). Sivil Toplum-Dış Politika İlişkisi Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Türkiye’nin Avrupa Birliği Politikasına Yaklaşımı (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi) Ankara: Milimetrik Grup, s.37-43

Çakır, M. (2006). Sivil Toplum Kuruluşları İle Eğitim Kurumları İlişkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,

Eldemir, S. (2019). Kamu Yönetiminde Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Bir Kurumsal Derecelendirme Model Önerisi. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s.53

- Erdağ R. (2008). Türk Dış Politikasında TİKA Kuruluşu, Faaliyetleri ve Kuramsal Çerçevesi, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.33-42
- Gündoğan, E. (2007). Katılımcı Demokrasi Bağlamında Yönetişim Ve Bağcılar Belediyesi Örneği, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Karataş, İ. H. (2008). Türk eğitim sisteminde sivil toplum kuruluşları: konumları ve işlevleri. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Koç K. (2005). Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasal İktidarın Karar Verme Sürecine Etkileri, Konya: (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans tezi).
- Şirin, H. (2008). Eğitimin siyasal işlevleri ve Türkiye’deki sivil toplum örgütlerinin bu işlevlerine ilişkin görüşlerinin analizi. Doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Uysal, Ö. (2013). Vatandaş Odaklı Kamu Hizmeti Yaklaşımı ve Kamu Ekonomisi Bakımından Sonuçları (Türkiye’de Sağlık Sektörü Örneği), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul. s.24

Kişisel Görüşme ve Mülakat

- Hatipoğlu, H. -Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği Genel Sekreter Yardımcısı (Uluslararası İlişkiler) (04.09.2020). -“Uluslararası İlişkilerin Geliştirilmesinde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: Türkiye” konulu görüşme. İstanbul
- Nas, Ç.-İktisadi Kalkınma Vakfı Genel Sekreteri- (02.10.2020). -“Uluslararası İlişkilerin Geliştirilmesinde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: Türkiye” konulu görüşme. İstanbul
- Tanyeli, U.-Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Daire Başkanı- (24.09.2020). – “Uluslararası İlişkilerin Geliştirilmesinde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: Türkiye” konulu görüşme. Ankara.
- Toprak, A.-Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ortadoğu ve Körfez Bölge Direktör Vekili- (14.09.2020). “Uluslararası İlişkilerin Geliştirilmesinde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: Türkiye” konulu görüşme. İstanbul

Üçpunar, B.- Yunus Emre Enstitüsü, Strateji Geliştirme ve Kurumsal İletişim Müdürü - (23.09.2020). “Uluslararası İlişkilerin Geliştirilmesinde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: Türkiye” konulu görüşme. İstanbul

Videolar

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Tanıtım Filmi, 3.44, İstanbul, 2020

İktisadi Kalkınma Vakfı, 50. Yıl Belgeseli, 8.05, İstanbul, 2015

Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler, 14.13, Dış Politika Analizi, 9.05, Uluslararası Politika, 11.25, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2018

Sivil Toplum ve Demokrasi.59.37 dk. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016

Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi (Dr. Haluk Karadağ). 30.01 dk-30.29 dk. Ankara, TOBB ETÜ, 2016

Seminerler ve Bildiri

Abay, A. Rıza. Sivil Toplum Ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma Ve Sivil Toplum Örgütleri, [Http://libf.Ogu.Edu.Tr/Kongre/Bildiriler/Pdf](http://libf.Ogu.Edu.Tr/Kongre/Bildiriler/Pdf)

Çelik F. (2018). IV. Stratejik Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri, Marmara Üniversitesi.

Eryılmaz B. (2012). “Kamu Sektörü Reformları” Namık Kemal Üniversitesi Kamu Yönetimi Semineri, Tekirdağ

